

АХТАРОНИ
АДАБ

25

**ҲАЙАТҲОИ МУШОВАРА ВА ТАҲРИРИЯИ
50-ЧИЛДАИ ОСОРИ КЛАССИКОН ВА МУОСИРОН
АЗ СИЛСИЛАИ «АХТАРОНИ АДАБ»**

ҲАЙАТИ МУШОВАРА

*Саидмурод Фаттоев
Мирзошоҳрух Асрорӣ
Абдуҷаббор Раҳмонов
Мамадио Илолов
Меҳмон Бахтӣ
Гулназар
Акбар Турсун
Фарҳоди Карим*

ҲАЙАТИ ТАҲРИРИЯ

*Абдулҳамид Самад
Сайидали Маъмур
Абдунабӣ Сатторзода
Худой Шарифов
Мирзо Муллоаҳмадов
Али Муҳаммади Хурсонӣ
Гурез Сафар*

МАВЛОНО ҶАЛОЛУДДИН
МУҲАММАДИ БАЛҲӢ

МАСНАВИИ
МАЪНАВӢ

*Бар асоси матни Р. Николсон
ва муқобила бо нусхаҳои дигар*

ДУШАНБЕ,
«АДИБ»
2013

ББК 83,3(0)9+83,3 (2 тоҷик)

А-19

Таҳия, танзим ва баргардони матн:
**АЛИИ МУҲАММАДИИ ХУРОСОНӢ,
БАҲРИДДИН АЛИЗОДА
ВА МУБАШШИР АКБАРЗОД**

Муҳаррир
Мубашишир Акбарзод

А-19 *Мавлоно Ҷалолуддин Муҳаммади Балхӣ Маснави
маънавӣ: Дафтари панҷум ва шашум — Душанбе:
«Адиб», 2013. - 480 сах.*

ISBN 978-999947-2-033-0

© Нашриёти "Адиб", 2013.

МАСНАВӢ

ДАФТАРИ ПАНЧУМ

Бисми-л-лоҳи-р-раҳмони-р-раҳим

МУҚАДДИМАИ ДАФТАРИ ПАНЧУМ

«Ва биҳи настаџину ва ѓалайҳи натаваккалу ва ғиндаҳу мафотиҳу-л-кулуби ва саллаллоҳу ѓало хайри халқихи Муҳаммадин ва олиҳи ва саҳбиҳи аҷмаџин»

Ин муҷаллади панҷум аст аз дафтарҳои «Маснавӣ» ва табъи маънавӣ, дар баъни он ки шарият ҳамчу шамъ аст, раҳ менамояд ва бе он ки шамъ ба даст оварӣ, роҳ рафта нашавад ва чун дар роҳ омадӣ, он рафтани ту тариқат аст ва чун расидӣ ба мақсуд, он ҳақиқат аст ва чиҳати ин гуфтаанд, ки: «Лав заҳарати-л-ҳақоӣқу ба-талати-ш-шароӣйу» ҳамчунон ки мис зар шавад ва ё худ аз асл зар бувад, ўро на илми кимиё ҳоҷат аст, ки он шариат аст ва на худро дар кимиё молидан, ки он та-риқат аст, чунонки гуфтаанд: «Талабу-д-далели баъда-л-вусули ила-л-мадлули мазмумун». Ҳосил он ки шариат ҳамчун илми кимиё омўхтан аст аз устод ё аз китоб ва тариқат истеъмоли қардани доруҳо ва мисро дар кимиё молидан аст ва ҳақиқат зар шудани мис. Кимиёдонон ба илми кимиё шоданд, ки мо илми ин медонем ва амалкунандагон ба амали кимиё шоданд, ки мо чунин корҳо мекунем ва ҳақиқатёфтагон ба ҳақиқат шоданд, ки мо зар шудем ва аз илму амали кимиё озод шудем, «утақоъиллоҳ»-ем. «Кулли ҳизбин бимо ладайҳим фа-риҳун». Ё мисоли шариат ҳамчу илми тиб омўхтан аст ва тариқат парҳез қардан ба мўчиби тиб ва доруҳо хўр-дан ва ҳақиқат сиҳҳат ёфтани абадӣ ва аз он ҳар ду фо-риғ шудан. Чун одамӣ аз ин ҳаёт мирад, шариату та-риқат аз ў мунқатеъ шавад ва ҳақиқат монад. Ҳақиқат агар дорад, наъра мезанад, ки: «Ё лайта қавмӣ яъламу-на бимо ғафара лӣ раббӣ» ва агар надорад, наъра мезанад, ки: «Ё лайданӣ лам ута китобия ва лам адри мо ҳисобия. Ё лайтаҳо қонати-л-қозията, мо ағно ғаннӣ молияҳ, ҳалақа ғаннӣ султония». Шариат илм аст, тариқат амал аст, ҳақиқат «ал-вусул илаллоҳ». «Фаман қона йарчу лиқоа раббихи фа-л-яъмал ѓамалан солиҳан ва ло йушрик би ѓибодати раббихи аҳадан ва сал-лаллоҳу ѓала хайри халқихи Муҳаммадин ва олиҳи ва саҳбиҳи ва ытратиҳи ва саллама таслиман».

Шах Ҳусомуддин, ки нури анҷум аст,
Толиби огози сифри панҷум аст.
Эй Зиёулҳақ Ҳусомуддини род,
Устодони сафоро устод.
Гар набудӣ халқ маҳчубу касиф
В-ар набудӣ халқҳо тангу заъиф,
Дар мадеҳат доди маънӣ додаме,
Ғайри ин мантиқ лабе бигшодаме.
Лек луқмай боз они саъва нест,
Чора акнун обу равған қарданест.

Мадхи ту хайф аст бо зиндониён,
 Гӯям андар маҷмаи рӯҳониён.
 Шарҳи ту ғабн аст бо аҳли ҷаҳон,
 Ҳамчу рози ишк дорам дар ниҳон.
 Мадх таъриф асту таҳриқи ҳичоб,
 Фориғ аст аз шарҳу таъриф офтоб.
 Модихи хуршед маддоҳи х(в)ад аст,
 Ки ду чашмам равшану номурмад аст.
 Замми хуршеди ҷаҳон замми х(в)ад аст,
 Ки ду чашмам кӯру торику бад аст. 10
 Ту бибахшо бар касе, к-андар ҷаҳон
 Шуд ҳасуди офтоби комрон.
 Тонадаш пӯшид ҳеч аз дидаҳо?
 В-аз тароват додани пӯсидаҳо.
 Ё зи нури беҳадаш тонанд кост?
 Ё ба дафъи ҷоҳи ӯ тонанд хост?
 Ҳар касе, к-ӯ ҳосиди геҳон бувад,
 Он ҳасад худ марғи ҷовидон бувад.
 Қадри ту бигзашт аз дарки уқул,
 Ақл андар шарҳи ту шуд булғузул. 15
 Гарчи очиз омад ин ақл аз баён,
 Очизона чунбише бояд дар он.
 «Инна шайъан куллуҳу ло юдраку,
 Иъламу ан куллаҳу ло ютраку».
 Гар натонӣ хӯрд тӯфони саҳоб,
 Кай тавон кардан ба тарки хӯрди об.
 Розро гар менаёри дар миён,
 Даркхоро тоза кун аз кишри он.
 Нутқҳо нисбат ба ту кишр аст, лек
 Пеши дигар фаҳмҳо мағз аст нек. 20
 Осмон нисбат ба арш омад фуруд
 В-арна бас олист сӯйи хоктӯд.
 Ман бигӯям васфи ту, то раҳ баранд,
 Пеш аз он к-аз фавти он ҳасрат х(в)аранд.
 Нури Ҳақкию ба Ҳақ ҷаззоби ҷон,
 Халқ дар зулмоти ваҳманду гумон.
 Шарти таъзим аст, то ин нури х(в)аш
 Гардад ин бедидагонро сурмакаш.
 Нур ёбад мустаъидди тезкӯш,
 К-ӯ набошад ошики зулмат чу муш. 25
 Сусти чашмоне, ки шаб ҷавлон кунанд,
 Кай тавофи машъалай имон кунанд?
 Нуктаҳои мушкили борик шуд
 Банди табъе, ки зи дин торик шуд.
 То баророяд хунарро тору пуд,
 Чашм дар хуршед натвонад гушуд.
 Ҳамчу нахле барнаёрад шохҳо,
 Карда мушона замин сӯрохҳо.

Чор васф аст ин башарро, дилфишор,
Чормехи ақл гашта ин чахор.

30

Тафсири «хуз арбаъатан мина-т-тайри фасурхунна илайк»

Ту халили вақтӣ, эй хуршедхуш,
Ин чахор атёри раҳзанро бикуш,
З-он ки ҳар мурғе аз инҳо зоғваш,
Ҳаст ақли оқилонро дидакаш.
Чор васфи тан чу мурғони Халил,
Бисмили эшон диҳад ҷонро сабил.
Эй Халил, андар халоси неку бад
Сар бибуршон, то раҳад поҳо зи сад.
Кул туию ҷумлагон аҷзои ту,
Баргушо, ки ҳаст пошон пой ту.
Аз ту олам рӯхзоре мешавад,
Пушти сад лашкар саворе мешавад.
З-он ки ин тан шуд мақоми чор хӯ,
Номашон шуд чор мурғи фитначӯ.
Халқро гар зиндагӣ хоҳӣ абад,
Сар бибур з-ин чор мурғи шуми бад.
Бозашон зинда кун аз навъе дигар,
Ки набошад баъд аз он з-эшон зарар.
Чор мурғи маънавии роҳзан
Кардаанд андар дили халқон ватан.
Чун амири ҷумла дилҳои савӣ
Андар ин давр, эй халифай Ҳақ, тувӣ.
Сар бибур ин чор мурғи зиндаро,
Сармадӣ кун халқи нопояндаро.
Батту товус асту зоғ асту хурӯс,
Ин мисоли чор халқ андар нуфус.
Батт хирс асту хурӯс он шаҳват аст,
Ҷоҳ чун товусу зоғ умнийят аст.
Муняташ он ки бувад уммедсоз,
Томеъи таъбид ё умри дароз.
Батт хирс омад, ки нӯкаш дар замин
Дар тару дар хушк меҷӯяд дафин.
Як замон набвад муаттал он гулӯ,
Нашнавад аз ҳукм ҷуз амри «кулу».
Ҳамчу яғмочист, хона меканад,
Зуд-зуд анбони худ пур мекунад.
Андар анбон мефишорад неку бад,
Донаҳои дурру ҳабботи нух(в)ад.
То мабодо ёғие ояд дигар,
Мефишорад дар ҷувол ӯ хушку тар.

35

40

45

50

Вақт тангу фурсат андак, ӯ махуф,
 Дар бағал зад ҳар чӣ зутар бевукуф.
 Эътимодаш нест бар султони хеш,
 Ки наёрад ёғие омад ба пеш.
 Лек муъмин з-эътимоди он ҳаёт
 Мекунад ғорат ба маҳлу бо анот.
 Омин аст аз ғавту аз ёғӣ, ки ӯ
 Мешиносад қаҳри шаҳро бар адӯ.
 Эмин аст аз хочатошони дигар,
 Ки биёяндаш музоҳим, сарфабар. 55
 Адли шаҳро дид дар забти ҳашам,
 Ки наёрад кард кас бар кас ситам.
 Лочарам наштабаду сокин бувад,
 Аз ғавоти ҳаззи худ омин бувад.
 Бас таъанний дораду сабру шикеб,
 Чашмсеру муъсир асту покчеб,
 К-ин таанний партави раҳмон бувад,
 В-он шитоб аз ҳаззаи шайтон бувад.
 З-он ки шайтонаш битарсонад зи ғакр,
 Боргири сабрро бикшад ба ақр. 60
 Аз Нубӣ бишнава, ки шайтон дар ваъид
 Мекунад таҳдидат аз ғакри шадид.
 То ҳурӣ зишту барӣ зишту шитоб,
 Не мурувват, не таанний, не савоб.
 Лочарам кофир хурад дар ҳафт батн,
 Дину дил борику лоғар, зафт батн.

Дар сабаби вуруди ин ҳадиси Мустафо, салавотуллоҳи алайҳ, ки «Ал-кофиду яъкулу фӣ сабъати амъои ва-л-муъмину яъкулу фӣ миъан воҳидин»

Кофирон меҳмони пайғамбар шуданд,
 Вақти шом эшон ба масҷид омаданд,
 К-омадем, эй шох, мо ин ҷо кунук,
 Эй ту меҳмондори суккони уфук. 65
 Бенавояму расида мо зи дур,
 Ҳин, бияфшон бар сари мо фазлу нур.
 Рӯ ба ёрон кард он султони дод,
 Дастгири ҷумла шохону ибод.
 Гуфт: «Эй ёрони ман, қисмат кунед,
 Ки шумо пур аз ману ҳўи манед.
 Пур бувад аҷсоми ҳар лашкар зи шох,
 З-он занандӣ теғ бар аъдои чоҳ.
 Ту ба ҳашми шах занӣ он теғро
 В-арна бар ихвон чӣ ҳашм ояд туро? 70
 Бар бародар бе гуноҳе мезанӣ
 Акси ҳашми шох, гурзи даҳманӣ.

Шах яке чон асту лашкар пур аз ӯ, Рӯҳ чун об асту ин аҷсом чӯ. Оби рӯҳи шоҳ агар ширин бувад, Чумла қӯҳо пур зи оби хуш шавад, Ки раъият дини шах доранду бас, Инчунин фармуд султони Абас».	
Хар яке ёре, яке меҳмон гузид, Дар миён як зафт буду бенадид.	75
Қисми захмӣ дошт, кас ӯро набурд, Монд дар масҷид, чу андар чом дурд. Мустафо бурдаш, чу вомонд аз ҳама, Ҳафт буз буд ширдеҳ андар рама, Ки муқими хона будандӣ бузон Баҳри дӯшидан барои вақти хон. Нону ошу шири он ҳар ҳафт буз Хӯрд он бўқаҳти Авчи ибни Ғуз. Чумла аҳли байт хашмолу шуданд, Ки ҳама дар шири буз томеъ буданд.	80
Меъда таблихор ҳамчун табл кард, Қисми ҳаждаҳ одамӣ танҳо бих(в)ард. Вақти хуфтан рафту дар ҳучра нишаст, Пас канизак аз ғазаб дарро бибаст. Аз бурун занҷири дарро дарфиганд, Ки аз ӯ буд хашмгину дардманд. Ғабрро дар ними шаб ё субҳдам Чун тақозо омаду дарди шикам, Аз фароши хеш сӯи дар шитофт, Даст бар дар чун ниҳод ӯ, баста ёфт.	85
Дар гушодан ҳила кард он ҳиласоз Навъ-навъу худ нашуд он банд боз. Шуд тақозо бар тақозо, хона танг, Монд ӯ хайрону бедармону данг. Ҳила кард ӯву ба хоб - андар хазид, Хештан дар хоб дар вайрона дид. З-он ки вайрона буд андар хотираш, Шуд ба хоб - андар ҳамон чо манзараш. Хеш дар вайронаи холӣ чу дид, Ӯ чунон муҳтоҷ андар дам бурид.	90
Гашт бедору бидид он чомаҳоб Пурҳадас, девона шуд аз изтироб. З-андаруни ӯ баромад сад хурӯш З-инчунин расвоии беҳокпӯш. Гуфт: «Хобам бадтар аз бедориям, Гуҳ хурам ин сӯву он сӯ мериям». Бонг мезад: «Во субуро, во субур», Ҳамчунон ки кофир андар қаъри гӯр. Мунтазир, ки кай шавад ин шаб ба сар, То барояд дар гушодан бонги дар.	95

То гурезад ӯ чу тире аз камон,
То набинад ҳеҷ кас ӯро чунон.
Қисса бисёр аст, кӯтах мекунам,
Боз шуд он дар, раҳид аз дарду ғам.

**Дари ҳучра гушодани Мустафо, алайҳиссалом, бар
меҳмон ва худро пинҳон кардан, то ӯ ҳаёли гушояндаро
набинад ва хичил нашавад ва густох берун равад**

Мустафо субҳ омаду дарро гушод,
Субҳ он гумрохро ӯ роҳ дод.
Дар гушоду ғашт пинҳон Мустафо,
То нагардад шармсор он мубтало.
То бурун ояд, равад густох ӯ, 100
То набинад даргушоро пушту рӯ.
Ё ниҳон шуд дар паси чизеву ё
Аз вайаш пӯшид домони Худо.
«Сибғатуллаҳ» гоҳ пӯшида кунад,
Пардаи бечун бар он нозир танад.
То набинад хасро паҳлӯи хеш,
Қудрати Яздон аз он беш аст, беш.
Мустафо медид аҳволи шабаш,
Лек монёӣ буд фармони Рабаш.
То ки пеш аз ҳафт бигшояд раҳе,
То наҷфад 3-он ғазихат дар чаҳе. 105
Лек ҳикмат буду амри осмон,
То бибинад ҳештанро ӯ чунон.
Бас адоватҳо, ки он ёрӣ бувад,
Бас харобиҳо, ки меъморий бувад.
Қомаҳои пурҳадасро як фузул
Қосидан овард дар пеши расул,
Ки чунин кардаст меҳмонат, бибин,
Хандае зад, раҳматан ли-л-оламин,
Ки биёр он митҳара ин ҷо ба пеш,
То бишӯям ҷумларо бо дасти хеш. 110
Ҳар касе меҷаст, к-аз баҳри Худо
Қони мову ҷисми мо қурбон туро.
Мо бишӯем ин ҳадасро, ту биҳил,
Кори даст аст ин наमत, на кори дил.
Эй «лаъамрук» мар туро Ҳақ умр хонд,
Пас халифа карду бар курсӣ нишонд.
Мо барои хидмати ту мезиём,
Чун ту хидмат мекуни, пас, мо чиём?
Гуфт: «Он донам, валеқ ин соатест,
Ки дар ин шустан ба хешам ҳикматест». 115
Мунтазир буданд, к-ин қавли набист,
То падида ояд, ки ин асрор ҷист?

Ў ба чид мешуст он ахдосро
 Хос з-амри Ҳақ, на тақлиду риё,
 Ки дилаш мегуфт, к-инро ту бишӯ,
 Ки дар ин чо ҳаст ҳикмат тӯ ба тӯ.

**Сабаби рӯҷӯ кардани он меҳмон ба хонаи Мустафо,
 алайҳиссалом, дар он соат, ки Мустафо ниҳолини му-
 лавваси ўро ба дасти худ мешуст ва хичил шудани ў ва
 чома чок кардан ва навҳаи ў бар худ ва бар саодати худ**

Кофиракро ҳайкале буд ёдгор,
 Ёва дид онрову гашт ў бекарор.
 Гуфт: «Он ҳучра, ки шаб чо доштам,
 Ҳайкал он чо беҳабар бигзоштам. 120
 Гарчи шармин буд, шармаш ҳирс бурд,
 Ҳирс аждарҳост, на чизест хурд.
 Аз пайи ҳайкал шитоб андардавид,
 Дар вусоки Мустафо в-онро бидид,
 К-он ядуллаҳ он ҳадасро ҳам ба х(в)ад
 Хуш ҳамешӯяд, ки дураш чашми бад.
 Ҳайкалаш аз ёд рафту шуд падида
 Андар ў шӯре гиребонро дарид.
 Мезад ў ду дастро бар рӯву сар,
 Калларо мекӯфт бар девору дар. 125
 Ончунон ки хун зи бинию сараш
 Шуд равону раҳм кард он меҳтараш.
 Наъраҳо зад, халқ чамъ омад бар ў,
 Габр гӯён: «Айюҳа-н-нос! Ихзару».
 Мезад ў бар сар, ки эй беақл сар!
 Мезад ў бар сина, к-эй бенур бар!
 Сачда мекард ў, ки эй кулли замин,
 Шармсор аст аз ту ин ҷузви маҳин.
 Ту, ки кулӣ, хозеъи амри вайӣ,
 Ман, ки ҷузвам, золиму зишту ғавӣ. 130
 Ту, ки кулӣ, хору ларзонӣ зи Ҳақ,
 Ман, ки ҷузвам, дар ҳилофу дар сабақ.
 Ҳар замон мекард рӯ бар осмон,
 Ки надорам рӯй, эй қиблай ҷаҳон!
 Чун зи ҳад берун биларзиду тапид,
 Мустафояш дар канори худ кашид.
 Сокинаш карду басте бинвохташ,
 Дидааш бигшоду дод ишнохташ.
 То нагиряд абр, кай хандад ҷаман?
 То нагиряд тифл, кай ҷӯшад лабан? 135
 Тифли якрӯза ҳамедонад тариқ,
 Ки бигирям, то расад дояй шафик.

Ту намедонӣ, ки дояй доягон
 Кам диҳад бе гирия шир ӯ ройгон?
 Гуфт «фалябку касиран», гӯш дор,
 То бирезад шири фазли Кирдгор.
 Гирия абр асту сӯзи офтоб,
 Устуни дунё ҳамин ду риштатоб.
 Гар набудӣ сӯзи меҳру ашки абр,
 Кай шудӣ чисму араз зафту ситабр? 140
 Кай будӣ маъмур ин ҳар чор фасл?
 Гар набудӣ ин тафу ин гирия асл.
 Сӯзи меҳру гирия абри ҷаҳон
 Чун ҳамедорад ҷаҳонро хушдаҳон.
 Офтоби акдро дар сӯз дор,
 Чашмо чун абр ашкафрӯз дор.
 Чашми гирён боядат, чун тифли хурд,
 Кам хур он нонро, ки нон оби ту бурд.
 Тан чу бо барг аст, рӯзу шаб аз он,
 Шохи ҷон дар баргрез асту хазон. 145
 Барги тан бебаргии ҷон аст, зуд
 Ин бибояд костан, онро фузуд.
 «Ақризуллаҳ», қарз деҳ 3-ин барги тан,
 То бирӯяд дар иваз дар дил ҷаман.
 Қарз деҳ, кам кун аз ин луқмай танат,
 То намояд вачҳи «ло айнун раъат».
 Тан зи саргин ҳеш чун ҳолӣ кунад,
 Пур зи мушку дурри иҷлолӣ кунад.
 Ин палидӣ бидҳаду покӣ барад,
 Аз «ютаххиркум» тани ӯ бар х(в)арад. 150
 Дев метарсонадат, ки хину хин,
 3-ин пушаймон гардию гардӣ ҳазин.
 Гар гудозӣ 3-ин ҳавасҳо ту бадан,
 Бас пушаймону ғамин хоҳӣ шудан.
 Ин бихур, гарм асту доруи мизоч
 В-он биёшом аз пайи нафъу илоҷ.
 Ҳам бад-ин нийят, ки ин тан маркаб аст,
 Он чи хӯ кардаст, онаш асваб аст.
 Ҳин, магардон хӯ, ки пеш ояд ҳалал,
 Дар димоғу дил бизояд сад илал. 155
 Инчунин таҳдидҳо он деви дун
 Ораду бар халқ хонад сад фусун.
 Ҳеш Ҷолинус созад дар даво,
 То фиребад нафси бемори туро,
 К-ин туро суд аст аз дарду ғаме,
 Гуфт Одамро ҳамин дар гандуме.
 Пеш орад ҳай-ҳайу ҳайҳотро
 В-аз лавиша печад ӯ лабҳотро.
 Ҳамчу лабҳои фарас дар вақти наъл,
 То намояд санги камтарро чу лаъл. 160

Гушҳоят гирад ӯ чун гӯши асб
 Мекашонад сӯйи хирсу сӯйи касб.
 Барзанад бар пот наъле з-иштибоҳ,
 Ки бимонӣ ту зи дарди он зи роҳ.
 Наъли ӯ ҳаст он тараддуд дар ду кор:
 Ин кунам? Ё он кунам? Ҳин, ҳуш дор.
 Он бикун, ки ҳаст мухтори набӣ,
 Он макун, ки кард мачнуну сабӣ.
 «Ҳуффати-л-чанна» ба чӣ маҳфуф гашт?
 Билмакорех, ки аз ӯ афзуд кашт. 165
 Сад фусун дорад зи ҳилат в-аз даҳо,
 Ки кунад дар салла, гар ҳаст аждаҳо.
 Гар бувад оби равон, барбандадаш
 В-ар бувад ҳабри замон, бархандадаш.
 Ақдро бо ақли ёре ёр кун,
 «Амруҳум шӯро» бихону кор кун.

**Навохтани Мустафо, алайҳиссалом, он араби меҳмонро
 ва таскин додан ӯро аз изтироб ва гиряву навҳа, ки бар
 худ мекард дар хичолату надомат ва оташи навмедӣ**

Ин сухан поён надорад, он араб
 Монд аз алтофи он шах дар ачаб.
 Хост девона шудан, ақлаш рамид,
 Дасти ақли Мустафо бозаш кашид. 170
 Гуфт: «Ин сӯ о», биёмад ончунон,
 Ки касе бархезад аз хоби гарон.
 Гуфт: «Ин сӯ о, макун хин, бо худ о,
 Ки аз ин сӯ ҳаст бо ту корҳо».
 Об бар рӯ зад, даромад дар сухун,
 К-эй шаҳиди Ҳақ, шаҳодат арза кун,
 То гувоҳӣ бидҳаму берун шавам,
 Серам аз ҳастӣ, дар он ҳомун шавам».
 Мо дар ин даҳлези қозии қазо
 Баҳри даъвии аластему бало, 175
 Ки бало гуфтему онро з-имтиҳон
 Феълу қавли мо шухуд асту баён.
 Аз чӣ дар даҳлези қозӣ тан задем?
 На ки мо баҳри гувоҳӣ омадем?
 Чанд дар даҳлези қозӣ, эй гувоҳ,
 Ҳабс бошӣ? Деҳ шаҳодат аз паноҳ.
 З-он бихондандат бад-ин ҷо, то ки ту
 Он гувоҳӣ бидҳию н-орӣ уту.
 Аз лаҷочӣ хештан биншастай,
 Андар ин тангӣ кафу лаб бастай. 180

То бинадхӣ он гувоҳӣ, эй шаҳид!
 Ту аз ин даҳлез кай хоҳӣ раҳид?
 Як замон кор аст, бигзори битоз,
 Кори кӯтаҳро макун бар худ дароз.
 Хоҳ дар сад сол, хоҳӣ як замон,
 Ин амонат вогузори вораҳон.

Баёни он ки намозу рӯза ва ҳамаи чизҳои бурунӣ гу- воҳиҳост бар нури андарунӣ

Ин намозу рӯзаву ҳаҷчу ҷиход
 Ҳам гувоҳӣ додан аст аз эътиқод.
 Ин закоту ҳаёву тарки ҳасад
 Ҳам гувоҳӣ додан аст аз сирри х(в)ад. 185
 Хону меҳмонӣ, пайи изҳоррост,
 К-эӣ меҳон, мо бо шумо гаштем рост.
 Ҳаёҳову армуғону пешкаш
 Шуд гувоҳи он, ки ҳастам бо ту х(в)аш.
 Ҳар касе кӯшад ба моле ё фусун,
 Чист? Дорам гавҳаре дар андарун.
 Гавҳаре дорам зи тақво ё саҳо,
 Ин закоту рӯза дар ҳар ду гуво.
 Рӯза гӯяд кард тақво аз ҳалол,
 Дар ҳаромаш дон, ки набвад иттисол. 190
 В-он закоташ гуфт, к-ӯ аз моли хеш
 Медихад, пас чун бидуздад з-аҳли кеш?
 Гурба таррорӣ кунад, пас, ду гувоҳ
 Ҷарх шуд дар маҳкамай адли Илоҳ.
 Ҳаст сайёд, ар кунад дона нисор,
 На зи раҳму ҷуд, бал баҳри шикор.
 Ҳаст гурбай рӯзадор андар сиём,
 Ҳуфта карда хеш баҳри сайди хом.
 Карда бадзан з-ин кажӣ сад қавмро,
 Карда бадном аҳли ҷуду савмро. 195
 Фазли Ҳақ, бо ин ки ӯ каж метанад,
 Оқибат з-ин ҷумла покаш мекунад.
 Сабқ бурда раҳматаш в-он ғадрро
 Дода нуре, ки набошад бадрро.
 Кӯшишашро шуста Ҳақ з-ин ихтилот,
 Ғусл дода раҳмат ӯро з-ин ҳубот.
 То ки ғаффории ӯ зохир шавад,
 Миғфаре куллишро ғофир шавад.
 Об баҳри ин биборид аз симок,
 То палидонро кунад аз ҳубс пок. 200

**Пок кардани об ҳамаи палидиҳоро ва боз пок
кардани Худои таъоло обро аз палидӣ. Лочарам
қуддус омад Ҳақ таъоло**

Об чун пайгор карду шуд начис,
То чунон шуд, к-обро рад кард хис.
Ҳақ бибурдаш боз дар баҳри савоб,
То бишусташ аз қарам он оби об.
Соли дигар омад ӯ доманкашон,
Ҳай, кучо будӣ? «Ба дарёи х(в)ашон.
Ман начис з-ин ҷо шудам, пок омадам,
Бистадам хилъат, суйи хок омадам.
Ҳин, биёед, эй палидон, сӯйи ман,
Ки гирифт аз ҳӯи Яздон ҳӯи ман. 205
Дарпазирам чумлаи зиштитро,
Чун малак покӣ диҳам ифритро.
Чун шавам олада, боз он ҷо равам,
Сӯйи асли асли покиҳо равам.
Далки чиркин барканам он ҷо зи сар,
Хилъати покам диҳад бори дигар.
Кори ӯ ин асту кори ман ҳам ин,
Оламорой аст Раббулоламин».
Гар набудӣ ин палидиҳои мо,
Кай будӣ ин борнома обро? 210
Кисаҳои зар бидуздид аз касе,
Меравад ҳар сӯ, ки ҳин, ку муфлисе?
Ё бирезад бар гиёҳи рустае,
Ё бишӯяд рӯи рӯношустае.
Ё бигирад бар сар ӯ ҳаммолвор
Киштии бедаступоро дар биҳор.
Сад ҳазорон дору андар вай ниҳон,
З-он ки ҳар дору бирӯяд з-ӯ чунон.
Ҷони ҳар дурре, дили ҳар донае
Меравад дар ҷӯ ҷу дорухонае. 215
З-ӯ ятимони заминро парвариш,
Бастагони хушкро аз вай равиш.
Чун намонад мояш, тира шавад,
Ҳамчу мо андар замин хира шавад.

**Истиёнати об аз Ҳақ, ҷалла ҷалолаҳу,
баъд аз тира шудан**

Нола аз ботин барорад, к-эй Худо!
Он ҷӣ додӣ, додаму мондам гадо.
Рехтам сармоя бар поку палид,
Эй шаҳи сармоядеҳ, «ҳал мин мазид?»

Абрро гӯяд: «Бибар чойи х(в)ашаш,
 Ҳам ту, хуршедо! Ба боло баркашаш». 220
 Роҳҳои мухталиф меронадаш,
 То расонад сӯи баҳри беҳадаш.
 Худ ғараз з-ин об чони авлиёст,
 К-ӯ ғасули тирағҳои шумост.
 Чун шавад тира зи ғусли аҳли фарш,
 Бозгардад сӯи покибахши арш.
 Боз орад з-он тараф доманкашон
 Аз таҳороти муҳит ӯ дарсашон.
 Аз таяммум вораҳонад ҷумларо
 В-аз таҳаррӣ толибони қибларо. 225
 З-ихтилоти халқ ёбад эътилол,
 Он сафар чӯяд, к- «арихно, ё Билол!»
 Эй Билоли хушнавои хушсахил,
 Мизана баррав, бизан табли раҳил.
 Чон сафар рафту бадан андар қиём,
 Вақти ричъат з-ин сабаб гӯяд салом.
 Ин масал чун восита-ст андар калом,
 Восита шарт аст баҳри фаҳми ом.
 Андар оташ кай равад бевосита?
 Чуз самандар, к-ӯ раҳид аз робита. 230
 Воситай ҳаммом бояд мар туро,
 То зи оташ хуш кунӣ ту табъро.
 Чун натонӣ шуд дар оташ чун Ҳалил,
 Гашт ҳаммомат расул, обат далел.
 Серӣ аз Ҳаққ аст, лек аҳли табаъ
 Кай расад бе воситай нон дар шабаъ?
 Лутф аз Ҳаққ аст, лекин аҳли тан
 Дарнаёбад лутф бе пардаи чаман.
 Чун намонад воситай тан беҳичеб,
 Ҳамчу Мӯсо, нури маҳ ёбад зи чеб. 235
 Ин ҳунархо обро ҳам шоҳид аст,
 К-андарунаш пур зи лутфи Эзад аст.

Гувоҳии феъл ва қавли берунӣ бар замир ва нури андарунӣ

Феълу қавл омад гувоҳони замир,
 З-ин ду бар ботин ту истидлол гир.
 Чун надорад сайр сиррат дар дарун,
 Бингар андар бавли ранчур аз бурун.
 Феълу қавл он бавли ранҷурон бувад,
 Ки табиби ҷисмро бурҳон бувад.
 В-он табиби рӯҳ дар чонош равад
 В-аз раҳи чон андар имонаш равад. 240

Хочаташ н-ояд ба феълу қавли хуб,
«Иҳзарухум ҳум чавосису-л-қулуб».
Ин гувоҳи феълу қавл аз вай бичӯ,
К-ӯ ба дарё нест восил ҳамчу чӯ.

**Дар баёни он ки нури худ аз андаруни шахси мунаввар, бе он
ки феълею қавле баён кунад, гувоҳӣ диҳад бар нури вай**

Лек нури солике, к-аз ҳад гузашт,
Нури ӯ пур шуд биёбонҳову дашт.
Шоҳидияш фориг омад аз шухуд
В-аз тақаллуфҳову ҷонбозию ҷуд.
Нури он гавҳар чу берун тофтаст,
З-ин тасаллусҳо фароғат ёфтаст. 245
Пас, маҷӯ аз вай гувоҳи феълу гуфт,
Ки аз ӯ ҳар ду ҷаҳон чун гул шукуфт.
Ин гувоҳӣ чист? Изҳори ниҳон,
Хоҳ қавлу хоҳ феълу ғайри он,
Ки араз изҳори сирри ҷавҳар аст,
Васф боқӣ в-ин араз бар маъбар аст.
Ин нишони зар намонад бар миҳак,
Зар бимонад неқному бе зи шак.
Ин салоту ин ҷиҳоду ин сиём 250
Ҳам намонад, ҷон бимонад неқном.
Ҷон ҷунин афъолу акволе намуд,
Бар миҳакки амр ҷавҳарро бисуд,
К-эътиқодам рост аст, инак гувоҳ,
Лек ҳаст андар гувоҳон иштибоҳ.
Тазкия бояд гувоҳонро, бидон,
Тазкияш сидқе, ки мавқуфӣ бад-он.
Ҳифзи лафз андар гувоҳи қавлӣ аст,
Ҳифзи аҳд андар гувоҳи феълӣ аст.
Гар гувоҳи қавл каж гӯяд, рад аст 255
В-ар гувоҳи феъл каж пӯяд, рад аст.
Қавлу феъли бетаноқуз боядат,
То қабул андар замон пеш оядат.
«Саъйукум шатто, таноқуз» андаред,
Рӯз медрӯзед, шаб бармедаред.
Пас, гувоҳӣ бо таноқуз кӣ шнавад?
Ё магар ҳамле кунад аз лутфи х(в)ад.
Феълу қавл изҳори сирр асту замир,
Ҳар ду пайдо мекунад сирри сатир.
Чун гувоҳат тазкия шуд, шуд қабул,
В-арна, маҳбус аст андар мул-мул. 260
То ту бистезӣ, ситезанд, эй ҳарун?
«Фантазирҳум, иннаҳум мунтазирун».

Арза кардани Мустафо, алайҳиссалом, шаҳодатро бар меҳмони хеш

Ин суҳан поён надорад, Мустафо
Арза кард имону пазруфт он фато.
Он шаҳодатро, ки фарруҳ будааст,
Бандҳои бастаро бигшудааст.
Гашт муъмин, гуфт ўро Мустафо,
К -имшабон ҳам бош ту меҳмони мо.
Гуфт: «Валлах, то абад зайфи туам,
Ҳар кучо бошам, ба ҳар ҷо, ки равам. 265
Зинда карда-в муътақу дарбони ту,
Ин ҷаҳону он ҷаҳон бар хони ту.
Ҳар кӣ бигзинад ҷуз ин бигзида хон,
Окибат даррад гулӯяш устухон.
Ҳар кӣ сӯйи хони ғайри ту равад,
Дев бо ӯ, дон, ки ҳамкоса бувад.
Ҳар кӣ аз ҳамсоияи ту равад,
Дев бе шакке, ки ҳамсоия-ш шавад.
В-ар равад бе ту сафар ӯ дурдаст,
Деви бад ҳамроҳу ҳамсуфраи вай аст 270
В-ар нишинад бар сари асби шариф,
Ҳосиди моҳ аст, дев ўро радиф.
В-ар бача гирад аз ӯ шаҳнози ӯ,
Дев дар нашлаш бувад анбози ӯ.
Дар Нубӣ «шорикҳуму» гуфтаст Ҳақ,
Ҳам дар амволу дар авлод, эй шафақ!
Гуфт пайғамбар зи ғайб инро ҷалӣ
Дар мақолоти наводир бо Алӣ.
Ё расулulloҳ, рисолатро тамома
Ту намудӣ ҳамчу шамси беғамом. 275
Ин ки ту кардӣ, дусад модар накард,
Исӣ аз афсун-ш бо Озар накард.
Аз ту ҷонам аз аҷал нақ ҷон бибурд,
Озар ар шуд зинда он дам, боз мурд.
Гашт меҳмони расул он шаб араб,
Шири як буз нима хӯрду баст лаб.
Кард илҳоҳаш: «Бихур ширу руқоқ»,
Гуфт: «Гаштам сер, валлах бе нифоқ.
Ин тақаллуф нест, не номусу фан,
Сертар гаштам аз он ки дӯш ман». 280
Дар аҷаб монданд ҷумла аҳли байт:
«Пур шуд ин қандил 3-ин як қатра зайт?
Он чи қути мурғи бобили бувад,
Сери меъдаи ҷунин пиле шавад?»

Фучфуча афтод андар марду зан:
 «Қадри пашша меҳӯрад он пилтан».
 Ҳирсу ваҳми кофири сарзер шуд,
 Аждаҳо аз кути мӯре сер шуд.
 Он гадочашмии куфр аз вай бирафт,
 Лути имониш ламтур карду зафт.
 Он ки аз чӯулбақар ӯ метапид,
 Ҳамчу Марям меваи чаннат бидид.
 Меваи чаннат суйи чашмаш шитофт,
 Меъдаи чун дӯзахаш ором ёфт.
 Зоти имон неъмату қутест ҳавл,
 Эй қаноаткарда аз имон ба қавл!

285

**Баёни он, ки нур, ки ғизои ҷон аст, ғизои ҷисми авлиё
 мешавад, то ӯ ҳам ёр мешавад рӯхро, ки «аслама шайто-
 ни ало ядӣ»**

Гарчи он матъуми ҷон асту назар,
 Ҷисмро ҳам з-он насиб аст, эй писар!
 Гар нагаштӣ деви ҷисм онро акул,
 «Аслама-ш-шайтон» нафармудӣ расул.
 Дев з-он луте, ки мурда ҳай шавад,
 То наёшомад, мусулмон кай шавад?
 Дев бар дунёст ошиқ, кӯру кар,
 Ишқро ишқе дигар буррад магар.
 Аз ниҳонхонай яқин чун мечашад,
 Андак-андак раҳти ишқ он ҷо кашад.
 «Ё ҳариса-л-батн, аррич ҳоказо,
 Иннама-л-минҳочу табдилу-л-ғизо.
 Ё мариза-л-қалб, аррич ли-л-илоҷ,
 Ҷумлату-т-тадбири табдилу-л-мизоҷ.
 Айюҳа-л-маҳбусу фӣ раҳни-т-таъом,
 Савфа танчу ин таҳаммалта-л-фитом.
 Инна фи-л-ҷӯи таъомун вофиру,
 Ифтақидҳо в-артачи ё нофиру!
 Иғтази биннури кун мисла-л-басар,
 Вофику-л-амлока ё хайра-л-башар!»
 Чун малак тасбеҳи Ҳақро кун ғизо,
 То раҳӣ ҳамчун малоик аз «изо».
 Ҷабрайил ар сӯйи ҷифа кам танад,
 Ў ба қувват кай зи каргас кам занад?
 Ҳаббазо, хоне ниҳода дар ҷаҳон,
 Лек аз ҷашми ҳасисон бас ниҳон.
 Гар ҷаҳон боғе пур аз неъмат шавад,
 Қисми мушу мӯр ҳам ҳоке бувад.

290

295

300

Инкори аҳли тан ғизои рӯхро ва ларзидани эшон бар ғизои хасис

Қисми ӯ хок аст, гар дай, гар баҳор,
Мири кавнӣ, хок чун нӯшӣ чу мор?
Дар миёни чӯб гӯяд кирми чӯб:
«Мар киро бошад чунин ҳалвои хуб?»
Кирми саргин дар миёни он ҳадас,
Дар ҷаҳон нуқле надорад ҷуз ҳабас. 305

Муноҷот

Эй Худои беназир, исор кун,
Гӯшро чун ҳалқа додӣ з-ин сухун.
Гӯши мо гиру бад-он маҷлис кашон,
К-аз раҳикат меҳӯранд он сарх(в)ашон.
Чун ба мо бӯйе расонидӣ аз ин,
Сар мабанд он мушкро, эй рабби дин!
Аз ту нӯшанд, ар зукуранд, ар унос,
Бедареғӣ дар ато, ё мустағос!
Эй дуё ногуфта аз ту мустаҷоб,
Дода дилро ҳар даме сад фатҳи боб. 310
Чанд ҳарфе нақш кардӣ аз руқум,
Санғҳо аз ишқи он шуд ҳамчу мум.
«Нун»-и абрӯ, «сод»-и чашму «чим»-и гӯш
Барнавиштӣ фитнаи сад ақлу хуш.
З-он ҳуруфат шуд хирад бориқрес,
Насх мекун, эй адиби хушнавис.
Дархури ҳар фикр баста бар адам,
Дам ба дам нақши ҳаёле хушрақам.
Ҳарфҳои турфа бар лавҳи ҳаёл
Барнавишта чашму ораз, ҳадду хол. 315
Бар адам бошам, на бар мавҷуд маст,
З-он ки маъшуқи адам вофитар аст.
Ақро хатҳони он ашкол кард,
То диҳад тадбирҳоро з-он навард.

Тамсили лавҳи маҳфуз ва идроки ақли ҳар касе аз он лавҳ, он ки амру қисмат ва мақдури ҳаррӯзаи вай аст, ҳамчун идроки Ҷабрайил, алайҳиссалом, ҳар рӯзе аз лавҳи аъзам

Чун малак аз лавҳи маҳфуз он хирад
Ҳар сабохе дарси ҳаррӯза барад.
Бар адам таҳрирҳо бин бебанон
В-аз саводаш ҳайрати савдоиён.

Ҳар касе шуд бар ҳаёли риши гов,
 Гашта дар савдои ганче кунҷков. 320
 Аз ҳаёле гашта шахсе пуршукӯх,
 Рӯй оварда ба маъданҳои кӯх.
 В-аз ҳаёле он дигар бо ҷаҳди мурр
 Рӯ ниҳода сӯйи дарё баҳри дурр.
 В-он дигар баҳри тараҳҳуб дар куништ
 В-он яке андар ҳарисӣ сӯйи кишт.
 Аз ҳаёл он раҳзани раста шуда
 В-аз ҳаёл ин марҳами ҳаста шуда.
 Дар парихонӣ яке дил карда гум,
 Бар нучум он дигаре бинҳода сум. 325
 Ин равишҳо муҳталиф бинад бурун,
 З-он ҳаёлотӣ мулавван з-андарун.
 Ин дар он ҳайрон шуда, к-он бар чӣ аст?
 Ҳар ҷашанда он дигарро нофӣ аст.
 Он ҳаёлот ар набуд номуъталиф,
 Чун зи берун шуд равишҳо муҳталиф?
 Қиблаи ҷонро чу пинҳон кардаанд,
 Ҳар касе рӯ ҷонибе овардаанд.

**Тамсили равишҳои муҳталиф ва ҳимматҳои гуногун
 ба ихтилофи таҳаррии мутаҳарриён дар вақти намоз
 қибларо дар вақти торикӣ ва таҳаррии ғаввосон дар
 қаъри баҳр**

Ҳамчу қавме, ки таҳаррӣ мекунанд,
 Бар ҳаёли қибла сӯйе метананд. 330
 Чунки Қаъба рӯ намояд субҳгоҳ,
 Қашф гардад, ки кӣ гум кардаст роҳ?
 Ё чу ғаввосон ба зерӣ қаъри об,
 Ҳар касе чизе ҳамечинад шитоб.
 Бар умеди ғавҳару дурри самин
 Тӯбра пур мекунанд аз ону ин.
 Чун бароянд аз тағи дарёи жарф,
 Қашф гардад соҳиби дурри шигарф.
 В-он дигар, ки бурд марвориди хурд
 В-он дигар, ки сангрёза-в шабба бурд. 335
 «Ҳоказо яблухуму биссоҳира,
 Фитнатун зоти-фтизоҳин қоҳира».
 Ҳамчунин ҳар қавм чун парвонагон,
 Гирди шамъе парзанон андар ҷаҳон.
 Ҳештан бар оташе бармезананд,
 Гирди шамъи худ тавофе мекунанд.
 Бар умеди оташи Мӯсои бахт,
 К-аз лаҳебаш сабзтар гардад дарахт.

Фазли он оташ шунида ҳар рама,
 Ҳар шарарро он гумон бурда ҳама. 340
 Чун барояд субҳдам нури хулуд,
 Вонамояд ҳар яке, чӣ шамъ буд?
 Ҳар киро пар сӯхт з-он шамъи зафар,
 Бидҳадаш он шамъи хуш ҳаштод пар.
 Чавқи парвонай ду дида дӯхта,
 Монда зери шамъи бад, пар сӯхта.
 Метапад андар пушаймонию сӯз,
 Мекунад оҳ аз ҳавои чашмдӯз.
 Шамъи ӯ гӯяд, ки чун ман сӯхтам,
 Кай туро бирҳонам аз сӯзу ситам? 345
 Шамъи ӯ гирён, ки ман сарсӯхта,
 Чун кунам, мар ғайро афрӯхта?

Тафсири «ё ҳасратан ала-л-ибод»

Ӯ ҳамерӯяд, ки аз ашколи ту
 Ғарра гаштам, дер дидам холи ту,
 Шамъ мурда, бода рафта, дилрабо
 Ғӯта хӯрд аз нанги кажбинии мо.
 «Заллати-л-арбоҳу хусран мағрамо,
 Наштақӣ шакво илаллоҳи-л-ъамо.
 Ҳаббазо арвоҳу ихвонин сиқот,
 Муслимотин муъминотин қонитот». 350
 Ҳар касе рӯе ба сӯе бурдаанд,
 В-он азизон рӯ ба бесӯ кардаанд.
 Ҳар кабӯтар мепарад дар мазҳабе,
 В-ин кабӯтар қониби бечониби.
 Мо на мургони ҳаво, на хонагӣ,
 Донаи мо донаи бедонагӣ.
 З-он фарох омад чунин рӯзии мо,
 Ки даридан шуд қабодӯзии мо.

Сабаби он ки фараҷиро ном фараҷӣ ниҳоданд аз аввал

Сӯфие бидрид чубба дар ҳарач,
 Пешаш омад баъди бидридан фараҷ. 355
 Қард номи он дарида фараҷӣ,
 Ин лакаб шуд фош з-он марди наҷӣ.
 Ин лакаб шуд фошу софаш шайх бурд,
 Монд андар табъи халқон ҳарфи дурд.
 Ҳамчунин ҳар ном софӣ доштаст,
 Исро чун дурдие бигзоштаст.
 Ҳар кӣ гилхор аст, дурдиро гирифт,
 Рафт сӯфӣ сӯии софӣ ношигифт.

Гуфт: «Лобуд дурдро софӣ бувад»,
 3-ин далолат дил ба сафват меравад. 360
 Дурд уср афтоду софаш юсри ӯ,
 Соф чун хурмову дурдӣ бусри ӯ.
 Юср бо уср аст, хин, ойис мабош,
 Роҳ дорӣ 3-ин мамот андар маош.
 Рӯҳ хоӣ, чубба бишкоф, эй писар,
 То аз он сафват барорӣ зуд сар.
 Ҳаст сӯфӣ, он ки шуд сафватталаб,
 Н-аз либоси суфу хайётию даб.
 Сӯфие гашта ба пеши ин лиом,
 «Ал-хиёта ва-л-лавота, вассалом». 365
 Бар ҳаёли он сафову номи нек
 Ранг пушидан накӯ бошад, валек
 Бар ҳаёлаш гар равӣ то асли ӯ,
 Не чу уббоди ҳаёли тӯбатӯ.
 Дурбоши ғайратат омад ҳаёл
 Гирд бар гирди саропардай чамол.
 Баста ҳар ҷӯяндаро, ки роҳ нест,
 Ҳар ҳаёлаш пеш меояд, ки бист.
 Ҷуз магар он тезкӯши тезхуш,
 К-иш бувад аз чайши нусратхош ҷӯш, 370
 Начҳад аз таҳйилҳо, не шаҳ шавад,
 Тири шаҳ бинмояд, он гаҳ раҳ шавад.
 Ин дили саргаштаро тадбир бахш
 В-ин камонҳои дутӯро тир бахш.
 Ҷуръае баррехтӣ 3-он хуфя ҷом
 Бар замини хок, «мин каъсилкиром».
 Ҳаст бар зулфу руҳ аз ҷуръа-ш нишон,
 Хокро шоҳон ҳамелесанд аз он.
 Ҷуръаи хусн аст андар хоки каш,
 Ки ба сад дил рӯзу шаб мебӯсияш. 375
 Ҷуръа хокомез чун маҷнун кунад,
 Мар туро то софи ӯ худ чун кунад?
 Ҳар касе пеши кулӯхе ҷомачок,
 К-он кулӯҳ аз хусн омад ҷуръанок.
 Ҷуръае бар Моҳу Хуршеду Ҳамал,
 Ҷуръае бар аршу курсию Зухал.
 Ҷуръа гӯиш, эй аҷаб, ё кимиё?
 Ки зи осебаш бувад чандин баҳо.
 Ҷид талаб осеби ӯ, эй зифунун,
 «Ло ямассу зока илла-л-мутҳарун». 380
 Ҷуръае бар зарру бар лаълу дурар,
 Ҷуръае бар ҳамру бар нуклу самар.
 Ҷуръае бар рӯи хубони литоф,
 То ҷӣ гуна бошад он ровоки соф.
 Чун ҳамемолӣ забонро андар ин,
 Чун шавӣ, чун бинӣ онро бе зи тин?

Чунки вақти марг он чуръай сафо
 3-ин кулӯхи тан ба мурдан шуд ҷудо.
 Он чи мемонад, кунӣ дафнаш ту зуд
 Инчунин зиштӣ бад-он чун гашта буд? 385
 Ҷон чу бе ин чифа бинмояд ҷамол,
 Ман натонам гуфт лутфи он висол.
 Маҳ чу бе ин абр бинмояд зиё,
 Шарҳ натвон кард 3-он кору киё.
 Ҳаббазо, он матбахи пурнӯшу қанд,
 К-ин салотин косалесони вайанд.
 Ҳаббазо, он хирмани саҳрои дин,
 Ки бувад ҳар хирман онро доначин.
 Ҳаббазо, дарёи умри беғамӣ,
 Ки бувад 3-ӯ ҳафт дарё шабнаме. 390
 Ҷуръае чун рехт соқии аласт,
 Бар сари ин шӯраҳоки зердаст,
 Ҷӯш кард он хоку мо 3-он ҷӯшишем,
 Ҷуръаи дигар, ки бас бекӯшишем.
 Гар раво буд, нола кардам аз адам
 В-ар набуд ин гуфтани, нак, тан занам.
 Ин баёни батти ҳирси мунсанист,
 Аз Ҳалил омӯз, к-он бат куштанист.
 Ҳаст дар бат ғайри ин бас хайру шар,
 Тарсам аз фавти суханҳои дигар. 395

Сифати товус ва таъби ӯ ва сабаби куштани Иброҳим, алайҳиссалом, ӯро

Омадем акнун ба товуси дуранг,
 К-ӯ кунад ҷилва барои ному нанг.
 Ҳиммати ӯ сайди халқ аз хайру шар
 В-аз натиҷа-в фоидай он беҳабар.
 Беҳабар чун дом мегирад шикор,
 Домро ҷӣ илм аз мақсуди кор?
 Домро ҷӣ зарру ҷӣ нафъ аз гирифт?
 3-ин гирифти беҳуда-ш дорам шигифт.
 Эӣ бародар, дӯстон афрошті
 Бо дусад дилдорию бигзошті? 400
 Корат ин будаст аз вақти вилод
 Сайди мардум кардан аз доми видод?
 3-он шикору анбуҳию боду буд
 Даст даркун, ҳеч ёбӣ тору пуд?
 Бештар рафтасту бегоҳ аст рӯз,
 Ту ба ҷид дар сайди халқонӣ ҳанӯз.
 Он яке мегире он меҳил зи дом
 В-ин дигарро сайд мекун чун лиом.

Боз инро меҳилу мечӯ дигар,
 Ин-т лаъби кӯдакони беҳабар. 405
 Шаб шавад, дар доми ту як сайд не,
 Дом бар ту чуз судоъу қайд не.
 Пас, ту худро сайд мекардӣ ба дом,
 Ки шудӣ маҳбусу маҳрумӣ зи ком.
 Дар замона соҳиби доме бувад?
 Ҳамчу мо аҳмақ, ки сайди худ кунад?
 Чун шикори ҳук омад сайди ом,
 Ранчи беҳад луқма хӯрдан з-ӯ ҳаром.
 Он ки арзад сайдро, ишқ асту бас,
 Лек ӯ кай гунчад андар доми кас? 410
 Ту магар оию сайди ӯ шавӣ,
 Дом бигзорӣ, ба доми ӯ равӣ.
 Ишқ мегӯяд ба гӯшам паст-паст:
 «Сайд будан хуштар аз сайёдӣ аст.
 Гӯли ман кун хешрову ғарра шав,
 Офтобиро раҳо кун, зарра шав.
 Бар дарам сокин шаву беҳона бош,
 Даъвии шамъӣ макун, парвона бош.
 То бибинӣ чошнии зиндагӣ,
 Салтанат бинӣ ниҳон дар бандагӣ. 415
 Наъл бинӣ божгуна дар ҷаҳон,
 Тахтабандонро лақаб гашта шаҳон.
 Бас таноб андар гулӯву тоҷи дор,
 Бар вай анбӯҳе, ки инак тоҷдор.
 Ҳамчу гӯри кофирон, берун ҳулал,
 Андарун қаҳри Худо азза ва ҷал.
 Чун қубур онро мучассас кардаанд,
 Пардаи пиндор пеш овардаанд.
 Табъи мискинат мучассас аз ҳунар,
 Ҳамчу нахли мум, бебаргу самар». 420

Дар баёни он ки лутфи Ҳақро ҳама кас донад ва қаҳри Ҳақро ҳама кас донад ва ҳама аз қаҳри Ҳақ гурезонанд ва ба лутфи Ҳақ даровезон, аммо Ҳақ таъоло қаҳрхоро дар лутф пинҳон кард ва лутфхоро дар қаҳр пинҳон кард, наъли божгуна ва талбису макри Аллоҳ буд, то аҳли тамйиз ва янзур бинуриллоҳ аз ҳолибинон ва зоҳирбинон ҷудо шаванд, ки «лийаблувакум аййукум аҳсану амалан»

Гуфт дарвеше ба дарвеше, ки ту
 Чун бидидӣ ҳазрати Ҳақро? Бигӯ.
 Гуфт: «Бечун дидам, аммо баҳри қол
 Бозгӯям мухтасар онро мисол.

Дидамаш, сўйи чапи ў озаре,
 Сўйи дасти рост чўйи Кавсаре.
 Сўйи чаппаш бас чахонсўз оташе,
 Сўйи дасти ростав чўйи х(в)аше.
 Сўйи он оташ гурўхе бурда даст,
 Баҳри он Кавсар гурўхе шоду маст. 425
 Лек лаъби божгуна буд сахт
 Пеши пойи ҳар шақию некбахт.
 Ҳар кӣ дар оташ ҳамерафту шарар,
 Аз миёни об бармекард сар.
 Ҳар кӣ сўйи об мерафт аз миён,
 Ў дар оташ ёфт мешуд дарзамон.
 Ҳар кӣ сўйи рост шуд в-оби зулол,
 Сар зи оташ барзад аз сўйи шамол.
 В-он ки шуд сўйи шамоли оташин,
 Сар бурун мекард аз сўйи ямин. 430
 Кам касе бар сирри ин музмар задӣ,
 Лочарам кам кас дар он оташ шудӣ.
 Чуз касе, ки бар сараш иқбол рехт,
 К-ў раҳо кард обу дар оташ гурехт.
 Карда завки нақдро маъбуд халқ,
 Лочарам з-ин лаъб мағбун буд халқ.
 Чавқ-чавқу саф-саф аз ҳирсу шитоб
 Муҳтариз з-оташ, гурезон сўйи об.
 Лочарам з-оташ бароварданд сар,
 Эътибор! Ал-эътибор! Эй беҳабар! 435
 Бонг мезад оташ, эй гиҷони гўл,
 Ман наям оташ, манам чашмай қабул.
 Чашмбандӣ кардаанд, эй беназар,
 Дар ман ойу ҳеч мағрез аз шарар.
 Эй Халил, ин чо шарору дуд нест,
 Чуз ки сеҳру худъаи Намруд нест.
 Чун Халили Ҳақ агар фарзонай,
 Оташ оби тусту ту парвонай.
 Чони парвона ҳамедорад нидо,
 К-эй дарего, сад ҳазорам пар будо! 440
 То ҳамесўзид з-оташ беамон
 Кўрии чашму дили номахрамон.
 Бар ман орад раҳм чоҳил аз харӣ,
 Ман бар ў раҳм орам аз бинишварӣ.
 Хоса ин оташ, ки чони обҳост,
 Кори парвона ба акси кори мост.
 Ў бибинад нуру дар норе равад,
 Дил бибинад нору дар нуре шавад.
 Инчунин лаъб омад аз рабби ҷалил,
 То бибинӣ, кист аз оли Халил. 445
 Оташero шакли обе додаанд
 В-андар оташ чашмае бигшодаанд.

Соҳире сахни биринчero ба фан
 Сахни пуркирме кунад дар анҷуман.
 Хонаро ӯ пур зи каждумҳо намуд
 Аз дами сеҳру худ, он каждум набуд.
 Чунки қоду менамояд сад чунин,
 Чун бувад дастони қодуофарин?
 Лочарам аз сеҳри Яздон қарн-қарн
 Андарафтоданд чун зан зер паҳн. 450
 Соҳироншон банда буданду ғулом,
 Андарафтоданд чун саъва ба дом.
 Ҳин, бихон Қуръон, бибин сеҳри ҳалол,
 Сарнигунӣ макрҳои «ка-л-чибол».
 Ман наям Фиръавн, к-оям сӯйи Нил,
 Сӯйи оташ меравам ман чун Халил.
 Нест оташ, ҳаст он моёи маъин
 В-он дигар аз макр оби оташин.
 Бас накӯ гуфт он расули хушчавоз:
 «Зарраи ақлат беҳ аз савму намоз». 455
 З-он ки ақлат чавҳар аст, ин ду араз,
 Ин ду дар такмили он шуд муфтараз.
 То чило бошад мар он ойинаро,
 Ки сафо ояд зи тоат синаро.
 Лек гар ойина аз бун фосид аст,
 Сайқал ӯро дер бозорад ба даст.
 В-он гузин ойина, ки хуш мағрас аст,
 Андаке сайқалгарӣ онро бас аст.

**Тафовути уқул дар асли фитрат, хилофи муътазила, ки
 эшон гӯянд: дар асл уқули ҷузвӣ баробаранд, ин афзу-
 нию тафовут аз тааллум аст ва риёзату таҷриба**

Ин тафовут ақлҳоро нек дон
 Дар маротиб аз замин то осмон. 460
 Ҳаст ақле ҳамчу курси офтоб,
 Ҳаст ақле камтар аз захира-в шаҳоб.
 Ҳаст ақле чун чароғе, сарх(в)аше,
 Ҳаст ақле чун ситорай оташе.
 З-он ки абр аз пеши он чун вочаҳад,
 Нури Яздон бин, хирадҳо бардихад.
 Ақли ҷузвӣ ақдро бадном кард,
 Коми дунё мардро беком кард.
 Он зи сайдӣ ҳусни сайёдӣ бидид
 В-ин зи сайёдӣ ғами сайдӣ кашид. 465
 Он зи хидмат нози маҳдумӣ биёфт
 В-он зи маҳдумӣ зи роҳи из битофт.
 Он зи фиръавнӣ асири об шуд
 В-аз асирӣ сибт сад, Сухроб шуд.

Лаъби маъкус асту фарзинбанди сахт,
 Ҳила кам кун, кори иқбол асту бахт.
 Бар ҳаёлу ҳила кам тан торро,
 Ки ғанӣ раҳ кам диҳад маккорро.
 Макр кун дар роҳи некӯхидматӣ,
 То нубувват ёбӣ андар уммате. 470
 Макр кун, то вораҳӣ аз макри х(в)ад,
 Макр кун, то фард гардӣ аз ҷасад.
 Макр кун, то камтарин банда шавӣ,
 Дар камӣ рафтӣ, худованда шавӣ.
 Рубаҳию хидмат, эй гурги кухун,
 Ҳеч бар қасди худовандӣ макун.
 Лек чун парвона дар оташ битоз,
 Кисае з-он бармадӯзу пок боз.
 Зӯрро бигзору зорино бигир.
 Раҳм сӯйи зорӣ ояд, эй фақир! 475
 Зории музтарри ташна маънавист,
 Розии сарди дурӯғ они ғавист.
 Гиряи ихвони Юсуф ҳилат аст,
 Ки даруншон пур зи рашку иллат аст.

**Ҳикояти он аъробӣ, ки сағи ӯ аз гуруснагӣ мемурд ва ан-
 бони ӯ пури нон ва бар сағ навҳа мекард ва шеър мегуфт-
 ту мегирист ва сару рӯ мезад ва дареғаш меомад лукмае
 аз анбон ба сағ додан**

Он саге мемурду гирён он араб,
 Ашк мебориду мегуфт: «Эй кураб».
 Соиле бигзашту гуфт: «Ин гиря чист?
 Навҳаву зории ту аз баҳри кист?»
 Гуфт: «Дар мулкам саге буд некхӯ,
 Нақ, ҳамемирад миёни роҳ ӯ. 480
 Рӯз сайёдам буду шаб посбон,
 Тезчашму сайдгиру дуздрон.
 Гуфт: «Ранчаш чист? Заҳме х(в)ардааст?»
 Гуфт: «Ҷӯулқалб зораш кардааст».
 Гуфт: «Сабре кун бар ин ранчу ҳараз,
 Собиронро фазли Ҳақ бахшад иваз».
 Баъд аз он гуфташ, ки эй солори хур,
 Чист андар дастат ин анбони пур?
 Гуфт: «Нону зоду лути дӯш ман,
 Мекашонам баҳри тақвити бадан». 485
 Гуфт: «Чун надхӣ бад-он сағ нону зод?»
 Гуфт: «То ин ҳад надорам меҳру дод.
 Даст н-ояд бедирам дар роҳ нон,
 Лек ҳаст оби ду дида ройгон».

Гуфт: «Хокат бар сар, эй пурбод машк,
Ки лаби нон пеши ту бехтар зи ашк?»
Ашк хун асту ба ғам обе шуда,
Менаярзад хок хуни бехуда.

Кулли худро хор кард ū чун Билис,
Пораи ин кул набошад чуз хасис.

490

Ман ғуломи он ки нафрушад вучуд,
Чуз бад-он султони боифзолу чуд.

Чун бигиряд, осмон гирён шавад,
Чун бинолад, чарх «ёрабхон» шавад.

Ман ғуломи он миси ғимматпараст,
К-ӯ ба ғайри кимиё н-орад шикаст.

Дастӣ ишкаста баровар дар дуё,
Сӯйи ишкаста барад фазли Худо.

Гар раҳой боядат з-ин чоҳи танг,
Эй бародар, рав бар озар бедиранг.

495

Макри Ҳақро бину макри худ бихил,
Эй зи макраш макри маккорон хичил.

Чунки макрат шуд фаноӣ макри раб,
Баргушой як камине булҷачаб,

Ки каминай он камин бошад бақо,
То абад андар уручу иртиқо.

**Дар баёни он ки ҳеч чашми баде одамиро чунон муҳлик
нест, ки чашми писанди ҳештан, магар ки чашми ū
мубаддал шуда бошад ба нури Ҳақ, ки бӣ ясмаъ ва бӣ яб-
сир ва ҳештани ū бе ҳештан шуда**

Парри товусат мабину пой бин,
То ки сузулайн нагшояд камин,
Ки билағзад кӯҳ аз чашми бадон,
«Юзлиқунак» аз Нубӣ бархон бад-он.

500

Аҳмади чун кӯҳ лағзид аз назар
Дар миёни роҳ бе гил, бе матар.

Дар аҷаб дармонд, к-ин лағзиш зи чист?
Ман напиндорам, ки ин ҳолат тижист.

То биёмад ояту огоҳ кард,
К-он зи чашми бад расидат в-аз набард.

Гар будӣ ғайри ту, дар дам «ло» шудӣ,
Сайди чашму суҳраи ифно шудӣ.

Лек омад исмате доманкашон
В-ин ки лағзидӣ, буд аз баҳри нишон.

505

Иброте гир, андар он қуҳ кун нигоҳ,
Барги худ арза макун, эй кам зи қоҳ!

Тафсири «ва ин якоду-л-лазина кафару лаюзликунака биабсорихим», ал-оя

Ё расулуллаҳ, дар он нодӣ касон
Мезананд аз чашми бад бар каргасон.
Аз назаршон каллаи шери арин
Вошикофад, то кунад он шер анин.
Бар шутур чашм афганад ҳамчун ҳимом
В-онгаҳон бифристад андар пай ғулом,
Ки бирав, аз пиҳи ин уштур бихар,
Бинад уштурро сақат ӯ роҳ-бар. 510
Сар бурида аз мараз он уштуре,
К-ӯ ба тағ бо асб мекардӣ мирӣ,
К-аз ҳасад в-аз чашми бад бе ҳеч шак,
Сайру гардишро бигардонад фалак.
Об пинҳон асту дӯлоб ошкор,
Лек дар гардиш бувад об асли кор.
Чашми некӯ шуд давои чашми бад,
Чашми бадро «ло» кунад зери лағад.
Сабқ раҳматрост, ӯ аз раҳмат аст,
Чашми бад маҳсули қаҳру лаънат аст. 515
Раҳматаш бар ниқматаш ғолиб шавад,
Чира з-ин шуд ҳар набӣ бар зидди х(в)ад,
К-ӯ натиҷай раҳмат асту зидди ӯ,
Аз натиҷай қаҳр буд он зиштхӯ.
Ҳирси бат яктост, ин панҷоҳтост,
Ҳирси шахват мору мансаб аждаҳост.
Ҳирси бат аз шахвати ҳалқ асту фарҷ,
Дар риёсат бистчандон аст дарҷ.
Аз улуҳийят занад дар чоҳ лоф,
Томеъи ширкат кучо бошад муоф? 520
Заллати Одам зи ишкам буду боҳ
В-они Иблис аз такаббур буду чоҳ.
Лочарам ӯ зуд истиғфор кард,
В-он лаъин аз тавба истикбор кард.
Ҳирси ҳалқу фарҷ ҳам худ бадрагист,
Лек мансаб нест он, ишкастагист.
Беҳу шоҳи ин риёсатро агар
Бозгӯям, дафтаре бояд дигар.
Асби саркашро араб шайтон-ш хонд,
Не сутуреро, ки дар маръо бимонд. 525
Шайтанат гарданкашӣ буд дар луғат,
Мустаҳикки лаънат омад ин сифат.
Сад хуранда гунҷад андар гирди хон,
Ду риёсатчӯ нагунҷад дар ҷаҳон.
Он нахоҳад, к-ин бувад бар пушти хок,
То малак бикшад падарро з-иштирок.

Он шундастӣ, ки «Ал-мулку ақим?»
 Қатъи хешӣ кард мулкатчӯ зи бим,
 Ки ақим асту варо фарзанд нест,
 Ҳамчу оташ бо касаш пайванд нест. 530
 Ҳар чӣ ёбад ӯ, бисӯзад, бардарад,
 Чун наёбад ҳеч, худро меҳ(в)арад.
 Ҳеч шав, вораҳ ту аз дандони ӯ,
 Раҳм кам чӯ аз дили сандони ӯ.
 Чунки гаштӣ ҳеч, аз сандон матарс,
 Ҳар сабоҳ аз қаъри мутлақ гир дарс.
 Ҳаст улухийят ридои зулчалол,
 Ҳар кӣ дарпӯшад, бар ӯ гардад вабол.
 Тоҷ аз они ӯст, они мо камар,
 Войи ӯ, к-аз ҳадди худ дорад гузар. 535
 Фитнаи туст ин пари товусият,
 К-иштирокат бояду қуддусият.

**Қиссаи он ҳақим, ки дид товусеро, ки пари зебои худро
 меканд ба минқору меандохт ва тани худро калу зишт
 мекард, аз таачҷуб пурсид, ки дарегат намеояд? Гуфт:
 «Меояд, аммо пеши ман ҷон аз пар азизтар аст ва ин пар
 адӯи ҷони ман аст»**

Парри худ меканд товусе ба дашт,
 Як ҳақиме рафта буд он ҷо ба гашт.
 Гуфт: «Товусо, чунин парри санӣ
 Бедареғ аз бех чун бармеканӣ?
 Худ дилат чун медиҳад, то ин ҳулал
 Барканӣ, андозияш андар ваҳал?
 Ҳар паратро аз азизию писанд 540
 Ҳофизон дар тайи Мусҳаф мениҳанд.
 Баҳри таҳрики ҳавои судманд
 Аз пари ту бодбезан мекунамд.
 Ин чӣ ношукрию чӣ бебокӣ аст?
 Ту намедонӣ, ки наққошаш кӣ аст?
 Ё ҳамедонию нозе мекунӣ?
 Қосидан қалъи тирозе мекунӣ?»
 Эй басо нозо, ки гардад он гуноҳ,
 Афғанад мар бандаро аз чашми шоҳ.
 Ноз кардан хуштар ояд аз шакар,
 Лек кам хояш, ки дорад сад хатар. 545
 Эминобод аст он роҳи ниёз,
 Тарки нозаш гиру бо он раҳ бисоз.
 Эй басо нозоваре зад парру бол,
 Охируламр он бар он кас шуд вабол.

Хушшии ноз ар даме бифрозадат,
 Биму тарси музмараш бигдозадат.
 В-ин ниёз, арчи ки лоғар мекунад,
 Садрро чун бадри анвар мекунад.
 Чун зи мурда зинда берун мекашад, 550
 Ҳар кӣ мурда гашт, ӯ дорад рашад.
 Чун зи зинда мурда берун мекунад,
 Нафси зинда сӯйи марге метанад.
 Мурда шав, то «муҳричу-л-ҳаййи-с-самад»
 Зиндае з-ин мурда берун оварад.
 Дай шавӣ, бинӣ ту ихроҷи баҳор,
 Лайл гардӣ, бинӣ ӣлоҷи наҳор.
 Бармакан он пар, ки напзирад руфӯ,
 Рӯй махрош аз азо, эй хубрӯ.
 Ончунон рӯйе, ки чун шамси зуҳост,
 Ончунон рухро харошидан хатост. 555
 Заҳми нохун бар чунон рух кофирист,
 Ки руҳи маҳ дар фироқи ӯ гирист.
 Ё намебинӣ ту рӯйи хешро,
 Тарк кун хӯйи лаҷочандешро.

**Дар баёни он ки сафо ва содагии нафси мутмаъина аз
 фикратҳо мушавваш шавад, чунонки бар рӯйи ойна
 чизе нависӣ ё нақш кунӣ, агарчи пок кунӣ, доғе бимона-
 ду нуқсоне**

Рӯйи нафси мутмаъинна дар часад
 Заҳми нохунҳои фикрат мекашад.
 Фикрати бад нохуни пурзаҳр дон,
 Мехарошад дар тааммуқ рӯйи чон.
 То гушояд уқдаи ишқолро,
 Дар ҳадас кардаст заррин болро. 560
 Уқдаро бигшода гир, эй мунтаҳӣ,
 Уқдаи саҳт аст бар кисай тихӣ.
 Дар гушоди уқдаҳо гаштӣ ту пир,
 Уқдаи чанди дигар бигшода гир.
 Уқдае, к-он бар гулӯи мост саҳт,
 Ки бидонӣ, ки ҳасӣ ё неқбаҳт?
 Ҳалли ин ишқол кун, гар одамӣ,
 Ҳарчи ин кун дам, агар одамдамӣ.
 Ҳадди аъёну араз доништа гир,
 Ҳадди худро дон, ки набвад з-ин гузир. 565
 Чун бидонӣ ҳадди худ, з-ин ҳад гурез,
 То ба беҳад даррасӣ, эй хокбез!
 Умр дар маҳмулу дар мавзӯ рафт,
 Бебасират умр дар масмӯ рафт.

Ҳар далеле бенатича-в беасар
 Ботил омад, дар натиҷай худ нигар.
 Чуз ба маснӯе надиди сониёе,
 Бар киёси иктиронӣ кониёе.
 Мефизояд дар васоит фалсафӣ,
 Аз далоил, боз бар аксаш сафӣ.
 Ин гурезад аз далелу аз ҳичеб,
 Аз пайи мадлул сар бурда ба чеб.
 Гар духон ўро далели оташ аст,
 Бе духон моро дар он оташ х(в)аш аст.
 Хоса ин оташ, ки аз қурби вало
 Аз духон наздиктар омад ба мо.
 Пас, сияҳкорӣ бувад рафтан зи чон
 Баҳри таҳйилои чон сӯйи духон.

**Дар баёни қавли расул алайҳиссалом, ки «ло руҳбония-
тан фи-л-ислом»**

Бармакан паррову дил баркан аз ӯ,
З-он ки шарти ин чиҳод омад адӯ. 575
Чун адӯ набвад, чиҳод омад муҳол,
Шаҳватат набвад, набошад имтисол.
Сабр набвад, чун набошад майли ту,
Хасм чун набвад, чӣ ҳочат хайли ту?
Ҳин, макун худро ҳасй, руҳбон машав,
З-он ки ифбат ҳаст шаҳватро гарав.
Беҳаво найҳ аз ҳаво мумкин набуд,
Ғозие бар мурдагон натвон намуд.
«Анфику» гуфтаст, пас касбе бикун,
З-он ки набвад харҷ бе дахли кухун. 580
Гарчи овард «анфику»-ро мутлақ ӯ,
Ту бихон, ки «аксибу сумма-нфику».
Ҳамчунон чун шоҳ фармуд: «исбиру»,
Рағбате бояд, к-аз он тоби ту рӯ.
Пас, «кулу» аз баҳри доми шахват аст,
Баъд аз он «ло тусрифу» он ифбат аст.
Чунки «маҳмулун биҳи» набвад «ладайҳ»,
Нест мумкин буди «маҳмулун алайҳ».
Чунки ранчи сабр набвад мар туро,
Шарт набвад, пас, фуру н-ояд чазо. 585
Ҳаббазо он шарту шодо он чазо,
Он чазои дилнавози чонфизо.

580

585

Дар баёни он ки савоби амали ошиқ аз Ҳақ ҳам ҳақ аст

Ошиқонро шодмоню ғам ўст,
Дастмузду учрати хидмат ҳам ўст.

Ғайри маъшук ар тамошое бувад,
 Ишқ набвад, ҳарза савдое бувад.
 Ишқ он шӯъласт, к-ӯ чун барфурӯхт,
 Ҳар чӣ чуз маъшук, боқӣ чумла сӯхт.
 Теғи «ло» дар қатли ғайри Ҳақ биронд,
 Дарнигар 3-он пас ки баъди «ло» чӣ монд? 590
 Монд «иллаллоҳ» боқӣ, чумла рафт,
 Шод бош, эй ишқи ширкатсӯзи зафт.
 Худ ҳам ӯ буд охирину аввалин,
 Ширк чуз аз дидаи аҳвал мабин.
 Эй ачаб, хусне бувад чуз акси он,
 Нест танро чунбише аз ғайри чон.
 Он танеро, ки бувад дар чон ҳалал,
 Хуш нагардад, гар бигирӣ дар асал.
 Ин касе донад, ки рӯзе зинда буд,
 Аз кафи ин чони чон ҷоме рабуд. 595
 В-он ки чашми ӯ надидаст он рухон,
 Пеши ӯ чон аст ин таффи духон.
 Чун надид ӯ Уммари Абдулазиз,
 Пеши ӯ одил бувад Ҳаҷҷоч низ.
 Чун надид ӯ мори Мӯсоро сабот,
 Дар ҳиболи сеҳр пиндорад ҳаёт.
 Мурғ, к-ӯ ноҳӯрдааст оби зулол,
 Андар оби шӯр дорад парру бол.
 Чуз ба зид, зидро ҳаменатвон шинохт,
 Чун бибинад захм, бишносад навохт. 600
 Лоҷарам дунё муқаддам омадаст,
 То бидонӣ қадри иқлими аласт.
 Чун аз ин ҷо вораҳӣ, он ҷо равӣ,
 Дар шакархонай абад шоқир шавӣ.
 Гуйӣ он ҷо хокро мебехтам,
 3-ин ҷаҳони пок мебигрехтам.
 Эй дарего, пеш аз ин будим ачал,
 То азобам кам будӣ андар ваҷал.

**Дар тафсири қавли расул, алайҳиссалом, «мо мота ман
 мота илло ва таманно ан ямута қабла мо мота ин кона
 барран лиякуна ило вусули-л-бирри аъчала ва ин кона
 фоҷиран лияқилла фаҷурух»**

3-ин бифармудааст он оғаҳ расул,
 Ки ҳар он ки мурду қард аз тан нузул, 605
 Набвад ўро ҳасрати нуқлону мавт,
 Лек бошад ҳасрати таксиру фавт.
 Ҳар кӣ мирад, худ таманно бошадаш,
 Ки будӣ 3-ин пеш нақли мақсадаш.

Гар бувад бад, то бадӣ камтар будӣ
 В-ар тақӣ, то хона зутар омадӣ.
 Гӯяд он бад: «Бехабар мебудам.
 Дам ба дам ман парда меафзудаам.
 Гар аз ин зутар маро маъбар будӣ,
 Ин ҳичобу пардаам камтар будӣ». 610
 Аз ҳарисӣ кам дарон рӯи кунӯ
 В-аз такаббур кам дарон чехрай хушӯ.
 Ҳамчунин аз бухл кам дар рӯи чуд
 В-аз билисӣ чехрай хуби сучуд,
 Бармакан он парри хулдоройро,
 Бармакан он парри раҳпаймойро.
 Хуш шунид ин панд, дар вай бингарист,
 Баъд аз он дар навҳа омад, мегирист.
 Навҳаву гириӣ дарози дардманд,
 Ҳар кӣ он чо буд, бар гириш фиғанд. 615
 В-он ки мепурсид: «Пар кандан зи чист?»
 Бе ҷавобе шуд пушаймон, мегирист,
 К-аз фузули ман чаро пурсидамаш?
 Ё зи ғам пур буд, шӯронидамаш.
 Мечакид аз чашми тар бар хок об,
 Андар он ҳар қатра мудрач сад ҷавоб.
 Гириӣ босидк бар ҷонҳо занад,
 То ки чарху аршро гириён кунад.
 Ақлу дилҳо бе гумоне аршианд,
 Дар ҳичоб аз нури аршӣ мезиянд. 620

Дар баёни он ки ақлу рӯҳ дар обу гил маҳбусанд, ҳамчун Ҳоруту Морут дар чоҳи Бобил

Ҳамчу Ҳоруту чу Морут он ду пок
 Бастанд ин чо ба чоҳи саҳмнок.
 Олами сифлию шахвонӣ - даранд,
 Андар ин чаҳ гаштаанд аз ҷурм банд.
 Сеҳру зидди сеҳро беҳтиёр
 3-ин ду омӯзанд некону широр.
 Лек аввал панд бидҳандаш, ки ҳин!
 Сеҳро аз мо маёмӯзу мачин.
 Мо биёмӯзем ин сеҳр, эй фалон!
 Аз барои ибтилову имтиҳон, 625
 К-имтиҳонро шарт бошад ихтиёр,
 Ихтиёре набвадат бе иқтидор.
 Майлҳо ҳамчун сағони хуфтаанд,
 Андар эшон хайру шар бинхуфтаанд.
 Чунки қудрат нест, хуфтаанд ин рада
 Ҳамчу ҳезумпорахову танзада,

То ки мурдоре дарояд дар миён,
 Нафхи сури хирс кӯбад бар сагон.
 Чун дар он кӯча харе мурдор шуд,
 Сад саги хуфта бад-он бедор шуд. 630
 Ҳирсҳои рафта андар катми ғайб
 Тохтан овард, сар барзад зи чайб.
 Мӯ ба мӯи ҳар саге дандон шуда
 В-аз барои ҳила дум ҷунбон шуда.
 Ними зераш ҳила, боло он ғазаб,
 Чун заиф оташ, ки ёбад ӯ ҳатаб.
 Шуъла-шуъла мерасад аз ломакон,
 Меравад дуди лаҳаб то осмон.
 Сад ҷунин саг андар ин тан хуфтаанд,
 Чун шикоре нестшон, бинхуфтаанд. 635
 Ё ҷу бозонанду дида дӯхта,
 Дар ҳичоб аз ишқи сайде сӯхта,
 То кулаҳ бардорию бинад шикор,
 Онғаҳон созад тавофи кӯҳсор.
 Шахвати ранҷур сокин мебувад,
 Хотирӣ ӯ сӯи сикҳат меравад.
 Чун бибинад нону себу харбуза,
 Дар масоф ояд маза-в хавфи база.
 Гар бувад саббор, дидан суди ўст,
 Он таҳайюҷ табъи сусташро нақўст. 640
 В-ар набошад сабр, пас, нодида беҳ,
 Тир дур авло зи марди безиреҳ.

Ҷавоб гуфтани товус он соилро

Чун зи гиря фориғ омад, гуфт: «Рав,
 Ки ту рангу бӯйро ҳастӣ гарав.
 Он намебинӣ, ки ҳар сӯ сад бало
 Сӯи ман ояд пайи ин болҳо.
 Ай басо сайёди бераҳмат мудом
 Баҳри ин парҳо ниҳад ҳар сӯм дом.
 Чанд тирандоз баҳри болҳо
 Тир сӯи ман кашад андар ҳаво. 645
 Чун надорам зӯру забти ҳештан,
 З-ин қазову з-ин балову з-ин фитан.
 Он беҳ ояд, ки шавам зишту кареҳ,
 То бувад омин дар ин қуҳсору теҳ.
 Ин силоҳи уҷби ман шуд, эй фато!
 Уҷб орад муъҷибонро сад бало».

**Баёни он ки хунарҳову зиракиҳо ва моли дунё ҳамчун
парҳои товус адуви чон аст**

Пас, хунар омад ҳалокат хомро,
К-аз пайи дона набинад домро.
Ихтиёр онро накӯ бошад, ки ӯ
Молики худ бошад андар «иттаку». 650
Чун набошад ҳифзу тақво, зинҳор
Дур кун олат, бияндоз ихтиёр.
Љилвагоҳу ихтиёрам он пар аст,
Барканам парро, ки дар қасди сар аст.
Нест ангорард пари худро сабур,
То параш дарнафганард дар шарру шӯр.
Пас, зиёнаш нест пар, гӯ, бармакан,
Гар расад тире, ба пеш орад мичан.
Лек бар ман парри зебо душманест,
Чунки аз ҷилвагарӣ сабрер нест. 655
Гар будӣ сабру ҳифозам роҳбар,
Барфузудӣ з-ихтиёрам карру фар.
Ҳамчу тифлам ё чу маст андар фитан,
Нест лоиқ теғ андар дасти ман.
Гар маро ақле будию мунзаҷар,
Теғ андар дасти ман будӣ зафар.
Ақл бояд нурдеҳ чун офтоб,
То занард теғе, ки набвард чуз савоб.
Чун надорам ақли тобону салоҳ,
Пас, ҷаро дар ҷоҳ н-андозам силоҳ? 660
Дар ҷаҳ андозам кунун теғу мичан,
К-ин силоҳи ҳасми ман хоҳад шудан.
Чун надорам зӯру ёрею санард,
Теғам ӯ бистонаду бар ман занард.
Рағми ин нафси вакеҳарӯйро,
Ки напӯшад рӯ, ҳарошам рӯйро.
То шавард кам ин ҷамолу ин камол,
Чун намонад рӯ, кам афтам дар вабол.
Чун бард-ин нийят ҳарошам, базза нест,
Ки ба заҳм ин рӯйро пӯшидарнист. 665
Гар дилард ҳӯйи сатире доштӣ,
Рӯйи ҳубам чуз сафо нафшоштӣ.
Чун надидам зӯру фарҳангу салоҳ,
Ҳасм дидам, зуд бишкартам силоҳ.
То нагардард теғи ман ўро камол,
То нагардард ҳанҷарам бар ман вабол.
Меғурезам, то рағам ҷунбон бувард,
Кай фирор аз ҳештан осон бувард?
Он ки аз ғайре бувард ўро фирор,
Чун аз ӯ бибрид, гирад ӯ қарор. 670

Ман, ки хасмам, ҳам манам андар гурез,
То абад кори ман омад хез-хез.
На ба Ҳинд аст эмину на дар Хутан,
Он ки хасми ўст сояй хештан.

**Дар сифати он беҳудон, ки аз шарри худ ва ҳунари худ
эмин шудаанд, ки фонианд дар бақои Ҳақ, ҳамчун сито-
рагон, ки фонианд рӯз дар офтоб ва фонино хавфи офату
хатар набошад**

Чун фанош аз фақр пироя шавад,
Ў муҳаммадвор бесоя шавад.
Фақру фахреро фано пироя шуд,
Чун забонай шамъ ў бесоя шуд.
Шамъ чумла шуд забона пову сар,
Сояро набвад ба гирди ў гузар. 675
Мум аз хешу зи соя даргурехт,
Дар шуоъ аз баҳри ў, ки шамъ рехт.
Гуфт ў: «Баҳри фаноят рехтам»,
Гуфт: «Ман ҳам дар фано бигрехтам».
Ин шуоъи боқӣ омад муфтараз,
На шуоъи шамъи фони араз.
Шамъ чун дар нор шуд кулӣ фано,
На асар бинӣ зи шамъу на зиё.
Ҳаст андар дафъи зулмат ошкор,
Оташи сурат ба муме пойдор. 680
Бар ҳилофи муми шамъи ҷисм, к-он,
То шавад кам, гардад афзун нури чон.
Ин шуоъи боқию он фонӣ аст,
Шамъи ҷонро шуълаи раббонӣ аст.
Ин забонай оташе чун нур буд,
Сояи фонӣ шудан з-ў дур буд.
Абрро соя бияфтад дар замин,
Моҳро соя набошад ҳамнишин.
Беҳудӣ беабрӣ аст, эй некхоҳ,
Бошӣ андар беҳудӣ чун қурси моҳ. 685
Боз чун абре биёяд ронда,
Рафт нур аз маҳ ҳаёле монда.
Аз ҳичоби абр нураш шуд заъиф,
Кам зи моҳи нав шуд он бадри шариф.
Маҳ ҳаёле менамояд з-абру гард,
Абри тан моро ҳаёландеш кард.
Лутфи маҳ бингар, ки ин ҳам лутфи ўст,
Ки бигуфт ў: «Абрҳо моро адўст».
Маҳ фароғат дорад аз абру ғубор,
Бар фарози чарх дорад маҳ мадор. 690

Абр моро шуд адӯву хасми чон,
 Ки кунад махро зи чашми мо ниҳон.
 Хурро ин парда золе мекунад,
 Бадрро кам аз ҳилоле мекунад.
 Моҳ моро дар канори из нишонд,
 Душмани моро адӯи хеш хонд.
 Тоби абру оби ӯ худ з-ин маҳ аст,
 Ҳар кӣ маҳ хонд абрро, бас гумрах аст.
 Нури маҳ бар абр чун мунзал шудааст,
 Рӯйи торикаш зи маҳ мубдал шудааст. 695
 Гарчи ҳамранги маҳ асту давлатест,
 Андар абр он нури маҳ ориятист.
 Дар қиёмат шамсу маҳ маъзул шуд,
 Чашм дар асли зиё машгул шуд.
 То бидонад мулкро аз мустабор
 В-ин работи фонӣ аз дорулқарор.
 Доя ория бувад рӯзе се-чор,
 Модаро, моро ту гир андар канор.
 Парри ман абр асту парда-сту касиф,
 З-инъикоси лутфи Ҳақ ӯ шуд латиф. 700
 Барканам паррову ҳуснашро зи роҳ,
 То бибинам ҳусни махро ҳам зи моҳ.
 Ман нахоҳам доя, модар хуштар аст,
 Мӯсиям ман, дояи ман модар аст.
 Ман нахоҳам лутфи маҳ аз восита,
 Ки ҳалоки қавм шуд ин робита.
 Ё магар абре шавад фонии роҳ,
 То нагардад ӯ хиҷоби рӯйи моҳ.
 Сураташ бинмояд ӯ дар васфи «ло»
 Ҳамчу ҳисми анбиёву авлиё. 705
 Ончунон абре набошад пардабанд,
 Пардадар бошад ба маънӣ судманд.
 Ончунон-к андар сабоҳи равшане
 Қатра мебориду боло абр не.
 Муъҷизай пайғамбарӣ буд он сақо,
 Гашта абр аз маҳв ҳамранги само.
 Буд абру рафта аз вай ҳӯи абр,
 Инчунин гардад тани ошиқ ба сабр.
 Тан бувад, аммо танӣ гум гашта з-ӯ,
 Гашта мубдал, рафта аз вай рангу бӯ. 710
 Пар пайи ғайр асту сар аз баҳри ман,
 Хонаи самъу басар, устуни тан.
 Ҷон фидо кардан барои сайди ғайр
 Куфри мутлақ дону навмедӣ зи хайр.
 Ҳин, машав чун қанд пеши тӯтиён,
 Балки захре шав, шав эмин аз зиён.
 Ё барои шодбошӣ дар хитоб
 Хеш чун мурдор кун пеши килоб.

Пас, Хизир киштӣ барои ин шикаст,
 То ки он киштӣ зи ғосиб бозраст.
 «Факру фаҳрӣ» баҳри он омад санӣ,
 То зи таммоён гузинам дар ғанӣ.
 Ганҷхоро дар харобе 3-он ниянд,
 То зи хирси аҳли умрон вораҳанд.
 Пар натонӣ канд? Рав, хилват гузин,
 То нағардӣ ҷумла харҷи ону ин.
 3-он ки ту ҳам луқмай, ҳам луқмахор,
 Окилу маъкули, эй ҷон, ҳуш дор.

715

Дар баёни он ки «мосиваллоҳ» ҳар чизе окилу маъкул аст, ҳамчун он мурғе, ки қасди сайди малах мекард ва ба сайди малах машғул мебуд ва ғофил буд аз бози гурӯсна, ки аз паси қафои ӯ қасди сайди ӯ дошт. Акнун, эй ода-мии сайёди окил! Аз сайёду окили худ эмин мабош, агарчи намебинияш ба назари чашм, ба назари далелу ибраташ мебин, то чашми сар боз шудан, иншоаллоҳу таъоло

Мурғаке андар шикори кирм буд,
 Гурба ғурсат ёфт, ўро даррабуд.
 Окилу маъкул буду беҳабар
 Дар шикори худ зи сайёде дигар.
 Дузд гарчи дар шикори қолаест,
 Шаҳна бо ҳасмон-ш дар дунболаест.
 Ақли ӯ машғули рахту қуфлу дар,
 Ғофил аз шаҳна-сту аз охи саҳар.
 Ў ҷунон ғарқ аст дар савдои худ,
 Ғофил аст аз толибу ҷӯёи худ.
 Гар ҳашиш обу ҳавое мех(в)арад,
 Меъдаи ҳайвон-ш дар пай мечарад.
 Окилу маъкул омад он гиёҳ,
 Ҳамчунин ҳар ҳастие, ғайри Илоҳ.
 «Ва-ҳва ютғимкум ва ло ютғам» чу ўст,
 Нест Ҳақ маъкулу окил лаҳму пўст.
 Окилу маъкул кай эмин бувад,
 3-окиле, к-андар камин сокин бувад?
 Амни маъкулон ҷазуби мотам аст,
 Рав бад-он дарғоҳ, к-ӯ «ло ютғам» аст.
 Ҳар ҳаёлро ҳаёле мех(в)арад,
 Фикри он фикри дигарро мечарад.
 Ту натонӣ, к-аз ҳаёле вораҳӣ,
 Ё бихуспӣ, ки аз он берун ҷаҳӣ.
 Фикр занбӯр асту он ҳоби ту об,
 Ҷун шавӣ бедор, бозояд зубоб.

720

725

730

Чанд занбӯри хаёли дарпарад,
 Мекашад ин сӯву он сӯ мебарад.
 Камтарини окилон аст ин хаёл
 В-он дигарҳоро шиносад зулчалол.
 Ҳин, гурез аз чавқи акколи ғализ,
 Сӯи ӯ, ки гуфт: «Моемат хафиз». 735
 Ё ба сӯи он ки ӯ ин ҳифз ёфт,
 Гар натонӣ сӯи он ҳофиз шитофт.
 Дастро маспор чуз дар дасти пир,
 Ҳақ шудааст он дасти ӯро дастгир.
 Пири ақлат кӯдакӣ хӯ кардааст,
 Аз чавори нафс, к-андар парда аст.
 Ақли комилро қарин кун бо хирад,
 То ки бозояд хирад з-он хӯи бад.
 Чунки дасти худ ба дасти ӯ ниҳӣ,
 Пас зи дасти окилон берун чаҳӣ. 740
 Дасти ту аз аҳли он байъат шавад,
 Ки «ядуллаҳ фавқа айдихим» бувад.
 Чун бидодӣ дасти худ дар дасти пир,
 Пири ҳикмат, ки алим асту хатир,
 К-ӯ набии вақти хеш аст, эй мурид,
 То аз ӯ нури набӣ ояд падида.
 Дар Ҳудайбия шудӣ ҳозир ба дин
 В-он саҳобай байъатиро ҳамқарин.
 Пас зи даҳ ёри мубашшир омадӣ,
 Ҳамчу зарри даҳдаҳӣ холис шудӣ. 745
 То маъийят рост ояд, з-он ки мард
 Бо касе чуфт аст, к-ӯро дӯст кард.
 Ин чахону он чаҳон бо ӯ бувад
 В-ин ҳадиси Аҳмади хушхӯ бувад.
 Гуфт: «Ар-маръа маъа маҳбубиҳи,
 Ло юфакку-л-қалбу мин матлубиҳи».
 Ҳар кучо дом асту дона, кам нишин,
 Рав, забунгиро, забунгирон бибин.
 Эй забунгири забунон, ин бидон,
 Даст ҳам болои даст аст, эй чавон! 750
 Ту забунию забунгир, эй ачаб,
 Ҳам ту сайду сайдгир андар талаб.
 «Байна айдӣ халфаҳум саддан» мабош,
 Ки набинӣ хасмро в-он хасм фош.
 Ҳирси сайёдӣ зи сайдӣ муғфил аст,
 Дилбарие мекунад, ӯ бедил аст.
 Ту кам аз мурғе мабош андар нашид,
 «Байна айдӣ халфа» усфуре бидид.
 Чун ба назди дона ояд пешу пас,
 Чанд гардонад сару рӯ он нафас, 755
 К-эӣ ачаб! Пешу пасам сайёд ҳаст,
 То кашам аз бими ӯ з-ин луқма даст.

Ту бибин пас киссаи фуччорро,
 Пеш бингар марги ёру чорро,
 Ки ҳалокат додашон беолате,
 Ў қарини туст дар ҳар ҳолате.
 Ҳақ шиканча карду гурзу даст нест,
 Пас, бидон, бе даст Ҳақ доваркунест.
 Он ки мегуфтӣ, агар Ҳақ ҳаст, ку?
 Дар шиканчай ӯ муқир мешав, ки ху. 760
 Он ки мегуфт, ин баъид асту ачиб,
 Ашк меронду ҳамегуфт, эй қариб!
 Чун фирор аз доми вочиб дидааст,
 Доми ту худ бар парат чафсидааст.
 Барканам ман меҳи ин манхус дом,
 Аз пайи коме набошам талхком.
 Дархури ақли ту гуфтам ин ҷавоб,
 Фаҳм кун в-аз чустучӯ рӯ барматоб.
 Бискул ин ҳабле, ки хирс асту ҳасад,
 Ёд кун: «фй чидиҳо ҳаблун масад». 765

**Сабаби куштани Халил, алайҳиссалом, зоғро, ки он
 ишорат ба қамъи кадом сифат буд аз сифоти мазмукаи
 муҳлика дар мурид**

Ин суҳанро нест поёну фароғ,
 Эй Халили Ҳақ, чаро куштӣ ту зоғ?
 Баҳри фармон? Ҳикмати фармон чӣ буд?
 Андаке з-асрори он бояд намуд.
 Коғ-коғу наъраи зоғи сиёҳ
 Доимо бошад ба дунё умрхоҳ.
 Ҳамчу Иблис аз Худои поки фард
 То қиёмат умри тан дархост кард.
 Гуфт: «Анзирӣ ило явми-л-қазо»,
 Кошкӣ гуфтӣ, ки «тубно раббано». 770
 Умри бетавба ҳама ҷон кандан аст,
 Марги ҳозир ғойиб аз Ҳақ будан аст.
 Умру марг ин ҳар ду бо Ҳақ х(в)аш бувад,
 Бе Худо оби ҳаёт оташ бувад.
 Он ҳам аз таъсири лаънат буд, к-ӯ
 Дар чунон ҳазрат ҳамешуд умрчӯ.
 Аз Худо ғайри Худоро хоستان
 Занни афзунесту кулӣи костан.
 Хоса умре ғарк дар бегонагӣ,
 Дар ҳузури шер рӯбаҳшонагӣ. 775
 Умри бешам дех, ки то пастар равам,
 Маҳлам афзун кун, ки то камтар шавам.
 То ки лаънатро нишона ӯ бувад,
 Бад касе бошад, ки лаънатчӯ бувад.

Умри хуш дар курб чон парвардан аст,
 Умри зоғ аз баҳри саргин х(в)ардан аст.
 Умри бешам деҳ, ки то гуҳ меҳ(в)арам,
 Доим инам деҳ, ки бас бадгавҳарам.
 Гар на гуҳхор аст он гандадаҳон,
 Гӯядӣ, к-аз хӯйи зоғам вораҳон!

780

Муноҷот

Эй мубаддал карда хокеро ба зар,
 Хоки дигарро бикарда Булбашар.
 Кори ту табдили аёну ато,
 Кори ман саҳв асту нисёну хато.
 Саҳву нисёнро мубаддал кун ба илм,
 Ман ҳама хилмам, маро кун сабру ҳилм.
 Эй ки хоки шӯраро ту нон кунӣ,
 В-эй ки нони мурдари ту чон кунӣ.
 Эй ки чони хирари раҳбар кунӣ
 В-эй ки бераҳро ту пайғамбар кунӣ.
 Мекунӣ чузви заминро осмон,
 Мефизой дар замин аз ахтарон.
 Ҳар кӣ созад з-ин ҷаҳон оби ҳаёт,
 Зутараш аз дигарон ояд мамот.
 Дидаи дил, к-ӯ ба гардун бингарист,
 Дид, к-ин ҷо ҳар даме миногарист.
 Қалби аён асту иксире муҳит,
 Эътилофи хиркаи тан бемуҳит.
 Ту аз он рӯзе, ки дар ҳаст омадӣ,
 Оташе ё бод, ё хоке будӣ.
 Гар бар он ҳолат туро будӣ бақо,
 Кай расидӣ мар туро ин иртиқо?
 Аз мубаддил ҳастии аввал намонд,
 Ҳастии беҳтар ба ҷойи он нишонд.
 Ҳамчунин қосид ҳазорон ҳастҳо,
 Баъди якдигар дувум беҳ з-ибтидо.
 Аз мубаддал бин, васоитро бимон,
 К-аз васоит дур гардӣ з-асли он.
 Восита ҳар ҷо фузун шуд, васл част,
 Восита кам, завқи васл афзунтар аст.
 Аз сабабдонӣ шавад кам ҳайратат,
 Ҳайрати ту раҳ диҳад дар ҳазратат.
 Ин бақоҳо аз фаноҳо ёфти,
 Аз фанояш рӯ чаро бартофти?
 З-он фаноҳо ҷӣ зиён будат? Ки то
 Бар бақо ҷафсидаӣ, эй нофиқо!
 Чун дувум аз аввалинат беҳтар аст,
 Пас, фано ҷӯву мубаддилро параст.

785

790

795

Сад хазорон ҳашр дидӣ, эй ануд,
 То кунун ҳар лаҳза аз бадви вучуд. 800
 Аз ҷамодӣ бехабар сӯи намо
 В-аз намо сӯи ҳаёту ибтило.
 Боз сӯи ақлу тамийизоти х(в)аш,
 Боз сӯи хориҷи ин панҷу шаш.
 То лаби баҳр, ин нишони пойҳост,
 Пас нишони по даруни баҳри «ло»-ст.
 З-он ки манзилҳои хушкӣ з-эҳтиёт
 Ҳаст деҳҳову ватанҳову работ.
 Боз манзилҳои дарё дар вукуф,
 Вақти мавҷу ҳабси беарса-в сукуф. 805
 Нест пайдо он марохилро саном,
 На нишон аст он манозилро, на ном.
 Ҳаст сад чандон миёни манзилайн,
 Он тараф, ки аз намо то рӯи айн.
 Дар фаноҳо ин бақоҳо дидаи,
 Бар бақои ҷисм чун ҷафсидаи?
 Ҳин, бидех, эй зоғ, ин ҷон, боз бош,
 Пеши табдили Худо ҷонбоз бош.
 Тоza мегиру куҳанро месупор,
 Ки ҳар имсолат фузун аст аз се пор. 810
 Гар набошӣ нахлвор, исор кун,
 Куҳна бар кӯҳна неҳу анбор кун.
 Куҳнаву гандидаву пӯсидаро
 Тухфа мебар баҳри ҳар нодидаро.
 Он ки нав дид, ӯ харидори ту нест,
 Сайди Ҳаққ аст ӯ, гирифтори ту нест.
 Ҳар кучо бошанд ҷавқи мурғи кӯр,
 Бар ту ҷамъ оянд, эй селоби шӯр!
 То физояд кӯри аз шӯробҳо,
 З-он ки оби шӯр афзояд амо. 815
 Аҳли дунё з-он сабаб аъмодиланд,
 Шориби шӯробаи обу гиланд.
 Шӯр медеҳ, кӯр меҳар дар ҷаҳон,
 Чун надорӣ оби ҳайвон дар ниҳон.
 Бо чунин ҳолат бақо хоҳию ёд,
 Ҳамчу зангӣ дар сияҳрӯйи ту шод.
 Дар сиёҳи зангӣ з-он осуда аст,
 К-ӯ зи зоду асл зангӣ будааст.
 Он ки рӯзе шоҳиду хушрӯ бувад,
 Гар сияҳ гардад, тадорукҷӯ бувад. 820
 Мурғи парранда чу монад дар замин,
 Бошад андар ғуссаву дарду ҳанин.
 Мурғи хона бар замин хуш меравад,
 Доначину шоду шотир медавад,
 З-он ки ӯ аз асл бепарвоз буд
 В-он дигар паррандаву парвоз буд.

Қола-н-набию, алайҳиссалом: «ирҳаму салосан: азиза қавмин залла ва ғанниа қавмин афтақара ва олиман ялѣабу биҳи-л-ҷуҳҳол»

Гуфт пайғамбар, ки раҳм оред бар
Ҷони ман, «кона ғанийян фафтакар.
Валлазӣ кона азизан фафтакар,
Ав сафийян олиман байна-л-музар». 825
Гуфт пайғамбар, ки бо ин се гурӯҳ
Раҳм оред, ар зи сангеду зи кӯҳ.
Он ки ӯ баъд аз раисӣ хор шуд
В-он тавонгар ҳам, ки бединор шуд.
В-он севум, он олиме, к-андар ҷаҳон
Мубтало гардад миёни аблаҳон.
З-он ки аз иззат ба хорӣ омадан,
Ҳамчу қатъи узв бошад аз бадан.
Узв гардад мурда, к-аз тан вобурид,
Навбурида ҷунбад, аммо не мадид. 830
Ҳар кӣ аз ҷоми аласт ӯ хӯрд пор,
Ҳасташ имсол офати ранчу хумор
В-он ки ҷун сағ з-асл қаҳдонӣ бувад,
Кай мар ӯро хирси султонӣ бувад?
Тавба ӯ ҷӯяд, ки кардаст ӯ гуноҳ,
Оҳ ӯ гӯяд, ки гум кардаст роҳ.

Қиссаи маҳбус шудани оҳубача дар охури харон ва таънаи он харон бар он ғариб гоҳ ба ҷангу гоҳ ба тасхар ва мубтало гаштани ӯ ба коҳи хушк, ки ғизои ӯ нест ва ин сифати бандаи хосси Худост миёни аҳли дунё ва аҳли ҳавову шаҳват, ки «ал-ислому бадо ғарибан ва саяъуду ғарибан фатубо ли-л-ғурабон, садақа расулуллоҳ»

Охуеро кард сайёде шикор,
Андар охур кардаш он безинҳор.
Охуреро пур зи говону харон,
Ҳабси оху кард ҷун истамгарон. 835
Оху аз ваҳшат ба ҳар сӯ мегурехт,
Ӯ ба пеши он харон шаб коҳ рехт.
Аз маҷоат в-иштиҳо ҳар гову ҳар
Коҳро меҳӯрд хуштар аз шакар.
Гоҳ оху мерамид аз сӯ ба сӯ,
Гаҳ зи дуду гарди қаҳ метофт рӯ.
Ҳар киро бо зидди худ бигзоштанд,
Он уқубатро ҷу марг ангоштанд.
То Сулаймон гуфт, к-он худхуд агар
Ҳаҷро узре нагӯяд муътабар, 840

Бикшамаш, ё худ диҳам ўро азоб,
 Як азоби саҳти берун аз ҳисоб.
 Ҳон, кадом аст он азоб, эй муътамад,
 Дар қафас будан ба ғайри чинси х(в)ад?
 3-ин бадан андар азобӣ, эй башар,
 Мурғи рӯҳат баста бо чинсе дигар.
 Рӯҳ боз асту табоеъ зоғҳо,
 Дорад аз зогону ҷуғдон доғҳо.
 Ў бимонда дар миёншон зор-зор
 Ҳамчу Бӯбаkre ба шаҳри Сабзвор.

845

**Ҳикояти Муҳаммади Хоразмшоҳ, ки шаҳри Сабзвор, ки
 ҳама рофизӣ бошанд, ба ҷанг биғирифт, амони ҷон хо-
 станд, гуфт: «Он гаҳ амон диҳам, ки аз ин шаҳр пеши
 ман ба ҳадя Абӯбаkreноме биёваред»**

Шуд Муҳаммад Алпулуғ Хоразмшоҳ
 Дар китоби Сабзвори пурпаноҳ.
 Ташнагон овард лашкарҳои ў,
 Испаҳаш афтод дар қатли адӯ.
 Сачда оварданд пешаш, к-ал-амон,
 Ҳалқамон дар гӯш кун, вобахш ҷон.
 Ҳар хирочу силате, ки боядат,
 Он зи мо ҳар мавсима афзоядат.
 Чони мо они ту аст, эй шерхӯ!
 Пеши мо чанде амонат бош, гӯ.
 Гуфт: «Нархонед аз ман чони хеш,
 То наёредам Абӯбаkre ба пеш.
 То маро Бӯбаkre аз шаҳратон
 Ҳадя н-оред, эй рамидаумматон!
 Бидравамтон ҳамчу кишт, эй қавми дун,
 На хироч истонаму на ҳам фусун.
 Бас ҳуволи зар кашидандаш ба роҳ,
 К-аз ҷунин шаҳре Абӯбаkre маҳоҳ.
 Қай бувад Бӯбаkre андар Сабзвор?
 Ё кулӯхи хушк андар ҷӯйбор?
 Рӯ битобид аз зару гуфт: «Эй муғон,
 То наёредам Абӯбаkre армуғон,
 Ҳеч суде нест, кӯдак нестам,
 То ба зарру сим ҳайрон бистам.
 То наёри сачда, нархӣ, эй забун,
 Гар бипаймоям ту масҷидро ба кун».
 Мунҳиён ангехтанд аз чаппу рост,
 К-андар ин вайрона Бӯбаkre кучост?
 Баъди се рӯзу се шаб, к-иштофтанд,
 Як Абӯбаkre, низоре ёфтанд.

850

855

860

Рахгузар буду бимонда аз мараз
 Дар яке гӯшай харобай пурҳараз.
 Хуфта буд ӯ дар яке кунче хароб,
 Чун бидидандаш, бигуфтандаш шитоб:
 «Хез, ки султон туро толиб шудаст,
 К-аз ту хоҳад шаҳри мо аз қатл раст».
 Гуфт: «Агар поям будӣ ё мақдаме,
 Худ ба роҳи худ ба мақсад рафтаме.
 Андар ин душманкада кай мондаме?
 Сӯйи шаҳри дӯстон мерондаме». 865
 Тахтаи мурдакашон бифроштанд
 В-он Абӯбакри маро бардоштанд.
 Сӯйи Хорамшоҳ ҳаммолон кашон
 Мекашидандаш, ки то бинад нишон.
 Сабзвор аст ин ҷаҳону марди Ҳақ
 Андар ин ҷо зоеъ асту мумтаҳақ.
 Ҳаст Хорамшоҳ Яздони халил,
 Дил ҳамеҳоҳад аз ин кавми разил.
 Гуфт: «Ло янзур ило тасвирикум,
 Фабтағу залқалби фӣ тадбирикум». 870
 Ман зи соҳибдил кунам дар ту назар,
 На ба нақши сачдаву исори зар.
 Ту дили худро чу дил пиндоштӣ,
 Чустучӯйи аҳли дил бигзоштӣ.
 Дил, ки гар ҳафсад чу ин ҳафт осмон
 Андар ӯ ояд, шавад ёва-в ниҳон.
 Инчунин дилрезаҳоро дил мағӯ,
 Сабзвор - андар Абӯбакре бичӯ.
 Соҳиби дил ойинай шашрӯ шавад,
 Ҳақ аз ӯ дар шаш ҷиҳат нозир бувад. 875
 Ҳар кӣ андар шаш ҷиҳат дорад мақар,
 Накнадаш бе воситай ӯ Ҳақ назар.
 Гар кунад рад, аз барои ӯ кунад
 В-ар қабул орад, ҳам ӯ бошад санад.
 Бе аз ӯ надҳад касеро Ҳақ навол,
 Шаммае гуфтам ман аз соҳибвисол.
 Мавҳибатро бар кафи дасташ ниҳад
 В-аз кафаш онро ба марҳумон диҳад.
 Бо кафаш дарёи кулро иттисол,
 Ҳаст бечуну чигуна-в баркамол. 880
 Иттисоле, ки нагунҷад дар калом,
 Гуфтамаш таклиф бошад, вассалом.
 Сад ҷуволи зар биёри, эй ғанӣ!
 Ҳақ бигӯяд: «Дил биёр, эй мунҳанӣ!
 Гар зи ту розист дил, ман розиям.
 В-ар зи ту муъриз бувад, эърозиям.
 Нангарам дар ту, дар он дил бингарам,
 Тухфа ӯро ор, эй чон, бар дарам.

Бо ту ӯ чун аст? Ҳастам ман чунон,
 Зери пойи модарон бошад чинон. 885
 Модару бобову асли халқ ӯст,
 Эй хунук он кас, ки донад дил зи пӯст».

Ту бигӯӣ: «Нак, дил овардам ба ту»,
 Гӯядат: «Пур аст аз ин дилҳо куту.
 Он диле овар, ки кутби олам аст,
 Ҷони чони чони чони одам аст».

Аз барои он дили пурнуру бир
 Ҳаст он султони дилҳо мунтазир.
 Ту бигардӣ рӯзхо дар Сабзвор,
 Ончунон дилро наёбӣ з-эътибор. 890
 Пас дили пажмурдаи пӯсидачон
 Бар сари тахта ниҳӣ, он сӯ кашон,
 Ки дил овардам туро, эй шаҳрёр!
 Беҳ аз ин дил набвад андар Сабзвор.
 Гӯядат: «Ин гӯрхона-ст, эй чарӣ,
 Ки дили мурда бад-ин чо оварӣ?
 Рав, биёвар он диле, к-ӯ шоҳхӯст,
 Ки амони Сабзвори кавн аз ӯст».

Гӯӣ: «Он дил з-ин ҷаҳон пинҳон бувад,
 З-он ки зулмат бо зиё зиддон бувад». 895
 Душмани он дил аз рӯзи аласт
 Сабзвори табъро меросӣ аст.
 З-он ки ӯ боз асту дунё шаҳри зоғ,
 Дидани ночинс бар ночинс доғ.
 В-ар кунад нармӣ, нифоке мекунад,
 З-истимолат иртифоке мекунад.
 Мекунад, оре, на аз баҳри ниёз,
 То ки носеҳ кам кунад нусҳи дароз.
 З-он ки ин зоғи ҳаси мурдорҷу
 Сад ҳазорон макр дорад тӯ ба тӯ. 900
 Гар пазирад он нифоқашро, раҳид,
 Шуд нифоқаш айни сидки мустафид.
 З-он ки он соҳибдили боқарру фар
 Ҳаст дар бозори мо маъюбхар.
 Соҳиби дил ҷӯ, агар бечон найй,
 Чинси дил шав, гар зиди султон найй.
 Он ки зарки ӯ хуш ояд мар туро,
 Он валии туст, на хоси Худо.
 Ҳар кӣ ӯ бар ҳуви бар табъи ту зист,
 Пеши табъи ту валӣ асту набист. 905
 Рав, ҳаво бигзор, то бўят шавад
 В-он машоми хуш абар ҷӯят шавад.
 Аз хаворонӣ димоғат фосид аст,
 Мушку анбар пеши мағзат косид аст.
 Ҳад надорад ин сухан в-оҳуи мо
 Мегурезад андар охур чо ба чо.

Бақияи қиссаи оҳу ва охури харон

Рӯзҳо он оҳуи хушнофи нар
 Дар шиканча буд дар истабли хар.
 Музтариб, дар назъ, чун моҳӣ зи хушк
 Дар яке ҳуққа, муаззаб, пушку мушк. 910
 Як хараши гуфти, ки ҳо, ин булвухуш
 Табӣи шоҳон дораду мирон, ҳамӯш!
 В-он дигар тасхар задӣ, к-аз ҷарру мад
 Гавҳар овардаст, кай арзон диҳад?
 В-он харе гуфти, ки бо ин нозуки
 Бар сарири шоҳ шав, гӯ, муттаки.
 Он харе шуд тухма в-аз хӯрдан бимонд,
 Пас ба расми даъват охуро бихонд.
 Сар чунин кард ӯ, ки на, рав, эй фалон,
 Иштиҳоям нест, ҳастам нотавон. 915
 Гуфт: «Медонам ки нозе мекуни,
 Ё зи номус эҳтирозе мекуни».
 Гуфт ӯ бо худ, ки он туъмай тув аст,
 Ки аз он аҷзои ту зинда-в нав аст.
 Ман алайфи марғзоре будаам,
 Дар зулолу равзаҳо осудаам.
 Гар қазо андохт моро дар азоб,
 Кай равад он хӯву табӣи мустатоб?
 Гар гадо гашта, гадорӯ кай шавам?
 В-ар либосам куҳна гардад, ман навам. 920
 Сунбулу лола-в сипарғам низ ҳам
 Бо ҳазорон нозу нафрат хӯрдаам.
 Гуфт: «Оре, лоф мезан, лоф, лоф,
 Дар ғарибӣ бас тавон гуфтан газоф».
 Гуфт: «Нофам худ гувоҳӣ медиҳад,
 Миннате бар уду анбар мениҳад.
 Лек онро кӣ шнавад! Соҳибмашом,
 Бар хари саргинпарасти он шуд ҳаром.
 Хар кумизи хар бибӯяд бар тариқ,
 Мушк чун арза кунам бо ин фарик?» 925
 Баҳри ин гуфт он набиӣ мустачиб
 Рамзи «ал-ислому фӣ-д-дунё ғариб».
 З-он ки хешонаш ҳам аз вай мераманд,
 Гарчи бо зоташ малоик ҳамдаманд.
 Сураташро чинс мебинанд аном,
 Лек аз вай менаёбанд он машом.
 Ҳамчу шере дар миёни нақши гов,
 Дур мебинаш, вале ўро маков.
 В-ар биковӣ, тарки гови тан бигӯ,
 Ки бидаррад говро он шерхӯ. 930
 Табӣи говӣ аз сарат берун кунад,
 Хӯи хайвонӣ зи хайвон барканад.

Гов бошӣ, шер гардӣ назди ӯ,
Гар ту бо говӣ хушӣ, шерӣ маҷӯ!

**Тафсири «иннӣ аро сабъ бифуротин самонин яъкулухун-
на сабъун иҷофан», он говони лоғарро Худо ба сифати
шерони гурусна офарида буд, то он ҳафт гови фарбехро
ба иштиҳо меҳӯрданд, агарчи он ҳаёлотӣ суvari говон
дар ойнаи хоб бинамуданд, ту маънӣ бигир**

Он Азизи Миср медидӣ ба хоб,
Чунки чашми ғайбро шуд фатҳи боб.
Ҳафт гови фарбиҳи бас парварӣ,
Хӯрдашон он ҳафт гови лоғаре.
Дар дарун шерон буданд он лоғарон
В-арна говонро набудандӣ х(в)арон. 935
Пас, башар омад ба сурат марди кор,
Лек дар вай шер пинҳон, мардхор.
Мардро хуш вохурад, фардаш кунад,
Соф гардад дурдаш, ар дардаш кунад.
З-он яке дард ӯ зи чумлай дардҳо
Вораҳад, по барниҳад ӯ бар Суҳо.
Чанд гӯйӣ ҳамчу зоғи пурнуҳус:
Эй Халил, аз баҳри чӣ кушті хурӯс?
Гуфт: «Фармон», ҳикмати фармон бигӯ,
То мусаббиҳ гардам онро мӯ ба мӯ. 940

**Баёни он ки куштани Халил, алайҳиссалом, хурӯсро,
ишорат ба қамъу қаҳри кадом сифат буд аз сифоти
мазмумоти муҳликот дар ботини мурид?**

Шаҳватӣ аст ӯву бас шаҳватпараст,
З-он шароби заҳрноки жож маст.
Гарна баҳри насл будӣ, эй васӣ,
Одам аз нангаш бикардӣ худ ҳасӣ.
Гуфт Иблиси лаъин додорро,
Доми зафте хоҳам ин ишкорро.
Зарру симу галлаи асбаш намуд,
Ки бад-ин тонӣ халоикро рабуд?
Гуфт: «Шобош»-у туруш овехт лунҷ,
Шуд турунчида-в туруш ҳамчун турунҷ. 945
Пас зару гавҳар зи маъданҳои х(в)аш
Кард он пасмондари Ҳақ пешкаш:
«Гир он доми дигарро, эй лаъин»,
Гуфт: «З-ин афзун деҳ, эй ниъмалмуъин».

Чарбу ширину шароботи самин
 Додашу бас чомаи абрешимин.
 Гуфт: «Ё раб, беш аз ин хоҳам мадад,
 То бибандамшон ба «ҳаблин мин масад».
 То ки мастанат, ки нарру пурдиланд,
 Мардвор он бандҳоро бискуланд. 950
 То бад-ин дому расанҳои ҳаво
 Марди ту гардад зи номардон чудо.
 Доми дигар хоҳам, эй султони тахт,
 Доми мардандозу ҳилатсози сахт.
 Ҳамру чанг овард, пеши ӯ ниҳод,
 Нимҳанда зад, бад-он шуд нимшод.
 Сӯйи излоли азал пайғом кард,
 Ки барор аз қаъри баҳри фитна гард.
 Не яке аз бандагонат Мӯсӣ аст,
 Пардаҳо дар баҳр ӯ аз гард баст. 955
 Об аз ҳар сӯ инонро вокашид,
 Аз таги дарё ғуборе барчаҳид.
 Чунки ҳубии занон фо ӯ намуд,
 Ки зи ақлу сабри мардон мефузуд.
 Пас зад ангуштак, ба рақс-андар фитод,
 Ки бидеҳ зутар, расидам дар мурод.
 Чун бидид он чашмҳои пурҳумор,
 Ки кунад ақлу хирадро бекарор.
 В-он сафои орази он дилбарон,
 Ки бисӯзад чун сипанд ин дил бар он. 960
 Рӯву ҳолу абруву лаб чун ақик,
 Ғӯйе Ҳақ тофт аз пардаи рақик.
 Дид ӯ он ғанчу барҷасти сабук,
 Чун таҷаллии Ҳақ аз пардаи тунук.

**Тафсири «ҳалақна-л-инсона фӣ аҳсани тақвимин,
 сумма рададноҳу асфала софилина» ва тафсири «ва ман
 нуъаммирҳу нунаккисҳу фи-л-халқ»**

Одами ҳусну малак сочид шуда,
 Ҳамчу Одам боз маъзул омада.
 Гуфт: «О ваҳ! Баъди ҳастӣ нестӣ?»
 Гуфт: «Чурмат ин ки афзун зистӣ».
 Ҷабрайилад мекашонанд мӯкашон,
 Ки бирав з-ин ҳулду аз ҷавқи х(в)ашон. 965
 Гуфт: «Баъд аз изз ин излол чист?»
 Гуфт: «Он дод асту инат доварист».
 Ҷабрайило, сачда мекардӣ ба чон,
 Чун кунун мерониям ту аз чинон?
 Ҳулла мепаррад зи ман дар имтиҳон,
 Ҳамчу барг аз наҳл дар фасли ҳазон.

Он рухе, ки тоби ӯ буд мохвор,
 Шуд ба пири ҷамчу пушти сузмор.
 В-он сару фарқи каши шаъшаъ шуда,
 Вақти пири нохушу аслаъ шуда. 970
 В-он қади сафдарри нозон чун синон
 Гашта дар пири дуто ҷамчун камон.
 Ранги лола гашта ранги заъфарон,
 Зӯри шераш гашта чун заҳрай занон.
 Он ки марде дар бағал карди ба фан,
 Мебигирандаш бағал вақти шудан.
 Ин худ осори ғаму пажмурдагист,
 Ҳар яке з-инҳо расули мурдагист.

Тафсири «асфала софилина илла-л-лазина оману ва ҷамилу-с-солиҳот, фалаҳум аҷрун ғайру мамнунин»

Лек гар бошад табибаш нури Ҳак,
 Нест аз пирию таб нуқсону дак. 975
 Сустии ӯ ҳаст чун сустии маст,
 К-андар он сустиш рашки Рустам аст.
 Гар бимирад, устухонаш ғарки завқ,
 Зарра-зарраш дар шуоъи нури шавқ.
 В-он ки онаш нест боғи бесамар,
 Ки ҳазонаш мекунад зеру забар.
 Гул намонад, хорҳо монад сиёҳ,
 Зарду бемағз омада чун талли коҳ.
 То чӣ заллат кард он боғ, эй Худо,
 Ки аз ӯ ин ҳуллаҳо гардад ҷудо? 980
 Хештанро диду диди хештан,
 Заҳри қаттол аст, хин, эй мумтаҳан!
 Шоҳиде, к-аз ишқи ӯ олам гирист,
 Оламаш меронад аз худ, ҷурм чист?
 Ҷурм он ки зевари ория баст,
 Кард даъво, к-ин ҳулал милки ман аст.
 Воситонем он, ки то донад яқин,
 Хирман они мост, хубон доначин.
 То бидонад, к-он ҳулал ория буд,
 Партаве буд он зи хуршеди вучуд. 985
 Он ҷамолу қудрату фазлу ҳунар,
 З-офтоби ҳусн кард ин сӯ сафар.
 Бозмегарданд чун истораҳо,
 Нури он хуршед з-ин деворҳо.
 Партави хуршед шуд во ҷойгоҳ,
 Монд ҳар девор торику сиёҳ.
 Он ки кард ӯ дар руҳи хубон-т данг,
 Нури хуршед аст аз шишай серанг.

Шишаҳои ранг-ранг он нурро Менамояд инчунин рангин ба мо. Чун намонад шишаҳои ранг-ранг, Нури берангат кунад он гоҳ данг. Хӯй кун бешиша дидан нурро, То чу шиша бишканад, набвад амо. Қониъӣ бо дониши омӯхта, Дар чароғи ғайр чашм афрӯхта. Ӯ чароғи хеш бирбояд, ки то Ту бидонӣ мустаъирий, не фато. Гар ту кардӣ саъйу шукри мучтаҳад, Ғам махур, ки сад чунон бозат диҳад. В-ар накардӣ шукр, акнун хун гирӣ, Ки шудааст он ҳусн аз кофир барӣ. «Уммату-л-куфрон азалл аъмолахум, Уммату-л-имони аслаҳ болахум». Гум шуд аз бешукр хубию ҳунар, Ки дигар ҳаргиз набинад з-он асар. Хешию бехешию шукру видод Рафт з-он сон, ки наёрадшон ба ёд, Ки «азалл аъмолахум», эй кофирон, Чустани ком аст аз ҳар комрон. Чуз зи аҳли шукру асҳоби вафо, Ки мар эшонрост давлат дар қафо. Давлати рафта кучо қувват диҳад? Давлати оянда ҳосийят диҳад. Қарз деҳ з-ин давлат андар «акризу», То ки сад давлат бибинӣ пешӣ рӯ. Андаке з-ин шурб кам кун баҳри хеш, То ки ҳавзи Кавсаре ёбӣ ба пеш. Чуръа бар хоки вафо он кас, ки рехт, Кай тавонад сайди давлат з-ӯ гурехт? Хуш кунад дилшон, ки «аслаҳ болахум», «Радда мин баъди-т-таво анзолахум». Эй аҷал в-эй турки ғоратсози деҳ, Ҳар чӣ бурдӣ з-ин шакурон, боздеҳ. Водиҳад, эшон бинапзиранд он, З-он ки мунъим гаштаанд аз рахти ҷон. Сӯфиему хирқаҳо андохтем, Боз настонем, чун дарбохтем. Мо иваз дидем, он гаҳ чун иваз Рафт аз мо ҳочату хирсу ғараз. З-оби шӯру муҳлике берун шудем, Бар раҳику чашмаи Кавсар задем. Он чи кардӣ, эй ҷаҳон, бо дигарон, Бевафоию фану нози гарон, Бар сарат резем мо баҳри ҷазо, Ки шаҳидем, омада андар ғазо.	990 995 1000 1005 1010

То бидонӣ, ки Худои покро
 Бандагон ҳастанд пурҳамла-в миро.
 Сиблати тазвири дунё баркананд,
 Хаймаро бар боруи нусрат зананд. 1015
 Ин шаҳидон боз навғозӣ шуданд
 В-ин асирон боз бар нусрат заданд.
 Сар бароварданд боз аз нестӣ,
 Ки бибин моро, гар акмаҳ нестӣ.
 То бидонӣ дар адам хуршедхост
 В-он чи ин чо Офтоб, он чо Сухост.
 Дар адам ҳастӣ бародар, чун бувад?
 Зидд андар зидд, чун макнун бувад?
 «Юхричу-л-ҳайя мин ал-маййит» бидон,
 Ки адам омад умеди обидон. 1020
 Марди коранда, ки анбораш тӣхист,
 Шоду хуш на бар умеди нестист.
 Ки бирӯяд он зи сӯйи нестӣ,
 Фаҳм кун, гар воқифи маънистӣ.
 Дам ба дам аз нестӣ ту мунтазир,
 Ки биёбӣ фаҳму завқ, орому бир.
 Нест дастурий гушод ин розро
 В-арна Бағдоде кунам Абхозро.
 Пас, хизонай сунъи Ҳақ бошад адам,
 Ки барорад з-ӯ атоҳо дам ба дам. 1025
 Мубдeъ омад Ҳақку мубдeъ он бувад,
 Ки барорад фаръ бе аслу санад.

Мисоли олами ҳасти нестнамо ва олами нести ҳастнамо

Нестро бинмуд ҳасту мухташам,
 Ҳастро бинмуд бар шакли адам.
 Бахро пӯшиду каф кард ошкор,
 Бодро пӯшиду бинмудат ғубор.
 Чун манорай хок печон дар ҳаво,
 Хок аз худ чун барояд бар уло?
 Хокро бинӣ ба боло, эй алил,
 Бодро не, чуз ба таърифи делел. 1030
 Каф ҳамебинӣ равона ҳар тараф,
 Каффи бедарё надорад мунсараф.
 Каф ба ҳис бинию дарё аз далел,
 Фикр пинҳон, ошкоро қолу қил.
 Нафиро исбот мепиндоштем,
 Дидаи маъдумбине доштем.
 Дидае, к-андар нуъосе шуд паид,
 Кай тавонад чуз ҳаёлу нест дид?

Лочарам саргашта гаштем аз залол,
 Чун ҳақиқат шуд ниҳон, пайдо ҳаёл. 1035
 Ин адамро чун нишонд андар назар?
 Чун ниҳон кард он ҳақиқатро басар?
 Офарин, эй устои сеҳрбоф,
 Ки намудӣ муъризонро дурд соф.
 Соҳирон маҳтоб паймоянд зуд
 Пеши бозаргону зар гиранд суд.
 Сим бирбоянд з-ин гун печ-печ,
 Сим аз каф рафтаву карбос ҳеч.
 Ин ҷаҳон ҷодуст, мо он тоҷирем,
 Ки аз ӯ маҳтоби паймуда харем. 1040
 Газ кунад карбос, понсад газ, шитоб,
 Соҳирона ӯ зи нури моҳтоб.
 Чун ситад ӯ сими умрат, эй раҳӣ!
 Сим шуд, карбос не, киса тихӣ.
 «Қул аъуз»-ат хонд бояд, к-эӣ аҳад!
 Ҳин зи «наффосот» афғон в-аз «уқад».
 Медаманд андар гирех он соҳирот,
 Ал-ғиёс! Ал-мустағос! Аз бурду мот.
 Лек бархон аз забони феъл низ,
 Ки забони қавл сушт аст, эӣ азиз! 1045
 Дар замона мар туро се ҳамраханд,
 Он яке вофию ин ду ғадриманд:
 Он яке ёрону дигар рахту мол
 В-он севум вофист в-он ҳусну-л-фиёл.
 Мол н-ояд бо ту берун аз қусур,
 Ёр ояд, лек ояд то ба гӯр.
 Чун туро рӯзи ачал ояд ба пеш,
 Ёр гӯяд аз забони ҳоли хеш,
 То бад-ин ҷо беш ҳамрах нестам,
 Бар сари гӯрат замоне бистам. 1050
 Феъли ту вофист, з-ӯ кун мултаҳад,
 Ки дарояд бо ту дар қаъри лаҳад.

**Дар тафсири қавли Мустафо, алайҳиссалом: «лобудда
 мин қаринин юдфану маъака ва ҳува ҳаййун ва тудфану
 маъаҳу ва анта маййитун ин кона қариман акрамака ва
 ин кона лайман асламака ва золика-л-қарину амалука
 фаслиҳху мо астатаъта, садака расулуллоҳ»**

Пас паямбар гуфт, баҳри ин тарик
 Бовафотар аз амал набвад рафик.
 Гар бувад некӯ, абад ёрат шавад
 В-ар бувад бад, дар лаҳад морат шавад.

- Ин амал в-ин касб дар роҳи садод
 Кай тавон кард, эй падар, бе устод?
 Дунтарин касбе, ки дар олам равад,
 Хеч бе иршоди устоде бувад? 1055
 Аввалаш илм аст, он гоҳе амал,
 То диҳад бар баъди муҳлат ё ачал.
 «Истаъину фй-л-ҳираф ё за-н-нуҳо,
 Мин каримин солиҳин мин аҳлиҳо.
 Утлуби-д-дурра аҳй васта-с-садаф,
 В-атлуби-л-фанна мин арбоби-л-ҳираф.
 Ин раъайтум носихина ансифу,
 Бодиру-т-таълима ло тастанкифу».
 Дар дабоғӣ гар халақ пӯшид мард,
 Хоҷагии хоҷаро он кам накард. 1060
 Вақти дам оҳангар ар пӯшид далқ,
 Эҳтишоми ӯ нашуд кам пеши халқ.
 Пас либоси кибр берун кун зи тан,
 Малбаси зул пӯш дар омӯхтан.
 Илмомӯзӣ тариқаш қавлӣ аст,
 Ҳирфатомӯзӣ тариқаш феълӣ аст.
 Фақр хоҳӣ, он ба суҳбат қоим аст,
 На забонат кор меояд, на даст.
 Дониши онро ситонад ҷон зи ҷон
 На зи роҳи дафтару на аз забон. 1065
 Дар дили солиқ агар ҳаст он румуз,
 Рамздонӣ нест солиқро ҳанӯз.
 То дилашро шарҳ он созад зиё,
 Пас «алам нашлах» бифармояд Худо,
 Ки даруни сина шарҳат додаем,
 Шарҳ андар синаат бинҳодаем.
 Ту ҳанӯз аз хориҷ онро толибӣ?
 Маҳлабӣ, аз дигарон чун ҳолибӣ?
 Чашмаи шир аст дар ту беканор,
 Ту чаро ме шир чӯй аз тағор? 1070
 Манфазе дорӣ ба баҳр, эй обгир,
 Нанг дор аз об ҷустан аз ғадир,
 Ки «алам нашлах» на шарҳат ҳаст боз?
 Чун шудӣ ту шарҳҷуву кудясоз?
 Дарнигар дар шарҳи дил, дар андарун,
 То наёяд таънаи «ло тубсирун».

Тафсири «ва ҳува маъакум»

- Як сабад пурнон туро бар фарқи сар,
 Ту ҳамеҳоҳӣ лаби нон дар ба дар?
 Дар сари худ печ, хил хирасарӣ,
 Рав, дари дил зан, чаро бар ҳар дарӣ? 1075

То ба зонуӣ миёни оби чӯ,
 Ғофил аз худ, з-ину он ту обчӯ.
 Пеш обу пас ҳам оби бомадад,
 Чашмхоро пеш садду халф сад.
 Асб зери рону форис асбчӯ,
 Чист ин? Гуфт: «Асб, лекин асб ку?»
 Хай, на асб аст ин ба зери ту падида,
 Гуфт: «Оре, лек худ асбе кӣ дид?»
 Масти чизу пеши рӯйи ўст чиз,
 Беҳабар з-он чизу шарҳи хеш низ. 1080
 Масти обу пеши рӯйи ўст он,
 Андар обу беҳабар з-оби равон.
 Чун гуҳар дар баҳр гӯяд: «Баҳр ку?»
 В-он ҳаёли чун садаф девори ў.
 Гуфтани «Он ку?» ҳичобаш мешавад,
 Абри тоби офтобаш мешавад.
 Банди чашми ўст ҳам чашми бадаш,
 Айни рафъи садди ў гашта садаш.
 Банди гӯши ў шуда ҳам ҳуши ў,
 Хуш бо Ҳақ дор, эй мадҳуши ў. 1085

**Дар тафсири қавли Мустафо, алайҳиссалом: «ман
 чаъала-л-ҳумума ҳамман воҳидан, кафоҳу-л-лоҳу соира
 ҳумумиҳи ва ман тафаррақат биҳи-л-ҳумуму, ло юбо-
 лиллоҳу фӣ аййи водин аҳлакаҳу»**

Хушро тавзеъ кардӣ бар чихот,
 Менаярзад таррае он туррахот.
 Оби хушро мекашад ҳар беҳи хор,
 Оби ҳушат чун расад сӯйи симор?
 Ҳин, бизан он шоҳи бадро, хав кунаш,
 Об деҳ ин шоҳи хушро, нав кунаш.
 Ҳар ду сабзанд ин замон, охир, нигар,
 К-ин шавад ботил, аз он рӯяд самар.
 Оби боғ инро ҳалол, онро ҳаром,
 Фарқро охир бибинӣ, вассалом. 1090
 Адл чӣ бвад? Об деҳ ашчорро,
 Зулм чӣ бвад? Об додан хорро.
 Адл вазъи неъмате дар мавзӣаш,
 На ба ҳар беҳе, ки бошад обкаш.
 Зулм чӣ бвад? Вазъ дар номавзӣе,
 Ки набошад чуз балоро манбаъе.
 Неъмати Ҳақро ба чону ақл деҳ,
 На ба табъи пурзаҳири пургиреҳ.
 Бор кун бегори ғамро бар танат,
 Бар дилу чон кам неҳ он чон канданат. 1095

Бар сари Исо ниҳода танги бор,
 Хар сикеза мезанад дар марғзор.
 Сурмаро дар гуш кардан шарт нест,
 Кори дилро чустан аз тан шарт нест.
 Гар дили, рав, ноз кун, хорӣ макаш
 В-ар танӣ, шаккар манӯшу заҳр чаш.
 Заҳр танро нофеъ асту қанд бад,
 Тан ҳамон беҳтар, ки бошад бемадад.
 Ҳезуми дӯзах тан асту кам кунаш
 В-ар бирӯяд ҳезуме, рав, барканаш. 1100
 В-арна, ҳаммоли ҳатаб бошӣ, ҳатаб,
 Дар ду олам ҳамчу чуфти Бӯлаҳаб.
 Аз ҳатаб бишнос шохи сидраро,
 Гарчи ҳар ду сабз бошанд, эй фато.
 Асли он шох аст ҳафтум осмон,
 Асли ин шох аст аз нору духон.
 Ҳаст монандо ба сурат пеши ҳис,
 Ки ғалатбин аст чашму кеши ҳис.
 Нест монандо ба пеши чашми дил,
 Чаҳд кун, сӯи дил о, «чаҳду-л-мақил». 1105
 В-ар надорӣ по, бичунбон ҳешро,
 То бибинӣ ҳар каму бар бешро.

Дар маънии ин байт:

Гар роҳ равӣ, роҳ барат бигшоиянд.
 В-ар нест шавӣ, ба ҳастият бигроянд,
 Гар Зулайхо баст дарҳо ҳар тараф,
 Ёфт Юсуф ҳам зи чунбиш мунсараф.
 Боз шуд куфлу дар ӯ шуд раҳ падид,
 Чун таваккул кард Юсуф, барчаҳид.
 Гарчи раҳна нест олавро падид,
 Хира Юсуфвор мебояд давид.
 То гушояд куфлу дар пайдо шавад,
 Сӯи бечойӣ шуморо чо шавад. 1110
 Омадӣ андар чаҳон, эй мумтаҳан,
 Ҳеч мебинӣ тариқи омадан?
 Ту зи чойе омадӣ в-аз мавтине,
 Омаданро роҳ донӣ ҳеч? Не.
 Гар надонӣ, то нагӯӣ роҳ нест,
 3-ин раҳи бироҳа моро рафтанест.
 Меравӣ дар хоб шодон чаппу рост,
 Ҳеч донӣ роҳи он майдон кучост?
 Ту бибанд он чашму худ таслим кун,
 Ҳешро бинӣ дар он шаҳри кӯхун. 1115
 Чашм чун бандӣ? Ки сад чашми ҳумор,
 Банди чашми туст ин сӯ аз ғирор.

Чорчашмӣ ту зи ишқи муштарӣ,
 Бар умеди меҳтарию сарварӣ.
 В-ар бихуспӣ, муштарӣ бинӣ ба хоб,
 Чӯғди бад кай хоб бинад чуз хароб?
 Муштарӣ хоҳӣ ба ҳар дам печ-печ,
 Ту чӣ дорӣ, ки фурушӣ? Ҳеч, ҳеч.
 Гар дилатро нон будӣ, ё чошнӣ,
 Аз харидорон фароғат доштӣ.

1120

**Қиссаи он шахс, ки даъвои пайғамбарӣ мекард, гуфтан-
 даш: «Чӣ хӯрдаӣ, ки гич шудай ва ёва мегӯӣ?» Гуфт:
 «Агар чизе ёфтаме, ки хӯрдаме, на гич шудаме ва на ёва
 гуфтаме, ки ҳар сухани нек, ки бо ғайри аҳлаш гӯянд, ёва
 гуфта бошанд, агарчи дар он ёва гуфтан маъмуранд»**

Он яке мегуфт: «Ман пайғамбарам,
 Аз ҳама пайғамбарон фозилтарам».
 Гарданаш бастанду бурдандаш ба шох,
 К-ин ҳамегӯяд: расулам аз Илоҳ.
 Халқ ба вай чамъ чун мӯру малах,
 Ки чӣ макр асту чӣ тазвиру чӣ фах?
 Гар расул он аст, к-ояд аз адам,
 Мо ҳама пайғамбарему муҳташам.
 Мо аз он чо омадем, ин чо ғариб,
 Ту чаро маҳсус бошӣ, эй адиб?
 На шумо чун тифл хуфта омадет?
 Беҳабар аз роҳ в-аз манзил будет?
 Аз манозил хуфта бигзаштеду маст,
 Беҳабар аз роҳу аз болову паст.
 Мо ба бедорӣ равон гаштему х(в)аш,
 Аз варои панчу шаш то панчу шаш.
 Дида манзилҳо зи аслу аз асос,
 Чун қаловузон хабиру раҳшинос.
 Шохро гуфтанд: «Ишканчаш бикун,
 То нагӯяд чинси ӯ ҳеч ин сухун».
 Шох дидаш бас низору бас заъиф,
 Ки ба як силӣ бимирад он наҳиф:
 «Кай тавон ўро фишурдан, ё задан?
 Ки чу шиша гаштааст ўро бадан.
 Лек бо ӯ гӯям аз роҳи х(в)ашӣ,
 Ки чаро дорӣ ту лофи саркашӣ?
 Ки дуруштӣ н-ояд ин чо ҳеч кор,
 Ҳам ба нармӣ сар кунад аз ғор мор».
 Мардумонро дур кард аз гирди вай,
 Шаҳ латифе буду нармӣ вирди вай.

1125

1130

1135

Пас нишондаш, бозпурсидаш зи чо,
 Ки кучо дорӣ маёшу мултачо?
 Гуфт: «Эй шах, ҳастам аз доруссалом,
 Омада аз раҳ дар ин дорулмалом.
 На маро хона-сту на як ҳамнишин,
 Хона кай кардаст моҳе дар замин?»
 Боз шах аз рӯи лоғаш гуфт боз,
 Ки чӣ хӯрдию чӣ дорӣ чоштсоз!
 Иштиҳо дорӣ? Чӣ хӯрдӣ бомдод?
 Ки чунин сармастию пурлофу бод. 1140
 Гуфт: «Агар нонам будӣ хушку таре,
 Кай кунеме даъвии пайғамбарӣ?»
 Даъвии пайғамбарӣ бо ин гурӯҳ
 Ҳамчунон бошад, ки дил чустан зи кӯҳ.
 Кас зи кӯху санг ақлу дил начуст,
 Фаҳму забти нуктаи мушкил начуст.
 Ҳар чӣ гӯйӣ, боз гӯяд, ки ҳамон,
 Мекунад афсӯс чун мустаҳзиён.
 Аз кучо ин қавму пайғом аз кучо?
 Аз ҷамодӣ ҷон киро бошад рачо? 1145
 Гар ту пайғоми зане орию зар,
 Пеши ту бинҳанд ҷумла симу сар,
 Ки фалон ҷо шоҳиде меҳонадат.
 Ошиқ омад бар ту, ӯ медонадат
 В-ар ту пайғоми Худо орӣ чу шахд,
 Ки биё сӯйи Худо, эй некаҳд,
 Аз ҷаҳони марг сӯйи барг рав,
 Чун бақо мумкин бувад, фони машав.
 Қасди хуни ту кунанду қасди сар,
 Н-аз барои ҳамяти дину ҳунар. 1150

Сабаби адовати ом ва бегона зистани эшон бо авлиёи Худо, ки ба ҳаққашон меҳонанд ва бо оби ҳаёти абадӣ

Балки аз ҷафсидагӣ дар хону мон
 Талхашон ояд шунидан ин баён.
 Хирқае бар реши ҳар ҷафсид сахт,
 Чунки хоҳӣ барканӣ з-ӯ лахт-лахт,
 Чуфта андозад якин он ҳар зи дард,
 Ҳаббазо он кас, к-аз ӯ парҳез кард.
 Хоса панҷаҳ решу ҳар ҷо хирқае,
 Бар сараш ҷафсида дар нам ғарқае.
 Хону мон чун хирқаву ин хирс реш,
 Хирси ҳар кӣ беш бошад, реш беш. 1155
 Хону мони ҷуғд вайрон асту бас,
 Нашнавад авсофи Бағдоду Табас.

Гар биёяд бози султонӣ зи роҳ,
 Сад хабар орад бад-ин ҷуғдон зи шох.
 Шарҳи дорулмулку боғистону ҷӯ,
 Пас бар ӯ афсӯс дорад сад адӯ,
 Ки ҷӣ боз овард? Афсонай куҳан,
 К-аз газофу лоф мебофад суҳан.
 Куҳна эшонанду пӯсидай абад
 В-арна он дам куҳнаро нав мекунад. 1160
 Мурдагони куҳнаро ҷон медиҳад,
 Тоҷи ақлу нури имон медиҳад.
 Дил мадузд аз дилрабои рӯҳбахш,
 Ки саворат мекунад бар пушти Раҳш.
 Сар мадузд аз сарфарози тоҷдеҳ,
 К-ӯ зи пойи дил гушояд сад гиреҳ.
 Бо кӣ гӯям? Дар ҳамай деҳ зинда ку?
 Сӯйи оби зиндагӣ пӯянда ку?
 Ту ба як хорӣ гурезонӣ зи ишқ?
 Ту ба ҷуз номе ҷӣ медонӣ зи ишқ? 1165
 Ишқро сад нозу истикбор ҳаст,
 Ишқ бо сад ноз меояд ба даст.
 Ишқ чун вофисту вофӣ меҳарад,
 Дар ҳарифи бевафо менангарад.
 Чун дарахт аст одамию бех аҳд
 Беҳро тимор мебояд ба ҷаҳд.
 Аҳди фосид бехпӯсида бувад
 В-аз симору лутф бибрида бувад.
 Шоҳу барги наҳл гарчи сабз буд,
 Бо фасоди бех сабзӣ нест суд. 1170
 В-ар надорад барги сабзу бех ҳаст,
 Оқибат берун кунад сад барг даст.
 Ту машав гирра ба илмаш, аҳд ҷӯ,
 Илм чун кишр асту аҳдаш мағзи ӯ.

**Дар баёни он ки марди бадкор чун мутамаккин шавад
 дар бадкорӣ ва асари давлати некӯкорон бибинад,
 шайтон шавад ва монети хайр гардад аз ҳасад ҳамчун
 шайтон, ки хирмансӯхта ҳамаро хирмансӯхта хоҳад,
 «араайта ал-лазӣ янҳо абдан изо салло?»**

Вофиёро чун бибинӣ карда суд,
 Ту чу шайтоне шавӣ он ҷо ҳасуд.
 Ҳар киро бошад мизочу таби сушт,
 Ӯ нахоҳад ҳеч касро тандурушт.
 Гар нахоҳӣ рашки иблисӣ, биё
 Аз дари даъво ба даргоҳи вафо. 1175

Гар вафоят нест, боре дам мазан,
 Ки сухан даъвист, аглаб мову ман.
 Ин сухан дар сина дахли мағзҳост,
 Дар хамӯшӣ мағзи чонро сад намост.
 Чун биёмад дар забон, шуд харчи мағз,
 Харч кам кун, то бимонад мағзи мағз.
 Марди камгӯяндаро фикр аст зафт,
 Қишри гуфтан чун фузун шуд, мағз рафт.
 Пӯст афзун буд, лоғар буд мағз,
 Пӯст лоғар шуд, чу комил гашту нағз. 1180
 Бингар ин ҳар се зи хомӣ растаро,
 Чавзрову лавзрову пистаро.
 Ҳар кӣ ӯ исён кунад, шайтон шавад,
 Ки ҳасуди давлати некон шавад.
 Чунки дар аҳди Худо кардӣ вафо,
 Аз карам аҳдат ниғаҳ дорад Худо.
 Аз вафои Ҳақ ту бастадидай,
 «Узкуру азкурукум» нашнидай.
 Гӯш нех, «уфу биаҳдӣ» гӯш дор,
 То ки «уфӣ аҳдакум» ояд зи ёр. 1185
 Аҳду карзи мо чӣ бошад? Эӣ ҳазин!
 Ҳамчу донай хушк киштан дар замин.
 На заминро з-он фурӯгу ламтури,
 На худованди заминро тонгарӣ.
 Чӯз ишорат, ки аз ин мебоядам,
 Ки ту додӣ асли инро аз адам.
 Хӯрдаму дона биёвардам нишон,
 Ки аз ин неъмат ба сӯйи мо кашон.
 Пас дуёи хушк хил, эӣ некбахт,
 Ки фишонди дона меҳоҳад дарахт. 1190
 Гар надорӣ дона, Эзад з-он дуё
 Бахшадат нахле, ки «ниъма мо саъо».
 Ҳамчу Марям дард будаш, дона не,
 Сабз кард он нахлро соҳибфане.
 З-он ки вофӣ буд он хотуни род,
 Бе муродаш дод Яздон сад мурод.
 Он ҷамоатро, ки вофӣ будаанд,
 Бар ҳама аснофашон афзудаанд.
 Гашт дарёҳо мусаххаршону кӯҳ,
 Чор унсур низ бандай он гурӯҳ. 1195
 Ин худ икромест аз баҳри нишон,
 То бибинанд аҳли инкор он аён.
 Он кароматҳои пинҳоншон, ки он
 Дарнаёяд дар хавосу дар баён,
 Кори он дорад, худ он бошад абад,
 Доимо на мунқатеъ, на мустарад.

Муноҷот

- Эй диҳандай куту тамкину сабот,
Халқро 3-ин бесаботӣ деҳ наҷот.
Андар он коре, ки собит буданист,
Қоимӣ деҳ нафсро, ки мунсанист. 1200
Сабрашон бахшу кафай мизон гарон,
Вораҳоншон аз фани суратгарон.
В-аз ҳасудӣ бозашон хар, эй карим,
То набошанд аз ҳасад деви рачим.
Дар наъими фонии молу ҳасад,
Чун ҳамесузанд ома аз ҳасад.
Подшоҳон бин, ки лашкар мекашанд,
Аз ҳасад хешони худро мекушанд.
Ошиқони луъбатони пурказар 1205
Карда қасди хуну қони ҳамдигар
Вису Ромин, Ҳусраву Ширин бихон,
Ки ҷӣ карданд аз ҳасад он аблаҳон,
Ки фано шуд ошику маъшуқ низ,
Ҳам на чизанду ҳавошон ҳам на чиз.
Пок Илоҳе, ки адам барҳам занад,
Мар адамро бар адам ошиқ кунад.
Дар дили надил ҳасадҳо сар кунад,
Нестро ҳаст инчунин музтар кунад.
Ин заноне, к-аз ҳама мушфиктаранд,
Аз ҳасад ду зарра худро меҳ(в)аранд. 1210
То ки мардоне, ки худ сангиндиланд,
Аз ҳасад то дар кадомин манзиланд?
Гар накардӣ шаръ афсуне латиф,
Бардаридӣ ҳар касе ҷисми ҳариф.
Шаръ баҳри дафъи шар ройе занад,
Девро дар шишаи хуччат кунад.
Аз гувоҳу аз ямину аз нукул
То ба шиша дарравад деви фазул.
Мисли мизоне, ки хушнудӣ ду зид 1215
Чамъ меояд яқин дар ҳазлу чид.
Шаръ чун кийла-в тарозу дон яқин,
Ки бад-ӯ ҳасмон раҳанд аз ҷангу кин.
Гар тарозу набвад, он ҳасм аз ҷидол
Кай раҳад аз ваҳми ҳайфу эҳтиёл.
Пас, дар ин мурдори зишти бевафо,
Ин ҳама рашк асту ҳасм асту чафо.
Пас, дар он иқболу давлат чун бувад?
Чун шавад ҷиннию инсӣ дар ҳасад.
Он шағтин худ ҳасуди қуҳнаанд,
Як замон аз раҳзани ҳоли наянд. 1220
В-он банӣ Одам, ки исён киштаанд,
Аз ҳасудӣ низ шайтон гаштаанд.

Аз Нубӣ бархон, ки шайтонони инс
 Гаштаанд аз масхи Ҳақ бо дев чинс.
 Дев чун очиз шавад дар ифтитон,
 Истиёнот чӯяд ӯ з-ин инсиён,
 Ки шумо ёред бо мо, ёрие,
 Чониби моед, чонибдорие.
 Гар касеро раҳ зананд андар ҷаҳон,
 Ҳар ду гун шайтон барояд шодмон. 1225
 В-ар касе чон бурду шуд дар дин баланд,
 Навҳа медоранд он ду рашкманд.
 Ҳар ду мехоянд дандони ҳасад
 Бар касе, ки дод адиб ӯро хирад.

**Пурсидани он подшоҳ аз он муддаъии нубувват, ки он ки
 расули ростин бошад ва собит шавад, бо ӯ чӣ бошад, ки
 касеро бахшад, ё ба суҳбату хидмати ӯ чӣ бахшиш ёбанд,
 ғайри насихат ба забон, ки мегӯяд?**

Шоҳ пурсидаш, ки боре ваҳй чист?
 Ё чӣ ҳосил дорад он кас, к-ӯ набист?
 Гуфт: «Худ он чист, к-аш ҳосил нашуд?
 Ё чӣ давлат монд, к-ӯ восил нашуд?»
 Гирам, ин ваҳйи набӣ ганҷур нест,
 Ҳам кам аз ваҳйи дили занбӯр нест. 1230
 Чунки «авҳо рабб ила-н-наҳл» омадаст,
 Хонаи ваҳйаш пур аз ҳалво шудааст.
 Ў ба нури ваҳйи Ҳақ азза ва ҷалл,
 Кард оламро пур аз шамъу асал.
 Ин ки «каррамно»-сту боло меравад,
 Ваҳйаш аз занбӯр камтар кай бувад?
 На ту «аътайнока Кавсар» хондай?
 Пас, чаро хушкию ташна мондай?
 Ё магар Фиръавнию Кавсар чу Нил
 Бар ту хун гаштасту нохуш, эй алил! 1235
 Тавба кун, безор шав аз ҳар адӯ,
 К-ӯ надорад оби Кавсар дар каду.
 Ҳар киро дидӣ зи Кавсар сурхрӯ,
 Ў муҳаммадхӯст, бо ӯ гир хӯ.
 То аҳаблиллоҳ оӣ дар ҳисеб,
 К-аз дарахти аҳмадӣ бо ўст себ.
 Ҳар киро дидӣ зи Кавсар хушклаб,
 Душманаш медор ҳамчун марғу таб.
 Гарчи бобои ту асту моми ту,
 К-ӯ ҳақиқат ҳаст хуношоми ту. 1240
 Аз Халили Ҳақ биёмӯз ин сияр,
 Ки шуд ӯ безор аввал аз падар.

То ки «абғаз лиллах» ойи пеши Ҳак,
 То нагирад бар ту рашки ишқ дақ.
 То нахонӣ «ло»-ву «иллаллоҳ»-ро,
 Дарнаёбӣ манҳачи ин рохро.

**Достони он ошиқ, ки бо маъшуқи худ бармешумурд
 хидматҳо ва вафоҳои худро ва шабҳои дароз «татаҷофой
 ҷунубухум ани-л-мазоҷеъ»-ро ва бенавоино ҷигарташнагии
 рӯзҳои дарозро ва мегуфт, ки ман ҷуз ин хидмат
 намедонам, агар хидмати дигар ҳаст, маро иршод кун, ки
 хар чӣ фармойӣ, мунқодам, агар дар оташ рафтани аст, чун
 Ҳалил, алайҳиссалом ва агар дар даҳони наҳанги дарё
 фитодан аст, чун Юнус, алайҳиссалом ва агар ҳафтод
 бор кушта шудан аст, чун Ҷирҷис, алайҳиссалом ва агар
 аз гиря нобино шудан аст, чун Шӯбайб, алайҳиссалом ва
 вафову ҷонбозии анбиёро, алайҳимуссалом, шумор нест ва
 ҷавоб гуфтани маъшук ўро**

Он яке ошиқ ба пеши ёри худ
 Мешумурд аз хидмату аз кори худ,
 К-аз барои ту ҷунин кардам, ҷунон,
 Тирҳо хӯрдан дар ин разму синон. 1245
 Мол рафту зӯр рафту ном рафт,
 Бар ман аз ишқат басте ноком рафт.
 Ҳеч субҳам хуфта ё хандон наёфт,
 Ҳеч шомам бо сару сомон наёфт.
 Он чи ў нӯшида буд аз талху дурд,
 Ў ба тафсилаш якояк мешумурд.
 Н-аз барои миннате, бал менамуд
 Бар дурустии муҳаббат сад шухуд.
 Оқилонро як ишорат бас бувад,
 Ошиқонро ташнагӣ з-он кай равад? 1250
 Мекунад такрори гуфтан бемалол,
 Кай з-ишорат бас кунад ҳут аз зулол?
 Сад суҳан мегуфт з-он дарди куҳан
 Дар шикоят, ки нагуфтам як суҳан!
 Оташе будаш, намедонист, чист,
 Лек чун шамъ аз тафи он мегирист.
 Гуфт маъшук: «Ин ҳама қардӣ, валеқ
 Гӯш бигӯш паҳну андарёб нек,
 К-он чи асли асли ишқ асту валост,
 Он нақардӣ, ин чи қардӣ, фаръҳост». 1255
 Гуфташ он ошиқ: «Бигӯ, к-он асл чист?»
 Гуфт: «Аслаш мурдан асту нестист.

Ту ҳама кардӣ, намурдӣ, зиндаӣ,
 Ҳин, бимир, ар ёри чонбозандаӣ».

Ҳам дар он дам шуд дарозу чон бидод,
 Ҳамчу гул дарбохт сар хандону шод.
 Монд он ханда бар ӯ вақфи абад,
 Ҳамчу чону ақл, ориф бекабад.
 Нури маҳ олуда кай гардад абад?
 Гар занад он нур бар ҳар неку бад. 1260
 Ӯ зи ҷумла пок вогардад ба моҳ,
 Ҳамчу нури ақлу ҷон сӯйи Илоҳ.
 Васфи покӣ вақф бар нури маҳ аст,
 Тобишаш гар бар начосоти раҳ аст.
 3-он начосоти раҳу олудагӣ
 Нурро ҳосил нагардад бадрагӣ.
 «Ирциъӣ» бишнуд нури офтоб,
 Сӯйи асли хеш бозомад шитоб.
 На зи гулханҳо бар ӯ нанге бимонд,
 На зи гулшанҳо бар ӯ ранге бимонд. 1265
 Нури дида-в нурдида боз гашт,
 Монд дар савдои ӯ саҳрову дашт.

**Яке пурсид аз олими орифе, ки: «Агар дар намоз касе
 бигиряд ба овоз ва оҳ кунаду навҳа кунад, намозаш
 ботил шавад?» Чавоб гуфт, ки номи он оби дида аст,
 то он гириянда чӣ дидааст? Агар шавки Худо дидааст ва
 мегирияд, ё пушаймонии гуноҳе, намозаш табоҳ нашавад,
 балки камол гирад, ки «ло салота, илло бихузури-л-
 қалб» ва агар ӯ ранҷурии тан ё фироқи фарзанд дидааст,
 намозаш табоҳ шавад, ки асли намоз тарки тан аст ва
 тарки фарзанд Иброҳимвор, ки фарзандро қурбон ме-
 кард аз баҳри такмили намоз ва танро ба оташи Намруд
 месупурд ва амр омад Мустафоро, алайҳиссалом, бад-ин
 хисол, ки «фа-т-табиъ миллата Иброҳима, лақад конат
 лакум усватун ҳасанатун фӣ Иброҳим»**

Он яке пурсид аз муфти ба роз:
 «Гар касе гирияд ба навҳа дар намоз,
 Он намози ӯ, ачаб, ботил шавад?
 Ё намозаш чоизу комил бувад?»
 Гуфт: «Оби дида номаш баҳри чист?
 Бингарӣ, то ки чӣ дид ӯву гирист?
 Оби дида, то чӣ дид ӯ аз ниҳон?
 То бад-он шуд ӯ зи чашмай худ равон. 1270

Он чаҳон гардидааст он пурниёз,
Равнаке ёбад зи навҳа он намоз.
В-ар зи ранчи тан буд он гирия-в зи сӯк,
Ресмон бискусту ҳам бишкаст дук».

**Муриде даромад ба хидмати шайх ва аз ин шайх пири
синн намеҳоҳам, балки пири ақлу маърифат ва агарчи
Исост, алайҳиссалом, дар гаҳвора ва Яҳёст, алайҳисса-
лом, дар мактаби кӯдакон. Муриде шайхро гирён дид, ӯ
низ мувофиқат кард ва гирист, чун фориг шуд ва бадар
омад, муриде дигар, ки аз ҳоли шайх воқифтар буд, аз
сари ғайрат дар ақиби ӯ тез берун омад. Гуфт: «Эй баро-
дар!» Ман туро гуфта бошам: Аллоҳ, Аллоҳ, ки то на-
яндешӣ ва нағӯйӣ, ки шайх мегирист ва ман низ мегири-
стам, ки сӣ сол риёзати бериё бояд кард ва аз ақабот ва
дарёҳои пурнаҳанг ва кӯҳҳои баланди пуршеру паланг
мебояд гузашт, то бад-он гирияи шайх расӣ ё нарасӣ, агар
расӣ, шукри «зувият лия-л-арз» гӯйӣ бисёр**

Як муриде андаромад пеши пир,
Пир андар гирия буду дар нафир.
Шайхро чун дид гирён он мурид,
Гашт гирён, об аз чашмаш давид.
Гӯшвар як бор хандад, кар ду бор,
Чунки лоғ имло кунад ёре ба ёр. 1275
Бори аввал аз раҳи тақлиду савм,
Ки ҳамебинад, ки меҳанданд қавм.
Кар бихандад ҳамчу эшон он замон,
Беҳабар аз ҳолати хандандагон,
Боз воқурсад, ки ханда бар чӣ буд?
Пас, дувум қаррат бихандад, чун шунуд.
Пас, муқаллид низ монанди кар аст,
Андар он шодӣ, ки ўро дар сар аст.
Партави шайх омаду манҳал зи шайх,
Файзи шодӣ н-аз муридон, бал зи шайх. 1280
Чун сабад дар обу нуре бар зучоҷ,
Гар зи худ донанд, он бошад хидоҷ.
Чун ҷудо гардад зи ҷӯ, донанд ануҷ,
К-андар ӯ он оби хуш аз ҷӯй буд.
Обгина ҳам бидонад аз гуруб,
К-он ламаъ буд аз маҳи тобони хуб.
Чунки чашмашро гушояд амри «қум»,
Пас бихандад чун саҳар бори дувум.
Ханда-ш ояд ҳам бар он хандай худаҷ,
Ки дар он тақлид бармеомадаш. 1285

Гӯяд аз чандин раҳи дуру дароз,
 К-ин ҳақиқат буду ин асрору роз,
 Ман дар он водӣ чӣ гуна худ зи дур
 Шодие мекардам аз амёву шӯр.
 Ман чӣ мебастам ҳаёлу он чӣ буд?
 Дарки сустам суст нақше менамуд.
 Тифли рахро фикрати мардон кучост?
 Ку ҳаёли ӯву ку таҳқиқи рост?
 Фикри тифлон доя бошад, ё ки шир,
 Ё мавизу чавз, ё гиря-в нафир. 1290
 Он муқаллид ҳаст чун тифли алил,
 Гарчи дорад баҳси борику далел.
 Он тааммуқ дар далелу дар шикел,
 Аз басират мекунад ўро гусел.
 Мояе, к-ӯ сурмаи сирри вай аст,
 Бурду дар ишқол гуфтан қор баст.
 Эй муқаллид, аз Бухоро бозгард,
 Рав ба хорӣ, то шавӣ ту шермард,
 То Бухорои дигар бинӣ дарун,
 Сафдарон дар махфилаш «ло яфқахун». 1295
 Пайк агарчи дар замин қобуктагест,
 Чун ба дарё рафт, бискустарагест.
 Ў «ҳамалноҳум» бувад «фи-л-барру» бас,
 Он ки маҳмул аст, дар баҳр ўст қас.
 Бахшиши бисёр дорад шаҳ, бидав,
 Эй шуда дар ваҳму тасвиरे гарав.
 Он муриди сода аз тақлид низ
 Гиряе мекард вафқи он азиз.
 Ў муқаллидвор ҳамчун марди қар
 Гиря медуи зи мӯҷиб беҳабар. 1300
 Чун басте бигрист, хидмат қарду рафт,
 Аз пайаш омад муриди ҳос тафт.
 Гуфт: «Эй гирён чу абри беҳабар,
 Бар вифоқи гиряи шайхи назар,
 Аллах, Аллах, Аллах, эй вофӣ мурид!
 Гарчи дар тақлид ҳастӣ мустафид.
 То нағӯӣ, дидам, он шаҳ меғирист,
 Ман чу ӯ бигристам, к-он мункирест.
 Гиряи пурҷаҳлу пуртақлиду зан
 Нест ҳамчун гиряи он муътаман. 1305
 Ту киёси гиря бар гиря масоз,
 Ҳаст з-ин гиря бад-он роҳи дароз.
 Ҳаст он аз баъди сисола чиҳод,
 Ақл он ҷо ҳеч натвонад фитод.
 Ҳаст з-он сӯйи хирад сад марҳала,
 Ақро воқиф мадон з-он қофила.
 Гиряи ӯ н-аз ғам асту н-аз фараҳ,
 Рӯҳ донад гиряи айну-л-мулаҳ.

Гиряи ӯ, хандаи ӯ онсарист,
 3-он чи ваҳми ақл бошад, онбарист. 1310
 Оби дидай ӯ чу дидай ӯ бувад,
 Дидаи нодида дида кай шавад?
 Он чи ӯ бинад, натон кардан масос,
 Н-аз киёси ақлу н-аз роҳи ҳавос.
 Шаб гурезад, чунки нур ояд зи дур,
 Пас, чӣ донад зулмати шаб ҳоли нур?
 Пашша бигрезад зи боди бодаҳо,
 Пас, чӣ донад пашша завки бодҳо.
 Чун қадим ояд, ҳадас гардад абас,
 Пас, кучо донад қадимеро ҳадас? 1315
 Бар ҳадас чун зад қидам, дангаш кунад,
 Чунки кардаш нест, ҳамрангаш кунад.
 Гар бихоҳӣ ту, биёбӣ сад назир,
 Лек ман парво надорам, эй фақир!
 Ин «алиф», «лом», «мим»-у «ҳо» «мим» – ин ҳуруф
 Чун асои Мӯсӣ омад дар вуқуф.
 Ҳарфҳо монад бад-ин ҳарф аз бурун,
 Лек бошад дар сифоти ин забун.
 Ҳар кӣ гирад ӯ асое 3-имтиҳон,
 Кай бувад чун он асо вақти баён? 1320
 Исавист ин дам на ҳар боду даме,
 Ки барояд аз фараҳ, ё аз ғаме.
 Ин «алиф» «лом» асту «ҳо» «мим», эй падар!
 Омадаст аз ҳазрати Мавлалбашар.
 Ҳар «алиф» «лом»-е чӣ мемонад бад-ин?
 Гар ту чон дорӣ, бад-ин чашмаш мабин.
 Гарчи таркибаш ҳуруф аст, эй ҳумом,
 Мебимонад ҳам ба таркиби авом.
 Ҳаст таркиби Муҳаммад лаҳму пӯст,
 Гарчи дар таркиб ҳар тан чинси ўст. 1325
 Гушт дорад, пӯст дорад, устухон,
 Ҳеч ин таркибро бошад ҳамон?
 К-андар он таркиб омад муъҷизот,
 Ки ҳама таркибҳо гаштанд мот.
 Ҳамчунон таркиби «ҳо» «мим»-и китеб,
 Ҳаст бас болову дигарҳо нишеб.
 3-он ки 3-ин таркиб ояд зиндагӣ,
 Ҳамчу нафхи сур дар дармондагӣ.
 Аждаҳо гардад, шикофад баҳрро,
 Чун асо «ҳо» «мим» аз доди Худо. 1330
 Зоҳиравш монад ба зоҳирҳо, валеқ
 Курси нон аз курси маҳ дур аст нек.
 Гиряи ӯ, хандаи ӯ, нутки ӯ
 Нест аз вай, ҳаст маҳзи хулқи ҳӯ.
 Чунки зоҳирҳо гирифтанд аҳмақон
 В-он дақоик шуд аз эшон бас ниҳон,

Лочарам махбуб гаштанд аз ғараз,
Ки дақиқа фавт шуд дар муътараз.

Достони он канизак, ки бо хари хотун шаҳват меронд ва
ӯро чун бузу хирс омӯхта буд шаҳват рондан одамиёна
ва кадуе дар қазибӣ хар мекард, то аз андоза нагузарад.
Хотун бар он вукуф ёфт, локин дақиқаи кадуно надид.

Канизакро ба баҳона ба роҳ кард ҷоёе дур ва бо хар
ҷамъ шуд бекаду ва ҳалок шуд ба фазихат. Канизак
беғоҳ бозомад ва навҳа кард, ки эй ҷонам ва эй ҷашми
равшанам, кер дидӣ, каду надидӣ, закар дидӣ, он дигар
надидӣ. «Куллу ноқисин малъунун», яъне «куллу наза-
рин ва фаҳмин ноқисин малъунун» ва агар на ноқисони
зохири ҷисм марҳуманд, малъун наяндр, барҳон: «лайса
ала-л-аъмо ҳарачун», нафӣи харҷ кард ва нафӣи лаънат
ва нафӣи итоб ва ғазаб

Як канизак як ҳаре бар худ фиғанд
Аз вуфури шаҳвату фарти газанд. 1335

В-он хари нарро ба гон хӯ карда буд,
Хар ҷимоъи одамӣ пай бурда буд.

Як кадуе буд хилатсозаро,

Дар нара-ш кардӣ пайи андозаро.

Дар закар кардӣ кадуно он аҷуз,

То равад ними закар вақти супуз.

Ғар ҳама кери хар андар вай равад,

Он раҳим в-он рӯдаҳо вайрон шавад.

Хар ҳамешуд лоғару хотуни ӯ

Монда очиз, к-аз ҷӣ шуд ин хар чу мӯ? 1340

Наълбандонро намуд он хар, ки чист

Иллати ӯ, ки натиҷа-ш лоғарист?

Ҳеч иллат андар ӯ зохир нашуд,

Ҳеч кас аз сирри он мухбир нашуд.

Дар тафахҳус андарафтод ӯ ба ҷидд,

Шуд тафахҳусро дамодам мустаъидд.

Ҷиддро бояд, ки ҷон банда бувад,

З-он ки ҷид ҷӯянда ёбанда бувад.

Чун тафахҳус кард аз ҳоли ишак,

Дид хуфта зери хар он наргисак. 1345

Аз шикофи дар бидид он ҳолро,

Бас аҷаб омад аз он он золро.

Хар ҳамегояд канизакро ҷунон,

Ки ба ақлу расм мардон бо занон.

Дар ҳасад шуд, гуфт: «Чун ин мумкин аст,
 Пас, ман авлотар, ки хар милки ман аст.
 Хар муҳаззабгаштаву омӯхта,
 Хон ниҳода-сту чароғ афрӯхта».
 Кард нодида-в дари хона бикӯфт,
 К-эй канизак, чанд хоҳи хона рӯфт? 1350
 Аз пайи рӯпӯш мегуфт ин сухун,
 К-эй канизак, омадам, дар боз кун!
 Кард хомӯшу канизакро нагуфт,
 Розро аз баҳри тамъи худ ниҳуфт.
 Пас канизак ҷумла олоти фасод
 Кард пинҳон, пеш шуд, дарро гушод.
 Рӯ туруш карду ду дида пур зи нам,
 Лаб фурӯ молид, яъне: соймам.
 Дар кафи ӯ нармачорӯбе, ки: Ман
 Хонаро мерӯфтам баҳри атан. 1355
 Чунки бо чорӯб дарро вогушод,
 Гуфт хотун зери лаб, к-эй устод!
 Рӯ туруш кардию чорӯбе ба каф!
 Чист он хар баргусаста аз алаф?
 Нимкора-в хашмгин, чунбон закар,
 З-интизори ту ду чашмаш сӯйи дар.
 Зери лаб гуфт ин, ниҳон кард аз каниз,
 Дошташ он дам чу бечурмон азиз.
 Баъд аз он гуфташ, ки чодар неҳ ба сар,
 Рав фалон хона, зи ман пайғом бар. 1360
 Инчунин гӯ в-инчунин кун в-ончунон,
 Мухтасар кардам ман афсонай занон.
 Он чи мақсуд аст, мағзи он бигир,
 Чун ба роҳаш кард он золи сатир,
 Буд аз мастии шаҳват шодмон,
 Дар фурӯ басту ҳамегуфт он замон:
 Ёфтам хилват, занам аз шукр бонг,
 Растаам аз чордонгу аз дудонг.
 Аз тараб гашта бузони зан ҳазор,
 Дар шарори шаҳвати хар бекарор. 1365
 Чӣ бузон? К-он шаҳват ўро буз гирифт,
 Буз гирифтани гичро набвад шигифт.
 Майли шаҳват кар кунад дилрову кўр,
 То намояд хар чу Юсуф, нор нур.
 Эй басо сармасти нору норҷӯ,
 Хештанро нури мутлақ донад ӯ,
 Ҷуз магар бандай Худо, ё чазби Ҳақ,
 Бо раҳаш орад, бигардонад варақ.
 То бидонад, к-он ҳаёли нория
 Дар тариқат нест илло ория. 1370
 Зиштхоро хуб бинмояд шарах,
 Нест чун шаҳват батар з-офоти рах.

Сад ҳазорон номи хушро кард нанг,
 Сад ҳазорон зиракони кард данг.
 Чун хареро Юсуфи Мисрӣ намуд,
 Юсуфери чун намоёд он ҷухуд?
 Бар ту саргинро фусунаш шаҳд кард,
 Шаҳдро худ чун кунад вақти набард?
 Шаҳват аз ҳӯрдан бувад, кам кун зи х(в)ар,
 Ё никоҳе кун, гурезон шав зи шар. 1375
 Чун бихӯрдӣ, мекашад сӯйи ҳарам,
 Даҳдро харче бибояд лочарам.
 Пас, никоҳ омад чу «ло ҳавла ва ло»,
 То ки деват нафганад андар бало.
 Чун ҳариси ҳӯрданӣ, зан хоҳ зуд
 В-арна омад гурбаву дунба рабуд.
 Бори сангӣ бар ҳаре, ки меҷаҳад,
 Зуд барнеҳ, пеш аз он, к-ӯ барниҳад.
 Феъли оташро намедонӣ ту бард,
 Гирди оташ бо чунин дониш магард. 1380
 Илми деғу оташ ар набвад туро,
 Аз шарар на дег монад, на аҳо.
 Об ҳозир бояду фарҳанг низ,
 То пазад он деғи солим дар азиз.
 Чун надонӣ дониши оҳангарӣ,
 Ришу мӯ сӯзад, чу он ҷо бигзарӣ.
 Дар фуру баст он зану харро кашид
 Шодмона, лочарам кайфар чашид.
 Дар миёни хона овардаш кашон,
 Хуфт андар зери он нархар ситон. 1385
 Ҳам бар он курсӣ, ки дид ӯ аз каниз,
 То расад дар коми худ он қаҳба низ.
 По бароварду хар андар вай сипӯхт,
 Оташе аз кери хар дар вай фурухт.
 Хар муаддабгашта, дар хотун фишурд
 То ба хоя, дарзамон хотун бимурд.
 Бардарид аз захми кери хар чигар,
 Рӯдаҳо бискуста шуд аз ҳамдигар.
 Дам назад, дарҳол он зан ҷон бидод,
 Курсӣ аз як сӯ, зан аз як сӯ фитод. 1390
 Саҳни хона пур зи хун шуд, зан нигун,
 Мурд ӯву бурд ҷон раббулманун.
 Марғи бад, бо сад фазиҳат, эй падар,
 Ту шаҳиде дидаӣ аз кери хар?
 Ту азобулхизӣ бишнавад аз Нубо,
 Дар чунин нанге макун ҷонро фидо.
 Дон, ки ин нафси баҳимӣ нархар аст,
 Зери ӯ будан аз он нангинтар аст.
 Дар раҳи нафс ар бимири дар манӣ,
 Ту ҳақиқат дон, ки мисли он занӣ. 1395

Нафси моро сурати хар бидҳад ӯ,
 3-он ки суратҳо кунад бар вифқи хӯ.
 Ин бувад изҳори сир дар растхез,
 Аллах, Аллах, аз тани чун хар гурез!
 Кофиронро бим кард Эзад зи нор,
 Кофирон гуфтанд: «Нор авло зи ор».
 Гуфт: «Не, он нор асли орхост,
 Ҳамчу ин норе, ки ин занро бикост.
 Лукма андоза нахӯрд аз Ҳирси х(в)ад,
 Дар гулӯ бигрифт лукмай марги бад». 1400
 Лукма андоза хур, эй марди ҳарис!
 Гарчи бошад лукма ҳалвову ҳабис.
 Ҳақ таъоло дод мизонро забон,
 Ҳин, зи Қуръон сураи «Раҳмон» бихон.
 Ҳин, зи Ҳирси ҳеш мизонро маҳил,
 Озу Ҳирс омад туро ҳасми музил.
 Ҳирс чӯяд кул, барояд ӯ зи кулл,
 Ҳирс мапраст, эй фучулл ибни-л-фучул.
 Он канизак мешуду мегуфт: «Оҳ,
 Кардӣ, эй хотун, ту устуро ба роҳ. 1405
 Кори беустод хоҳӣ сохтан,
 Қоҳилона чон бихоҳӣ бохтан.
 Эӣ зи ман дуздида илме нотамом,
 Нангат омад, ки бипурсӣ ҳоли дом?
 Ҳам бичидӣ дона мурғ аз хирманаш,
 Ҳам наяфтодӣ расан дар гарданаш».
 Дона камтар хур, макун чандин руфӯ,
 Чун «кулу» хондӣ, бихон «ло тусрифу».
 То хурӣ дона, наяфтӣ ту ба дом,
 Ин кунад илму қаноат, вассалом. 1410
 Неъмат аз дунё хурад оқил, на ғам,
 Қоҳилон маҳрум монда дар надам.
 Чун дарафтад дар гулӯшон ҳабли дом,
 Дона хӯрдан гашт бар ҷумла ҳаром.
 Мурғ андар дом дона қай хурад?
 Дона чун заҳр аст дар дом, ар чарад.
 Мурғи гофил меҳурад дона зи дом,
 Ҳамчу андар доми дунё ин авом.
 Боз мурғони ҳабири хушманд
 Кардаанд аз дона худро хушқбанд, 1415
 К-андаруни дом, дона заҳрбост,
 Кӯр он мурғе, ки дар фаҳ дона хост.
 Соҳиби дом аблаҳонро сар бурид
 В-он зарифонро ба маҷлисҳо кашид.
 Ки аз онҳо гӯшт меояд ба қор
 В-аз зарифон бонгу нолай зеру зор.
 Пас канизак омад аз ишқофи дар,
 Дид хотунро бимурда зери хар.

Гуфт: «Эй хотуни аҳмак, ин чӣ буд?
 Гар туро устод худ нақше намуд. 1420
 Зохираш дидӣ, сираш аз ту ниҳон,
 Усто ногашта бигшодӣ дукон?
 Кер дидӣ ҳамчу шахду чун хабис,
 Он кадуру чун надидӣ? Эй ҳарис!
 Ё чу мустағрак шудӣ дар ишки хар,
 Он каду пинҳон бимондат аз назар?
 Зохири санъат бидидӣ з-устод
 Устодӣ баргирифти шоди шод?»
 Эй басо зарроки гӯли бевукуф
 1425
 Аз раҳи мардон надида ғайри суф.
 Эй басо шӯхон зи андак эҳтироф
 Аз шаҳон н-омӯхта чуз гуфту лоф.
 Ҳар яке дар каф асо, ки Мӯсиям,
 Медамад бар аблаҳон, ки Исиям.
 Оҳ аз он рӯзе, ки сидки содиқон
 Бозхоҳад аз ту санги имтиҳон.
 Охир, аз устод боқиро бипурс,
 Ё ҳарисон ҷумла кӯронанду хурс.
 1430
 Ҷумла ҷустӣ, бозмондӣ аз ҳама,
 Сайди гургонанд ин аблаҳ рама.
 Сурате бишнида, гаштӣ тарҷумон
 Беҳабар аз гуфти худ чун тӯтиён.

**Тамсили талқини шайх муридонро ва паёмбари умматро,
 ки эшон тоқати талқини Ҳақ надоранд ва бо Ҳақ улфат
 надоранд, чунонки тӯтӣ бо сурати одамӣ улфат надорад,
 ки аз ӯ талқин тавонад гирифт. Ҳақ таъоло шайхро чун
 ойинае пеши муриди ҳамчу тӯтӣ дорад ва аз паси ойина
 талқин мекунад, ки «ло тухаррик биҳи лисонака ин ҳува
 илло ваҳйун юҳо». Ин аст ибтидои масъалаи бемунтаҳо,
 чунонки минқор ҷунбонидани тӯтӣ андаруни ойина, ки
 ҳаёлаш мехонӣ, беихтиёр ва тасарруфи ӯст, акси хондани
 тӯтии бурунӣ, ки мутааллим аст, на акси он муаллим, ки
 паси ойина аст, валекин хондани тӯтии бурунӣ тасарруфи
 он муаллим аст. Пас, ин мисол омад, на масал.**

Тӯтиё дар ойина мебинад ӯ
 Акси ҳудро пеши ӯ оварда рӯ.
 Дар пайи ойина он усто ниҳон,
 Ҳарф мегӯяд адиби хушзабон.
 Тӯтияк пиндошта, к-ин гуфти паст
 Гуфтани тӯтист, к-андар ойина-ст.

Пас, зи чинси хеш омӯзад сухан
 Беҳабар аз макри он гурги куҳан. 1435
 Аз паси ойина меомӯзадаш
 В-арна н-омӯзад чуз аз чинси х(в)адаш.
 Гуфтро омӯхт з-он марди ҳунар,
 Лек аз маънию сирраш беҳабар.
 Аз башар бигрифт мантик як ба як,
 Аз башар чуз ин чӣ донад тӯтияк?
 Ҳамчунон дар ойинай ҷисми валӣ
 Хешро бинад муриди мумталӣ.
 Аз паси ойина ақли култро
 Кай бибинад вақти гуфту мочаро? 1440
 Ё гумон дорад, ки мегӯяд башар
 В-он дигар сирр асту ё з-он беҳабар.
 Ҳарф омӯзад, вале сирри қадим
 Ё надонад, тӯтӣ аст ё, не надим.
 Ҳам сафири мурғ омӯзанд халқ,
 К-ин сухан кори даҳон афтоду халқ.
 Лек аз маънии мурғон беҳабар,
 Чуз Сулаймони қироний хушназар.
 Ҳарфи дарвешон басте омӯхтанд,
 Минбару маҳфил бад-он афрӯхтанд. 1445
 Ё ба чуз он ҳарфашон рӯзӣ набуд,
 Ё дар охир раҳмат омад, раҳ намуд.

**Соҳибдиле дид саге ҳомила, дар шиками он саг баччагон
 бонг мекарданд, дар таачҷуб монд, ки ҳикмати бонги саг
 посбонист, бонг дар андаруни шиками модар посбонӣ
 нест ва низ бонг ҷиҳати ёрӣ хоستان ва шир хоستان бошад
 ва ғайра ва ин ҷо ҳеч аз ин фоидаҳо нест. Чун ба хеш
 омад, бо ҳазрат муноҷот кард «ва мо яъламу таъвилаҳу
 иллаллоҳу» ҷавоб омад, ки он сурати ҳоли қавмест аз
 ҳичоб берун наёмада ва ҷашми дил боз ношуда, даъвои
 басират кунанд ва мақолот гӯянд аз он на эшонро қувва-
 тею ёрие расад ва на мустамеъонро хидоитею рашаде**

Он яке медид хоб-андар чила,
 Дар раҳе модасаге буд ҳомила.
 Ногаҳон овози сағбачгон шунид,
 Сағбача андар шикам буд нопадид.
 Пас аҷаб омад варо он бонгҳо:
 «Сағбача андар шикам чун зад нидо?
 Сағбача андар шикам нолакунон,
 Ҳеч кас дидаст ин андар ҷаҳон?» 1450

Чун бичуст ӯ воқиъа, омад ба хеш,
 Ҳайрати ӯ дам ба дам мегашт беш.
 Дар чила кас не, ки гардад уқда ҳалл,
 Чуз ки даргоҳи Худо азза ва чалл.
 Гуфт: «Ё раб, з-ин шиколу гуфтугӯ
 Дар чила вомондаам аз зикри ту.
 Парри ман бигшой, то паррон шавам,
 Дар ҳадиқай зикру себистон шавам».
 Омадаш овози хотиф дарзамон,
 К-он мисоле дон зи лофи чоҳилон. 1455
 К-аз ҳичобу парда берун н-омада,
 Чашм баста, беҳуда гӯён шуда.
 Бонги сағ андар шикам бошад зиён,
 На шикорангезу на шаб посбон.
 Гург нодида, ки манъи ӯ бувад,
 Дузд нодида, ки рафъи ӯ шавад.
 Аз ҳарисӣ в-аз ҳавои сарварӣ
 Дар назар кунду ба лофидан чарӣ.
 Аз ҳавои муштарию гармдор
 Бебасират по ниҳода дар фушор. 1460
 Моҳ нодида, нишонҳо медиҳад,
 Рустоиро бад-он каж мениҳад.
 Аз барои Муштарӣ дар васфи Моҳ,
 Сад нишон нодида гӯяд баҳри чоҳ.
 Муштарӣ, к-ӯ суд дорад, худ якест,
 Лек эшонро дар ӯ райбу шақест.
 Аз ҳавои муштарии бешукӯҳ
 Муштариро бод доданд ин гурӯҳ.
 Муштарии мост Аллоҳ аштаро,
 Аз ғами ҳар муштарӣ, ҳин, баргар о! 1465
 Муштарие чӯ, ки чӯёни ту аст,
 Олами оғозу поёни ту аст.
 Ҳин, макаш ҳар муштариро ту ба даст,
 Ишқбозӣ бо ду маъшуқа бад аст.
 З-ӯ наёбӣ суду моя, гар харад,
 Набвадаш худ қимати ақлу хирад.
 Нест ӯро худ баҳои ними наъл,
 Ту бар ӯ арза кунӣ ёкуту лаъл?
 Ҳирс кӯрат карду маҳрумат кунад,
 Дев ҳамчун ҳеш марҷумат кунад. 1470
 Ҳамчунон, к-Асҳоби Филу қавми Лут
 Кардашон марҷум чун худ он сахут.
 Муштариро собирон дарёфтанд,
 Чун суйи ҳар муштарӣ наштофтанд.
 Он ки гардонид рӯ з-он муштарӣ,
 Бахту иқболу бақо шуд з-ӯ барӣ.
 Монд ҳасрат бар ҳарисон то абад,
 Ҳамчу ҳоли аҳли Зарвон дар ҳасад.

Қиссаи аҳли Зарвон ва ҳасади эшон бар дарвешон, ки
 «падари мо аз салимӣ ағлаби дахли боғро ба мискинон
 медод». Чун ангур будӣ, ушр додӣ ва чун мавизу дӯшоб
 шудӣ, ушр додӣ ва чун ҳалвову полуда кардӣ, ушр дорӣ
 ва аз қасил ушр додӣ ва чун дар хирман мекӯфтӣ, аз
 каффаи омехта ушр додӣ ва чун гандум аз қоҳ чудо шудӣ,
 ушр додӣ ва чун орд кардӣ, ушр додӣ ва чун ҳамир кардӣ,
 ушр додӣ ва чун нон кардӣ, ушр додӣ. Лочарам Ҳақ
 таъоло дар он боғу кишт баракате ниҳода буд, ки ҳамаи
 асҳоби боғҳо мухтоҷи ӯ будандӣ, ҳам ба мева ва ҳам ба
 сим ӯ мухтоҷи ҳеҷ кас не аз эшон. Фарзандона-шон ҳарчӣ
 ушр медидад муқаррар ва он баракатро на-медиданд,
 ҳамчун он зани бадбахт, ки ҳарро диду қадуро надид

Буд марде, солихе, раббоние,
 Ақли комил дошту поёндоние. 1475

Дар деҳи Зарвон ба наздики Яман,
 Шӯҳра андар садқаву ҳулки ҳасан.
 Қаблаи дарвеш будӣ қўйи ӯ,
 Омаданди мустамандон сўйи ӯ.
 Ҳам зи хўша ушр додӣ бериё,
 Ҳам зи гандум, чун шудӣ аз қаҳ чудо.
 Орд гаштӣ, ушр додӣ ҳам аз он,
 Нон шудӣ, ушри дигар додӣ зи нон.
 Ушри ҳар дахле фурӯ нағзоштӣ,
 Чорбора додӣ, 3-он чи қоштӣ. 1480

Бас васиятҳо бигуфтӣ ҳар замон
 Қамъи фарзандони худро он қавон:
 «Аллаҳ, Аллаҳ, қисми мискин баъди ман
 Вомағиредаш зи ҳирси ҳештан,
 То бимонад бар шумо кишту симор
 Дар паноҳи тоати Ҳақ пойдор.
 Дахлҳову меваҳо қумла зи ғайб
 Ҳақ фиристодаст бе таҳмину райб.
 Дар маҳалли дахл ағар ҳарче қунӣ,
 Дарғаҳи суд аст, суде барзанӣ». 1485

Турк ағлаб дахлро дар киштзор
 Бозқорад, ки вай аст асли симор.
 Бештар қорад, ҳурад 3-он андаке,
 Ки надорад дар бирӯйидан шаке.
 3-он бияфшонад ба киштан турк даст,
 Қ-он ғала-ш ҳам 3-он замин ҳосил шудааст.
 Кафшгар ҳам он чи афзоёд зи нон,
 Меҳарад қарму адиму саҳтиён,
 Ки усули даҳлам инҳо будаанд,
 Ҳам аз инҳо меғушояд ризқ банд. 1490

Дахл аз он чо омадасташ лочарам,
 Ҳам дар он чо мекунад доду карам.
 Ин замину сахтиён парда-сту бас,
 Асли рӯзӣ аз Худо дон ҳар нафас.
 Чун бикорӣ, дар замини асл кор,
 То бирӯяд ҳар якеро сад ҳазор.
 Гирам, акнун тухмро гар коштӣ,
 Дар замин, ки сабаб пиндоштӣ,
 Чун ду-се сол он нарӯяд, чун кунӣ?
 Чуз ки дар лоба-в дуъо каф дарзанӣ. 1495
 Даст бар сар мезанӣ пеши Илоҳ,
 Дасту сар бар додани ризқаш гувоҳ.
 То бидонӣ асли асли ризқ ӯст,
 То ҳам ӯро чӯяд, он ки ризқчӯст.
 Ризқ аз вай чӯ, маҷӯ аз Зайду Амр,
 Мастӣ аз вай чӯ, маҷӯ аз бангу хамр.
 Тонгарӣ з-ӯ хоҳ, на аз ганчу мол,
 Нусрат аз вай хоҳ, на аз амму хол.
 Окибат з-инҳо бихоҳӣ мондан,
 Ҳин, киро хоҳӣ дар он дам хондан? 1500
 Ин дам ӯро хону боқиро бимон,
 То ту бошӣ вориси мулки ҷаҳон.
 Чун «яфирру-л-маръу» ояд «мин ахиҳ»,
 «Яҳрабу-л-мавлуду явман мин абиҳ».
 З-он шавад ҳар дӯст он соат адӯ,
 Ки бути ту будо аз раҳ монез ӯ.
 Рӯй аз наққоши румӣ тофтӣ,
 Чун зи нақше унси дил меёфтӣ.
 Ин дам ар ёрон-т бо ту зид шаванд
 В-аз ту баргарданду дар ҳасмӣ раванд. 1505
 Ҳин, бигӯ: «Нак, рӯзи ман пирӯз шуд,
 Он чи фардо хост шуд, имрӯз шуд.
 Зидди ман гаштанд аҳли ин саро,
 То қиёмат айн шуд пешин маро.
 Пеш аз он ки рӯзгори худ барам,
 Умр бо эшон ба поён оварам.
 Колаи маъюб бихрида будам,
 Шукр, к-аз айбаш пагаҳ воқиф шудам».
 Пеш аз он, к-аз даст сармоя шудӣ,
 Окибат маъюб берун омадӣ. 1510
 Мол рафта, умр рафта, эй насиб,
 Молу ҷон дода пайи колай маъиб.
 Рахт додам, зарри қалбе бистадам,
 Шод-шодон сӯйи хона мешудам.
 Шукр, к-ин зар қалб пайдо шуд кунун,
 Пеш аз он ки умр бигзаштӣ фузун.
 Қалб мондӣ то абад дар гарданам,
 Ҳайф будӣ умр зоёе карданам.

Чун пагахтар қалбии ў рӯ намуд,
 Пойи худ з-ў вокашам ман зуд-зуд. 1515
 Ёри ту чун душмани пайдо кунад,
 Гарри ҳикду рашки ў берун занад.
 Ту аз он эърози ў афғон макун,
 Хештанро аблаҳу нодон макун.
 Балки шукри Ҳақ куну нон бахш кун,
 Ки нагаштӣ дар ҷуволи ў куҳун.
 Аз ҷуволаш зуд берун омадӣ,
 То бичӯйӣ ёри сидқи сармадӣ.
 Нозанин ёре, ки баъд аз марги ту
 Риштаи ёрии ў гардад сетӯ. 1520
 Он магар султон бувад, шоҳи рафеъ,
 Ё бувад макбули султонун шафеъ.
 Растӣ аз қаллобу солусу дағал,
 Гурри ў дидӣ аён пеш аз ачал.
 Ин чафои халқ бо ту дар чаҳон,
 Гар бидонӣ, ганчи зар омад ниҳон.
 Халқро бо ту чунин бадхӯ кунанд,
 То туро ночор рӯ з-он сӯ кунанд.
 Ин якин дон, ки дар охир ҷумлашон
 Ҳасм гарданду адӯву саркашон. 1525
 Ту бимонӣ бо фиғон андар лаҳад,
 «Ло тазарнӣ фард» хоҳон аз аҳад:
 «Эй чафоят беҳ зи аҳди вофиён,
 Ҳам зи доди туст шаҳди вофиён».
 Бингар аз ақли худ, эй анбордор,
 Гандуми худро ба арзиллаҳ супор.
 То шавад эмин зи дузду аз шапуш,
 Девро бо девча зутар бикуш,
 К-ў ҳаметарсонадат ҳар дам зи фақр,
 Ҳамчу кабкаш сайд кун, эй наррасакр. 1530
 Бози султони азизи комёр
 Нанг бошад, ки кунад кабкаш шикор.
 Бас васийят карду тухми ваъз кошт,
 Чун заминшон шӯра буд, суде надошт.
 Гарчи носеҳро бувад сад доъия,
 Пандро изне бибояд воъия.
 Ту ба сад талтиф пандаш медиҳӣ,
 Ў зи пандат мекунад паҳлӯ тигӣ.
 Як каси номустамеъ з-истезу рад
 Сад каси гӯяндаро очиз кунад. 1535
 З-анбиё носеҳтару хушлаҳчатар
 Кӣ бувад? Ки-грифт дамшон дар ҳачар.
 З-он чи кӯху санг дар кор омаданд,
 Менашуд бадбахтро бигшода банд.
 Ончунон дилҳо, ки будшон мову ман,
 Наъташон шуд: «бал ашадду қасватан».

**Баёни он ки атои Ҳақ ва қудрат мавқуфи қобилият
нест, ҳамчун доди халқон, ки онро қобилият бояд, зеро
ато қадим асту қобилият ҳодис, ато сифати Ҳақ аст
ва қобилият сифати махлуқ ва қадим мавқуфи ҳодис
набошад, вагарна, ҳудус муҳол бошад**

Чораи он дил атои мубдилист,
Доди ўро қобилият шарт нест.
Балки шарти қобилият доди ўст,
Дод луббу қобилият ҳаст пўст. 1540
Ин ки Мўсоро асо суъбон шавад,
Ҳамчу хуршеде кафаш рахшон шавад.
Сад ҳазорон муъчизоти анбиё,
К-он нагунчад дар замиру ақли мо,
Нест аз асбоб, тасрифи Худост,
Нестҳоро қобилият аз кучост?
Қобили гар шарти феъли Ҳақ будӣ,
Ҳеч маъдуме ба ҳастӣ н-омадӣ.
Суннате бинҳоду асбобу туруқ
Толибонро зери ин азрак тутуқ. 1545
Бештар аҳвол бар суннат равад,
Гох қудрат хориқи суннат шавад.
Суннату одат ниҳода бо маза,
Боз карда хирки одат муъчиза.
Бесабаб гар из ба мо мавсул нест,
Қудрат аз азли сабаб маъзул нест.
Эй гирифтори сабаб, берун мапар,
Лек азли он мусаббиб зан мабар.
Ҳар чӣ хоҳад, он мусаббиб оварад,
Қудрати мутлақ сабабҳо бардарад. 1550
Лек аглаб бар сабаб ронад нафоз,
То бидонад толибе чустан мурод.
Чун сабаб набвад, чӣ раҳ чӯяд мурид?
Пас, сабаб дар роҳ мебояд паид.
Ин сабабҳо бар назарҳо пардаҳост,
Ки на ҳар дидор сунъашро сазост.
Дидае бояд, сабаб сӯроҳ кун,
То ҳучубро барканад аз беҳу бун.
То мусаббиб бинад андар ломакон,
Ҳарза донад чаҳду аксоби дуқон. 1555
Аз мусаббиб мерасад ҳар хайру шар,
Нест асбобу васоит, эй падар!
Чуз ҳаёле мунъақид бар шоҳроҳ,
То бимонад дур ғафлат чанд гох.

**Дар ибтидои хилқати ҷисми Одам, алайҳиссалом, ки
Ҷабрайил, алайҳиссаломро ишорат кард, ки бирав, аз
замин муште хок баргир ва ба ривояте дигар аз ҳар
навоҳӣ мушт-мушт баргир**

Чунки сонё хост эҷоди башар
Аз барои ибтилои хайру шар,
Ҷабрайили сидкро фармуд: «Рав,
Мушти хоке аз замин бистон гарав».
Ӯ миён басту биёмад то замин,
То гузорад амри Раббулҷоламин. 1560
Даст сӯйи хок бурд он муътамир,
Хок худро даркашиду шуд ҳазир.
Пас забон бигшод хоку лоба кард,
К-аз барои хурмати халлоқи фард
Тарки ман ғӯву бирав, чонам бибахш,
Рав, битоб аз ман инони хинги рахш.
Дар кашокашҳои таклифу хатар
Баҳри лиллаҳ хил маро, андармабар.
Баҳри он лутфе, ки Ҳаққат баргузид,
Кард бар ту илми лавҳи кул падид. 1565
То малоикро муаллим омадӣ
Доимо бо Ҳақ мукаллим омадӣ,
Ки сафири анбиё ҳоҳӣ будан,
Ту ҳаёти чони ваҳйӣ, не бадан.
Бар Сирофилат фазилат буд аз он,
К-ӯ ҳаёти тан бувад, ту они чон.
Бонги сураш нашъати танҳо бувад,
Нафхи ту нашви дили якто бувад.
Чони чони тан ҳаёти дил бувад,
Пас, зи додаш доди ту фозил бувад. 1570
Боз Микойил ризки тан диҳад,
Саъйи ту ризки дили равшан диҳад.
Ӯ ба доди кайл пур кардаст зайл,
Доди ризки ту намегунҷад ба кайл.
Ҳам зи Азройили боқаҳру атаб
Ту беҳӣ чун сабки раҳмат бар ғазаб.
Ҳомили арш ин чаҳоранду ту шох,
Бехтарини ҳар чаҳорӣ 3-интибоҳ.
Рӯзи маҳшар ҳашт бинӣ ҳомилон-ш,
Ҳам ту бошӣ афзали ҳашт он замон-ш. 1575
Ҳамчунин бармешумурду мегирист,
Бӯй мебурд ӯ, к-аз ин мақсуд чист.
Маъдани шарму ҳаё буд Ҷабрайил,
Баст он савгандҳо бар вай сабил.
Баски лоба кардаш савганд дод,
Бозгашту гуфт: «Ё раббалъибод,

Ки набудам ман ба корат сарсарӣ,
 Лек з-он чи рафт, ту донотарӣ.
 Гуфт: «Номе, ки зи ҳавлаш, эй басир!
 Ҳафт гардун бозмонад аз масир, 1580
 Шармам омад, гаштам аз номат хичил,
 В-арна осон аст накли мушти гил,
 Ки ту зӯре додай амлокро,
 Ки бидарронанд ин афлокро».

**Фиристондан Микойилро, алайҳиссалом, ба қабзи
 ҳафнае хок аз замин, чиҳати таркиби тартиби ҷисми
 мубораки Абулбашар -- халифатулҳақ, масҷудулмалак
 ва муаллимуҳум Одам, алайҳиссалом**

Гуфт Микойилро: «Ту рав ба зер,
 Мушти ҳоке даррабо аз вай чу шер».
 Чунки Микойил шуд то хокдон,
 Даст кард ӯ, то ки бирбояд аз он.
 Хок ларзиду даромад дар гурез,
 Гашт ӯ лобақунону ашқрез. 1585
 Синасӯзон лоба карду иҷтиҳод,
 Бо сиришки пур зи хун савганд дод,
 Ки ба Яздони латифи бенадид,
 Ки бикардат ҳомили арши маҷид.
 Кайли арзоки ҷаҳонро мушрифӣ,
 Ташнағони фазлро ту муғрифӣ.
 З-он ки Микойил аз кайл иштиқоқ
 Дораду кайёл шуд дар иртизоқ,
 Ки амонам деҳ, маро озод кун,
 Бин, ки хунолуд меғӯям сухун. 1590
 Маъдани раҳми Илоҳ омад малак,
 Гуфт: «Чун резам бар он реш ин намак?»
 Ҳамчунон ки маъдани қаҳр аст дев,
 Ки баровард аз банӣ Одам ғирев.
 Сабқи раҳмат бар ғазаб буд, эй фато,
 Лутф ғолиб буд дар васфи Худо.
 Бандагон доранд лобуд ҳӯи ӯ,
 Машқхӯшон пур зи оби ҷӯи ӯ.
 Ӯ расули Ҳақ, қаловузи сулук,
 Гуфт: «Ан-носу ало дини мулук». 1595
 Рафт Микойил сӯи рабби дин
 Холӣ аз мақсуд дасту остин,
 Гуфт: «Эй донои сирру шоҳи фард,
 Хокам аз зорию ғиря баста кард.
 Оби дида пеши ту боқадр буд,
 Ман натонистам, ки орам ношунуд.

Оху зорӣ пеши ту бас кадр дошт,
 Ман натонистам ҳуқуқи он гузошт.
 Пеши ту бас кадр дорад чашми тар,
 Ман чӣ гуна гаштаме истезагар?» 1600
 Даъвати зорист рӯзе панҷ бор
 Бандаро, ки дар намоз ову бизор.
 Наъраи муъзин, ки «хаййа ал фалоҳ»
 В-он «фалоҳ» ин зорӣ асту иқтироҳ.
 Он ки хоҳӣ, к-аз ғамаш хаста кунӣ,
 Роҳи зорӣ бар дилаш баста кунӣ.
 То фуру ояд бало бедофиъе,
 Чун набошад аз тазарруъ шофиъе.
 В-он ки хоҳӣ, к-аз балояш вохарӣ,
 Чони ўро дар тазарруъ оварӣ. 1605
 Гуфтаи андар Нубӣ, к-он умматон,
 Ки бар эшон омад он қаҳри гарон,
 Чун тазарруъ менакарданд он нафас?
 То бало з-эшон бигаштӣ бозпас.
 Лек дилҳошон чу қосӣ гашта буд,
 Он гунаҳҳошон ибодат менамуд.
 То надонад хешро мучрим, анид,
 Об аз чашмаш кучо донад давид?

**Қиссаи қавми Юнус, алайҳиссалом, баён ва бурҳони он
 аст, ки тазарруъ ва зорӣ дофеъи балои осмонист ва Ҳақ
 таъоло ғомили мухтор аст, пас, тазарруъ ва таъзим пеши
 ў муфид бошад ва фалосифа гӯянд, ғоил ба таъ аст ва
 ба иллат, на мухтор, пас, тазарруъ таъбро нагардонад**

Қавми Юнусро чу пайдо шуд бало,
 Абри пуроташ чудо шуд аз само. 1610
 Барқ меандохт, месӯзид санг,
 Абр меғуррид, рух мерехт ранг.
 Чумлагон бар бомҳо буданд шаб,
 Ки падид омад зи боло он кураб.
 Чумлагон аз бомҳо зер омаданд,
 Сарбараҳна чониби саҳро шуданд.
 Модарон бачгон бурун андохтанд,
 То ҳама нола-в нафир афрохтанд.
 Аз намози шом то вақти саҳар
 Хок мекарданд бар сар он нафар. 1615
 Чумлагӣ овозҳо бигрифта шуд,
 Раҳм омад бар сари он қавми луд.
 Баъди навмедию охи ношигифт
 Андак-андак абр воғаштан гирифт.

Қиссаи Юнус дароз асту ариз,
 Вақти хок асту ҳадиси мустафиз.
 Чун тазарруъро бари Ҳақ қадрхост
 В-он баҳо, к-он қост зорино, кучост?
 Ҳин умед, акнун миёноро қуст банд,
 Ҳез, эй гирияндаву доим биханд,
 Ки баробар мениҳад шоҳи маҷид
 Ашкро дар фазл бо хуни шаҳид.

1620

**Фиристодан Исрофилро, алайҳиссалом, ба хок, ки
 ҳафнае баргир аз хок баҳри таркиби ҷисми Одам,
 алайҳис-салом**

Гуфт Исрофилро Яздони мо,
 Ки бирав з-он хок пур кун каф, биё.
 Омад Исрофил ҳам сӯйи замин,
 Боз оғозид хокистон ҳанин,
 К-эй фариштай суру эй баҳри ҳаёт,
 Ки зи дамҳои ту ҷон ёбад мавот.
 Дардамӣ аз сур як бонги азим,
 Пур шавад маҳшар, ҳалоиқ аз рамим.
 Дардамӣ дар сур, гӯйи: «Ас-сало,
 Барҷаҳед, эй қуштағони Карбалло.
 Эй ҳалоқатдидагон аз теги марг,
 Барзанед аз хок сар чун шоҳу барг».
 Раҳмати ту в-он дами гирии ту,
 Пур шавад ин олам аз эҳёи ту.
 Ту фариштай раҳматӣ, раҳмат намо,
 Ҳомили аршию қиблай додҳо.
 Арш маъдангоҳи доду маъдилат,
 Чор ҷӯ дар зерӣ ӯ пурмағфират.
 Ҷӯи ширу ҷӯи шаҳди ҷовидон,
 Ҷӯи ҳамру Дачлаи оби равон.
 Пас зи арш андар бихиштистон равад,
 Дар замин ҳам чизаке зоҳир шавад.
 Гарчи олудаст ин ҷо он ҷаҳор,
 Аз ҷӣ? Аз заҳри фанову ногувор.
 Ҷурбае бар хоки тира рехтанд
 З-он ҷаҳору фитнае ангехтанд.
 То бичӯянд асли онро ин ҳасон,
 Худ бар ин қонёе шуданд ин ноқасон.
 Шир доду парвариш атфолро,
 Чашма қардӣ синаи ҳар золро.
 Ҳамр дафъи ғуссаву андешаро
 Чашма қарда аз инаб дар иҷтиро.
 Ангубин доруи тан ранҷурро
 Чашма қарда ботини занбӯрро.

1625

1630

1635

Об додӣ ом аслу фаръро,
 Аз барои тухру баҳри каръро.
 То аз инҳо пай барӣ сӯи усул,
 Ту бар ин қонё шудӣ, эй булфузул? 1640
 Бишнава акнун мочарои хокро,
 Ки ҷӣ меғӯяд фусун меҳрокро.
 Пеши Исрофил гашта ӯ абус,
 Мекунад сад гуна шаклу чоплюс,
 Ки ба ҳаққи зоти поки зулчалол,
 Ки мадор ин қаҳро бар ман ҳалол.
 Ман аз ин тақлиб бӯйе мебарам,
 Бадғумонӣ медавад андар сарам.
 Ту ғариштай раҳматӣ, раҳмат намо,
 З-он ки мургеро наёзорад ҳумо. 1645
 Эӣ шифову раҳмати асҳоби дард,
 Ту ҳамон кун, к-он ду некӯкор кард.
 Зуд Исрофил бозомад ба шох,
 Гуфт узру мочаро назди Илоҳ,
 К-аз бурун фармон бидодӣ, ки бигир,
 Акси он илҳом додӣ дар замир?
 Амр кардӣ дар гирифтаи сӯи гӯш,
 Наҳӣ кардӣ аз қасоват сӯи ҳуш?
 Сабки раҳмат гашт ғолиб бар ғазаб,
 Эӣ бадеъафъолу некӯкор раб». 1650

**Фиристодан Азройил малакулазм ва-л-ҳазро, алайҳис-
 салом, ба баргирифтани ҳафнае хок, то шавад ҷисми
 Одами чолок, алайҳиссалом**

Гуфт Яздон зуд Азройилро,
 Ки бибин он хоки пуртахйилро.
 Он зиёфи золи золиро биёб,
 Мушти хоке хин, биёвар бошитоб.
 Рафт Азройил, сарҳанги қазо
 Сӯи куррай хок баҳри иқтизо.
 Хок бар қонун нафир оғоз кард,
 Дод савгандаш, басе савганд х(в)ард,
 К-эӣ ғуломи хос в-эӣ ҳаммоли арш!
 Эӣ мутоъу-л-амр андар аршу фарш, 1655
 Рав, ба ҳаққи раҳмати раҳмони фард,
 Рав, ба ҳаққи он ки бо ту лутф кард.
 Ҳаққи шохе, ки ҷуз ӯ маъбуд нест,
 Пеши ӯ зории кас мардуд нест.
 Гуфт: «Натвонам бад-ин афсун, ки ман
 Рӯ битобам з-омири сирру алан».
 Гуфт: «Охир амр фармуд ӯ ба ҳилм,
 Ҳар ду амранд, он бигир аз роҳи илм».

Гуфт: «Он таъвил бошад, ё киёс,
 Дар сареҳи амр кам чӯ илтибос. 1660
 Фикри худро гар кунӣ таъвил, бех,
 Ки кунӣ таъвили ин номуштабех.
 Дил ҳамесӯзад маро бар лобаат,
 Синаам пурхун шуд аз шӯробаат.
 Нестам бераҳм, бал з-он ҳар се пок
 Раҳм беш астам зи дарди дарднок.
 Гар тапонча мезанам ман бар ятим
 В-ар диҳад ҳалво ба дасташ он ҳалим,
 Ин тапонча хуштар аз ҳалвои ӯ
 В-ар шавад ғарра ба ҳалво, войи ӯ. 1665
 Бар нафири ту чигар месӯзадам,
 Лек Ҳақ лутфе ҳамеомӯзадам.
 Лутфи махфӣ дар миёни қаҳрҳо,
 Дар ҳадас пинҳон ақиқи бебаҳо.
 Қаҳри Ҳақ бехтар зи сад ҳилми ман аст,
 Манъ кардан ҷон зи Ҳақ ҷон кандан аст.
 Баттарин қаҳраш бех аз ҳилми ду кавн,
 Ниъма Раббуллоламину ниъма авн.
 Лутфҳои музмар андар қаҳри ӯ,
 Ҷон супурдан ҷон физояд баҳри ӯ. 1670
 Ҳин, раҳо кун, бадгумонию залол,
 Сар қадам кун, чунки фармудат «таъол».
 Он «таъол»-и ӯ таъолиҳо диҳад,
 Мастию ҷуфти ниҳолиҳо диҳад.
 Боре, он амри саниро ҳеч-ҳеч
 Ман наёрам кард ваҳну печ-печ.
 Ин ҳама бишнид он хоки нажанд,
 З-он гумони бад будаш дар гӯш банд.
 Боз аз навъе дигар он хоки паст
 Лобаву сачда ҳамекард ӯ чу маст. 1675
 Гуфт: «На, барҳез, набвад з-ин зиён,
 Ман сару ҷон мениҳам раҳну замон.
 Лоба м-андешу макун лоба дигар
 Ҷуз бад-он шоҳи раҳими додгар.
 Бандафармонам, наёрам тарк кард
 Амри ӯ, к-аз баҳр ангезид гард.
 Ҷуз аз он халлоқи гӯшу чашму сар,
 Нашнавам аз ҷони худ ҳам хайру шар.
 Гуши ман аз гуфти ғайри ӯ кар аст,
 Ӯ маро аз ҷони ширин ҷонтар аст. 1680
 Ҷон аз ӯ омад, наёмад ӯ зи ҷон,
 Сад ҳазорон ҷон диҳад ӯ ройгон.
 Ҷон кӣ бошад, к-иш гузинам бар карим?
 Кайк чӣ бвад, ки бисӯзам з-ӯ гилем?
 Ман надонам хайр, илло хайри ӯ,
 Сумму букму умӣ ман аз ғайри ӯ.

Гӯши ман карр аст аз зорикунон,
Ки манам дар каффи ӯ ҳамчун синон.

**Баёни он ки махлуке, ки туро аз ӯ зулме расад, ба ҳақиқат
ӯ ҳамчун олатест. Ориф он бувад, ки ба Ҳақ рӯҷӯ кунад,
на ба олат ва агар ба олат рӯҷӯ кунад, ба зохир, на аз
чаҳл кунад, балки барои маслиҳате, чунон-ки Абоязид,
қаддасаллоҳу сирраҳу, гуфт, ки чандин сол аст, ки ман бо
махлуқ суҳан нагуфтаам ва аз махлуқ суҳан нашнидам,
валекин халқ чунин пиндоранд, ки бо эшон суҳан мегӯям
ва аз эшон мешунавам, зеро эшон муҳотиби акбарро
намебинанд, ки эшон чун садоянд ӯро нисбат ба ҳоли ман,
илтифоти мустамеъи оқил ба садо набошад, чунонки масал
аст маъруф «қола-л-чидору ли-лватади лима ташуққунӣ?**

Қола-л-ватаду анзур ало ман ядуққунӣ»

Аҳмақона аз синон раҳмат маҷӯ,
З-он шаҳе чӯ, к-он бувад дар дасти ӯ. 1685
Бо синону тег лоба чун кунӣ?

К-ӯ асир омад ба дасти он санӣ.
ӯ ба санъат Озар асту ман санам,
Олате, к-ӯ созадам, ман он шавам.
Гар маро соғар кунад, соғар шавам,
В-ар маро ханҷар кунад, ханҷар шавам.
Гар маро чашма кунад, обе диҳам,
В-ар маро оташ кунад, тобе диҳам.
Гар маро борон кунад, хирман диҳам,
В-ар маро новак кунад, дар тан чаҳам. 1690

Гар маро море кунад, заҳр афганам,
В-ар маро ёре кунад, хидмат кунам.
Ман чу килкам дар миёни исбаъайн,
Нестам дар саффи тоат байн-байн.
Хокро машғул кард ӯ дар суҳан,
Як кафе бирбуд аз он хоки куҳан.
Соҳирона даррабуд аз хокдон,
Хок машғули суҳан чун беҳудон.
Бурд то Ҳақ турбати беройро,
То ба мактаб он гурезонпойро. 1695

Гуфт Яздон, ки ба илми равшанам,
Ки туро ҷаллоди ин халқон кунам.
Гуфт: «Ё раб, душманам гиранд халқ,
Чун фишорам халқро дар марг халқ?
Ту раво дорӣ, Худованди санӣ,
Ки маро мабғузу душманрӯ кунӣ?»

Гуфт: «Асбобе падид орам аён,
 Аз табу қуланчу сарсому синон.
 Ки бигардонам назаршонро зи ту,
 Дар маразҳову сабабҳои сетӯ». 1700
 Гуфт: «Ё раб, бандагон ҳастанд низ,
 Ки сабабҳоро бидарранд, эй азиз!
 Чашмашон бошад гузора аз сабаб,
 Даргузашта аз ҳучуб аз фазли раб.
 Сурмаи тавҳид аз қаҳҳоли ҳол
 Ёфта, раста зи иллат в-этилол.
 Нангаранд андар табу қуланчу сил,
 Роҳ надҳанд ин сабабҳоро ба дил,
 З-он ки ҳар як з-ин маразҳоро давост,
 Чун даво напзирад, он феъли қазост. 1705
 Ҳар мараз дорад даво, медон яқин,
 Чун давои ранчи сармо пӯстин.
 Чун Худо хоҳад, ки марде бифсурад,
 Сардӣ аз сад пӯстин ҳам бигзарад.
 Дар вучудаш ларзае бинҳад, ки он
 На ба чома беҳ шавад, на-з ошён.
 Чун қазо ояд, табиб аблаҳ шавад
 В-он даво дар нафъ ҳам гумраҳ шавад.
 Кай шавад маҳчуб идроки басир?
 З-ин сабабҳои ҳичоби гӯлгир. 1710
 Асл бинад дида, чун акмал бувад,
 Фаръ бинад, чунки мард аҳвал бувад.

**Чавоб омадан, ки он ки назари ӯ бар асбоб ва маразу
 захм наёяд, бар кори ту, Азройил! Ҳам наёяд, ки ту ҳам
 сабабӣ, агарчи маҳфитарӣ аз он сабабҳо ва бувад, ки бар
 он ранчур маҳфӣ набошӣ. «Ва ҳува ақрабу илайҳи мин-
 кум ва локин ло тубсирун»**

Гуфт Яздон: «Он ки бошад аслдон,
 Пас, туро кай бинад ӯ андар миён?
 Гарчи хеш аз ома пинҳон кардаӣ,
 Пеши равшандидагон ҳам пардаӣ.
 В-он гаҳ эшонро шакар бошад ачал,
 Чун назаршон маст бошад дар дувал.
 Талх набвад пеши эшон марги тан,
 Чун раванд аз чоҳу зиндон дар чаман. 1715
 Вораҳиданд аз ҷаҳони печ-печ,
 Кас нагирад бар ғавоти ҳеч-ҳеч».
 Бурчи зиндонро шикаст аркониё,
 Ҳеч аз ӯ ранчад дили зиндониё?

К-эй дарег, ин санги мармарро шикаст,
 То равону чони мо аз ҳабс раст.
 Он рухоми хубу он санги шариф
 Бурчи зиндонро баҳй буду алиф.
 Чун шикасташ, то ки зиндонӣ бираст?
 Дасти ӯ дар ҷурми ин бояд шикаст. 1720
 Ҳеч зиндонӣ нагӯяд ин фушор
 Чуз касе, к-аз ҳабс орандаш ба дор.
 Талх кай бошад касеро, к-иш баранд
 Аз миёни захри морон сӯйи қанд?
 Чон муҷаррад гашта аз ғавғои тан,
 Мепарад бо парри дил, бе пойи тан.
 Ҳамчу зиндонии чаҳ, к-андар шабон
 Хуспаду бинад ба хоб ӯ гулситон.
 Гӯяд: «Эй Яздон, маро дар тан мабар,
 То дар ин гулшан кунам ман карру фар». 1725
 Гӯядаш Яздон: «Дуё шуд мустаҷоб,
 Вомарав». Валлоҳу аълам биссаваб!
 Инчунин хобе бибин, чун хуш бувад,
 Марг нодида ба ҷаннат дарравад.
 Ҳеч ӯ ҳасрат хурад бар интибох,
 Бар тани бо силсила дар қаъри чоҳ?
 Муъминӣ, охир, даро дар саффи разм,
 Ки туро дар осмон будаст базм.
 Бар умеди роҳи боло кун қиём,
 Ҳамчу шамъе пеши меҳроб, эй ғулом! 1730
 Ашк мебору ҳамесӯз аз талаб
 Ҳамчу шамъи сарбурида ҷумла шаб.
 Лаб фуру банд аз таому аз шароб,
 Сӯйи хони осмонӣ кун шитоб.
 Дам ба дам бар осмон медор умед
 Дар ҳавои осмон раксон чу бед.
 Дам ба дам аз осмон меоядат
 Обу оташ, ризк меафзоят.
 Гар туро он чо барад, набвад аҷаб,
 Мангар андар ачзу бингар дар талаб, 1735
 К-ин талаб дар ту гаравғони Ҳудост,
 З-он ки ҳар толиб ба матлубе сазост.
 Чаҳд кун, то ин талаб афзун шавад,
 То дилат з-ин чоҳи тан берун шавад.
 Халқ гӯяд: «Мурд мискин он фалон»,
 Ту бигӯйӣ: «Зиндаам, эй ғофилон!»
 Гар тани ман ҳамчу танҳо хуфтааст,
 Ҳашт ҷаннат дар дилам бишкуфтааст.
 Чон чу хуфта дар гулу насрин бувад,
 Чӣ ғам аст, ар тан дар он саргин бувад? 1740
 Ҷони хуфта чӣ ҳабар дорад зи тан?
 К-ӯ ба гулшан хуфт, ё дар гулхан?

Мезанад чон дар чаҳони обгун
Наъраи «ё лайта қавмӣ яъламу».
Гар нахоҳад зист чон бе ин бадан,
Пас, фалак айвони кӣ хоҳад будан?
Гар нахоҳад бе бадан чонҳо ту зист,
«Фи-с-самои ризкукум» рӯзии кист?

**Дар баёни вахомати чарбу ширини дунё ва монё шудани
ӯ аз таъомуллоҳ, чунон ки фармуд: «Ал-ҷўъу таъомуллоҳ
юҳйй биҳи абдона-с-сиддикин, ай фи-л-ҷўъи таъомуллоҳ
ва қавлуҳу абиту инда раббӣ ютъумунӣ ва яскинӣ ва
қавлуҳу юрзақуна фариҳин»**

Вораҳӣ з-ин рӯзии резай касиф,
Дар фато дар луту дар кути шариф. 1745
Гар ҳазорон ратл луташ мех(в)арӣ,
Меравӣ поку сабук ҳамчун парӣ,
Ки на ҳабси боду куланчат кунад,
Чормеҳи меъда оҳанчат кунад.
Гар хурӣ кам, гурсуна монӣ чу зог
В-ар хурӣ пур, гирад оруғат диом.
Камхурӣ хӯйи баду хушию дақ,
Пурхурӣ шуд тухмаро тан мустаҳақ.
Аз таъомуллоҳу кути хушгӯвор
Бар ҷунон дарё чу киштӣ шав савор. 1750
Бош дар рӯза шикебову мусир,
Дам ба дам кути Худоро мунтазир,
К-он Худои хубкори бурдбор
Ҳаҷяхоро медиҳад дар интизор.
Интизори нон надорад марди сер,
Ки сабук ояд вазифа, ё ки дер.
Бенаво ҳар дам ҳамегӯяд, ки ку?
Дар мучоат мунтазир, дар ҷустуҷӯ.
Чун набошӣ мунтазир, н-ояд ба ту
Он наволай давлати ҳафтодтӯ. 1755
Эй падар! Ал-интизор! Ал-интизор!
Аз барои хони боло, мардвор.
Ҳар гурусна оқибат куте биёфт,
Офтоби давлате бар вай битофт.
Зайфи боҳиммат чу з-оше кам х(в)арад,
Соҳиби хон оши беҳтар оварад.
Ҷуз ки соҳибхони дарвеше лаим,
Занни бад кам бар ба раззоки карим.
Сар баровар ҳамчу кӯҳе, эй санад,
То нахустин нури хур бар ту занад, 1760
К-он сари кӯҳи баланди мустақир
Ҳаст хуршеди саҳарро мунтазир.

**Чавоби он муғаффал, ки гуфтааст, хуш будӣ ин ҷаҳон,
агар марг набудӣ ва хуш будӣ мулки дунё, агар заволаш
набудӣ «ва ало ҳозиҳи-л-ватирати мина-л-фушорот»**

Он яке мегуфт: «Хуш будӣ ҷаҳон,
Гар набудӣ пойи марг андар миён».
Он дигар гуфт: «Ар набудӣ марг ҳеч,
Гуҳ наярзидӣ ҷаҳони печ-печ.
Хирмане будӣ ба дашт афрошта,
Муҳмалу ноқӯфта бигзошта.
Маргро ту зиндагӣ пиндоштӣ,
Тухмро дар шӯрахоке кошӣ.
Ақли козиб ҳаст худ маъкусбин,
Зиндагиро марг бинад, эй ғабин!»
Эй Худо, бинмой ту ҳар чизро,
Ончунон ки ҳаст дар ҳадясаро.
Ҳеч мурда нест пурҳасрат зи марг,
Ҳасраташ он аст, к-иш кам буд барг,
В-арна аз ҷоҳе ба саҳро уфтод
Дар миёни давлату айшу гушод.
З-ин мақоми мотаму нангин муноҳ
Нақл афтодаш ба саҳрои фароҳ.
Мақбади сидке, на айвони дурӯғ,
Бодаи ҳосе, на мастие зи дӯғ.
Мақбади сидку ҷалисаш Ҳақ шуда,
Раста з-ин обу гили оташкада.
В-ар накардӣ зиндагонии мунир,
Як-ду дам мондаст, мардона бимир!

1765

1770

**«Фимо юрчо мин раҳматуллоҳи таъоло муътийа-н-
ниъам қабла-стехқоқиҳо ва ҳува-ллазӣ юназзилу-л-ғайса
мин баъди мо қанату ва рубба буъдин юрису қур-бан
ва рубба маъсиятин маймунатин ва рубба саъодатин
таътӣ мин ҳайсу юрча-н-ниқаму лиюълама анналлоҳа
юбаддилу саййиотиҳим ҳасанотин»**

Дар ҳадис омад, ки рӯзи растҳез
Амр ояд ҳар яке танро, ки ҳез.
Нафхи сур амр аст аз Яздони пок,
Ки бароред, эй зарoir, сар зи хок.
Боз ояд ҷони ҳар як дар бадан,
Ҳамчу вақти субҳ, хуш ояд ба тан.
Ҷон тани худро шиносад вақти рӯз,
Дар ҳароби худ дарояд чун кунуз.
Ҷисми худ бишносаду дар вай равад,
Ҷони заргар сӯйи дарзӣ кай равад?

1775

Чони олим сӯйи олим меравад,
 Рӯҳи золим сӯйи золим меравад,
 Ки шиносо кардашон илми Илоҳ,
 Чунки барра-в меш вақти субҳгоҳ. 1780
 Пой кафши худ шиносад дар зулам,
 Чун надонад қон тани худ? Эй санам!
 Субҳ ҳашри кӯчак аст, эй мустачир!
 Ҳашри акбарро қиёс аз вай бигир.
 Ончунон ки қон бипаррад сӯйи тин,
 Нома паррад то ясору то ямин.
 Дар кафаш бинҳанд номай бухлу чуд,
 Фиску тақво он чи дӣ хӯ карда буд.
 Чун шавад бедор аз хоб ӯ саҳар,
 Боз ояд сӯйи ӯ он хайру шар. 1785
 Гар риёзат дода бошад хӯйи хеш,
 Вақти бедорӣ ҳамон ояд ба пеш.
 В-ар буд ӯ дӣ хому зишту дар залол,
 Чун азо номи сияҳ ёбад шамол.
 В-ар буд ӯ дӣ поку ботақвову дин,
 Вақти бедорӣ барад дурри самин.
 Ҳаст моро хобу бедории мо
 Бар нишони маргу маҳшар ду гуво.
 Ҳашри асгар ҳашри акбарро намуд,
 Марги асгар марги акбарро зудуд. 1790
 Лек ин нома ҳаёл асту ниҳон
 В-он шавад дар ҳашри акбар бас аён.
 Ин ҳаёл ин ҷо ниҳон, пайдо асар,
 З-ин ҳаёл он ҷо бирӯёнад сувар.
 Дар муҳандис бин ҳаёли хонае,
 Дар дилаш чун дар замин доне.
 Он ҳаёл аз андарун ояд бурун,
 Чун замин, ки зояд аз тӯҳми дарун.
 Ҳар ҳаёле, к-ӯ кунад дар дил ватан,
 Рӯзи маҳшар сурате хоҳад шудан. 1795
 Чун ҳаёли он муҳандис дар замир,
 Чун набот андар замини донагир.
 Махласам з-ин ҳар ду маҳшар қиссаест,
 Муъминонро дар баёнаш ҳиссаест.
 Чун барояд офтоби растхез,
 Барчаҳанд аз хок зишту хуб тез.
 Сӯйи девони қазо пӯён шаванд,
 Нақди неку бад ба кӯра мераванд.
 Нақди неку шодмону ноз-ноз,
 Нақди қалб андар захиру дар гудоз. 1800
 Лаҳза-лаҳза имтиҳонҳо мерасад,
 Сирри дилҳо менамояд дар ҷасад.
 Чун зи қандил оби равшан гашта фош,
 Ё ҷу хоке, ки бирӯяд сиррҳош.

Аз пиёзу ганданову кӯкнор
 Сирри дай пайдо кунад дасти баҳор.
 Он яке сарсабз, нахну-л-муттақун
 В-он дигар ҳамчун бунафша сарнигун.
 Чашмҳо берун чаҳида аз хатар,
 Гашта даҳчашма зи бими мустақар. 1805
 Бозмонда дидаҳо дар интизор,
 То ки нома н-ояд аз сӯйи ясор.
 Чашм гардон сӯйи росту сӯйи чап,
 З-он ки набвад бахтномай рост зап.
 Номае ояд ба дасти бандае,
 Сар сияҳ аз чурму фиск огандае.
 Андар ӯ як хайру як тавфиқ на,
 Чуз ки озори дили сиддиқ на,
 Пур зи сар то пой зиштию гуноҳ,
 Тасхару хунбак задан бар аҳли роҳ. 1810
 Он дағалкорию дуздихои ӯ
 В-он чу фиръавнон ано в-иннои ӯ.
 Чун бихонад номаи худ он сақил,
 Донад ӯ, ки сӯйи зиндон шуд раҳил.
 Пас равон гардад чу дуздон сӯйи дор,
 Чурм пайдо, баста роҳи эътизор.
 Он ҳазорон хуччату гуфтори бад
 Бар даҳонаш гашта чун мисмори бад.
 Раҳти дуздӣ бар тану дар хонааш
 Гашта пайдо, гум шуда афсонааш. 1815
 Пас равон гардад ба зиндони саъир,
 Ки набошад хорро з-оташ гузир.
 Чун муваккал он малоик пешу пас,
 Буда пинҳон, гашта пайдо чун асас.
 Мебарандаш, месипӯзандаш ба неш,
 Ки бирав, эй сағ, ба қахдонҳои хеш.
 Мекашад по бар сари ҳар роҳ ӯ,
 То бувад, ки барчаҳад з-он чоҳ ӯ.
 Мунтазир меистад, тан мезанад,
 Дар умеде рӯй вопас мекунад. 1820
 Ашк меборад чу борони ҳазон,
 Хушк уммеде, чӣ дорад ӯ чуз он?
 Ҳар замоне рӯй вопас мекунад,
 Рӯ ба даргоҳи муқаддас мекунад.
 Пас зи Ҳақ амр ояд, аз иқлими нур,
 Ки бигӯедаш, ки эй баттоли ур!
 Интизори чистӣ? Эй кони шар!
 Рӯ чӣ вопас мекунӣ? Эй хирасар!
 Номаат он аст, к-ит омад ба даст,
 Эй худоозору эй шайтонпараст! 1825
 Чун бидидӣ номаи кирдори хеш,
 Чӣ-нгарӣ пас? Бин ҷазои кори хеш.

Беҳуда чӣ мул-муле мезанӣ?
 Дар чунин чаҳ ку умеди равшанӣ?
 На туро аз рӯи зоҳир тоате,
 На туро дар сирру ботин нийяте.
 На туро шабҳо муноҷоту қиём,
 На туро дар рӯз парҳезу сиём.
 На туро хифзи забон з-озори кас,
 На назар кардан ба ибрат пешу пас. 1830
 Пеш чӣ бвад? Ёди маргу назъи хеш,
 Пас чӣ бошад? Мурдани ёрон зи пеш.
 На туро бар зулм тавбай пурхурӯш,
 Эй дағо, гандумнамои чавфурӯш!
 Чун тарозуи ту каж буду дағо,
 Рост чун чӯйи тарозуи ҷазо?
 Чунки пойи чап будӣ дар ғадру кост,
 Нома чун ояд туро дар дасти рост?
 Чун ҷазо сояст, эй қадди ту ҳам,
 Соҷи ту каж ғитад дар пеши ҳам». 1835
 З-ин қабил ояд хитоботи дурушт,
 Ки шавад куҳро аз он ҳам кӯж пушт.
 Банда гӯяд: «Он чи фармудӣ баён,
 Садчунонам, садчунонам, садчунон.
 Худ ту пӯшидӣ батарҳоро ба ҳилм
 В-арна медонӣ фазихатҳо ба илм.
 Лек берун аз чиҳоду феъли хеш,
 Аз варои хайру шарру куфру кеш
 В-аз ниёзи оқизонай хештан
 В-аз ҳаёлу ваҳми ман, ё сад чу ман. 1840
 Бударам уммеде ба маҳзи луфти ту,
 Аз варои рост бошӣ, ё уту.
 Бахшиши маҳзе зи лутфи беиваз,
 Бударам уммед, эй қарими беғараз!
 Рӯ сипас кардам бад-он маҳзи қарам,
 Сӯйи феъли хештан менангарам.
 Сӯйи он уммед кардам рӯйи хеш,
 Ки вучударам додай аз пеш-пеш.
 Хилъати ҳастӣ бидодӣ ройгон,
 Ман ҳамеша муътамад будам бар он». 1845
 Чун шуморад чурми худрову хато,
 Маҳзи бахшоиш дарояд дар ато,
 К-эӣ малоик, боз оредаш ба мо,
 Ки будасташ ҷашми дил сӯйи раҷо.
 Лоуболивор озодаш кунем
 В-он хатоҳоро ҳама хат барзанем.
 Лоуболи мар касеро шуд мубоҳ,
 К-иш зиён набвад зи ғадру аз салоҳ.
 Оташе хуш барфурӯзем аз қарам,
 То намонад чурму заллат бешу кам. 1850

Оташе, к-аз шуълааш камтар шарор
 Мебисӯзад чурму чабру ихтиёр.
 Шуъла дар бунгоҳи инсонӣ занем,
 Хокро гулзори рӯхонӣ кунем.
 Мо фиристодем аз чархи нухум
 Кимиё, юслиҳ лакум аъмолакум».
 Худ чӣ бошад пеши нури мустақар
 Карру фарри ихтиёри Булбашар?
 Гӯштпора олати гӯёи ӯ,
 Пихпора манзари бинои ӯ.
 Масмаъи ӯ он ду пора устухон,
 Мадракаш ду қатра хун, яъне ҷанон.
 Кирмакёю аз қазар огандае,
 Тумтуроке, дар ҷаҳон афгандае.
 Аз манӣ будӣ, маниро вогузор,
 Эй Аёз, он пӯстинро ёд дор.

1855

**Қиссаи Аёз ва ҳучра доштани ӯ чихати чорук ва пӯстин
 ва гумон омадан хочатошонашро, ки ӯро дар он ҳучра
 дафина аст, ба сабаби муҳкамии дару гаронии қуфл**

Он Аёз аз зиракӣ ангехта,
 Пӯстину чоруқаш овехта.
 Меравад ҳар рӯз дар ҳучра, хало:
 «Чорукат ин аст, мангар дар уло».
 Шоҳро гуфтанд: «Ҷӯро ҳучраест,
 Андар он ҷо зарру симу хумраест.
 Роҳ менадҳад касеро андар ӯ,
 Баста медорад ҳамеша он дар ӯ».
 Шоҳ фармуд: «Эй аҷаб! Он бандаро
 Чист худ пинҳону пӯшида зи мо?»
 Пас ишорат кард миреро, ки «Рав,
 Нимшаб бигшою андар ҳучра шав.
 Ҳар чӣ ёбӣ, мар туро, яғмош кун,
 Сирри ӯро бар надимон фош кун.
 Бо чунин икрому лутфи беадад
 Аз лаимӣ симу зар пинҳон кунад?
 Менамояд ӯ вафову ишқу ҷӯш
 В-он ғаҳ ӯ гандумнамои ҷавфурӯш.
 Ҳар кӣ андар ишқ ёбад зиндагӣ,
 Куфр бошад пеши ӯ ҷуз бандагӣ».
 Нимшаб он мир бо сӣ муътамад
 Дар гушоди ҳучраи ӯ рой зад.
 Машъала баркарда ҷандин паҳлавон,
 Ҷониби ҳучра равона, шодмон,

1860

1865

1870

К-амри султон аст, бар хучра занем,
 Ҳар яке ҳамёни зар дар каш кунем.
 Он яке мегуфт: «Ҳай, чӣ чойи зар?
 Аз ақиқу лаъл гӯю аз гуҳар.
 Хоси хоси махзани султон вай аст,
 Балки акнун шоҳро худ ҷон вай аст.
 Чӣ маҳал дорад ба пеши ин ашиқ
 Лаълу юкуту зумуррад ё ақиқ?»
 Шоҳро бар вай набудӣ бад гумон,
 Тасхаре мекард баҳри имтиҳон. 1875
 Пок медонисташ аз ҳар ғашшу ғил,
 Боз аз ваҳмаш ҳамеларзид дил,
 Ки мабодо к-ин бувад, хаста шавад,
 Ман нахоҳам, ки бар ӯ хичлат равад.
 Ин накардаст ӯву гар кард ӯ, равост,
 Ҳар чӣ хоҳад, гӯ, бикун, маҳбуби мост.
 Ҳар чӣ маҳбубам кунад, ман кардаам,
 Ӯ манам, ман ӯ, чӣ гар дар пардаам.
 Боз гуфтӣ: «Дур аз он хӯву хисол
 Инчунин тахлит жож асту ҳаёл. 1880
 Аз Аёз ин худ муҳол асту баъид,
 К-ӯ яке дарёст, қаъраш нопадид.
 Ҳафт дарё андар ӯ як қатрае,
 Ҷумлаи ҳастӣ зи мавчаш чакрае.
 Ҷумла покиҳо аз он дарё баранд,
 Қатраҳояш як ба як миногаранд.
 Шоҳи шоҳон асту балки шоҳсоз
 В-аз барои чашми бад номаш Аёз.
 Чашмҳои нек ҳам бар вай бад аст,
 Аз раҳи ғайрат, ки ҳуснаш беҳад аст». 1885
 Як даҳон хоҳам ба паҳнои фалак,
 То бигӯям васфи он рашки малак.
 В-ар даҳон ёбам чунину сад чунин,
 Танг ояд дар ғигони ин ҳанин.
 Ин қадар гар ҳам нагӯям, эй санад!
 Шишаи дил аз заъифӣ бишканад.
 Шишаи дилро чу нозук дидаам,
 Баҳри таскин бас қабо бидридаам.
 Ман сари ҳар моҳ се рӯз, эй санам!
 Бегумон бояд, ки девона шавам. 1890
 Ҳин, ки имрӯз аввали серӯза аст,
 Рӯзи пирӯз аст, на пирӯза аст.
 Ҳар диле, к-андар ғами шах мебувад,
 Дам ба дам ўро сари маҳ мебувад.
 Қиссаи Маҳмуду авсофи Аёз,
 Чун шудам девона, рафт акнун зи соз.

**Баёни он ки он чи баён карда мешавад, сурати қисса аст
ва он ки он суратест, ки дархурди ин суратгирон аст ва
дархурди ойинаи тасвири эшон ва аз қуддусийате, ки
ҳақиқати ин қиссарост, нутқро аз ин танзил шарм меояд
ва аз хичолат сару ришу қалам гум мекунад ва «ал-окилу
якфиҳи ал-ишора»**

З-он ки пилам дид Ҳиндустон ба хоб,
Аз хароч уммед бур, деҳ шуд хароб.
«Кайфа яъти-н-назму лӣ ва-л-қофия,
Баъда мо соат усулу-л-офия. 1895
Мо чунунун вохидун лӣ фӣ-ш-шучун,
Бал чунунун фӣ чунунин фӣ чунун.
Зота қисмӣ мин ишороти-л-куно,
Мунзу оянту-л-бақоа, фи-л-қано».
Эй Аёз, аз ишки ту гаштам чу мӯй,
Мондам аз қиссай ту, қиссай ман бигӯй.
Бас фасонай ишки ту хондам ба чон,
Ту маро, к-афсона гаштастам, бихон.
Худ ту мехонӣ, на ман, эй муқтадо,
Ман куҳи Турам, ту Мӯсо в-ин садо. 1900
Кӯҳи бечора чӣ донад, гуфт чист?
З-он ки Мӯсо мебидонад, куҳ тихист.
Кӯҳ медонад ба қадри хештан,
Андаке дорад зи лутфи рӯҳ тан.
Тан чу устурлоб бошад з-эхтисоб,
Ояте аз рӯҳи ҳамчун офтоб.
Он муначҷим чун набошад чашмтез,
Шарт бошад марди устурлобрез.
То сутурлобе кунад аз баҳри ӯ,
То барад аз ҳолати хуршед бў. 1905
Ҷон, к-аз устурлоб ҷӯяд ӯ савоб,
Чӣ қадар донад зи чарху офтоб?
Ту ки з-устурлоби дида бингарӣ,
Дар ҷаҳон дидан, яқин, бас қосирӣ.
Ту ҷаҳонро қадри дида дидай,
Ку ҷаҳон? Сиблат чаро молидай?
Орифонро сурмае хаст, он бичӯй,
То ки дарё гардад ин чашми чу ҷӯй.
Заррае аз ақлу ҳуш ар бо ман аст,
Ин чӣ савдову парешон гуфтан аст? 1910
Чунки мағзи ман зи ақлу ҳуш тихист,
Пас, гуноҳи ман дар ин тахлит чист?
На гуноҳ ўрост, ки ақлам бибурд,
Ақли ҷумла оқилон пешаш бимурд.
«Ё мучира-л-ақл фаттона-л-хичо,
Мо сивока ли-л-укули муртачо.

Маштахайту-л-акла муз чаннантанй,
 Мо ҳасадта-л-хусна муз заййантанй.
 Ҳал чунунй фй ҳалока мустатоб?
 Кул: бало валлоху ючзика-с-савоб». 1915
 Гар ба тозй гӯяд ў в-ар порсй,
 Гушу хуше ку, ки дар фаҳмаш расй?
 Бодаи ў дархури ҳар хуш нест,
 Ҳалқаи ў сухраи ҳар гӯш нест.
 Бори дигар омадам девонавор,
 Рав, рав, эй чон, зуд занчире биёр.
 Ғайри он занчири зулфи дилбарам,
 Гар дусад занчир орий, бардарам.

Ҳикмати назар кардан дар чоруку пўстин, ки «фалянзу- ра-л-инсону мимма хулиқа?»

Бозгардон қиссаи ишқи Аёз,
 К-он яке ганчест моломоли роз. 1920
 Меравад ҳар рӯз дар ҳучрай барин,
 То бибинад чоруке бо пўстин.
 З-он ки ҳастй саҳт мастй оварад,
 Ақл аз сар, шарм аз дил мебарад.
 Сад ҳазорон қарни пешинро ҳамин
 Мастии ҳастй бизад раҳ з-ин камин.
 Шуд Азозиле аз ин мастй Билис,
 Ки чаро Одам шавад бар ман раис?
 Хоҷаам ман низу хочазодаам,
 Сад хунарро қобилу омодаам. 1925
 Дар хунар ман аз касе кам нестам,
 То ба хидмат пеши душман бистам.
 Ман зи оташ зодаам, ў аз ваҳал,
 Пеши оташ мар ваҳалро чй маҳал?
 Ў кучо буд андар он давре, ки ман
 Садри олам будаму фаҳри заман?

«Ҳалақа-л-ҷонна мин мориҷин мин норин ва қавлуҳу таъоло фй ҳаққи Иблиси: кона мин ал-ҷинна фафасақа»

Шуъла мезад оташи ҷони сафех,
 К-оташе буд, «ал-валад сирру абиҳ».
 На, ғалат гуфтам, ки буд қаҳри Худо,
 Иллатеро пеш овардан чаро? 1930
 Кори беиллат мубарро аз илал,
 Мустамирру мустақирр аст аз азал.
 Дар камоли сунъи поки мустаҳас
 Илллати ҳодис чй гунҷад ё ҳадас?
 Сирри аб чй бвад? Аби мо сунъи ўст,
 Сунъ мағз асту аби сурат чу пўст.

Ишк дон, эй фундуки тан, дўстат,
 Чон-г чўяд мағзу кўбад пўстат.
 Дўзахе, ки пўст бошад дўсташ,
 Дод «баддално чулудан» пўсташ. 1935
 Маънию мағзат бар оташ ҳоким аст,
 Лек оташро қушураг ҳезум аст.
 Кўзаи чўбин, ки дар вай оби чўст,
 Қудрати оташ ҳама бар зарфи ўст.
 Маънии инсон бар оташ молик аст,
 Молики дўзах дар ў кай ҳолик аст?
 Пас, маяғзо ту бадан, маъний физо,
 То чу молик бошӣ оташро киё.
 Пўстхо бар пўст ме ағзудай,
 Лочарам чун пўст андар дудай. 1940
 З-он ки оташро алаф чуз пўст нест,
 Қаҳри Ҳақ он кибрро пўстинканест.
 Ин такаббур аз натиҷай пўст аст,
 Чоҳу мол он кибрро з-он дўст аст.
 Ин такаббур чист? Фафлат аз лубоб,
 Мунҷамид чун ғафлати ях з-оғтоб.
 Чун хабар шуд з-оғтобаш, ях намонд,
 Нарм ғашту гарм ғашту тез ронд.
 Шуд зи диди лубби чумлай тан тамаъ,
 Хору ошиқ шуд, ки «залла, ман тамийъ». 1945
 Чун набинад мағз, қонё шуд ба пўст,
 Банди азда, ман қаний зиндони ўст.
 Иззат ин чо ғабрий асту зулли дин,
 Санг то фонӣ нашуд, кай шуд нигин?
 Дар мақоми сангӣ, он гоҳе «ано»,
 Вақти мискин ғаштани тусту фано.
 Кибр з-он чўяд ҳамеша чоҳу мол,
 Ки зи саргин аст гулханро камол,
 К-ин ду доя, пўстро ағзун кунанд,
 Шаҳму лаҳму кибру нахват огананд. 1950
 Дидаро бар лубби луб нағроштанд,
 Пўстро з-он рӯй луб пиндоштанд.
 Пешво Иблис буд ин роҳро,
 К-ӯ шикор омад шабикай чоҳро.
 Мол чун мор асту он чоҳ аждаҳо,
 Соҷи мардон зумуррад ин дуру.
 З-он зумуррад морро дида чаҳад,
 Кӯр гардад мору раҳрав вораҳад.
 Чун бар ин раҳ хор бинҳод он раис,
 Ҳар кӣ хаст ў, гуфт: «Лаънат бар Билис. 1955
 Яъне, ин ғам бар ман аз ғадри вай аст,
 Ғадрро он муқтадо собиқпай аст.
 Баъд аз ў худ қарн бар қарн омаданд,
 Чумлагон бар суннати ў по заданд.

Ҳар кӣ бинҳад суннати бад, эй фато,
 То дарафтад баъди ӯ халқ аз амо.
 Чамъ гардад бар вай он чумла база,
 К-ӯ саре будасту эшон думғаза.
 Лек Одам чоруку он пӯстин
 Пеш меовард, ки ҳастам зи тин. 1960
 Чун Аёз он чорукаш мавруд буд,
 Лочарам ӯ оқибатмахмуд буд.
 Ҳасти мутлақ корсози нестист,
 Коргоҳи ҳасткун чуз нест чист?
 Бар навишта ҳеч бинвисад касе?
 Ё ниҳола корад андар мағрасе?
 Коғазе чӯяд, ки он бинвишта нест,
 Тухм корад мавзиёе, ки кишта нест.
 Ту, бародар, мавзиёи нокишта бош,
 Коғази испеди нобинвишта бош, 1965
 То мушарраф гарди аз «нун ва-л-қалам»,
 То бикорад дар ту тухм он зулкарам.
 Худ аз ин полуда нолесида гир,
 Матбаҳе, ки дидай, нодида гир.
 З-он, к-аз ин полуда мастихо бувад,
 Пӯстину чорук аз ёдат равад.
 Чун дарояд назъу марг, оҳе кунӣ,
 Зикри далку чорук он гоҳе кунӣ.
 То намонӣ ғарқи мавчи зиштиё,
 Ки набошад аз паноҳе пуштиё. 1970
 Ёд н-орӣ аз сафинай ростин,
 Нангарӣ дар чоруку дар пӯстин.
 Чунки дармонӣ ба ғарқоби бало,
 Пас «заламно» вирд сози бар «вало».
 Дев гуяд: «Бингаред ин хомро,
 Сар буред ин мурғи беҳангомро».
 Дур ин хислат зи фарҳанги Аёз,
 Ки падид ояд намозаш бенамоз.
 Ё хурӯси осмон буда зи пеш,
 Наъраҳои ӯ ҳама дар вақти хеш. 1975

**Дар маънии ин, ки «арина-л-ашёа камо ҳия» ва маънии ин,
 ки «лав кушифа-л-ғитоу мо аздадту яқинан ва қав-луҳу»:**

Дар ҳар кӣ ту аз дидаи бад менигарӣ,
 Аз чанбараи вучуди х(в)ад менигарӣ.

Пояи каж каж афганад соя

Эй хурӯсон, аз вай омӯзед бонг,
 Бонг баҳри Ҳақ кунад, на баҳри донг.

Субҳи козиб ояду нафребадаш,
 Субҳи козиб оламу неку бадаш.
 Аҳли дунё ақли нокис доштанд,
 То ки субҳи содиқаш пиндоштанд.
 Субҳи козиб корвонҳоро задаст,
 Ки ба бӯи рӯз берун омадаст.
 Субҳи козиб халкро раҳбар мабод,
 К-ӯ диҳад бас корвонҳоро ба бод. 1980
 Эй шуда ту субҳи козибро раҳин,
 Субҳи содиқро ту козиб ҳам мабин.
 Гар надорӣ аз нифоку бад амон,
 Аз ҷӣ дорӣ бар бародар зан(н) ҳамон?
 Бадгумон бошад ҳамеша зишткор,
 Номаи худ хонад андар ҳаққи ёр.
 Он ҳасон, ки дар кажиҳо мондаанд,
 Анбиёро сохиру каж хондаанд
 В-он амирони ҳасиси қалбсоз 1985
 Ин гумон бурданд бар ҳучрай Аёз,
 К-ӯ дафина дораду ганҷ андар он,
 З-ойинай худ мангар андар дигарон.
 Шоҳ медонист худ покии ӯ,
 Баҳри эшон қард ӯ он ҷустуҷӯ,
 К-эӣ амир, он ҳучраро бигшой дар
 Нимшаб, ки бошад ӯ з-он беҳабар.
 То падида ояд сигоилишҳои ӯ,
 Баъд аз он бар мост молишҳои ӯ.
 Мар шуморо додам он зарру гуҳар,
 Баъд аз он зарҳо нахоҳам ҷуз хабар. 1990
 Ин ҳамегуфту дили ӯ метапид,
 Аз барои он Аёзи бенадид,
 Ки манам, к-ин бар забонам меравад?
 Ин ҷафо, гар бишнавад ӯ, чун шавад?
 Боз мегӯяд: «Ба ҳаққи дини ӯ,
 Ки аз ин афзун бувад тамкини ӯ,
 Ки ба қазфи зишти ман тира шавад
 В-аз ғараз в-аз сирри ман ғофил бувад.
 Мубтало чун дид таъвилоти ранҷ,
 Бурд бинад, кай шавад ӯ моти ранҷ? 1995
 Соҳиби таъвил Аёзи собир аст,
 К-ӯ ба баҳри оқибатҳо нозир аст.
 Ҳамчу Юсуф, ҳоби ин зиндониён
 Ҳаст таъбираш ба пеши ӯ аён.
 Ҳоби худро чун надонад марди хайр?
 К-ӯ бувад воқиф зи сирри ҳоби ғайр.
 Гар занам сад теғ ўро з-имтиҳон,
 Кам нагардад васлати он меҳрбон.
 Донад ӯ, к-он теғ бар худ мезанам,
 Ман вайам андар ҳақиқат, ӯ манам». 2000

**Баёни иттиҳоди ошиқ ва маъшук аз рӯйи ҳақиқат, агар-
чи мутазодданд, аз рӯйи он ки ниёз зидди бениёзист,
чунон ки ойина бесурат асту сода аст ва бесуратӣ зидди
сурат аст, валекин миёни эшон иттиҳодест дар ҳақиқат,
ки шарҳи он дароз аст «ва-л-оқилу якфиҳи-ал-ишора»**

Чисми Мачнунро зи ранчу дурие
Андаромад ногаҳон ранчурие.
Хун ба чӯш омад зи шуълай иштиёк,
То падида омад бар он Мачнун хуноқ.
Пас табиб омад ба дору карданаши,
Гуфт: «Чора нест ҳеч аз рагзанаши.
Раг задан бояд барои дафъи хун»,
Рагзане омад бад-он ҷо зифунун.
Бозуяш басту гирифт он неш ӯ,
Бонг барзад дар замон он ишқхӯ: 2005
«Музди худ бистону тарки фасд кун,
Гар бимирам, гӯ, бирав, чисми кӯхун».
Гуфт: «Охир, аз ҷӣ метарсӣ аз ин?
Чун наметарсӣ ту аз шери арин?
Шеру гургу хирсу ҳар гӯру дада
Гирд бар гирди ту шаб гирд омада.
Менаоядшон зи ту бӯйи башар
З-анбӯҳии ишқу ваҷд андар чигар».
Гургу хирсу шер донад, ишқ чист,
Кам зи сағ бошад, ки аз ишқ ӯ амист. 2010
Гар рағи ишқе набудӣ калбро,
Кай бичустӣ калби қаҳфӣ қалбро?
Ҳам зи ҷинси ӯ ба сурат чун сагон,
Гар нашуд машҳур, ҳаст андар ҷаҳон.
Бӯ набурдӣ ту дил андар ҷинси ҳеш,
Кай барӣ ту бӯйи дил аз гургу меш?
Гар набудӣ ишқ, ҳастӣ кай будӣ?
Кай задӣ нон бар туву кай ту шудӣ?
Нони ту шуд, аз ҷӣ? З-ишқу иштиҳо 2015
В-арна нонро кай будӣ то ҷон раҳо?
Ишқ нони мурдари ме ҷон кунад,
Ҷон, ки фонӣ буд, ҷовидон кунад.
Гуфт Мачнун: «Ман наметарсам зи неш,
Сабри ман аз кӯҳи сангин ҳаст беш.
Манбалам, бе захм н-осоҷ танам,
Ошиқам, бар захмҳо барметанам.
Лек аз Лайлӣ вучуди ман пур аст,
Ин садаф пур аз сифоти он дур аст.
Тарсам, эй фассод, гар фасдам кунӣ,
Нешро ногоҳ бар Лайлӣ занӣ. 2020

Донад он ақле, ки ӯ дилравшанест,
Дар миёни Лайлию ман фарқ нест».

Маъшуке аз ошиқ пурсид, ки худро дӯсттар дорӣ ё маро?

Гуфт: «Ман аз худ мурдаам ва ба ту зиндаам, аз худ ва аз сифоти худ нест шудаам ва ба ту ҳаст шудаам, илми худро фаромӯш кардаам ва аз илми ту олим шудаам, қудрати худро аз ёд додаам ва аз қудрати ту кодир шудаам. Агар худро дӯст дорам, туро дӯст дошта бошам ва агар туро дӯст дорам, худро дӯст дошта бошам».

Ҳар киро ойинай яқин бошад,
Гарчи худбин, Худойбин бошад.

«Ухруҷ бисифотӣ ило халқӣ, ман роқа, раонӣ ва ман қасадақа, қасаданӣ ва ало ҳозо»

Гуфт маъшуке ба ошиқ з-имтиҳон
Дар сабӯхе, к-эй фалон ибни фалон!
Мар маро ту дӯсттар дорӣ, аҷаб
Ё ки худро? Рост гӯ, ё залкураб!
Гуфт: «Ман дар ту чунон фанӣ шудам,
Ки пурам аз ту зи сорон то қадам.
Бар ман аз ҳастии ман чуз ном нест,
Дар вучудам чуз ту, эй хушком, нест!
З-он сабаб фанӣ шудам ман инчунин
Ҳамчу сирка, дар ту баҳри анғубин».
Ҳамчу санге, к-ӯ шавад кул лаъли ноб,
Пур шавад ӯ аз сифоти офтоб.
Васфи он санге намонад андар ӯ,
Пур шавад аз васфи хур ӯ пушту рӯ.
Баъд аз он, гар дӯст дорад хешро,
Дӯстии худ бувад он, эй фато.
В-ар ки худро дӯст дорад ӯ ба чон,
Дӯстии хеш бошад бегумон.
Хох худро дӯст дорад лаъли ноб,
Хох то ӯ дӯст дорад офтоб.
Андар ин ду дӯстӣ худ фарқ нест,
Бар ду ҷониб чуз зиёи Шарқ нест.
То нашуд ӯ лаъл, худро душман аст,
З-он ки як «ман» нест ин ҷо, ду «ман» аст.
З-он ки зулмонист сангу рӯзкӯр,
Ҳаст зулмонӣ, ҳақиқат, зидди нур.
Хештанро дӯст дорад, кофар аст,
З-он ки ӯ манноӣ шамси акбар аст.

2025

2030

2035

Пас, нашояд, ки бигӯяд санг «ано»,
 Ё ҳама торикӣ асту дар фано.
 Гуфт Фиръавне «аналҳақ», гашт паст,
 Гуфт Мансуре «аналҳаққ»-у бираст.
 Он «ано»-ро лаънатуллаҳ дар ақиб
 В-ин «ано»-ро раҳматуллаҳ, эй муҳиб!
 З-он ки ё санги сияҳ буд, ин ақиқ,
 Он адӯи нур буду ин ашиқ.
 Ин «ано» «ху» буд дар сирр, эй фазул!
 З-иттиҳоди нур, н-аз ройи ҳулул. 2040
 Чаҳд кун, то сангиат камтар шавад,
 То ба лаълӣ санги ту анвар шавад.
 Сабр кун андар ҷиходу дар ано,
 Дам ба дам мебин бақо андар фано.
 Васфи сангӣ ҳар замон кам мешавад,
 Васфи лаълӣ дар ту муҳкам мешавад.
 Васфи ҳастӣ меравад аз пайкарат,
 Васфи мастӣ мефизояд дар сарат.
 Самъ шав якборагӣ ту гӯшвор,
 То зи ҳалқай лаъл ёбӣ гӯшвор. 2045
 Ҳамчу чаҳкан хок мекан, гар касӣ,
 З-ин тани хокӣ, ки дар обе расӣ.
 Гар расад ҷазбай Худо, оби маъин
 Чоҳ ноканда, бичӯшад аз замин.
 Кор мекун ту, ба гӯши он мабош,
 Андак-андак хоки чаҳро метарош.
 Ҳар кӣ ранҷе дид, ганҷе шуд падида,
 Ҳар кӣ ҷидде кард, дар ҷадде расид.
 Гуфт пайғамбар: «Руқӯ асту сучуд
 Ҳар дари Ҳақ кӯфтан ҳалқай вучуд». 2050
 Ҳалқаи он дар ҳар он, к-ӯ мезанад,
 Баҳри ё давлат саре берун кунад.

Омадани он амири наммом бо сарҳангон нимшаб ба гу-
шодани он ҳучраи Аёз ва пӯстину чорук дидан овехта ва
гумон бурдан, ки он макр асту рӯпӯш ва хонаро ҳуфра
кардан ба ҳар гӯшае, ки гумон омад ва чоҳканон овар-
дан ва деворхоро сӯроҳ кардан ва чизе наёфтани ва хичилу
навмед шудан, чунон ки бадгумонон ва ҳаёландешон
дар кори анбиё ва авлиё, ки меғуфтанд, ки соҳиранд ва
хештан сохтаанд ва тасаддур мечӯянд, баъд аз тафакхус
хичил шаванд ва суд надорад

Он аминон бар дари ҳучра шуданд,
 Толиби ганҷу зару хумра буданд.
 Қуфтро бармеғушоданд аз ҳавас
 Бо дусад фарҳангу дониш чанд кас.

3-он ки куфли саъбу пур печида буд,
 Аз миёни куфлҳо бигзида буд.
 На зи бухли симу молу зарри хом,
 Аз барои катми он сирр аз авом,
 Ки гурӯҳе бар ҳаёли бад тананд,
 Қавми дигар ном солусам кунанд.
 Пеши боҳиммат бувад асрори чон
 Аз хасон маҳфузтар аз лаъли кон.
 Зар беҳ аз чон аст пеши аблаҳон,
 Зар нисори чон бувад назди шаҳон.
 Мешитобиданд тафт аз хирси зар,
 Ақлашон меғуфт: «На, охистатар».
 Хирс тозад беҳуда сӯйи сароб,
 Ақл гӯяд: «Нек бин, к-он нест об».
 Хирс ғолиб буд, зар чун чон шуда,
 Наъраи ақл он замон пинҳон шуда.
 Гашта садгӯ хирсу ғавғоҳои ӯ,
 Гашта пинҳон ҳикмату имои ӯ,
 То ки дар чоҳи гурур-андар фитад,
 Он гаҳ аз ҳикмат маломат бишнавад.
 Чун зи банди дом боди ӯ шикаст,
 Нафси лаввома бар ӯ ёбид даст.
 То ба девори бало н-ояд сараш,
 Нашнавад панди дил он гӯши караш.
 Кӯдаконро хирси гавзина-в шакар
 Аз насихатҳо кунад ду гӯш кар.
 Чунки дарди дунбулаш оғоз шуд,
 Дар насихат ҳар ду гӯшаш боз шуд.
 Хучраро бо хирсу сад гуна ҳавас
 Боз карданд он замон он чанд кас.
 Андарафтоданд аз дар 3-издиҳом,
 Ҳамчу андар дӯғи гандида ҳавом.
 Ошиқона дарфитад бо карру фар,
 Хурд имкон нею баста ҳар ду пар.
 Бингариданд аз ясору аз ямин,
 Чоруке бидрида буду пӯстин.
 Бозғуфтанд: «Ин макон бенӯш нест,
 Чорук ин ҷо ҷуз пайи рӯпӯш нест.
 Ҳин, биёвар сихҳои тезро,
 Имтиҳон кун ҳуфраву корезро».
 Ҳар тараф канданду чустанд он фарик,
 Ҳуфраҳо карданду гавҳои амиқ.
 Ҳуфраҳон бонг медод он замон:
 «Кандаҳои холиям, эй гандагон».
 3-он сиголиш шарм ҳам медоштанд,
 Кандаҳоро боз меанбоштанд.
 Беадад «ло ҳавл» дар ҳар синае,
 Монда мурғи хирсашон бе чинае.

2055

2060

2065

2070

2075

3-он залолатҳои ёватошон,
 Хуфрай девору дар ғаммозашон.
 Мумкини андои он девор не,
 Бо Аёз имкони ҳеч инкор не.
 Гар худоӣ бегуноҳӣ медиҳанд,
 Ҳонту арса гувоҳӣ медиҳанд. 2080
 Боз мегаштанд сӯйи шаҳрёр
 Пур зи гарду рӯйзарду шармсор.

**Бозгаштани наммомон аз ҳучраи Аёз ба сӯйи шоҳ тӯбра-
 тӣҳӣ ва хичил ҳамчун бадгумонон дар ҳаққи анбиё,
 алайҳимуссалом, ба вақти зуҳури бароат ва покии эшон,
 ки «явма табиъазу вучухун ва насвадду вучухун ва
 қав-луху: ватара-л-лазина казабу алаллоҳи вучухухум
 мусваддатун»**

Шоҳ қосид гуфт: «Ҳин, аҳвол чист?
 Ки бағалтон аз зару ҳамён тӣҳист.
 В-ар ниҳон кардед динору тасу,
 Фарру шодӣ дар руху рухсор ку?
 Гарчи пинҳон беҳи ҳар беҳовар аст,
 Барги «симоҳум вучухум» аҳзар аст.
 Он чи хӯрд он беҳ аз заҳру зи қанд,
 Нак, мунодӣ мекунад шоҳи баланд. 2085
 Беҳ агар бебаргу аз моя тӣҳист,
 Баргҳои сабз андар шоҳ чист?
 Бар забони беҳ гил муҳре кунад,
 Шоҳи дасту по гувоҳӣ медиҳад».
 Он аминон ҷумла дар узр омаданд,
 Ҳамчу соя пеши маҳ сочид шуданд.
 Узри он гармию лофу мову ман
 Пеши шаҳ рафтанд бо теғу кафан.
 Аз хичолат ҷумла ангуштон газон,
 Ҳар яке мегуфт, к-эй шоҳи ҷаҳон! 1090
 Гар бирезӣ хун, ҳалол астат, ҳалол,
 В-ар бибахшӣ, ҳаст инъому навол.
 Кардаем онҳо, ки аз мо месазид,
 То ҷӣ фармой ту, эй шоҳи маҷид!
 Гар бибахшӣ ҷурми мо, эй дилфуруз!
 Шаб шабиҳо карда бошад, рӯз рӯз.
 Гар бибахшӣ, ёфт навамедӣ касод
 В-арна сад чун мо фидои шоҳ бод!
 Гуфт шах: «На, ин навозу ин гудоз
 Ман нахоҳам кард, ҳаст они Аёз. 2095

**Ҳавола кардани подшоҳ қабул ва тавбаи наммомон ва
хучрагушоён ва сазо додани эшон ба Аёз, ки яъне ин
чиноят бар ирзи ӯ рафтааст**

Ин чиноят бар тану ирзи вай аст,
Заҳм бар рағҳои он некӯпай аст.
Гарчи нафси воҳидем аз рӯйи чон,
Зоҳиран дурам аз ин суду зиён».
Тухмате бар банда шахро ор нест,
Ҷуз мазиди ҳилму истизҳор нест.
Муттаҳамро шоҳ чун Қорун кунад,
Бегунахро ту назар кун, чун кунад?
Шоҳро гофил мадон аз кори кас,
Мониғи изҳори он ҳилм асту бас. 2100
«Ман ҳуно яшфаъ» ба пеши илми ӯ,
Лоуболивор илло ҳилми ӯ?
Он гунаҳ аввал зи ҳилмаш меҷаҳад
В-арна ҳайбат он мачолаш кай диҳад?
Хунбаҳои ҷурми нафси қотила
Ҳаст бар ҳилмаш, диат бар оқила.
Масту беҳуд нафси мо з-он ҳилм буд,
Дев дар мастӣ кулоҳ аз вай рабуд.
Гар на соқий ҳилм будӣ бодарез,
Дев бо Одам кучо кардӣ ситез? 2105
Гоҳи илм Одам малоикро кӣ буд?
Устои илму наққоди нуқуд.
Чунки дар ҷаннат шароби ҳилм х(в)ард,
Шуд зи як бозии шайтон рӯйзард.
Он балодурҳои таълими вадуд
Зираку донову ҷустаи карда буд.
Боз он афюни ҳилми саҳти ӯ
Дуздӯро овард сӯйи раҳти ӯ.
Ақл ояд сӯйи ҳилмаш мустачир:
«Соқиям ту будай, дастам бигир». 2110

**Фармудани шоҳ Аёзро, ки ихтиёр кун аз афв ва муко-
фот, ки аз адлу лутф ҳар чӣ кунӣ, ин ҷо савоб аст ва дар
ҳар яке маслиҳатхост, ки дар адл ҳазор лутф ҳаст дарҷ
ва «лақум фи-л-қисоси ҳаётун», он кас, ки кароҳат ме-
дорад қисосро, дар ин як ҳаёти қотил назар мекунад ва
дар сад ҳазор ҳаёт, ки маъсум ва маҳкун хоҳанд шуд дар
ҳисни бими сиёсат, наменигарад**

Кун миёни мучримон ҳукм, эй Аёз,
Эй Аёзи пок, бо сад эҳтироз.

Гар дусад борат бичӯшам дар амал,
 Дар кафи чӯшат наёбам як дағал.
 3-имтиҳон шарманда халқе бешумор,
 Имтиҳонҳо аз ту чумла шармсор.
 Баҳри беқаър аст, танҳо илм нест,
 Кӯҳу сад кӯҳ аст ин худ, ҳилм нест.
 Гуфт: «Ман донам, атои туст ин,
 В-арна ман он чорукам в-он пӯстин». 2115
 Баҳри он пайғамбар инро шарҳ сохт,
 Ҳар кӣ худ бишнохт, Яздонро шинохт.
 Чоруқат нутфа-сту хунат пӯстин,
 Боқӣ, эй хоча, атои ўст ин.
 Баҳри он додаст, то чӯй дигар,
 Ту мағӯ, ки несташ чуз ин қадар.
 3-он намояд чанд себ он боғбон,
 То бидонӣ нахлу дахли бўстон.
 Каффи гандум 3-он диҳад харёро,
 То бидонад гандуми анборро. 2120
 Нуктае 3-он шарҳ гӯяд устод,
 То шиносӣ илми ўро мустазод.
 В-ар бигӯӣ, худ ҳаминаш буду бас,
 Дурат андозад, чунон к-аз реш хас.
 Эй Аёз, акнун биёву дод деҳ,
 Доди нодир дар ҷаҳон бунёд нех.
 Мучримонат мустаҳикқи куштананд
 В-аз тамаъ бар афву ҳилмат метананд,
 То ки раҳмат ғолиб ояд, ё ғазаб?
 Оби Кавсар ғолиб ояд, ё лаҳаб? 2125
 Аз пайи мардумрабӣ ҳар ду ҳаст
 Шоҳи ҳилму ҳашм аз аҳди аласт.
 Баҳри ин лафзи аласти мустабин
 Нафю исбот аст дар лафзе қарин.
 3-он ки истифҳомӣ исботест ин,
 Лек дар вай лафзи «лайса» шуд дафин.
 Тарк кун, то монад ин тақрири хом,
 Косаи ҳосон манеҳ бар хони ом.
 Қаҳру лутфе чун сабову чун вабо,
 Он яке оҳанрабо в-ин қаҳрабо. 2130
 Мекашад Ҳақ ростонро то рашад,
 Қисми ботил ботилонро мекашад.
 Меъда ҳалвой бувад, ҳалво кашад,
 Меъда сафрой бувад, сирко кашад.
 Фарши сӯзон сардӣ аз чолис барад,
 Фарши афсурда ҳароратро х(в)арад.
 Дуст бинӣ, аз ту раҳмат меҷаҳад,
 Хасм бинӣ, аз ту сатват меҷаҳад.
 Эй Аёз, ин корро зутар гузор,
 3-он ки навъе интиқом аст интизор. 2135

**Таъчил фармудани подшоҳ Аёро, ки зуд ин ҳукмро ба
файсал расон ва мунтазир мадор ва айёму байнано мағӯ, ки
«ал-интизору мавту-л-аҳмар» ва ҷавоб гуфтани Аёз шоҳро**

Гуфт: «Эй шах, ҷумлагӣ фармон турост,
Бо вучуди офтоб ахтар фаност.
Зухра кӣ бвад ё Уторид ё шаҳоб,
К-ӯ бурун ояд ба пеши офтоб?
Гар зи далку пӯстин бигзаштаме,
Кай чунин тухми маломат киштаме?
Қуфл кардан бар дари ҳучра чӣ буд?
Дар миёни сад ҳаёлии ҳасуд.
Даст дар карда даруни оби ҷӯ,
Ҳар яке з-эшон кулӯхи хушкҷӯ. 2140
Пас, кулӯхи хушк дар ҷӯ кай бувад?
Моҳие бо об осӣ кай шавад?
Бар мани мискин ҷафо доранд зан(н),
Ки вафоро шарм меояд зи ман».
Гар набудӣ заҳмати номаҳраме,
Чанд ҳарфе аз вафо вогуфтаме.
Чун ҷаҳоне шубҳату ишқолҷӯст,
Ҳарф меронем мо беруни пӯст.
Гар ту худро бишканӣ, мағзе шавӣ,
Достони мағзи нағзе бишнавай. 2145
Чавро дар пӯстҳо овозхост,
Мағзу равғанро худ овозе кучост?
Дорӣ овозе, на андархурди гӯш,
Ҳаст овозаш ниҳон дар гӯши нӯш.
Гар на хушовозии мағзе бувад,
Ҷағ-жағи овози қишре кӣ шнавад?
Ҷағ-жағи он з-он таҳаммул мекунӣ,
То ки хомӯшона бар мағзе занӣ.
Чанд гоҳе белабу бегӯш шав
В-онгаҳон чун лаб ҳарифи нӯш шав. 2150
Чанд гуфти назму насру рози фош,
Хоҷа, як рӯз имтиҳон кун, гунг бош!

**Ҳикоят дар тақрири ин суҳан, ки чандин гоҳ гуфтугӯро
озмудем, муддате сабру хомӯширо биёзмоем**

Чанд пухтӣ талху тезу шӯр газ,
Ин яке бор, имтиҳон, ширин бипаз.
Он якеро дар қиёмат з-интибоҳ
Дар каф ояд номаи исён сиёҳ.
Сарсияҳ чун номаҳои таъзия,
Пурмаёсӣ матни нома-в ҳошия.

Чумла фиску маъсият буд яксарӣ,
 Ҳамчу дорулҳарб пур аз кофаре. 2155
 Ончунон номай палиди пурвабол
 Дар ямин н-ояд, дарояд дар шимол.
 Худ ҳамин чо номаи худро бибин,
 Дасти чапро шояд он, ё дар ямин?
 Мӯзаи чап, кафши чап ҳам дар дукон
 Они чап донӣ-ш пеш аз имтиҳон.
 Чун набошӣ рост, медон, ки чапӣ,
 Ҳаст пайдо наъраи шеру капӣ.
 Он ки гулро шоҳиду хушбӯ кунад,
 Ҳар чапери рост фазли ӯ кунад. 2160
 Ҳар шимолиро яминӣ ӯ диҳад,
 Баҳро моӣ маъинӣ ӯ диҳад.
 Гар чапӣ, бо ҳазрати ӯ рост бош,
 То бибинӣ дастбурди лутфхош.
 Ту раво дорӣ, ки ин номай маҳин
 Бигзарад аз чап, дарояд дар ямин?
 Инчунин нома, ки пурзулму ҷафост,
 Кай бувад худ дархур андар дасти рост?

**Дар баёни касе, ки сухане гӯяд, ки ҳоли ӯ муносиби он
 сухан ва он даъво набошад, чунон ки «кафара ва лаъин
 саалтаҳум ман халақа-с-самовоти ва-л-арз? Лаякулунна-
 ллоху». Хидмати бути сангин кардан ва ҷону зар фидои
 ӯ кардан чӣ муносиб бошад бо ҷоне, ки донад, ки холиқи
 самовоту арзу халоиқ Илоҳест, самиёе, басире, ҳозире,
 муроқибе, муставлие, ғаюре, ило охирих**

Зоҳидеро як зане буд бас ғаюр,
 Ҳам буд ўро як канизак ҳамчу хур. 2165
 Зан зи ғайрат поси шавҳар доштӣ,
 Бо канизак хилваташ нагзоштӣ.
 Муддате зан шуд муроқиб ҳар дуру,
 То к-ишон фурсат наяфтад дар хало.
 То даромад ҳукму тақдири Илоҳ,
 Ақли хорис хирасар гашту табоҳ.
 Ҳукму тақдираш чу ояд бевукуф,
 Ақл кӣ бвад? Дар қамар афтад хусуф.
 Буд дар ҳаммом он зан, ногаҳон
 Ёдаш омад ташту дар хона буд он. 2170
 Бо канизак гуфт: «Рав, хин, мурғвор,
 Ташти симинро зи хонай мо биёр».
 Он канизак зинда шуд, чун ин шунид,
 Ки ба хоча ин замон хоҳад расид.

Хоҷа дар хона-сту хилват ин замон,
 Пас давон шуд сӯйи хона шодмон.
 Ишқи шашсола канизакро буд ин,
 Ки биёбад хочаро хилват чунин.
 Гашт паррон, чониби хона шитофт,
 Хочаро дар хонаи хилват биёфт. 2175
 Ҳар ду ошиқро чунон шахват рабуд,
 К-эхтиёту ёди дар бастан набуд.
 Ҳар ду бо ҳам дар хазидан аз нишот,
 Чон ба чон пайваст он дам з-ихтилот.
 Ёд омад дарзамон занро, ки ман
 Чун фиристодам варо сӯйи ватан?
 Пунба дар оташ ниҳодам ман ба хеш,
 Андарафгандаи кучи нарро ба меш.
 Гил фуру шуст аз сару бечон давид,
 Дар пайи ӯ рафту чодар мекашид. 2180
 Он зи ишқи чон давиду ин зи бим,
 Ишқ куву бим ку? Фарқе азим.
 Сайри ориф ҳар даме то тахти шоҳ,
 Сайри зоҳид ҳар маҳе якрӯза роҳ.
 Гарчи зоҳидро бувад рӯзе шигарф,
 Кай бувад як рӯзи ӯ ҳамсина алф?
 Қадри ҳар рӯзе зи умри марди кор
 Бошад аз соли ҷаҳон панҷаҳ ҳазор.
 Ақлҳо з-ин сар бувад беруни дар,
 Заҳраи ваҳм ар бидаррад, гӯ, бидар. 2185
 Тарс мӯйе нест андар пеши ишқ,
 Ҷумла қурбонанд андар кеши ишқ.
 Ишқ васфи Эзад аст, аммо ки хавф
 Васфи бандаи мубталои фарҷу ҷавф.
 Чун «юҳиббуна» бихондӣ дар Нубӣ,
 Бо «юҳиббуҳум» қарин дар матлабӣ.
 Пас, муҳаббат васфи Ҳақ дон, ишқ низ,
 Хавф набвад васфи Яздон, эй азиз.
 Васфи Ҳақ ку? Васфи муште хок ку?
 Васфи ҳодис куву васфи пок ку? 2190
 Шарҳи ишқ ар ман бигӯям бардавом,
 Сад қиёмат бигзарад в-он нотаом,
 З-он ки таърихи қиёматро ҳад аст,
 Ҳад кучо он чо, ки васфи Эзад аст?
 Ишқро понсад пар асту ҳар паре
 Аз фарози арш то тахтуссарӣ.
 Зоҳиди ботарс метозад ба по,
 Ошиқон парронтар аз барқу ҳаво.
 Кай расанд ин хоифон дар гарди ишқ?
 К-осмонро фарш созад дарди ишқ. 2195
 Ҷуз магар ояд инобатҳои зав,
 К-аз ҷаҳону з-ин равиш озод шав.

Аз куши худ в-аз души худ бозрах,
 Ки суйи шах ёфт он шахбоз раҳ.
 Ин кушу душ ҳаст чабру ихтиёр,
 Аз варои ин ду омад чазби ёр.
 Чун расид он зан ба хона, дар гушод,
 Бонги дар дар гӯши эшон дарфитод.
 Он канизак част ошуфта зи соз,
 Мард барчасту даромад дар намоз. 2200
 Зан канизакро пажӯлида бидид,
 Дарҳаму ошуфтаву дангу марид.
 Шӯйи худро дид қоим дар намоз,
 Дар гумон афтод зан з-он эҳтизоз.
 Шӯйро бардошт доман беҳатар,
 Дид олудай манӣ хуся-в закар.
 Аз закар боқии нутфа мечакид,
 Рону зону гашта олуда-в палид.
 Бар сараш зад силию гуфт: «Эй маҳин!»
 Хусяи марди намозӣ бошад ин? 2205
 Лоиқи зикру намоз аст ин закар?
 В-инчунин рону заҳори пурқазар?»
 Номаи пузлулму фиску куфру кин
 Лоиқ аст, инсоф деҳ, андар ямин?
 Гар бипурсӣ габрро, к-ин осмон
 Офаридай кист в-ин халку ҷаҳон?
 Гӯяд ӯ, к-ин офаридаи он Худост,
 К-офариниш бар худоияш гувост.
 Куфру фиску истами бисёри ӯ
 Ҳаст лоиқ бо чунин иқрори ӯ? 2210
 Ҳаст лоиқ бо чунин иқрори рост
 Он фазихатҳову он кирдори кост?
 Феъли ӯ карда дурӯғ он қавлро,
 То шуд ӯ лоиқ азоби ҳавлро.
 Рӯзи маҳшар ҳар ниҳон пайдо шавад,
 Ҳам зи худ ҳар мучрима расво шавад.
 Дасту по бидҳад гувоҳӣ бо баён
 Бар фасоди ӯ ба пеши мустаён.
 Даст гӯяд: «Ман чунин дуздидаам»,
 Лаб бигӯяд: «Ман чунин пурсидаам». 2215
 Пой гӯяд: «Ман шудастам то манӣ»,
 Фарҷ гӯяд: «Ман бикардастам занӣ».
 Чашм гӯяд: «Кардаам ғамзай ҳаром»,
 Гӯш гӯяд: «Чидеам сӯзӯлкалом».
 Пас, дурӯғ омад зи сар то пойи хеш,
 Ки дурӯғаш кард ҳам аъзои хеш.
 Ончунон ки дар намози бофурӯғ
 Аз гувоҳӣ хуся шуд зарқаш дурӯғ.
 Пас, чунон кун феъл, к-он худ бе забон
 Бошад «ашҳад» гуфтану айни баён. 2220

То ҳамай тан, узв-узват, эй писар,
 Гуфта бошад «ашҳад» андар нафъу зар.
 Рафтани банда пайи хоҷа гувост,
 Ки манам маҳкуму ин мавлои мост.
 Гар сияҳ кардӣ ту номай умри хеш,
 Тавба кун з-онҳо, ки кардастӣ ту пеш.
 Умр агар бигзашт, беҳаш ин дам аст,
 Оби тавба-ш деҳ, агар ӯ бенам аст.
 Беҳи умратро бидеҳ оби ҳаёт,
 То дарахти умр гардад бо набот. 2225
 Чумла мозиҳо аз ин некӯ шаванд,
 Заҳри порина аз ин гардад чу қанд.
 Хоҷа, бар тавбай насӯҳе хуш битан,
 Кӯшише кун ҳам ба ҷону ҳам ба тан.
 Шарҳи ин тавбай насӯҳ аз ман шунав,
 Бигравидастӣ, валек аз нав гарав!

Хикоят дар баёни тавбаи насӯҳ, ки чунон ки шир аз пистон берун ояд, боз дар пистон наравад, он ки тавбаи насӯҳе кард, ҳаргиз аз он гуноҳ ёд накунад ба тариқи рағбат, балки ҳар дам нафраташ афзун бошад ва он нафрат далели он бувад, ки лаззати қабул ёфт, он шахвати аввал белаззат шуд, ин ба ҷойи он нишаст.

Набуррад ишкро чуз ишқ дигар,
 Чаро ёре начӯйӣ з-ӯ накӯтар.

В-он ки дилаш боз бад-он гуноҳ рағбат мекунад, аломати он аст, ки лаззати қабул наёфтааст ва лаззати қабул ба ҷойи он лаззати гуноҳ нанишастааст, «сануяссируҳу лилюс-ро» нашудааст, лаззати ва нуяссируҳу лилюсро боқист бар вай

Буд марде пеш аз ин, номаш Насӯҳ,
 Буд зи даллокии зан ўро футӯҳ. 2230
 Буд рӯйи ӯ чу рухсори занон,
 Мардии худро ҳамекард ӯ ниҳон.
 Ў ба ҳаммоми занон даллок буд,
 Дар дағову ҳила бас чолок буд.
 Солҳо мекард даллокию кас
 Бӯ набурд аз ҳолу сирри он ҳавас.
 З-он ки овозу руҳаш занвор буд,
 Лек шахват комилу бедор буд.
 Чодару сарбанд пӯшида-в ниқоб
 Марди шахвонию дар ғуррай шабоб. 2235
 Духтарони хусравонро з-он тариқ
 Хуш ҳамемолиду мешуст он ашиқ.
 Тавбаҳо мекарду по дармекашид,
 Нафси кофир тавбаашро медарид.

Рафт пеши орифе он зиштакор,
 Гуфт: «Моро дар дуъое ёд дор».
 Сирри ӯ донист он озодамард,
 Лек чун хилми Худо пайдо накард.
 Бар лабаш куфл асту дар дил розҳо,
 Лаб ҳамӯшу дил пур аз овозҳо. 2240
 Орифон, ки чоми Ҳақ нӯшидаанд,
 Розҳо дониставу пӯшидаанд.
 Ҳар киро асрори кор омӯхтанд,
 Муҳр карданду даҳонаш дӯхтанд.
 Сусти хандиду бигуфт, эй бадниҳод,
 3-он ки донӣ, Эздат тавба диҳод!

**Дар баёни он ки дуъои орифи восил ва дархости ӯ аз Ҳақ
 ҳамчу дархости Ҳақ аст аз ҳештан, ки «кунту лаҳу самъан
 ва басаран ва лисонан ва ядан ва қавлуҳу: ва мо рамайт
 из рамайт ва локин Аллоҳа рамо» ва оёту ахбору осор дар
 ин бисёр аст ва шарҳи сабаб сохтани Ҳақ, то муҷримро гӯш
 гирифтаву ба тавбаи насӯҳ овард**

Он дуъо аз ҳафт гардун даргузашт,
 Кори он мискин ба охир хуб гашт,
 К-он дуъои шайх на чун ҳар дуъост,
 Фонӣ асту гуфти ӯ гуфти Худост. 2245
 Чун Худо аз худ суолу қад қунад,
 Пас, дуъои ҳешро чун қад қунад?
 Як сабаб ангехт сунъи зулҷалол,
 Ки раҳонидаш зи нафрину вабол.
 Андар он ҳаммом пур мекард ташт,
 Гавҳаре аз духтари шаҳ ёва гашт.
 Гавҳаре аз ҳалқаҳои гӯши ӯ
 Ёва гашту ҳар зане дар ҷустуҷӯ.
 Пас дари ҳаммомро бастанд саҳт,
 То бичӯянд аввалаш дар печи раҳт. 2250
 Раҳтҳо ҷустанду он пайдо нашуд,
 Дузди гавҳар низ ҳам расво нашуд.
 Пас ба ҷид ҷустан гирифтанд аз газоф
 Дар даҳону гӯшу андар ҳар шикоф.
 Дар шикофи тахту ғавқи ҳар тараф
 Ҷустуҷӯ карданд дурре хушсадаф.
 Бонг омад, ки ҳама урён шавед,
 Ҳар кӣ ҳастед, ар аҷузу гар навед.
 Як ба якро ҳоҷиб ҷустан гирифт,
 То падида ояд гуҳардонаи шигифт. 2255
 Он Насӯҳ аз тарс шуд дар хилвате,
 Рӯй зарду лаб қабуд аз ҳашъате.

Пеши чашми хеш ў медид марг,
 Рафту меларзид ў монанди барг.
 Гуфт: «Ё раб, борҳо баргаштаам,
 Тавбахову аҳдҳо бишкастаам.
 Кардаам онҳо, ки аз ман месазид,
 То чунин сели сиёхе даррасид.
 Навбати чустан агар дар ман расад,
 Ваҳ, ки чони ман чӣ сахтиҳо кашад. 2260
 Дар чигар афтодаастам сад шарар,
 Дар муноҷотам бибин бўйи чигар.
 Инчунин андӯҳ кофирро мабод,
 Домани раҳмат гирифтам, дод, дод!
 Кошкӣ модар назодӣ мар маро,
 Ё маро шере бихӯрдӣ дар чаро.
 Эй Худо, он кун, ки аз ту месазад,
 Ки зи ҳар сӯроҳ морам мегазад.
 Чони сангин дораму дил оҳанин
 В-арна хун гаштӣ дар ин ранҷу ҳанин. 2265
 Вакт танг омад марову як нафас
 Подшоҳӣ кун, маро фарёд рас!
 Гар маро ин бор сатторӣ кунӣ,
 Тавба кардам ман зи ҳар нокарданӣ.
 Тавбаам бипзир ин бори дигар,
 То бибандам баҳри тавба сад камар.
 Ман агар ин бор тақсире кунам,
 Пас, дигар машнав дуъову гуфтанам». 2270
 Ин ҳамезориду сад қатра равон,
 Ки дарафтодам ба ҷаллоду авон.
 То намирад ҳеч афранге чунин,
 Ҳеч мулҳидро мабодо ин ҳанин.
 Навҳаҳо мекард ў бар чони хеш,
 Рӯйи Азройил дида пеш-пеш.
 Эй Худову эй Худо чандон бигуфт,
 К-он дару девор бо ў гашт чуфт.
 Дар миёни ё рабу ё раб буд ў,
 Бонг омад аз миёни ҷустуҷӯ:

**Навбати чустан расидан ба Насӯҳ ва овоз омадан, ки ҳамаро
 ҷустем, Насӯҳро бичӯед ва беҳуш шудани Насӯҳ аз он ҳайбат
 ва гушода шудани қор баъд аз ниҳояти бастагӣ «камо кона
 яқулу расулуллоҳ, саллаллоҳу алайҳи ва саллам, изо асобаху
 маразун ав ҳаммун: ашатаддӣ азманаҳу танфаричӣ»**

«Ҷумларо ҷустем, пеш ой, эй Насӯҳ»,
 Гашт беҳуш он замон, паррид рӯҳ. 2275
 Ҳамчу девори шикаста дарфитод,
 Ҳушу ақлаш рафт, шуд ў чун ҷамод.

Чунки хушаш рафт аз тан беамон,
 Сирри ӯ бо Ҳақ бипайваст он замон.
 Чун тихй гашту вучуди ӯ намонд,
 Бози чонашро Худо дар пеш хонд.
 Чун шикаст он киштии ӯ бемурод,
 Дар канори раҳмати дарё фитод.
 Чон ба Ҳақ пайваст, чун беҳуш шуд,
 Мавчи раҳмат он замон дар чӯш шуд. 2280
 Чунки чонаш вораҳид аз нанги тан,
 Рафт шодон пеши асли хештан.
 Чон чу бозу тан мар ӯро кундае,
 Пойбаста, паршикаста, бандае.
 Чунки хушаш рафту пояш баргушод,
 Мепарад он боз сӯйи Кайкубод.
 Чунки дарёҳои раҳмат чӯш кард,
 Санғо ҳам оби ҳайвон нӯш кард.
 Зарраи лоғар шигарфу зафт шуд,
 Фарши хокӣ атласу зарбафт шуд. 2285
 Мурдаи садсола берун шуд зи гӯр,
 Деви малъун шуд ба хубӣ рашки хур.
 Ин ҳама рӯйи замин сарсабз шуд,
 Чӯби хушк ушқуфа карду нағз шуд.
 Гург бо барра ҳарифи май шуда,
 Ноумедон хушрагу хушпай шуда.

Ёфта шудани гавҳар ва ҳалолӣ хостани ҳочибагон ва канизакони шоҳзода аз Насӯх

Баъд аз он хавфе ҳалоки чон буда,
 Муждаҳо омад, ки инак гумшуда.
 Бонг омад ногаҳон, ки рафт бим,
 Ёфт шуд гумгашта – он дурри ятим. 2290
 Ёфт шуд в-андар фараҳ дарёфтем,
 Муждагонӣ деҳ, ки гавҳар ёфтем.
 Аз гиреву наъраву дастак задан
 Пур шуда ҳаммом «қад зола-л-ҳазан».
 Он Насӯҳи рафта боз омад ба хеш,
 Дид чашмаш тобиши сад рӯз беш.
 Ме ҳалолӣ хост аз вай ҳар касе,
 Бӯса медоданд бар дасташ басе:
 «Бад гумон бурдему кун моро ҳалол,
 Гӯшти ту хӯрдем андар қилу қол». 2295
 3-он ки занни чумла бар вай беш буд,
 3-он ки дар қурбат зи чумла пеш буд.
 Хоси даллокаш буду маҳрам Насӯх,
 Балки ҳамчун ду тәне, як гашта рӯх.
 «Гавҳар ар бурдаст, ӯ бурдасту кас
 3-ӯ мулозимтар ба хотун нест кас».

Аввал ўро хост чустан дар набард,
 Баҳри хурматдошташ таъхир кард,
 То бувад, к-онро бияндозад ба чо,
 Андар ин муҳлат раҳонад хешро. 2300
 Ин ҳалолӣҳо аз ў меҳостанд
 В-аз барои узр бармеҳостанд.
 Гуфт: «Буд фазли Худои додгар
 В-арна з-он чи-м гуфта шуд, ҳастам батар.
 Чӣ ҳалолӣ хост мебояд зи ман?
 Ки манам мучримтари аҳли заман.
 Он чи гуфтандам зи бад, аз сад якест,
 Бар ман ин кашф аст, ар касро шакест.
 Кас чӣ медонад зи ман чуз андаке
 Аз ҳазорон чурму бад феълам яке. 2305
 Ман ҳамедонам ва он саттори ман
 Чурмҳову зиштии кирдори ман.
 Аввал Иблисе маро устод буд,
 Баъд аз он Иблис пешам бод буд.
 Ҳақ бидид он чумларо, нодида кард,
 То нагардам дар фазихат рӯйзард.
 Боз раҳмат пӯстиндӯзим кард,
 Тавбаи ширин чу чон рӯзим кард.
 Ҳар чӣ кардам, чумла нокарда гирифт,
 Тоати нокарда оварда гирифт. 2310
 Ҳамчу сарву савсанам озод кард,
 Ҳамчу бахту давлатам дилшод кард.
 Номи ман дар номаи покон навишт,
 Дӯзахӣ будам, бибахшидам биҳишт.
 Оҳ кардам, чун расан шуд оҳи ман,
 Гашт овезон расан дар чоҳи «ман».
 Он расан бигрифтаму берун шудам,
 Шоду зафту фарбиҳу гулгун шудам.
 Дар буни чоҳе ҳамебудам забун,
 Дар ҳамай олам намегунчам кунун. 2315
 Офаринҳо бар ту бодо, эй Худо!
 Ногаҳон кардӣ маро аз ғам чудо.
 Гар сари ҳар мӯйи ман ёбад забон,
 Шукрҳои ту наёяд дар баён.
 Мезанам наъра дар ин рӯза-в уюн,
 Халқро: «Ё лайта қавмӣ яъламун».

**Бозхондани шахзода Насӯхро аз баҳри даллоқӣ, баъд аз
 истехкоми тавба ва қабули тавба ва баҳона кардани
 ў ва дафъ гуфтан**

Баъд аз он омад касе, к-аз марҳамат
 Духтари султони мо меҳонадат.

Духтари шоҳат ҳамехонад, биё,
 То сараш шӯй кунун, эй порсо! 2320
 Чуз ту даллоке намехоҳад дилаш,
 Ки бимолад, ё бишӯяд бо гилаш.
 Гуфт: «Рав, рав, дасти ман бекор шуд
 В-ин Насӯҳи ту кунун бемор шуд.
 Рав, касе дигар бичӯ иштобу тафт,
 Ки маро, валлох, даст аз кор рафт».
 Бо дили худ гуфт, к-аз ҳад рафт чурм,
 Аз дили ман кай равад он тарсу гурм?
 Ман бимурдам як раҳу боз омадам,
 Ман чашидам талхии маргу адам. 2325
 Тавбае кардам ҳақиқат бо Худо,
 Нашканам, то ҷон шудан аз тан чудо.
 Баъд аз он меҳнат киро бори дигар
 По равад сӯйи хатар? Илло, ки хар.

**Ҳикоят дар баёни он ки касе тавба кунад ва пушаймон шавад
 ва боз он пушаймонихоро фаромӯш кунад ва озмударо боз
 озмояд, дар хисорати абад афтад, чун тавбаи ўро саботею
 қуввате ва ҳаловатею қабуле мадад нарасад, чун дарахти
 бебех ҳар рӯз зардтар ва хушктар, наъузубиллох**

Гозуре буду мар ўро як харе,
 Пуштреш, ишкамтихию лоғаре.
 Дар миёни санглохи бегиёх,
 Рӯз то шаб бенавову бепаноҳ.
 Баҳри хӯрдан чуз ки об он ҷо набуд,
 Рӯзу шаб буд ҳар дар он кӯру кабуд. 2330
 Он ҳаволи найситону беша буд,
 Шер буд он ҷо, ки сайдаш пеша буд.
 Шерро бо пили нар чанг уфтод,
 Хаста шуд он шеру монд аз истиёд.
 Муддате вомонд 3-он заъф аз шикор,
 Бенаво монданд дад аз чоштхор.
 3-он ки боқихори шер эшон буданд,
 Шер чун ранчур шуд, танг омаданд.
 Шер як рӯбохро фармуд: «Рав,
 Мар ҳареро баҳри ман сайёд шав. 2335
 Гар ҳаре ёбӣ ба гирди марғзор,
 Рав, фусунаш хон, фиребонаш, биёр.
 Чун биёбам қуввате аз гӯшти хар,
 Пас бигирам баъд аз он сайде дигар.
 Андаке ман меҳурам, боқӣ шумо,
 Ман сабаб бошам шуморо дар наво.

Ё харе, ё гов, баҳри ман бичӯй,
 3-он фусунҳое, ки медонӣ, бигӯй.
 Аз фусуну аз суҳанҳои х(в)ашаш
 Аз сараш берун куну ин ҷо кашаш».

2340

**Ташбех кардани қутб, ки орифи восил аст дар иҷро до-
 дани халқ аз қути мағфират ва раҳмат бар маротибе, ки
 Ҳаққаш илҳом диҳад ва тамсил ба шер, ки дад иҷрохор
 ва боқиҳори вайанд, бар маротиби қурби эшон ба шер, на
 қурби маконӣ, балки қурби сифатӣ ва тафосили ин бисёр
 аст, валлоҳу-л-ҳодӣ**

Қутб шеру сайд кардан кори ӯ,
 Боқӣён ин халқ боқиҳори ӯ.
 То тавонӣ, дар ризои қутб кӯш,
 То қавӣ гардад, кунад сайди вуҳуш.
 Чун биранчад, бенаво монанд халқ,
 К-аз кафи ақл аст ҷумлай зарқи халқ.
 3-он ки вачди халқ боқиҳурди ӯст,
 Ин ниғаҳ дор, ар дили ту сайдҷӯст.
 Ӯ ҷу ақлу халқ чун аъзои тан,
 Бастваи ақл аст тадбири бадан.
 Заъфи қутб аз тан бувад, аз рӯх не,
 Заъф дар кишти бувад, дар Нӯх не.
 Қутб он бошад, ки гирди худ танад,
 Гардиши афлок гирди ӯ бувад.
 Ёрие деҳ дар мараммай киштияш,
 Гар ғуломи хосу банда гаштияш.
 Ёрият дар ту физояд, н-андар ӯ,
 Гуфт Ҳақ: «Ин тансуруллаҳ, тунсару».
 Ҳамчу рӯбах сайд гиру кун фидеш,
 То иваз гирӣ ҳазорон сайд беш.
 Рӯбахона бошад он сайди мурид,
 Мурда гирад сайд кафтори марид.
 Мурда пеши ӯ кашӣ, зинда шавад,
 Чирк дар полиз рӯянда шавад.
 Гуфт рӯбах: «Шерро хидмат кунам,
 Ҳилаҳо созам, зи ақлаш барканам.
 Ҳилаву афсунгарӣ кори ман аст,
 Кори ман дастону аз раҳ бурдан аст».
 Аз сари куҳ ҷониби ҷӯ мешитофт,
 Он хари мискини лоғарро биёфт.
 Пас саломӣ гарм карду пеш рафт,
 Пеши он содадили дарвеш рафт.
 Гуфт: «Чунӣ андар ин саҳрои хушк?
 Дар миёни санглоҳу ҷойи хушк».

2345

2350

2355

Гуфт хар: «Гар дар ғамам, гар дар Ирам,
 Қисматам Ҳақ кард, ман з-он шокирам.
 Шукр гӯям дӯстро дар хайру шар,
 З-он ки ҳаст андар қазо аз бад батар.
 Чунки қассом ўст, қуфр омад гила,
 Сабр бояд, «сабру мифтоҳуссила». 2360
 Ғайри Ҳақ чумла адӯянд, ўст дӯст,
 Бо адӯ аз дӯст шикват кай нақўст?
 То диҳад дӯғам, нахоҳам анғубин,
 З-он ки ҳар неъмат ғаме дорад қарин».

**Ҳикояти дидани хари хезумфурӯш бонавоии асбони
 тозиро бар охури хосс ва таманно бурдан он давлатро,
 дар мавъизаи он, ки таманно набояд бурдан илло мағфи-
 рат ва иноят ва ҳидоят, ки агар дар сад лавн ранче, чун
 лаззати мағфират бувад, ҳама ширин шавад. Боқии ҳар
 давлате, ки онро ноозмуда таманно мебарӣ, бо он ранче
 қарин аст, ки онро намебинӣ, чунонки аз ҳар доме дона
 пайдо буваду фах пинҳон. Ту дар ин як дом мондаӣ,
 та-манно мебарӣ, ки кошкӣ бо он донаҳо рафтаме. Пин-
 дорӣ, ки он донаҳо бедом аст?**

Буд саккое, мар ўро як харе,
 Гашта аз меҳнат дуто чун чанбаре.
 Пушташ аз бори гарон сад ҷой реш,
 Ошиқу ҷўёни рӯзи марги хеш.
 Чав кучо? Аз қохи хушк ў сер не,
 Дар ақиб захмею сихи оҳанӣ. 2365
 Мири охур дид ўро, раҳм кард,
 К-ошнои соҳиби ҳар буд мард.
 Пас саломаш карду пурсидаш зи ҳол,
 К-аз ҷӣ ин ҳар гашт дуто ҳамчу дол?
 Гуфт: «Аз дарवेशию тақсири ман
 Қаҳ намеёбад худ ин бастадаҳан».
 Гуфт: «Биспораш ба ман ту рӯз чанд,
 То шавад дар охури шаҳ зўрманд».
 Ҳар бад-ў биспурду он раҳматпараст
 Дар миёни охури султон-ш баст. 2370
 Ҳар зи ҳар сӯ маркаби тозӣ бидид,
 Бонавову фарбиҳу хубу ҷадид.
 Зери пошон рӯфта, обе зада,
 Қаҳ ба вақту ҷав ба ҳангом омада.
 Хоришу молиш мар асбонро бидид,
 Пуз боло кард, к-эй рабби маҷид!

На ки махлуқи туам? Гирам, харам,
 Аз чӣ зору пуштрешу лоғарам?
 Шаб зи дарди пушту аз чӯи шикам
 Орзумандам ба мурдан дам ба дам. 2375
 Холи ин асбон чунин хуш, бонаво,
 Ман чӣ махсусам ба таъзибу бало?»
 Ногаҳон овозаи бегор шуд,
 Тозиёнро вақти зину кор шуд.
 Захмҳои тир хӯрданд аз адӯ,
 Рафт пайконҳо дар эшон сӯ ба сӯ.
 Аз ғазо бозоманд он тозиён,
 Андар охур ҷумла афтода ситон.
 Пойхошон баста муҳкам бо навор,
 Наълбандон истода бар қатор. 2380
 Мешикофиданд танҳошон ба неш,
 То бурун оранд пайконҳо зи реш.
 Он ҳар онро диду мегуфт: «Эй Худо!
 Ман ба факру офият додам ризо.
 З-он наво безораму з-он захми зишт,
 Ҳар кӣ хоҳад офият, дунё бихишт».

Нописандидани рӯбоҳ гуфтани харро, ки ман розиям ба қисмат

Гуфт рӯбах: «Чустани ризки ҳалол
 Фарз бошад аз барои имтисол.
 Олами асбобу чизе бесабаб 2385
 Менаёяд, пас, муҳим бошад талаб.
 «Ибтағу мин фазли Аллоҳ» аст амр,
 То набояд ғасб кардан ҳамчу намр.
 Гуфт пайғамбар, ки бар ризк, эй фато,
 Дар фуру бастасту бар дар қуфлҳо.
 Чунбишу омадшудӣ мо в-иктисоб
 Ҳаст мифтоҳе бар он қуфлу ҳичоб.
 Бекалид ин дар гушодан роҳ нест,
 Бе талаб нон суннати Аллоҳ нест».

Ҷавоб гуфтани ҳар рӯбохро

Гуфт: «Аз заъфи таваккул бошад он
 В-арна, бидҳад нон касе, ки дод ҷон. 2390
 Ҳар кӣ ҷӯяд подшоҳию зафар,
 Кам наёяд лӯқмае нон, эй писар!
 Дому дад, ҷумла ҳама акколи ризк,
 На пайи касбанд, на ҳаммоли ризк.
 Ҷумларо раззоқ рӯзӣ медиҳад,
 Қисмати ҳар як ба пешаш мениҳад.

Ризқ ояд пеши ҳар кӣ сабр чуст,
Ранҷи кӯшишҳо зи бесабрии туст».

Ҷавоб гуфтани рӯбах харро

Гуфт рӯбах: «Он таваккул нодир аст,
Кам касе андар таваккул моҳир аст. 2395
Гирди нодир гаштан аз нодонӣ аст,
Ҳар касеро кай раҳи султонӣ аст?
Чун қаноатро паямбар ганҷ гуфт,
Ҳар касеро кай расад ганҷи нихуфт?
Ҳадди худ бишносу бар боло мапар,
То наҷфти дар нишеби шӯру шар».

Ҷавоб гуфтани ҳар рӯбохро

Гуфт: «Ин маъкус мегӯӣ, бидон,
Шӯру шар аз тамъ ояд сӯӣ ҷон.
Аз қаноат ҳеҷ кас бечон нашуд,
Аз ҳарисӣ ҳеҷ кас султон нашуд. 2400
Нон зи ҳукону сагон набвад дарег,
Қасби мардум нест ин борону меғ,
Онҷунон ки ошиқе бар ризқ зор,
Ҳаст ошиқ ризқ ҳам бар ризқҳор».

Дар тақрири маънии таваккул, ҳикояти он зоҳид, ки таваккулро имтиҳон мекард аз миёни асбоб ва аз шаҳр берун омад ва аз қавореъу раҳгузари халқ дур шуд ва ба буни кӯҳе, маҳҷуре, мафкуде, дар ғояти гуруснагӣ сар бар сари санге ниҳоду хуфт ва бо худ гуфт: «Таваккул қардам бар сабабсозӣ ва раззоқии ту ва аз асбоб мунқатеъ шудам, то бибинам сабабийяти таваккулро»

Он яке зоҳид шунуд аз Мустафо,
Ки яқин ояд ба ҷон ризқ аз Худо.
Ғар бихоҳӣ в-ар нахоҳӣ, ризқи ту
Пеши ту ояд давон аз ишқи ту.
Аз барои имтиҳон он мард рафт,
Дар биёбон назди кӯҳе хуфт тафт, 2405
Ки бибинам, ризқ меояд ба ман?
То қавӣ ғардад маро дар ризқ зан.
Қорвоне роҳ гум қарду қашид
Сӯӣ кӯҳ, он мумтаханро хуфта дид.
Гуфт: «Ин мард ин тараф чун аст ур?
Дар биёбон, аз раҳу аз шаҳр дур.
Эй аҷаб! Мурда-ст ё зинда? Ки ӯ
Менатарсад ҳеҷ аз гургу адӯ».

Омаданду даст бар вай мезаданд,
 Қосидан чизе нагуфт он арҷманд. 2410
 Ҳам начунбиду начунбонид сар,
 Во накард аз имтиҳон ҳам ӯ басар.
 Пас бигуфтанд: «Ин заъифи бемурод
 Аз маҷоъат сакта- андар уфтод».
 Нон биёварданду дар деге таъом,
 То бирезандаш ба ҳалқуму ба ком.
 Пас ба қосид мард дандон саҳт кард,
 То бибинад сидки он миёод мард.
 Раҳмашон омад, ки ин бас бенавост 2415
 В-аз маҷоат ҳолики марғу фаност.
 Корд оварданд қавм, иштофтанд,
 Баства дандонҳошро бишқофтанд.
 Рехтанд андар даҳонаш шӯрбо,
 Мефишурданд андар ӯ нонпораҳо.
 Гуфт: «Эй дил, гарчи худ тан мезанӣ,
 Роз медонию нозе мекунӣ».
 Гуфт дил: «Донам ва қосид мекунам,
 Розик Аллоҳ аст бар ҷону танам».
 Имтиҳон 3-ин бештар худ чун бувад?
 Ризқ сӯи собирон хуш меравад. 2420

Ҷавоб додани рӯбах харро ва таҳриз кардани ӯ харро бар касб

Гуфт рӯбах: «Ин хикоятро бихил,
 Дастҳо бар касб зан, «ҷаҳду-л-муқил».
 Даст додастат Худо, коре бикун,
 Мақсабе кун, ёрии ёре бикун.
 Ҳар касе дар мақсабе по мениҳад,
 Ёрии ёрони дигар медиҳад.
 3-он ки ҷумла касб н-ояд аз яке,
 Ҳам дуругар, ҳам сако, ҳам ҳоике.
 Ин ба ҳанбозист олам барқарор,
 Ҳар касе коре гузинад 3-ифтиқор. 2425
 Таблҳорӣ дар миёна шарт нест,
 Роҳи суннат кору мақсаб карданест».

Ҷавоб гуфтани ҳар рӯбохро, ки таваккул беҳтарини касбхост, ки ҳар касе муҳтоҷ аст ба таваккул, ки эй Ху- до, ин кори маро рост ор ва дуъо мутазаммини таваккул аст ва таваккул касбест, ки ба ҳеч касбе дигар муҳтоҷ нест, ило охирих

Гуфт: «Ман беҳ аз таваккул бар рабе
 Менадонам дар ду олам мақсабе.

Касби шукрашро намедонам надид,
 То кашад шукри Худо ризку мазид».
 Баҳсашон бисёр шуд андар хитоб,
 Монда гаштанд аз суолу аз ҷавоб.
 Баъд аз он гуфташ: «Бидон дар мамлика
 «Наҳйи ло тулку биайди таҳлика». 2430
 Сабр дар саҳрои хушку санглох
 Аҳмақӣ бошад, ҷаҳони Ҳақ фарох.
 Нақл кун ин ҷо ба сӯйи марғзор,
 Мечар он ҷо сабза гирди ҷуйбор.
 Марғзоре сабз монанди чинон,
 Сабза руста андар он ҷо то миён.
 Хуррам он ҳайвон, ки ӯ он ҷо шавад,
 Уштур андар сабза нопайдо шавад.
 Ҳар тараф дар вай яке чашмай равон,
 Андар ӯ ҳайвон мураффаҳ, дар амон». 2435
 Аз ҳарӣ ӯро намегуфт: «Эй лаъин!
 Ту аз он ҷойӣ, чаро зорӣ чунин?
 Ку нишоту фарбиҳию фарри ту?
 Чист ин лоғар тани музтарри ту?
 Шарҳи равза гар дурӯғу зӯр нест,
 Пас, чаро чашмаш аз ӯ маҳмур нест?
 Ин гадочашмию ин нодидагӣ
 Аз гадойӣ туст, н-аз бағларбағӣ.
 Чун зи чашма омадӣ, чунӣ ту хушк?
 В-ар ту нофи охуй, ку бўйи мушк? 2440
 З-он ки мегӯию шарҳаш мекуни,
 Чун нишоне дар ту н-омад? Эй санӣ!»

**Масал овардани уштур дар баёни он, ки дар муҳбири
 давлате фарру асари он чун набинӣ, ҷойи муттаҳам
 доштан бошад, ки ӯ муқаллид аст дар он**

Он яке пурсид уштурро, ки ҳай!
 Аз кучо меойӣ? Эй иқболпай!
 Гуфт: «Аз ҳаммоми гарми кӯйи ту»,
 Гуфт: «Худ пайдост дар зонуйи ту».
 Мори Мӯсо дид Фиръавни ануд,
 Муҳлате меҳост, нармӣ менамуд.
 Зиракон гуфтанд: «Боястӣ, ки ин
 Тундтар гаштӣ, чу ҳаст ӯ рабби дин. 2445
 Муъҷиза гар аждаҳо, гар мор буд,
 Нахвату хашми худоияш чӣ шуд?
 Рабби аъло гар вай аст андар чулус,
 Баҳри як кирме чӣ аст ин чоплус?»
 Нафси ту то масти нукл асту набид,
 Дон, ки рӯҳат хӯшаи ғайбе надид,

Ки аломот аст з-он дидори нур:
 «Ат-таҷофӣ минка ған дори-л-ғурур».
 Мурғ чун бар оби шӯре метанад,
 Оби ширинро надидаст ӯ мадад. 2450
 Балки тақлид аст он имони ӯ,
 Рӯйи имонро надида чони ӯ.
 Пас, хатар бошад муқаллидро азим,
 Аз раҳу раҳзан, зи шайтони рачим.
 Чун бибинад нури Ҳақ, омин шавад,
 З-изтироботи шак ӯ сокин шавад.
 То кафи дарё наёяд сӯйи хок,
 К-асли ӯ омад, бувад дар истикок.
 Хокӣ аст он каф, ғариб аст андар об,
 Дар ғирибӣ чора набвад з-изтироб. 2455
 Чунки чашмаш боз шуд в-он нақш хонд,
 Девро бар вай дигар дасте намонд.
 Гарчи бо рӯбоҳ хар асрор гуфт,
 Сар-сарӣ гуфту муқаллидвор гуфт.
 Обро бистуду ӯ коик набуд,
 Рух дариду чома, ӯ ошиқ набуд.
 Аз мунофиқ узр радд омад, на хуб,
 З-он ки дар лаб буд он, на дар қулуб.
 Бӯйи себаш ҳаст, ҷузви себ нест,
 Бӯ дар ӯ ҷуз аз пайи осеб нест. 2460
 Ҳамлаи зан дар миёни корзор
 Нашканад саф, балки гардад қор зор.
 Гарчи мебинӣ чу шер андар сафаш,
 Тег бигрифта, ҳамеларзад кафаш.
 Войи он, ки ақли ӯ мода бувад,
 Нафси зишташ нарру омода бувад.
 Лочарам мағлуб бошад ақли ӯ,
 Ҷуз сӯйи хусрон набошад нақли ӯ.
 Эй хунук он кас, ки ақлаш нар бувад,
 Нафси зишташ модаву музтар бувад. 2465
 Ақли ҷузвияш нару қолиб бувад,
 Нафси унсоро хирад солиб бувад.
 Ҳамлаи мода ба сурат ҳам ҷарист,
 Офати ӯ ҳамчу он хар аз ҳарист.
 Васфи ҳайвонӣ бувад бар зан фузун,
 З-он ки сӯйи рангу бӯ дорад руқун.
 Рангу бӯйи сабззор он хар шунид,
 Ҷумла ҳуҷчатҳо зи таби ӯ рамид.
 Ташна муҳтоҷи матар шуд в-абр на,
 Нафсро ҷӯулбақар буд, сабр на. 2470
 Испари оҳан бувад сабр, эй падар!
 Ҳақ набишта бар сипар: «Қоа-з-зафар».
 Сад далел орад муқаллид дар баён,
 Аз қиёсе гӯяд онро, н-аз аён.

Мушки олуда-ст, илло мушк нест,
 Бӯйи мушк ашаш, вале ҷуз пушк нест.
 То ки пушке мушк гардад, эй мурид,
 Солҳо бояд дар он равза чарид,
 Ки набояд хӯрду ҷав ҳамчун харон,
 Охувона дар Хутан чар арғавон. 2475
 Ҷуз қаранфул, ё саман, ё гул мачар,
 Рав ба саҳрои Хутан бо он нафар.
 Меъдаро хӯ кун бад-он райҳону гул,
 То биёбӣ ҳикмату кути русул.
 Хӯйи меъда з-ин каҳу ҷав боз кун,
 Хӯрдани райҳону гул оғоз кун.
 Меъдаи тан сӯйи қаҳдон мекашад,
 Меъдаи дил сӯйи райҳон мекашад.
 Ҳар кӣ коху ҷав хурад, курбон шавад,
 Ҳар кӣ нури Ҳақ хурад, Қуръон шавад. 2480
 Ними ту мушк асту нима пушк, ҳин!
 Ҳин, маяғзо пушк, ағзо мушки Чин.
 Он муқаллид сад далелу сад баён
 Дар забон орад, надорад ҳеч ҷон.
 Чунки гӯянда надорад ҷону фар,
 Гуфти ўро кай бувад баргу самар?
 Мекунад густох мардумро ба роҳ,
 Ё ба ҷон ларзонтар аст аз барги коҳ.
 Пас, ҳадисаш гарчи бас бофар бувад,
 Дар ҳадисаш ларза ҳам музмар бувад. 2485

Фарқ миёни даъвати шайхи комили восил ва миёни сухани ноқисони фозили фазли таҳсилии барбаства

Шайхи нуронӣ зи раҳ оғаҳ кунад,
 Бо сухан ҳам нурро ҳамраҳ кунад.
 Ҷаҳд кун, то масту нуронӣ шавӣ,
 То ҳадисатро шавад нураш равӣ.
 Ҳар чӣ дар дӯшоб ҷӯшида шавад,
 Дар ақида таъми дӯшобаш бувад.
 Аз ҷазар в-аз себу бих в-аз гирдакон
 Лаззати дӯшоб ёбӣ ту аз он.
 Илм андар нур чун фарғарда шуд,
 Пас, зи илмат нур ёбад қавми луд. 2490
 Ҳар чӣ гӯйӣ, бошад он ҳам нурнок,
 К-осмон ҳаргиз наборад ғайри пок.
 Осмон шав, абр шав, борон бибор,
 Новдон бориш кунад, набвад ба кор.
 Об андар новдон ориятист,
 Об андар абру дарё фитратист.
 Фикру андеша-ст мисли новдон,
 Вайху макшуф аст абру осмон.

Оби борон боғи садранг оварад,
 Новдон ҳамсоя дар чанг оварад.
 Хар ду-се ҳамла ба рӯбах баҳс кард,
 Чун муқаллид буд, фиреби ӯ бих(в)ард.
 Тантанай идроки биной надошт,
 Дамдамай рӯбах бар ӯ сакта гумошт.
 Хирси хӯрдан ончунон кардаш залил,
 Ки забунаш ғашт бо понсад далел.

2495

Ҳикояти он муҳаннас ва пурсидани лутӣ аз ӯ дар ҳолати лавота, ки ин ханчар аз баҳри чист? Гуфт: «Аз барои он ки ҳар кӣ бо ман бад андешад, ишкамаш бишикофам». Лутӣ бар сари ӯ омадшуд мекард ва мегуфт: «Алҳамду-лиллоҳ, ки ман бад намеандешам бо ту»

Байти ман байт нест, иқлим аст,
 Ҳазли ман ҳазл нест, таълим аст.

Кундихеро лутие дар хона бурд,
 Сарнигун афгандашу дар вай фишурд.
 Бар миёнаш ханчаре дид он лаъин,
 Пас бигуфташ: «Бар миёнат чист ин?»
 Гуфт: «Он ки бо ман ар як бадманиш
 Бад бияндешад, бидаррам ишкамаш».
 Гуфт лутӣ: «Ҳамдулиллаҳро, ки ман
 Бад наяндешидаам бо ту ба фан».
 Чунки мардӣ нест, ханчарҳо чӣ суд?
 Чун набошад дил, надорад суд ҳӯд.

2500

Гар фусуне ёд дорӣ аз Масеҳ,
 Ку лабу дандони Исо? Эӣ қабех!
 Киштиё соӣ зи тавзеъу футӯҳ,
 Ку яке маллоҳи киштӣ ҳамчу Нӯҳ?
 Бут шикастӣ, гирам, Иброҳимвор,
 Ку бути танро фидо кардан ба нор?
 Гар далелат ҳаст, андар феъл ор,
 Теги чӯбинро бад-он кун зулфиқор.
 Он далеле, ки туро монёӣ шавад,
 Аз амал, он никмати сонёӣ бувад.
 Хойифони роҳро кардӣ далер,
 Аз ҳама ларзонтарӣ ту зер-зер.

2505

Бар ҳама дарси таваккул мекунӣ,
 Дар ҳаво ту пашшаро рағ мезанӣ.
 Эӣ муҳаннас, пеш рафта аз сипоҳ,
 Бар дуруғи риши ту керат гувоҳ.
 Чун зи номардӣ дил оғанда бувад,
 Ришу сиблат мӯчиби ханда бувад.

2510

Тавбае кун, ашк борон чун матар,
 Ришу сиблатро зи ханда бозхар.
 Доруи мардӣ бихур андар амал,
 То шавӣ хуршеди гарм андар ҳамал. 2515
 Меъдаро бигзору сӯйи дил хиром,
 То ки бепарда зи Ҳақ ояд салом.
 Як-ду гоме рав, тақаллуф соз х(в)аш,
 Ишқ гирад гӯш, ту он гоҳ каш.

**Ғолиб шудани ҳилаи рӯбоҳ бар истеъсом ва тааффуфи
 хар ва кашидани рӯбоҳ харро ба сӯйи шери беша**

Рӯбаҳ андар ҳила пойи худ фишурд,
 Риши хар бигрифту он харро бибурд.
 Мутриби он хонақаҳ ку? То ки тафт
 Даф занад, ки хар бирафту хар бирафт.
 Чунки харгӯше барад шере ба чоҳ,
 Чун наёрад рӯбаҳе хар то гиёҳ? 2520
 Гӯшро барбанду афсунҳо мах(в)ар
 Чуз фусуни он валии додгар.
 Он фусуни хуштар аз ҳалвойи ӯ,
 Он ки сад ҳалвост хоки пойи ӯ.
 Хунбҳои хусравонӣ пур зи май,
 Моя бурда аз майи лабҳои вай.
 Ошиқи май бошад он ҷони баъид,
 К-ӯ майи лабҳои лаълашро надид.
 Оби ширин чун набинад мурғи кӯр,
 Чун нагардад гирди чашмай оби шӯр? 2525
 Мӯсии ҷон синаро Сино кунад,
 Тӯтиёни кӯрро бино кунад.
 Хусрави Ширини ҷон навбат задаст,
 Лочарам дар шаҳр қанд арзон шудааст.
 Юсуфони ғайб лашкар мекашанд,
 Тунгҳои қанду шаккар мекашанд.
 Уштурони Мисрро рӯ сӯйи мо,
 Бишнавед, эй тӯтиён, бонги даро.
 Шаҳри мо фардо пур аз шаккар шавад,
 Шаккар арзон аст, арзонтар шавад. 2530
 Дар шакар ғалтед, эй ҳалвоиён!
 Ҳамчу тӯтӣ, кӯрии сафроиён.
 Найшакар кӯбед, кор ин асту бас,
 Ҷон барафшонед, ёр ин асту бас.
 Як туруш дар шаҳри мо акнун намонд,
 Чунки Ширин хусравонро барнишонд.
 Нуқл бар нуқл асту май бар май, ҳало!
 Бар манора рав, бизан бонги сало.
 Сиркаи нуҳсола ширин мешавад,
 Сангу мармар лаълу заррин мешавад. 2535

Офтоб андар фалак дастакзанон,
 Зарраҳо чун ошиқон бозикунон.
 Чашмҳо махмур шуд аз сабзасор,
 Гул шукуфа мекунад бар шохсор.
 Чашми давлат сеҳри мутлақ мекунад,
 Рӯҳ шуд Мансур, «аналҳақ» мезанад.
 Гар хареро мебарад рӯбах зи сар,
 Гӯ, бибар, ту хар мабошу ғам мах(в)ар.

**Хикояти он шахс, ки аз тарс хештанро дар хонае андохт,
 рухҳо зард чун заъфарон, лабҳо кабуд чун Нил, даст ларзон
 чун барги дарахт. Худованди хона пурсид, ки хайр аст, чӣ
 воқеа аст? Гуфт: «Берун хар мегиранд ба сухра». Гуфт:
 «Муборак, хар мегиранд, ту хар нестӣ, чӣ метарсӣ?» Гуфт:
 «Хар ба чид мегиранд. Тамйиз бархостааст имрӯз, тарсам, ки
 маро хар гиранд»**

Он яке дар хонае дармегурехт
 Зардрӯву лабкабуду рангрехт. 2540
 Соҳиби хона бигуфташ: «Хайр хаст?
 Ки ҳамеларзад туро чун пир даст.
 Воқиъа чун аст? Чун бигрехтӣ?
 Ранги рухсора чунин чун рехтӣ?»
 Гуфт: «Баҳри суҳраи шоҳи ҳарун
 Хар ҳамегиранд имрӯз аз бурун».
 Гуфт: «Мегиранд, гӯ, хар, чони ам?
 Чун найӣ хар, рав, туро 3-ин чист ғам?»
 Гуфт: «Бас чидданду гарм андар гирифт,
 Гар ҳарам гиранд ҳам, набвад шигифт. 2545
 Баҳри харгири бароварданд даст,
 Чидди чид, тамйиз ҳам бархостааст.
 Чунки бетамйизиёнмон сарваранд,
 Соҳиби харро ба ҷойи хар баранд».
 Нест шоҳи шаҳри мо беҳудагир,
 Хаст тамйизаш, самё асту басир.
 Одамӣ бошу зи харгирон матарс,
 Хар най, эй Исии даврон, матарс!
 Чархи чорум ҳам зи нури ту пур аст,
 Хошалиллаҳ, ки мақомат охур аст. 2550
 Ту зи чарху ахтарон ҳам бартарӣ,
 Гарчи баҳри маслиҳат дар охурӣ.
 Мири охур дигару хар дигар аст,
 На хар он ки андар охур шуд, хар аст.
 Чӣ дарафтодем дар дунболи хар?
 Аз гулистон гӯю аз гулҳои тар.
 Аз анору аз турунчу шоҳи себ
 В-аз шаробу шохидони беҳисеб.

Ё аз он дарё, ки мавчаш гавҳар аст,
 Гавҳараш гӯяндаву биновар аст. 2555
 Ё аз он мурғон, ки гулчин мекунанд,
 Байзаҳо заррину симин мекунанд.
 Ё аз он борон, ки кабкон парваранд,
 Ҳам нигун ишкам, ҳам истон мепаранд.
 Нардбонҳоест пинҳон дар ҷаҳон
 Поя-поя то инони осмон.
 Ҳар гуруҳро нардбоне дигар аст,
 Ҳар равишро осмоне дигар аст.
 Ҳар яке аз ҳоли дигар беҳабар,
 Мулк бопахнову бепоёну сар. 2560
 Ин дар он ҳайрон, ки ӯ аз чист х(в)аш?
 В-он дар ин хира, ки ҳайрат чисташ?
 «Саҳни арзуллоҳи восеъ» омада,
 Ҳар дарахте аз замин сар зада.
 Бар дарахтон шукргӯён баргу шох,
 Ки зиҳӣ мулку зиҳӣ арсай фарох.
 Булбулон гирди шукуфай пургирех,
 Ки аз он чи меҳурӣ, моро бидех.
 Ин суҳан поён надорад, кун рӯҷӯ
 Сӯйи он рӯбоҳу шеру суқму ҷӯъ. 2565

**Бурдани рӯбаҳ харро пеши шер ва ҷастани хар аз шер ва итоб
 кардани рӯбоҳ пеши шер, ки ҳанӯз хар дур буд, таъчил кардӣ
 ва узр гуфтани шер ва лоба кардан рӯбаҳро шер, ки бирав,
 бори дигараш бифиреб**

Чунки бар кӯҳаш ба сӯйи марҷ бурд,
 То кунад шераш ба ҳамла хурду мурд.
 Дур буд аз шеру он шер аз набард
 То ба наздик омадан сабре накард.
 Гунбаде кард аз баландӣ шери ҳавл,
 Ҳуд набудааш қувату имкони ҳавл.
 Хар зи дураш диду баргашту гурез,
 То ба зери кӯҳ, тозон, наълрез.
 Гуфт рӯбаҳ шерро: «Эй шоҳи мо!
 Чун накардӣ сабр дар вақти вағо? 2570
 То ба наздики ту ояд он ғавӣ,
 То ба андак ҳамлае ғолиб шавӣ.
 Макри шайтон аст таъчилу шитоб,
 Лутфи раҳмон аст сабру эҳтисоб.
 Дур буду ҳамларо диду гурехт,
 Заъфи ту зоҳир шуду оби ту рехт».
 Гуфт: «Ман пиндоштам, барҷост зӯр,
 То бад-ин ҳад менадонистам футур.

Низ чӯъу ҳочатам аз ҳад гузашт,
 Сабру ақлам аз таҷаввуъ ёва гашт. 2575
 Гар тавонӣ бори дигар аз хирад
 Боз овардан мар ўро мустарад,
 Миннати бисёр дорам аз ту ман,
 Чаҳд кун, бошад биёрияш ба фан».
 Гуфт: «Оре. Гар Худо ёрӣ диҳад,
 Бар дили ў аз ҷамо муҳре ниҳад.
 Пас фаромӯшаш шавад ҳавле, ки дид,
 Аз хариӣ ў набошад ин баъид.
 Лек чун орам мар ўро, барматоз,
 То ба бодаш надҳӣ аз таъҷил боз». 2580
 Гуфт: «Оре, таҷриба кардам, ки ман
 Сахт ранчурам, муҳалҳал гашта тан.
 То ба наздикам наёяд ҳар тамом,
 Ман начунбам, хуфта бошам дар қавом».
 Рафт рӯбах, гуфт: «Эй шах, ҳиммате,
 То бипӯшад ақли ўро ғафлате».
 Тавбаҳо кардаст ҳар бо Кирдгор,
 Ки нагардад ғарраи ҳар нобакор.
 Тавбаҳояшро ба фан барҳам занем,
 Мо адуви аҳду ақли равшанем. 2585
 Каллаи ҳар гӯи фарзандони мост,
 Фикраташ бозичаи дастони мост.
 Ақл, к-он бошад зи даврони Зухал,
 Пеши ақли кул надорад он маҳал.
 Аз Уторид в-аз Зухал доно шуд ў,
 Мо зи доди Кирдгори лутфҷў.
 «Аллама-л-инсон» хами туғрои мост,
 «Илму индаллоҳ» мақсадҳои мост.
 Тарбияи он офтоби равшанем,
 Раббия-л-аъло аз он рӯ мезанем. 2590
 Таҷриба гар дорад ў, бо ин ҳама,
 Бишканад сад таҷриба з-ин дамдама.
 Бӯ, ки тавба бишканад он сустхӯ,
 Даррасад шумии ишкасташ дар ў.

**Дар баёни он ки нақзи аҳду тавба мӯчиби бало бувад, балки
 мӯчиби масх аст, чунонки дар ҳаққи Асҳоби Сабт ва дар ҳаққи
 асҳоби монидаи Исо: «ва ҷаъала минҳуму-л-қирадата ва-л-
 ханозир» ва андар ин уммат масхи дил бошад ва ба қиёмат танро
 сурати дил диҳанд, наъзу-биллоҳ**

Нақзи мисоку шикасти тавбаҳо
 Мӯчиби лаънат шавад дар интиҳо.
 Нақзи тавба-в аҳди он Асҳоби Сабт
 Мӯчиби масх омаду ихлоку макт.

Пас Худо он қавмро бўзина кард,
 Чунки аҳди Ҳақ шикастанд аз набард. 2595
 Андар ин уммат набуд масхи бадан,
 Лек масхи дил бувад, эй булфитан!
 Чун дили бўзина гардад он дилаш,
 Аз дили бўзина шуд хор он гилаш.
 Гар хунар будӣ дилашро з-ихтиёр,
 Хор кай будӣ зи сураат он ғимор?
 Он сағи асҳоб хуш буд сираташ,
 Ҳеч будаш манқасат з-он сураташ?
 Масхи зоҳир буд Аҳли Сабтро,
 То бибинад хулқи зоҳир кабтро. 2600
 Аз раҳи сир сад ҳазорони дигар
 Гашта аз тавба шикастан ҳуку хар.

Дувум бор омадани рӯбаҳ бари он хари гурехта, то боз бифиребадаш

Пас биёмад зуд рӯбаҳ сӯйи хар,
 Гуфт хар: «Аз чун ту ёре алҳазар!»
 Ноҷавонмардо, чи кардам ман туро,
 Ки ба пеши аждаҳо бурдӣ маро?
 Мӯчиби кини ту бо чонам чӣ буд?
 Ғайри хубси чавҳари ту, эй ануд!»
 Ҳамчу каждум, к-ӯ газад пойи фатӣ,
 Норасида аз вай ўро заҳмате. 2605
 Ё чу деве, ки адӯи чони мост,
 Норасида заҳматаш аз мову кост.
 Балки табъан ҳасми чони одамист,
 Аз ҳалоки одамӣ дар хуррамист.
 Аз пайи ҳар одамӣ ў наскулад,
 Хӯву табъи зишти худ ў кай ҳилад?
 З-он ки хубси зоти ў бе мӯчибе
 Ҳаст сӯйи зулму удвон чозибе.
 Ҳар замон хонад туро то хирғае,
 Ки дарандозад туро андар чаҳе, 2610
 Ки фалон чо ҳавзи об асту уюн,
 То дарандозад ба ҳавзат сарнигун.
 Одамеро бо ҳама ваҳйу назар
 Андарафганд он лаъин дар шӯру шар.
 Бе гуноҳе, бе газанди собике,
 Ки расад ўро зи Одам ноҳаке.
 Гуфт рӯбаҳ: «Он тилисми сеҳр буд,
 Ки туро дар чашм он шере намуд.
 В-арна, ман аз ту ба тан мискинтарам,
 Ки шабу рӯз андар он чо мечарам. 2615

Гар на з-он гуна тилисме сохтї,
 Хар шикамхоре бад-он чо тохтї.
 Як чаҳони бенаво пурпилу арч,
 Бе тилисме кай бимондї сабзмарч?
 Ман туро худ хостам гуфтан ба дарс,
 Ки чунон ҳавле агар бинї, матарс.
 Лек рафт аз ӯд илмомӯзият,
 Ки будам мустағрақи дилсӯзият.
 Дидамат дар чӯи калбу бенаво,
 Мешитобидам, ки ойї то даво.
 В-арна бо ту гуфтаме шарҳи тилисм,
 К-он ҳаёле менамояд, нест чисм».

2620

Чавоб гуфтани хар рӯбохро

Гуфт: «Рав, рав, хин, зи пешам, эй адӯ!
 То набинам рӯи ту, эй зиштрӯ!
 Он Худое, ки туро бадбахт кард,
 Рӯи зиштатро кареҳу сахт кард.
 Бо кадомин рӯи меої ба ман?
 Инчунин сағрї надорад каргадан.
 Рафтаї дар хуни чо нам ошкор,
 Ки туро ман раҳ барам то марғзор.
 То бидидам рӯи Азройилро,
 Боз овардї фану тасвилро?
 Гарчи ман нанги харонам, ӯ харам,
 Чонварам, чон дорам, инро кай харам?
 Он чи ман дидам зи ҳавли беамон,
 Тифл дидї, пир гаштї дарзамон.
 Бедилу чон, аз ниҳеби он шукӯҳ
 Сарнигун худро дарафгандам зи кӯҳ.
 Баста шуд поям дар он дам аз ниҳеб,
 Чун бидидам он азоби беҳичеб.
 Аҳд кардам бо Худо, к-эй зулминан!
 Баргушо з-ин бастагї ту пойи ман.
 То нанушам васвасай кас баъд аз ин,
 Аҳд кардам, назр кардам, эй муъин!
 Ҳақ гушода кард он дам пойи ман,
 З-он дуъову зорию имои ман,
 В-арна андар ман расидї шери нар,
 Чун будї дар зери панчай шер хар?
 Боз бифригодат он шери арин
 Сӯи ман аз макр, эй биъсалқарин!
 Ҳаққи зоти поки Аллоҳу-с-самад,
 Ки бувад беҳ мори бад аз ӯри бад.
 Мори бад чоне ситонад аз салим,
 ӯри бад орад суйи нори муким.

2625

2630

2635

Аз карин бе қавлу гуфтугӯи ӯ
 Хӯ бидуздад дил, ниҳон аз хӯи ӯ.
 Чунки ӯ афганд бар ту сояро,
 Дуздад он бемоя аз ту мояро.
 Ақли ту гар аждаҳое гашт маст,
 Ёри бад ӯро зумуррад дон, ки ҳаст. 2640
 Дидаи ақлат бад-ӯ берун ҷаҳад,
 Таъни ӯ-т андар кафи тоъун ниҳад.

Чавоб гуфтани рӯбоҳ харро

Гуфт рӯбах: «Софи моро дурд нест,
 Лек таҳйилои ваҳмӣ хурд нест.
 Ин ҳама ваҳми ту аст, эй содадил!
 В-арна бар ту на гише дорам, на гил.
 Аз ҳаёли зишти худ мангар ба ман,
 Бар муҳиббон аз чӣ дорӣ сӯизан?
 Занни некӯ бар бар ихвони сафо,
 Гарчи ояд зоҳир аз эшон ҷафо. 2645
 Ин ҳаёлу ваҳми бад чун шуд падид,
 Сад ҳазорон ёрро аз ҳам бурид.
 Мушфиқе гар кард чавру имтиҳон,
 Ақл бояд, ки набошад бадгумон.
 Хоса ман бадраг набудам зиштисм,
 Он ки дидӣ, бад набуд, буд он тилисм.
 В-ар будӣ бад он сиголиш «қадди́ро»,
 Афв фармоянд ёрон з-он хато.
 Олами ваҳму ҳаёлу тамъу бим
 Ҳаст раҳравро яке садде азим. 2650
 Нақшҳои ин ҳаёли нақшбанд
 Чун Халилери, ки куҳ буд, шуд газанд.
 Гуфт: «Ҳозо раббӣ» Иброҳими род,
 Чунки андар олами ваҳм уфтод.
 Зикри кавкабро чунин таъвил гуфт,
 Он касе, ки гавҳари таъвил суфт.
 Олами ваҳму ҳаёли чашмбанд
 Ончунон куҳро зи ҷойи хеш канд.
 То ки «ҳозо раббӣ» омад қоли ӯ,
 Харбату харро чӣ бошад ҳоли ӯ? 2655
 Ғарқ гашта ақлҳои чун ҷибол
 Дар бихори ваҳму гирдоби ҳаёл.
 Кӯҳхоро ҳаст з-ин тӯфон фузӯх,
 Ку амонӣ? Ҷуз ки дар киштии Нӯх.
 З-ин ҳаёли раҳзани роҳи яқин
 Гашт ҳафтоду ду миллат аҳли дин.
 Марди иқон раст аз ваҳму ҳаёл,
 Мӯи абрӯро намеғӯяд ҳилол.

В-он ки нури Уммараш навбад санад,
 Мӯйи абрӯи каже роҳаш занад. 2660
 Сад ҳазорон киштии боҳавлу саҳм
 Тахта-тахта гашта дар дарёи ваҳм.
 Камтарин Фиръавни чусти файласуф,
 Моҳи ӯ дар бурҷи ваҳме дар хусуф.
 Кас надонад, рӯспизан кист он?
 В-он ки донад, несташ бар худ гумон.
 Чун туро ваҳми ту дорад хирасар,
 Аз ҷӣ гардӣ гирди ваҳми он дигар?
 Оқизам ман аз мании хештан,
 Ҷӣ нишастӣ пурманӣ ту пеши ман? 2665
 Беманумой ҳамечӯям ба чон,
 То шавам ман гӯйи он хушсавлачон.
 Ҳар кӣ бе ман шуд, ҳама манҳо худ ӯст,
 Дӯст ҷумла шуд, чу худро нест дӯст.
 Ойинай бенақш шуд, ёбад баҳо,
 З-он ки шуд ҳокии ҷумлай нақшҳо.

Ҳикояти шайх Муҳаммад Сарразии Ғазнавӣ, қадда-саллоҳу сирраху

Зоҳиде дар Ғазнӣ, аз дониш мазӣ,
 Буд Муҳаммадному кунят Сарразӣ.
 Буд ифтораш сари раз ҳар шабе,
 Ҳафт сол ӯ доим андар матлабе. 2670
 Бас аҷоиб дид аз шоҳи вучуд,
 Лек мақсудаш ҷамоли шоҳ буд.
 Бар сари куҳ рафт он аз хеш сер,
 Гуфт: «Бинмо, ё фитодам ман ба зер».
 Гуфт: «Н-омад муҳлати он макрумат
 В-ар фуру афти, намирӣ, нақшамат».
 Ӯ фуру афганд худро аз вадод,
 Дар миёни умқи обе уфтод.
 Чун намурд аз нукс он ҷонсер мард,
 Аз фироки марғ бар худ навҳа кард, 2675
 К-ин ҳаёт ӯро чу марғе менамуд,
 Кор пешаш божгуна гашта буд.
 Мавтро аз ғайб мекард ӯ қадӣ,
 «Инна фӣ мавти ҳаётӣ» мезадӣ.
 Мавтро чун зиндагӣ қобил шуда,
 Бо ҳалоқи ҷони худ якдил шуда.
 Сайфу ханҷар чун Алӣ райҳони ӯ,
 Наргису насрин адӯи ҷони ӯ.
 Бонг омад: «Рав зи саҳро сӯйи шаҳр»,
 Бонги турфа аз варои сирру чаҳр. 2680

Гуфт: «Эй донои розам мӯ ба мӯ,
 Чӣ кунам дар шаҳр аз хидмат? Бигӯ».

Гуфт: «Хидмат он ки баҳри зулли нафс
 Хешро соӣ ту чун Аббоси Дабс.
 Муддате аз ағниё зар меситон,
 Пас ба дарвешони мискин мерасон.
 Хидматат ин аст, то якчанд гоҳ»,

Гуфт: «Самъан тоатан, эй чонпаноҳ!»
 Бас суолу бас ҷавобу мочаро
 Буд миёни зоҳиду раббулваро,

Ки замини осмон пурнур шуд,
 Дар «Мақолот» он ҳама мазкур шуд.
 Лек кӯтаҳ кардам он гуфторро,
 То нанушад ҳар ҳасе асрорро.

2685

**Омадани шайх баъд аз чандин сол аз биёбон ба шаҳри
 Ғазнин ва занбил гардонидан ба ишорати ғайбӣ ва таф-
 риқа кардани он чи чамъ ояд бар фуқаро:**

Ҳар киро чони иззи лаббайк аст,
 Нома бар нома, пайк бар пайк аст.

**Чунонки равзани хона боз бошад, офтобу мохтоб ва
 борону нома ва ғайра мунқатеъ набошад**

Рӯ ба шаҳр овард он фармонпазир,
 Шаҳри Ғазнин гашт аз рӯяш мунир.
 Аз фараҳ халқе ба истикбол рафт,
 Ё даромад аз раҳи дуздиди тафт.
 Ҷумла аъёну меҳон бархостанд,
 Қасрҳо аз баҳри ё оростанд.

Гуфт: «Ман аз худнамоӣ н-омадам,
 Ҷуз ба хорию гадоӣ н-омадам.
 Нестам дар азми қолу қил ман,
 Дар ба дар гардам ба каф занбил ман.
 Бандафармонам, ки амр аст аз Худо,
 Ки гадо бошам, гадо бошам, гадо.
 Дар гадоӣ лафзи нодир н-оварам,
 Ҷуз тариқи хасгадоён наспарам,
 То шавам ғарқай мазаллат ман тамом,
 То сақатҳо бишнавам аз хосу ом.

Амри Ҳақ чон асту ман онро табаъ,
 Ё тамаъ фармуд «залла, ман тамийъ».
 Чун тамаъ хоҳад зи ман султони дин,
 Хок бар фарқи қаноат баъд аз ин!

2690

2695

Ў мазаллат хост, кай иззат танам?
 Ў гадоӣ хост, кай мирӣ кунам?
 Баъд аз ин қадду мазаллат, ҷони ман,
 Бист Аббосанд дар анбони ман».
 Шайх бармегашт занбиле ба даст:
 «Шайъулиллаҳ, хоҷа! Тавфиқет ҳаст?» 2700
 Бартар аз курсию арш асрори ӯ,
 «Шайъулиллаҳ, шайъулиллаҳ» кори ӯ.
 Анбиё ҳар як ҳамин фан мезананд,
 Халқ муфлис, кудя эшон мекунамд.
 «Ақризуллаҳ, ақризуллаҳ» мезананд,
 Божгун бар «унсуруллаҳ» метананд.
 Дар ба дар ин шайх меорад ниёз
 Бар фалак сад дар барои шайх боз,
 К-он гадоӣ, ки ба чид мекард ӯ,
 Баҳри Яздон буд, на аз баҳри гулӯ. 2705
 В-ар бикардӣ низ аз баҳри гулӯ,
 Он гулӯ аз нури Ҳақ дорад гулӯ.
 Дар ҳақи ӯ хӯрди нону шахду шир
 Беҳ зи чилла в-аз серӯзай сад фақир.
 Нур менушад, мағӯ нон меҳа(в)рад,
 Лола меқорад, ба сурат мечарад.
 Чун шароре, к-ӯ хурад равшан зи шамъ,
 Нур афзоӣд зи хӯрдаш баҳри чамъ.
 Нонхуреро гуфт Ҳақ: «ло тусриф»,
 Нур хӯрданро нагуфтаст: «иктифу». 2710
 Он гулӯи ибтило буд в-ин гулӯ
 Фориг аз исрофу омин аз гулӯ.
 Амру фармон буд, на хирсу тамаъ,
 Ончунон ҷон хирсро набвад табаъ.
 Гар бигӯяд кимиё мисро: «Бидех
 Ту ба ман худро», тамаъ набвад фирех.
 Ганҷҳои хок то ҳафтум табақ
 Арза карда буд пеши шайх Ҳақ.
 Шайх гуфто: «Ҳолико, ман ошиқам,
 Гар бичӯям ғайри ту, ман фосиқам. 2715
 Ҳашт ҷаннат гар дарорам дар назар
 В-ар кунам хидмат ман аз ҳавфи сақар,
 Муъмине бошам саломатҷӯӣ ман,
 З-он ки ин ҳар ду бувад ҳаззи бадан».
 Ошике, к-аз ишқи Яздон хӯрд кут,
 Сад бадан пешаш наярзад тарратут.
 В-ин бадан, ки дорад он шайхи фитан,
 Чизи дигар гашт, кам хонаш бадан.
 Ошиқи ишқи Худо в-он гоҳ музд?
 Ҷабрайили муътаман в-он гоҳ дузд? 2720
 Ошиқи он Лайлии кӯру қабуд,
 Мулки олам пеши ӯ як тарра буд.

Пеши ӯ яксон шуда буд хоку зар,
 Зар чӣ бошад, ки набуд ҷонро хатар.
 Шеру гургу дад аз ӯ вокиф шуда,
 Ҳамчу хешон гирди ӯ гирд омада,
 К-ин шудааст аз ҳӯи ҳайвон поки пок,
 Пур зи ишқу лаҳму шаҳмаш заҳрнок.
 Заҳри дад бошад шакаррези хирад,
 З-он ки неки нек бошад зидди бад. 2725
 Лаҳми ошиқро наёрад ҳӯрд дад,
 Ишқ маъруф аст пеши неку бад.
 В-ар хурад худ филмасал дому дадаш,
 Ғӯшти ошиқ заҳр гардад, букшадаш.
 Ҳар чӣ ҷуз ишқ аст, шуд маъкули ишқ,
 Ду ҷаҳон як дона пеши нули ишқ.
 Донае мар мургро ҳаргиз х(в)арад?
 Коҳдон мар асбро ҳаргиз чарад?
 Бандагӣ кун, то шавӣ ошиқ лаъал,
 Бандагӣ касбест, ояд дар амал. 2730
 Банда озодӣ тамаъ дорад зи ҷад,
 Ошиқ озодӣ нахоҳад то абад.
 Банда доим хилъату идрорҷӯст,
 Хилъати ошиқ ҳама дидори дӯст.
 Дарнагунҷад ишқ дар гуфту шунид,
 Ишқ дарёест, қаъраш нопадид.
 Қатраҳои баҳро натвон шумурд,
 Ҳафт дарё пеши он баҳр аст хурд.
 Ин сухан поён надорад, эй фалон,
 Бозрав дар қиссаи шайхи замон. 2735

Дар маънии «лав лока ламо ҳалақту-л-афлок»

Шуд чунин шайхе гадои кӯ ба кӯ,
 Ишқ омад лоуболӣ, «иттаку».
 Ишқ ҷӯшад баҳро монанди дег,
 Ишқ сояд кӯхро монанди рег.
 Ишқ бишқофад фалакро сад шикоф,
 Ишқ ларзонад заминро аз газоф.
 Бо Муҳаммад буд ишқи пок ҷуфт,
 Баҳри ишқи ӯ Худо «лавлок» гуфт.
 Мунтаҳо дар ишқ чун ӯ буд фард,
 Пас, мар ўро з-анбиё тахсис кард: 2740
 Гар набудӣ баҳри ишқи покро,
 Кай вучуде додаме афлокро?
 Ман бад-он афроштам чархи санӣ,
 То улувви ишқро фаҳме кунӣ.
 Манфиатҳои дигар ояд зи чарх,
 Он чу байза тобеъ ояд, ин чу фарх.

Хокро ман хор кардам яксарӣ,
 То зи хорӣ ошиқон бӯйе барӣ.
 Хокро додем сабзию навӣ,
 То зи табдили фақир оғаҳ шавӣ. 2745
 Бо ту гӯянд ин чиболи росиёт
 Васфи ҳоли ошиқон андар сабот.
 Гарчи он маънист в-ин нақш, эй писар,
 То ба фаҳми ту кунад наздиктар.
 Ғуссаро бо хор ташбеҳе кунанд,
 Он набошад, лек танбеҳе кунанд.
 Он дили қосӣ, ки сангаш хонданд,
 Номуносиб буд, мисоле ронданд.
 Дар тасаввур дарнаёяд аини он,
 Айб бар тасвир неҳ, нафйаш мадон. 2750

**Рафтани ин шайх дар хонаи амире баҳри кудя, дар як
 рӯз чаҳор бор бо занбил ба ишорати ғайб ва итоб кардани
 амир ўро бад-он вақоҳат ва узр гуфтани ў амирро**

Шайх рӯзе чор қаррат чун фақир
 Баҳри кудя рафт дар қасри амир.
 Дар кафаш занбилу шайлиллаҳзанон,
 Холиқи чон мебичӯяд тои нон.
 Наълҳои божгуна-ст, эй писар,
 Ақли куллиро кунад ҳам хирасар.
 Чун амираш дид, гуфташ: «Эй вақеҳ,
 Гӯямат чизе, манеҳ номам шаҳеҳ.
 Ин чӣ сағрию чӣ рӯй асту чӣ қор?
 Ки ба рӯзе андарой чор бор. 2755
 Кист ин чо шайх! Андар банди ту?
 Ман надидам наргадо монанди ту.
 Ҳурмату оби гадоён бурдаӣ,
 Ин чӣ аббосии зишт овардаӣ?
 Ғошия бар дӯши ту Аббоси Дабс,
 Ҳеҷ мулҳидро мабод ин нафси наҳс».
 Гуфт: «Амиро, бандафармонам, ҳамӯш,
 З-оташам оғаҳ найӣ, чандин маҷӯш!
 Баҳри нон дар хеш ҳирсе дидаме,
 Ишқаи нонхоҳро бидридаме. 2760
 Ҳафт сол аз сӯзи ишқи ҷисмпаз
 Дар биёбон хӯрдаам ман барги раз.
 То зи барги хушқу тоза хӯрданам
 Сабз гашта буд ин ранги танам.
 То ту бошӣ дар ҳиҷоби Булбашар,
 Сарсарӣ дар ошиқон камтар нигар.
 Зирақон, ки мӯйҳо бишқофтанд,
 Илми ҳайатро ба чон дарёфтанд.

Илми норанчоту сеҳру фалсафа,
 Гарчи нашносанд «ҳаққа-л-маърифа», 2765
 Лек кӯшиданд то имкони худ,
 Баргузаштанд аз ҳама акрони худ.
 Ишқ ғайрат карду з-эшон даркашид,
 Шуд чунин хуршед з-эшон нопадид.
 Нури чашме, к-ӯ ба рӯз истора дид
 Офтобе, чун аз ӯ рӯ даркашид?
 З-ин гузар кун, панди ман бипзир, ҳин,
 Ошиқонро ту ба чашми ишқ бин.
 Вақт нозук бошаду чон дар расад,
 Бо ту натвон гуфт он дам узри х(в)ад. 2770
 Фаҳм кун, мавқуфи он гуфтан мабош,
 Синаҳои ошиқонро кам харош.
 На гумоне бурдаи ту з-ин нишот?
 Ҳазро мағзор, мекун эҳтиёт.
 Вочиби асту ҷоиз асту мустаҳил,
 Ин васатро гир дар ҳазм, эй дахил!»

**Гирён шудани амир аз насиҳати шайх ва акси сидқи ӯ
 ва исор кардани маҳзан баъд аз он густохӣ ва истеъсоми
 шайх ва қабул нокардан ва гуфтан, ки ман бе ишорат
 наёрам тасарруфе кардан**

Ин бигуфту гиря-дар шуд ҳой-ҳой,
 Ашқ ғалтон бар руҳи ӯ чой-чой.
 Сидқи ӯ ҳам бар замири мир зад,
 Ишқ ҳар дам турфа деге мепазад. 2775
 Сидқи ошиқ бар ҷамоди метанад,
 Чӣ ачаб, гар бар дили доно занад?
 Сидқи Мӯсо бар асову кӯҳ зад,
 Балки бар дарёи пуришкӯҳ зад.
 Сидқи Аҳмад бар ҷамоли моҳ зад,
 Балки бар хуршеди рахшон роҳ зад.
 Рӯ ба рӯ оварда, ҳар ду дар нафир,
 Гашта гирён ҳам амиру ҳам фақир.
 Соате бисёр чун бигристанд,
 Гуфт мир ўро, ки хез, эй арчманд! 2780
 Ҳар чӣ хоҳӣ, аз хизона баргузин,
 Гарчи истеҳқоқ дорӣ сад чунин.
 Хона онӣ туст, ҳар чӣ-т майл ҳаст,
 Баргузин, худ ҳар ду олам андак аст».
 Гуфт: «Дастуре надодандам чунин,
 Ки ба дасти хеш чизе баргузин.
 Ман зи худ натвонам ин кардан фузул,
 Ки кунам ман ин дахилона духул».

Ин бахона карду мухра даррабуд,
Монеъ он буд, к-он ато содиқ набуд.
На, ки содиқ буду пок аз гиллу хашм,
Шайхро ҳар сидқ менояд ба чашм.
Гуфт: «Фармонам чунин додаст Илоҳ,
Ки гадоёна бирав, ноне бихоҳ.

2785

**Ишорат омадан аз ғайб ба шайх, ки ин ду сол ба фармон
бистадию бидодӣ, баъд аз ин бидеҳу маситон, даст зери
ҳасир мекун, ки онро чун анбони Бӯхурайра кардем дар
ҳаққи ту, ҳар чӣ хоҳӣ, биёбӣ, то яқин шавад оламиёнро,
ки варои ин оламест, ки ҳок ба каф гири, зар шавад,
мурда дар ӯ ояд, зинда шавад, наҳси акбар дар вай ояд,
саъди акбар шавад, куфр дар ӯ ояд, имон гардад, заҳр дар
ӯ ояд, тарёқ шавад. На дохили ин олам аст ва на хориҷи
ин олам, на таҳту на фавқ, на муттасил, на мунфасил,
бе чуну бе чигуна ҳар дам аз ӯ ҳазорон асар ва намуна
зоҳир мешавад, чунонки санъати даст бо сурати даст
ва ғамзаи чашм бо сурати чашм ва ғасоҳати забон бо
сурати забон на дохил аст ва на хориҷи ӯ, на муттасил ва
на мунфасил, «ва-л-оқилу якфиҳи-ал-ишора»**

То ду сол ин кор кард он марди кор,
Баъд аз он амр омадаш аз Кирдгор:
«Баъд аз ин медеҳ, вале аз кас махоҳ,
Мо бидодемаи зи ғайб ин дастгоҳ.
Ҳар кӣ хоҳад аз ту, аз як то ҳазор,
Даст дар зери ҳасире кун, барор.
Ҳин, зи ганҷи раҳмати бемар бидеҳ,
Дар кафи ту ҳок гардад зар, бидеҳ.
Ҳар чӣ хоҳандат, бидеҳ, мандеш аз он,
Доди Яздонро ту беш аз беш дон.
Дар атои мо на таҳширу на кам,
На пушаймонӣ, на ҳасрат з-ин қарам.
Даст зери бўриё кун, эй санад,
Аз барои рӯйпӯши чашми бад.
Пас зи зери бўриё пур кун ту мушт,
Дех ба дасти соили бишкастапушт.
Баъд аз ин аз аҷри номамнун бидеҳ,
Ҳар кӣ хоҳад гавҳари макнун, бидеҳ.
Рав, «ядуллах фавқа айдихим» ту бош,
Ҳамчу дасти Ҳақ газофе ризқпош.
Вомдоронро зи уҳда вораҳон,
Ҳамчу борон сабз кун фарши чаҳон».

2790

2795

Буд як соли дигар кораш ҳамин,
Ки бидодӣ зар зи кисай рабби дин.
Зар шудӣ хоки сиях андар кафаш,
Ҳотами Той гадое дар сафаш.

2800

**Дониستاني шайх замири соилро бе гуфтан ва дониستاني
қадри воми вомдорон бе гуфтан, ки нишони он бошад, ки
«ухруч бисифотӣ ило халқӣ»**

Ҳочати худ гар нагуфтӣ он фақир
Ў бидодию бидонистӣ замир.
Он чи дар дил доштӣ он пуштхам,
Қадри он додӣ бад-ӯ, на бешу кам.
Пас бигуфтандӣ: «Чӣ донистӣ, ки ӯ
Ин қадар андеша дорад? Эй аму!»
Ў бигуфтӣ: «Хонаи дил хилват аст,
Холӣ аз кудя, мисоли чаннат аст.
Андар ӯ чуз ишқи Яздон кор нест,
Чуз ҳаёли васли ӯ дайёр нест.
Хонаро ман рӯфтам аз неку бад,
Хонаам пурр аст аз ишқи аҳад.
Ҳар чӣ бинам андар ӯ ғайри Худо,
Они ман набвад, бувад акси гадо.
Гар дар обе нахл ё урчун намуд,
Чуз зи акси нахлаи берун набуд.
Дар таги об ар бибинӣ сурате,
Акси берун бошад он нақш, эй фатӣ.
Лек то об аз қазӣ холӣ шудан,
Танқия шарт аст дар чӯйи бадан,
То намонад тирагию хас дар ӯ,
То амин гардад, намояд акси рӯ.
Чуз гилоба дар танат, ку, эй муқил,
Об софӣ кун зи гил, эй хасми дил!
Ту бар онӣ ҳар даме, к-аз хобу х(в)ар
Хок резӣ андар ин чӯ бештар».

2805

2810

Сабаби дониستاني замирҳои халқ

Чун дили он об з-инҳо холӣ аст,
Акси рӯҳо аз бурун дар об част.
Пас, туро ботин мусаффо ношуда,
Хона пур аз деу насосу дада.
Эй ҳаре з-истеза монда дар харӣ,
Кай зи арвохи Масеҳе бў барӣ?
Кай шиносӣ, гар ҳаёле сар қунад,
К-аз кадомин макмане сар барқунад?

2815

Чун хаёле мешавад, дар зуҳд тан,
То хаёлот аз даруна рӯфтан.

Ғолиб шудани макри рӯбах бар истеъсоми хар

Хар бaсе кӯшиду ўро дафъ гуфт,
Лек чўъулкалб бо хар буд чуфт.
Ғолиб омад ҳирсу сабраш буд заъиф,
Бас гулўхо, ки бурад ишқи рағиф. 2820
З-он расуле, к-иш ҳақоиқ дод даст,
«Кода факрун ан якун куфр» омадаст.
Гашта буд он хар маҷоатро асир,
Гуфт: «Агар макр аст, як раҳ мурда гир.
З-ин азоби чўъ боре вораҳам,
Гар ҳаёт ин аст, ман мурда беҳам».
Гар хар аввал тавбаву савганд х(в)ард,
Оқибат ҳам аз харӣ ҳабте бикард.
Ҳирс кӯру аҳмаку нодон кунад,
Маргро бар аҳмакон осон кунад. 2825
Нест осон марг бар чони харон,
Ки надоранд оби чони ҷовидон.
Чун надорад чони ҷовид, ў шақист,
Чуръати ў бар ачал аз аҳмакист.
Ҷаҳд кун, то ҷон муҳаллад гардадат,
То ба рӯзи марг барге бошадат.
Эътимодаш низ бар розиқ набуд,
Ки барафшонад бар ў аз ғайб ҷуд.
То кунунаш фазл берӯзӣ надошт,
Гарчи ғаҳ-ғаҳ бар танаш чўе гумошт. 2830
Гар набошад чўъ, сад ранчи дигар
Аз пайи ҳайза барорад аз ту сар.
Ранчи чўъ авло бувад худ з-он илал,
Ҳам ба лутфу ҳам ба хиффат, ҳам амал.
Ранчи чўъ аз ранҷо покизатар,
Хоса дар чўъ аст сад нафъу ҳунар.

Дар баёни фазилати эҳтимо ва чўъ

Чўъ худ султони доруҳост, ҳин,
Чўъ дар ҷон неҳ, ҷунин хораш мабин.
Ҷумла нохуш аз маҷоъат хуш шудааст,
Ҷумла хушҳо бе маҷоъатҳо рад аст. 2835
Он яке меҳӯрд нони фаҳфараҳ,
Гуфт соил: «Чун бад-ин астат шараҳ?»
Гуфт: «Чўъ аз сабр чун дуто шавад,
Нони ҷав дар пеши ман ҳалво шавад.

Пас тавонам, ки ҳама ҳалво х(в)арам,
 Чун кунам сабре, сабурам лочарам».
 Худ набошад чӯъ ҳар касро забун,
 К-ин алафзорест з-андоза бурун.
 Чӯъ мар хосони Ҳақро додаанд,
 То шаванд аз чӯъ шери зӯрманд. 2840
 Чӯъ ҳар чилфи гадоро кай диҳанд?
 Чун алаф кам нест, пеши ӯ ниҳанд,
 Ки бихур, ки ҳам бад-ин арзонӣ,
 Ту найи мурғоб, мурғи нонӣ.

**Ҳикояти муриде, ки шайх аз ҳирсу замири ӯ воқиф шуд,
 ўро насихат кард ба забон ва дар зимни насихат қуввати
 таваккул бахшидаш ба амр**

Шайх мешуд бо муриде бедиранг
 Сўйи шаҳре, нон бад-он ҷо буд танг.
 Тарси чӯъу қахт дар фикри мурид
 Ҳар даме мегашт аз ғафлат падида.
 Шайх оғаҳ буду воқиф аз замир,
 Гуфт ўро: «Чанд бошӣ дар заҳир? 2845
 Аз барои ғуссаи нон сўхтӣ,
 Дидаи сабру таваккул дўхтӣ.
 Ту найи з-он нозанинони азиз,
 Ки туро доранд бе ҷавзу мавиз.
 Чӯъ ризқи қони хосони Худост,
 Кай забуни ҳамчу ту гичи гадост?
 Бош фориғ, ту аз онҳо нестӣ,
 Ки дар ин матбах ту бенон бистӣ.
 Коса бар коса-сту нон бар нон мудом
 Аз барои ин шикамхорони ом. 2850
 Чун бимирад, меравад нон пеш-пеш,
 К-эй зи бими бенавой гашта хеш!
 Ту бирафтӣ, монд нон, бархез, гир,
 Эй бикӯшта хешро андар заҳир!
 Ҳин, таваккул кун, маларзон пову даст,
 Ризқи ту бар ту зи ту ошиқтар аст.
 Ошиқ асту мезанад ӯ мул-мул,
 Ки зи бесабрит донад, эй фазул!
 Гар туро сабре будӣ, ризқ омадӣ,
 Хештан чун ошиқон бар ту задӣ. 2855
 Ин таби ларза зи хавфи чӯъ чист?
 Дар таваккул сер метонанд зист.

**Ҳикояти он гов, ки танҳо дар чазираест бузург, Ҳак
таъоло он чазираи бузургро пур кунад аз наботу раёхин,
ки алафи гов бошад, то ба шаб он гов ҳамаро бихурад
ва фарбеҳ шавад чун кӯхпорае, чун шаб шавад, хобаш
набарад аз ғуссаву хавф, ки ҳамаи саҳроро чаридам,
фардо чӣ хӯрам? То аз ин ғусса лоғар шавад ҳамчун
хилол, рӯз бархезад ҳамаи саҳроро сабзтар ва анбӯхтар
бинад аз дӣ, боз бихӯрад ва фарбеҳ шавад, боз шабаш
ҳамон ғам бигирад. Солҳост, ки ӯ ҳамчунин мебинад ва
эътимод намекунад**

Як чазираи сабз ҳаст андар ҷаҳон,
Андар ӯ говест танҳо хушдаҳон.
Ҷумла саҳроро ҷарад ӯ то ба шаб,
То шавад зафту азиму мунтаҷаб.
Шаб зи андеша, ки фардо чӣ х(в)арам?
Гардад ӯ чун тори мӯ лоғар зи ғам.
Чун барояд субҳ, гардад сабз дашт,
То миён руста қасили сабзу кашт.
Андарафтад гов бо ҷўулбақар,
То ба шаб онро ҷарад ӯ сар ба сар.
Боз зафту фарбиҳу ламтур шавад,
Он танаш аз пиху қувват пур шавад.
Боз шаб андар таб афтад аз ҷазаъ,
То шавад лоғар зи хавфи мунтаҷаъ,
Ки чӣ хоҳам хӯрд фардо вақти х(в)ар?
Солҳо ин аст кори он бақар.

2860

Ҳеч нандешад, ки чандин сол ман
Меҳурам з-ин сабзасору з-ин ҷаман.
Ҳеч рӯзе кам наёмад рӯзиям,
Чист ин тарсу ғаму дилсӯзиям?
Боз чун шаб мешавад, он гови зафт
Мешавад лоғар, ки о ваҳ! Ризқ рафт.
Нафс он гов асту он дашт ин ҷаҳон,
К-ӯ ҳаме лоғар шавад аз хавфи нон,
Ки чӣ хоҳам хӯрд мустақбал? Аҷаб!
Лути фардо аз кучо созам талаб?
Солҳо хӯрдию кам н-омад зи х(в)ар,
Тарси мустақбал куну мозӣ нигар.
Луту пути хӯрдари ҳам ёд ор,
Мангар андар ғобиру кам бош зор.

2865

2870

Сайд кардани шер он харро ва ташна шудани шер аз кӯшиш. Рафт ба чашма, то об хӯрад, то боз омадани шер чигарбанду дилу гурдари рӯбох хӯрда буд, ки латифтар аст. Шер талаб кард, дилу чигар наёфт. Аз рӯбах пурсид, ки ку дилу чигар? Рӯбах гуфт: «Агар ўро дилу чигар будӣ, ончунон сиёсате дида буд он рӯз ва ба ҳазор ҳила чон бурда, кай бари ту бозомадӣ?» «Лав кунно насмаъу ав наъқилу, мо кунно фӣ асҳоби-с-саъир»

Бурд харро рӯбахак то пеши шер,
 Пора-пора кардаш он шери далер.
 Ташна шуд аз кӯшиш он султони дад,
 Рафт сӯйи чашма, то обе хурад.
 Рӯбахак хӯрд он чигарбанду дилаш,
 Он замон, чун фурсате шуд ҳосилаш.
 Шер чун воғашт аз чашма ба х(в)ар,
 Чуст дар хар дил, на дил буд, на чигар. 2875
 Гуфт рӯбахро: «Чигар ку? Дил чӣ шуд?
 Ки набошад чонварро з-ин ду буд».
 Гуфт: «Гар будӣ варо дил ё чигар,
 Кай бад-ин ҷо омадӣ бори дигар?
 Он қиёмат дида буду растхез
 В-он зи кӯҳ афтодану ҳавлу гурез.
 Гар чигар будӣ варо, ё дил будӣ,
 Бори дигар кай бари ту омадӣ?»
 Чун набошад нури дил, дил нест он,
 Чун набошад рӯҳ, ҷуз гил нест он. 2880
 Он зучоче, к-ӯ надорад нури чон,
 Бавлу қорура-ст, қандилаш махон.
 Нури мисбоҳ аст доди зулчалол,
 Санъати халқ аст он шиша-в сафол.
 Лочарам дар зарф бошад эътидоҳ,
 Дар лаҳабҳо набвад илло иттиҳод.
 Нури шаш киндил чун омехтанд,
 Нест андар нурашон аъдоду чанд.
 Он ҷухуд аз зарфҳо мушрик шудааст,
 Нур дид он муъмину мудрик шудааст. 2885
 Чун назар бар зарф афтад рӯхро,
 Пас, ду бинад Шисрову Нӯхро.
 Ҷӯ, ки обаш ҳаст, ҷӯ худ он бувад,
 Одамӣ он аст, к-ӯро чон бувад.
 Ин на мардонанд, инҳо суратанд,
 Мурдаи нонанду куштаи шахватанд.

Ҳикояти он роҳиб, ки рӯз бо чароғ мегашт дар миёни бозор, аз сари ҳолате, ки ўро буд

Он яке бо шамъ бармегашт рӯз,
Гирди бозоре, дилаш пуришқу сӯз.
Булфузуле гуфт ўро, к-эй фалон,
Ҳин, чӣ мечӯӣ ба сӯи ҳар дукон? 2890
Ҳин, чӣ мегардӣ ту чӯён бо чароғ
Дар миёни рӯзи равшан? Чист лоғ?»
Гуфт: «Мечӯям ба ҳар сӯ одамӣ,
Ки бувад ҳайӣ аз ҳаёти ондамӣ.
Ҳаст марде?» Гуфт: «Ин бозор пур
Мардумонанд, охир, эй донои хур!»
Гуфт: «Ҳоҳам мард, бар чодай дурах,
Дар раҳи ҳашму ба ҳангоми шараҳ,
Вақти ҳашму вақти шаҳват мард ку?
Толиби марде давонам кӯ ба кӯ. 2895
Ку дар ин ду ҳол марде дар ҷаҳон?
То фидои ӯ кунам имрӯз ҷон».
Гуфт: «Нодир чиз мечӯӣ, валек
Ғофил аз ҳукму қазоӣ, бин ту нек.
Нозири фаръӣ, зи асли беҳабар,
Фаръ моем, асл аҳкоми кадар».
Чархи гардонро қазо гумрах кунад,
Сад Уторидро қазо аблах кунад.
Танг гардонад ҷаҳони чораро,
Об гардонад ҳадику хораро. 2900
Эй қароре дода раҳро гом-гом,
Ҳоми хомӣ, хомӣ хомӣ, хомӣ хом!
Чун бидидӣ гардиши сангосиё,
Оби ҷӯро ҳам бибин, охир, биё.
Хокро дидӣ, баромад дар ҳаво?
Дар миёни хок бингар бодро.
Дегҳои фикр мебинӣ ба ҷӯш?
Андар оташ ҳам назар мекун ба ҳуш.
Гуфт Ҳақ Айюбро: «Дар макрумат
Ман ба ҳар мӯет сабре додамат. 2905
Ҳин, ба сабри худ макун чандин назар,
Сабр дидӣ? Сабр доданро нигар».
Чанд бинӣ гардиши дӯлобро?
Сар бурун кун, ҳам бибин тезобро.
Ту ҳамерӯӣ, ки мебинам, валек
Диди онро бас аломатҳост нек.
Гардиши кафро чу дидӣ мухтасар,
Ҳайратат бояд, ба дарё дарнигар.
Он ки кафро дид, сиргӯён бувад
В-он ки дарё дид, ӯ ҳайрон бувад. 2910

Он ки кафро дид, нийятҳо кунад
В-он ки дарё дид, дил дарё кунад.
Он ки кафҳо дид, бошад дар шумор
В-он ки дарё дид, шуд беихтиёр.
Он ки ӯ каф дид, дар гардиш бувад
В-он ки дарё дид, ӯ бегиш бувад.

Даъват кардани мусулмон мугро

Мар муғеро гуфт марде, к-эй фалон,
Ҳин, мусулмон шав, бибош аз муъминон».
Гуфт: «Агар хоҳад Худо, муъмин шавам
В-ар физояд фазл, ҳам мӯкин шавам». 2915

Гуфт: «Меҳоҳад Худо имони ту,
То раҳад аз дасти дӯзах чони ту.
Лек нафси наҳсу он шайтони зишт
Мекашандат сӯйи куфрону кунист».
Гуфт: «Эй мунсиф, чу эшон ғолибанд,
Ёри ӯ бошам, ки бошад зӯрманд.
Ёри он тонам будан, к-ӯ ғолиб аст,
Он тараф афтам, ки ғолиб ҷозиб аст.
Чун Худо меҳост аз ман сидқи зафт,
Хости ӯ чӣ суд? Чун пешаш нарафт. 2920

Нафсу шайтон хости худро пеш бурд
В-он иноят қаҳр гашту хурду мурд.
Ту яке қасру сароёе сохтӣ,
Андар ӯ сад нақши хуш афрохтӣ.
Хостӣ, масҷид бувад он ҷойи хайр,
Дигаре омад, мар онро сохт дайр.
Ё ту бофидӣ яке карбос, то
Хуш бисозӣ баҳри пушидан қабо.
Ту қабо меҳостӣ, ҳасм аз набард
Рағми ту карбосро шалвор кард. 2925

Чораи карбос чӣ бвад, чони ман!
Ўз забунӣ ройи он ғолиб шудан?
Ў забун шуд, ҷурми ин карбос чист?
Он ки ӯ мағлуби ғолиб нест, кист?
Чун касе бе хости ӯ бар вай биронд,
Хорбун дар мулку хонай ӯ нишонд.
Сохиби хона бад-ин хорӣ бувад,
Ки чунин бар вай ҳалоқат меравад.
Ҳам ҳалақ гардам ман, ар тоза-в навам,
Чунки ёри инчунин хорӣ шавам. 2930

Чунки хоҳӣ, нафс омад мустаён,
Тасҳар омад: «айша шоаллоҳу кон?»
Ман агар нанги мугон ё кофарам,
Он наям, ки бар Худо ин зан барам,
Ки касе ноҳоли ӯву рағми ӯ

Гардад андар мулкати ӯ ҳукмчӯ!
 Мулкати ӯро фурӯ гирад чунин,
 Ки наёрад дам задан дамофарин!
 Дафъи ӯ меҳоҳаду мебоядаш,
 Дев ҳар дам ғусса меафзоядаш! 2935
 Бандаи ин дев мебояд шудан,
 Чунки голиб ӯст дар ҳар анҷуман,
 То мабодо, к-ин кашад шайтон зи ман,
 Пас, чӣ дастам гирад он чо зулминан?
 Он ки ӯ хоҳад, муроди ӯ шавад,
 Аз кӣ кори ман дигар некӯ шавад?»

Масали шайтон бар дари раҳмон

«Ҳошалиллаҳ, айша шоаллоҳу кон»
 Ҳоким омад дар макону ломакон.
 Ҳеч кас дар мулки ӯ бе амри ӯ
 Дарнаяфзояд сари як тои мӯ. 2940
 Мулк мулки ӯст, фармон они ӯ,
 Камтарин сағ бар дар он шайтони ӯ.
 Туркмонро гар саге бошад ба дар,
 Бар дараш бинҳода бошад рӯву сар.
 Кӯдакони хона думмаш мекашанд,
 Бошад андар дасти тифлон хорманд.
 Боз, агар бегонае маъбар кунад,
 Ҳамла бар вай ҳамчу шери нар кунад,
 Ки «ашиддоу ала-л-куффор» шуд,
 Бо валӣ гул, бо адӯ чун хор шуд. 2945
 3-оби тутмоче, ки додаш туркмон,
 Ончунон вофӣ шудасту посбон.
 Пас, саги шайтон, ки Ҳақ ҳасташ кунад,
 Андар ӯ сад фикрату хилат танад.
 Обрӯхоро ғизои ӯ кунад,
 То барад ӯ обрӯи неку бад.
 Оби тутмоч аст оби рӯи ом,
 Ки саги шайтон аз ӯ ёбад таъом.
 Бар дари хиргоҳи қудрат чони ӯ
 Чун набошад ҳукмро қурбон? Бигӯ. 2950
 Галла-галла аз муриду аз марид,
 Чун саги босит «зироъа би-л-васид».
 Бар дари Каҳфи улухийят чу сағ
 Зарра-зарра амрчӯ, барчастарағ.
 Эй саги дев, имтиҳон мекун, ки то
 Чун дар ин раҳ мениханд ин халқ по?
 Ҳамла мекун, манъ мекун, менигар,
 То ки бошад мода андар сидқу нар.
 Пас «аъуз» аз баҳри чӣ бошад чу сағ,
 Гашта бошад аз тараффуъ тезтағ? 2955

Ин «аъуз» он аст, к-эй турки Хито!
 Бонг барзан бар сагат, рах баргушо,
 То биёям бар дари хиргоҳи ту,
 Ҳочате хоҳам зи чуду чоҳи ту».
 Чунки турк аз сатвати саг очиз аст,
 Ин «аъуз»-у ин фиғон ноҷоиз аст.
 Турк ҳам гӯяд: «Аъуз» аз саг, ки ман
 Ҳам зи саг дармондаам андар ватан.
 Ту намеёри бар ин дар омадан,
 Ман намеёрам зи дар берун шудан». 2960
 Хок акнун бар сари турку кунук,
 Ки яке саг ҳар дуру бандад унук.
 Ҳошалиллаҳ, турк бонге барзанад,
 Саг чӣ бошад? Шери нар хун қай кунад?
 Эй ки худро шери Яздон хондай,
 Солҳо шуд бо саге дармондай.
 Чун кунад ин саг барои ту шикор?
 Чун шикори саг шудааст ошкор.

**Чавоб додани муъмини суннӣ кофири чабриро ва дар
 исботи ихтиёри банда далел гуфтан. Суннат роҳе бошад
 кӯфтаи иқдоми анбиё, алайҳимуссалом. Бар ямини он
 роҳ биёбони чабр, ки худро ихтиёр набинад ва амру
 наҳйро мункир шавад ва таъвил кунад ва аз мункир шу-
 дани амру наҳй лозим ояд инкори бихишт, ки бихишт
 ҷазои мутеъони амр аст ва дӯзах ҷазои муҳолифони амр
 ва дигар нагӯям, ба чӣ анҷомад, ки «ал-окилу якфихи
 ал-ишора» ва бар ясори он роҳи биёбони қадр аст, ки
 қудрати холиқро мағлуби қудрати халқ донад ва аз он
 фасодҳо зояд, ки он муғи чабрӣ бармешумурд**

Гуфт муъмин: «Бишнава, эй чабрӣ, хитоб,
 Они худ гуфти, нақ овардам чавоб. 2965
 Бозии худ дидӣ, эй шатранҷбоз!
 Бозии хасмат бибин пахну дароз.
 Номаи узри худат бархондӣ,
 Номаи суннӣ бихон, чӣ мондӣ?
 Нукта гуфти, чабриёна дар қазо,
 Сирри он бишнава зи ман дар мочаро.
 Ихтиёре ҳаст моро бегумон,
 Ҳиссо мункир натонӣ шуд аён.
 Сангро ҳаргиз бигӯяд кас, биё?
 Аз кулӯхе кас кучо чӯяд вафо? 2970
 Одамиро кас нагӯяд, хин, бипар,
 Ё биё, эй кӯр, ту дар ман нигар.

Гуфт Яздон: «Мо ала-л-аъмо ҳарач»,
 Кай нихад бар кас «ҳарач раббу-л-фараҷ?»
 Кас нагӯяд сангро, дер омадӣ,
 Ё ки ҷӯбо, ту чаро бар ман задӣ?
 Инчунин вочустҳо маҷбурро
 Кас бигӯяд? Ё занад маъзурро?
 Амру наҳӣу хашму ташифу итеб
 Нест ҷуз мухторро, эй покчеб! 2975
 Ихтиёре ҳаст дар зулму ситам,
 Ман аз ин шайтону нафс ин хостам.
 Ихтиёр андар дарунат сокин аст,
 То надид ӯ Юсуфе, кафро нахаст.
 Ихтиёру доъия дар нафс буд,
 Рӯш дид, он ғах ҷулоу гушуд.
 Сағ бихуфта, ихтиёраш гашта гум,
 Чун шиканба дид, ҷунбонид дум.
 Асб ҳам ҳу-ҳу кунад, чун дид ҷав,
 Чун бичунбад гӯшт, гурба кард «мав». 2980
 Дидан омад ҷунбиши он ихтиёр,
 Ҳамчу нафхе з-оташ ангезад шарор.
 Пас бичунбад ихтиёрат чун Билис,
 Шуд далола, орадат пайгоми вис.
 Чунки матлубе бар ин кас арза кард,
 Ихтиёри хуфта бигшоид навард.
 В-он фаришта хайрҳо бар рағми дев
 Арза дорад, мекунад дар дил ғирев.
 То бичунбад ихтиёри хайри ту,
 З-он ки пеш аз арза хуфтаст ин ду ҳӯ. 2985
 Пас, фаришта-в дев гашта арздор
 Баҳри таҳрики уруқи ихтиёр.
 Мешавад з-илҳомҳову васваса
 Ихтиёри хайру шаррат даҳкаса.
 Вақти таҳлили намоз, эй бонамак,
 З-он салом овард бояд бар малак,
 Ки зи илҳому дуъои хубатон
 Ихтиёри ин намозам шуд равон.
 Боз аз баъди гунаҳ лаънат кунӣ
 Бар Билис, эро к-аз ӯи мунҳанӣ. 2990
 Ин ду зид арза кунандат дар сирор,
 Дар ҳичоби ғайб омад арздор.
 Чунки пардаи ғайб бархезад зи пеш,
 Ту бибинӣ рӯи даллолони хеш.
 В-он суҳаншон вошиносӣ бегазанд,
 К-он суҳангӯён ниҳон инҳо буданд.
 Дев гӯяд: «Эй асири табъу тан,
 Арза мекардам, накардам зӯр ман».
 В-он фаришта гӯядат, ман гуфтамат,
 Ки аз ин шодӣ фузун гардад ғамат. 2995

Он фалон рӯзат нагуфтам ман чунон?
 Ки аз он сӯй аст раҳ сӯйи чинон.
 Мо муҳибби қону рӯҳафзои ту,
 Сочидони мухлиси бобои ту.
 Ин замонат хидмате ҳам мекунем,
 Сӯйи маҳдумӣ салоҷат мезанем.
 Он гуруҳ боботро буда идо,
 Дар хитоби «усҷуду» карда ибо.
 Он гирифтӣ, они мо андохтӣ,
 Ҳаққи хидматҳои мо нашнохтӣ? 3000
 Ин замон морову эшонро аён
 Дарнигар, бишнос аз лаҳну баён.
 Нимшаб чун бишнави роze зи дӯст,
 Чун суҳан гӯяд саҳар, донӣ, ки ўст.
 В-ар ду кас дар шаб хабар орад туро,
 Рӯз аз гуфтан шиносӣ ҳар дуру.
 Бонги шеру бонги сағ дар шаб расид,
 Сурати ҳар ду зи торикӣ надид.
 Рӯз шуд, чун боз дар бонг омаданд,
 Пас шиносадшон зи бонг он хушманд. 3005
 Махлас ин ки деу рӯҳи арзадор
 Ҳар ду ҳастанд аз татиммай ихтиёр.
 Ихтиёре ҳаст дар мо нопадид,
 Чун ду мутлақ дид, ояд дар мазид.
 Устодон кӯдаконро мезананд,
 Он адаб санги сияхро кай кунанд?
 Ҳеч гӯйи сангро: «Фардо биё
 В-ар наёӣ, ман диҳам бадро сазо?
 Ҳеч оқил мар кулӯхеро занад?
 Ҳеч бо санге итобе кас кунад? 3010
 Дар хирад чабр аз қадар расвотар аст,
 З-он ки чабрӣ ҳисси худро мункир аст.
 Мункири ҳис нест он марди қадар,
 Феъли Ҳақ ҳиссӣ набошад, эй писар!
 Мункири феъли Худованди ҷалил
 Ҳаст дар инкори мадлули далел.
 Он бигӯяд дуд ҳасту нор не,
 Нури шамъе, бе зи шамъе равшане.
 В-он ҳамебинад муайян норро,
 Нест мегӯяд пайи инкорро. 3015
 Чомааш сӯзад, бигӯяд нор нест,
 Чомааш дӯзад, бигӯяд тор нест.
 Пас, тасуфсут омад ин даъвои чабр,
 Лочарам бадтар бувад з-ин рӯ зи габр.
 Габр гӯяд ҳаст олам, нест рабб,
 Ё рабе гӯяд, ки набвад мустаҳабб.
 Ин ҳамегӯяд, ҷаҳон худ нест ҳеч,
 Ҳаст суфастой андар печ-печ.

Чумлаи олам муқир дар ихтиёр,
 Амру наҳйи ин маёру он биёр.
 Ў хамегӯяд, ки амру наҳй «ло»-ст,
 Ихтиёри нест, ин чумла хатост.
 Хиссро хайвон муқирр аст, эй рафик!
 Лек идроки далел омад дақиқ.
 З-он ки маҳсус аст моро ихтиёр,
 Хуб меояд бар ў таклифи кор.

3020

**Дарки вичдонӣ чун ихтиёру изтирор ва хашму истибору
 серию ноҳор ба чойи ҳисс аст, ки зард аз сурх бидонад ва
 фарқ кунад ва хурд аз бузург ва талх аз ширин ва мушк
 аз саргин ва дурушт аз нарм ба ҳисси масс ва гарм аз
 сард ва сӯзон аз ширгарм ва тар аз хушк ва масси девор
 аз масси дарахт. Пас, мункири вичдонӣ мункири ҳисс
 бошад ва зиёда, ки вичдонӣ аз ҳисс зоҳиртар аст, зеро
 ҳиссро тавон бастан ва манъ кардан аз эҳсос ва бастан
 роҳ ва мадҳал вичдонӣро мумкин нест «ва-л-оқилу
 якфиҳи-ал-ишора».**

Дарки вичдонӣ ба чойи ҳис бувад,
 Хар ду дар як чадвал, эй ам, меравад.
 Нағз меояд бар ў кун, ё макун,
 Амру наҳйу мочарохову сухун.
 Ин ки фардо ин кунам, ё он кунам?
 Ин далели ихтиёр аст, эй санам!
 В-он пушаймонӣ, ки хӯрдӣ з-он бадӣ,
 З-ихтиёри хеш гаштӣ муҳтадӣ.
 Чумла Куръон амру наҳй асту ваъид,
 Амр кардан санги мраморро кӣ дид?
 Ҳеч доно, ҳеч оқил ин кунад?
 Бо кулӯху санг хашму кин кунад?
 Ки бигуфтам, к-инчунин кун, ё чунон,
 Чун накардед? Эӣ мавоту очизон!
 Ақл кай ҳукме кунад бар чӯбу санг?
 Ақл кай чанге занад бар нақши чанг?
 К-эӣ ғуломи бастадаст, ишкастапо!
 Найза баргиру биё сӯйи вағо!
 Холиқе, ки ахтару гардун кунад,
 Амру наҳйи ҷоҳилона чун кунад?
 Эҳтимоли ачз аз Ҳақ рондӣ,
 Ҷоҳилу гичу сафеҳаш хондӣ.
 Ачз набвад аз қадарвар, гар бувад,
 Ҷоҳилӣ аз очизӣ бадтар бувад.

3025

3030

3035

Турк мегӯяд кунуқро аз карам:
 «Бе сагу бе далқ о сӯйи дарам,
 В-аз фалон сӯй андаро, ҳин, бо адаб,
 То сагам бандад зи ту дандону лаб».
 Ту ба акси он кунӣ, бар дар равӣ,
 Лочарам аз захми саг хаста шавӣ.
 Ончунон рав, ки ғуломон рафтаанд,
 То сагаш гардад ҳалиму меҳрманд.
 Ту саге бо худ барӣ, ё рӯбаҳе,
 Саг бишӯрад аз буни ҳар хирғаҳе. 3040
 Ғайри Ҳақро гар набошад ихтиёр,
 Ҳашм чун меоядат бар чурмдор?
 Чун ҳамехой ту дандон бар адӯ?
 Чун ҳамебинӣ гуноҳу чурм аз ӯ?
 Гар зи сақфи хона чӯбе бишканад,
 Бар ту афтад, сахт маҷрӯҳат кунад.
 Ҳеч ҳашме оядат бар чӯби сақф?
 Ҳеч андар кини ӯ боши ту вақф?
 Ки чаро бар ман заду дастам шикаст?
 Ӯ адӯву ҳасми ҷони ман будаст. 3045
 Кӯдакони хурдро чун мезанӣ?
 Чун бузургонро муназзаҳ мекунӣ?
 Он ки дуздад моли ту, гӯйӣ, бигир,
 Дасту пояшро бибур, созаш асир!
 В-он ки қасди аврати ту мекунад,
 Сад ҳазорон ҳашм аз ту медамад.
 Гар биёяд селу рахти ту барад,
 Ҳеч бо сел оварад кине хирад?
 В-ар биёмад боду дасторат рабуд,
 Кай туро бо бод дил ҳашме намуд? 3050
 Ҳашм дар ту шуд баёни ихтиёр,
 То нагӯйӣ ҷабриёна эътизор.
 Гар шутурбон уштуреро мезанад,
 Он шутур қасди зананда мекунад.
 Ҳашми уштур нест бо он чӯби ӯ,
 Пас, зи мухторӣ шутур бурдаст бў.
 Ҳамчунин саг, гар бар ӯ санге занӣ,
 Бар ту орад ҳамла, гардад мунсанӣ.
 Сангро гар гирад, аз ҳашми ту аст,
 Ки ту дурию надорад бар ту даст. 3055
 Ақли ҳайвонӣ чу донист ихтиёр,
 Ин мағӯ, эй ақли инсон, шарм дор.
 Равшан аст ин, лек аз тамъи сахур
 Он хуранда чашм мебандад зи нур.
 Чунки қуллӣ майли ӯ нон хӯрданест,
 Рӯ ба торикӣ ниҳад, ки рӯз нест.
 Ҳирс чун хуршедро пинҳон кунад,
 Чӣ ачаб, гар пушт бар бурҳон кунад?

**Ҳикоят ҳам дар баёни тақрири ихтиёри халқ ва баёни он,
ки тақдиру қазо салбкунандаи ихтиёр нест**

Гуфт дуде шахнаро, к-эй подшоҳ!
 Он чи кардам, буд он ҳукми Илоҳ. 3060
 Гуфт шаҳна: «Он чи ман ҳам мекунам,
 Ҳукми Ҳаққ аст, эй ду чашми равшанам!»
 Аз дуконе гар касе турбе барад,
 К-ин зи ҳукми Эзад аст, эй бохирад!
 Бар сараш кӯбӣ ду-се мушт: «Эй карех!
 Ҳукми Ҳаққ аст ин, ки ин ҷо бознех!»
 Дар яке турра чу ин узр, эй фазул!
 Менаёяд пеши баққоле қабул.
 Чун бад-ин узр эътимод мекуни?
 Бар ҳаволий аждаҳое метани? 3065
 Аз чунин узр, эй салими нонабил,
 Хуну молу зан ҳама кардӣ сабил.
 Ҳар касе, пас, сиблати ту барканад,
 Узр орад, хешро музтар кунад.
 Ҳукми Ҳақ гар узр мешояд туро,
 Пас биёмӯзу бидеҳ фатво маро,
 Ки маро сад орзуву шахват аст,
 Дасти ман баста зи биму ҳайбат аст.
 Пас, карам кун, узрро таълим деҳ,
 Баргушо аз дасту пойи ман гирех. 3070
 Ихтиёри кардай ту пешае,
 К-ихтиёре дораму андешае.
 В-арна чун бигзидай он пешаро?
 Аз миёни пешаҳо, эй кадхудо!
 Чунки ояд навбати нафсу ҳаво,
 Бистмарда ихтиёр ояд туро.
 Чун барад як ҳабба аз ту ёр суд,
 Ихтиёри чанг дар чонат гушуд.
 Чун биёяд навбати шукри ниъам,
 Ихтиёрат нест? В-аз сангӣ ту кам? 3075
 Дӯзахатро узр ин бошад яқин,
 К-андар ин сӯзиш маро маъзур бин.
 Кас бад-ин ҳуччат чу маъзурат надошт
 В-аз кафи ҷаллод ин дурат надошт.
 Пас бад-ин довар ҷаҳон манзум шуд,
 Холи он олам ҳама маълум шуд.

**Ҳикоят ҳам дар ҷавоби ҷабрӣ ва исботи ихтиёр ва
сикхати амру наҳй ва баёни он ки узри ҷабрӣ дар ҳеч
миллате ва дар ҳеч дине мақбул нест ва мӯҷиби халос
нест аз сазои он қор, ки қардаст, чунонки халос наёфт
Иблиси ҷабрӣ бад-он ки гуфт: «Бимо ағвайтанӣ ва-л-
қалилу ядуллу ала-л-қасир».**

Он яке мерафт болои дарахт,
Мефишонд он меваро дуздона сахт.
Соҳиби боғ омаду гуфт: «Эй дани,
Аз Худо шармет ку? Чӣ мекунӣ?» 3080
Гуфт: «Аз боғи Худо бандай Худо
Ғар хурад хурмо, ки Ҳақ қардаш ато,
Омиёна чӣ маломат мекунӣ?
Бухл бар хони Худованди ғанӣ?»
Гуфт: «Эй айбак, биёвар он расан,
То нағӯям ман ҷавоби булҳасан».
Пас бибастан сахт он дам бар дарахт,
Мезад ӯ бар пушту соқаш чӯб сахт.
Гуфт: «Охир аз Худо шарме бидор,
Мекӯшӣ ин бегунахро зори зор». 3085
Гуфт: «Аз чӯби Худо ин бандааш
Мезанад бар пушти дигар банда х(в)аш.
Чӯби Ҳаққу пушту паҳлӯ онӣ ӯ,
Ман ғулому олати фармони ӯ».
Гуфт: «Тавба қардам аз ҷабр, эй аёр,
Ихтиёр аст, ихтиёр аст, ихтиёр».
Ихтиёрот ихтиёраш ҳаст қард,
Ихтиёраш чун саворе зери қард.
Ихтиёраш ихтиёри мо қунад,
Амр шуд бар ихтиёре мустанад. 3090
Ҳокимӣ бар сурати беихтиёр
Ҳаст қар махлуқро дар иқтидор.
То кашад бе ихтиёре сайдро,
То барад бигрифта гӯш ӯ Зайдро.
Лек бе ҳеч олате сунъи самад
Ихтиёрашро қаманди ӯ қунад.
Ихтиёраш Зайдро қайдаш қунад,
Бе сагу бе дом Ҳақ сайдаш қунад.
Он дурӯғар ҳокими чӯбе бувад
В-он мусаввир ҳокими ҳубӣ бувад. 3095
Ҳаст оҳангар бар оҳан қаййиме,
Ҳаст банно ҳам бар олат ҳокиме.
Нодир ин бошад, ки чандин ихтиёр
Соқид андар ихтиёраш бандавор.

Қудрати ту бар чамодот аз набард
 Кай чамодеро аз онҳо нафӣ кард?
 Қудраташ бар ихтиёрот ончунон,
 Нафӣ нақнад ихтиёро аз он.
 Хосташ мегӯй бар вачҳи камол,
 Ки набошад нисбати ҷабру залол. 3100
 Чунки гуфти, куфри ман хости вай аст,
 Хости худро низ ҳам медон, ки ҳаст.
 3-он ки бе хоҳи ту худ куфри ту нест,
 Куфри беҳоҳиш таноқуз гуфтанест.
 Амр очизро қабех асту замим,
 Хашм баттар, хоса аз рабби раҳим.
 Гов гар юге нагирад, мезананд,
 Ҳеч гове, ки напаррад, мезананд?
 Гов чун маъзур набвад дар фузул,
 Соҳиби гов аз чӣ маъзур асту дул? 3105
 Чун найӣ ранҷур, сарро бармабанд,
 Ихтиёрат ҳаст, бар сиблат маҳанд.
 Чаҳд кун, к-аз чоми Ҳақ ёбӣ навӣ,
 Беҳуду беихтиёр он гаҳ шавӣ.
 Он гаҳ он майро бувад кулл ихтиёр,
 Ту шавӣ маъзури мутлақ маствор.
 Ҳар чӣ кӯбӣ, кӯфта мебошад он,
 Ҳар чӣ рӯбӣ, рӯфта мебошад он.
 Кай кунад он маст ҷуз адлу савоб,
 Ки зи чоми Ҳақ кашидаст ӯ шароб. 3110
 Ҷодувон Фиръавнро гуфтанд: «Бист,
 Мastro парвои дасту пой нест».
 Дасту пойи ман майи он воҳид аст,
 Дастӣ зоҳир соя асту косид аст.

**Маънии «мошоаллоҳу кона», яъне хост хости ӯст, ризои
 ӯ ҷӯед, аз хашми дигарон ва радди дигарон дилтанг
 мабошед. Ин «кона» агарчи лафзи мозист, лекин дар
 феъли Худо мозӣ ва мустақбал набошад, ки «лайса
 индаллоҳи сабоҳун ва ло масоун»**

Қавли банда «айша шоаллоҳу кон»
 Баҳри он набвад, ки тунбал кун дар он.
 Балки таҳриз аст бар ихлосу чидд,
 Ки дар он хидмат фузун шав мустаъидд.
 Гар бигӯянд: «Он чи меҳоҳӣ ту род,
 Кор кори туст бар ҳасби мурод». 3115
 Он гаҳ он тунбал кунӣ, ҷоиз бувад,
 К-он чи хоҳӣ в-он чӣ гӯӣ, он шавад.

Чун бигӯянд: «Айша шоаллоҳу кон,
 Ҳукм ҳукми ўст мутлак, ҷовидон».
 Пас, чаро садмарда андар вирди ў
 Барнагардӣ бандагона гирди ў?
 Гар бигӯянд: «Он чи меҳоҳад вазир,
 Хост они ўст андар доругир».
 Гирди ў гардон шавӣ садмарда зуд,
 То бирезад бар сарат эҳсону ҷуд. 3120
 Ё гурезӣ аз вазиру қасри ў?
 Ин набошад ҷустуҷӯи насри ў.
 Божгуна з-ин сухан коҳил шудӣ,
 Мунъакис идроку хотир омадӣ.
 «Амр амри он фалон хоҷа-ст», хин!
 Чист? Яъне, бо ҷуз ў камтар нишин.
 Гирди хоҷа гард, чун амр они ўст,
 К-ӯ кушад душман, раҳонад ҷони дӯст.
 Ҳар ҷӣ ў хоҳад, ҳамон ёбӣ яқин,
 Ёва кам рав, хидмати ў баргузин. 3125
 Не чу ҳоким ўст, гирди ў магард,
 То шавӣ номасиёҳу рӯйзард.
 Ҳақ бувад таъвил, к-он гармат кунад,
 Пурумеду ҷусту бошармат кунад
 В-ар кунад сустат, ҳақиқат, ин бидон:
 Ҳаст табдилу на таъвил аст он.
 Ин барои гарм кардан омадаст,
 То бигирад ноумедонро ду даст.
 Маънии Қуръон зи Қуръон пурсу бас
 В-аз касе, к-оташ задаст андар ҳавас. 3130
 Пеши Қуръон гашт қурбонию паст,
 То ки айни рӯҳи ў Қуръон шудааст.
 Равғане, к-ӯ шуд фидои гул ба кул,
 Хоҳ равған бўӣ кун, хоҳӣ ту гул.

Ва ҳамчуни «қад ҷаффа-л-қаламу», яъне «ҷаффа-л-қаламу ва катаба ло ястава-т-тоъату ва-л-маъсияту ло ястава-л-амонату ва-с-сарикату, ҷаффа-л-қаламу ан ло ястава-ш-шукуру ва-л-куфрону ҷаффа-л-қаламу ин-наллоҳа ло юзиъу аҷра-л-муҳсинин»

Ҳамчуни таъвили «қад ҷаффа-л-қалам»
 Баҳри таҳриз аст бар шуғли аҳам.
 Пас қалам бинвишт, ки ҳар корро
 Лоиқи он ҳаст таъсиру ҷазо.
 Каз равӣ, «ҷаффа-л-қалам» каж оядат,
 Ростӣ орӣ, саодат зоядат. 3135

Зулм орӣ, мудбирӣ, «чаффа-л-қалам»,
 Адл орӣ, бар х(в)арӣ, «чаффа-л-қалам».

Чун бидуздад, даст шуд «чаффа-л-қалам»,
 Хӯрд бода, маст шуд «чаффа-л-қалам».

Ту раво дорӣ? Раво бошад, ки Ҳак
 Ҳамчу маъзул ояд аз ҳукми сабақ?
 Ки зи дасти ман бурун рафтаст қор,
 Пеши ман чандин маё, чандин мазор!
 Балки маънӣ он бувад «чаффа-л-қалам»:

Нест яксон пеши ман адлу ситам. 3140
 Фарқ бинҳодам миёни хайру шар,
 Фарқ бинҳодам зи бад ҳам аз батар.
 Заррае гар дар ту афзунӣ адаб
 Бошад аз ёрат, бидонад ғазли раб.
 Қадри он зарра туро афзун диҳад,
 Зарра чун кӯҳе қадам берун ниҳад.
 Подшоҳе, ки ба пеши тахти ӯ
 Фарқ набвад аз амину зулмчӯ.
 Он ки меларзад зи бими радди ӯ
 В-он ки таъна мезанад дар ҷадди ӯ, 3145
 Фарқ набвад, ҳар ду як бошад бараш,
 Шоҳ набвад, хоки тира бар сараш.
 Заррае гар ҷаҳди ту афзун бувад,
 Дар тарозуи Худо мавзун бувад.
 Пеши ин шоҳон, ҳамора ҷон қанӣ,
 Беҳабар эшон зи ғадру равшанӣ.
 Гуфти ғаммозе, ки бад гӯяд туро,
 Зоеъ орад хидмататро солҳо.
 Пеши шоҳе, ки самё асту басир,
 Гуфти ғаммозон набошад ҷойгир. 3150
 Ҷумла ғаммозон аз ӯ оис шаванд,
 Сӯйи мо оянду афзоянд панд.
 Бас ҷафо гӯянд шахро пеши мо,
 Ки бирав, «чаффа-л-қалам», кам кун вафо.
 Маънии «чаффа-л-қалам» қай он бувад?
 Ки ҷафоҳо бо вафо яксон бувад?
 Бал ҷафоро, ҳам ҷафо «чаффа-л-қалам»
 В-он вафоро, ҳам вафо «чаффа-л-қалам».
 Афв бошад, лек ку фарри умед,
 Ки бувад банда зи тақво рӯсапед? 3155
 Дузд ро гар афв бошад, ҷон барад,
 Қай вазиру хозини маҳзан шавад?
 Эй аминуддини раббонӣ, биё,
 К-аз амонат руст ҳар тоҷу ливо.
 Пури султон гар бар ӯ хоин шавад,
 Он сараш аз тан бад-он боин шавад,
 В-ар ғуломи ҳиндӣ орад вафо,
 Давлат ӯро мезанад: «тола бақо».

Чӣ ғулом? Ар бар даре саг бовафост,
 Дар дили солор, ўро сад ризост. 3160
 3-ин чу сагро бўса бар пӯзаш диҳад,
 Гар бувад шере, чӣ пирӯзаш диҳад?
 Чуз магар дузде, ки хидматҳо кунад,
 Сидқи ӯ беҳи ҷафоро барканад.
 Чун Фузайли раҳзане, к-ӯ рост бохт,
 3-он ки даҳмарда ба сӯйи тавба тохт,
 В-ончунон ки соҳирон Фиръавнро
 Рӯсияҳ карданд аз сабру вафо.
 Дасту по доданд дар чурми қавад,
 Он ба садсола ибодат кай шавад? 3165
 Ту, ки панҷаҳ сол хидмат кардай,
 Кай чунин сидқе ба даст овардай?

**Хикояти он дарвеш, ки дар Ҳарӣ ғуломони ороштаи
 амиди Хуросонро дид ва бар асбони тозӣ ва қабоҳои
 зарбафт ва кулоҳҳои муғаррак ва ғайри он, пурсид, ки
 инҳо кадом амиронанд ва чӣ шоҳонанд? Гуфтанд ўро, ки
 инҳо амирон нестанд, инҳо ғуломони амиди Хуросонанд.
 Рӯй ба осмон кард, ки, эй Худо, ғулом парвардан аз амид
 биёмӯз. Он чо муставфиро амид гӯянд**

Он яке густохрӯ андар Ҳарӣ,
 Чун бидидӣ ӯ ғуломи меҳтаре,
 Ҷомаи атлас, камар заррин, равон,
 Рӯй кардӣ сӯйи қиблай осмон,
 К-эй Худо, 3-ин хоҷаи соҳибминан
 Чун наёмӯзӣ ту банда доштан?
 Банда парвардан биёмӯз, эй Худо!
 3-ин раису ихтиёри шоҳи мо». 3170
 Буд муҳтоҷу бараҳна-в бенаво,
 Дар зимистон ларз-ларзон аз ҳаво.
 Инбисоте кард он аз худ барӣ,
 Чуръате бинмуд ӯ аз ламтурӣ.
 Этимодаш бар ҳазорон мавҳибат,
 Ки надими Ҳақ шуд аҳли маърифат.
 Гар надими шоҳ густохӣ кунад,
 Ту макун он, ки надорӣ он санад.
 Ҳақ миён доду миён беҳ аз камар,
 Гар касе тоҷе ниҳад, ӯ дод сар. 3175
 То яке рӯзе, ки шоҳ он хочаро
 Муттаҳам карду бибасташ дасту по.
 Он ғуломонро шиканча менамуд,
 Ки дафинай хоҷа бинмод зуд.

Сирри ӯ бо ман бигӯед, эй хасон!
 В-арна буррам аз шумо ҳалқу лисон.
 Муддати як моҳашон таъзиб кард,
 Рӯзу шаб ишканчаву ифшору дард.
 Пора-пора кардашону як гулом
 Розӣ хоҷа вонагуфт аз эҳтимом. 3180
 Гуфташ андар хоб хотиф, к-эй киё,
 Банда будан ҳам биёмӯзу биё.
 Эй дарида пӯстини Юсуфон,
 Гар бидаррад гургат, он аз хеш дон.
 3-он ки мебофӣ, ҳамасола бипӯш,
 3-он ки мекоӣ, ҳамасола бинӯш.
 Феъли туст ин ғуссаҳои дамбадам,
 Ин бувад маънии «қад чаффа-л-калам».
 Ки нагардад суннати мо аз рашад,
 Некро неки бувад, бадрост бад. 3185
 Кор кун ҳин, ки Сулаймон зинда аст,
 То ту девӣ, теги ӯ бурранда аст.
 Чун фаришта гашт, аз теғ эминест,
 Аз Сулаймон ҳеч ўро хавф нест.
 Ҳукми ӯ бар дев бошад, на малак,
 Ранҷ дар хок аст, на фавқи фалак.
 Тарк кун ин чабрро, ки бас тихист,
 То бидонӣ сирри сирри чабр чист?
 Тарк кун ин чабри чамъи манбалон,
 То хабар ёбӣ аз он чабри чу чон. 3190
 Тарки маъшуқӣ куну кун ошиқӣ,
 Эй гумон бурда, ки хубу фоикӣ.
 Эй ки дар маънӣ зи шаб хомуштарӣ,
 Гуфти худро чанд чӯйи муштарӣ?
 Сар бичунбонанд пешат баҳри ту,
 Рафт дар савдои эшон даҳри ту.
 Ту маро гӯй: «Ҳасад - андар мапеч»,
 Чӣ ҳасад орад касе аз фавти ҳеч?
 Ҳаст таълими хасон, эй чашмшӯх,
 Ҳамчу нақши хурд кардан бар кулӯх. 3195
 Хешро таълим кун ишқу назар,
 К-он бувад чун нақши «фӣ чирм ил-ҳаҷар».
 Нафси ту бо туст, шогирди вафо,
 Ғайр фонӣ шуд, кучо чӯйӣ? Кучо?
 То кунӣ мар ғайрро чабру санӣ,
 Хешро бадхӯву ҳолӣ мекунӣ.
 Муттасил чун шуд дилат бо он адан,
 Ҳин, бигӯ, маҳрос аз ҳолӣ шудан.
 Амри «кул» 3-ин омадаш, к-эй ростин,
 Кам нахоҳад шуд, бигӯ, дарёст ин. 3200
 «Анситу», яъне ки обатро ба лоғ,
 Ҳин, талаф кам кун, ки лабхушк аст боғ.

Ин сухан поён надорад, эй падар,
 Ин суханро тарк кун, поён нигар.
 Ғайратам ояд, ки пешат бистанд,
 Бар ту механданд, ошиқ нестанд.
 Ошиқонат дар паси пардай карам
 Баҳри ту наъразанон, бин, дам ба дам.
 Ошиқи он ошиқони ғайб бош,
 Ошиқони панҷрӯза кам тарош, 3205
 Ки бихӯрдандат зи худъа-в чазбае,
 Солҳо з-эшон надидӣ ҳаббае.
 Чанд ҳангома ниҳӣ бар роҳи ом,
 Гом хастӣ, барнаёмад ҳеч ком.
 Вақти сихҳат ҷумла ёранду ҳариф,
 Вақти дарду ғам ба ҷуз Ҳақ ку алиф?
 Вақти дарди ҷашму дандон ҳеч кас
 Дасти ту гирад ба ҷуз фарёдрас?
 Пас, ҳамон дарду маразро ёд дор,
 Чун Аёз аз пӯстин кун эътибор. 3210
 Пӯстин он ҳолати дарди ту аст,
 Ки гирифтаст он Аёз онро ба даст.

**Боз ҷавоб гуфтани он кофири ҷабрӣ он сунниро, ки ба
 исломаш даъват мекард ва ба тарки эътиқоди ҷабраш
 даъват мекард ва дароз шудани мунозира аз тарафайн,
 ки моддаи ишқол ва ҷавобро набуррад, илло ишқи
 ҳақиқӣ, ки ўро парвои он намонд, «ва золика фазлulloҳи
 юътиҳи ман яшо»**

Кофири ҷабрӣ ҷавоб оғоз кард,
 Ки аз он ҳайрон шуд он мантиқмард.
 Лек гар ман он ҷавоботу суол
 Ҷумла воғўям, бимонам з-ин мақол.
 З-он муҳимтар гуфтаниҳо ҳастамон,
 Ки бад-он фаҳми ту беҳ ёбад нишон.
 Андаке гуфтем з-он баҳс, эй утул,
 З-андаке пайдо бувад қонуни кул. 3215
 Ҳамчунин баҳс аст то ҳашри башар
 Дар миёни ҷабрию аҳли қадар.
 Гар фуру мондӣ зи дафъи ҳасми ҳеш,
 Мазҳаби эшон барафтодӣ зи пеш.
 Чун буруншавшон набудӣ дар ҷавоб,
 Пас рамидандӣ аз он роҳи табоб.
 Чунки мақзӣ буд давоми он равиш,
 Медихадшон аз далоил парвариш.
 То нагардад мулзам аз ишқоли ҳасм,
 То бувад маҳҷуб аз иқболи ҳасм. 3220

То ки ин ҳафтоду ду миллат мудом
 Дар ҷаҳон монад «ила-л-явми-л-қӣём».
 Чун ҷаҳони зулмат асту ғайб ин,
 Аз барои соя мебояд замин.
 То қӣёмат монад ин ҳафтоду ду,
 Кам наёяд мубтадеъро гуфтугӯ.
 Иззати маҳзан бувад андар баҳо,
 Ки бар ӯ бисёр бошад куфлҳо.
 Иззати мақсад бувад, эй мумтаҳан,
 Печ-печи роҳу ақба-в роҳзан. 3225
 Иззати Каъба бувад в-он нодия,
 Раҳзаний аъробу тӯли бодия.
 Ҳар равиш, ҳар раҳ, ки он маҳмуд нест,
 Ақбаю монӣею раҳзанест.
 Ин равиш хасму ҳақуди он шуда,
 То муқаллид дар ду раҳ ҳайрон шуда.
 Сидки ҳар ду зидд бинад дар равиш,
 Ҳар фариқе дар раҳи худ хушманиш.
 Гар ҷавобаш нест, мебандад ситез
 Бар ҳамон дам то ба рӯзи растхез, 3230
 Ки меҳони мо бидонанд ин ҷавоб,
 Гарчи аз мо шуд ниҳон вачҳи савоб.
 Пӯзбанди васваса ишқ асту бас
 В-арна кай васвосро бастаст кас.
 Ошике шав, шоҳиде, хубе бичӯ,
 Сайди мургобӣ ҳамекун чӯ ба чӯ.
 Кай барӣ з-он об? К-он обат барад,
 Кай кунӣ з-он фаҳм? Фаҳматро х(в)арад.
 Ғайри ин маъқулҳо маъқулҳо
 Ёбӣ андар ишқи бофарру баҳо. 3235
 Ғайри ин ақли ту Ҳақро ақлҳост,
 Ки бад-он тадбири асбоби самост,
 Ки бад-ин ақл оварӣ арзокро,
 З-он дигар мафраш кунӣ атбоқро.
 Чун бибозӣ ақл дар ишқи самад,
 Ашра амсолат диҳад, ё ҳафтсад.
 Он занон чун ақлҳо дарбохтанд,
 Бар равоки ишқи Юсуф тохтанд.
 Ақлашон як дам ситад сокии умр,
 Сер гаштанд аз хирад бокии умр. 3240
 Асли сад Юсуф ҷамоли зулҷалол,
 Эй кам аз зан, шав фидои он ҷамол.
 Ишқ буррад баҳсро, эй ҷону бас,
 К-ӯ зи гуфтугӯ шавад фарёдрас.
 Ҳайрате ояд зи ишқ он нутқро,
 Заҳра набвад, ки кунад ӯ мочаро,
 Ки битарсад, гар ҷавобе водихад,
 Гавҳаре аз лунчи ӯ берун фитад.

Лаб бибандад сахт ӯ аз хайру шар,
 То набояд, к-аз даҳон афтад гуҳар. 3245
 Ҳамчунон ки гуфт он ёри расул:
 Чун Набӣ бархондӣ бар мо фусул.
 Он расули мучтабо вақти нисор
 Хостӣ аз мо хузуру сад виқор.
 Ончунон ки бар сарат мурғе бувад,
 К-аз ғавоташ ҷони ту ларзон шавад.
 Пас, наёри ҳеч чунбидан зи ҷо,
 То нагирад мурғи хуби ту ҳаво.
 Дам наёри зад, бибандӣ сурфаро,
 То набояд, ки бипаррад он ҳумо 3250
 В-ар касат ширин бигӯяд ё туруш,
 Бар лаб ангуште ниҳӣ, яъне хамуш!
 Ҳайрат он мурғ аст, хомӯшат кунад,
 Барниҳад бар дегу пурҷӯшат кунад.

**Пурсидани подшоҳ қосиди Аёзро, ки чандин ғаму шодӣ
 бо чорукӯ пӯстин, ки ҷамод аст, мегӯӣ, то Аёзро дар
 суҳан овард**

Эӣ Аёз, ин меҳрҳо бар чорукӯ
 Чист охир? Ҳамчу бар бут ошиқе.
 Ҳамчу Мачнун аз руҳи Лайлии ҳеш
 Кардаӣ ту чорукеро дину кеш?
 Бо ду кӯҳна меҳри ҷон омехта,
 Ҳар дуру дар ҳучрае овехта. 3255
 Чанд гӯӣ бо ду кӯҳна нав суҳан?
 Дар ҷамоде медамӣ сирри кӯҳан?
 Чун араб бо рабӯ атлол, эӣ Аёз!
 Мекашӣ аз ишқ гуфти худ дароз.
 Чорукат рабӯи кадомин Осаф аст?
 Пӯстин гӯӣ, ки куртай Юсуф аст.
 Ҳамчу тарсо, ки шуморад бо кашиш
 Ҷурми яқсола зинову ғиллу ғиш,
 То биёмурад кашиш 3-ӯ он гуноҳ,
 Афви ӯро афв донад аз Илоҳ. 3260
 Нест оғаҳ он кашиш аз ҷурму дод,
 Лек бас ҷодуст ишқу эътиқод.
 Дӯстию ваҳм сад Юсуф танад,
 Асҳар аз Ҳоруту Морут аст ҳ(в)ад.
 Сурате пайдо кунад бар ёди ӯ,
 Ҷазби сурат орадат дар гуфтугӯ,
 Роз гӯӣ пеши сурат сад ҳазор,
 Ончунон ки ёр гӯяд пеши ёр.

На бад-он чо сурате, на хайкале,
 Зода аз вай сад «аласт»-у сад «бале». 3265
 Ончунон ки модари дилбурдае
 Пеши гӯри баччаи навмурдае
 Розҳо гӯяд ба чидду ичтиход,
 Менамояд зинда ўро он ҷамод.
 Хаййу қойим донад ў он хокро,
 Чашму гӯше донад ў хошокро.
 Пеши ў ҳар зарраи он хоки гӯр
 Гӯш дорад, хуш дорад вақти шӯр.
 Мустамаъ донад ба чидд он хокро,
 Хуш нигар ин ишқи соҳирнокро. 3270
 Ончунон бар хоки гӯри тоза ў
 Дам ба дам хуш мениҳад бо ашк рӯ,
 Ки ба вақти зиндагӣ ҳаргиз чунон
 Рӯй нанходаст бар пури чу ҷон.
 Аз азо чун чанд рӯзе бигзарад,
 Оташи он ишқи ў сокин шавад.
 Ишқ бар мурда набошад пойдор,
 Ишқро бар хайӣи ҷонафзоя дор.
 Баъд аз он 3-он гӯр худ хоб оядаш,
 Аз ҷамодӣ ҳам ҷамоде зоядаш. 3275
 3-он ки ишқ афсуни худ бирбуду рафт,
 Монд хокистар, чу оташ рафт тафт.
 Он чи бинад он ҷавон дар ойна,
 Пир андар хишт мебинад ҳама.
 Пир ишқи туст, на риши сапед,
 Дастгири сад ҳазорон ноумед.
 Ишқ суратҳо бисозад дар фироқ,
 То мусаввар сар кунад вақти талоқ,
 Ки манам он асли асли хушу маст,
 Бар сувар он ҳусн акси мо будаст. 3280
 Пардахоро ин замон бардоштам,
 Хуснро бевосита бифроштам.
 3-он ки бас бо акси ман дарёфтӣ,
 Қуввати таҷриди зотам ёфтӣ,
 Чун аз ин сӯ ҷазбаи ман шуд равон,
 Ў кашишро менабинад дар миён.
 Мағфират меҳодад аз ҷурму хато
 Аз паси он парда, аз лутфи Худо.
 Чун зи санге чашмае ҷорӣ шавад,
 Санг андар чашма мутворӣ шавад. 3285
 Кас нахонад баъд аз он ўро ҳаҷар,
 3-он ки ҷорӣ шуд аз он санг он гуҳар.
 Косаҳо дон ин суварро в-андар ў
 Он чи Ҳақ резад, бад-он гирад ӯлу.

Гуфтани хешовандон Мачнунро, ки хусни Лайлӣ ба андозаест, чандон нест. Аз ӯ нағзтар дар шаҳри мо бисёр аст, якею дуву даҳ бар ту арза кунем, ихтиёр кун, морову худро ворахон. Ва ҷавоб гуфтани Мачнун эшонро

Аблаҳон гуфтанд Мачнунро зи ҷаҳл:
 «Хусни Лайлӣ нест чандон, ҳаст саҳл.
 Бехтар аз вай сад ҳазорон дилрабо
 Ҳаст ҳамчун моҳ андар шаҳри мо».
 Гуфт: «Сурат кӯза асту хусн май,
 Май Худоям медиҳад аз нақши вай. 3290
 Мар шуморо сирка дод аз кӯзааш,
 То набошад ишқи ӯтон гӯшқаш».
 Аз яке кӯза диҳад заҳру асал
 Ҳар якеро дасти Ҳақ азза ва ҷал.
 Кӯза мебинӣ, валекин он шароб
 Рӯй нанмояд ба ҷашми носавоб.
 «Қосироту-т-тарф» бошад завқи ҷон,
 Ҷуз ба хасми худ бинанмояд нишон.
 «Қосироту-т-тарф» омад он мудом
 В-ин ҳичоби зарфҳо ҳамчун хиём. 3295
 Ҳаст дарё хаймае, дар вай ҳаёт
 Баттро, лекин калогонро мамот.
 Заҳр бошад морро ҳам қуту барг,
 Ғайри ӯро заҳри ӯ дард асту марг.
 Сурати ҳар неъматею меҳнате,
 Ҳаст инро дӯзах, онро ҷаннате.
 Пас ҳамай аҷсому ашё «тубсирун»
 В-андар ӯ қут асту сам «ло тубсирун».
 Ҳаст ҳар ҷисме чу коса-в кӯзае,
 Андар ӯ ҳам қуту ҳам дилсӯзае. 3300
 Коса пайдо, андар ӯ пинҳон рағад,
 Тоаташ донад, к-аз он ҷӣ меҳ(в)арад?
 Сурати Юсуф чу ҷоме буд хуб,
 3-он падар меҳӯрд сад бодай таруб.
 Боз ихвонро аз он заҳр об буд,
 К-он дар эшон хашму кина мефузуд.
 Боз аз вай мар Зулайхоро сакар
 Мекашид аз ишқ афюне дигар.
 Ғайри он чи буд мар Яъқубро,
 Буд аз Юсуф ғизо он хубро. 3305
 Гуна-гуна шарбату кӯза яке,
 То намонад дар майи ғайбат шаке.
 Бода аз ғайб асту кӯза 3-ин ҷаҳон,
 Кӯза пайдо, бода дар вай бас ниҳон.

Бас ниҳон аз дидаи номаҳрамон,
 Лек бар маҳрам ҳувайдову аён.
 Ё Илоҳо! «Суккират абсоруно,
 Фаъфу ʔанно ускилат авзоруно.
 Ё ҳафийян қад малаʔта-л-хофиқайн,
 Қад ʔалавта фавқа нури-л-машриқайн. 3310
 Анта сиррун кошифун асрорино,
 Анта фачрун муфчирун анҳорино.
 Ё ҳафийя-з-зоти маҳсуса-л-ато,
 Анта ка-л-моʔи ва наҳну ка-р-раҳо.
 Анта ка-р-рихи ва наҳну ка-л-ғубор,
 Тахтафй-р-риху ва ғаброҳо чихор».
 Ту баҳорй, мо чу боғи сабзи х(в)аш,
 Ё ниҳону ошкоро баҳшишаш.
 Ту чу ҷонй, мо мисоли дасту по,
 Қабзу басти даст аз ҷон шуд раво. 3315
 Ту чу ақлй, мо мисоли ин забон,
 Ин забон аз ақл дорад ин баён.
 Ту мисоли шодию мо хандаем,
 Ки натиҷай шодии фархундаем.
 Ҷунбиши мо ҳар даме худ «ашҳад» аст,
 Ки гувоҳи зулҷалоли сармад аст.
 Гардиши сангосиё дар изтироб
 «Ашҳад» омад бар вучуди ҷўйи об.
 Эй бурун аз ваҳму қолу қили ман,
 Хок бар фарқи ману тамсили ман! 3320
 Банда нашкебад зи тасвири х(в)ашат,
 Ҳар дамаи гўяд, ки ҷонам мафрашат.
 Ҳамчу он ҷўпон, ки мегуфт, эй Худо!
 Пеши ҷўпону муҳибби худ биё,
 То шапуш ҷўям ман аз пероҳанат,
 Ҷорукат дўзам, бибўсам доманат.
 Кас набудаи дар ҳавову ишқ ҷуфт,
 Лек қосир буд аз тасбеҳу гуфт.
 Ишқи ӯ хиргоҳ бар гардун зада,
 Ҷон сағи хиргоҳи он ҷўпон шуда. 3325
 Ҷунки баҳри ишқи Яздон ҷўш зад,
 Бар дили ӯ зад, туро бар гўш зад.

**Ҳикояти Ҷўҳй, ки ҷодар пўшиду дар ваъз миёни занон
 нишаст ва ҳаракате кард, зане ўро бишинохт, ки мард
 аст, наърае зад**

Воизе буд бас гузида дар баён,
 Зери минбар ҷамъи мардону занон.
 Рафт Ҷўҳй ҷодару рўбанд сохт,
 Дар миёни он занон шуд ношинохт.

Соиле пурсид воизро ба роз:
 «Мӯйи (ъ)она ҳаст нуқсони намоз?»
 Гуфт воиз: «Чун шавад (ъ)она дароз,
 Пас кароҳат бошад аз вай дар намоз. 3330
 Ё ба оҳак, ё сутурра бистураш,
 То намозат комил ояд, хубу х(в)аш».
 Гуфт соил: «Он дарозӣ то чӣ ҳад
 Шарт бошад, то намозам кам бувад?».
 Гуфт: «Чун қадри чаве гардад ба тӯл,
 Пас, сутурдан фарз бошад, эй саул!»
 Гуфт Чӯҳӣ: «Зуд, эй хоҳар, бибин,
 Онаи ман гашта бошад инчунин?
 Баҳри хушнудии Ҳақ пеш ор даст,
 К-он ба миқдори кароҳат омадаст?» 3335
 Даст зан даркард дар шалвори мард,
 Кери ӯ бар дасти зан осеб кард.
 Наърае зад саҳт, андар ҳол зан,
 Гуфт воиз: «Бар дилаш зад гуфти ман».
 Гуфт: «На, бар дил назад, бар даст зад,
 Вой агар бар дил задӣ, эй пурхирад!»
 Бар дили он соҳирон зад андаке,
 Шуд асову дасти эшонро яке.
 Гар асо бистонӣ аз пире, шаҳо!
 Беш ранчад, к-он гурӯҳ аз дасту по. 3340
 Наъраи «ло зайр» бар гардун расид,
 Ҳин, бибур, ки чон зи чон кандан раҳид.
 Мо бидонистем, мо ин тан наем,
 Аз варои тан, ба Яздон мезиём.
 Эӣ хунук онро, ки зоти худ шинохт,
 Андар амни сармадӣ қасре бисохт.
 Қудаке гирияд пайи чавзу мавиз,
 Пеши оқил, бошад он бас саҳл чиз.
 Пеши дил чавзу мавиз омад часад,
 Тифл кай дар дониши мардон расад? 3345
 Ҳар кӣ маҳчуб аст, ӯ худ кӯдак аст,
 Мард он бошад, ки берун аз шак аст.
 Гар ба ришу хоя мардастӣ касе,
 Ҳар бузуро ришу мӯ бошад басе.
 Пешвои бад бувад он буз, шитоб
 Мебарад асҳобро пеши қасоб.
 Риш шона карда, ки ман собиқам,
 Собиқе, лекин ба сӯйи маргу ғам.
 Ҳин, равиш бигзину тарки риш кун,
 Тарки ин мову ману ташвиш кун, 3350
 То шавӣ чун бўйи гул бо ошиқон
 Пешвову раҳнамои гулситон.
 Кист бўйи гул? Дами ақлу хирад,
 Хуш қаловузи раҳи мулки абад.

**Фармудани шох ба Аёз бори дигар, ки шарҳи чоруку
пӯстин ошкоро бигӯ, то хочатошонат аз он ишорат панд
гиранд, ки «ад-дину-н-насихат»**

Сирри чорукро баён кун, эй Аёз!
Пеши чорук чистат чандин ниёз?
То бинушад сункуру бакёрукат
Сирри сирри пӯстину чорукат.
Эй Аёз, аз ту гуломӣ нур ёфт,
Нур аз пастӣ суйи гардун шитофт. 3355
Ҳасрати озодагон шуд бандагӣ,
Бандагиро чун ту додӣ зиндагӣ.
Муъмин он бошад, ки андар қазру мад
Кофир аз имони ӯ ҳасрат хурад.

**Ҳикояти кофире, ки гуфтандаш дар аҳди Абоязид, ки
мусулмон шав ва ҷавоб гуфтани ӯ эшонро**

Буд габре дар замони Боязид,
Гуфт ӯро як мусулмони саъид,
Ки чӣ бошад, ки ту ислом оварӣ?
То биёбӣ сад наҷоту сарварӣ.
Гуфт: «Ин имон агар ҳаст, эй мурид!
Он ки дорад шайхи олам Боязид, 3360
Ман надорам тоқати он, тоби он,
К-он фузун ояд зи кӯшишҳои ҷон.
Гарчи дар имону дин номӯкинам,
Лек дар имони ӯ бас муъминам.
Дорам имон, к-он зи ҷумла бартар аст,
Бас латифу бофурӯғу бофар аст.
Муъмини имони ӯям дар ниҳон,
Гарчи муҳрам ҳаст муҳкам бар даҳон.
Боз имон худ гар имони шумост,
На бад-он майл астаму на муштаҳост. 3365
Он ки сад майлаш суйи имон бувад,
Чун шуморо дид, он фотир шавад.
З-он ки номе бинаду маъниш не,
Чун биёбонро мафоза гуфтани.
Ишқи ӯ з-оварди имон бифсурад,
Чун ба имони шумо ӯ бингарад».

**Ҳикояти он муаззини зиштовоз, ки дар кофиристон бон-
ги намоз дод ва марди кофире ӯро ҳадя дод**

Як муаззин дошт бас овози бад,
Дар миёни кофиристон бонг зад.

Чанд гуфтандаш: «Мағӯ бонги намоз,
 Ки шавад чангу адоватҳо дароз». 3370
 Ё ситеза карду пас бе эҳтироз
 Гуфт дар кофирситон бонги намоз.
 Халқ хоиф шуд зи фитнай омае,
 Худ биёмад кофире бо чомае.
 Шамъу халво бо чунон чомай латиф,
 Ҳадя оварду биёмад чун алиф.
 Пурс-пурсон, к-ин муаззин ку? Кучост?
 Ки салову бонги ё роҳатфизост.
 Ҳин, ҷӣ роҳат буд з-он овози зишт?
 Гуфт: «Овозаш фитод андар куништ. 3375
 Духтаре дорам латифу бас сани,
 Орзу мебуд ўро муъминӣ.
 Ҳеч ин савдо намерафт аз сараш,
 Пандҳо меодод чандин кофираш.
 Дар дили ё меҳри имон руста буд,
 Ҳамчу мичмар буд ин ғам, ман чу уд.
 Дар азобу дарду ишканча будам,
 Ки бичунбад силсилаи ё дам ба дам.
 Ҳеч чора менадонистам дар он,
 То фуру хонд ин муаззин он азон. 3380
 Гуфт духтар: «Чист ин макрӯҳ бонг?
 Ки ба гӯшам омад ин ду чор донг?
 Ман ҳамай умр ин чунин овози зишт
 Ҳеч нашнидам дар ин дайру куништ.
 Хоҳараш гуфто, ки ин бонги азон
 Ҳаст эълону шиори муъминон.
 Бовараш н-омад, бипурсид аз дигар,
 Он дигар ҳам гуфт оре, эй падар!
 Чун яқин гашташ, руҳи ё зард шуд,
 Аз мусулмонӣ дили ё сард шуд. 3385
 Бозрастам ман зи ташвишу азоб,
 Душ хуш хуфтам дар он беҳавф хоб.
 Роҳатам ин буд аз овози ё,
 Ҳадя овардам ба шукр, он мард ку?»
 Чун бидидаш, гуфт: «Ин ҳадя пазир,
 Ки маро гаштӣ мучиру дастгир.
 Он чи қардӣ бо ман аз эҳсону бирр,
 Бандаи ту гаштаам ман, мустамирр.
 Гар ба молу милку сарват фардаме,
 Ман даҳонатро пур аз зар қардаме». 3390
 Ҳаст имони шумо зарку маҷоз,
 Роҳзан ҳамчун ки он бонги намоз.
 Лек аз имону сидқи Боязид
 Чанд ҳасрат дар дилу чонам расид.
 Ҳамчу он зан, к-ӯ чимоъи ҳар бидид,
 Гуфт: «О ваҳ! Чист ин фаҳли фарид?

Гар чимоъ ин аст, бурданд ин харон, Бар куси мо мериянд ин шавҳарон».	
Дод чумлай доди имон Боязид, Офаринҳо бар чунин шери фарид!	3395
Қатрае з-имон-ш дар баҳр ар равад, Баҳр андар қатрааш гарқа шавад.	
Ҳамчу з-оташ заррае дар бешаҳо, Андар он зарра шавад беша фано.	
Чун ҳаёле дар дили шах, ё сипоҳ Кард андар ҷанг ҳасмонро табоҳ.	
Як ситора дар Муҳаммад рух намуд, То фано шуд гавҳари габру ҷухуд.	
Он ки имон ёфт, рафт андар амон, Куфрҳои боқӣён шуд з-ӯ гумон.	3400
Куфри сирфи аввалин боре намонд, Ё мусулмонӣ ва ё биме нишонд.	
Ин ба ҳила обу равған карданест, Ин масалҳо куфви заррай нур нест.	
Зарра набвад ҷуз ҳакире мунчасим, Зарра набвад шориқи «ло янқасим».	
Гуфтани зарра муроде дон, ҳафӣ, Маҳрами дарё найӣ ин дам, кафӣ.	
Офтоби найири имони шайх Гар намояд рух зи шарқи ҷони шайх,	3405
Ҷумла пастӣ ганҷ гирад то сарӣ, Ҷумла боло ҳулд гирад аҳзарӣ.	
Ӯ яке ҷон дорад аз нури мунир, Ӯ яке тан дорад аз хоки ҳақир.	
Эй аҷаб! Ин аст ӯ ё он? Бигӯ, Ки бимондам андар ин мушқил, аму!	
Гар вай ин аст, эй бародар, чист он? Пур шуда аз нури ӯ ҳафт осмон!	
В-ар вай он аст, ин бадан, эй дӯст, чист? Эй аҷаб! З-ин ду кадомин асту кист?	3410

Ҳикояти он зан, ки гуфт шавҳарро, ки гӯштро гурба хӯрд.

Шавҳар гурбаро ба тарозу баркашид. Гурба ним ман баромад. Гуфт: «Эй зан, гӯшт ним ман буду афзун. Агар ин гӯшт аст, гурба ку? Ва агар ин гурба аст, гӯшт ку?»

Буд марде кадхудо, ўро зане
Сахт таннозу палиду раҳзане.
Ҳар чӣ овардӣ, талаф кардиш зан,
Мард музтар буд андар тан задан.
Баҳри меҳмон гӯшт овард он муъил
Сӯйи хона бо дусад ҷаҳди тавил.

Зан бихӯрдаш бо кабобу бо шароб,
 Мард омад, гуфт дафъи носавоб.
 Мард гуфташ: «Гӯшт ку? Меҳмон расид,
 Пеши меҳмон лут мебояд кашид». 3415
 Гуфт зан: «Ин гурба хӯрд он гӯштро,
 Гӯшти дигар хар, агар бошад, хало!»
 Гуфт: «Эй айбак! Тарозуро биёр,
 Гурбаро ман баркашам андар иёр».
 Баркашидаш, буд гурба ним ман,
 Пас бигуфт он мард, к-эй муҳтол зан!
 Гӯшт ним ман буду афзун як ситир,
 Ҳаст гурба ним ман ҳам, эй сатир!
 Ин агар гурбаст, пас он гӯшт ку?
 В-ар бувад ин гӯшт, гурба ку? Бичӯ! 3420
 Боязид ар ин бувад, он рӯҳ чист?
 В-ар вай он рӯҳ аст, ин тасвир кист?
 Ҳайрат андар ҳайрат аст, эй ёри ман,
 Ин на кори тусту на ҳам кори ман.
 Ҳар ду ӯ бошад, вале аз райъи заръ
 Дона бошад аслу он кахпарра фаръ.
 Ҳикмат ин аздодро бо ҳам бибаст,
 Эй қасоб, ин гирдрон бо гардан аст.
 Рӯҳ бе қолаб надонад кор кард,
 Қолибат бечон фасурда буду сард. 3425
 Қолибат пайдову он чонат ниҳон,
 Рост шуд 3-ин ҳар ду асбоби чаҳон.
 Хокро бар сар занӣ, сар нашканад,
 Обро бар сар занӣ, дарнашканад.
 Гар ту меҳохӣ, ки сарро бишканӣ,
 Оброву хокро бар ҳам занӣ.
 Чун шикастӣ сар, равад обаш ба асл,
 Хок сӯйи хок ояд рӯзи фасл.
 Ҳикмате, ки буд Ҳақро 3-издивоч
 Гашт ҳосил аз ниёзу аз личоч. 3430
 Бошад он гаҳ издивочоти дигар,
 «Ло самёъ узнун ва ло айнун басар».
 Гар шунидӣ узн, кай мондӣ узун?
 Ё кучо кардӣ дигар забти сухун?
 Гар бидидӣ барфу ях хуршедро,
 Аз яҳӣ бардошти уммедро.
 Об гаштӣ, бе уруку бе гирех,
 3-об Довуди ҳаво кардӣ зирех.
 Пас шудӣ дармони чони ҳар дарахт,
 Ҳар дарахте аз кудумаш некбахт. 3435
 Он яҳӣ бифсурда дар худ монда,
 «Ломасосе» бо дарахтон хонда.
 «Лайса яълиф лайса юълаф чисмуху,
 Лайса илло шухҳу нафсин қисмуху».

Нест зоеъ, 3-ӯ шавад тоза чигар,
 Лек набвад пайку султони хузар.
 Эй Аёз, истораи ту бас баланд,
 Нест ҳар бурҷе убурашро писанд.
 Ҳар вафоро кай писандад ҳимматат?
 Ҳар сафоро кай гузинад сафватат?

3440

**Ҳикояти он амир, ки ғуломро гуфт, ки май биёр. Ғулом
 рафт ва сабӯи май овард, дар роҳ зоҳиде буд, амри маъруф
 кард, зад санге ва сабӯро бишикаст. Амир бишунид ва қасди
 ғушмоли зоҳид кард ва ин қасд дар аҳди дини Исо буд,
 алайҳиссалом, ки ҳанӯз май ҳаром нашуда буд, валекин зоҳид
 тақаззузе мекард ва аз танаълум манъ мекард**

Буд амире, хушдиге, майборае,
 Каҳфи ҳар махмуру ҳар бечорае.
 Мушфике, мискиннавозе, одиге,
 Чавҳаре, зарбахшише, дарёдиге.
 Шоҳи мардону амирулмуъминин,
 Роҳбону роздону дӯстбин.
 Даври Исо буду айёми Масеҳ,
 Халқ дилдору камозору малех.
 Омадаш меҳмон ба ногоҳон шабе
 Ҳам амире, чинси ӯ, хушмазҳабе.
 Бода мебоясташон дар назми ҳол,
 Бода буд он вақт маъзуну ҳалол.
 Бода-шон кам буду гуфто: «Эй ғулом!
 Рав, сабӯ пур кун, ба мо овар мудом
 Аз фалон роҳиб, ки дорад ҳамри хос,
 То зи хосу ом ёбад ҷон халос».
 Ҷуръае 3-он ҷоми роҳиб он кунад,
 Ки ҳазорон чарраву хумдон кунад.
 Андар он май мояи пинҳонӣ аст,
 Онҷунон, к-андар або султонӣ аст.
 Ту ба далки пора-пора кам нигар,
 Ки сияҳ карданд аз беруни зар.
 Аз барои чашми бад мардуд шуд
 В-аз бурун он лаъл дудолуд шуд.
 Ганҷу гавҳар кай миёни хонаҳост?
 Ганҷҳо пайваста дар вайронаҳост.
 Ганҷи Одам чун ба вайрон буд дафин,
 Гашт тинаш чашмбанди он лаъин.
 Ё назар мекард дар тин суст-суст,
 Ҷон ҳамегуфташ, ки тинам садди туст.
 Ду сабӯ бистад ғулому хуш давид,
 Дарзамон дар дайри руҳбонон расид.

3445

3450

3455

Зар бидоду бодаи чун зар харид,
 Санг доду дар иваз гавҳар харид.
 Бодае, к-он бар сари шоҳон чаҳад,
 Тоҷи зар бар тораки соқӣ ниҳад.
 Фитнахову шӯрҳо ангехта,
 Бандагону хусравон омехта.
 Устухонҳо рафта, ҷумла ҷон шуда,
 Тахту тахта он замон яксон шуда. 3460
 Вақти ҳушёрӣ чу обу рағғананд,
 Вақти мастӣ ҳамчу ҷон андар тананд.
 Чун ҳариса гашта, он ҷо фарқ нест,
 Нест фарке, к-андар он ҷо фарқ нест.
 Инчунин бода ҳамебурд он ғулом
 Сӯйи қасри он амири неқном.
 Пешаш омад зоҳиде, ғамдидае,
 Ҳушкмағзе, дар бало печидае.
 Тан зи оташҳои дил бигдохта,
 Хона аз ғайри Худо пардохта. 3465
 Ғушмоли меҳнати безинҳор,
 Доғҳо бар доғҳо чандин ҳазор.
 Дида ҳар соат дилаш дар иҷтиҳод,
 Рӯзу шаб ҷафсида ӯ бар иҷтиҳод.
 Солу маҳ дар хуну хок омехта,
 Сабру ҳилмаш нимшаб бигрехта.
 Гуфт зоҳид: «Дар сабӯҳо чист он?»
 Гуфт: «Бода». Гуфт: «Они кист он?»
 Гуфт: «Они он фалон мири аҷал»,
 Гуфт: «Толибро чунин бошад амал? 3470
 Толиби Яздону он ғаҳ айшу нӯш?
 Бодаи шайтону он ғаҳ нимҳуш?
 Ҳуши ту бе май чунин пажмурда аст,
 Ҳушҳо бояд бар он ҳуши ту баст.
 То ҷӣ бошад ҳуши ту ҳангоми суқр?
 Эй чу мурғе гашта сайди доми суқр!»

**Ҳикояти Зиёи Далқ, ки саҳт дароз буд ва бародараш Шайхи
 ислом Тоҷи Балх бағоят кӯтоҳболо буд ва ин шайхи ислом аз
 бародараш Зиё нанг дошти. Зиё даромад ба дарси ӯ ва ҳамаи
 судури Балх ҳозир ба дарси ӯ. Зиё хидмате кард ва бигузашт.**

**Шайхи ислом ӯро нимқиеме кард сарсарӣ. Гуфт: Оре саҳт
 дарозӣ, поре дардузд**

Он Зиёи Далқ ҳушилҳом буд,
 Додари он Тоҷи Шайхислом буд.
 Тоҷ- Шайхисломи дорулмулки Балх
 Буд кӯхтаҳадду кӯчак ҳамчу фарҳ. 3475

Гарчи фозил буду фахлу зуфунун,
 Ин Зиё андар зарофат буд фузун.
 Ё бaсe кӯтaх, Зиё бeхaд дaрoз,
 Бaд Шaйхислoмрo сaд кибрy нoз.
 3-ин бaрoдaр oрy нaнгaш oмaдӣ,
 Oн Зиё ғaм вoизe бaд бoхyдӣ.
 Рӯзи мaғфил aндaрoмaд oн Зиё,
 Бoрғaх пyр кoзиёну aсфиё.
 Кaрд Шaйхислoм aз кибри тaмoм
 Ин бaрoдaррo чyнин нисфa-л-қиём. 3480
 Гyфт ўрo: «Бaс дaрoзи, бaғри мyзд
 Aндaкe 3-oн қaдди сaрвaт ғaм бидyзд!»
 Пaс тyрo хyд хyш кy, ё aқл кy?
 To хyрӣ мaй, эй тy дoнишрo aдy!
 Рӯт бaс зeбoст, нилe ғaм бикaш,
 Зyҳкa бoшaд нил бaр рӯйи ғaбaш.
 Дaр тy нyрe кaй дaрoмaд? Эй ғaвӣ,
 To тy бeхyшeю зyлмaтчӯ шaвӣ.
 Coя дaр рӯз aст чyстaн қoидa,
 Дaр шaби aбрий тy coячӯ шyдa? 3485
 Гaр ғaлoл oмaд пaйи кyти aвoм,
 Toлибoни дӯстрo oмaд ғaрoм.
 Oшиқoнрo бoдa хyни дил бyвaд,
 Чaшмaшoн бaр рoхy бaр мaнзил бyвaд.
 Дaр чyнин рoҳи биёбoни мaхyф
 Ин қaлoвyзи хирaд бo сaд кyсyф.
 Xoк дaр чaшми қaлoвyзoн зaнӣ,
 Кoрвoнрo ҳoликy гyмрaх кyнӣ.
 Нoни чaв, ҳaққo, ғaрoм aстy фyсӯс
 Нaфcрo дaр пeш нeҳ нoни сyбӯс. 3490
 Дyшмaни рoҳи Хyдoрo xop дop,
 Дyздpo минбaр мaнeҳ, бaр дop дop.
 Дyздpo тy дaст бибpидaн писaнд,
 Aз бyридaн oчизӣ, дaстaш бибaнд.
 Гaр нaбaндӣ дaсти ў, дaсти тy бaст,
 Гaр тy пoяш нaшкaнӣ, пoят шикaст.
 Ty aдӯрo мaй диҳию нaйшaкaр?
 Бaғри чӣ? Гӯ: «Зaғр хaндy xoк x(в)ap.
 Зaд зи ғaйpaт бaр сaбӯ сaнгy шикaст»,
 Ё сaбӯ aндoхт в-aз зoҳид бичaст. 3495
 Paфт пeши мyрy гyфтaш: «Бoдa кy?»
 Mочaрopo гyфт як-як пeши ў.

Paфтaни aмip хaшмoлyд бaрoи гӯшмoли зoҳид

Mир чyн oтaш шyдy бapчaст poст,
 Гyфт: «Бинмo, хoнaи зoҳид кyчoст?

То бад-ин гурзи гарон кӯбам сараш,
 Он сари бедониши модарғараш.
 Ў чӣ донад амри маъруф аз сағй,
 Толиби маъруфӣ асту шаҳрағй.
 То бад-ин солус худро чо кунад,
 То ба чизе хештан пайдо кунад, 3500
 К-ӯ надорад худ хунар, илло ҳамон,
 Ки тасаллус мекунад бо ину он.
 Ў агар девона асту фитнаков,
 Доруи девона бошад кери гов.
 То ки шайтон аз сараш берун равад,
 Бе лати харбандагон хар чун равад?
 Мир берун част, даббусе ба даст,
 Нимшаб омад ба зоҳид ниммаст.
 Хост куштан марди зоҳидро зи хашм,
 Марди зоҳид гашт пинҳон зери пашм. 3505
 Марди зоҳид мешунид аз мир он
 Зери пашми он расантобон ниҳон.
 Гуфт: «Дар рӯ гуфтани зиштии мард
 Ойна тонад, ки рӯро сахт кард.
 Рӯй бояд ойинавор, оҳанин,
 То-т гӯяд: Рӯйи зишти худ бибин».

Хикояти мот кардани Далқак Саййидшоҳи Тирмизро

Шоҳ бо Далқак ҳаме шатранч бохт,
 Мот кардаш зуд, хашии шах битохт.
 Гуфт «шах, шах» в-он шаҳи кибровараш 3510
 Як-як аз шатранч мезад бар сараш,
 Ки бигир инак шаҳат, эй қалтабон!
 Сабр кард он Далқаку гуфт: «Ал-амон».
 Дасти дигар бохтан фармуд мир,
 Ў чунон ларзон, ки ур аз замҳарир.
 Бохт дасти дигару шах мот шуд,
 Вақти «шах-шах» гуфтану микот шуд.
 Барчаҳид он Далқаку дар кунч рафт,
 Шашнамад бар худ фиганд аз бим тафт.
 Зери болишҳову зери шаш намад 3515
 Хуфт пинҳон, то зи хашии шах раҳад.
 Гуфт шах: «Хай-хай, чӣ кардӣ? Чист ин?»
 Гуфт: «Шах, шах, шах, шах, эй шоҳи гузин!
 Кай тавон ҳақ гуфт чуз зери лиҳоф?
 Бо ту, эй хашмовари оташсичоф?
 Эй ту моту ман зи захми шоҳ мот,
 Мезанам «шах, шах» ба зери рахтхот».
 Чун маҳалла пур шуд аз хайҳойи мир
 В-аз лагад бар дар задан в-аз дору гир.

Халқ берун част зуд аз чаппу рост,
 К-эй муқаддам, вақти афв асту ризост. 3520
 Мағзи ӯ хушк асту аклаш ин замон
 Камтар аст аз ақлу фаҳми кӯдакон.
 Зухду пирӣ, заъф бар заъф омада
 В-андар он зухдаш гушоде ношуда.
 Ранҷ дида, ганҷ нодида зи ёр,
 Корҳо карда, надида музди кор.
 Ё набуд он кори ўро худ гуҳар,
 Ё наёмад вақти подош аз қадар.
 Ё ки буд он саъй чун саъйи ҷухуд,
 Ё ҷазо вобастаи миқот буд. 3525
 Мар варо дарду мусибат ин бас аст,
 Ки дар ин водии пурхун бекас аст.
 Чашм пурдарду нишаста ӯ ба кунҷ,
 Рӯ туруш карда, фуру афганда лунҷ.
 На яке каҳҳол, к-ўро ғам х(в)арад,
 Не-ш ақле, ки ба кӯҳле пай барад.
 Иҷтиҳоде мекунад бо ҳазру зан,
 Кор дар бук аст то некӯ шудан.
 З-он раҳаш дур аст то дидори дӯст,
 К-ӯ наҷӯяд сар, раисӣ-ш орзуст. 3530
 Соате ӯ бо Худо андар итоб,
 Ки насибам ранҷ омад з-ин ҳисоб.
 Соате бо баҳси худ андар ҷидол,
 Ки ҳама паррону мо бибридабол!
 Ҳар кӣ маҳбус аст андар бўву ранг,
 Гарчи дар зухд аст, бошад хӯ-ш танг.
 То бурун н-ояд аз ин тангин муноҳ,
 Кай шавад ҳӯяш хушу садраш фароҳ?
 Зоҳидонро дар ҳало пеш аз гушод
 Корду устурра нашоёд ҳеч дод, 3535
 К-аз заҷар худро бидарронад шикам
 Ғуссаи он бемуродиҳову ғам.

**Андохтани Мустафо, алайҳиссалом, худро аз кӯҳи Хиро
 аз ваҳшати дев намудани Ҷабрайил, алайҳиссалом,
 худро ба вай ва пайдо шудани Ҷабрайил ба вай, ки
 маяндоз худро, ки туро давлатҳо дар пеш аст**

Мустафоро ҳаҷр чун бифрохтӣ,
 Хешро аз кӯҳ меандохтӣ,
 То бигуфтӣ Ҷабрайилаш: «Ҳин, макун,
 Ки туро бас давлат аст аз амри «кун».
 Мустафо сокин шудӣ з-андохтан,
 Боз ҳичрон оваридӣ тохтан.

Боз худро сарнигун аз кӯҳ ӯ
 Мефигандӣ аз ғаму андӯҳи ӯ. 3540
 Боз худ пайдо шудӣ он Ҷабрайил,
 Ки макун ин, эй ту шоҳи бебадил.
 Ҳамчунин мебуд, то кашфи ҳичеб,
 То биёбад он гуҳарро ӯ зи чеб.
 Баҳри ҳар меҳнат чу худро мекушанд,
 Асли меҳнатхост ин, чунаш кашанд?
 Аз фидой мардумонро ҳайратест,
 Ҳар яке аз мо фидои сиратест.
 Эӣ хунук он, ки фидо кардаст тан
 Баҳри он, к-арзад фидои он шудан. 3545
 Ҳар яке чунки фидоии фанест,
 К-андар он раҳ сарфи умру куштанест.
 Куштане андар ғурубе ё шурук,
 Ки на шоиқ монад он гаҳ, на машуқ.
 Боре ин муқбил фидои ин тан аст,
 К-андар ӯ сад зиндагӣ дар куштан аст.
 Ошиқу маъшуқу ишқаш бардавом,
 Дар ду олам баҳраманду неқном.
 Ё киromӣ! «Ирҳаму аҳла-л-ҳаво,
 Шаънуҳум вирду-т-таво баъда-т-таво». 3550
 Афв кун, эӣ мир, бар сахтии ӯ,
 Дарнигар дар дарду бадбахтии ӯ,
 То зи чурмат ҳам Худо афве кунад,
 Заллататро мағфират-дар оганад.
 Ту зи ғафлат бас сабу бишкастай,
 Дар умеди афв дил дарбастай.
 Афв кун, то афв ёбӣ дар чазо,
 Мешикофад мӯ қадар андар сазо.

**Ҷавоб гуфтани амир мар он шафеъонро ва ҳамсоёғони
 зоҳидро, ки густохӣ чаро кард? Ва сабӯи моро чаро
 шикаст? Ман дар ин боб шафоат қабул нахоҳам кард, ки
 савганд хӯрдаам, ки сазои ӯро бидихам**

Мир гуфт: «Ӯ кист, к-ӯ санге занад
 Бар сабӯи мо? Сабӯро бишканад? 3555
 Чун гузар созад зи кӯям шери нар,
 Тарс-тарсон бигзарад бо сад ҳазар.
 Бандаи моро чаро озурд дил?
 Кард моро пеши меҳмонон хичил.
 Шарбате, ки беҳ зи хуни ӯст, рехт?
 Ин замон ҳамчун занон аз мо гурехт.
 Лек ҷон аз дасти ман ӯ кай барад?
 Гир, ҳамчун мурғ боло барпарад.

Тири қаҳри хеш бар парраш занам,
 Парру боли мурдарегаш барканам. 3560
 Гар равад дар санги сахт, аз кӯшишам,
 Аз дили сангаш кунун берун кашам.
 Ман биро нам бар тани ӯ зарбате,
 Ки бувад қавводагонро ибрате.
 Бо ҳама солус? Бо мо низ ҳам?
 Доди ӯву сад чу ӯ ин дам диҳам».
 Хашми хунхораш шуда буд саркаше,
 Аз даҳонаш мебаромад оташе.

Дувум бор дасту пойи амирро бўсидан ва лоба кардани шафеъон ва ҳамсоёғони зоҳид

Он шафеъон аз дами хайҳойи ӯ
 Чанд бўсиданд дасту пойи ӯ, 3565
 К-эй амир, аз ту нашояд кинкашӣ,
 Гар бишуд бода, ту бе бода х(в)ашӣ.
 Бода сармоя зи лутфи ту барад,
 Лутфи об аз лутфи ту ҳасрат х(в)арад.
 Подшоҳӣ кун, бибахшаш, эй раҳим,
 Эй карим, ибнулкарим, ибнулкарим.
 Ҳар шаробе бандаи ин қадду ҳад,
 Чумла мастонро бувад бар ту ҳасад.
 Ҳеч муҳтоҷи майи гулгун найӣ,
 Тарк кун гулгуна, ту гулгунайӣ. 3570
 Эй руҳи чун Зухраат шамсу-з-зуҳо,
 Эй гадои ранги ту гулгунаҳо.
 Бода, к-андар хунб мечӯшад ниҳон,
 З-иштиёқи рӯйи ту чӯшад чунон.
 Эй ҳама дарё, чӣ хоҳӣ кард нам?
 В-эй ҳама ҳастӣ, чӣ мечӯӣ адам?
 Эй маҳи тобон, чӣ хоҳӣ кард гард?
 Эй ки маҳ дар пеши рӯят рӯйзард.
 Тоҷи «каррамно»-ст бар фарқи сарат,
 Тавқи «аътайнока» овези барат. 3575
 Ту хушу хубию кони ҳар х(в)ашӣ,
 Ту чаро худ миннати бода кашӣ?
 Чавҳар аст инсону чарх ӯро араз,
 Чумла фаръу поянду ӯ ғараз.
 Эй ғуломат ақлу тадбироту хуш,
 Чун чунинӣ хешро арзонфурӯш?
 Хидматат бар чумла ҳастӣ муфтараз,
 Чавҳаре чун наҷда хоҳад аз араз?
 Илм чӯӣ аз кутубҳо, эй фусӯс!
 Завқ чӯӣ ту зи ҳалво, эй фусӯс! 3580

Баҳри илме дар наме пинҳон шуда,
 Дар се газ тан оламе пинҳон шуда.
 Май чӣ бошад, ё самоёу ё чимоё?
 То бичӯйӣ з-ӯ нишоту интифоъ.
 Офтоб аз заррае шуд вомхоҳ,
 Зухрае аз хумрае шуд чомхоҳ.
 Чони бекайфе шуда маҳбуси кайф,
 Офтобе ҳабси уқда, ин-т ҳайф!

Боз ҷавоб гуфтани он амир эшонро

Гуфт: «На, на, ман ҳарифи он майам,
 Ман ба завқи ин хушӣ қонеъ наям. 3585
 Ман чунон хоҳам, ки ҳамчун ёсамин
 Каж ҳамегардам чунон, гоҳе чунин.
 Вораҳида аз ҳама хавфу умед,
 Каж ҳамегардам ба ҳар сӯ ҳамчу бед.
 Ҳамчу шоҳи бед гардон чаппу рост,
 Ки зи бодаш гуна-гуна рақсхост.
 Он ки хӯ кардаст бо шодии май,
 Ин хуширо кай писандад, хоҷа, кай!
 Анбиё з-он з-ин хушӣ берун шуданд,
 Ки сиришта дар хушии Ҳақ буданд. 3590
 З-он ки чоншон он хуширо дида буд,
 Ин хушиҳо пешашон бозӣ намуд.
 Бо бути зинда касе чун гашт ёр,
 Мурдари чун даркашад андар канор?»

**Тафсири ин оят, ки «ва инна-д-дора-л-охирата лахия-
 л-ҳайвону лав кону яъламуна», ки дару девор ва арсаи
 он олам ва обу кӯза ва меваву дарахт ҳама зиндаанд ва
 сухангӯйи суханшунав ва ҷиҳати он фармуд, Мустафо,
 алайҳиссалом, ки «ҷифаро барои мурдагиш ҷифа гӯянд,
 на барои бӯйи зишту фарахчӣ»**

Он ҷаҳон чун зарра-зарра зиндаанд,
 Нуктадонанду сухангӯяндаанд.
 Дар ҷаҳони мурда-шон ором нест,
 К-ин алаф ҷуз лоиқи инъом нест.
 Ҳар киро гулшан бувад базму ватан,
 Кай хурад ӯ бода андар гулхан? 3595
 Ҷойи рӯҳи пок «иллийин» бувад,
 Кирм бошад, к-иш ватан саргин бувад.
 Баҳри маҳмури Худо чоми таҳур,
 Баҳри ин мурғони кӯр ин оби шӯр.

Хар кӣ адли Уммараш нанмуд даст,
 Пеши ӯ Ҳаҷҷочи хунӣ одил аст.
 Духтаронро лӯъбати мурда диҳанд,
 Ки зи лиъби зиндагон беоғаханд.
 Чун надоранд аз футувват зӯру даст,
 Кӯдаконро теги ҷӯбин беҳтар аст. 3600
 Кофирон конеъ ба нақши анбиё,
 Ки нигоридаст андар дайрҳо.
 З-он меҳон моро чу даври равшанест,
 Ҳечамон парвои нақши соя нест.
 Ин яке нақшаш ништаста дар ҷаҳон
 В-он дигар нақшаш чу маҳ дар осмон.
 Ин даҳонаш нуктагӯён бо ҷалис
 В-он дигар бо Ҳақ ба гуфтору анис.
 Гӯши зоҳир ин суҳанро забткун,
 Гӯши ҷонаш ҷозиби асрори «кун». 3605
 Ҷашми зоҳир зобити ҳилӣай башар,
 Ҷашми сир ҳайрони «мо зоға-л-басар».
 Пойи зоҳир дар сафи масҷид савоф,
 Пойи маънӣ фавқӣ гардун дар тавоф.
 Ҷузв-ҷузвашро ту бишмар ҳамчунин,
 Ин даруни вақту он беруни ҳин.
 Ин ки дар вақт аст, бошад то аҷал
 В-он дигар ёри абад, кирни азал.
 Ҳаст як номаш «валию-д-давлатайн»,
 Ҳаст як наъташ «имому-л-киблатайн». 3610
 Хилвату чилла бар ӯ лозим намонд,
 Ҳеч ғайме мар варо ғоим намонд.
 Қурси хуршед аст хилватхонааш,
 Кай ҳиҷоб орад шаби бегонааш?
 Иллату парҳез шуд, бухрон намонд,
 Куфри ӯ имон шуду куфрон намонд.
 Чун алиф аз истикомат шуд ба пеш,
 Ӯ надорад ҳеч аз авсофи хеш.
 Гашт фард аз қисваи хӯҳои хеш,
 Шуд бараҳна ҷон ба ҷонафзои хеш. 3615
 Чун бараҳна рафт пеши шоҳи фард,
 Шоҳаш аз авсофи қудсӣ чома кард.
 Хилъате пӯшид аз авсофи шох,
 Барпарид аз ҷоҳ бар айвони ҷоҳ.
 Инчунин бошад, чу дурде соф гашт,
 Аз буни ташт омад ӯ болои ташт.
 Дар буни ташт аз ҷӣ буд ӯ дарднок?
 Шумии омезиши аҷзои хок.
 Ёри нохуш парру болаш баста буд,
 В-арна ӯ дар асл бас барҷаста буд. 3620
 Чун итоби «иҳбиту» ангеҳтанд,
 Ҳамчу Ҳоруташ нигун овехтанд.

Буд Ҳорут аз милоки осмон,
 Аз итобе шуд муаллақ ҳамчунон.
 Сарнигун 3-он шуд, ки аз сар дур монд,
 Хешро сар сохту танҳо пеш ронд.
 Он сабад, худро чу пур аз об дид,
 Кард истиғнову аз дарё бурид.
 Бар чигар обаш яке қатра намонд,
 Баҳр раҳмат карду ўро бозхонд. 3625
 Раҳмате, бе иллате, бе хидмате
 Ояд аз дарё, муборак соате.
 Аллах, Аллах, гирди дарёбор гард,
 Гарчи бошанд аҳли дарёбор зард.
 То ки ояд лутфи бахшоишгаре,
 Сурх гардад рӯйи зард аз гавҳаре.
 Зардии рӯ бехтарини рангҳост,
 3-он ки андар интизори он лиқост.
 Лек сурхӣ бар руҳе, к-он ломеъ аст,
 Баҳри он омад, ки чонаш конеъ аст, 3630
 Ки тамаъ лоғар кунад, зарду залил,
 Нест ў аз иллоти абдон алил.
 Чун бибинад рӯйи зарди бесақам,
 Хира гардад ақли Ҷолинуз ҳам.
 Чун тамаъ бастӣ ту дар анвори ҳу,
 Мустафо гӯяд, ки «заллат нафсуҳу».
 Нури бесоя латифу олий аст,
 Он мушаббак сояи ғирболӣ аст.
 Ошиқон урён ҳамеҳақанд тан,
 Пеши иннинон чи чома, чи бадан. 3635
 Рӯзадоронро бувад он нону хон,
 Хармагасро чи або, чи дегдон.

**Дигар бор истидъои шоҳ аз Аёз, ки таъвили кори худ
 бигӯ ва мушкили мункиронрову тоъинонро ҳал кун, ки
 эшонро дар он илтибос раҳо кардан мурувват нест**

Ин сухан аз ҳадду андоза-ст беш,
 Эй Аёз, акнун бигӯ аҳволи хеш.
 Ҳаст аҳволи ту аз кони навӣ,
 Ту бад-ин аҳвол кай розӣ шавӣ?
 Ҳин, ҳикоят кун аз он аҳволи х(в)аш,
 Ҳок бар аҳволу дарси панҷу шаш!
 Ҳоли ботин гар намеояд ба гуфт,
 Ҳоли зоҳир гӯямат дар току чуфт, 3640
 Ки зи лутфи ёр талхихои мот
 Гашт бар чон хуштар аз шаккар, набот.
 3-он набот ар гард дар дарё равад,
 Талхии дарё ҳама ширин шавад.

Сад ҳазор аҳвол омад ҳамчунин,
 Боз сӯйи ғайб рафтанд, эй амин!
 Холи ҳар рӯзе ба дӣ монанд не,
 Ҳамчу чӯ андар равиш, к-аш банд не.
 Шодии ҳар рӯз аз навъе дигар,
 Фикрати ҳар рӯзро дигар асар.

3645

**Тамсили одамӣ ба меҳмонхона ва андешаҳои
 мухталиф ба меҳмонони мухталиф, ориф дар ризо
 бад-он андешаҳои ғаму шодӣ чун шахси меҳмондӯсти
 ғарибнавози Халилвор, ки дари Халил ба икромии зайф
 пайваста боз буд бар кофиру муъмин ва амину хоин ва бо
 ҳамаи меҳмонон рӯй тоза доштан**

Ҳаст меҳмонхона ин тан, эй чавон!
 Ҳар сабоҳе зайфи нав ояд давон.
 Ҳин, мағӯ, к-ин монд андар гарданам,
 Ки ҳам акнун бозпаррад дар адам.
 Ҳар чӣ ояд аз ҷаҳони ғайбаваш,
 Дар дилат зайф аст, ўро дор х(в)аш.

**Ҳикояти он меҳмон, ки зани худованди хона гуфт, ки
 «борон фуру гирифт ва меҳмон дар гардани мо монд»**

Он якеро бегаҳон омад кунук,
 Сохт ўро ҳамчу тавқ андар унук.
 Хон кашид ўро, кароматҳо намуд,
 Он шаб андар кӯйи эшон сур буд.
 Мард занро гуфт пинҳонӣ сухун,
 К-имшаб, эй хотун, ду ҷомай хоб кун.
 Бистари моро бигустар сӯйи дар,
 Баҳри меҳмон густар он сӯйи дигар».
 Гуфт зан: «Хидмат кунам, шодӣ кунам,
 Самъу тоъа, эй ду чашми равшанам!»
 Ҳар ду бистар густариду рафт зан
 Сӯйи хатнасур, кард он ҷо ватан.
 Монд меҳмони азизу шавҳараш,
 Нуқл бинҳоданд аз хушку тараш.
 Дар самар гуфтанд ҳар ду мунтахаб
 Саргузашти неку бад то ними шаб.
 Баъд аз он меҳмон зи хобу аз самар
 Шуд дар он бистар, ки буд он сӯйи дар.
 Шавҳар аз хичлат бад-ӯ чизе нагуфт,
 Ки туро ин сӯст, эй ҷон, ҷойи хуфт,
 Ки барои хоби ту, эй булкарам!

3650

3655

Бистар он сӯйи дигар афгандаам.
 Он қароре, ки ба зан ӯ дода буд,
 Гашт мубдал в-он тараф меҳмон ғунуд. 3660
 Он шаб он ҷо сахт борон даргирифт,
 К-аз ғализий абрашон омад шигифт.
 Зан биёмад бар гумони он ки шӯ
 Сӯйи дар хуфтасту он сӯ он аму.
 Рафт урён дар лиҳоф он дам арӯс,
 Дод меҳмонро ба рағбат чанд бўс.
 Гуфт метарсидам, эй марди калон!
 Худ ҳамон омад, ҳамон омад, ҳамон.
 Марди меҳмонро гилу борон нишонд,
 Бар ту чун собуни султонӣ бимонд. 3665
 Андар ин борону гил ӯ кай равад?
 Бар сару чони ту ӯ товон шавад».
 Зуд меҳмон часту гуфт: «Эй зан, бихил,
 Мӯза дорам, ғам надорам ман зи гил.
 Ман равон гаштам, шуморо хайр бод,
 Дар сафар як дам мабодо рӯҳ шод.
 То ки зутар ҷониби маъдан равад,
 К-ин хушӣ андар сафар раҳзан шавад».
 Зан пушаймон шуд аз он гуфтори сард,
 Чун рамиду рафт он меҳмони фард. 3670
 Зан басте гуфташ, ки охир, эй амир,
 Гар мизоҳе кардам, аз тибат магир.
 Сачдаву зории зан суде надошт,
 Рафту эшонро дар он ҳасрат гузошт.
 Ҷома азрак кард з-он пас марду зан,
 Сураташ диданд шамъе бе лаган.
 Мешуду сахро зи нури шамъи мард
 Чун биҳишт аз зулмати шаб гашта фард.
 Кард меҳмонхона хонай ҳешро
 Аз ғаму аз хичлати ин мочаро. 3675
 Дар даруни ҳар ду аз роҳи нихон
 Ҳар замон гуфтӣ ҳаёли меҳмон,
 Ки манам ёри Хизир, сад ганҷу ҷуд
 Мефишондам, лек рӯзитон набуд.

**Тамсили фикри харрӯзина, ки андар дил ояд, ба меҳмони
 нав, ки аз аввали рӯз дар хона фуруд ояд ва таҳаккуму
 бадхӯйӣ кунад ба худованди хона ва фазилати
 меҳмоннавозию нози меҳмон кашидан**

Ҳар даме фикре чу меҳмони азиз
 Ояд андар синаат, ҳар рӯз низ.
 Фикрро, эй ҷон, ба ҷойи шахс дон,
 З-он ки шахс аз фикр дорад кадру ҷон.

Фикри ғам гар роҳи шодӣ мезанад, Корсозиҳои шодӣ мекунад.	3680
Хона мерӯбад ба тундӣ ӯ зи ғайр, То дарояд шодии нав з-асли хайр. Мефишонад барги зард аз шоҳи дил, То бирӯяд барги сабзи муттасил. Меканад беҳи сурури куҳнаро, То хиромад завқи нав аз моваро. Ғам канад беҳи каҷи пӯсидаро, То намояд беҳи рӯпӯшидаро.	
Ғам зи дил ҳар чӣ бирезад, ё барад, Дар иваз, ҳаққо, ки беҳтар оварад.	3685
Хоса онро, ки яқинаш бошад ин, Ки бувад ғам бандаи аҳли яқин. Гар турушрӯйӣ наёрад абру барқ, Раз бисӯзад аз табассумҳои Шарқ. Саъду наҳс андар дилат меҳмон шавад, Чун ситора хона-хона меравад. Он замон, ки ӯ муқими бурчи туст, Бош ҳамчун толиъаш ширину чуст, То ки бо маҳ чун шавад ӯ муттасил, Шукр гӯяд аз ту бо султони дил.	3690
Ҳафт сол Айюб бо сабру ризо Дар бало хуш буд бо зайфи Худо, То чу воғардад балои саҳтрӯ, Пеши Ҳақ гӯяд ба сад гун шукр ӯ, К-аз муҳаббат, бо мани маҳбубкуш Рӯ накард Айюб як лаҳза туруш. Аз вафову хичлати илми Худо Буд чун ширу асал ӯ бо бало. Фикр дар сина дарояд нав ба нав, Ханд-хандон пеши ӯ ту бозрав,	3695
Ки «аизнӣ, холиқӣ, мин шарриҳи, Ло туҳарримнӣ, анил мин бирриҳи. Рабби авзиғнӣ ли шукри мо аро, Ло туъаққиб ҳасратан лӣ ин мазо». Он замири рӯтурушро пос дор, Он турушро чун шакар ширин шумор. Абрро гар ҳаст зохир рӯтуруш, Гулшаноранда-ст абру шӯракуш. Фикри ғамро ту мисоли абр дон, Бо туруш ту рӯ туруш кам кун чунон.	3700
Бу, ки он гавҳар ба дасти ӯ бувад, Ҷаҳд кун, то аз ту ӯ розӣ равад. В-ар набошад гавҳару набвад ғанӣ, Одати ширини худ афзун кунӣ. Ҷойи дигар суд дорад одатат, Ногаҳон рӯзе барояд ҳочатат. Фикрате, к-аз шодият монев шавад, Он ба амру ҳикмати сонев шавад.	

Ту махон ду- чор донгаш, эй чавон,
 Бу, ки начме бошаду соҳибкирон. 3705
 Ту мағӯ фаръест, ўро асл гир,
 То бувӣ пайваста бар максуд чир
 В-ар ту онро фаръ гирию музир,
 Чашми ту дар асл бошад мунтазир.
 Заҳр омад интизор андар чашиш,
 Доимо дар марг бошӣ з-он равиш.
 Асл дон онро, бигираш дар канор,
 Бозраҳ доим зи марги интизор.

Навохтани султон Аёро

Эй Аёзи пурниёзи сидккеш,
 Сидки ту аз баҳру аз кӯҳ аст беш. 3710
 На ба вақти шаҳватат бошад исор,
 Ки равад ақли чу кӯҳат коҳвор.
 На ба вақти хашму кина сабрҳот
 Суст гардад дар қарору дар сабот.
 Мардӣ ин мардист, на ришу закар,
 В-арна будӣ шоҳи мардон кери хар.
 Ҳақ киро хондаст дар Қуръон ричол?
 Кай бувад ин ҷисро он чо маҷол?
 Рӯҳи ҳайвонро чӣ қадр аст, эй падар?
 Охир, аз бозори қассобон гузар: 3715
 Сад ҳазорон сар ниҳода бар шикам,
 Арзашон аз дунбаву аз думми кам.
 Рӯспӣ бошад, ки аз ҷавлони кер
 Ақли ӯ муше шавад, шаҳват чу шер.

Васийят кардани падар духтарро, ки худро нигах дор, то ҳомила нашавӣ аз шавҳарат

Хоҷае будаст, ўро духтаре,
 Зухраҳадде, маҳрухе, симинбаре.
 Гашт болиғ, дод духтарро ба шӯ,
 Шӯ набуд андар кифоат куфви ӯ.
 Харбуза чун даррасад, шуд обнок,
 Гар бинашкофӣ, талаф гашту ҳалок. 3720
 Чун зарурат буд, духтарро бидод
 Ӯ ба нокуфве зи тахвифи фасод.
 Гуфт духтарро, к-аз ин домоди нав
 Хештан парҳез кун, ҳомил машав,
 К-аз зарурат буд ақди ин гадо,
 Ин ғарибишморро набвад вафо.
 Ногаҳон бичҳад, кунад тарки ҳама,
 Бар ту тифли ӯ бимонад мазлама».

Гуфт духтар, к-эй падар, хидмат кунам,
 Хаст пандат дилпазиру мугтанам. 3725
 Хар ду рӯзе, хар се рӯзе он падар
 Духтари худро бифармудӣ ҳазар.
 Хомила шуд ногаҳон духтар аз ӯ,
 Чун бувад хар ду ҷавон хотуну шӯ?
 Аз падар ўро хафӣ медошташ,
 Панҷмоҳа гашт кӯдак, ё ки шаш.
 Гашт пайдо, гуфт бобо: «Чист ин?
 Ман нагуфтам, ки аз ӯ дурӣ гузин?
 Ин васийятҳои ман худ бод буд?
 Ки накардат панду ваъзам ҳеч суд». 3730
 Гуфт: «Бобо, чун кунам парҳез ман?
 Оташу пунбааст бешак марду зан.
 Пунбаро парҳез аз оташ кучост?
 Ё дар оташ кай хифоз асту туқост?»
 Гуфт: «Ман гуфтам, ки сӯи ӯ марав,
 Ту пазиروي мании ӯ машав.
 Дар замони ҳолу инзолу х(в)ашӣ
 Хештан бояд, ки аз вай даркашӣ». 3735
 Гуфт: «Кай донам, ки инзолаш кай аст,
 Ин ниҳон асту ба ғоят махфӣ аст».
 Гуфт: «Чашмаш чун калопеса шавад,
 Фаҳм кун, к-он вақти инзолаш бувад».
 Гуфт: «То чашмаш калопеса шудан
 Кӯр гаштаст ин ду ҷашми кӯри ман».
 Нест хар ақле, ҳакире пойдор
 Вақти хирсу вақти хашму корзор.

**Васфи заъифдилӣ ва сустии сӯфии сояпарварди мучохида
 нокарда, дарду доғи ишқ ночашида, ба сачдаву дастбӯси ом ва
 ба ҳурмат назар кардан ва ба ангушт намудани эшон, ки имрӯз
 дар замона сӯфӣ ўст, ғарра шуда ва ба ваҳм бемор шуда ҳамчун
 он муаллим, ки кӯдакон гуфтанд, ки ранҷурӣ ва бо ин ваҳм, ки
 ман мучохидам, маро дар ин раҳ паҳлавон медонанд, бо ғозиён
 ба ғазо рафта, ки ба зоҳир низ ҳунар бинмоем, дар ҷиҳоди
 акбар мустасноам, ҷиҳоди асғар худ пеши ман ҷӣ маҳал дорад?
 Хаёли шер дида ва далериҳо карда ва масти ин далерӣ шуда ва
 рӯй ба беша ниҳода ба қасди шер ва шер ба забони ҳол гуфта:
 «калло савфа таъламуна, сумма калло савфа таъламун»**

Рафт як сӯфӣ ба лашкар дар ғазо,
 Ногаҳон омад қаториқу вағо.
 Монд сӯфӣ бо буна-в хайма-в зиёф,
 Форисон ронданд то саффи масоф. 3740
 Муқилони хок барҷо монданд,
 «Собикуна-с-собиқун» дарронданд.

Чангҳо карда, музаффар омаданд,
 Бозгашта бо ғаноим судманд.
 Армуғон доданд, к-эй сӯфӣ, ту низ
 Ё бурун андохт, настад ҳеч чиз.
 Пас бигуфтандаш, ки хашминӣ чаро?
 Гуфт: «Ман маҳрум мондам аз ғазо.
 3-он талаттуф ҳеч сӯфӣ х(в)аш нашуд,
 Ки миёни ғазв ханҷаркаш нашуд». 3745
 Пас бигуфтандаш, ки овардем асир,
 Он якеро баҳри куштан ту бигир.
 Сар бибураш, то ту ҳам ғозӣ шавӣ,
 Андаке хуш гашт сӯфӣ, дилқавӣ,
 К-обро гар дар вузӯ сад равшанист,
 Чунки он набвад, таяммум карданист.
 Бурд сӯфӣ он асири бастаро,
 Дар паси хиргах, ки орад ӯ ғазо.
 Дер монд он сӯфӣ он ҷо бо асир,
 Қавм гуфто: Дер монд он ҷо фақир. 3750
 Кофири баста ду даст, ӯ куштанист,
 Бисмилашро мӯчиби таъхир чист?
 Омад он як дар тафаҳхус дар пайаш,
 Дид кофирро ба болои вайаш.
 Ҳамчу нар болои мода, он асир
 Ҳамчу шере хуфта болои фақир.
 Дастҳо баста, ҳамехойид ӯ
 Аз сари истеза сӯфиро гулӯ.
 Габр меҳойид бо дандон гулӯш,
 Сӯфӣ афтода ба зеру рафта хуш. 3755
 Даст баста, габр ҳамчун гурбае
 Хаста карда ҳалқи ӯ бе ҳарбае.
 Нимкушта-ш карда бо дандон асир,
 Риши ӯ пурхун зи ҳалқи он фақир.
 Ҳамчу ту, к-аз дасти нафси бастадаст
 Ҳамчу он сӯфӣ шудӣ беҳешу паст.
 Эй шуда очиз зи таллӣ кеши ту,
 Сад ҳазорон кӯҳҳо дар пеши ту.
 3-ин қадар харпушта мурдӣ аз шикӯҳ,
 Чун равӣ бар ақбаҳои ҳамчу кӯҳ? 3760
 Ғозиён куштанд кофирро ба теғ
 Ҳам дар он соат зи ҳамят бедареғ.
 Бар руҳи сӯфӣ заданд обу гулоб,
 То ба хуш ояд зи беҳешию хоб.
 Чун ба хуш омад, бидид он қавмро,
 Пас бипурсиданд: «Чун буд мочаро?
 Аллах, Аллах! Ин чӣ ҳол аст, эй азиз?
 Инчунин беҳуш гаштӣ аз чӣ чиз?
 Аз асири нимкуштай бастадаст
 Инчунин беҳуш афтодию паст?» 3765

Гуфт: «Чун қасди сараш кардам ба хашм,
 Турфа дар ман бингарид он шӯхчашм.
 Чашмро во карду паҳн ӯ сӯйи ман
 Чашм гардониду шуд ҳушам зи тан.
 Гардиши чашмаш маро лашкар намуд,
 Ман надонам гуфт, чун пурҳавл буд?
 Қисса кӯтаҳ кун, к-аз он чашм инчунин
 Рафтам аз худ, уфтодам бар замин».

**Насиҳати муборизон ӯро, ки бо ин дилу заҳра, ки аз калопеса
 шудани чашми кофири асире дастбаста беҳуш шавӣ ва дашна аз
 даст бияфтад, зинҳор мулозими матбахи хонақоҳ бош ва сӯйи
 пайкор мараф, то расво нашавӣ**

Қавм гуфтандаш: «Ба пайкору набард
 Бо чунин заҳра, ки ту дорӣ, магард. 3770
 Чун зи чашми он асири бастадаст
 Ғарқа гаштӣ, киштии ту даршикаст.
 Пас, миёни ҳамлаи шерони нар,
 Ки бувад бо теғашон чун гӯй сар,
 Кай тавонӣ кард дар хун ошино?
 Чун найӣ бо ҷанги мардон ошно,
 Ки зи тоқотоки гарданҳо задан,
 Тоқ-тоқи ҷомакӯбон мумтаҳан.
 Бас тани бесар, ки дорад изтироб,
 Бас сари бетан ба хун-бар чун ҳубоб. 3775
 Зери дасту пойи асбон дар ғазо,
 Сад фанокун ғарқа гашта дар фано.
 Инчунин ҳуше, ки аз муше парид,
 Андар он саф теғ чун хоҳад кашид?
 Чолиш аст он, ҳамза ҳӯрдан нест ин,
 То ту бармоли ба ҳӯрдан остин.
 Нест ҳамза ҳӯрдан, ин ҷо теғ бин,
 Ҳамзае бояд дар ин саф оҳанин.
 Кори ҳар нозукдиде набвад қитол,
 Ки гурезад аз ҳаёле чун ҳаёл. 3780
 Кори туркон аст на таркон, бираф,
 Ҷойи таркон ҳаст хона, хона шав».

**Ҳикояти Аббозӣ, раҳимаҳуллоҳ, ки ҳафтад ғазв карда буд
 синабараҳна бар умеди шаҳид шудан. Чун аз он нафмед шуд, аз
 ҷиҳоди асғар рӯ ба ҷиҳоди акбар овард ва хилват гузид. Ногаҳон
 бонги ғозӣён шунид, нафс аз андарун занҷир медаронид сӯйи
 ғазо ва муттаҳам доштани ӯ нафси худро дар ин рағбат**

Гуфт Аббозӣ: «Навад бор омадам
 Танбараҳна, бу, ки захме оядам.

Танбарахна мешудам дар пеши тир,
 То яке тире хурам ман чойгир.
 Тир хурдан бар гулӯ ё мактале,
 Дарнаёбад чуз шаҳиде, муқбиле.
 Бар танам як чойгаҳ безахм нест,
 Ин танам аз тир чун парвезанест. 3785
 Лек бар мактал наёмад тирхо,
 Кори бахт аст ин, на чалдию даҳо.
 Чун шаҳидӣ рӯзии чонам набуд,
 Рафтам андар хилвату дар чилла зуд.
 Дар чиҳоди акбар афгандам бадан,
 Дар риёзат кардану лоғар шудан.
 Бонги табли ғозӣён омад ба ғӯш,
 Ки хиромиданд чайши ғазвкӯш.
 Нафс аз ботин маро овоз дод,
 Ки ба ғӯши ҳис шунидам бомдод: 3790
 «Хез, хангоми ғазо омад, бирав,
 Хешро дар ғазв кардан кун гарав».
 Гуфтам: «Эй нафси хабиси бевафо,
 Аз кучо майли ғазо, ту аз кучо?»
 Рост ғӯй, эй нафс, к-ин хилатгарист
 В-арна нафси шахват аз тоат барист.
 Гар нағӯйӣ рост, ҳамла орамат,
 Дар риёзат сахттар афшорамат.
 Нафс бонг овард он дам аз дарун,
 Бо фасохат, бе даҳон, андар фусун, 3795
 Ки маро ҳар рӯз ин ҷо мекушӣ,
 Ҷони ман чун ҷони габрон мекашӣ.
 Ҳеч касро нест аз ҳолам хабар,
 Ки маро ту мекушӣ бе хобу х(в)ар.
 Дар ғазо бичҳам ба як захм аз бадан,
 Халқ бинад мардию исори ман.
 Гуфтам: «Эй нафсак, мунофиқ зистӣ,
 Ҳам мунофиқ мемури, ту чистӣ?
 Дар ду олам ту муроъӣ будай,
 Дар ду олам ту чунин беҳудай». 3800
 Назр кардам ки зи хилват ҳеч ман
 Сар бурун н-орам, чу зиндаст ин бадан.
 З-он ки дар хилват ҳар он чи тан кунад,
 Н-аз барои рӯйи марду зан кунад.
 Чунбишу оромиш андар хилваташ,
 Чуз барои Ҳақ набошад нийяташ.
 Ин чиҳоди акбар аст, он асғар аст,
 Ҳар ду кори Рустам асту Ҳайдар аст.
 Кори он кас нест, к-ӯро ақлу ҳуш
 Паррад аз тан, чун бичунбад дунби муш. 3805
 Ончунон касро бибояд чун занон
 Дур будан аз масофу аз синон.

Сӯфие он, сӯфие ин, ин-т хайф,
 Он зи сӯзан кушта, инро туъма сайф.
 Нақши сӯфӣ бошад, ўро нест чон,
 Сӯфиён бадном ҳам з-ин сӯфиён.
 Бар дару девори чисми гилсиришт
 Ҳақ зи ғайрат нақши сад сӯфӣ набишт.
 То зи сеҳр он нақшо чунбон шавад,
 То асои мӯсавӣ пинҳон шавад. 3910
 Нақшхоро меҳурад сидқи асо,
 Чашми фиръавнист, пургарду ҳасо.
 Сӯфии дигар миёни саффи ҳарб
 Андаромад бист бор аз баҳри зарб.
 Бо мусулмонон ба кофир вақти карр
 Вонагашт ў бо мусулмонон ба фарр.
 Заҳм хӯрду баст заҳмеро, ки х(в)ард,
 Бори дигар ҳамла оварду набард,
 То намирад тан ба як заҳм аз газоф,
 То ҳурад ў бист заҳм андар масоф. 3815
 Ҳайфааш омад, ки ба заҳме чон диҳад,
 Чон зи дасти сидқи ў осон раҳад.

**Ҳикояти он мучоҳид, ки аз ҳамёни сим ҳар рӯз як дирам
 дар хандақ андохтӣ ба тафориқ аз баҳри ситезаи ҳирс ва
 орзуи нафс ва васваси нафс, ки чун меандозӣ ба хандақ,
 боре ба як бор биандоз, то ҳалос ёбам, ки «ал-йаъсу ихда-
 р-роҳатайн». Ў гуфт, ки ин роҳат низ надихам**

Он яке будаш ба каф-дар чил дирам,
 Ҳар шаб афғандӣ яке дар оби ям.
 То ки гардад саҳт бар нафси маҷоз,
 Дар тааннӣ дарди чон кандан дароз.
 Бо мусулмонон ба карр ў пеш рафт,
 Вақти фарр ў вонагашт аз ҳасм тафт.
 Заҳми дигар хӯрд, онро ҳам бибаст,
 Бист каррат румҳу тир аз вай шикаст. 3820
 Баъд аз он қувват намонд, афтод пеш,
 Мақбади сидқ ў зи сидқи ишқи ҳеш.
 Сидқ чон додан бувад, ҳин! «Собику»,
 Аз Нубӣ бархон: «Ричолун саддаку».
 Ин ҳама мурдан на марғи сурат аст,
 Ин бадан мар рӯхро чун олат аст.
 Эӣ басо ҳоми, ки зоҳир хун-ш рехт,
 Лек нафси зинда он ҷониб гурехт.
 Олаташ бишкасту раҳзан зинда монд,
 Нафс зинда-ст, арҷи маркаб хун фишонд. 3825

Асб кушту роҳи ӯ рафта нашуд,
 Чуз ки хому зишту ошuftа нашуд.
 Гар ба ҳар хунрезие гаштӣ шаҳид,
 Кофуре кушта будӣ ҳам Бӯсаъид.
 Эӣ басо нафси шаҳиди муътамад
 Мурда дар дунё чу зинда меравад.
 Рӯҳи раҳзан мурду тан, ки теги ӯст,
 Ҳаст боқӣ, дар кафи он ғазвҷӯст.
 Теғ он теғ аст, мард он мард нест,
 Лек ин сурат туро ҳайронкунест. 3830
 Нафс чун мубдал шавад, ин теги тан
 Бошад андар дасти сунъи «зулминан».
 Он яке мардест, куташ ҷумла дард,
 Ин дигар марде миёнтӣ, ҳамчу гард.

**Сифат кардани марди ғаммоз ва намудани сурати кани-
 зак мусаввар дар қоғаз ва ошиқ шудани халифаи Миср
 бар он сурат ва фиристодани халифа амиреро бо сипоҳи
 гарон ба дари Мавсил ва қатлу вайронии бисёр кардан
 баҳри ин ғараз**

Мар халифай Мисрро ғаммоз гуфт,
 Ки шаҳи Мавсил ба хуре гашт ҷуфт.
 Як канизак дорад ӯ андар канор,
 Ки ба олам нест монандаш нигор.
 Дар баён н-ояд, ки ҳуснаш беҳад аст,
 Нақши ӯ ин аст, к-андар қоғаз аст. 3835
 Нақш дар қоғаз чу дид он Кайқубод,
 Хира гашту ҷом аз дасташ фитод.
 Паҳлавонеро фиристод он замон
 Сӯйи Мавсил бо сипоҳи бас гарон,
 Ки агар надҳад ба ту он моҳро,
 Баркан аз бун он дару даргоҳро.
 В-ар диҳад, таркаш куну маҳро биёр,
 То кашам ман бар замин маҳ дар канор.
 Паҳлавон шуд сӯйи Мавсил бо ҳашам, 3840
 Бо ҳазорон Рустаму табу алам.
 Чун малаҳҳо беадад бар гирди кашт
 Қосиди ихлоки аҳли шаҳр гашт.
 Ҳар навоҳӣ манҷанике аз набард
 Ҳамчу кӯҳи Қоф ӯ бар кор кард.
 Заҳми тиру санғҳои манҷаник,
 Теғҳо дар гард чун барқ аз барик.
 Ҳафтае кард инчунин хунрезии гарм,
 Бурчи сангин суст шуд чун муми нарм.

Шоҳи Мавсил дид пайкори махул,
 Пас фиристод аз дарун пешаш расул 3945
 Ки чӣ меҳоҳӣ зи хуни муъминон?
 Кушта мегарданд з-ин ҳарби гарон.
 Гар муродат мулки шаҳри Мавсил аст,
 Бе чунин хунрез инат ҳосил аст.
 Ман равам беруни шаҳр, инак даро,
 То нагирад хуни мазлумон туро.
 В-ар муродат молу зарру гавҳар аст,
 Ин зи мулки шаҳр худ осонтар аст.

**Исор кардани соҳиби Мавсил он канизакро ба халифа,
 то хунрезии мусулмонон бештар нашавад**

Чун расул омад ба пеши паҳлавон,
 Дод коғаз, андар ӯ нақшу нишон: 3850
 «Бингар андар коғаз, инро толибам,
 Ҳин, бидеҳ, варна, кунун ман ғолибам».
 Чун расул омад, бигуфт он шоҳи нар:
 «Сурате кам гир, зуд инро бибар.
 Ман наям дар аҳди имон бутпараст,
 Бут бари он бутпараст авлотар аст».
 Чунки овардаш расулон паҳлавон,
 Гашт ошиқ бар ҷамолаш он замон.
 Ишқ баҳре, осмон бар вай кафе,
 Чун Зулайхо дар ҳавои Юсуфе. 3855
 Даври гардунҳо зи мавҷи ишқ дон,
 Гар набудӣ ишқ, бифсурдӣ ҷаҳон.
 Кай ҷамоде маҳв гаштӣ дар набот,
 Кай фидои рӯҳ гаштӣ номиёт?
 Рӯҳ кай гаштӣ фидои он даме,
 К-аз насимаш ҳомила шуд Маряме?
 Ҳар яке бар ҷо турунҷидӣ ҷу ях,
 Кай будӣ парронӣ ҷӯён чун малах?
 Зарра-зарра ошиқони он камол
 Мешинобад дар улув ҳамчун ниҳол. 3860
 «Саббаҳа лиллоҳ» ҳаст ишқобашон,
 Танқияй тан мекунанд аз баҳри ҷон.
 Паҳлавон ҷаҳро ҷу раҳ пиндошта,
 Шӯрааш хуш омада, ҳаб кошта.
 Чун ҳаёле дид он хуфта ба ҳоб,
 Ҷуфт шуд бо онӣ аз вай рафт об.
 Чун бирафт он ҳобу шуд бедор зуд
 Дид, к-он луъбат ба бедорӣ набуд.
 Гуфт: «Бар ҳеч оби худ бурдам, дарег,
 Ишваи он ишвадех ҳӯрдам, дарег». 3865

Паҳлавони тан буд он, мардӣ надошт,
 Тухми мардӣ дар чунон реге бикошт.
 Маркаби ишқаш дарида сад лагом,
 Наъра мезад: «лоуболӣ би-л-ҳимом,
 Айш уболӣ би-л-халифа фй-л-ҳаво,
 Иставо индӣ вучудӣ ва-т-таво».
 Инчунин сӯзону гарм охир макор,
 Машварат кун бо яке ховандгор.
 Машварат ку? Акл ку? Селоби оз
 Дар харобӣ кард нохунҳо дароз. 3870
 «Байна айдӣ» садду сӯйи халф садд,
 Пешу пас кам бинад он мафтуни чадд.
 Омада дар қасди ҷон сели сиёх,
 То ки рӯбах афганад шере ба чоҳ.
 Аз чаҳе бинмуда маъдуме ҳаёл,
 То дарандозад «усудан ка-л-чибол».
 Ҳеч касро бо занон маҳрам мадор,
 Ки мисоли ин ду пунба-сту шарор.
 Оташе бояд бишиста з-оби Ҳақ,
 Ҳамчу Юсуф муътасим андар раҳақ, 3875
 К-аз Зулайҳои латифи сарвқад
 Ҳамчу шерон хештанро вокашад.
 Бозгашт аз Мавсилу мешуд ба роҳ,
 То фуруд омад ба беша-в марҷоҳ.
 Оташи ишқаш фурузон ончунон,
 Ки надонад ӯ замин аз осмон.
 Қасди он маҳ кард андар хайма ӯ,
 Акл куву аз халифа хавф ку?
 Чун занад шаҳват дар ин водӣ духул,
 Чист ақли ту? «Фучулл ибни-л-фучул». 3880
 Сад халифа гашта камтар аз мағас
 Паши чашми оташинаш он нағас.
 Чун бурун андохт шалвору нишаст
 Дар миёни пойи зан он занпараст,
 Чун закар сӯйи мақар мерафт рост,
 Растхезу ғулғул аз лашкар бихост.
 Барҷаҳиду кунбараҳна сӯйи саф
 Зулфикори ҳамчу оташ ӯ ба каф
 Дид шери нар, сияҳ, аз найситон
 Барзада бар қалби лашкар ноғаҳон. 3885
 Тозиён чун дев дар ҷӯш омада,
 Ҳар тавила-в хайма андар ҳам зада.
 Шери нар гунбад ҳамекард аз луғаз,
 Дар ҳаво чун мавҷи дарё бист газ.
 Паҳлавон мардона буду беҳазар
 Пеши шер омад чу шери масти нар.
 Зад ба шамшеру сарашро баршикофт,
 Зуд сӯйи хаймаи маҳрӯ шитофт.

Чун ки худро ӯ бад-он хуре намуд,
 Мардии ӯ ҳамчунон бар пой буд. 3890
 Бо чунон шере ба чолиш гашт чуфт,
 Мардии ӯ монда барпою нахуфт.
 Он бути ширинлиқои моҳрӯ
 Дар ачаб дармонд аз мардии ӯ.
 Чуфт шуд бо ӯ ба шахват он замон,
 Муттаҳид гаштанд ҳолӣ он ду чон.
 З-иттисоли ин ду чон бо ҳамдигар
 Мерасад аз ғайбашон чоне дигар.
 Рӯ намояд аз тариқи зодане,
 Гар набошад аз улуқаш раҳзане. 3895
 Ҳар кучо ду кас ба меҳре, ё ба кин
 Чамъ ояд, солисе зояд яқин.
 Лек андар ғайб зояд он сувар,
 Чун равӣ он сӯ, бибинӣ дар назар.
 Он натоиҷ аз кироноти ту зод,
 Ҳин, магард аз ҳар қарине зуд шод.
 Мунтазир мебош он микотро,
 Сидқ дон илҳоқи зурриётро,
 К-аз амал зойидаанду аз илал, 3900
 Ҳар якеро сурату нутку талал.
 Бонгашон дармерасад з-он хушҳичол,
 К-эй зи мо ғофил, ҳало! Зутар таъол.
 Мунтазир дар ғайб чони марду зан,
 Мул-мулат чист? Зутар гом зан.
 Роҳ гум кард ӯ аз он субҳи дурӯғ,
 Чун магас афтод андар деги дӯғ.

**Пушаймон шудани он сарлашкар аз он хиёнат, ки кард ва
 савганд додани ӯ он канизакро, ки ба халифа бознагӯяд, аз он
 чӣ рафт**

Чанд рӯзе ҳам бар он буд, баъд аз он
 Шуд пушаймон ӯ аз он чурми гарон.
 Дод савгандаш, ки эй хуршедрӯ,
 Бо халифа з-ин чӣ шуд, рамзе мағӯ. 3905
 Чун бидид ўро халифа, маст гашт,
 Пас зи бом афтод ўро низ ташт.
 Дид сад чандон, ки васфаш карда буд,
 Кай бувад худ дида монанди шунуд?
 Васф тасвир аст баҳри чашми хуш,
 Сурат они чашм дон, на з-они гӯш.
 Кард марде аз суҳандоне суол:
 «Ҳакку ботил чист, эй неқӯмақол?»
 Гӯшро бигрифт гуфт: «Ин ботил аст,
 Чашм ҳаққ асту яқинаш ҳосил аст». 3910
 Он ба нисбат ботил омад пеши ин,
 Нисбат аст ағлаб суҳанҳо, эй амин!

3-офтоб ар кард хуффош эҳтичоб,
 Нест маҳчуб аз ҳаёли офтоб.
 Хавф ўро худ ҳаёлаш медиҳад,
 Он ҳаёлаш сўйи зулмат мекашад.
 Он ҳаёли нур метарсонадаш,
 Бар шаби зулмот мечафсонадаш.
 Аз ҳаёли душману тасвири ўст,
 Ки ту барчафсидай бар ёру дўст. 3915
 Мўсиё, кашфат лумаъ бар кӣ фарошт,
 Он мухайял тоби таҳқиқат надошт.
 Ҳин, машав ғарра бад-он ки қобилӣ,
 Мар ҳаёлашро в-аз ин раҳ восилӣ.
 Аз ҳаёли ҳарб наҳросид кас,
 «Ло шаҷоъа қабла ҳарб» ин дону бас.
 Бар ҳаёли ҳарб хез андар фикар
 Мекунад чун рустамон сад карру фар.
 Нақши Рустам, к-он ба ҳаммоме бувад,
 Қирни ҳамлай фикри ҳар хоме бувад. 3920
 Ин ҳаёли самъ чун мубсар шавад,
 Ҳез чӣ бвад? Рустаме музтар шавад.
 Чаҳд кун, к-аз гӯш дар чашмат равад,
 Он чи, к-он ботил будаст, он Ҳақ шавад.
 3-он сипас гӯшат шавад ҳамтабъи чашм,
 Гавҳаре гардад ду гӯши ҳамчу яшм.
 Балки чумлай тан чу ойина шавад,
 Қумла чашму гавҳари сина шавад.
 Гӯш анғезад ҳаёлу он ҳаёл 3925
 Ҳаст даллолай висоли он чамол.
 Чаҳд кун, то ин ҳаёл афзун шавад,
 То далола раҳбари Маҷнун шавад.
 Он халифай гӯл ҳам якчанд низ
 Риши гове кард хуш бо он каниз.
 Мулкро ту мулки Ғарбу Шарқ гир,
 Чун намоннад, ту онро барқ гир.
 Мамлакат, к-он менамонад ҷовидон,
 Эй дилат хуфта, ту онро хоб дон.
 То чӣ хоҳӣ кард он боду бурут?
 Ки бигирад ҳамчу ҷаллоде гулӯт. 3930
 Ҳам дар ин олам, бидон, ки муъминест,
 Аз мунофиқ кам шунав, к-ӯ гуфт нест.

Ҳуччати мункирони охират ва баёни заъфи он ҳуччат, зеро ҳуччати эшон бад-ин боз мегардад, ки ғайри ин намебинем

Ҳуччаташ ин аст, гӯяд ҳар даме:
 «Гар будӣ чизе дигар, ҳам дидаме».
 Гар набинад кӯдаке аҳволи ақл,
 Оқиле ҳаргиз кунад аз ақл нақл?

В-ар набинад окиле ахволи ишк,
 Кам нагардад моҳи некӯфоли ишк.
 Хусни Юсуф дидаи ихвон надид,
 3935
 Аз дили Яъқуб кай шуд нопадид?
 Мар асоро чашми Мӯсо чӯб дид,
 Чашми ғайбӣ афъию ошӯб дид.
 Чашми сар бо чашми сир дар чанг буд,
 Ғолиб омад чашми сир, хуччат намуд.
 Чашми Мӯсо дасти худро даст дид,
 Пеши чашми ғайб нуре буд падид.
 Ин сухан поён надорад дар камол,
 Пеши ҳар маҳрум бошад чун ҳаёл.
 Чун ҳақиқат пеши ӯ фарчу гулӯст,
 3940
 Кам баён кун пеши ӯ асрори дӯст.
 Пеши мо фарчу гулӯ бошад ҳаёл,
 Лочарам ҳар дам намояд ҷон ҷамол.
 Ҳар киро фарчу гулӯ ойину хӯст,
 Он «лақум динун ва лӣ дин» баҳри ӯст.
 Бо ҷунон инкор кӯтаҳ кун сухан,
 Аҳмадо, кам гӯй бо ғабри куҳан.

Омадани халифа назди он хубрӯй барои ҷимӯ

Он халифа кард ройи иҷтимоъ,
 Сӯйи он зан рафт аз баҳри ҷимӯ.
 Зикри ӯ карду закар барпой кард,
 3945
 Қасди хуфтухези меҳрафзоӣ кард.
 Чун миёни пойи он хотун нишаст,
 Пас қазо омад, раҳи айшаш бибаст.
 Хушту хушти муш дар гӯшаш расид,
 Хуфт кераш, шаҳваташ кулӣ рамид.
 Ваҳми он, к-аз мор бошад ин сарир,
 Ки ҳамечунбад ба тундӣ аз ҳасир.

Ханда гирифтани он канизакро аз заъфи шаҳвати халифа ва қуввати шаҳвати он амир ва фаҳм кардани халифа аз хандаи канизак

Зан бидид он сустиӣ ӯ аз шигифт,
 Омад андар қажқаж, ханда-ш гирифт.
 Ёдаш омад мардии он паҳлавон,
 3950
 Ки бикушт ӯ шеру андомаш ҷунон.
 Ғолиб омад хандаи зан, шуд дароз,
 Ҷаҳд мекарду намешуд лаб фароз.
 Сахт меҳандид ҳамчун бангиён,
 Ғолиб омад ханда бар суду зиён.

Ҳар чӣ андешид, ханда мефузуд,
 Ҳамчу банди сели ногоҳонгушуд.
 Гиряву ханда, ғаму шодии дил,
 Ҳар якеро маъдане дон мустақил.
 Ҳар якеро махзане, мифтоҳи он,
 Эӣ бародар, дар кафи ғаттоҳ дон. 3955
 Ҳеч сокин менашуд он хандарӯ,
 Пас халифа тира гашту тундхӯ.
 Зуд шамшер аз ғилофаш баркашид,
 Гуфт: «Сирри ханда воғӯ, эӣ палид!
 Дар дилам з-ин ханда занне уфтод,
 Ростӣ гӯ, ишва натвоним дод!
 В-ар хилофи ростӣ бифребиям,
 Ё баҳонаӣ чарб оӣ ту ба дам,
 Ман бидонам, дар дили ман равшанист, 3960
 Боядат гуфтан, ҳар он чи гуфтанист.
 Дар дили шоҳон ту моҳе дон ситабр,
 Гарчи ғах-ғах шуд зи ғафлат зери абр.
 Як чароғе ҳаст дар дил вақти гашт,
 Вақти ҳашму хирс ояд зери ташт.
 Он фаросат ин замон ёри ман аст,
 Гар нагӯӣ, он чи ҳаққи гуфтан аст,
 Ман бад-ин шамшер буррам гарданат,
 Суд набвад худ баҳона карданат.
 В-ар бигӯӣ рост, озодат кунам,
 Ҳаққи Яздон нашканам, шодат кунам». 3965
 Ҳафт Мусхаф он замон бар ҳам ниҳод,
 Хӯрд савганду чунин тақирр дод.

**Ғош кардани он канизак он розро бо халифа аз бими
 захи шамшер ва илзоми халифа, ки рост гӯ сабаби ин
 хандаро, вагарна, бикушамат**

Зан чу очиз шуд, бигуфт аҳволро,
 Мардии он Рустами садзолро.
 Шарҳи он гирдак, ки андар роҳ буд,
 Як ба як бо он халифа вонамуд:
 Шер куштан, сӯӣ хайма омадан,
 В-он закар коим чу шоҳи каргадан.
 Боз ин сустии ин номускӯш,
 К-ӯ фуру мурд аз яке хуш-хушти муш. 3970
 Розҳоро мекунад Ҳаққ ошкор,
 Чун бихоҳад руст, тухми бад макор.
 Обу абру оташу ин офтоб
 Розҳоро мебарорад аз туроб.
 Ин баҳори нав зи баъди баргрез
 Ҳаст бурҳони вучуди растхез.

Дар баҳор он сиррҳо пайдо шавад,
 Ҳар чӣ ҳӯрдаст ин замин, расво шавад.
 Бардамад он аз даҳону аз лабаш,
 То падид ояд замиру мазҳабаш. 3975
 Сирри беҳи ҳар дарахтею х(в)араш,
 Ҷумлагӣ пайдо шавад он бар сараш.
 Ҳар ғаме, к-аз вай ту дил овардаи,
 Аз хумори май бувад, ки х(в)ардаи.
 Лек кай донӣ, ки он ранчи хумор
 Аз кадомин май баромад ошкор?
 Ин хумор ишкуфаи он дона аст,
 Он шиносад, к-огаҳу фарзона аст.
 Шоҳу ишкуфа намонад донро,
 Нутфа кай монад тани мардонро? 3980
 Нест монандо ҳаюло бо асар,
 Дона кай монанда омад бо шаҷар?
 Нутфа аз нон аст, кай бошад чу нон?
 Мардум аз нутфа-ст, кай бошад чунон?
 Чиннӣ аз нор аст, кай монад ба нор?
 Аз бухор аст абру набвад чун бухор.
 Аз дами Ҷабрил Исо шуд падид,
 Кай ба сурат ҳамчу ӯ буд, ё надид?
 Одам аз хок аст, кай монад ба хок?
 Ҳеч ангуре намонанд ба ток. 3985
 Кай бувад дуздӣ ба шакли пойи дор?
 Кай бувад тоат чу хулди пойдор?
 Ҳеч асле нест монанди асар,
 Пас, надонӣ асли ранчу дарди сар.
 Лек бе асле набошад ин чазо,
 Бегуноҳе кай биранҷонад Худо?
 Он чи асл асту кашандаи он шай аст,
 Гар намонанд ба вай, ҳам аз вай аст.
 Пас, бидон: ранҷат натиҷай заллатест,
 Офати ин зарбатат аз шаҳватест. 3990
 Гар надонӣ он гунаҳро з-эътибор,
 Зуд зорӣ кун, талаб кун игтифोर.
 Сачда кун, сад бор мегӯй: «Эй Худо!
 Нест ин ғам ғайри дархурду сазо.
 Эй ту субҳон, пок аз зулму ситам,
 Кай диҳӣ бе чурм ҷонро дарду ғам?
 Ман муайян менадонам чурмро,
 Лек ҳам чурме бибояд гурмро.
 Чун бипӯшидӣ сабабро з-эътибор,
 Доимо он чурмро пӯшида дор, 3995
 Ки чазо изхори чурми ман бувад,
 К-аз сиёсат дуздиям зоҳир шавад».

**Азм кардани шох, чун вокиф шуд бар он хиёнат, ки
 бипӯшонад ва афв кунад ва ўро ба ў диҳад ва донист,
 ки он фитна ҷазои ў буд ва қасди ў буд ва зулми ў бар
 соҳиби Мавсил, ки «ва ман асоъа фаъалайҳо ва инна
 раббака лаби-л-мирсод» ва тарсидан, ки агар интиқом
 кашад, он интиқом ҳам бар сари ў ояд, чунонки ин зулму
 тамаъ бар сараш омад**

Шох бо худ омад, истигфор кард,
 Ёди чурму заллату исрор кард.
 Гуфт бо худ: «Он чи кардам бо қасон,
 Шуд ҷазои он ба ҷони ман расон.
 Қасди ҷуфти дигарон кардам зи ҷох,
 Бар ман омад ону афтодам ба ҷох.
 Ман дари хонай касе дигар задам,
 Ў дари хонай маро зад лочарам. 4000
 Ҳар кӣ бо аҳли қасон шуд фиксҷӯ,
 Аҳли худро дон, ки қаввод аст ў.
 З-он ки мисли он ҷазои он шавад,
 Чун ҷазои саййиа мислаш бувад.
 Чун сабаб кардӣ, кашидӣ сӯйи хеш
 Мисли онро, пас, ту дайюсию беш.
 Ғасб кардам аз шаҳи Мавсил каниз,
 Ғасб карданд аз ман ўро зуд низ.
 Ў к-амини ман буду лолои ман,
 Хоинаш кард он хиёнатҳои ман. 4005
 Нест вақти кингузорӣ в-интиқом
 Ман ба дасти хеш кардам кори хом.
 Гар кашам кина бар он миру ҳарам,
 Он тааддӣ ҳам биёяд бар сарам.
 Ҳамчунон, к-ин як биёмад дар ҷазо,
 Озмудам, боз н-азмоям варо.
 Дарди соҳибмавсилам гардан шикаст,
 Ман наёрам ин дигарро низ хаст».
 Дод Ҳакмон аз мукофот огаҳӣ,
 Гуфт: «Ин удтум биҳи, удно биҳи». 4010
 Чун фузунӣ кардан ин ҷо суд нест,
 Ғайри сабру марҳамат маҳмуд нест.
 «Раббано, инно заламно», сахв рафт,
 Раҳмате кун, эй раҳимиҳот зафт.
 Афв кардам, ту ҳам аз ман афв кун,
 Аз гуноҳи нав, зи заллоти кухун».
 Гуфт: «Акнун, эй канизак, вомагӯ,
 Ин суҳанро, ки шунидам ман зи ту.
 Бо амират ҷуфт хоҳам кард ман,
 Аллах, Аллах з-ин ҳикоят дам мазан. 4015

То нагардад ӯ зи рӯям шармсор,
 К-ӯ яке бад карду некӯ сад ҳазор.
 Борҳо ман имтиҳонаш кардаам,
 Хубтар аз ту бад-ӯ биспурдаам.
 Дар амонат ёфтам ўро тамои,
 Ин қазое буд ҳам аз кардахом».

Пас ба худ хонд он амири хешро,
 Кушт дар худ чашми қаҳрандешро.
 Кард бо ӯ як баҳонай дилпазир,
 Ки шудастам 3-ин канизак ман нафир.

3-он сабаб, к-аз ғайрату рашки каниз
 Модари фарзанд дорад сад азиз.
 Модари фарзандро бас ҳаққхост,
 Ў на дархурди чуни чавру чафост.
 Рашку ғайрат мебарад, хун меҳ(в)арад,
 3-ин канизак саҳт талхӣ мебарад.
 Чун касеро дод хоҳам ин каниз,
 Пас, туро авлотар аст ин, эй азиз!
 Ки ту ҷонбозӣ намудӣ баҳри ӯ,
 Хуш набошад додани он ҷуз ба ту.

Акд кардаш бо амир, ўро супурд,
 Кард ҳашму хирсро ӯ хурду мурд.

4020

4025

Баёни он, ки «наҳну қасамно», ки якеро шахват ва қув- вати харон диҳад ва якеро қиёсат ва қуввати анбиё ва фариштагон бахшад

Сар зи ҳаво тофтан аз сарварист,
 Тарки ҳаво қуввати пайғамбарист.

Тухмҳое, ки шахватӣ набувад,
 Бари он ҷуз қиёматӣ набувад.

Гар будаи сусти нарии харон,
 Буд ўро мардии пайғамбарон.
 Тарки ҳашму шахвату хирсоварӣ
 Ҳаст мардию раги пайғамбарӣ.
 Наррии хар, гӯ, мабош андар рагаш,
 Ҳақ ҳамехонад улуғ бағларбағаш.
 Мурдае бошам, ба ман Ҳақ бингарад,
 Беҳ аз он зинда, ки бошад дуру рад.

Мағзи мардӣ ин шиносу пӯст он,
 Он барад дӯзах, барад ин дар ҷинон.
 «Хуффати-л-ҷаннат» макорехро расид,
 «Хуффати-н-нор» аз ҳаво омад паид.
 Эй Аёзи шери нарии девкуш,
 Мардии хар кам, фузун мардии хуш.

4030

Он чи чандин садр идрокаш накард,
 Лаъби кӯдак буд пешат, ин-т мард.
 Эй бидида лаззати амри маро,
 Чон супурда баҳри амрам дар вафо,
 Достони завқи амру чошниш
 Бишнава акнун дар баёни маънавиш.

4035

**Додани шоҳ гавҳарро миёни девон ва маҷмаъ ба дасти
 вазир, ки ин чанд арзад? Ва муболиға кардани вазир дар
 қимати ӯ ва фармудани шоҳ ӯро, ки акнун инро бишикан ва
 гуфтани вазир, ки инро чун бишиканам? Ило охири-л-қисса**

Шоҳ рӯзе қониби девон шитофт,
 Чумла арконро дар он девон биёфт.
 Гавҳаре берун кашид ӯ мустанир,
 Пас ноҳодаш зуд дар каффи вазир.
 Гуфт: «Чун асту чӣ арзад ин гуҳар?»
 Гуфт: «Беҳ арзад зи сад харвор зар».
 Гуфт: «Бишкан». Гуфт: «Чунаш бишканам?»
 Некхоҳи махзану молат манам.
 Чун раво дорам, ки мисли ин гуҳар,
 Ки наёяд дар баҳо, гардад ҳадар?
 Гуфт шобошу бидодаш хилъате,
 Гавҳар аз вай бистад он шоҳу фатӣ.
 Кард исори вазир он шоҳи ҷуд
 Ҳар либосу ҳулла, к-ӯ пӯшида буд.
 Соатешон кард машғули суҳан
 Аз қазияй тозаву рози куҳан.
 Баъд аз он додаш ба дасти ҳочибе,
 Ки чӣ арзад ин ба пеши толибе?
 Гуфт: «Арзад ин ба нимаи мамлакат,
 К-иш ниғаҳ доро, Худо, аз маҳликат».
 Гуфт: «Бишкан». Гуфт: «Эй хуршедтеғ!
 Бас дарег аст ин шикастанро, дарег.
 Қиматаш бигзор, бин тобу лумаъ,
 Ки шудааст ин нури рӯз ӯро табаъ.
 Даст кай чунбад маро дар касри ӯ?
 Ки хазинаи шоҳро бошам адӯ».
 Шоҳ хилъат дод, идрораш фузуд,
 Пас даҳон дар мадҳи ақли ӯ гушуд.
 Баъди як соат ба дасти мир дод,
 Дурро он имтиҳонкун боздод.
 Ӯ ҳамин гуфту ҳама мирон ҳамин,
 Ҳар якеро хилъате дод ӯ самин.
 Чомағиҳошон ҳамаафзуд шоҳ,
 Он ҳасисонро бибурд аз раҳ ба чоҳ.

4040

4045

4050

Инчунин гуфтанд панчаҳ-шаст асир
Љумла як-як ҳам ба тақлиди вазир.
Гарчи тақлид аст устуни чаҳон,
Ҳаст расво ҳар муқаллид з-имтиҳон.

4055

**Расидани гавҳар аз даст ба даст охири давр ба Аёз ва киёсати
Аёз ва муқаллид ношудан эшонро ва мағрур ношудани ӯ ба
гову мол додани шоҳ ва чомагиҳо афзун кардан ва мадҳи ақл
кардан, ки нашоёд муқаллидро мусулмон доштан, мусулмон
бошад, аммо нодир бошад, ки муқаллид сабот кунад бар он
этикод ва муқаллид аз имтиҳонҳо ба саломат берун ояд,
ки саботи биноён надорад, «илло ман асамаҳуллоҳу», зеро
Ҳақ якест ва онро зидд бисёр ғалатафган ва мушобеҳи Ҳақ.
Муқаллид чун он зидро нашиносад, аз он рӯ Ҳақро нашинохта
бошад. Аммо Ҳақ бо он ношинохти ӯ, чу ӯро ба иноят нигоҳ
дорад, он ношинохт ӯро зиён надорад**

«Эй Аёз, акнун нагӯӣ, к-ин гуҳар
Чанд меарзад бад-ин тобу ҳунар?»
Гуфт: «Афзун з-он чӣ тонам гуфт ман?»
Гуфт: «Акнун зуд хурдаш даршикан».
Сангҳо дар остин будаш, шитоб
Хурд кардаш, пеши ӯ буд он савоб.
З-иттифоқи толиӣ бодавлаташ
Даст дод он лаҳза нодир ҳикматаш.
Ё ба ҳоб ин дида буд он пурсадо,
Карда буд андар бағал ду сангро.
Ҳамчу Юсуф, ки даруни қабри чоҳ
Қашф шуд поёни қораш аз Илоҳ.
Ҳар қиро қатҳу зафар пайғом дод,
Пеши ӯ як шуд муроду бемурод.
Ҳар қӣ пояндони вай шуд васли ёр,
ӯ чӣ тарсад аз шикасту қорзор?
Чун қин гашташ, ки ҳоҳад қард мот,
Фавти асбу пил ҳасташ турраҳот.
Гар барад асбаш, ҳар он қи асбҷӯст,
Асб рав гӯ, на қи пешоҳанг ӯст.
Мардро бо асб қай ҳешӣ бувад?
Ишқи асбаш аз пайи пешӣ бувад.
Баҳри суратҳо мақаш қандин захир,
Бе судоӣ сурате маънӣ бигир.
Ҳаст зоҳидро ғами поёни қор,
То чӣ бошад ҳоли ӯ рӯзи шумор?
Орифон з-оғоз гашта ҳушманд,
Аз ғаму аҳволи охир қориганд.

4060

4065

Буд орифро хамин хавфу рачо,
 Собикадонӣ-ш хӯрд он ҳар дуру. 4070
 Дид, к-ӯ собик зироат кард мош,
 Ӯ ҳамедонад, чӣ хоҳад буд чош?
 Ориф асту бозраст аз хавфу бим,
 Ӯйхуро кард теги Ӯақ дуним.
 Буд ўро биму уммед аз Худо,
 Хавф фонӣ шуд, аён гашт он рачо.
 Чун шикаст ӯ гавҳари хос он замон,
 З-он амирон хост сад бонгу фиғон,
 К-ин чӣ бебокист? Валлах, кофир аст,
 Ӯар кӣ ин пурнур гавҳарро шикаст. 4075
 В-он ҷамоат ҷумла аз ҷаҳлу амо
 Даршикаста дурри амри шохро.
 Қимати гавҳар натиҷай меҳру вуд,
 Бар ҷунон хотир ҷаро пӯшида шуд?

Ташнеъ задани умаро бар Аёз, ки ҷаро шикасташ?

Ва ҷавоб додани Аёз эшонро

Гуфт Аёз: «Эй меҳтарони номвар,
 Амри шаҳ беҳтар ба қимат, ё гуҳар?
 Амри султон беҳ бувад пеши шумо
 Ё ки ин некӯ гуҳар? Баҳри Худо.
 Эй назартон бар гуҳар, бар шох на,
 Қибла-тон ғӯл асту ҷодай роҳ на. 4080
 Ман зи шаҳ барменагардонам басар,
 Ман ҷу мушрик рӯй н-орам бо ҳаҷар.
 Бегуҳар ҷоне, ки рангин сангро
 Баргузинад, пас ниҳад шоҳи маро.
 Пушт сӯйи лӯъбати гулранг кун,
 Ақл дар ранговаранда данг кун.
 Андар о дар ҷӯ, сабӯ бар санг зан,
 Оташ андар бўву андар ранг зан.
 Гар найӣ дар роҳи дин аз раҳзанон,
 Рангу бў мапраст монанди занон». 4085
 Сар фуруд андохта он меҳтарон,
 Узрҷӯён гашта з-он нисён ба ҷон.
 Аз дили ҳар як дусад оҳ он замон
 Ӯамчу дуде мешудӣ то осмон.
 Кард ишорат шаҳ ба ҷаллоди куҳун,
 Ки зи садрам ин ҳасонро дур кун.
 Ин ҳасон чӣ лоиқи садри мананд?
 К-аз пайи санг амри моро бишкананд.
 Амри мо пеши ҷунин аҳли фасод
 Баҳри рангин санг шуд хору касод. 4090

Қасди шоҳ ба куштани умаро ва шафоат кардани Аёз пеши тахти султон, ки «ал-ъафву авло»

Пас Аёзи меҳрафзо барчаҳид,
Пеши тахти он улуғ султон давид,
Сачдае карду гулӯи худ гирифт,
К-эй кубоде, к-аз ту чарх орад шигифт.

Эй ҳумое, ки ҳумоёнфарруҳӣ
Аз ту доранду саховат ҳар сахӣ.
Эй кариме, ки карамҳои ҷаҳон
Маҳв гардад пеши исорат ниҳон.
Эй латифе, ки гули сурхат бидид,
Аз ҳиҷолат пераҳанро бардарид.
Аз ғафурии ту ғуфрон чашмсер,
Рӯбаҳон бар шер аз афви ту чир.
Љуз ки афви ту киро дорад санад?
Ҳар кӣ бо амри ту бебоқӣ кунад.
Ғафлату ғустоҳии ин мучримон
Аз вуфури авфи туст, эй афвлон.
Доимо ғафлат зи ғустоҳӣ дамад,
Ки барад таъзим аз дида рамад.

4095

Ғафлату нисёни бадомӯхта
З-оташи таъзим гардад сӯхта.
Ҳайбаташ бедорию фитнат диҳад,
Саҳву нисён аз дилаш берун ҷаҳад.
Вақти ғорат ҳоб н-ояд ҳалқро,
То бинарбояд касе з-ӯ далқро.

4100

Ҳоб чун дармерамад аз бими далқ,
Ҳоби нисён кай бувад бо бими ҳалқ?
«Ло туаххиз ин насайно» шуд гувоҳ,
Ки бувад нисён ба вачҳе ҳам гуноҳ.
З-он ки истикмоли таъзим ӯ накард,
В-арна нисён дарнаёвардӣ набард.
Гарчи нисён лобуду ночор буд,
Дар сабаб варзидан ӯ мухтор буд.
Ки таҳовун кард дар таъзимҳо,
То ки нисён зод, ё саҳву хато.

4105

Ҳамчу масте, к-ӯ ҷинойтҳо кунад,
Гӯяд ӯ маъзур будам, бе зи х(в)ад.
Гӯядаш лекин сабаб, эй зишткор,
Аз ту буд дар рафтани он ихтиёр.
Беҳудӣ н-омад ба худ, ту-ш хондӣ,
Ихтиёрат худ нашуд, ту-ш рондӣ.
Гар расидӣ мастие бе ҷаҳди ту,
Ҳифз кардӣ сокии ҷон аҳди ту.
Пуштдорат будӣ ӯву узрҳох,
Ман ғуломи заллати масти Илоҳ.
Афвҳои ҷумла олам заррае,
Акси афват, эй зи ту ҳар баҳрае.

4110

Афвхо гуфта санои афви ту,
 Нест куфваш «аййюха-н-нос! Иттақу».
 Чонашон бахшу зи худшон ҳам марон,
 Комширини туанд, эй комрон! 4115
 Раҳм кун бар вай, ки рӯи ту бидид,
 Фурқати талхи ту чун ҳоҳад кашид?
 Аз фироқу ҳаҷр мегӯйӣ сужун,
 Ҳар чӣ хоҳӣ кун, валекин ин макун.
 Сад ҳазорон марги талхи шастгӯ
 Нест монанди фироқи рӯи ту.
 Талхии ҳаҷр аз зуқуру аз унос
 Дур дор, эй мучримонро мустағос!
 Бар умеди васли ту мурдан ҳ(в)аш аст,
 Талхии ҳаҷри ту ғавки оташ аст. 4120
 Габр мегӯяд миёни он сақар:
 Чӣ ғамаи будӣ, ғарам қардӣ назар?
 К-он назар ширинқунандаи ранҷдӯст,
 Сохиронро хунбаҳои дасту пост.

**Тафсири гуфтани сохирон Фиръавро дар вақти сиёсат, ки
«ло зайра инно ило раббано мунқалибун»**

Наъраи «лозайр» бишнид осмон,
 Чарх ғӯе шуд пайи он савлаҷон:
 Зарбати Фиръавн моро нест зайр,
 Лутфи Ҳақ ғолиб бувад бар қаҳри ғайр.
 Гар бидонӣ сирри моро, эй музилл,
 Мераҳонимон зи ранҷ, эй кӯрдил. 4125
 Ҳин, биё 3-ин сӯ, бибин, к-ин арғанун,
 Мезанад: «Ё лайта қавмӣ яъламун».
 Дод моро доди Ҳақ фиръавние,
 На чу фиръавниту мулқат фоние.
 Сар барору мулк бин зинда-в чалил,
 Эй шуда ғарра ба Мисру рӯди Нил.
 Гар ту тарки ин наҷис хирқа кунӣ,
 Нилро дар нили ҷон ғарқа кунӣ.
 Ҳин, бидор аз Миср, эй Фиръавн, даст,
 Дар миёни Мисри ҷон сад Миср ҳаст. 4130
 Ту «ано раббун» ҳамегӯйӣ ба ом
 Ғофил аз моҳийяти ин ҳар ду ном.
 Рабб бар марбуб кай ларзон бувад?
 Кай «ано»-дон банди ҷисму ҷон бувад?
 Нақ «ано» моем, раста аз «ано»,
 Аз «ано»-и пурбалои пуръано.
 Он аной бар ту, эй сағ, шум буд,
 Дар ҳақи мо давлати маҳтум буд.
 Гар набудит ин «ано»-и кинакаш,
 Кай задӣ бар мо ҷунин иқболи ҳ(в)аш? 4135

Шукри он, к-аз дори фонӣ мераҳем,
 Бар сари ин дор пандат медиҳем;
 Дори қатли мо буроки рехлат аст,
 Дори мулки ту ғуруру ғафлат аст.
 Ин ҳаёте, хуфя дар нақши мамот
 В-он мамоте, хуфя дар қишри ҳаёт.
 Менамояд нур нору нор нур
 В-арна дунё кай будӣ дорулғурур?
 Ҳин, макун таъҷил, аввал нест шав,
 Чун ғуруб оӣ, баро аз шарқи зав. 4140
 Аз «ано»-ии азал дил данг шуд,
 Ин «аной» сард гашту нанг шуд.
 З-он «ано»-и беъано хуш гашт чон,
 Шуд ҷаҳон ӯ аз «ано»-ии ҷиҳон.
 Аз «ано» чун раст, акнун шуд «ано»,
 Офаринҳо бар «ано»-и беъано,
 К-ӯ ғурезону «ано»-е дар пайаш
 Медавад, чун дид вайро бе вайаш.
 Толиби ӯӣ, нагардад толибат,
 Чун бимурдӣ, толибат шуд матлабат. 4145
 Зиндаӣ, кай мурдашӯ шӯяд туро?
 Толибӣ, кай матлабат ҷӯяд туро?
 Андар ин баҳс ар хирад раҳбин будӣ,
 Фаҳри Розӣ роздони дин будӣ.
 Лек чун «ман лам язук, лам ядри» буд,
 Ақлу таҳйилоти ӯ ҳайрат фузуд.
 Кай шавад кашф аз тафаккур ин «ано»?
 Он «ано» макшуф шуд баъд аз фано.
 Мефитад ин ақлҳо дар ифтиқод
 Дар муғокии хулулу иттиҳод. 4150
 Эй Аёзи гашта фонӣ з-иктироб
 Ҳамчу ахтар дар шуоӣ офтоб,
 Балки чун нутфа мубаддал ту ба тан,
 Н-аз хулулу иттиҳодӣ муфтатан.
 Афв кун, эӣ афв дар сандуки ту
 Собики лутфӣ, ҳама масбуки ту.
 Ман кӣ бошам, ки бигӯям: афв кун?
 Эй ту султону хулосай амри «кун».
 Ман кӣ бошам, ки бувам ман бо манат?
 Эй гирифта ҷумла «ман»-ҳо доманат. 4155

**Мучрим дониستاني Аёз худро дар ин шафоатгарӣ ва узри ин
 чурм хоستان ва дар он узргӯйӣ худро мучрим донистан ва ин
 шикастагӣ аз шинохту азамати шоҳ хезад, ки «ано аъламукум
 биллоҳ ва ахшайкуму лиллоҳ ва қоаллоҳу таъоло: иннамо
 яхшаллоҳа мин ибодиҳи-л-уламо»**

Ман кай орам раҳм хилмолудро?
 Раҳ намояд хилм илмандудро?

Сад хазорон сафъро арзониям,
 Гар забуни сафъҳо гардониям.
 Ман чӣ гуям пешат? Эъломат кунам?
 Ё ки воёдат диҳам шартӣ карам?
 Он чи маълуми ту набвад, чист он?
 В-он чи ёдат нест, ку андар ҷаҳон?
 Эй ту пок аз ҷаҳлу илмат пок аз он,
 Ки фаромӯше кунад бар вай ниҳон. 4160
 Ҳеч касро ту касе ангоштӣ,
 Ҳамчу хуршедаш ба нур афроштӣ.
 Чун касам кардӣ, агар лоба кунам,
 Мустамеъ шав лобаамро аз карам.
 З-он ки аз нақшам чу берун бурдаӣ,
 Он шафоат ҳам ту худро кардаӣ.
 Чун зи рахти «ман» тихӣ гашт ин ватан,
 Тарру хушки хона набвад онӣ ман.
 Ҳам дуё аз ман равон кардӣ чу об,
 Ҳам наботаш бахшу дораи мустаҷоб. 4165
 Ҳам ту будӣ аввал орандаӣ дуё,
 Ҳам ту бош охир иҷобатро ричо,
 То занам ман лоф, к-он шоҳи ҷаҳон
 Баҳри банда афв кард аз мучримон.
 Дард будам сар ба сар ман худписанд,
 Кард шоҳам доруи ҳар дардманд.
 Дӯзахе будам пур аз шӯру шаре,
 Кард дасти фазли ӯям Кавсаре.
 Ҳар киро сӯзид дӯзах дар қавад,
 Ман бирӯёнам дигар бор аз ҷасад. 4170
 Кори Кавсар чист, ки ҳар сӯхта
 Гардад аз вай нобиту андӯхта.
 Қатра-қатраӣ ӯ мунодии карам,
 К-он чи дӯзах сӯхт, ман бозоварам.
 Ҳаст дӯзах ҳамчу сармои ҳазон,
 Ҳаст Кавсар чун баҳор, эй гулситон!
 Ҳаст дӯзах ҳамчу марғу хоки гӯр,
 Ҳаст Кавсар бар мисоли нафхи сур.
 Эй зи дӯзах сӯхта аҷсоматон,
 Сӯйи Кавсар мекашад икроматон. 4175
 Чун «халақу-л-халқа кай юрбах алайӣ»,
 Лутфи ту фармуд, эй қайюми ҳайӣ!
 «Ло лиан арбах алайҳим» ҷуди туст,
 Ки шавад з-ӯ ҷумла ноқисҳо дуруст.
 Афв кун з-ин бандагони танпараст,
 Афв аз дарёи афв авлотар аст.
 Афви халқон ҳамчу ҷуви ҳамчу сайл
 Ҳам бад-он дарёи худ тозанд хайл.
 Афво ҳар шаб аз ин дилпораҳо,
 Чун кабӯтар сӯйи ту ояд, шаҳо! 4180

Бозашон вақти саҳар паррон кунӣ,
 То ба шаб маҳбуси ин абдон кунӣ.
 Парзанон бори дигар дар вақти шом
 Мепаранд аз ишқи он айвону бом,
 То ки аз тан тори вуслат бискуланд,
 Пеши ту оянд, к-аз ту муқбиланд.
 Парзанон, эмин зи раҷи сарнигун,
 Дар ҳаво, к-«инно илайҳи рочиъун».
 Бонг меояд «таъолав» з-он карам,
 Баъд аз он ричъат намонд он ҳирсу ғам. 4185
 Бас ғарибиҳо кашидит аз чаҳон,
 Қадри ман доништа бошед, эй меҳон.
 Зери сояи ин дарахтам, масти ноз,
 Ҳин, бияндоzed поҳоро дароз.
 Пойҳои пуръано аз роҳи дин
 Бар канору дасти ҳурон холидин.
 Ҳуриён гашта муғаммиз, меҳрбон,
 К-аз сафар бозомаданд ин сӯфиён.
 Сӯфиёни софиён чун нури х(в)ар 4190
 Муддате афтода бар хоку қазар.
 Беасар пок аз қазар бозомаданд
 Ҳамчу нури хур сӯи курси баланд.
 Ин гурӯҳи муҷримон ҳам, эй маҷид,
 Чумла сарҳашон ба деворе расид.
 Бар хатову чурми худ вокиф шуданд,
 Гарчи моти каъбатайни шах буданд.
 Рӯ ба рӯ гарданд акнун аҳқунон,
 Эй ки лутфат муҷримонро раҳқунон.
 Роҳ деҳ олудагонро, ал-ъачал, 4195
 Дар Фуроти афву айна муғтасал,
 То ки ғул оранд з-он чурми дароз,
 Дар сафи покон раванд андар намоз.
 Андар он сафҳо зи андоза бурун
 Ғарқағони нури «наҳну-с-софувун».
 Чун сухан дар васфи ин ҳолат расид,
 Ҳам қалам бишкасту ҳам қоғаз дарид.
 Баҳрро паймуд ҳеч ускуррае?
 Шерро бардошт ҳаргиз баррае?
 Гар ҳичоб астат, бурун рав з-эхтиҷоб, 4200
 То бибинӣ подшоҳии уҷоб.
 Гарчи бишқастанд ҷомат қавми маст,
 Он ки маст аз ту бувад, узреш ҳаст.
 Мастии эшон ба иқболу ба мол,
 На зи бодай туст? Эй ширинфиёл!
 Эй шаҳаншах, масти таҳсиси туанд,
 Афв кун аз масти худ, эй афвманд!
 Лаззати таҳсиси ту вақти хитоб
 Он кунад, ки н-ояд аз сад хум шароб.

Чунки мастам кардай, хаддам мазан,
 Шаръ мастонро набинад хад задан. 4205
 Чун шавам хушёр, он гоҳам бизан,
 Ки нахоҳам гашт худ хушёр ман.
 Ҳар кӣ аз чоми ту хӯрд, эй зулминан,
 То абад раст аз ҳушу аз хад задан.
 «Холидина фӣ фанои сукриҳим,
 Ман тафонӣ фӣ ҳавокум, лам якум».
 Фазли ту гӯяд дили моро, ки рав,
 Эй шуда дар дӯғи ишқи мо гарав.
 Чун магас дар дӯғи мо афтодай,
 Ту найӣ маст, эй магас, ту бодай. 4210
 Каргасон маст аз ту гарданд, эй магас,
 Чунки бар баҳри асал ронӣ фарас.
 Кӯҳҳо чун зарраҳо сармасти ту,
 Нутфаву паргору хат дар дасти ту.
 Фитна, ки ларзанд аз ӯ, ларзони туст,
 Ҳар гаронқимат гуҳар арзони туст».
 Гар Худо додӣ маро понсад даҳон,
 Гуфтаме шарҳи ту, эй чону ҷаҳон!
 Як даҳон дорам ман, он ҳам мункасир,
 Дар ҳичолат аз ту, эй доноӣ сир! 4215
 Мункасиртар худ набошам аз адам,
 К-аз даҳонаш омадастанд ин умам.
 Сад ҳазор осори ғайбӣ мунтазир,
 К-аз адам берун ҷаҳад бо лутфу бир.
 Аз тақозои ту мегардад сарам,
 Эй бимурда ман ба пеши он карам.
 Рағбати мо аз тақозои ту аст,
 Ҷазбаи Ҳаққ аст, ҳар ҷо раҳрав аст.
 Хок бе боде ба боло барҷаҳад?
 Киштие бе баҳр по дар раҳ ниҳад? 4220
 Пеши оби зиндагонӣ кас намурд,
 Пеши обат оби ҳайвон аст дурд.
 Оби ҳайвон қиблаи ҷондӯстон,
 3-об бошад сабзу хандон бўстон.
 Марғошомон зи ишқаш зиндаанд,
 Дил зи чону оби ҷон баркандаанд.
 Оби ишқи ту чу моро даст дод,
 Оби ҳайвон шуд ба пеши мо касод.
 3-оби ҳайвон ҳаст ҳар ҷонро навӣ,
 Лек оби оби ҳайвонӣ тувӣ. 4225
 Ҳар даме маргею ҳашре додиям,
 То бидидам дастбурди он карам.
 Ҳамчу хуфтан гашт ин мурдан маро
 3-этимоди баъс кардан, эй Худо!
 Ҳафт дарё ҳар дам ар гардад сароб,
 Гӯш гирӣ, овариш, эй оби об!

Ақл ларзон аз ачал в-он ишқи шӯх, Санг кай тарсад зи борон чун кулӯх? Аз сиҳофи «Маснавий» ин панҷум аст, Дар буручи чархи чон чун анҷум аст. Раҳ наёбад аз ситора ҳар хавос, жуз ки киштибони исторашинос. жуз назора нест қисми дигарон, Аз суъудаш гофиланду аз қирон. Ошноӣ гир шабҳо то ба рӯз Бо чунин истораҳои девсӯз. Ҳар яке дар дафъи деви бадгумон Ҳаст нафтандози қалъай осмон. Ахтар ар бо дев ҳамчун ақраб аст, Муштарио ӯ валийу-л-ақраб аст. Қавс агар аз тир дӯзад девро, Далв пуроб аст заръу мевро. Хут агарчи киштии ғай бишканад, Дӯстро чун савр киштӣ мекунад. Шамс агар шабро бидаррад чун асад, Лаълро 3-ӯ хилъати атлас расад. Ҳар вучуде, к-аз адам бинмуд сар, Бар яке заҳр асту бар дигар шакар. Дӯст шав в-аз хӯи нохуш шав барӣ, То зи хумрай заҳр ҳам шаккар х(в)арӣ. 3-он нашуд Форукро заҳре газанд, Ки буд он тарёки форуқӣ-ш қанд.	4230 4235 4240

МАСНАВӢ

ДАФТАРИ ШАШУМ

Бисми-л-лоҳи-р-раҳмони-р-раҳим

МУҚАДДИМАИ ДАФТАРИ ШАШУМ

Мучаллади шашум аз дафтарҳои «Маснавӣ» ва байии-ноти маънавӣ, ки мисбоҳи заломи ваҳм ва шубҳату ҳаёлотии шакку райбат бошад ва ин мисбоҳро ба ҳисси ҳайвонӣ идрок натавон кард, зеро мақоми ҳайвонӣ ас-фали софилин аст, ки эшонро аз баҳри иморати сурати олами асфал офаридаанд ва бар ҳавосс ва мадорики эшон дойирае кашидаанд, ки аз он дойира тачовуз накунад, «золика тақдиру-л-ъазизи-л-ъалим», яъне миқдори расидани амали эшон ва ҷавлони назари эшон падида кард, чунонки ҳар ситораро миқдорест ва коргоҳе аз фалак, ки то он ҳад, амали ӯ бирасад ва ҳамчун ҳокими шаҳре, ки ҳукми ӯ дар он шаҳр нофиз бошад, пас дар варои тавобиъи он шаҳр, ӯ ҳоким набошад. «Асамналлоҳу мин ҳабсиҳи ва хатмиҳи ва мо ҳаҷаба биҳи-л-махҷубин. Омин ё рабба-л-ъоламин».

Эй ҳаёти дил, Хусомуддин, басе
Майл мечӯшад ба қисми содисе.
Гашт аз ҷазби чу ту алломае
Дар ҷаҳон гардон «Хусоминома»-е.
Пешкаш меорамат, эй маънавӣ,
Қисми содис дар тамоми «Маснавӣ».
Шаш чиҳатро нур деҳ 3-он шаш сухуф,
«Кай ятуфа ҳавлаҳу ман лам ятуф».
Ишқро бо панҷу бо шаш қор нест,
Мақсади ӯ ҷуз ки ҷазби ёр нест. 5
Бу, ки «фимобаъд» дастуре расад,
Розҳои гуфтани гуфта шавад
Бо баёне, ки бувад наздиктар
3-ин киноёти дақиқи мустатар.
Роз ҷуз бо роздон анбоз нест,
Роз андар гӯши мункир роз нест.
Лек даъват ворид аст аз Кирдгор,
Бо қабулу ноқабул ўро чӣ қор?
Нӯҳ нуҳсад сол даъват менамуд,
Дам ба дам инқори қавмаш мефузуд. 10
Ҳеч аз гуфтан инон воқас кашид?
Ҳеч андар ғори хомӯшӣ ҳазид?
Гуфт: «Аз бонгу алолои сагон
Ҳеч воғардад зи роҳе қорвон?
Ё шаби маҳтоб аз ғавғои саг
Суст гардад бадрро дар сайр тағ?
Маҳ фишонад нуру саг ав-ав қунад,
Ҳар қасе бар хилқати худ метанад.
Ҳар қасеро хидмате дода қазо
Дархури он ғавҳараш дар ибтило. 15
Чунки нағзорар саг он наърай сакам,
Ман маҳам, сайрони ҳудро чун ҳилам?

Чунки сирка сиркагӣ афзун кунад,
 Пас, шакарро вочиби афзунӣ бувад.
 Қаҳр сирка, лутф ҳамчун ангубин,
 К-ин ду бошад рукни ҳар исканчабин.
 Ангубин гар пой кам орад зи хал,
 Ояд он исканчабин-андар халал».

Қавм бар вай сиркаҳо мерехтанд,
 Нӯхро дарё фузун мерехт қанд.

Қанди ўро буд мадад аз баҳри чуд,
 Пас зи сиркай аҳли олам мефузуд.
 «Вохидун ка-л-алф» кӣ бвад? Он валӣ,
 Балки сад қарн аст он абдулалӣ.
 Хум, ки аз дарё дар ў роҳе шавад,
 Пеши ў чайхунҳо зону занад.
 Хоса ин дарё, ки дарёҳо ҳама,
 Чун шуниданд ин мисолу дамдама,
 Шуд даҳоншон талх аз ин шарму ҳачал,
 Ки қарин шуд номи аъзам бо ақал.

Дар кирони ин ҷаҳон бо он ҷаҳон
 Ин ҷаҳон аз шарм мегардад ҷаҳон.
 Ин иборат тангу қосиррутбат аст
 В-арна хасро бо аҳас чӣ нисбат аст?
 Зоғ дар зар наъраи зоғон занад,
 Булбул аз овози хуш кай кам кунад?
 Пас, харидор аст ҳар якро чудо,
 Андар ин бозори «яфъал мояшо».

Нуқли хористон ғизои оташ аст,
 Бӯйи гул кути димоғи сарх(в)аш аст.

Гар палидӣ пеши мо расво бувад,
 Ҳуку сагро шаккару ҳалво бувад.
 Гар палидон ин палидиҳо кунанд,
 Обҳо бар пок кардан метананд.
 Гарчи морон заҳр афшон мекунанд
 В-арчи талхонмон парешон мекунанд.
 Наҳлҳо бар кӯҳу кандуву шачар
 Мениҳанд аз шахд анбори шакар.
 Заҳрҳо ҳарчанд заҳрӣ мекунанд,
 Зуд тарёкоташон бармекананд.

Ин ҷаҳон ҷанг асту кул, чун бингарӣ,
 Зарра бо зарра, чу дин бо кофарӣ.
 Он яке зарра ҳамепаррад ба чап
 В-он дигар сӯйи ямин андар талаб.
 Заррае болову он дигар нигун,
 Ҷанги феълишон бибин андар рукун.
 Ҷанги феъли ҳаст аз ҷанги ниҳон,
 З-ин таҳолуф он таҳолуфро бидон.
 Заррае, к-он маҳв шуд дар офтоб,
 Ҷанги ў берун шуд аз васфу ҳисоб.

Чун зи зарра махв шуд нафсу нафас,
 Чангаш акнун чанги хуршед аст бас.
 Рафт аз вай чунбиши табъу сукун,
 Аз чӣ? Аз «инно илайҳи рочиъун».
 Мо ба баҳри ту зи худ роҷеъ шудем
 В-аз разоъи асл мустарзеъ шудем.
 Дар фуруъи роҳ, эй монда зи ғӯл!
 Лоф кам зан аз усул, эй беусул!
 Чанги мову сулҳи мо дар нури айн
 Нест аз мо, ҳаст «байна исбаъайн». 45
 Чанги табъӣ, чанги феълӣ, чанги қавл
 Дар миёни ҷузвҳо ҳарбест ҳавл.
 Ин ҷаҳон 3-ин чанг қоим мебувад,
 Дар аносир дарнигар, то ҳал шавад.
 Чор унсур чор устуни кавист,
 Ки бад-эшон сақфи дунё муставист.
 Ҳар сутуне ишканандай он дигар,
 Устуни об ишканандай он шарар.
 Пас, бинои халқ бар азодод буд,
 Лочарам мо чангием аз зарру суд. 50
 Ҳаст аҳволам ҳилофи ҳамдигар,
 Ҳар яке бо ҳам муҳолиф дар асар.
 Чунки ҳар дам роҳи худро мезанам,
 Бо дигар кас созгорӣ чун кунам?
 Мавҷи лашкарҳои аҳволам бибин,
 Ҳар яке бо дигаре дар ҷангу кин.
 Менигар дар худ ҷунин чанги гарон,
 Пас, ҷӣ машғули ба чанги дигарон?
 Ё магар 3-ин чанг ҳаққат воҳарад,
 Дар ҷаҳони сулҳи якрангат барад. 55
 Он ҷаҳон ҷуз боқию обод нест,
 3-он ки он таркиб аз азодод нест.
 Ин тафонӣ аз зид ояд зиддро,
 Чун набошад зидд, набвад ҷуз бақо.
 Нафӣи зид қард аз биҳишт он беназир,
 Ки набошад шамсу зиддаш замҳарир.
 Ҳаст берангӣ усули рангҳо,
 Сулҳҳо бошад усули ҷангҳо.
 Он ҷаҳон аст асли ин пурғам вусоқ,
 Васл бошад асли ҳар ҳаҷру фироқ. 60
 Ин муҳолиф аз чиём, эй хоҷа, мо?
 В-аз ҷӣ зояд ваҳдат ин аъдодро?
 3-он ки мо фаръему чор азодод асл,
 Хӯи худ дар фаръ қард эҷод асл.
 Гавҳари ҷон чун варои фаслҳост,
 Хӯи ӯ ин нест, хӯи кибриёст.
 Ҷангҳо бин, к-он усули сулҳҳост,
 Чун набӣ, ки ҷанги ӯ баҳри Худост.

Голиб асту чир дар ҳар ду ҷаҳон,
 Шарҳи ин голиб нагунҷад дар даҳон. 65
 Оби Ҷайхунро агар натвон кашид,
 Ҳам зи қадри ташнагӣ натвон бурид.
 Гар шудӣ атшони баҳри маънавӣ,
 Фурчае кун дар ҷазирай «Маснавӣ».
 Фурча кун ҷандон, ки андар ҳар нафас
 Маснавиро маънавӣ бинию бас.
 Бод қахро з-оби ҷӯ чун во кунад,
 Об якрангии худ пайдо кунад.
 Шохҳои тозаи марҷон бибин,
 Меваҳои руста з-оби ҷон бибин. 70
 Чун зи ҳарфу савту дам якто шавад,
 Он ҳама бигзораду дарё шавад.
 Ҳарф гӯву ҳарф нӯшу ҳарфҳо
 Ҳар се ҷон гарданд андар интиҳо.
 Нондиханда-в нонситону нони пок
 Сода гарданд аз сувар, гарданд хок.
 Лек маънишон бувад дар се мақом,
 Дар маротиб ҳам мумаййиз, ҳам мудом.
 Хок шуд сурат, вале маънӣ нашуд,
 Ҳар кӣ гӯяд: «шуд», ту гӯяш: «не, нашуд». 75
 Дар ҷаҳони рӯҳ ҳар се мунтазир,
 Гаҳ зи сурат ҳорибу гаҳ мустақир.
 Амр ояд «дар сувар рав», дарравад,
 Боз ҳам з-амраш мучаррад мешавад.
 Пас «лаҳу-л-халқу лаҳу-л-амр»-аш бидон,
 Халқ сурат, амр ҷон, рокиб бар он.
 Рокибу марқуб дар фармони шох,
 Ҷисм бар даргоҳу ҷон дар боргоҳ.
 Ҷунки хоҳад, к-об ояд дар сабӯ,
 Шоҳ гӯяд ҷайши ҷонро к- «аркибу». 80
 Боз ҷонҳоро ҷу ҳонад дар улу,
 Бонг ояд аз нақибон, к- «анзилу».
 Баъд аз ин борик хоҳад шуд сӯхун,
 Кам кун оташ, ҳезумаш афзун макун.
 То наҷӯшад дегҳои хурд зуд,
 Деги идрокот хурд асту фуруд.
 Пок сӯбхоне, ки себистон кунад,
 Дар ғамоми ҳарфашон пинҳон кунад.
 З-ин ғамоми бонгу ҳарфу гуфтугӯй
 Пардае, к-аз себ н-ояд ғайри бӯй. 85
 Боре афзун каш ту ин бӯро ба хуш,
 То сӯйи аслат барад бигрифта гӯш.
 Бӯ ниғаҳ дору бипарҳез аз зуком,
 Тан бипӯш аз боду буди сарди ом.
 То наяндояд машоматро з-асар,
 Эй ҳавошон аз зимистон сардтар.

Чун чамоданду фисурда-в тан шигарф,
 Мечаҳад анфосашон аз талли барф.
 Чун замин з-ин барф дарпӯшад кафан,
 Теги хуршеди Ҳусомуддин бизан. 90
 Ҳин, барор аз шарқ сайфуллохро,
 Гарм кун з-он шарқ ин даргохро.
 Барфро ханчар занад он офтоб,
 Селҳо резад зи куҳҳо бар туроб.
 З-он ки «ло шаркисту ло ғарбист» ӯ,
 Бо муначчим рӯзу шаб ҳарбист ӯ,
 Ки чаро ҷуз ман нучуми беҳудо
 Қибла кардӣ аз лаимию ӯмо?
 То хушат н-ояд мақоли он амин
 Дар Нубӣ, ки «ло уҳиббу-л-офилин». 95
 Аз қузаҳ дар пеши маҳ бастӣ камар,
 З-он ҳамеранҷӣ зи «в-аншаққа-л-камар».
 Мункирӣ инро, ки «шамсун қуввират»
 Шамс пеши туст аъломартабат.
 Аз ситора дида тасрифи ҳаво,
 Нохушат ояд «иза-н-начму ҳаво».
 Худ муассиртар набошад маҳ зи нон,
 Эй басо нон, ки бибуррад ирқи чон.
 Худ муассиртар набошад Зухра з-об,
 Эй басо обо, ки кард ӯ тан ҳароб. 100
 Меҳри он дар ҷони тусту панди дӯст
 Мезанад бар гӯши ту беруни пӯст.
 Панди мо дар ту нагирад, эй фалон!
 Панди ту дар мо нагирад ҳам, бидон.
 Ҷуз магар мифтоҳи хос ояд зи дӯст,
 Ки «мақолиду-с-самовот» они ӯст.
 Ин суҳан ҳамчун ситора-сту қамар,
 Лек бе фармони Ҳақ надҳад асар.
 Ин ситорай бечихат таъсири ӯ
 Мезанад бар гӯшҳои ваҳйҷӯ, 105
 Ки биёед аз чиҳат то бечихот,
 То надарронад шуморо гурги мот.
 Ончунон ки ламъаи дурпоши ӯст,
 Шамси дунё дар сифат хуффоши ӯст.
 Ҳафт чархи азрақӣ дар рикки ӯст,
 Пайки моҳ андар табу дар дикки ӯст.
 Зухра чанги масъала дар вай зада,
 Муштарӣ бо нақди ҷон пеш омада.
 Дар ҳавои дастбӯси ӯ Зухал,
 Лек худро менабинад он маҳал. 110
 Дасту по Миррих чандин хаст аз ӯ
 В-он Уторид сад қалам бишкаст аз ӯ.
 Бо муначчим ин ҳама анҷум ба ҷанг,
 К-эй раҳо карда ту ҷон, бигзида ранг.

Чон вай асту мо хама рангу рукум,
 Кавкаби ҳар фикри ӯ чони нучум.
 Фикр ку он чо, хама нур аст пок,
 Баҳри туст ин лафзи фикр, эй фикрнок!
 Ҳар ситора хона дорад дар уло,
 Ҳеч хона-дар нагунчад наҷми мо. 115
 Чойсӯз андар макон кай дарравад?
 Нури номаҳдудро ҳад кай бувад?
 Лек тамсилею тасвире кунанд,
 То ки дарёбад заъифе ишқманд.
 Мисл набвад, лек бошад он мисел,
 То кунад ақли мучаммадро гусел.
 Ақл сартез аст, лекин пой суст,
 3-он ки дил вайрон шудасту тан дуруст.
 Ақлашон дар нақли дунё печ-печ,
 Фикрашон дар тарки шаҳват ҳеч-ҳеч. 120
 Садрашон дар вақти даъво ҳамчу Шарқ,
 Сабрашон дар вақти такво ҳамчу барқ.
 Олиме андар ҳунархо худнамо,
 Ҳамчу олам бевафо вақти вафо.
 Вақти худбинӣ нагунчад дар ҷаҳон,
 Дар гулӯву меъда гум гашта чу нон.
 Ин ҳама авсофашон некӯ шавад,
 Бад намонад, чунки некӯчӯ шавад.
 Гар манӣ ганда бувад ҳамчун манӣ,
 Чун ба ҷон пайваст, ёбад равшанӣ. 125
 Ҳар ҷамоде, ки кунад рӯ дар набот,
 Аз дарахти бахти ӯ рӯяд ҳаёт.
 Ҳар наботе, к-он ба ҷон рӯ оварад,
 Хизрвор аз чашмаи ҳайвон х(в)арад.
 Боз ҷон чун рӯ сӯи ҷонон ниҳад,
 Рахтро дар умри бепоён ниҳад.

**Суоли соил аз мурғе, ки бар сари рабази шаҳре ништа
 бошад, сари ӯ фозилтар асту азизтар ва шарифтару му-
 каррамтар, ё думи ӯ? Ва ҷавоб додани воиз соилро ба
 кадри фаҳми ӯ**

Воизеро гуфт рӯзе соиле,
 К-эй ту минбарро санитар қоиле.
 Як суол астам, бигӯ, эй зулубоб!
 Андар ин маҷлис суоламо ҷавоб: 130
 «Бар сари бору яке мурғе ништаст,
 Аз сару аз дум кадоминаш беҳ аст?».
 Гуфт: «Агар рӯяш ба шаҳру дум ба дех,
 Рӯи ӯ аз думи ӯ медон, ки беҳ.

В-ар суйи шаҳр аст дум, рӯяш ба дех,
Хоки он дум бошу аз рӯяш бичех».
Мурғ бо пар мепарад то ошён,
Парри мардум ҳиммат аст, эй мардумон!
Ошике, к-олуда шуд дар хайру шар,
Хайру шар мангар ту, дар ҳиммат нигар. 135
Боз агар бошад сапеду беназир,
Чунки сайдаш муш бошад, шуд ҳақир.
В-ар бувад чуғдею майли ӯ ба шох,
Ӯ сари боз аст, мангар дар кулоҳ.
Одамӣ бар қадди як ташти ҳамир
Барфузуд аз осмону аз асир.
Ҳеч «каррамно» шунид ин осмон?
Ки шунид ин одамии пурғамон.
Бар замини чарх арза кард кас
Хубию ақлу ибороту ҳавас? 140
Чилва кардӣ ҳеч ту бар осмон,
Хубии рӯю исобат дар гумон?
Пеши суратҳои ҳаммом, эй валад!
Арза кардӣ ҳеч симандом х(в)ад?
Бигзарӣ з-он нақшҳои ҳамчу хур,
Чилва орӣ бо ачузи нимкӯр.
Дар ачуза чист, к-эшонро набуд?
Ки туро з-он нақшҳо бо худ рабуд.
Ту нағӯӣ, ман бигӯям дар баён:
Ақлу ҳиссу дарку тадбир асту чон. 145
Дар ачуза чони омезишкунест,
Сурати гармобахоро рӯҳ нест.
Сурати гармоба гар чунбиш кунад
Дарзамон ӯ аз ачузат барканад.
Чон чӣ бошад? Бохабар аз хайру шар,
Шод бо эҳсону гирён аз зарар.
Чун сиру моҳияти чон махбар аст,
Ҳар кӣ ӯ огоҳтар, боҷонтар аст.
Рӯҳро таъсир огоҳӣ бувад,
Ҳар киро ин беш, аллоҳӣ бувад. 150
Иқтизои чон чу, эй дил, огаҳист,
Ҳар кӣ огаҳтар бувад, чонаш қавист.
Худ ҷаҳони чон саросар огаҳист,
Ҳар кӣ бечон аст, аз дониш тихист.
Чун хабарҳо ҳаст берун з-ин ниҳод,
Бошад ин ҷонҳо дар он майдон ҷамод.
Ҷони аввал мазҳари даргоҳ шуд,
Ҷони чон худ мазҳари Аллоҳ шуд.
Он малоик ҷумла ақлу чон буданд,
Ҷони нав омад, ки ҷисми он буданд. 155
Аз саодат чун бар он ҷон барзаданд,
Ҳамчу тан он рӯҳро ходим шуданд.

Он Билис аз чон аз он сар бурда буд,
 Як нашуд бо чон, ки узви мурда буд.
 Чун набудаи он, фидои он нашуд,
 Дасти бишкаста мутеъи чон нашуд.
 Чон нашуд ноқис, гар он узваш шикаст,
 К-он ба дасти ўст, тонад кард ҳаст.
 Сирри дигар ҳаст, ку гўши дигар?
 Тўтие ку мустаъидди он шакар? 160
 Тўтиёни хосро қандест жарф,
 Тўтиёни ом аз он хур баста тарф.
 Кай чашад дарवेशи сурат з-он закот,
 Маънӣ аст он, на фаълун фобилот.
 Аз хари Исо дареғаш нест қанд,
 Лек ҳар омад ба хилқат қаҳписанд.
 Қанд ҳарро гар тараб ангехтӣ,
 Пеши ҳар қантори шаккар рехтӣ.
 Маънии «наҳтим ало афвоҳиҳим»,
 Ин шинос, ин аст раҳравро муҳим, 165
 То зи роҳи хотами пайғамбарон
 Бу, ки барҳезад зи лаб хатми гарон.
 Хатмхое, к-анбиё бигзоштанд,
 Он ба дини аҳмадӣ бардоштанд.
 Қуфлҳои ногушода монда буд,
 Аз кафи «инно фатахно» баргушуд.
 Аз шафеъ аст ин ҷаҳону он ҷаҳон,
 Ин ҷаҳон зӣ дину он ҷо зӣ чинон.
 Ин ҷаҳон гўяд, ки ту раҳшон намо
 В-он ҷаҳон гўяд, ки ту маҳшон намо. 170
 Пешааш андар зуҳуру дар кумун,
 «Иҳдӣ қавмӣ иннаҳум ло яъламун».
 Бозгашта аз дами ў ҳар ду боб,
 Дар ду олам даъвати ў мустачоб.
 Баҳри ин хотам шудааст ў, ки ба ҷуд
 Мисли ў на буду на хоҳанд буд.
 Чунки дар санъат барад устод даст,
 На ту гўйӣ: «Хатми санъат бар ту аст?»
 Дар гушоди хатмҳо ту хотамӣ,
 Дар ҷаҳони рӯҳбахшон Ҷотамӣ. 175
 Ҳаст ишороти Муҳаммад – ал-мурод,
 Қул гушод андар гушод андар гушод.
 Сад ҳазорон офарин бар ҷони ў,
 Бар қудуму даври фарзандони ў.
 Он халифазодагони муқбилаш
 Зодаанд аз унсури ҷону дилаш.
 Гар зи Бағдоду Ҳарӣ ё аз Райанд,
 Бе мизочи обу гил насли вайанд.
 Шохи гул ҳар ҷо, ки рўяд, ҳам гул аст,
 Хумми мул ҳар ҷо, ки ҷўшад, ҳам мул аст. 180

Гар зи мағриб барзанад хуршед сар,
 Айни хуршед аст, на чизи дигар.
 Айбчинонро аз ин дам кӯр дор
 Ҳам ба саттори худ, эй Кирдгор!
 Гуфт Ҳақ: «Чашми хуфоши бадҳисол
 Бастаам ман з-офтоби бемисол».
 Аз назарҳои хуфоши камму кост
 Анҷуми он шамс низ андар ҳафост.

Никӯхидан номусҳои пӯсидаро, ки монеъи завқи имон ва далели заъфи сидқанд ва роҳзани сад ҳазор аблаҳ, чунон ки роҳзани он муҳаннас шуда буданд гӯсфандон ва намеёрист гузаштан ва пурсидани муҳаннас аз ҷӯпон, ки ин гӯсфандони ту маро аҷаб газанд? Гуфт: «Агар мардӣ ва дар ту раги мардӣ ҳаст, ҳама фидои туанд ва агар муҳаннаси, ҳар яке туро аждарҳост». Муҳаннасе дигар ҳаст, ки чун гӯсфандонро бинад, дарҳол аз роҳ бозгардад, наёрад пурсидан, тарсад, ки агар бипурсам, гӯсфандон дар ман афтанд ва маро бигазанд»

Эй Зиёулҳақ Ҳусомуддин, биё,
 Эй сиқоли рӯху султону-л-худо! 185
 «Маснавий»-ро масраҳи машрӯҳ дех,
 Сурати амсоли ўро рӯҳ дех,
 То хуруфаш ҷумла ақлу ҷон шаванд,
 Сӯйи хулдистони ҷон паррон шаванд.
 Ҳам ба саъйи ту зи арвоҳ омаданд,
 Сӯйи доми ҳарфу мустаҳқан шуданд.
 Бод умрат дар ҷаҳон ҳамчун Хизир
 Ҷонфизову дастгиру мустамир.
 Чун Хизир в-Илёс монӣ дар ҷаҳон,
 То замин гардад зи лутфат осмон. 190
 Гуфтаме аз лутфи ту ҷузве зи сад,
 Гар набудӣ тумтароки чашми бад.
 Лек аз чашми бади заҳробдам
 Заҳмҳои рӯхфарсо хӯрдаам.
 Ҷуз ба рамзи зикри ҳоли дигарон
 Шарҳи ҳолат менаёрам дар баён.
 Ин баҳона ҳам зи дастони дилест,
 Ки аз ӯ поҳои дил андар гилест.
 Сад дилу ҷон ошиқи сонёе шуда,
 Чашми бад ё гӯши бад монёе шуда. 195
 Худ яке Бӯтолиб, он амми расул
 Менамудаш шунъаи арбон махул,
 Ки ҷӣ гӯяндам араб? К-аз тифли х(в)ад
 Ў бигардонид дини муътамад.

Гуфташ: «Эй ам, як шаҳодат ту бигӯ,
 То кунам бо Ҳақ хусумат баҳри ту».
 Гуфт: «Лекин фош гардад аз самоъ,
 «Куллу сиррин човаза-л-иснайни шоъ».
 Ман бимонам дар забони ин араб,
 Пеши эшон хор гардам з-ин сабаб». 200
 Лек гар будиш лутфи мосабак,
 Кай будӣ ин баддилӣ бо ҷазби Ҳақ?
 Ал-ғиёс, эй ту «ғиёсу-л-мустағис»
 З-ин ду шохай ихтиёроти хабис.
 Ман зи дастону зи макри дил ҷунон
 Мот гаштам, ки бимондам аз фиғон.
 Ман кӣ бошам? Чархи бо сад кору бор,
 З-ин камин фарёд кард аз ихтиёр,
 К-эй Худованди кариму бурдбор!
 Дех амонам з-ин душохай ихтиёр. 205
 Ҷазби якрохай сироту-л-мустақим
 Беҳ зи дуруҳи тараддуд, эй карим!
 З-ин ду раҳ гарчи ҳама мақсад туй,
 Лек худ ҷон кандан омад ин дуй.
 З-ин ду раҳ гарчи ба ҷуз ту азм нест,
 Лек ҳаргиз разм ҳамчун базм нест.
 Дар Нубӣ бишнава баёнаш аз Худо,
 Ояти «ашфақна ан яҳмилнаҳо».
 Ин тараддуд ҳафт дар дил ҷун вағо,
 К-ин бувад беҳ ё ки он ҳоли маро? 210
 Дар тараддуд мезанад дар ҳамдигар
 Хавфу уммеда беҳӣ дар карру фар.

**Муноҷот ва паноҳ ҷустан ба Ҳақ аз фитнаи ихтиёр ва аз
 фитнаи асбоби ихтиёр, ки самовоту арзин аз ихтиёр ва аз
 асбоби ихтиёр шиқӯҳиданд ва тарсиданд ва хилқати одамм
 мӯлаъ афтод бар талаби ихтиёр ва асбоби ихтиёри хеш,
 ҷунонки бемор бошад, худро ихтиёр кам бинад, сикҳат
 хоҳад, ки сабаби ихтиёр аст, то ихтиёраш бияфзояд ва
 мансиб хоҳад, то ихтиёраш бияфзояд ва маҳбитаи қаҳри
 Ҳақ дар умами мозия фарти ихтиёр ва асбоби ихтиёр
 будааст, ҳаргиз Фиръавни бенаво кас надидааст**

Аввалам ин ҷазру мадд аз ту расид
 В-арна сокин буд ин баҳр, эй маҷид!
 Ҳам аз он ҷо, к-ин тараддуд додиям,
 Бетараддуд кун маро ҳам аз қарам.
 Ибтилоям мекунӣ, оҳ, ал-ғиёс!
 Эй зукур аз ибтилоят ҷун унос.

То ба кай ин ибтило? Ё раб, макун,
 Мазҳабейм бахшу даҳмазҳаб макун. 215
 Уштурейм, лоғарею пуштреш
 З-ихтиёри ҳамчу полон шакли хеш.
 Ин кажова гаҳ шавад ин сӯ гарон,
 Он кажова гаҳ шавад он сӯ кашон.
 Бифкан аз ман ғимли ноҳамворро,
 То бибинам равзаи аброрро.
 Ҳамчу он Асҳоби Қаҳф аз боғи ҷуд
 Мечарам, «айқоз» не, «бал ҳум рукуд».
 Хуфта бошам бар ямин ё бар ясор,
 Барнагардам, ҷуз чу гӯ беихтиёр. 220
 Ҳам ба тақлиби ту то «зота-л-ямин»,
 Ё суйи «зота-ш-шимол», эй рабби дин!
 Сад ҳазорон сол будам дар матор
 Ҳамчу зарроти ҳаво беихтиёр.
 Гар фаромӯшам шудааст он вақту ҳол,
 Ёдгорам ҳаст дар хоб иртиҳол.
 Мераҳам з-ин чормехи чоршоҳ,
 Мечаҳам дар масраҳи ҷон з-ин муноҳ.
 Шири он айёми мозиҳои х(в)ад
 Мечашам аз дояи хоб, эй самад! 225
 Ҷумла олам з-ихтиёру ҳасти худ,
 Мегурезад дар сари сармасти худ.
 То даме аз хушёрӣ вораҳанд,
 Нанги ҳамру замр бар худ мениҳанд.
 Ҷумла доништа, ки ин ҳастӣ фаҳ аст,
 Фикру зикри ихтиёрӣ дӯзах аст.
 Мегурезанд аз худӣ дар бех(в)адӣ,
 Ё ба мастӣ ё ба шугл, эй муҳтадӣ!
 Нафсро з-он нестӣ вомекашӣ,
 З-он ки бефармон шуд андар беҳушӣ. 230
 «Лайса ли-л-чинни валo ли-л-инси ан,
 Танфузу мин чинси актори-з-заман.
 Ло нуфуз илло бисултони-л-худо,
 Мин таҷовифи-с-самовоти-л-уло.
 Ло худо илло бисултонин яқӣ,
 Мин ҳироти-ш-шуҳби рӯҳа-л-муттақӣ».
 Ҳеч касро, то нагардад ӯ фано,
 Нест раҳ дар боргоҳи кибриё.
 Чист меъроҷи фалак? Ин нестӣ,
 Ошиқонро мазҳабу дин нестӣ. 235
 Пӯстину чорук омад, аз ниёз
 Дар тариқи ишқ меҳробӣ Аёз.
 Гарчи ӯ худ шоҳро маҳбуб буд,
 Зоҳиру ботин латифу ҳуб буд.
 Гашта бе кибру риёву кинае,
 Ҳусни султонро руҳаш ойинае.

Чунки аз ҳастии худ ӯ дур шуд,
 Мунтаҳои кори ӯ маҳмуд буд.
 З-он қавитар буд тамкини Аёз,
 Ки зи хавфи кибр қардӣ эҳтироз. 240
 Ӯ муҳаззаб гашта буду омада,
 Кибррову нафсро гардан зада.
 Ё паси таълим мекард он ҳиял,
 Ё барои ҳикмате, дур аз вачал.
 Ё ки диди чоруқаш з-он шуд писанд,
 К-аз насими нестӣ ҳастист банд.
 То гушояд дахма, к-он бар нестист,
 То биёбад он насими айшу зист.
 Милку молу атласи ин марҳала,
 Ҳаст бар қони сабукрав силсила. 245
 Силсилаи заррин бидиду ғарра гашт,
 Монд дар сӯрохи чоҳе қон зи дашт.
 Сураташ ҷаннат, ба маънӣ дӯзахе,
 Афъии пурзаҳру нақшаш гулрухе.
 Гарчи муъминро сақар надҳад зарар,
 Лек ҳам беҳтар бувад з-он ҷо гузар.
 Гарчи дӯзах дур дорад з-ӯ нақол,
 Лек ҷаннат беҳ варо «фӣ кулли ҳол».
 Ал-ҳазар, эй ноқисон, з-ин гулрухе,
 Ки ба гоҳи суҳбат омад дӯзахӣ. 250

**Ҳикояти ғуломи ҳинду, ки ба худовандзодаи худ пинҳон
 ҳаво оварда буд, чун духтарро бо меҳтарзодае ақд
 қарданд, ғулом хабар ёфт, ранҷур шуд ва мегудохт ва ҳеҷ
 табиб иллати ӯро дарнамеёфт ва ӯро захираи гуфтан на**

Хоҷаеро буд ҳиндубандае,
 Парварида, қарда ӯро зиндае.
 Илму одобаш тамом омӯхта,
 Дар дилаш шамъи ҳунар афрӯхта.
 Парваридаш аз туфулийят ба ноз
 Дар қанори лутф он иқромсоз.
 Буд ҳам ин хоҷаро хуш духтаре,
 Симандоме, гаше, хушгавҳаре.
 Чун муҳоқиқ гашт духтар, толибон 255
 Базл мекарданд қобилии ғарон.
 Мерасидаш аз сӯи ҳар меҳтаре
 Баҳри духтар дам ба дам хӯзагаре.
 Гуфт хоҷа: «Молро набвад сабот,
 Рӯз ояд, шаб равад андар ҷиҳот.
 Ҳусни сурат ҳам надорад эътибор,
 Ки шавад руҳ зард аз як захми мор.

Саҳл бошад низ меҳтарзодагӣ,
 Ки бувад ғарра ба молу борагӣ.
 Эӣ басо меҳтарбача, к-аз шӯру шар
 Шуд зи феъли зишти худ нанги падар. 260
 Пурхунарро низ агар бошад нафис,
 Кам парасту ибрате гир аз Билис.
 Илм будаш, чун набудаи ишқи дин,
 Ё надид аз Одам илло нақши тин.
 Гарчи донӣ диққати илм, эӣ амин!
 З-он-т нагшояд ду дидай ғайббин.
 Ё набинад ғайри дасторею риш,
 Аз муарриф пурсад аз бешу камиш.
 Орифо, ту аз муарриф фориғӣ,
 Худ ҳамебинӣ, ки нури бозигӣ. 265
 Кор тақво дораду дину салоҳ,
 Ки аз ӯ бошад ба ду олам фалоҳ».
 Кард як домоди солеҳ ихтиёр,
 Ки буд ӯ фаҳри ҳама ҳайлу табор.
 Пас занон гуфтанд: «Ўро мол нест,
 Меҳтарию ҳусну истиқлол нест».
 Гуфт: «Онҳо тобеъи зуҳданду дин,
 Безар ӯ ганҷест бар рӯи замин».
 Чун ба чид тазвичи духтар гашт фош,
 Дастӣ паймону нишонӣ кумош. 270
 Пас ғуломи хурд, к-андар ҳона буд,
 Гашт бемору заъифу зор зуд.
 Ҳамчу бемори дике ӯ мегудохт,
 Иллоти ӯро табибе кам шинохт.
 Ақл мегуфтӣ, ки ранҷаш аз дил аст,
 Доруи тан дар ғами дил ботил аст.
 Он ғуломак дам назад аз ҳоли хеш,
 К-аз чӣ меояд бар ӯ дар сина неш?
 Гуфт хотунро шабе шавҳар, ки ту
 Бозпурсаш дар ҳало аз ҳоли ӯ. 275
 Ту ба чойи модарӣ ӯро, бувад,
 Ки ғами худ пеши ту пайдо кунад.
 Чунки хотун кард дар гӯш ин калом,
 Рӯзи дигар рафт наздики ғулом.
 Пас сарашро шона мекард он сатӣ
 Бо дусад меҳру далолу ошӣ
 Ончунон ки модарони меҳрбон
 Нарм кардаш, то даромад дар баён,
 Ки маро уммед аз ту ин набуд,
 Ки диҳӣ духтар ба бегонай ануд. 280
 Ҳочазодаӣ мову мо хастаҷигар,
 Ҳайф набвад, к-ӯ равад чойи дигар?
 Хост он хотун зи ҳашме, к-омадаш,
 Ки занад в-аз бом зер андозадаш,

К-ӯ кӣ бошад? Ҳиндуи модарғаре,
 Ки тамаъ дорад ба хочадухтаре?
 Гуфт: «Сабр авло бувад», худро гирифт,
 Гуфт бо хоча, ки бишнавад ин шигифт.
 Инчунин гарроаке хоин бувад,
 Мо гумон бурда, ки ҳаст ӯ муътамад.

285

**Сабр фармудани хоча модари духтарро, ки гуломро зачр
 макун, ман ўро бе зачр аз ин тамаъ боздорам, ки на сих
 сўзад, на кабоб хом монад**

Гуфт хоча: «Сабр кун, бо ӯ мағӯ,
 Ки аз ӯ бибрему бидҳемаш ба ту,
 То магар ин аз дилаш берун кунам,
 Ту тамошо кун, ки дафъаш чун кунам.
 Ту дилаш хуш кун, бигӯ: «Медон дуруст,
 Ки ҳақиқат духтари мо чуфти туст.
 Мо надонистем, эй хуш муштарӣ,
 Чунки донистем, ту авлотарӣ.
 Оташи мо ҳам дар ин конуни мо,
 Лайли они мову ту Маҷнуни мо.
 То ҳаёлу фикри хуш бар вай занад,
 Фикри ширин мардро фарбеҳ кунад.
 Чонвар фарбеҳ шавад, лек аз алаф,
 Одамӣ фарбеҳ зи изз асту шараф.
 Одамӣ фарбеҳ шавад аз роҳи гӯш,
 Чонвар фарбеҳ шавад аз ҳалку нӯш».
 Гуфт он хотун: «Аз ин нанги маҳин
 Худ даҳонам кай бичунбад андар ин?
 Инчунин жоже чӣ хоям баҳри ӯ?
 Гӯ бимир он хоини иблисхӯ».

290

295

Гуфт хоча: «Не, матарсу дам диҳаш,
 То равад иллат аз ӯ з-ин лутфи х(в)аш.
 Дафъи ўро, дилбаро, бар ман навис,
 Ҳил, ки сихҳат ёбад он борикрес».
 Чун бигуфт он хастаро хотун чунин,
 Менагунчид аз табахтур бар замин.
 Зафт гашту фарбиҳу сурху шукуфт
 Чун гули сурху ҳазорон шукр гуфт,
 Ки гаҳе мегуфт: «Эй хотуни ман!
 Ки мабодо бошад ин дастону фан!»
 Хоча чамъийят бикарду даъвате,
 Ки ҳамесозам Фараҷро васлате.
 То чамӯъат ишва медоданду гол,
 К-эй Фараҷ, бодат муборақ иттисол.
 То яқинтар шуд Фараҷро ин сухун,
 Иллат аз вай рафт кулл аз беҳу бун.

300

Баъд аз он андар шаби гирдак ба фан
 Амрадеро баст ҳинно ҳамчу зан.
 Пурнигораш кард соъид чун арӯс,
 Пас намудаш мокиён, додаш хурӯс. 305
 Микнаъа-в хуллай арӯсони накӯ
 Кинги амрадро бипӯшонид ў.
 Шамъро хангоми хилват зуд кушт,
 Монд ҳинду бо чунон кинги дурушт.
 Ҳиндувак фарёд мекарду фиғон,
 Аз бурун нашнид кас, аз дафзанон.
 Зарби даффу каффу наърай марду зан
 Кард пинҳон наъраи он наъразан.
 То ба рӯз он ҳиндувакро мефишорд,
 Чун бувад дар пеши сағ анбони орд? 310
 Рӯз оварданд тосу бӯғи зафт,
 Расми домодон Фараҷ ҳаммом рафт.
 Рафт дар ҳаммом ў ранчурчон,
 Кун дарида ҳамчу далқи туниён.
 Омад аз ҳаммом дар гирдак фусӯс,
 Пеши ў биншаст духтар чун арӯс.
 Модараш он ҷо нишаста посбон,
 Ки набояд, к-ў кунад рӯз имтиҳон.
 Соате дар вай назар кард аз инод,
 Онгаҳон бо ҳар ду дасташ даҳ бидод. 315
 Гуфт: «Касро худ мабодо иттисол,
 Бо ҷу ту нохуш арӯси бадфиёл.
 Рӯз рӯят рӯйи хотунони тар,
 Кери зиштат шаб батар аз кери ҳар».
 Ҳамчунон ҷумла наъими ин ҷаҳон,
 Бас ҳуш аст аз дур пеш аз имтиҳон.
 Менамояд дар назар аз дур об,
 Чун равӣ наздик, бошад он сароб.
 Гандапир аст ўву аз бас ҷоплус,
 Хешро ҷилва кунад чун наварӯс. 320
 Ҳин, машав мағрури он гулгунааш,
 Нӯши нешолудаи ўро мачаш.
 Сабр кун, к-«ас-сабру мифтоҳу-л-фараҷ»,
 То наяфтӣ чун Фараҷ дар сад ҳараҷ.
 Ошкоро дона, пинҳон доми ў,
 Ҳуш намояд з-аввалат инъоми ў.

**Дар баёни он ки ин ғурур танҳо он ҳиндура набуд, балки
 ҳар одаме ба ҷунин ғурур мубталост дар ҳар марҳалае,
 «илло ман асамаллоҳ»**

Чун бипайвастӣ бад-он, эй зинҳор!
 Чанд нолӣ дар надомат зор-зор?

Номи мирию вазирию шахй,
 Дар ниҳонаш маргу дарду ҷондихй. 325
 Банда бошу бар замин рав чун саманд,
 Чун ҷаноза на, ки бар гардан баранд.
 Ҷумларо ҳаммоли худ хоҳад кафур,
 Чун савори мурда орандаш ба гӯр.
 Бар ҷаноза ҳар киро бинй ба ҳоб,
 Фориси мансиб шавад, олирикоб.
 3-он ки он тобут бар халқ аст бор,
 Бор бар халқон фиканданд ин кибор.
 Бори худ бар кас манех, бар хеш нех,
 Сарвариро кам талаб, дарвеш беҳ. 330
 Маркаби аъноқи мардумро мапо,
 То набояд никрисат андар ду по.
 Маркаbero, к-охираш ту даҳ диҳй,
 Ки ба шаҳре монию вайрон деҳе.
 Даҳ диҳаш акнун, ки чун шаҳрат намуд,
 То набояд рахт дар вайрон гушуд.
 Даҳ диҳаш акнун, ки сад бустон-т ҳаст,
 То нагардй очизу вайронпараст.
 Гуфт пайғамбар, ки ҷаннат аз Илоҳ,
 Гар ҳамехоҳй, зи кас чизе махоҳ. 335
 Чун нахоҳй, ман кафилам мар туро,
 Ҷаннату-л-маъвову дидори Худо.
 Он саҳобй 3-ин кафолат шуд аёр,
 То яке рӯзе, ки гашта буд савор.
 Тоziёна аз кафаш афтод рост,
 Худ фуруд омад, зи кас онро нахост.
 Он ки аз додаш наёяд ҳеч бад,
 Донаду бе хоҳише худ медиҳад.
 В-ар ба амри Ҳақ бихоҳй, он равост,
 Онҷунон хоҳиш тариқи анбиёст. 340
 Бад намонад, чун ишорат кард дӯст,
 Куфр имон шуд, чу куфр аз баҳри ўст.
 Ҳар баде, ки амри ў пеш оварад,
 Он зи некўҳои олам бигзарад.
 3-он садаф гар хаста гардад низ пўст,
 Даҳ мадеҳ, аз сад ҳазорон дур дар ўст.
 Ин сухан поён надорад, бозгард
 Сўйи шоҳу ҳаммизочи боз гард.
 Бозрав дар кон чу зарри даҳдаҳй,
 То раҳад дастони ту аз даҳдиҳй. 345
 Суратеро чун ба дил раҳ медиҳанд,
 Аз надомат охираш даҳ медиҳанд.
 Дуздро, к-он қатъи талҳй мезаҳад,
 Завки дуздиро чу зан даҳ медиҳад.
 Даҳ бидодан дидй аз дасти ҳазин?
 Даҳ бидодан 3-ин буридадаст бин.

Ҳамчунон қаллобу хунию лаванд,
 Вақти талхӣ айшро даҳ медиҳанд.
 Тавба меоранд ҳам парвонавор,
 Боз нисён мекашадшон сӯйи кор. 350
 Ҳамчу парвона зи дур он норро
 Нур диду баст он сӯ борро.
 Чун биёмад, сӯхт паррашро, гурехт,
 Боз чун тифлон фитоду милҳ рехт.
 Бори дигар бар гумону тамъи суд,
 Хеш зад бар оташи он шамъ зуд.
 Бори дигар сӯхт ҳам, вопас бичаст,
 Бозкардаш хирси дил носию маст.
 Он замон, к-аз сӯхтан вомечаҳад,
 Ҳамчу ҳинду шамъро даҳ медиҳад. 355
 К-эй рухат тобон чу моҳи шабфурӯз
 В-эй ба суҳбат козибу мағрурсӯз.
 Боз аз ёдаш равад тавба-в анин,
 К-«Авҳана-р-рахмону кайда-л-козибин».

Дар умуми таъвили ин оят, ки «кулламо авқаду норан ли-л-ҳарб»

«Кулламо ҳум авқаду нора-л-вағо,
 Атфаъаллаҳ нораҳум ҳатта-нтифо».
 Азм карда, ки дило, он ҷо маист,
 Гашта носӣ з-он, ки аҳли азм нест.
 Чун набудаш тухми сидке кошта,
 Ҳақ бар ӯ нисёни он бигмошта. 360
 Гарчи бар оташзанай дил мезанад,
 Он ситора-широ кафи Ҳақ мекушад.

Қиссае ҳам дар тақрири ин

Шарфае бишнид дар шаб муътамад,
 Баргирифт оташзана, к-оташ занад.
 Дузд омад он замон, пешаш нишаст,
 Чун гирифт он сӯхта, мекард паст.
 Мениҳод он ҷо сари ангуштро,
 То шавад истораи оташ фано.
 Ҳоҷа мепиндошт, к-аз худ мемурад,
 Ин намедид ӯ, ки дуздаш мекушад. 265
 Ҳоҷа гуфт: «Ин сӯхта намнок буд»,
 Мемурад истора аз таррӣ-ш зуд.
 Бас ки зулмат буду торикӣ зи пеш,
 Менадид оташкушero пеши хеш.
 Инчунин оташкуше андар дилаш,
 Дидаи кофир набинад аз амаш.
 Чун намедонад дили донандае?
 Ҳаст бо гарданда гардонандае.

Чун намегӯйӣ, ки рӯзу шаб ба х(в)ад,
 Бе Худованде кай ояд? Кай равад? 370
 Гирди маъкулот мегардӣ? Бибин
 Инчунин беақлии худ, эй маҳин!
 Ҳона бо банно бувад маъқултар,
 Ё ки бе банно? Бигӯ, эй камхунар!
 Хатт бо котиб бувад маъқултар,
 Ё ки бе котиб? Бияндеш, эй писар!
 «Чим»-и гӯшу «айн»-и чашму «мим»-и фам
 Чун бувад бе котибе? Эй муттаҳам!
 Шамъ равшан бе зи гиронандае,
 Ё ба гиронандаи донандае? 375
 Санъати хуб аз кафи шалли зарир
 Бошад авло, ё ба гирое басир?
 Пас, чу донистӣ, ки қаҳрат мекунад,
 Бар сарат даббуси меҳнат мезанад.
 Пас, бикун дафъаш чу Намруде ба чанг,
 Суйи ӯ каш дар ҳаво тире хаданг.
 Ҳамчу испохи муғул бар осмон
 Тир меандоз дафъи назъи чон.
 Ё гурез аз вай, агар тонӣ, бирав,
 Чун равӣ? Чун дар кафи ӯӣ гарав. 380
 Дар адам будӣ, нарастӣ аз кафаш,
 Аз кафи ӯ чун раҳӣ, эй дастх(в)аш!
 Орзу чустан, бувад бигрехтан,
 Пеши адлаш хуни такво рехтан.
 Ин чаҳон дом асту дона-ш орзу,
 Даргурез аз домҳо, рӯй ор з-ӯ.
 Чун чунин рафтӣ, бидидӣ сад гушод,
 Чун шудӣ дар зидди он, дидӣ фасод.
 Пас паямбар гуфт: «кисафту-л-қулуб»,
 Гарчи муфтитон бурун гӯяд хутуб. 385
 Орзу бигзор, то раҳм оядаш,
 Озмудӣ, ки чунин мебоядаш.
 Чун натонӣ част, пас хидмат кунаш,
 То равӣ аз ҳабси ӯ дар гулшанаш.
 Дам ба дам чун ту муҳокиб мешавӣ,
 Дод мебинию довар, эй ғавӣ!
 В-ар бибандӣ чашми худ аз эҳтиқоб,
 Кори худро кай гузорад офтоб?

**Вонамудани подшоҳ ба умаро ва мутаассибон дар роҳи Аёз,
 сабаби фазилату мартабат ва қурбату чомагии ӯ, бар эшон бар
 вачҳе, ки эшонро ҳуҷҷат ва эътироз намонд**

Чун амирон аз ҳасад қўшон шуданд,
 Оқибат бар шоҳи худ таъна заданд, 390

К-ин Аёзи ту надорад сӣ хирад,
 Ҷомагии се амир ӯ чун хурад?
 Шоҳ берун рафт бо он сӣ амир
 Сӯйи саҳрову куҳистон сайдгир.
 Корвоне дид аз дур он малик,
 Гуфт амиро: «Бирав, эй муътафик!
 Рав, бипурс он корвонро бар расад,
 К-аз кадомин шаҳр андармерасад?».
 Рафту пурсиду биёмад, ки зи Рай,
 Гуфт: «Азмаш то кучо?», дармонд вай. 395
 Дигареро гуфт: «Рав, эй Булғало!
 Бозпурс аз корвон, ки то кучо?».
 Рафту омад, гуфт: «То сӯйи Яман»,
 Гуфт: «Рахташ чист? Ҳон, эй муътаман!»
 Монд хайрон, гуфт бо мире дигар,
 Ки бирав, вокурс рахти он нафар.
 Бозомад, гуфт: «Аз ҳар чинс ҳаст,
 Ағлаби он косаҳои розӣ аст».
 Гуфт: «Кай берун шуданд аз шаҳри Рай?»,
 Монад хайрон он амири сустпай. 400
 Ҳамчунин то сӣ амиру бештар,
 Сустрою ноқис андар карру фар.
 Гуфт амиронро, ки ман рӯзе ҷудо
 Имтиҳон кардам Аёзи хешро,
 Ки бипурс аз корвон, то аз кучост?
 Ӯ бирафт, ин ҷумла вокурсид рост.
 Бе васийят, бе ишорат, як ба як
 Ҳолашон дарёфт бе райбею шак.
 Ҳар чӣ 3-ин сӣ мир андар сӣ мақом
 Кашф шуд 3-ӯ он ба як дам шуд тамом. 405

Мудофиаи умаро он ҳуччатро ба шубҳаи ҷабриёна ва ҷавоб додани шоҳ эшонро

Пас бигуфтанд он амирон, к-ин фанест
 Аз иноятҳои кори ҷаҳд нест.
 Қисмати Ҳакк аст маҳро рӯйи нағз,
 Додаи бахт аст гулро бўйи нағз».
 Гуфт султон: «Балки он-ч аз нафс зод,
 Райъи таксир асту дахли ичтиҳод.
 В-арна одам кай бигуфтӣ бо Худо:
 «Раббано, инно заламно нафсано?»
 Худ бигуфтӣ, к-ин гуноҳ аз нафс буд,
 Чун қазо ин буд, ҳазми мо чӣ суд? 410
 Ҳамчу Иблисе, ки гуфт: «ағвайтанӣ»,
 Ту шикастӣ ҷому моро мезанӣ?»

Бал казо ҳаққ асту чаҳди банда ҳақ,
 Ҳин, мабош аъвар чу Иблиси халақ.
 Дар тараддуд мондаем андар ду кор,
 Ин тараддуд кай бувад бе ихтиёр?
 «Ин кунам ё он кунам» ӯ кай гувад,
 Ки ду дасту пойи ӯ баста бувад?
 Ҳеч бошад ин тараддуд дар сарам,
 Ки равам дар баҳр ё боло парам. 415
 Ин тараддуд ҳаст, ки Мавсил равам,
 Ё барои сеҳр то Бобил равам?»
 Пас тараддудро бибояд қудрате
 В-арна он ханда бувад бар сиблате.
 Бар казо кам неҳ баҳона, эй чавон,
 Чурми худро чун ниҳӣ бар дигарон?
 Хун кунад Зайду қисоси ӯ ба Амр?
 Май хурад Амру бар Аҳмад ҳадди ҳамр?
 Гирди худ баргарду чурми худ бибин,
 Чунбиш аз худ бину аз соя мабин, 420
 Ки нахоҳад шуд ғалат подоши мир,
 Ҳасмро медонад он мири басир.
 Чун асал хурдӣ, наёмад таб ба ғайр,
 Музди рӯзи ту наёмад шаб ба ғайр.
 Дар чӣ кардӣ чаҳд, к-он во ту нагашт?
 Ту чӣ коридӣ, ки н-омад райъи кашт?
 Феъли ту ки зояд аз чону танат,
 Ҳамчу фарзандат бигирад доманат.
 Феълро дар ғайб сурат мекунамд,
 Феъли дуздиро на доре мезанамд? 425
 Дор кай монад ба дуздӣ? Лек он
 Ҳаст тасвири Худои ғайбдон.
 Дар дили шаҳна чу Ҳақ илҳом дод,
 Ки чунин сурат бисоз аз баҳри дод.
 То ту олим бошию одил, казо
 Номуносиб чун диҳад доду сазо?
 Чунки ҳоким ин кунад андар гузин,
 Чун кунад ҳукм аҳками ин ҳокимин?
 Чун бикорӣ чав, нарӯяд ғайри чав,
 Қарз ту кардӣ, зи кӣ хоҳад гарав? 430
 Чурми худро бар касе дигар манех,
 Ҳушу гӯши худ бад-ин подош деҳ.
 Чурм бар худ неҳ, ки ту худ коштӣ,
 Бо ҷазову адли Ҳақ кун оштӣ.
 Ранҷро бошад сабаб бад кардане,
 Бад зи феъли худ шинос, аз бахт не.
 Он назар дар бахт чашм аҳвал кунад,
 Калбро қаҳдонию қоҳил кунад.
 Муттаҳам кун нафси худро, эй фато,
 Муттаҳам кам кун ҷазои адлро. 435

Тавба кун, мардона сар овар ба раҳ,
 Ки «фаман яъмал бимисқолин ярах».
 Дар фусуни нафс кам шав гаррае,
 К-офтоби Ҳақ напӯшад заррае.
 Ҳаст ин зарроти чисмӣ, эй муфид,
 Пеши ин хуршеди чисмонӣ падид.
 Ҳаст зарроти хавотир в-ифтикор
 Пеши хуршеди ҳақоик ошкор.

**Ҳикояти он сайёде, ки хештан дар гиёҳ печида буд ва дастан
 гулу лоларо кулаҳвор ба сар фурӯ кашида, то мурғон ўро гиёҳ
 пиндоранд ва он мурғи зирак бўй бурд андаке, ки ин одамист,
 ки бар ин шакл гиёҳ надидам, аммо ҳам тамом бўй набурд, ба
 афсуни ў мағрур шуд, зеро дар идроки аввал қотейи надошт, дар
 идроки макри дувум қотейи дошт ва «хува-ал-хирсу ва-т-тамаъу
 ло сийямо фарти-л-ҳочати ва-л-фақри». Кола-н-набӣ, сал-
 лаллоҳу алайҳи ва саллам: «кода-л-фақру ан якуна қуфран»**

Рафт мурғе дар миёни марғзор,
 Буд он ҷо дом аз баҳри шикор. 440

Донаи чанде ниҳода бар замин
 В-он саёд он ҷо ништаста дар камин.
 Хештан печида дар баргу гиёҳ,
 То дарафтад сайди бечора зи роҳ.
 Мурғак омад сӯйи ў аз ношинохт,
 Пас тавофе карду пеши мард тохт.
 Гуфт ўро: «Кистӣ ту? Сабзпӯш!
 Дар биёбон, дар миёни ин вухуш».

Гуфт: «Марди зоҳидам ман мунқатеъ,
 Бо гиёҳе гаштам ин ҷо муқтанеъ. 445

Зухду тақворо гузидам дину кеш,
 З-он ки медидам аҷалро пеши хеш.
 Марги ҳамсоя маро воъиз шуда,
 Касбу дуккони маро барҳам зада.
 Чун ба охир фард хоҳам мондан,
 Хӯ набояд кард бо ҳар марду зан.
 Рӯ бихоҳам кард охир дар лаҳад,
 Он беҳ ояд, ки кунам хӯ бо аҳад.
 Чун занахро баст хоҳанд, эй санам,
 Он беҳ ояд, ки занаҳ камтар занам. 450
 Эӣ ба зарбафту камар омӯхта,
 Охир астат чомаи нодӯхта.
 Рӯ ба хок орем, к-аз вай растаем,
 Дил чаро дар бевафоён бастаем?
 Ҷадду хешонмон қадимий чортабъ,
 Мо ба хеший орият бастем тамъ.

Солҳо ҳамсухбатию ҳамдамӣ
 Бо аносир дошт чисми одамӣ.
 Рӯҳи ӯ худ аз нуфусу аз укул,
 Рӯҳ усули хешро карда нукул. 455
 Аз нуфусу аз уқули пурсафо
 Номе меояд ба ҷон, к-эй бевафо,
 Ёракони панҷрӯза ёфтӣ,
 Рӯ зи ёрони куҳан бартофтӣ?
 Қӯдакон гарчи ки дар бозӣ х(в)ашанд,
 Шаб кашоншон сӯйи хона мекашанд.
 Шуд бараҳна вақти бозӣ тифли хурд,
 Дузд аз ногаҳ қабову кафш бурд.
 Ончунон гарм ӯ ба бозӣ дарфитод,
 К-он қулоҳу пераҳан рафташ зи ёд. 460
 Шуд шабу бозии ӯ шуд бемадад,
 Рӯ надорад, к-ӯ сӯйи хона равад.
 Не шунидӣ «иннама-д-дунё лаъиб»,
 Бод додӣ рахту гаштӣ муртаъиб.
 Пеш аз он ки шаб шавад, чома бичӯ,
 Рӯзро зоеъ макун дар гуфтугӯ.
 Ман ба саҳро хилвате бигзидаам,
 Халқро ман дузди чома дидаам.
 Ними умр аз орзуи дилситон,
 Ними умр аз ғуссаҳои душманон. 465
 Чуббаро бурд он, кулаҳро ин бибурд,
 Ғарқи бозӣ гашта мо чун тифли хурд.
 Нак, шабонгоҳи аҷал наздик шуд,
 «Халла ҳоза-л-лаъб, бассак, ло таъуд».
 Ҳин, савори тавба шав, дар дузд рас,
 Чомаҳо аз дузд бистон бозпас.
 Маркаби тавба аҷоиб маркаб аст,
 Бар фалак тозад ба як лаҳза зи паст.
 Лек маркабро ниғаҳ медор аз он,
 К-ӯ бидуздид он қабоятро ниҳон. 470
 То надуздад маркабатро низ ҳам,
 Пос дор ин маркабатро дам ба дам».

Ҳикояти он шахс, ки дуздон қучи ӯро бидуздиданд ва бар он қаноат накарданд, ба ҳила чомаҳошро ҳам дуздиданд

Он яке қуч дошт, аз пас мекашид,
 Дузд қучро бурд, ҳаблашро бурид.
 Чунки оғаҳ шуд, давон шуд чаппу рост,
 То биёбад, к-он қучи бурда қучост?
 Бар сари чоҳе бидид он дузд ро,
 Ки фиғон мекард, к-эй, вовайлато!

Гуфт: «Нолон аз чий? Эй устод!»
 Гуфт: «Ҳамёни зарам дар ҷаҳ фитод. 475
 Гар тавонӣ дарравӣ, берун кашӣ,
 Хумс бидҳам мар туро бо дилх(в)ашӣ.
 Хумси сад динор бистонӣ ба даст»,
 Гуфт ӯ: «Худ ин баҳои даҳ куч аст.
 Гар даре барбаства шуд, даҳ дар гушод,
 Гар куче шуд, Ҳақ иваз уштур бидод».
 Ҷомаҳо барканду андар чоҳ рафт,
 Ҷомаҳоро бурд ҳам он дузд тафт.
 Ҳозиме бояд, ки раҳ то деҳ барад,
 Ҳазм набвад, тамъ тоун оварад. 480
 Ё яке дузд аст фитнасирате,
 Чун ҳаёл ӯро ба ҳар дам сурате.
 Кас надонад макри ӯ, илло Худо,
 Дар Худо бигрезу вораҳ з-он дағо.

**Мунозираи мурғ бо сайёд дар тараххуб ва дар маънии
 тараххубе, ки Мустафо, алайҳиссалом, наҳй кард аз он
 уммати худро, ки «ло раҳбонийта фи-л-ислом»**

Мурғ гуфташ: «Хоча, дар хилват маист,
 Дини Аҳмадро тараххуб нек нест.
 Аз тараххуб наҳй кардаст он расул,
 Бидъате чун даргирифти? Эй фазул!
 Ҷумла шарт асту ҷамоъат дар намоз, 485
 Амри маъруфу зи мункар эҳтироз.
 Ранҷи бадхӯён кашидан зери сабр,
 Манфиъат додан ба халқон ҳамчу абр.
 «Хайру нос ан янфаъа-н-нос», эй падар!
 Гар на сангӣ, ҷӣ ҳарифӣ бо мадар?
 Дар миёни уммати марҳум бош,
 Суннати Аҳмад маҳил, маҳкум бош».
 Гуфт: «Ақли ҳар киро набвад русух,
 Пеши оқил ӯ чу санг асту кулӯх.
 Чун ҳимор аст он, ки нон-ш умнийят аст,
 Сухбати ӯ айни раҳбонийят аст. 490
 З-он ки ғайри Ҳақ ҳама гардад руфот,
 «Куллу отин баъда ҳинин фаҳва от».
 Ҳукми ӯ ҳам ҳукми қиблай ӯ бувад,
 Мурдааш хон, ҷунки мурдаҷӯ бувад.
 Ҳар кӣ бо ин қавм бошад, роҳиб аст,
 Ки кулӯху санг ӯро соҳиб аст.
 Худ кулӯху санг касро раҳ назад,
 З-ин кулӯхон сад ҳазор офат расад».
 Гуфт мурғаш: «Пас, чиҳод он гаҳ бувад,
 К-инчунин раҳзан миёни раҳ бувад. 495

Аз барои хифзу ёрию набард
 Бар раҳи ноамн ояд шермард.
 Ирқи мардӣ он ғаҳе пайдо шавад,
 Ки мусофир ҳамраҳи аъдо шавад.
 Чун набии сайф будааст он расул,
 Уммати ӯ сафдаронанду фухул.
 Маслиҳат дар дини мо ҷангу шукӯҳ,
 Маслиҳат дар дини Исо ғору кӯҳ».

Гуфт: «Оре, гар бувад ёрию зӯр,
 То ба қувват барзанад бар шарру шӯр. 500
 Чун набошад қуввате, парҳез бех,
 Дар фирори «лоютоқ» осон бичех».

Гуфт: «Сидки дил бибояд корро
 В-арна ёрон кам наёяд ёрро.
 Ёр шав, то ёр бинӣ беадад,
 З-он ки бе ёрон бимонӣ беадад.
 Дев гург асту ту ҳамчун Юсуфӣ,
 Домани Яъқуб магзор, эй сафӣ!
 Гург аглаб он ғаҳе гиро бувад,

К-аз рама шишак ба худ танҳо равад. 505
 Он ки суннат бо ҷамоъат тарк кард
 Дар чунин масбаъ, на хуни ҳеш х(в)ард?
 Ҳаст суннат раҳ, ҷамоъат чун рафиқ,
 Бе раҳу бе ёр афти дар мазик.
 Ҳамраҳе на, к-ӯ бувад ҳасми хирад,
 Фурсате ҷӯяд, ки ҷомай ту барад.
 Меравад бо ту, ки ёбад ақбае,
 Ки тавонад кардат он ҷо наҳбае.
 Ё бувад уштурдиле, чун дид тарс
 Гуяд аз баҳри ручӯъ аз роҳ дарс. 510
 Ёрро тарсон кунад з-уштурдили,
 Инчунин ҳамраҳ адӯ дон, на валӣ.
 Роҳи ҷонбозисту дар ҳар ғешае
 Офате дар дафъи ҳар ҷон шишае.
 Роҳи дин з-он рӯ пур аз шӯру шар аст,
 Ки на роҳи ҳар муҳаннасгавҳар аст.
 Дар раҳ ин тарс имтиҳонҳои нуфус
 Ҳамчу парвезан ба тамйизи сабус.
 Роҳ ҷӣ бвад? Пур нишони пойҳо,
 Ёр ҷӣ бвад? Нардбони ройҳо. 515
 Гирам, он гургат наёбад з-эхтиёт,
 Бе зи ҷамъийят наёбӣ он нишот.
 Он ки танҳо дар раҳе ӯ хуш равад,
 Бо рафиқон сири ӯ садтӯ шавад.
 Бо ғализи ҳар зи ёрон, эй фақир,
 Дар нишот ояд, шавад қувватпазир.
 Ҳар ҳаре, к-аз корвон танҳо равад,
 Бар вай он роҳ аз таъаб садтӯ шавад.

Чанд сиху чанд чӯб афзун хурад,
 То ки танҳо он биёбонро бурад. 520
 Мар туро мегӯяд он хар, хуш шунав,
 Гар найӣ хар, ҳамчунин танҳо марав.
 Он ки танҳо, хуш равад андар расад,
 Бо рафиқон бе гумон хуштар равад.
 Ҳар набие андар ин роҳи дуруст
 Муъчиза бинмуду ҳамроҳон бичуст.
 Гар набошад ёрии деворҳо,
 Кай барояд хонаву анборҳо?
 Ҳар яке девор агар бошад чудо, 525
 Сақф чун бошад муаллақ дар ҳаво?
 Гар набошад ёрии ҳибру қалам,
 Кай фитад бар рӯи коғазҳо рақам?
 Ин ҳасире, ки касе мегустарад,
 Гар напайвандад ба ҳам, бодаш барад.
 Ҳақ зи ҳар чинсе чу завҷайн офарид,
 Пас натоиҷ шуд зи ҷамъийят падид.
 Ё бигуфту ё бигуфт аз эҳтизоз,
 Баҳашон шуд андар ин маънӣ дароз.
 «Маснавий»-ро чобуку дилҳоҳ кун,
 Мочароро мӯчазу кӯтоҳ кун. 530
 Баъд аз он гуфташ, ки гандум они кист?
 Гуфт: «Амонат аз яtimi бевасист.
 Моли айтом аст амонат пеши ман,
 З-он ки пиндоранд моро муътаман».
 Гуфт: «Ман музтарраму маҷрӯҳҳол,
 Ҳаст мурдор ин замон бар ман ҳалол.
 Ҳин, ба дастурӣ аз ин гандум х(в)арам,
 Эй амину порсову муҳтарам!»
 Гуфт: «Муфтии зарурат ҳам тувӣ,
 Бе зарурат гар хурӣ, муҷрим шавӣ. 535
 В-ар зарурат ҳаст, ҳам парҳез бех
 В-ар хурӣ, боре замони он бидех».
 Мурғ бас дар худ фуру рафт он замон,
 Тавсанаш сар бистад аз ҷазби инон.
 Чун бихӯрд он гандум, андар фаҳ бимонд,
 Чанд ё «Ёсин»-у «Ал-анъом» хонд.
 Баъди дармондан чӣ афсӯсу чӣ оҳ?
 Пеш аз он бояст ин дуди сиёҳ.
 Он замон, ки ҳирс чунбиду ҳавас,
 Он замон мегӯ, ки эй фарёдрас, 540
 К-он замон пеш аз ҳаробий Басра аст,
 Бу, ки Басра вораҳад ҳам з-он шикаст.
 «Ибки лӣ ё бокий ё сокилӣ!
 Қабла ҳадми-л-Басрати ва-л-Мавсили.
 Нух алайя қабла мавтӣ в-ағтафир,
 Лотанух лӣ баъда мавтӣ в-астабир.

Ибки лӣ қабла сабури фи-н-наво,
 Баъда тӯфони-н-наво халли-л-буко».
 Он замон, ки дев мешуд роҳзан,
 Он замон бояст «Ёсин» хондан. 545
 Пеш аз он-к ишкаста гардад корвон,
 Он замон чӯбак бизан, эй посбон!

Ҳикояти он посбон, ки хомӯш кард, то дуздон раҳти тоҷирон бурданд ба кулӣ, баъд аз он ҳайҳою посбонӣ мекард

Посбоне хуфту дузд асбоб бурд,
 Рахтхоро зери ҳар ҳоке фишурд.
 Руз шуд, бедор шуд он корвон,
 Дид рафта рахту симу уштурон.
 Пас бад-ӯ гуфтанд: «Эй ҳорис, бигӯ,
 Ки чӣ шуд ин рахт? В-ин асбоб ку?»
 Гуфт: «Дуздон омаданд андар никоб,
 Рахтҳо бурданд аз пешам шитоб». 550
 Қавм гуфтандаш, ки эй чун талли рег!
 Пас, чӣ мекардӣ? Кий, эй мурдарег?»
 Гуфт: «Ман як кас будам, эшон гурӯҳ,
 Бо силоҳу бо шучоъат, бо шукӯҳ».
 Гуфт: «Агар дар чанг кам будат умед,
 Наърае зан, к-эй каримон, барҷаҳед!»
 Гуфт: «Он дам корд бинмуданду теғ,
 Ки хамуш, в-арна кушемат бедарег.
 Он замон аз тарс бастам ман даҳон,
 Ин замон ҳайҳою фарёду фиғон». 555
 Он замон баст он дамам, ки дам занам,
 Ин замон чандон, ки хоҳӣ, ҳай кунам.
 Чунки умрат бурд деви фозиҳа,
 Бенамак бошад аъзу фотиҳа.
 Гарчи бошад бенамак акнун ҳанин,
 Ҳаст ғафлат бенамактар з-он, яқин.
 Ҳамчунин ҳам бенамак менол низ,
 Ки залилонро назар кун, эй азиз!
 Қодирӣ бегоҳ бошад, ё бағох,
 Аз ту чизе фавт кай шуд? Эй Илоҳ! 560
 Шоҳи «ло таъсав ало мофотакум»,
 Кай шавад аз қудраташ матлуб гум?

Ҳавола кардани мурғи гирифторе худро дар дом ба феъл ва макру зарқи зоҳид ва ҷавоби зоҳид мурғро

Гуфт он мурғ: «Ин сазои ӯ бувад,
 Ки фусуни зоҳидонро бишнавад».

Гуфт зохид: «На, сазои он нашоф,
 К-ӯ хӯрад моли ятимон аз газоф».
 Баъд аз он навҳагарӣ оғоз кард,
 Ки фаху сайёд ларзон шуд зи дард,
 К-аз таноқузҳои дил пуштам шикаст,
 Бар сарам, чоно, биё, мемол даст. 565
 Зери дасти ту сарамро роҳатест,
 Дасти ту дар шукрбахшӣ оятест.
 Сояи худ аз сари ман бармадор,
 Беқарорам, беқарорам, беқарор.
 Хобҳо безор шуд аз чашми ман
 Дар ғамат, эй рашки сарву ёсаман!
 Гар наям лоик, чӣ бошад, гар даме
 Носазоеро бипурсӣ дар ғаме?
 Мар адамро худ чӣ истиҳкоқ буд,
 Ки бар ӯ лутфат чунин дарҳо гушуд? 570
 Хоки гаргинро қарам осеб кард,
 Дах гуҳар аз нури ҳис дар чеб кард:
 Панҷ ҳисси зоҳиру панҷи ниҳон,
 Ки башар шуд нутфаи мурда аз он.
 Тавба бе тавфиқат, эй нури баланд,
 Чист чуз бар риши тавба ришханд?
 Сиблатони тавба як-як барканӣ,
 Тавба соя-сту ту моҳи равшанӣ.
 Эй зи ту вайрон дуқону манзилам,
 Чун нанолам? Чун бияфшорӣ дилам. 575
 Чун гурезам? 3-он ки бе ту зинда нест,
 Бе худовандит буди банда нест.
 Қони ман бистон, туй қонро усул,
 3-он ки бе ту гаштаам аз қон малул.
 Ошиқам ман бар фани девонагӣ,
 Серам аз фарҳангию фарзонагӣ.
 Чун бидаррад шарм, гӯям роз фош,
 Чанд аз ин сабру заҳиру иртишош?
 Дар ҳаё пинҳон шудам ҳамчун сичоф,
 Ногаҳон бичҳам аз ин зери лиҳоф. 580
 Эй рафиқон, роҳхоро баст ёр,
 Оҳуи лангему ӯ шери шикор.
 Чуз ки таслиму ризо ку чорае?
 Дар кафи шери наре, хунхорае.
 Ӯ надорад хобу хур чун офтоб,
 Рӯҳхоро мекунад бе хӯрду хоб,
 Ки биё, ман бош, ё ҳамхӯйи ман,
 То бибинӣ дар таҷаллӣ рӯйи ман.
 В-ар надидӣ, чун чунин шайдо шудӣ?
 Хок будӣ, толиби эҳё шудӣ. 585
 Гар зи бесӯят надодаст ӯ алаф?
 Чашми қонат чун бимондаст он тараф?

Гурба бар сӯрох з-он шуд муътакиф,
 Ки аз он сӯрох шуд ӯ муъталиф.
 Гурбаи дигар ҳамегардад ба бом,
 К-аз шикори мурғ ёбид ӯ таъом.
 Он якеро қибла шуд чӯлоҳағй
 В-он яке ҳорис барои чомағй.
 В-он яке бекору рӯ дар ломакон,
 Ки аз он сӯ додияш ту кути чон. 590
 Кор ӯ дорад, ки Ҳақро шуд мурид,
 Баҳри кори ӯ зи ҳар коре бурид.
 Дигарон чун кӯдакон ин рӯз чанд
 То шаби тарҳол бозӣ мекунад.
 Хобноке, к-ӯ зи яқзат меҷаҳад,
 Дояи васвос ишва-ш медиҳад:
 «Рав, бихусб, эй чон, ки нагзорем мо,
 Ки касе аз хоб бичҳонад туро».
 Ҳам ту худро барканӣ аз беҳи хоб,
 Ҳамчу ташна, ки шунуд ӯ бонги об. 595
 «Бонги обам ман ба гӯши ташнагон,
 Ҳамчу борон мерасам аз осмон.
 Барҷах, эй ошиқ, баровар изтироб,
 Бонги обу ташнаву он гоҳ хоб?»

**Ҳикояти он ошиқ, ки шаб биёмад бар умеди ваъдаи
 маъшук ба он вусоқе, ки ишорат карда буд ва баъзе аз
 шаб мунтазир монд ва хобаш бирабуд. Маъшук омад
 баҳри инчози ваъда, ўро хуфта ёфт, чайбаш пурҷавз кард
 ва ўро хуфта гузошту бозгашт**

Ошиқе будаст дар айёми пеш,
 Посбони аҳд андар аҳди хеш.
 Солҳо дар банди васли моҳи худ
 Шоҳмоту моти шоҳаншоҳи худ.
 Окибат чӯянда ёбанда бувад,
 Ки фараҷ аз сабр зоянда бувад. 600
 Гуфт рӯзе ёри ӯ, к-имшаб биё,
 Ки бипухтам аз пайи ту лӯбиё.
 Дар фалон хучра нишин то ними шаб,
 То биёям ними шаб ман бе талаб.
 Мард қурбон карду нонҳо бахш кард,
 Чун падида омад маҳаш аз зери гард.
 Шаб дар он хучра нишаст он гурмдор
 Бар умеди ваъдаи он ёри ғор.
 Баъди нисфуллайл омад ёри ӯ,
 Содикулваъдона он дилдори ӯ. 605

Ошики худро фитода, хуфта дид,
 Андаке аз остини ӯ дарид.
 Гирдаконе чандаш андар чайб кард,
 Ки ту тифлӣ, гир ин, мебоз нард!
 Чун сахар аз хоб ошиқ барчаҳид,
 Остину гирдаконҳоро бидид.
 Гуфт: «Шоҳи мо ҳама сидку вафост,
 Он чи бар мо мерасад, он ҳам зи мост».
 Эй дили беҳоб, мо 3-ин эминем,
 Чун ҳарас бар бом чӯбак мезанем.
 Гирдакони мо дар ин матҳан шикаст,
 Ҳар чӣ гӯем аз ғами худ, андак аст.
 Озило, чанд ин салои мочаро?
 Панд кам деҳ баъд аз ин девонаро.
 Ман нахоҳам ишваи ҳичрон шунуд,
 Озмудам, чанд хоҳам озмуд?
 Ҳар чӣ ғайри шӯришу девонагист,
 Андар ин раҳ дурию бегонагист.
 Ҳин, бинех бар поям он занҷирро,
 Ки даридам силсилаи тадбирро.
 Ғайри он чаъди нигори мукбилам,
 Гар дусад занҷир орӣ, бигсилам.
 Ишку номус, эй бародар, рост нест,
 Бар дари номус, эй ошиқ, маист!
 Вақти он омад, ки ман урён шавам,
 Нақш бигзорам, саросар чон шавам.
 Эй адуви шарму андеша, биё,
 Ки даридам пардаи шарму ҳаё.
 Эй бибаства хоби чон аз чодуӣ,
 Сахтдил ёро, ки дар олам туй.
 Ҳин, гулӯи сабр гиру мефишор,
 То хунук гардад дили ишқ, эй савор!
 То насӯзам, кай хунук гардад дилаш?
 Эй дили мо хонадону манзилаш.
 Хонаи худро ҳамесӯзӣ, бисӯз,
 Кист он кас, ки бигӯяд: «ло ячуз?»
 Хуш бисӯз ин хонаро, эй шеро маст,
 Хонаи ошиқ чунин авлотар аст.
 Баъд аз ин, ин сӯзро қибла кунам,
 3-он ки шамъам ман, ба сӯзиш равшанам.
 Хобро бигзор имшаб, эй падар,
 Як шабе бар кӯи беҳобон гузар.
 Бингар инҳоро, ки маҷнун гаштаанд,
 Ҳамчу парвона ба вуслат куштаанд.
 Бингар ин киштии халқон ғарқи ишқ,
 Аждаҳое гашт гӯйи халқи ишқ,
 Аждаҳое нопадиди дилрабо,
 Ақли ҳамчун кӯхро ӯ қаҳрабо.

610

615

620

625

Акли ҳар аттор, к-огаҳ шуд аз ӯ,
 Таблаҳоро рехт андар оби чӯ. 630
 Рав, к-аз ин чӯ барнаёӣ то абад,
 «Лам якун ҳаққан лаҳу куфван аҳад».
 Эӣ музаввар, чашм бигшою бибин,
 Чанд гӯӣ менадонам ону ин?
 Аз вабои зарку маҳрумӣ баро,
 Дар ҷаҳони ҳайу қайумӣ даро,
 То «намебинам» «ҳамебинам» шавад
 В-он «надонам»-ҳот «медонам» бувад.
 Бигзар аз мастию мастибахш бош,
 3-ин талаввун накл кун дар истивош. 635
 Чанд нозӣ ту бад-ин мастӣ? Бас аст,
 Бар сари ҳар кӯӣ чандон маст ҳаст.
 Гар ду олам пур шавад сармасти ёр,
 Ҷумла як бошанду он як нест хор.
 Ин зи бисёрӣ наёбад хорие,
 Хор кӣ бвад? Танпарасте, норие.
 Гар ҷаҳон пур шуд зи нури офтоб,
 Кай бувад хор он тафи хушилтиҳоб?
 Лек бо ин ҷумла болотар хиром,
 Чунки арзуллоҳ восеъ буду ром. 640
 Гарчи ин мастӣ чу бози ашҳаб аст,
 Бартар аз вай дар замини кудс ҳаст.
 Рав, Сирофиле шав андар имтиёз
 Дардамандаӣ рӯху масту мастсоз.
 Мастро чун дил мизоҳандеша шуд,
 «Ин надонам» в-«он надонам» пеша шуд.
 «Ин надонам» в-«он надонам» баҳри чист?
 То нагӯӣ он ки медонем, кист.
 Нафӣ баҳри сабт бошад дар сухун,
 Нафӣ бигзору зи сабт оғоз кун. 645
 «Нест ину нест он» хин, вогузор,
 Он ки он ҳаст аст, онро пеш ор.
 Нафӣ бигзору ҳамон ҳастӣ параст,
 Ин даромӯз, эӣ падар, 3-он турки маст.

**Истидъои амири турки маҳмур мутрибро ба вақти сабӯҳ ва
 тафсири ин ҳадис, ки «инна лиллоҳи шаробан аъад-даҳу ли-
 авлиёиҳи, изо шарибу, сакиру ва изо сакиру, то-бу, ило охири-
 л-ҳадис»**

Май дар хуми асрор бад-он мечӯшад,
 То ҳар кӣ мучаррад аст, аз он менӯшад.
 «Қоаллоҳу таъоло: инна-л-аброра яшрабуна»
 Ин май, ки ту меҳурӣ, ҳаром аст,
 Мо май нахурем ҷуз ҳалоле.

Чаҳд кун, то зи нест ҳаст шавӣ
В-аз шароби Худой маст шавӣ.

Аъчамитурке саҳар огоҳ шуд
В-аз хумори ҳамр мутрибҳош шуд.
Мутриби ҷон мӯниси мастон бувад,
Нуклу куту куввати маст он бувад,
Мутриб эшонро суйи мастӣ кашид,
Боз мастӣ аз дами мутриб чашид. 650

Он шароби Ҳақ бад-он мутриб барад
В-ин шароби тан аз ин мутриб чарад.
Ҳар ду гар як ном дорад дар сухан,
Лек шаттон ин ҳасан то он ҳасан.
Иштибоҳе ҳаст лафзе дар баён,
Лек худ ку осмон то ресмон?
Иштироки лафз доим раҳзан аст,
Иштироки габру муъмин дар тан аст.
Ҷисмҳо чун кӯзаҳои бастасар,
То ки дар ҳар кӯза чӣ бвад? Он нигар. 655

Кӯзаи он тан пур аз оби ҳаёт,
Кӯзаи ин тан пур аз заҳри мамот.
Гар ба мазруфаш назар дорӣ, шаҳӣ
В-ар ба зарфаш бингарӣ ту, гумраҳӣ.
Лафзро монандаи ин ҷисм дон,
Маънияшро дар дарун монанди ҷон.
Дидаи тан доимо танбин бувад.
Дидаи ҷон ҷони пурфанбин бувад.
Пас, зи нақши лафзҳои «Маснавӣ»
Сурате зол асту ҳодий маънавӣ. 660

Дар Нубӣ фармуд, к-ин Қуръон зи дил
Ҳодии баъзею баъзеро музил.
Аллаҳ, Аллаҳ, чун ки ориф гуфт: «Май
Пеши ориф кай бувад маъдум шай?»
Фаҳми ту чун бодаи шайтон бувад,
Кай туро ваҳми майи раҳмон бувад?
Ин ду анбозанд- мутриб бо шароб,
Ин бад-ону он бад-ин орад шитоб.
Пурхуморон аз дами мутриб чаранд,
Мутрибоншон сӯи майхона баранд. 665

Он сари майдону ин поёни ўст,
Дил шуда чун гӯй дар чавғони ўст.
Дар сар он чи ҳаст, гӯш он ҷо равад,
Дар сар ар сафрост, он савдо шавад.
Баъд аз он ин ду ба беҳушӣ раванд,
Волиду мавлуд он ҷо як шаванд.
Чунки карданд оташи шодию дард,
Мутрибонро турки мо бедор кард.

Мутриб оғозид байте хобнок,
 Ки «анилни-л-каъса ё ман ло арок. 670
 Анта ваҷҳӣ, ло аҷаб, ин ло ароҳ,
 Ғояту-л-қурби ҳичобу-л-иштибоҳ.
 Анта ақлӣ, ло аҷаб, ин лам арак,
 Мин вуфури-л-илтибоси-л-муштабак.
 Чиъта ақраб анта мин ҳабли-л-варид,
 Кам ақул: «ё»? «Ё» нидоун ли-л-баъид?
 Бал уғолитхум аноди фи-л-кифор,
 Кай укаттим, ман маъй мимман ағор».

**Даромадани зарир дар хонаи Мустафо, алайҳиссалом
 ва ғурехтани Ойиша, разияллоҳу анҳо, аз пеши зарир
 ва ғуфтани расул, алайҳиссалом, ки чӣ мегурезӣ? Ё туро
 намебинад ва ҷавоб додани Ойиша, разияллоҳу анҳо,
 расулро, саллаллоҳу алайҳи ва саллам**

Андаромад пеши пайғамбар зарир,
 К-эй навобахши танӯри ҳар ҳамир 675
 Эй ту мири обу ман мустаскям,
 Мустағос, ал-мустағос, эй соқиям!
 Чун даромад он зарир аз дар шитоб,
 Ойиша бигрехт баҳри эҳтиҷоб.
 З-он ки вокиф буд он хотуни пок
 Аз ғаюрии расули рашкнок.
 Ҳар кӣ зеботар бувад, рашкаш фузун,
 З-он ки рашк аз ноз хезад, ё банун!
 Гандапирон шўйро куммо диҳанд,
 Чунки аз зиштию пирӣ оғаҳанд. 680
 Чун ҷамоли аҳмадӣ дар ҳар ду кавн
 Кай будаст? Эй фарри яздонӣ-ш авн.
 Нозҳои ҳар ду кавн ўро расад,
 Ғайрат он хуршеди садтўро расад,
 Ки дарафганда ба Кайвон гўйро,
 Даркашед, эй ахтарон, ҳай, рўйро.
 Дар шуъбаи беназираи «ло» шавед,
 В-арна, пеши нури ман расво шавед.
 Аз қарам ман ҳар шабе ғойиб шавам,
 Кай равам? Илло намоям, ки равам. 685
 То шумо бе ман шабе хуффошвор
 Парзанон парред гирди ин матор.
 Ҳамчу товусон паре арза кунед,
 Боз масту саркашу муъҷиб шавед.
 Нангаред он пойи худро зиштсоз,
 Ҳамчу чорук, к-ӯ бувад шамъи Аёз.

Рӯ намоям субҳ баҳри гӯшмол,
То нагардед аз манӣ з-аҳли шимол.
Тарки он кун, ки дароз аст он сухун,
Наҳй кардаст аз дарозӣ амри «кун».

690

**Имтиҳон кардани Мустафо, алайҳиссалом, Ойишаро,
разияллоҳу анҳо, ки чӣ пинҳон мешавӣ? Пинҳон машав,
ки аъмо туро намебинад, то падид ояд, ки Ойиша, рази-
яллоҳу анҳо, аз замири Мустафо, алайҳиссалом, вокиф
хаст ё худ муқаллиди гуфти зоҳир аст?**

Гуфт пайғамбар барои имтиҳон:
«Ў намебинад туро, кам шав ниҳон».
Кард ишорат Ойиша бо дастҳо:
«Ў набинад, ман ҳамебинам варо».
Ғайрати ақл аст бар хубии рӯх,
Пур зи ташбеҳоту тамсил ин нусӯх.
Бо чунин пинҳоние, к-ин рӯҳрост,
Ақл бар вай инчунин рашқин чарост?
Аз кӣ пинҳон мекуни? Эй рашқхӯ!
Он ки пӯшида-ст нураш рӯйи ӯ.
Меравад бе рӯйпӯш ин офтоб,
Фарти нури ӯст рӯяшро ниқоб.
Аз кӣ пинҳон мекуни? Эй рақшвар!
К-офтоб аз вай намебинад асар.
Рашқ аз он афзунтар аст андар танам,
К-аз худааш хоҳам, ки ҳам пинҳон кунам.
З-оташи рашқи гароноҳанг ман,
Бо ду чашму гӯши худ дар чанг ман.
Чун чунин рашқестат, эй чону дил!
Пас, даҳон барбанду гуфтанро бихил.
Тарсам, ар хомуш кунам, он офтоб
Аз суйи дигар бидарронад ҳичоб.
Дар ҳамӯшӣ гуфти мо азҳар шавад,
Ки зи манъ он майл афзунтар шавад.
Гар бигуррад баҳр, гурра-ш каф шавад,
Чӯши «аҳбабту биан уъраф» шавад.
Ҳарф гуфтан бастани он равзан аст,
Айни изҳори сухан пӯшидан аст.
Булбулона наъра зан дар рӯйи гул,
То кунӣ машғулашон аз бӯйи гул.
То ба «қул» машғул гардад гӯшашон,
Сӯйи рӯйи гул напаррад хушашон.
Пеши ин хуршед, к-ӯ бас равшанест,
Дар ҳақиқат ҳар далеле раҳзанест.

695

700

705

**Ҳикояти он мутриб, ки дар базми амири турк ин ғазал
огоз кард:**

Гулӣ ё савсанӣ, ё сарв, ё моҳӣ, намедонам,
Аз ин ошуфтаи бедил чӣ меҳоҳӣ, намедонам.

**Ва бонг барзадани турк, ки он бигӯ, ки медонӣ ва
ҷавоби мутриб амиро**

Мутриб огозид пеши турки маст
Дар ҳичоби нағма асрори аласт:
«Ман надонам, ки ту моҳӣ ё васан?
Ман надонам, то чӣ меҳоҳӣ зи ман?
Менадонам, ки чӣ хидмат орамат?
Тан занам ё дар иборат орамат? 710
Ин аҷаб, ки нестӣ аз ман чудо,
Менадонам ман кучоям? Ту кучо?
Менадонам, ки маро чун мекашӣ?
Гоҳ дар бар, гоҳ дар хун мекашӣ».
Ҳамчунин лаб дар «надонам» боз кард,
«Менадонам, менадонам» соз кард.
Чун зи ҳад шуд «менадонам» аз шигифт,
Турки моро з-ин ҳарора дил гирифт.
Барҷаҳид он турку даббусе кашид,
То «алайҳо» бар сари мутриб расид. 715
Гурзро бигрифт сарҳанге ба даст,
Гуфт: «На, мутрибкушӣ ин дам бад аст».
Гуфт: «Ин такрори беҳадду мараш
Қуфт табъамро, бикӯбам ман сараш.
Қалтабона, менадонӣ, гуҳ мах(в)ар,
В-ар ҳамедонӣ, бизан, мақсуд бар.
Он бигӯ, эй гич, ки медонияш,
«Менадонам, менадонам» дармакаш.
Ман бипурсам, к-аз кучой, ҳай мурӣ?
Ту бигӯӣ на зи Балху на-з Ҳарӣ. 720
На зи Бағдоду на Мавсил, на Тароз,
Даркашӣ дар «нею не» роҳи дароз.
Худ бигӯ, ман аз кучоям, бозрах,
Ҳаст танқеҳи манот ин чо балах.
Ё бипурсидам: «Чӣ хӯрдӣ ношитоб?»
Ту бигӯӣ: «На шаробу на кабоб».
На қадиду на сариду на адас,
Он чи хӯрдӣ, он бигӯ танҳову бас.
Ин суханхойӣ дароз аз баҳри чист?
Гуфт мутриб: «З-он ки мақсудам хафист. 725
Мерамад исбот пеш аз нафӣи ту,
Нафӣ кардам, то барӣ з-исбот бӯ.

Дар наво орам ба нафй ин созро,
Чун бимирй, марг гӯяд розро».

Тафсиру қавлуҳу, алайҳиссалом: «муту қабла ан таму-ту»

Бимир, эй дӯст, пеш аз марг, агар ме зиндагй хоҳй.
Ки Идрис аз чунин мурдан бихиштй гашт пеш аз мо.

Чон базе кандию андар пардай,
З-он ки мурдан асл буд, новардай.
То намирй, нест чон кандан тамом,
Бе камоли нардбон нойй ба бом.
Чун зи сад поя ду поя кам бувад, 730
Бомро кӯшанда номаҳрам бувад.
Чун расан як газ зи сад газ кам бувад,
Об андар далв аз чаҳ кай равад?
Ғарқи ин киштй наёбй, эй амир!
То бинанҳй андар ӯ «манна-л-ахир».
«Манн»-и охир асл дон, к-ӯ торик аст,
Киштии васвосу ғайро ғорик аст.
Офтоби гунбади азрак шавад
Киштии ҳуш, чунки мустағрак шавад.
Чун намурдй, гашт чон кандан дароз, 735
Мот шав дар субҳ, эй шамъи Тароз!
То нағаштанд ахтарони «мо» ниҳон,
Дон, ки пинҳон аст хуршеди чаҳон.
Гурз бар «худ» зан, манй дарҳам шикан,
З-он ки пунбай гӯш омад чашми тан.
Гурз бар худ мезанй худ, эй данй!
Акси туст андар фиёлам ин манй.
Акси худ дар сурати ман дидай,
Дар қитоли хеш барчӯшидай.
Ҳамчу он шере, ки дар чаҳ шуд фуруй, 740
Акси худро ҳасми худ пиндошт ӯ.
Нафй зидди ҳаст бошад бе шаке,
То зи зид, зидро бидонй андаке.
Ин замон чуз нафйи зидд эълom нест,
Андар ин нашъат даме бедом нест.
Бе ҳичобат бояд он, эй зулубоб!
Маргро бигзину бардаррон ҳичоб.
На чунон марге, ки дар гӯре равй,
Марги табдилй, ки дар нуре равй.
Мард болиғ гашт, он бачгй бимурд,
Румие шуд, сибғати зангй ситурд. 745
Хок зар шуд, ҳайати хокй намонд,
Ғам фараҷ шуд, хори ғамнокй намонд.

Мустафо 3-ин гуфт, к-эй асрорчӯ!
 Мурдари хоҳӣ, ки бинӣ зинда ту?
 Меравад чун зиндагон бар хокдон,
 Мурдаву чонаш шуда бар осмон.
 Чон-шро ин дам ба боло масканест,
 Гар бимирад, рӯхи ӯро накл нест.
 3-он ки пеш аз марг ӯ кардаст накл,
 Ин ба мурдан фаҳм ояд, на ба акл. 750
 Накл бошад, на чу накли чони ом,
 Ҳамчу накле аз мақоме то мақом.
 Ҳар кӣ хоҳад, ки бибинад бар замин
 Мурдаеро, меравад зохир чунин.
 Мар Абӯбакри такиро гӯ, бибин,
 Шуд зи сиддиқӣ амирулмуҳшарин.
 Андар ин нашъат нигар Сиддиқро,
 То ба ҳашр афзун кунӣ тасдиқро.
 Пас Муҳаммад сад қиёмат буд накл,
 3-он ки ҳал шуд дар фанои ҳаллу акл. 755
 Зодаи сонист Аҳмад дар ҷаҳон,
 Сад қиёмат буд ӯ андар аён.
 3-ӯ қиёматро ҳамепурсидаанд:
 Эӣ қиёмат, то қиёмат роҳ чанд?
 Бо забони ҳол мегуфти ба се,
 Ки зи маҳшар ҳашро пурсад касе?
 Баҳри ин гуфт он расули хушпаём,
 Рамзи «муту қабла мавтин, ё киро!»
 Ҳамчунон ки мурдаам ман қабли мавт,
 3-он тараф овардаам ин сити савт. 760
 Пас, қиёмат шав, қиёматро бибин,
 Дидани ҳар чизро шарт аст ин.
 То нагарди ӯ, надонияш тамом,
 Хоҳ он анвор бошад ё залом.
 Акл гарди, ақро донӣ камол,
 Ишқ гарди, ишқро донӣ зубол.
 Гуфтаме бурҳони ин даъво мубин,
 Гар будӣ идрок андархурди ин.
 Ҳаст анҷир ин тараф бисёру хор,
 Гар расад мурғе кунук анҷирхор. 765
 Дар ҳама олам агар марду зананд,
 Дам ба дам дар назъу андар мурдананд.
 Он суҳаншонро васийятҳо шумар,
 Ки падар гӯяд дар он дам бо писар,
 То бирӯяд ибрату раҳмат бад-ин,
 То бибурад беҳи буғзу рашку кин.
 Ту бад-он нийят нигар дар ақрабо,
 То зи назъи ӯ бисӯзад дил туро.
 «Кулли отин от» онро накл дон,
 Дӯстро дар назъу андар фақд дон. 770

В-ар ғаразхо з-ин назар гардад ҳичеб,
 Ин ғаразхоро бурун афган зи чеб.
 В-ар наёри хушк, бар ачзе маист,
 Дон, ки бо очиз гузида муъчизест.
 Ачз занчир аст, занчират ниҳод,
 Чашм дар занчир неҳ, бояд гушод.
 Пас, тазарруъ кун, ки эй ҳодии зист!
 Боз будам, баста гаштам, ин зи чист?
 Сахттар афшурдаам дар шар қадам?
 Ки «лафӣ хуср»-ам зи қаҳрат дам ба дам? 775
 Аз насихатҳои ту кар будаам?
 Бутшикан даъвию бутгар будаам?
 Ёди сунъат фарзтар ё ёди марг?
 Марг монанди хазон, ту асли барг.
 Солҳо ин марг таблақ мезанад,
 Гӯши ту бегоҳ ҷунбиш мекунад.
 Гӯяд андар назъ аз ҷон оҳ, марг!
 Ин замон кардат зи худ огоҳ марг?
 Ин гулӯи марг аз наъра гирифт,
 Табли ӯ бишқофт аз зарби шигифт. 780
 Дар дақоик хешро дарбофтӣ,
 Рамзи мурдан ин замон дарёфтӣ?

**Ташбеҳи муғаффале, ки умр зоеъ кунад ва вақти марг
 дар он танготанг тавба ва истиғфор кардан гирад, ба
 таъзият доштани шиъаи аҳли Ҳалаб ҳар соле дар айёми
 Ошуро ба дарвозаи Антокия ва расидани ғариби шоир аз
 сафар ва пурсидан, ки ин ғирев чӣ таъзия аст?**

Рӯзи Ошуро ҳама аҳли Ҳалаб
 Боби Антокия-андар то ба шаб
 Гирд ояд марду зан ҷамъе азим,
 Мотами он хонадон дорад муқим.
 Нолаву навҳа кунанд андар буко,
 Шиъа, Ошуро барои Карбало.
 Бишмуранд он зулмҳову имтиҳон,
 К-аз Язиду Шимр дид он хонадон. 785
 Наърахошон меравад дар вайлу вашт,
 Пур ҳамегардад ҳама саҳрову дашт.
 Як ғарибе шоире аз раҳ расид
 Рӯзи Ошурову он афгон шунид.
 Шахроо бигзошт в-он сӯ рой кард,
 Қасди ҷустуҷӯи он ҳайҳой кард.
 Пурс-пурсон мешуд андар ифтикод:
 «Чист ин ғам? Бар кӣ ин мотам фитод?

Ин райиси зафт бошад, ки бимурд?	
Инчунин маҷмаъ набошад кори хурд.	790
Номи ӯ в-алқоби ӯ шарҳам диҳед,	
Ки ғарибам ман, шумо аҳли деҳед.	
Чист ному пешаву авсофи ӯ?	
То бигӯям марсия з-алтофи ӯ.	
Марсия созам, ки марди шоирам,	
То аз ин ҷо баргу лоланге барам».	
Он яке гуфташ, ки ҳай, девонай,	
Ту найи шиъа, адуви хонай.	
Рӯзи Ошуро наредонӣ, ки ҳаст	
Мотами ҷоне, ки аз қарне беҳ аст?	795
Пеши муъмин қай бувад ин гусса хор?	
Қадри ишқи гӯш ишқи гӯшвор?	
Пеши муъмин мотами он покӯҳ	
Шухратар бошад зи сад тӯфони Нӯҳ.	

Нукта гуфтани шоир чӣхати таъни шиъаи Ҳалаб

Гуфт: «Оре, лек ку даври Язид?	
Қай будаст ин ғам? Чӣ дер ин ҷо расид?	
Чашми кӯрон он хисоратро бидид,	
Гӯши қаррон он ҳикоятро шунид.	
Хуфта будастед то акнун шумо,	
Ки кунун ҷома даридет аз азо?	800
Пас азо бар худ кунед, эй хуфтагон?	
З-он ки бад марғест ин ҳоби ғарон».	
Рӯҳи султонӣ зи зиндоне бичаст,	
Ҷома чӣ дронему чун ҳоем даст?	
Чунки эшон ҳусрави дин будаанд,	
Вақти шодӣ шуд, ҷу бишқастанд банд.	
Сӯи шодурвони давлат тохтанд,	
Кундаву занҷирро андохтанд.	
Рӯзи мулк асту ғашу шоҳаншаҳӣ,	
Ғар ту як зарра аз эшон оғай.	805
В-ар найи оғах, бирав бар худ гирӣ,	
З-он ки дар инқори нақлу маҳшарӣ.	
Бар дилу дини ҳаробат навҳа кун,	
Ки намебинад ҷуз ин ҳоки қуҳун.	
В-ар ҳаменеинад, ҷаро набвад далер,	
Пуштдору ҷонсипору ҷашмсер?	
Дар руҳат қу аз майи дин фарруҳӣ?	
Ғар бидидӣ баҳр, қу қавфи саҳӣ?	
Он ки ҷӯ дид, обро нақнад дарег,	
Ҳоса он, қ-ӯ дид он дарёву меғ.	810

**Тамсили марди ҳариси нобинанда раззокии Ҳақро ва
хазоину раҳмати ўро ба мўре, ки дар хирмангоҳи бузург
бо донаи гандум меқўшад ва мечўшад ва меларзад ва ба
таъчил мекашад, вусъати он хирманро намебинад**

Мўр бар дона бад-он ларзон шавад,
Ки зи хирманҳои хуш аъмо бувад.
Мекашад он донро бо хирсу бим,
Ки намебинад чунон чоши карим.
Соҳиби хирман ҳамегўяд, ки ҳай!
Эй зи кўри пеши ту маъдум шай.
Ту зи хирманҳои мо он дидаӣ,
Ки дар он дона ба чон печидаӣ.
Эй ба сурат зарра, Кайвонро бибин,
Мўри лангӣ, рав, Сулаймонро бибин. 815
Ту найӣ ин чисм, ту он дидаӣ,
Вораҳӣ аз чисм, гар чон дидаӣ.
Одаи дида-ст, боқӣ гўшту пўст,
Ҳар чӣ чашмаш дидааст, он чиз ўст.
Кўхро гарка қунад як хум зи нам,
Манфазаш гар боз бошад сўи ям.
Чун ба дарё роҳ шуд аз чони хум,
Хумм бо Ҷайхун барорад уштулум.
З-он сабаб «қул» гуфтаи дарё бувад, 820
Ҳар чӣ нутқи аҳмадӣ, гўё бувад.
Гуфтаи ў чумла дурри баҳр буз,
Ки дилашро буд дар дарё нуфуз.
Доди дарё чун зи хумми мо бувад,
Чӣ аҷаб? Дар моҳие дарё бувад.
Чашми ҳис афсурд бар нақши мумар,
Ту-ш мумар мебинию ў мустақар.
Ин дуӣ авсофи диди аҳвал аст,
В-арна, аввал охир, охир аввал аст.
Ҳай, зи чӣ маълум гардад ин? Зи баъс,
Баъсро қў, кам кун андар баъс баҳс. 825
Шарти рўзи баъс аввал мурдан аст,
З-он ки баъс аз мурда зинда қардан аст.
Чумла олам, з-ин ғалат гарданд роҳ,
К-аз адам тарсанду он омад паноҳ.
Аз қучо қўем илм? Аз тарки илм,
Аз қучо қўем силм? Аз тарки силм.
Аз қучо қўем ҳаст? Аз тарки ҳаст,
Аз қучо қўем себ? Аз тарки даст.
Ҳам ту тонӣ қард ё ниъмалмуъин!
Дидаи маъдумбинро ҳаст бин. 830
Дидае, к-ў аз адам омад падида,
Зоти ҳастиро ҳама маъдум дид.

Ин чаҳони мунтазам маҳшар шавад,
 Гар ду дида мубдалу анвар шавад.
 3-он намояд ин ҳақоиқ нотаом,
 Ки бар ин хомон бувад фаҳмаш ҳаром.
 Неъматӣ чанноти хуш бар дӯзахӣ
 Шуд муҳаррам, гарчи Ҳаққ омад сахӣ.
 Дар даҳонаш талх ояд шахди хулд,
 Чун набуд аз вофиён дар аҳди хулд. 835
 Мар шуморо низ дар савдогарӣ
 Даст кай чунбад, чу набвад муштарӣ?
 Кай назора аҳли бихридан бувад?
 Он назора гӯли гардидан бувад.
 Пурс-пурсон, к-ин ба чанду он ба чанд?
 Аз пайи таъбири вақту ришханд.
 Аз малули кола меҳаҳад зи ту,
 Нест он кас муштарию колаҷӯ.
 Коларо сад бор диду боз дод,
 Чома кай паймуд? Ё паймуд бод. 840
 Ку кудуму карру фарри муштарӣ?
 Ку мизоҳи кангалии сарсарӣ?
 Чунки дар милкаш набошад ҳаббае,
 Чуз пайи кангал чӣ чӯяд чуббае?
 Дар тичорат несташ сармое,
 Пас, чи шахси зишти ё, чи сояе.
 Моя дар бозори ин дунё зар аст,
 Моя он ҷо ишқу ду чашми тар аст.
 Ҳар кӣ ё бемояи бозор рафт,
 Умр рафту бозгашт ё хомтафт. 845
 «Ҳай, кучо будӣ, бародар?» «Ҳеч ҷо!»
 «Ҳай, чӣ пухтӣ баҳри хӯрдан?» «Ҳечбо!»
 Муштарӣ шав, то бичунбад дасти ман,
 Лаъл зояд маъдани обастӣ ман.
 Муштарӣ гарчи ки сусту борид аст,
 Даъвати дин кун, ки даъват ворид аст.
 Боз паррон кун, химоми рӯҳ гир,
 Дар раҳи даъват тариқи Нӯҳ гир!
 Хидмате мекуни барои Кирдгор,
 Бо қабулу радди халқонат чӣ кор? 850

**Достони он шахс, ки бар дари сарое нимшаб саҳурӣ
 мезад, ҳамсоя ёро гуфт, ки, охир, нимшаб аст, саҳар нест
 ва дигар он ки дар ин сарой касе нест, баҳри кӣ мезанӣ?**

Ва ҷавоб гуфтани мутриб ёро

Он яке мезад саҳурӣ бар даре,
 Даргаҳе буду равоки меҳтаре.

Нимшаб мезад сахуриро ба чидд,
 Гуфт ўро қоиле, к-эй мустамидд!
 Аввало вақти саҳар зан ин саҳур,
 Нимшаб набвад гаҳи ин шарру шўр.
 Дигар он ки фаҳм кун, эй булҳавас!
 Ки дар ин хона-дарун худ ҳаст кас?
 Кас дар ин ҷо нест ҷуз деу парӣ,
 Рӯзгори худ чӣ ёва мебарӣ? 855
 Баҳри гӯше мезанӣ даф? Гӯш ку?
 Ҳуш бояд, то бидонад, ҳуш ку».
 Гуфт: «Гуфти? Бишнава аз чокар ҷавоб,
 То намонӣ дар таҳайюр в-изтироб:
 Гарчи ҳаст ин дам бари ту нимшаб,
 Назди ман наздик шуд субҳи тараб.
 Ҳар шикасте пеши ман пирӯз шуд,
 Ҷумла шабҳо пеши чашмам рӯз шуд.
 Пеши ту хун аст оби рӯди Нил,
 Назди ман хун нест, об аст, эй набил! 860
 Дар ҳақи ту оҳан аст ону рухом,
 Пеши Довуди набӣ мум асту ром.
 Пеши ту куҳ бас гарон асту ҷамод,
 Мутриб аст ў пеши Довуд, устод!
 Пеши ту он сангрёза сокит аст,
 Пеши Аҳмад ў фасеҳу қонит аст.
 Пеши ту устунӣ масҷид мурдаест,
 Пеши Аҳмад ошиқӣ дилбурдаест.
 Ҷумла аҷзои ҷаҳон пеши авом
 Мурдаву пеши Худо донову ром. 865
 Он чи гуфти, к-андар ин хона-в саро
 Нест кас, чун мезанӣ ин таблро?
 Баҳри Ҳақ ин халқ зарҳо медиҳанд,
 Сад асоси хайру масҷид мениҳанд.
 Моли тан дар роҳи ҳаҷчи дурдаст
 Ҳуш ҳаменебозанд чун ушшоқи маст.
 Ҳеч мегӯянд, к-он хона тихист?
 Балки соҳибхона ҷони мухтабист.
 Пур ҳаменебинад сарои дӯстро,
 Он ки аз нури Илоҳ асташ зиё. 870
 Пас, сарои пур зи ҷамъу анбуҳе
 Пеши ҷашми оқибатбинон тухӣ.
 Ҳар киро хоҳӣ ту, дар Каъба бичӯ,
 То бирӯяд дарзамон ў пеши рӯ.
 Сурате, к-ў фохиру олий бувад,
 Ў зи Байтуллоҳ кай холи бувад?
 Ў бувад ҳозир, муназзаҳ аз риточ,
 Бокии мардум барои эҳтиёҷ.
 Ҳеч мегӯянд, к-ин лаббайкҳо
 Бе нидое мекунем охир ҷаро? 875

Балки тавфиқе, ки лаббайк оварад,
 Ҳаст ҳар лаҳза нидое аз аҳад.
 Ман ба бӯ донам, ки ин қасру саро
 Базми ҷон афтоду хокаш кимиё.
 Мисси худро бар тариқи зеру бам
 То абад бар кимиёш мезанам,
 То бичӯшад з-инчунин зарби сахур
 Дар дурафшонию бахшоиш бухур.
 Халқ дар саффи қитолу корзор
 Ҷон ҳамебозанд баҳри Кирдгор. 880
 Он яке андар бало Айюбвор
 В-он дигар дар собирӣ Яъқубвор.
 Сад ҳазорон халқ ташна-в мустаманд
 Баҳри Ҳақ аз тамъ ҷаҳде мекунамд.
 Ман ҳам аз баҳри Худованди ғафур
 Мезанам бар дар ба уммедаш сахур.
 Муштарӣ хоҳӣ, ки аз вай зар барӣ,
 Беҳ зи Ҳақ кӣ бошад, эй дил, муштарӣ?
 Мехарад аз молат анбоне наҷис,
 Медихад нури замире муқтабис. 885
 Меситонад ин яхи ҷисми фано,
 Медихад мулке бурун аз ваҳми мо.
 Меситонад қатраи ҷанде зи ашк,
 Медихад Кавсар, ки орад канд рашк.
 Меситонад охи пурсавдову дуд,
 Медихад ҳар охро сад ҷоҳ суд.
 Боди оҳе, к-абри ашки ҷашм ронд,
 Мар Халилери бад-он аввоҳ хонд.
 Ҳин, дар ин бозори гарми беназир
 Қуҳнаҳо бифрӯшу мулки нақд гир. 890
 В-ар туро шаккею райбе раҳ занад,
 Тоҷирони анбиёро кун санад.
 Баски афзуд он шаҳаншаҳ бахташон,
 Менатонад қуҳ кашидан рахташон.

Қиссаи «аҳад-аҳад» гуфтани Билол дар ҳарри Ҳичоз аз муҳаббати Мустафо, алайҳиссалом, дар он ҷаштгоҳҳо, ки хоҷааш аз таассуби ҷухудӣ ба шоҳи хораш мезад пеши офтоби Ҳичоз ва аз захм хун аз тани Билол бармечӯшид, аз ӯ «аҳад-аҳад» мечаст бе қасди ӯ, ҷунонки аз дардмандони дигар нола ҷаҳад бе қасд, зеро аз дарди ишк мумталӣ буд, эҳтимоми дафъи дарди хорро мадҳал набуд, ҳамчун сахараи Фиръавн ва Ҷирчис ва «ғайруҳум ло юбид ва ло юҳсо»

Тан фидои хор мекард он Билол,
 Хоҷааш мезад барои ғўшмол,

Ки чаро ту ёди Аҳмад мекунӣ?
 Бандаи бад, мункири дини манӣ?
 Мезад андар офтобаш ў ба хор,
 Ў «аҳад» мегуфт баҳри ифтихор, 895
 То ки Сиддиқ он тараф бармегузашт,
 Он «аҳад» гуфтан ба гӯши ў бирафт.
 Чашми ў пуроб шуд, дил пуръано,
 З-он аҳад меёфт бўйи ошно.
 Баъд аз он хилват бидидаш, панд дод,
 К-аз чухудон хуфя медор эътиқод.
 Олиму-с-сирр аст, пинҳон дор ком,
 Гуфт: «Кардам тавба пешат, эй хумом!»
 Рӯзи дигар аз пагаҳ Сиддиқ тафт
 Он тараф аз баҳри коре мебирафт. 900
 Боз «аҳад» бишниду зарби захми хор,
 Барфурӯзид аз дилаш сӯзу шарор.
 Боз пандаш дод, боз ў тавба кард,
 Ишқ омад, тавбаи ўро бих(в)ард.
 Тавба кардан з-ин наमत бисёр шуд,
 Оқибат аз тавба ў безор шуд.
 Фош кард, испурд танро дар бало,
 К-эй Мухаммад, эй адувви тавбаҳо!
 Эй тани ман в-эй раги ман пур зи ту,
 Тавбаро гунчо кучо бошад дар ў? 905
 Тавбаро з-ин пас зи дил берун кунам,
 Аз ҳаёти худ тавба чун кунам?
 Ишқ қаҳҳор асту ман мақҳури ишқ,
 Чун шакар ширин шудам аз шӯри ишқ.
 Барги коҳам пеши ту, эй тундбод!
 Ман чӣ донам, ки кучо хоҳам фитод?
 Гар Ҳилолам, гар Билолам, медавам,
 Муқтадии офтобат мешавам.
 Моҳро бо зафтию зорӣ чӣ кор?
 Дар пайи хуршед пӯяд соявор. 910
 Бо қазо ҳар к-ӯ қароре медихад,
 Ришханди сиблати худ мекунад.
 Коҳбарге пеши бод он гаҳ қарор?
 Растхезе в-он гаҳоне азми кор?
 Гурба дар анбонам андар дасти ишқ
 Як даме болову як дам пасти ишқ.
 Ў ҳамегардонадам бар гирди сар,
 На ба зер ором дорам, на забар.
 Ошиқон дар сели тунд афтодаанд,
 Бар қазои ишқ дил бинҳодаанд. 915
 Ҳамчу санги осие андар мадор,
 Рӯзу шаб гардону нолон беқарор.
 Гардишаш бар чӯйи чӯён шоҳид аст,
 То нагӯяд кас, ки он чӯ рокид аст.

Гар намебинӣ ту чӯро дар камин,
 Гардиши дӯлоби гардуне бибин.
 Чун қароре нест гардунро аз ӯ,
 Эй дил, ахтарвор оромӣ маҷӯ.
 Гар занӣ дар шох дасте, кай ҳилад?
 Ҳар кучо пайванд соӣи бискулад. 920
 Гар намебинӣ ту тавдирӣ кадар,
 Дар аносир чӯшишу гардиш нигар.
 3-он ки гардишҳои он хошоку каф
 Бошад аз ғалёни баҳри бошараф.
 Боди саргардон бибин андар хурӯш,
 Пеши амраш мавчи дарё бин ба чӯш.
 Офтобу мох -- ду гови харос
 Гирд мегарданду медоранд пос.
 Ахтарон ҳам хона-хона медаванд,
 Маркаби ҳар саъду наҳсе мешаванд. 925
 Ахтарони чарх гар дуранд, ҳай
 В-ин ҳавосат коҳиланду сустпай.
 Ахтарони чашму гӯшу хуши мо,
 Шаб кучоянду ба бедорӣ кучо?
 Гоҳ дар саъду висолу дилхушӣ,
 Гоҳ дар наҳси фироку беҳушӣ.
 Моҳи гардун чун дар ин гардидан аст,
 Гоҳ торику замоне равшан аст.
 Гаҳ баҳору сайфи ҳамчун шахду шир,
 Гаҳ сиёсат гоҳи барфу замҳарир. 930
 Чунки куллийет пеши ӯ чу гӯст
 Сухраву сачдакунӣ чавғони ўст.
 Ту ки як чузвӣ, дило, 3-ин сад ҳазор,
 Чун набошӣ пеши ҳукмаш беқарор?
 Чун сутуре бош дар ҳукми амир,
 Гаҳ дар охур ҳабс, гоҳе дар масир.
 Чунки бар меҳат бибандад, баста бош,
 Чунки бигшоёд, бирав, барчаства бош.
 Офтоб андар фалак каж меҷаҳад,
 Дар сияхрӯйӣ кусуфаш медиҳад, 935
 К-аз занаб парҳез кун, ҳин, хуш дор,
 То нагардӣ ту сияхрӯ дегвор.
 Абрро ҳам тозиёнаӣ оташин
 Мезанандаш, к-ончунон рав, на чунин.
 Бар фалон водӣ бибор, ин сӯ мабор,
 Гӯшмолаш медиҳад, ки гӯш дор.
 Ақли ту аз офтобе беш нест,
 Андар он фикре, ки наҳӣ омад, маист.
 Каж манех, эй ақл, ту ҳам гомӣ хеш,
 То наёяд он кусуфи рӯ ба пеш. 940
 Чун гунаҳ камтар бувад, ним офтоб,
 Мункасиф бинию нима нуртоб,

Ки ба қадри чурм мегирам туро,
 Ин бувад тақрир дар доду чазо.
 Хоҳ неку хоҳ бад, фошу сатир,
 Бар ҳама ашё самёему басир.
 3-ин гузар кун, эй падар, Наврӯз шуд,
 Халқ аз халлоқ хуш падфуз шуд.
 Боз омад оби чон дар ҷӯи мо,
 Боз омад шоҳи мо дар кӯи мо. 945
 Мехиромад бахту доман мекашад,
 Набвати тавба шикастан мезанад.
 Тавбаро бори дигар селоб бурд,
 Фурсат омад, посбонро хоб бурд.
 Ҳар ҳуморӣ маст гашту бода х(в)ард,
 Рахтро имшаб гарав хоҳем кард.
 3-он шароби лаъли ҷони ҷонфизо
 Лаъл андар лаъл андар лаъл мо.
 Боз хуррам гашт мачлис, дилфурӯз,
 Хез, дафъи чашми бад испанд сӯз. 950
 Наъраи мастони хуш меоядам,
 То абад, ҷоно, ҷунин мебоядам.
 Нак, Ҳилоле ё Билоле ёр шуд,
 Заҳми хор ўро гулу гулзор шуд.
 Гар зи заҳми хор тан ғирбол шуд,
 Ҷону ҷисмам гулшани иқбол шуд.
 Тан ба пеши заҳми хори он ҷухуд,
 Ҷони ман масти хароби он вадуд.
 Бӯи ҷоне сӯи ҷонам мерасад,
 Бӯи ёри меҳронам мерасад. 955
 Аз сӯи меъроҷ омад Мустафо,
 Бар Билолаш: «ҳаббазо лӣ, ҳаббазо».
 Чунки Сиддиқ аз Билоли дамдуруст
 Ин шунид, аз тавбаи ӯ даст шуст.

**Боз гардонидани Сиддиқ, разияллоху анху, воқеъаи
 Билолро, разияллоху анху ва зулми ҷухудонро бар вай ва
 «аҳад-аҳад» гуфтани ӯ ва афзун шудани кинаи ҷухудон
 ва қисса кардани он қазия пеши Мустафо, алайҳиссалом
 ва машварат дар харидани ӯ**

Баъд аз он Сиддиқ пеши Мустафо
 Гуфт ҳоли он Билоли бовафо,
 К-он фалакпаймои маймунболи ҷуст
 Ин замон дар ишку андар доми туст.
 Бози султон аст 3-он ҷуғдон ба ранҷ,
 Дар ҳадас мадфун шудааст он зафт ганҷ. 960

Чугдхо бар боз истам мекунанд,
 Парру болаш бе гуноҳе мекананд.
 Чурми ӯ ин аст, к-ӯ боз асту бас,
 Ғайри хубӣ чурми Юсуф чист пас?
 Чугдро вайрона бошад зоду буд,
 Ҳасташон бар боз, з-он хашми чухуд,
 Ки чаро меояд оре з-он диёр,
 Ё зи қасру соҳиди он шаҳрёр?
 Дар деҳи чугдон фузулӣ мекунӣ?
 Фитнаву ташвиш дармеафганӣ? 965
 Маскани моро, ки шуд рашки асир,
 Ту хароба хонию номи ҳақир?
 Шед овардӣ, ки то чугдони мо
 Мар туро созанд шоҳу пешво?
 Ваҳму савдое дар эшон метанӣ,
 Номи ин фирдавс вайрон мекунӣ?
 Бар сарат чандон занем, эй бадсифот,
 Ки бигӯӣ тарки шайду туррахот.
 Пеши машриқ чормехаш мекунанд,
 Танбараҳна шоҳи хораш мезананд. 970
 Аз танаш сад ҷой хун бармечаҳад,
 Ё «аҳад» мегӯяду сар мениҳад.
 Пандҳо додам, ки пинҳон дор дин,
 Сир бипӯшон аз чухудони лаъин.
 Ошиқ аст, ӯро қиёмат омадаст,
 То дари тавба бар ӯ баста шудааст.
 Ошиқию тавба ё имкони сабр,
 Ин муҳоле бошад, эй ҷон, бас ситабр.
 Тавба кирму ишқ ҳамчун аждаҳо,
 Тавба васфи халку он васфи Худо. 975
 Ишқ з-авсофи Худои бениёз,
 Ошиқӣ бар ғайри ӯ бошад маҷоз.
 З-он ки он ҳусни зарандуд омадаст,
 Зоҳираш нур, андарун дуд омадаст.
 Чун равад нуру шавад пайдо духон,
 Бифсурад ишқи маҷозӣ он замон.
 Воравад он ҳусн сӯйи асли х(в)ад,
 Чисм монад гандаву расвову бад.
 Нури маҳ роҷеъ шавад ҳам сӯйи моҳ,
 Воравад аксаш зи девори сиёҳ. 980
 Пас бимонад обу гил бе он нигор,
 Гардад он девори бемаҳ деввор.
 Қалбро, ки зар зи рӯйи ӯ бичаст,
 Бозгашт он зар, ба кони худ нишаст.
 Пас, миси расво бимонад лудваш,
 З-ӯ сияҳрӯтар бимонад ошиқаш.
 Ишқи биноён бувад бар кони зар,
 Лочарам ҳар рӯз бошад бештар.

3-он ки конро дар заре набвад шарик,
 Мархабо, эй кони зар! «Ло шакка фик».
 985
 Хар кӣ калберо кунад анбози кон,
 Воравад зар то ба кони ломакон.
 Ошику маъшук мурда 3-изтироб,
 Монда моҳӣ, рафта 3-он гирдоб об.
 Ишқи раббонист хуршеди камол,
 Амр нури ўст, халқон чун зилол.
 Мустафо 3-ин қисса чун хуш баршукуфт,
 Рағбат афзун гашт ўро ҳам ба гуфт.
 Мустамаъ чун ёфт ҳамчун Мустафо,
 990
 Хар сари мӯяш забоне шуд чудо.
 Мустафо гуфташ, ки акнун чора чист?
 Гуфт: «Ин банда мар ўро муштарист.
 Хар баҳо, ки гӯяд, ўро мехарам,
 Дар зиёну хайфи зоҳир нангарам,
 К-ӯ «асируллоҳи фи-л-арз» омадаст,
 Сухраи хашми адуввиллаҳ шудааст».

**Васийят кардани Мустафо, алайҳиссалом, Сиддикро,
 разияллоху анху, ки чун Билолро муштарӣ мешавӣ,
 харойина эшон аз ситез бархоҳанд дар баҳо фузуд, маро
 дар ин фазилат шарики худ кун, вакили ман бошу ним-
 баҳо аз ман биситон**

Мустафо гуфташ, ки эй иқболчӯ!
 Андар ин ман мешавам анбози ту.
 Ту вакилам бош, нима баҳри ман,
 Муштарӣ шав, қабз кун аз ман саман». 995
 Гуфт: «Сад хидмат кунам», рафт он замон
 Сӯйи хонай он ҷухуди беамон.
 Гуфт бо худ, к-аз кафи тифлон гуҳар
 Бас тавон осон харидан, эй падар!
 Ақлу имонро аз ин тифлони гӯл,
 Мехарад бо мулки дунё деви гӯл.
 Ончунон зинат диҳад мурдорро,
 Ки харад 3-эшон дусад гулзорро.
 Ончунон маҳтоб паймояд ба сеҳр,
 К-аз хасон сад киса бирбоад ба сеҳр. 1000
 Анбиёшон тоҷирӣ омӯхтанд,
 Пеши эшон шамъи дин афрӯхтанд.
 Деву гӯли соҳир аз сеҳру набард
 Анбиёро дар назаршон зишт кард.
 Зишт гардонад ба ҷодуӣ адӯ,
 То талок афтад миёни ҷуфту шӯ.

Дидахошонро ба сеҳре дӯхтанд,
 То чунин чавҳар ба ҳас бифрӯхтанд.
 Ин гуҳар аз ҳар ду олам бартар аст,
 Ҳин, бихар з-ин тифли чоҳил, к-ӯ хар аст. 1005
 Пеши хар хармуҳраву гавҳар якест,
 Он ишакро дар дуру дарё шакест.
 Мункири баҳр асту гавҳарҳои ӯ,
 Кай бувад ҳайвон дуру перояҷӯ?
 Дар сари ҳайвон Худо нанҳодааст,
 К-ӯ бувад дар банди лаълу дурпараст.
 Мар харонро ҳеҷ дидӣ гӯшвор?
 Гӯшу ҳуши хар бувад дар сабзазор.
 «Аҳсану-т-тақвим» дар «ва-т-тин» бихон,
 Ки гиромӣ гавҳар аст, эй дӯст, қон. 1010
 «Аҳсану-т-тақвим» аз арш ӯ фузун,
 «Аҳсану-т-тақвим» аз фикрат бурун.
 Гар бигӯям қимати ин мумтанеъ
 Ман бисӯзам, ҳам бисӯзад мустамеъ,
 Лаб бибанд ин чову хар ин сӯ марон,
 Рафт ин Сиддиқ сӯи он харон.
 Ҳалқаи дар зад, чун дарро баргушуд,
 Рафт беҳуд дар сарои он ҷухуд.
 Беҳуду сармасту пуроташ нишаст,
 Аз даҳонаш бас каломи талх част, 1015
 К-ин валиюллоҳро чун мезанӣ?
 Ин чӣ ҳиқд аст? Эй адувви равшанӣ!
 Гар туро сидқест андар дини ҳ(в)ад,
 Зулм бар содиқ дилат чун медиҳад?
 Эй ту дар дини ҷухудӣ модае,
 К-ин гумон дорӣ ту бар шахзодае.
 Дар ҳама з-ойинаи кажсози ҳ(в)ад
 Мангар, эй мардуди нафрини абад!
 Он чи он дам аз лаби Сиддиқ част,
 Гар бигӯям, гум кунӣ ту пою даст. 1020
 Он «янобеъу-л-ҳикам» ҳамчун Фурот,
 Аз даҳони ӯ давон аз бечихот.
 Ҳамчу аз санге, ки обе шуд равон,
 На зи паҳлӯ моя дорад, на-з миён.
 Испари худ карда Ҳаққ он сангро,
 Баргушода оби минорангро.
 Ҳамчунон, к-аз чашмаи чашми ту нур
 Ӯ равон кардаст бе бухлу футур.
 На зи пих он моя дорад, на зи пӯст,
 Рӯйпӯшӣ кард эҷоди дӯст. 1025
 Дар ҳалои гуш боди чозибаш,
 Мудрики сидқи калому козибаш.
 Он чӣ бод аст андар он хурдустухон?
 К-ӯ пазирад ҳарфу савти қиссахон.

Устухону бод рӯпӯш асту бас,
 Дар ду олам ғайри Яздон нест кас.
 Мустамеъ ӯ, қойил ӯ, беэҳтиҷоб,
 3-он ки «ал-узнони мин раъс», эй мусоб!
 Гуфт: «Раҳмат гар ҳамеояд бар ӯ,
 Зар бидеҳ, бистонаш, эй икромхӯ! 1030
 Аз манаш воҳар, чу месӯзад дилат,
 Бе мауннат ҳал нагардад мушкилат».

Гуфт: «Сад хидмат кунам, понсад сучуд,
 Бандае дорам таниспеду чухуд.
 Тан сапеду дил сиёҳ ашташ, бигир,
 Дар иваз деҳ тансиёҳу дилмунир».

Пас фиристоду биёвард он ҳумом,
 Буд ал-ҳақ саҳт зебо он ғулом.
 Ончунон ки монд ҳайрон он чухуд,
 Он дили чун сангаш аз ҷо рафт зуд. 1035
 Ҳолати суратпарастон ин бувад,
 Сангашон аз сурате мумин шавад.
 Боз кард истезаву розӣ нашуд,
 Ки бар ин афзун бидеҳ бе ҳеч буд.
 Як нисоби нукра ҳам бар вай фузуд,
 То ки розӣ гашт ҳирси он чухуд.

Хандидани чухуд ва пиндоштан, ки Сиддик мағбун аст дар ин ақд

Қаҳқаҳа зад он чухуди сангдил
 Аз сари афсӯсу танзу ғишшу ғил.
 Гуфт Сиддиқаш, ки ин ханда чӣ буд?
 Дар ҷавоби пурсиш ӯ ханда фузуд. 1040
 Гуфт: «Агар ҷиддат набудию ғиром,
 Дар харидории ин асвадғулом,
 Ман зи истеза намечӯшидаме,
 Худ ба ушри ин-ш бифрӯшидаме.
 К-ӯ ба назди ман наярзад ним донг,
 Ту гарон кардӣ баҳояшро ба бонг».

Пас ҷавобаш дод Сиддик: «Эй ғабӣ!
 Гавҳаре додӣ ба чавзе чун сабӣ,
 К-ӯ ба назди ман ҳамеарзад ду кавн,
 Ман ба ҷонаш нозирастам, ту ба лавн. 1045
 Зарри сурх аст ӯ, сияҳтоб омада
 Аз барои рашки ин аҳмаққада.
 Дидаи ин ҳафт ранги ҷисмҳо
 Дарнаёбад 3-ин никоб он рӯхро.
 Гар микисе кардаи дар байъ беш,
 Додаме ман ҷумла милку моли хеш.

В-ар микос афзудие, ман з-эхимом
Домане зар кардаме аз ғайр вом.
Саҳл додӣ з-он ки арзон ёфтӣ,
Дур(р) надидӣ, ҳуққаро нашкофтӣ. 1050
Хуққаи сарбаства чаҳли ту бидод,
Зуд бинӣ, ки чӣ ғабнат уфтод.
Хуққаи пурлаъро додӣ ба бод
Ҳамчу зангӣ дар сияҳрӯй ту шод.
Оқибат «воҳасрато» гӯйӣ басте,
Бахту давлатро фурушад худ касе?
Бахт бо чомай ғуломона расид,
Чашми бадбахтат ба чуз зохир надид.
Ӯ намудат бандагии хештан,
Хӯйи зиштат кард бо ӯ макру фан. 1055
Ин сияҳасрори таниспедро
Бутпарастона бигир, эй жожхо!
Ин турову он маро, бурдем суд,
Ҳин, «лакум динун ва лӣ дин», эй чухуд!»
Худ сазои бутпарастон ин бувад,
Чуллаш атлас, асби ӯ чӯбин бувад.
Ҳамчу гӯри кофирон пурдуду нор
В-аз бурун барбаства сад нақшу нигор.
Ҳамчу моли золимон берун ҷамол 1060
В-аз дарунаш хуни мазлуму вабол.
Чун мунофиқ аз бурун савму салот,
В-аз дарун хоки сиёҳи бенабот.
Ҳамчу абре, холие пурқаррукур,
На дар ӯ нафъи замин, на кути бур.
Ҳамчу ваъдай макру гуфтори дурӯғ,
Охираш расову аввал бофурӯғ.
Баъд аз он бигрифт ӯ дасти Билол,
Он зи захми зирси меҳнат чун хилол.
Шуд хилоле, дар даҳоне роҳ ёфт,
Чониби ширинзабоне мешитофт. 1065
Чун бидид он хаста рӯйи Мустафо,
«Ҳарра мағшиян» фитод ӯ бар қафо.
То ба дере беҳуду беҳеш монд,
Чун ба хеш омад, зи шодӣ ашк ронд.
Мустафояш дар канори худ кашид,
Кас чӣ донад бахшише, к-ӯро расид?
Чун бувад миссе, ки бар иксир зад?
Муфлисе бар ганчи пуртавфир зад.
Моҳии пажмурда дар баҳр уфтод,
Корвони гумшуда зад бар рашод. 1070
Он хитоботе, ки гуфт он дам набӣ,
Гар занад бар шаб, барояд аз шабӣ.
Рӯзи равшан гардад он шаб чун сабоҳ,
Ман натонам гуфт боз он истилоҳ.

Худ ту донӣ, к-офтобе дар ҳамал,
 То чӣ гӯяд бо наботу бо дақал.
 Худ ту донӣ ҳам, ки он оби зулол
 Ме чӣ гӯяд бо раёхину ниҳол.
 Сунъи Ҳақ бо ҷумла аҷзои ҷаҳон
 Чун даму ҳарф аст аз афсунгарон.
 Ҷазби Яздон бо асарҳову сабаб,
 Сад суҳан гӯяд ниҳон, бе ҳарфу лаб.
 На ки таъсир аз қадар маъмул нест,
 Лек таъсираш аз ӯ маъкул нест.
 Чун муқаллид буд ақл андар усул,
 Дон муқаллид дар фурӯъаш, эй фазул!
 Гар бипурсад ақл, чун бошад маром?
 Гӯ, ҷунон ки ту надонӣ, вассалом.

1075

**Муъотабаи Мустафо, алайҳиссалом, бо Сиддик, рази-
 яллоҳу анҳу, ки туро васийят кардам, ки ба ширкати ман
 бихар, чаро баҳри худ танҳо харидӣ? Ва узри ӯ**

Гуфт: «Эй Сиддик, охир гуфтамат,
 Ки маро анбоз кун дар макрумат».

1080

Гуфт: «Мо ду бандагони кӯйи ту,
 Кардамаш озод ман бар рӯйи ту.
 Ту маро медор банда-в ёри ғор,
 Ҳеч озодӣ нахоҳам зинҳор!

Ки маро аз бандагит озодӣ аст,
 Бе ту бар ман меҳнату бедодӣ аст.
 Эй ҷаҳонро зинда карда з-изтифо,
 Хос карда омро, хоса маро.

Хобҳо медид ҷонам дар шабоб,
 Ки саломам кард қурси офтоб.
 Аз заминам баркашид ӯ бар само,
 Ҳамраҳи ӯ гашта будам з-иртиқо».

1085

Гуфтам: «Ин моҳулиё буду муҳол,
 Ҳеч гардад мустаҳиле васфи ҳол?»

Чун туро дидам, бидидам ҳешро,
 Офарин он ойинай хушкешро.

Чун туро дидам, муҳолам ҳол шуд,
 Ҳоли ман мутағриқи иҷлол шуд.

Чун туро дидам, худ, эй рӯҳулбилод!
 Меҳри ин хуршед аз ҷашмам фитод.

1090

Гашт олиҳиммат аз ту ҷашми ман,
 Ҷуз ба хорӣ нангарад андар ҷаман.

Нур ҷустам, худ бидидам нури нур,
 Хур ҷустам, худ бидидам рашки хур.

Юсуфе чустам латифу симтан,
 Юсуфистоне бидидам дар ту ман.
 Дар пайи чаннат будам дар чустучӯ,
 Чаннате бинмуд аз ҳар чузви ту.
 Ҳаст ин нисбат ба ман мадҳу сано,
 Ҳаст ин нисбат ба ту қадҳу ҳичо. 1095
 Ҳамчу мадҳи марди ҷӯпони салим
 Мар Ҳудоро пешӣ Мӯсои Калим,
 Ки бичӯям ишпушат, шират диҳам,
 Чорукат дӯзам ману пешат ниҳам.
 Қадҳи ўро Ҳақ ба мадҳе баргирифт,
 Гар ту ҳам раҳмат кунӣ, набвад шигифт.
 Раҳм фармо бар кусури фаҳмҳо,
 Эй варои ақлҳову ваҳмҳо.
 «Айюҳа-л-ушшоқ», иқболе ҷадид,
 Аз ҷаҳони қуҳнаи навкун расид. 1100
 З-он ҷаҳон, к-ӯ чораи бечорачӯст,
 Сад ҳазорон нодирай дунё дар ўст.
 «Ибширу ё қавму из ҷоа-л-фараҷ,
 Ифраҳу ё қавму қад зола-л-ҳараҷ».
 Офтобе рафт дар козаӣ ҳилол
 Дар тақозо, ки «арихно, ё Билол!»
 Зери лаб мегуфтӣ аз бими адӯ?
 Кӯрии ў бар манора рав, бигӯ».
 Медамад дар гӯши ҳар муқбил башир:
 Хез, эй мудбир, раҳи иқбол гир! 1105
 Эй дар ин ҳабсу дар ин ганду шипуш,
 Ҳин, ки то кас нашнавад, растӣ хамуш!
 Чун кунӣ хомуш кунун, эй ёри ман!
 К-аз буни ҳар мӯ баромад таблзан.
 Ончунон қар шуд адувви рашкхӯ,
 Гӯяд, ин чандин духулро бонг ку?
 Мезанад бар рӯш райҳон, ки тарист,
 Ў зи кӯри гӯяд, ин осеб чист?
 Мешукунчад ҳур, дасташ мекашад,
 Кӯр хайрон, к-аз ҷӣ дардам мекунад? 1110
 Ин кашокаш чист бар дасту танам?
 Хуфтаам, бигзор, то ҳобе кунам.
 Он ки дар хобаш ҳамечӯӣ, вай аст,
 Чашм бигшо, к-он маҳи некӯпай аст.
 З-он балоҳо бар азизон беш буд,
 К-он тачаммуш ёр бо хубон фузуд.
 Лог бо хубон кунад бар ҳар раҳе,
 Низ кӯронро бишӯронад гаҳе.
 Хешро як дам бар ин кӯрон диҳад,
 То гирев аз кӯи кӯрон барчаҳад. 1115

**Қиссаи Ҳилол, ки бандаи мухлис буд Худойро, соҳибба-
сират, бетақлид, пинҳоншуда дар бандагии махлуқон
ҷиҳати маслиҳат, на аз аҷз, чунонки Лукмон ва Юсуф аз
рӯйи зоҳир ва ғайри эшон. Бандаи сойис буд амиреро ва
он амир мусулмон буд, аммо кӯр:**

Донад аъмо, ки модаре дорад,
Лек чуне, ба ваҳм дарн-орад.

**Агар бо ин дониш таъзими ин модар кунад, мумкин бу-вад,
ки аз амо ҳалос ёбад, ки «изо ародаллоҳу биъабдин хайран,
фатаҳа айна қалбиҳи лиюбасираҳу биҳима-л-ғайб»**

Чун шунидӣ баъзе авсофи Билол,
Бишнава акнун қиссаи заъфи Ҳилол.
Аз Билол ӯ пеш буд андар равиш,
Хӯи бадро беш карда буд кушиш.
На чу ту пасрав, ки ҳар дам пастарӣ,
Сӯи сангӣ меравӣ аз гавҳарӣ.
Ончунон, к-он хочаро меҳмон расид,
Ҳоча аз айёму солаш баррасид.
Гуфт: «Умрат чанд сол аст? Эй писар!
Бозгӯву дармадузду баршумар». 1120
Гуфт: «Ҳаҷда(х), ҳафда(х), ё худ шонзда(х),
Ё ки понзда(х), эй бародархонда!»
Гуфт: «Вопас, вопас, эй хира сарат,
Боз мерав, то ба қусси модарат».

Ҳикоят дар тақрири ҳамин суҳан

Он яке асбе талаб кард аз амир,
Гуфт: «Рав, он асби ашҳабро бигир».
Гуфт: «Онро ман нахоҳам». Гуфт: «Чун?»
Гуфт: «Ў вопасрав асту бас ҳарун.
Сахт пас-пас меравад ӯ сӯи бун», 1125
Гуфт: «Думмашро ба сӯи хона кун».
Думми ин устури нафсат шаҳват аст,
З-ин сабаб пас-пас равад он худпарааст.
Шаҳвати ўро, ки дум омад зи бун,
Эй мубаддил, шаҳвати уқбош кун.
Чун бибандӣ шаҳваташро аз рағиф,
Сар кунад он шаҳват аз ақли шариф.
Ҳамчу шохе, ки бибуруӣ аз дарахт,
Сар кунад қувват зи шохи некбахт.

Чунки кардӣ думми ўро он тараф,
 Гар равад пас-пас, равад то муктанаф. 1130
 Ҳаббазо асбони роми пешрав,
 На сипасрав, на ҳаруниро гарав.
 Гармрав чун ҷисми Мӯсои Калим
 То ба Баҳрайнаш чу паҳнои гилем.
 Ҳаст ҳафсадсола роҳи он ҳуқуб,
 Ки бикард ӯ азм дар сайрони ҳуб.
 Ҳиммати сайри танаш чун ин бувад,
 Сайри чонаш то ба иллийин бувад.
 Шаҳсаворон дар сибоқат тохтанд,
 Харбатон дар пойгаҳ андохтанд. 1135

Масал

Ончунон ки корвоне мерасид,
 Дар дехе омад, дареро боз дид.
 Он яке гуфт: «Андар ин бардулачуз,
 То бияндозем ин ҷо чанд рӯз».
 Бонг омад: «На, бияндоз аз бурун,
 В-онгаҳоне андаро ту андарун.
 Ҳам бурун афган ҳар он ҷ-афганданист,
 Дармаё бо он, ки ин маҷлис санист».
 Буд Ҳилол устоддил, ҷонравшане,
 Сойису бандай амире, муъминне. 1140
 Сойисӣ кардӣ дар охур он гулом,
 Лек султони салотин банданом.
 Он амир аз ҳоли банда беҳабар,
 Ки набудаш ҷуз билисона назар.
 Обу гил медиду дар вай ганҷ на,
 Панҷу шаш медиду асли панҷ на.
 Ранги тин пайдову нури дин ниҳон,
 Ҳар паямбар инчунин буд дар ҷаҳон.
 Он манора диду дар вай мурғ не,
 Бар манора шоҳбозе, пурфане. 1145
 В-он дувум мездид мурғи парзане,
 Лек мӯй андар даҳони мурғ не.
 В-он, ки ӯ «янзур бинуриллах» бувад,
 Ҳам зи мурғу ҳам зи мӯ оғаҳ бувад.
 Гуфт: «Охир, чашм сӯйи мӯй нех,
 То набинӣ мӯ, бинагшоёд гирех».
 Он яке гил дид нақшин дар ваҳал
 В-он дигар гил дид пурилму амал.
 Тан манора, илму тоат ҳамчу мурғ,
 Хоҳ сесада мурғ гиру ё ду мурғ. 1150
 Марди авсат мурғбин аст ўву бас,
 Ғайри мурғе менабинад пешу пас.

Мӯй он нурест пинҳон они мурғ,
 Ки бад-он поянда бошад чони мурғ.
 Мурғ, к-он мӯй аст дар минқори ӯ,
 Ҳеч орият набошад кори ӯ.
 Илми ӯ аз чони ӯ чӯшад мудом,
 Пеши ӯ на мустабор омад, на вом.

**Ранҷур шудани ин Ҳилол ва беҳабарии хочаи ӯ аз
 ранҷурии ӯ, аз таҳкиру ношинохт ва воқиф шудани
 дили Мустафо, алайҳиссалом, аз ранҷури ва ҳоли ӯ ва
 ифтиқоду иёдати расул, алайҳиссалом, ин Ҳилолро**

Аз қазо ранҷуру нохуш шуд Ҳилол,
 Мустафоро ваҳй шуд ғаммози ҳол. 1155
 Буд зи ранҷуриш хоча-ш беҳабар,
 Ки бари ӯ буд қасоду беҳатар.
 Хуфта нух рӯз андар охур муҳсине,
 Ҳеч қас аз ҳоли ӯ огоҳ не.
 Он ки қас буду шаҳаншоҳи қасон,
 Ақли сад чун қулзумаш ҳар ҷо расон.
 Ваҳйаш омад, раҳми Ҳақ ғамҳор шуд,
 Ки фалон муштоқи ту бемор шуд.
 Мустафо баҳри Ҳилоли бошараф
 Рафт аз баҳри иёдат он тараф. 1160
 Дар пайи хуршеди ваҳй он маҳ давон
 В-он саҳоба дар пайаш чун ахтарон.
 Моҳ мегӯяд, ки асҳобӣ нучум,
 «Ли-с-суру қидва ва ли-т-тоғӣ рӯҷум».
 Мирро гуфтанд, к-он султон расид,
 Ӯ зи шодӣ бедилу чон барҷаҳид.
 Бар гумони он зи шодӣ зад ду даст,
 К-он шаҳаншаҳ баҳри он мир омадаст.
 Чун фуру омад зи гурфай он амир,
 Ӯон ҳамеафшонд помӯзди башир. 1165
 Пас заминбӯсу салом овард ӯ,
 Кард рухро аз тараб чун вард ӯ.
 Гуфт: «Бисмиллаҳ, мушарраф кун ватан,
 То ки фирдавсе шавад ин анҷуман.
 То физояд қасри ман бар осмон,
 Ки бидидам қутби даврони замон».
 Гуфташ аз баҳри итоб он муҳтарам:
 «Ман барои дидани ту н-омадам».
 Гуфт: «Рӯҳам они ту, худ рӯҳ чист?
 Ҳин, бифармо, к-ин таҷашшум баҳри кист? 1170
 То шавам ман хоки пойи он қасе,
 Ки ба боғи лутфи тусташ мағрасе».

Чун чунин гуфт ӯву нахватро биронд,
 Мустафо тарки итоби ӯ бихонд.
 Пас бигуфташ: «Он Ҳилоли арш ку?
 Ҳамчу махтоб аз тавозуъ фарш ку?
 Он шаҳе дар бандагӣ пинҳон шуда,
 Баҳри ҷосусӣ ба дунё омада.
 Ту мағӯ, к-ӯ банда в-охурчию мост,
 Ин бидон, ки ганҷ дар вайронаҳост. 1175
 Эй ачаб, чун аст аз суқм он Ҳилол?
 Ки ҳазорон бадр ҳасташ поймол».
 Гуфт: «Аз ранҷаш маро огоҳ нест,
 Лек рӯзе чанд бар даргоҳ нест.
 Сухбати ӯ бо сутуру астар аст,
 Сойис асту манзилаш ин охур аст».

Даромадани Мустафо, алайҳиссалом, аз баҳри иёдати
Ҳилол дар сутургоҳи он амир ва навохтани Мустафо
Ҳилолро, разияллоҳу анҳу

Рафт пайғамбар ба рағбат баҳри ӯ
 Андар охур в-омад андар ҷустуҷӯ.
 Буд охур музламу зишту палид 1180
 В-ин ҳама барҳост, чун улфат расид.
 Бӯйи пайғамбар бибурд он шери нар,
 Ҳамчунон ки бӯйи Юсуфро падар.
 Мӯчиби имон набошад муъҷизот,
 Бӯйи ҷинсийят кунад ҷазби сифот.
 Муъҷизот аз баҳри қаҳри душман аст,
 Бӯйи ҷинсийят пайи дил бурдан аст.
 Қаҳр гардад душман, аммо дӯст не,
 Дӯст кай гардад бибастагардане?
 Андаромад ӯ зи хоб аз бӯйи ӯ,
 Гуфт: «Саргин дон дарун з-ин гуна бӯ!» 1185
 Аз миёни пойи устурон бидид
 Домани поки расули бенадид.
 Пас зи кунҷи охур омад ғаж-ғажон,
 Рӯй бар пояш ниҳод он паҳлавон.
 Пас паямбар рӯй бар рӯяш ниҳод,
 Бар сару бар чашму рӯяш бўса дод.
 Гуфт: «Ё раббо, чӣ пинҳон гавҳарӣ,
 Эй ғариби арш, чунӣ? Хуштарӣ?»
 Гуфт: «Чун бошад худ он шӯридахоб,
 Ки дарояд дар дахонаш офтоб? 1190
 Чун бувад он ташнае, к-ӯ гил чарад?
 Об бар сар бинҳадаш, хуш мебарад».

**Дар баёни он ки Мустафо, алайҳиссалом, шунид, ки Исо,
алайҳиссалом, бар рӯи об рафт. Фармуд: «Лав аз-дода
яқинуҳу ламашо ала-л-ҳаво»**

Ҳамчу Исо бар сараш гирад Фурот,
 К-эминӣ аз ғарқа дар оби ҳаёт.
 Гуяд Аҳмад: «Гар яқин-ш афзун будӣ,
 Худ ҳавояш маркабу маъмун будӣ.
 Ҳамчу ман, ки бар ҳаво рокиб шудам,
 Дар шаби меъроҷ мустасҳиб шудам».
 Гуфт: «Чун бошад саге, кӯре, палид,
 Ҷаст ӯ аз хоб, худро шер дид? 1195
 На чунон шере, ки кас тираш занад,
 Бал зи бимаш теғу пайкон бишканад.
 Кӯри бар ишкам раванда ҳамчу мор
 Чашмҳо бигшод дар боғу баҳор».
 Чун бувад он, чунки аз чунӣ раҳид?
 Дар ҳаётистони бечунӣ расид.
 Гашт чунибахш андар ломакон,
 Гирди хонаш ҷумла чунҳо чун сагон.
 Ӯ зи бечунӣ диҳадшон устухон,
 Дар ҷанобат тан зан, ин сура махон. 1200
 То зи чунӣ ғул н-орӣ ту тамом,
 Ту бар ин мусҳаф манех каф, эй ғулом!
 Гар палидам в-ар назифам, эй шаҳон!
 Ин нахоҳам, пас чӣ хоҳам дар ҷаҳон?
 Ту маро гӯйӣ, ки аз баҳри савоб
 Ғул нокарда марав дар ҳавзи об.
 Аз буруни ҳавз ғайри хок нест,
 Ҳар кӣ ӯ дар ҳавз н-ояд, пок нест.
 Гар набошад обҳоро ин карам,
 К-ӯ пазирад мар ҳабасро дам ба дам, 1205
 Вой бар муштоку бар уммеди ӯ,
 Ҳасрато бар ҳасрати ҷовиди ӯ!
 Об дорад сад карам, сад эҳтишом,
 Ки палидонро пазирад, вассалом.
 Эй Зиёулҳак Ҳусомуддин, ки нур
 Посбони туст аз шарру-т-туюр.
 Посбони туст нуру иртиқош,
 Эй ту хуршеди мусаттар аз хуфош.
 Чист парда пеши рӯи офтоб,
 Ҷуз фузунӣ шаъшаъа-в тезии тоб. 1210
 Пардаи хуршед ҳам нури раб аст,
 Бенасиб аз вай хуфош асту шаб аст.
 Ҳар ду чун дар буъду парда мондаанд,
 Ё сияхрӯ, ё фисурда мондаанд.
 Чун набишти баъзе аз қиссай Ҳилол,
 Достони бадр ор андар мақол.

Он ҳилолу бадр доранд иттиҳод,
 Аз дуй дуранду аз наксу фасод.
 Он ҳилол аз накс дар ботин барист,
 Он ба зоҳир накс, тадриҷоварист. 1215
 Дарс гӯяд шаб ба шаб тадриҷро,
 Дар тааннӣ бардиҳад тафриҷро.
 Дар тааннӣ гӯяд: «Эй аҷчули хом,
 Поя-поя бартавон рафта ба бом».
 Дегро тадриҷу устодона чӯш,
 Кор н-ояд қалъи девоначӯш.
 Ҳақ на қодир буд бар халқи фалак
 Дар яке лаҳза ба «кун» бе ҳеч шак.
 Пас, чаро шаш рӯз онро даркашид?
 «Куллу явмин алфа ом», эй мустафид! 1220
 Хилқати тифл аз чӣ андар нуҳ маҳ аст?
 3-он ки тадриҷ аз шиори он шаҳ аст.
 Хилқати Одам чаро чил субҳ буд?
 Андар он гил андак-андак мефузуд.
 На чу ту, эй хом, к-акнун тохтӣ,
 Тифлию худро ту шайхе сохтӣ.
 Бардавидӣ чун каду ғавқӣ ҳама,
 Ку туро пойи ҷиҳоду малҳама?
 Тақя кардӣ бар дарахтону ҷидор,
 Баршудӣ, эй «ақраъак» ҳам қаръвор. 1225
 Аввал ар шуд марқабат сарви саҳӣ,
 Лек охир хушқу бемағзӣ, тихӣ.
 Ранги сабзат зард шуд, эй қаръ, зуд,
 3-он ки аз гулгуна буд, аслӣ набуд.

Достони он ачуза, ки рӯйи зишти ҳештанро чандара ва гулгуна месохт ва сохта намешуд ва пазиро намеомад

Буд кампире навадсола, калон,
 Пурташаннучрӯю рангаш заъфарон.
 Чун сари суфра руҳи ӯ тӯй-тӯй,
 Лек дар вай буд монда ишқӣ шӯй.
 Рехт дандонхошу мӯ чун шир шуд,
 Қад камону ҳар ҳисаш тағйир шуд. 1230
 Ишқӣ шӯю шахвату хирсаш тамом,
 Ишқ сайду пора-пора гашта дом.
 Мурғи беҳангому роҳи бераҳӣ,
 Оташе пур дар бунӣ деги тихӣ.
 Ошиқӣ майдону асбу пой не,
 Ошиқӣ замру лабу сурной не.
 Ҳирс дар пири ҷухудонро мабод,
 Эӣ шақие, ки Худош ин хирс дод.

Рехт дандонҳои саг, чун пир шуд,
 Тарки мардум карду саргингир шуд. 1235
 Ин сағони шастсоларо нигар,
 Ҳар даме дандони сагшон тезтар.
 Пирсагро рехт пашм аз пӯстин,
 Ин сағони пири атласпӯш бин.
 Ишқашону хирсашон дар фарҷу зар,
 Дам ба дам чун насли саг бин бештар.
 Инчунин умре, ки мойӣ дӯзах аст,
 Мар қасобони ғазабро маслах аст.
 Чун бигӯяндаш, ки умри ту дароз,
 Мешавад дилхуш, даҳон-ш аз ханда боз. 1240
 Инчунин нафрин дуё пиндорад ӯ,
 Чашм нагшоёд, саре барн-орад ӯ.
 Гар бидидӣ як сари мӯй аз маъод,
 Ӯ-ш гуфтӣ: «Инчунин умри ту бод!»

Достони он дарвеш, ки он гелониро дуё кард, ки Худо туро ба саломат ба хонумон бозрасонод

Гуфт як рӯзе ба ҳоҷай гелие
 Нонпарасте, наргадо занбилие.
 Чун ситад 3-ӯ нон, бигуфт: «Эй мустаъон!
 Хуш ба хонумони худ бозаш расон».
 Гуфт: «Хон ар он-ст, ки ман дидаам,
 Ҳақ туро он ҷо расонад, эй диҷам!» 1245
 Ҳар муҳаддисро ҳасон баддил кунанд,
 Ҳарфаш ар оӣ бувад, нозил кунанд.
 3-он ки қадри мустамеъ ояд набо,
 Бар қадӣ хоҷа бурад дарзӣ қабо.

Сифати он аҷуз

Чунки маҷлис бе чунин пайғора нест,
 Аз ҳадиси пасти нозил чора нест.
 Воситон, ҳин, ин суҳанро аз гарав,
 Сӯйи афсонай аҷуза бозрав.
 Чун мусин гашту дар ин раҳ нест мард,
 Ту бинеҳ номаш аҷузи солх(в)ард. 1250
 На мар ӯро раъси молю поёе,
 На пазиروي қабули моее.
 На диҳанда, на пазирандаи х(в)ашӣ,
 На дар ӯ маънию на маъникашӣ.
 На забон, на гӯш, на ақлу басар,
 На ҳушу на беҳушию на фикар.
 На ниёзу на ҷамоле баҳри ноз,
 Тӯ ба тӯяш ганда монандаи пиёз.

На раҳе бибрида ӯ, на пойи роҳ,
На табиш он қаҳбаро, на сӯзу оҳ.

1255

Қиссаи он дарвеш, ки аз он хона ҳар чӣ мехост, мегуфт: «Нест»

Соиле омад ба сӯйи хонае,
Хушкнона хост ё тарнонае.
Гуфт соҳибхона: «Нон ин чо кучост?
Хирай, кай ин дукони нонбост?»
Гуфт: «Боре, андаке пихам биёб»,
Гуфт: «Охир, нест дукони қасоб».
Гуфт: «Порай орд деҳ, эй қадхудо!»
Гуфт: «Пиндорӣ, ки ҳаст ин осие?»
Гуфт: «Боре об деҳ аз макраъа»,
Гуфт: «Охир, нест чӯ ё машраъа».
Ҳар чӣ ӯ дархост, аз нон ё сабӯс,
Чурбаке мегуфту мекардаш фусӯс.
Он гадо даррафту доман баркашид,
Андар он хона ба ҳисбат хост рид.
Гуфт: «Ҳай, ҳай!». Гуфт: «Тан зан, эй диҷам!
То дар ин вайрона худ фориғ кунам.
Чун дар ин чо нест ваҷҳи зистан,
Бар чунин хона бибояд ристан».
Чун найй бозе, ки гирӣ ту шикор,
Дастомӯзи шикори шаҳрёр.
Нестӣ товус бо сад нақшбанд,
Ки ба нақшат чашмҳо равшан кунанд.
Ҳам найй тӯтӣ, ки чун қандат диҳанд,
Гӯш сӯйи гуфти ширинат ниҳанд.
Ҳам найй булбул, ки ошиқвор зор
Хуш бинолӣ дар чаман ё лолазор.
Ҳам найй ҳудҳуд, ки пайқиҳо кунӣ,
На чу лаклак, ки ватан боло кунӣ.
Дар чӣ корӣ туву баҳри чӣ-т харанд?
Ту чӣ мурғию туро бо чӣ х(в)аранд?
З-ин дукони бомикосон бартар о,
То дукони фазл, «к-Аллоҳ аштаро».
Колае ки ҳеч халқаш нангарид,
Аз ҳалоқат он карим онро харид.
Ҳеч қалбе пеши ӯ мардуд нест,
З-он ки қасдаш аз харидан суд нест.

1260

1265

1270

Ручӯъ ба достони он кампир

Чун арӯсе хост рафтан он ҳариф,
Мӯйи абрӯ пок кард он мустаҳиф.

Пеши рӯ ойина бигрифт он ачуз,
 То биёрояд руху рухсору пуз. 1275
 Чанд гулгуна бимолид аз батар,
 Суфраи рӯяш нашуд пӯшидатар.
 Ашрҳои Мусхаф аз ҷо мебурид,
 Мебичафсонид бар рӯ он палид,
 То ки суфраи рӯи ӯ пинҳон шавад,
 То нигини ҳалқаи ҳубон шавад.
 Ашрҳо бар рӯи ҳар ҷо мениҳод,
 Чунки бармебаст чодар, мефитод.
 Боз ӯ он ашрҳоро бо ҳаду
 Мебичафсонид бар атрофи рӯ. 1280
 Боз чодар рост кардӣ он тагин,
 Ашрҳо афтодӣ аз рӯ бар замин.
 Чун басе мекард фан в-он мефитод,
 Гуфт: «Сад лаънат бар он Иблис бод».
 Шуд мусаввар он замон Иблис зуд,
 Гуфт: «Эй қаҳбай қадиди бебуруд!
 Ман ҳамай умр ин наяндешидаам,
 На зи ҷуз ту қаҳбае ин дидаам.
 Тухми нодир дар фазиҳат коштӣ,
 Дар ҷаҳон ту Мусхафе нагзоштӣ. 1285
 Сад Билисӣ ту, хамис андар хамис,
 Тарки ман гӯӣ, эй аҷузай дар дабис!»
 Чанд дуздӣ ашр аз илми китеб,
 То шавад рӯят мулавван ҳамчу себ?
 Чанд дуздӣ ҳарфи мардони Худо,
 То фурушино ситонӣ мархабо?
 Ранги барбаста туро гулгун накард,
 Шохи барбаста фани урчун накард.
 Окибат чун чодари маргат расад,
 Аз рухат ин ашрҳо андарфитад. 1290
 Чунки ояд хез-хезони раҳил,
 Гум шавад з-он пас фунуни колу қил.
 Олами хомӯшӣ ояд пеш, бист,
 Войи он, ки дар дарун унсеш нест.
 Сайқалӣ кун як-ду рӯзе синаро,
 Дафтари худ соз он ойинаро,
 Ки зи сояӣ Юсуфи соҳибқирон
 Шуд Зулайҳои аҷуз аз сар ҷавон.
 Мешавад мубдал ба хуршеди тамуз
 Он мизочи борида барду-л-аҷуз. 1295
 Мешавад мубдал ба сӯзи Маряме
 Шохи лабхушке ба нахли хурраме.
 Эй аҷуза, чанд кӯшӣ бо қазо,
 Нақд ҷӯ акнун, раҳо кун момазо.
 Чун рухатро нест дар ҳубӣ умед,
 Хоҳ гулгуна ниҳу хоҳӣ мидед.

Ҳикояти он ранчур, ки табиб дар ӯ умеди сиҳҳат надид

Он яке ранчур шуд сӯи табиб,
 Гуфт: «Набзамро фуру бин, эй лабиб»,
 Ки зи набз оғаҳ шавӣ бар ҳоли дил, 1300
 Ки рағи даст аст бо дил муттасил.
 Чунки дил ғайб аст, хоҳӣ 3-ӯ мисол,
 3-ӯ бичӯ, ки бо дил асташ иттисол.
 Бод пинҳон аст аз чашм, эй амин!
 Дар ғубору чунбиши барғаш бибин,
 К-аз ямин аст ӯ вазон ё аз шимол?
 Чунбиши барғат бигӯяд васфи ҳол.
 Мастии дилро намедонӣ, ки ку?
 Васфи ӯ аз наргиси махмур чӯ.
 Чун зи зоти Ҳақ баъидӣ, васфи зот 1305
 Боздонӣ аз расулу муъчизот.
 Муъчизотею каромоте хафӣ
 Барзанад бар дил зи пирони сафӣ,
 Ки даруншон сад қиёмат нақд ҳаст,
 Камтараш он ки шавад ҳамсоя маст.
 Пас ҷалисуллоҳ гашт он некбахт,
 К-ӯ ба паҳлӯи саъиде бурд рахт.
 Муъчиза, к-он бар ҷамоде зад асар,
 Ё асо, ё баҳр, ё шаққу-л-қамар.
 Гар туро бар ҷон занад бевосита, 1310
 Муттасил гардад ба пинҳон робита.
 Бар ҷамодот он асарҳо орияст,
 Он пайи рӯхи хуши мутворияст.
 То аз он ҷомид асар гирад замир,
 Ҳаббазо, нон бе ҳаюлои хамир.
 Ҳаббазо, хони масеҳӣ бекамӣ,
 Ҳаббазо, бе боғ мевай марямӣ.
 Барзанад аз ҷони комил муъчизот
 Бар замири ҷони толиб чун ҳаёт.
 Муъчиза баҳр асту нокис мурғи хок, 1315
 Мурғи обӣ дар вай омин аз ҳалок.
 Аҷзбахши ҷони ҳар номаҳраме,
 Лек қудратбахши ҷони ҳамдаме.
 Чун наёбӣ ин саодат дар замир,
 Пас, зи зохир ҳар ду истидлол гир,
 Ки асарҳо бар машоъир зохир аст
 В-ин асарҳо аз муассир муҳбир аст.
 Ҳаст пинҳон маънии ҳар доруе,
 Ҳамчу сеҳру санъати ҳар ҷодуе.
 Чун назар дар феълу осораиш кунӣ,
 Гарчи пинҳон аст, изҳораиш кунӣ. 1320

Қуввате, к-он андарунаш музмар аст,
 Чун ба феъл ояд, аёну музҳар аст.
 Чун ба осор ин ҳама пайдо шудат,
 Чун нашуд пайдо зи таъсир Эзадат?
 На сабабҳову асарҳо мағзу пӯст,
 Чун бичӯйӣ, чумлагӣ осори ўст.
 Дӯст гири чизҳоро аз асар,
 Пас, чаро з-осорбахшӣ беҳабар?
 Аз ҳаёле дӯст гири халкро,
 Чун нагири шоҳи Ғарбу Шаркро?
 Ин сухан поён надорад, эй кубод!
 Хирси моро андар ин поён мабод.

1325

Ручӯ ба қиссаи ранчур

Бозгарду қиссаи ранчур гӯ
 Бо табиби оғаҳи сатторхӯ.
 Набзи ӯ бигрифтӣ воқиф шуд зи ҳол,
 Ки умеди сикхати ӯ буд муҳол.
 Гуфт: «Ҳар чӣ-т дил бихоҳад, он бикун,
 То равад аз қисмат ин ранҷи кӯхун.
 Ҳар чӣ хоҳад хотири ту, вомагир,
 То нагардад сабру парҳезат заҳир.
 Сабру парҳез ин маразро дон зиён,
 Ҳар чӣ хоҳад дил, дарорад дар миён.
 Инчунин ранчурро гуфт, эй аму,
 Ҳақ таъоло: «Иъмалу, мо шиътуму».
 Гуфт: «Рав, хин! Хайр бодат чони ам,
 Ман тамошои лаби чӯ меравам».
 Бар муроди дил ҳамегашт ӯ бар об,
 То ки сикхатро биёбад фатҳи боб.
 Бар лаби чӯ сӯфие биншаста буд,
 Дасту рӯ мешусту покӣ мефузуд.
 Ў қафояш дид чун таҳйилие,
 Кард ўро орзуи силие.
 Бар қазои сӯфии ҳамзапараст,
 Рост мекард аз барои сафъ даст,
 К-орзуро гар наронам, то равад,
 Он табибам гуфт, к-он иллат шавад.
 Силияш андар барам дар маърака,
 З-он ки «ло тулқу биайди таҳлука».
 Таҳлука-ст ин сабру парҳез, эй фалон!
 Хуш бикӯбаш, тан мазан чун дигарон.
 Чун задаш силӣ, баромад як тарок,
 Гуфт сӯфӣ: «Ҳай! Ҳай! Эй қавводи оқ!»
 Хост сӯфӣ, то ду-се мушташ занад,
 Сиблату ришаш якояк барканад.

1330

1335

1340

Халк ранчури дику бечораанд
 В-аз хидоъи дев силибораанд.
 Чумла дар изои бечурмон ҳарис,
 Дар қазои ҳамдигар чӯён нақис.
 Эй зананда бегуноҳонро қафо,
 Дар қафои худ намебинӣ чазо? 1345
 Эй ҳаворо тибби худ пиндошта,
 Бар заъифон сафъро бигмошта.
 Бар ту хандид, он ки гуфтат, ин давост,
 Ёст, к-одамро ба гандум раҳнамошт,
 Ки хуред ин дона, эй ду мустаъин!
 Баҳри дору, то «такуно холидин».
 Ё-ш лағзониду ёро зад қафо,
 Он қафо воғашту ғашт инро чазо.
 Ё-ш лағзонид саҳт андар залақ,
 Лек пушту дастгираш буд Ҳақ. 1350
 Қӯҳ буд Одам, агар пурмор шуд,
 Кони тарёк асту беизрор шуд.
 Ту ки тарёке надорӣ заррае,
 Аз ҳалоси худ шарой ғаррае?
 Он таваккул ку халилона туро?
 В-он каромат чун Калимат аз кучо?
 То набуррад теғат Исмоилро.
 То кунӣ шаҳроҳ қаъри Нилро.
 Гар саъиде аз манора уфтид,
 Бодаш андар чома афтоду раҳид. 1355
 Чун яқинат нест он бахт, эй ҳасан,
 Ту шаро бар бод додӣ хештан?
 З-ин манора сад ҳазорон ҳамчу Од
 Дарфитоданду сару сир бод дод.
 Сарнигунафтадагонро з-ин манор
 Менигар ту сад ҳазор андар ҳазор.
 Ту расанбозӣ намедонӣ яқин,
 Шукри поҳо гӯю мерав бар замин.
 Пар масоз аз коғазу аз қуҳ мапар,
 Ки дар он савдо басте рафтаст сар. 1360
 Гарчи он сӯфӣ пуроташ шуд зи ҳашм,
 Лек ё бар оқибат андохт чашм.
 Аввали саф бар касе монад ба ком,
 К-ӯ нагирад дона, бинад банди дом.
 Ҳаббазо, ду чашми поёнбини род,
 Ки ниғаҳ доранд танро аз фасод.
 Он зи поёнбини Аҳмад буд, к-ӯ
 Дид дӯзахро ҳамин чо мӯ ба мӯ.
 Дид аршу курсию чаннотро,
 То дарид ё пардаи ғафлотро. 1365
 Гар ҳамехоҳӣ саломат аз зарар,
 Чашм з-аввал банду поёнро нигар.

То адамхоро бибинй чумла хаст,
 Хастхоро бингарй махсус паст.
 Ин бибин боре, ки ҳар к-иш ақл хаст,
 Рӯзу шаб дар ҷустуҷӯи нест аст.
 Дар гадоӣ толиби ҷуде, ки нест,
 Бар дуқонҳо толиби суде, ки нест.
 Дар мазорей толиби дахле, ки нест,
 Дар мағорис толиби нахле, ки нест. 1370
 Дар мадорис толиби илме, ки нест,
 Дар савомей толиби ҳилме, ки нест.
 Хастхоро сӯйи пас афгандаанд,
 Нестхоро толибанду бандаанд.
 З-он ки кону махзани сунъи Худо
 Нест ғайри нестӣ дар инҷило.
 Пеш аз ин рамзе бигуфтастем аз ин,
 Ину онро ту яке бин, ду мабин.
 Гуфта шуд, ки ҳар саноъатгар, ки руст,
 Дар саноъат ҷойгоҳи нест ҷуст. 1375
 Ҷуст банно мавзие носохта,
 Гашта вайрон, сакфҳо андохта.
 Ҷуст сакқо кӯзае, к-иш об нест
 В-он дуругар хонае, к-иш боб нест.
 Вақти сайд андар адам буд ҳамла-шон,
 Аз адам он гаҳ гурезон ҷумла-шон.
 Чун умедат «ло»-ст, з-ӯ парҳез чист?
 Бо аниси тамъи худ истез чист?
 Чун аниси тамъи ту он нестист,
 Аз фанову нест, ин парҳез чист? 1380
 Гар аниси «ло» най, эй ҷон, ба сир,
 Дар камини «ло» ҷарой мунтазир?
 З-он ки дорӣ, ҷумла дил баркандаӣ,
 Шасти дил дар баҳри «ло» афгандаӣ.
 Пас, гурез аз чист з-ин баҳри мурод?
 Ки ба шастат сад ҳазорон сайд дод.
 Аз ҷӣ номи баргро кардӣ ту марг?
 Ҷодуӣ бин, ки намудат марг барг.
 Ҳар ду ҷашмат баст сеҳри санъаташ,
 То ки ҷонро дар ҷаҳ омад рағбаташ. 1385
 Дар ҳаёли ӯ зи макри Кирдгор
 Ҷумла саҳро ғавқи ҷаҳ заҳр асту мор.
 Лочарам ҷаҳро паноҳе сохтаст,
 То ки марг ӯро ба ҷоҳ андохтаст.
 Ин ҷи гуфтам аз ғалатхот, эй азиз!
 Ҳам бар ин бишнава дами Аттор низ.

Қиссаи Султон Маҳмуд ва ғуломи ҳинду

Раҳматуллоҳи алайҳи гуфтааст,
 Зикри шах Маҳмуди ғозӣ суфтааст,
 К-аз ғазои Ҳинд пеши он ҳумом
 Дар ғанимат уфтодаш як ғулом. 1390
 Пас халифа-ш карду бар тахташ нишонд,
 Бар сипаҳ бигзидашу фарзанд хонд.
 Тӯлу арзу васфи қиссай тӯбатӯ
 Дар каломи он бузурги дин бичӯ.
 Ҳосил он кӯдак бар ин тахти нузор
 Шиста паҳлӯи кубоди шаҳрёр.
 Гиря кардӣ, ашк мерондӣ ба сӯз,
 Гуфт шах ўро, ки эй пирӯзрӯз!
 Аз чӣ гирий? Давлатат шуд ноговор?
 Фавқи амлокӣ, қарини шаҳрёр. 1395
 Ту бар ин тахту вазиرونу сипоҳ
 Пеши тахтат саф зада чун начму моҳ.
 Гуфт кӯдак: «Гиряам з-он аст зор,
 Ки маро модар дар он шаҳру диёр
 Аз туам таҳдид кардӣ ҳар замон:
 Бинамат дар дасти Маҳмударслон!
 Пас падар мар модарамро дар ҷавоб
 Чанг кардӣ, к-ин чӣ хашм асту азоб?
 Менаёбӣ ҳеч нафрине дигар
 З-инчунин нафрини муҳлик сахлтар? 1400
 Сахт бераҳмию бас сангиндилӣ,
 Ки ба сад шамшер ўро қотилӣ.
 Ман зи гуфти ҳар ду ҳайрон гаштаме,
 Дар дил уфтодӣ маро биму ғаме,
 То чӣ дӯзаххӯст Маҳмуд, эй ачаб,
 Ки масал гаштаст дар вайлу кураб.
 Ман ҳамеларзидаме аз бими ту,
 Ғофил аз икрому аз таъзими ту.
 Модарам ку, то бибинад ин замон,
 Мар маро бар тахт, эй шоҳи ҷаҳон!» 1405
 Фақр он Маҳмуди туст, эй бесиъат
 Табъ аз ў доим ҳаметарсонадат.
 Гар бидонӣ раҳми ин Маҳмуди род,
 Хуш бигӯйӣ: «Оқибат маҳмуд бод!»
 Фақр он маҳмуди туст, эй бимдил,
 Кам шунав з-ин модари табъи музил.
 Чун шикори фақр гардӣ ту якин,
 Ҳамчу кӯдак ашк борӣ явми дин.
 Гарчи андар парвариш тан модар аст,
 Лек аз сад душманат душмантар аст. 1410
 Тан чу шуд бемор, доручӯ-т кард
 В-ар қавӣ шуд, мар туро тоғут кард.

Чун зирех дон ин тани пурхайфро,
 Не шиторо шояду на сайфро.
 Ёри бад некӯст бахри сабрро,
 Ки гушояд сабр кардан садрро.
 Сабри маҳ бо шаб мунаввар дорадаш,
 Сабри гул бо хор азфар дорадаш.
 Сабри шер андар миёни фарсу хун
 Карда ӯро ноёиши «ибну-л-лабун». 1415
 Сабри ҷумлай анбиё бо мункирон
 Кардашон хоси Ҳаку соҳибкирон.
 Ҳар киро бинӣ яке ҷомай дуруст,
 Дон, ки ӯ онро ба сабру касб ҷуст.
 Ҳар киро дидӣ бараҳна-в бенаво,
 Ҳаст бар бесабрии ӯ он гуво.
 Ҳар кӣ муставҳиш бувад, пургусса чон,
 Карда бошад бо дағое иқтирон.
 Сабр агар кардию илфи бовафо,
 Аз фироки ӯ нахӯрдӣ ин қафо. 1420
 Хӯй бо Ҳақ сохтӣ, чун ангубин,
 Бо лабан, ки «ло уҳиббу-л-офилин».
 Лочарам танҳо намондӣ ҳамчунон,
 К-оташе монда ба роҳ аз корвон.
 Чун зи бесабрӣ қарини ғайр шуд,
 Дар фироқаш пурғаму беҳайр шуд.
 Сухбатат чун ҳаст зарри дахдахӣ,
 Пеши хоин чун амонат мениҳӣ?
 Хӯй бо ӯ кун, к-амонатҳои ту
 Омин ояд аз уфулу аз уту. 1425
 Хӯй бо ӯ кун, ки хӯро офарид,
 Хӯйҳои анбиёро парварид,
 Баррае бидхӣ, рама бозат диҳад,
 Парварандай ҳар сифат худ раб бувад,
 Барра пеши гург амонат мениҳӣ,
 Гургу Юсуфро мафармо ҳамрахӣ.
 Гург агар бо ту намояд рӯбахӣ,
 Ҳин, макун бовар, ки нояд з-ӯ беҳӣ.
 Ӯ ду олат дораду хунсо бувад,
 Феъли ҳар ду бегумон пайдо шавад.
 Ҷоҳил ар бо ту намояд ҳамдилӣ,
 Оқибат захмат занад аз ҷоҳилӣ. 1430
 Ӯ закарро аз занон пинҳон кунад,
 То ки худро хоҳари эшон кунад.
 Шулла аз мардон ба каф пинҳон кунад,
 То ки худро ҷинси он мардон кунад.
 Гуфт Яздон з-он куси мактуми ӯ
 Шуллае созем бар хартуми ӯ,
 То ки биноёни мо з-он зузалол
 Дарнаёянд аз фани ӯ дар ҷувол. 1435

Ҳосил он, к-аз ҳар закар н-ояд нарӣ,
 Ҳин, зи ҷоҳил тарс, агар донишварӣ.
 Дустии ҷоҳили ширинсухан
 Кам шунав, к-он ҳаст чун самми куҳан.
 «Ҷони модар! Чашми равшан!» гӯядат,
 Ҷуз ғаму ҳасрат аз он н-афзӯядат.
 Мар падарро гӯяд он модар ҷихор,
 Ки зи мактаб баччаам шуд бас низор.
 Аз зани дигар гараш овардие,
 Бар вай ин ҷавру ҷафо кам кардие. 1440
 «Аз ҷузи ту гар будӣ ин баччаам,
 Ин фушор он зан бигуфтӣ низ ҳам».
 Ҳин, бичеҳ з-ин модару тибои ӯ,
 Силии бобо беҳ аз ҳалвои ӯ.
 Ҳаст модар нафсу бобо ақли род,
 Аввалаш тангию охир сад гушод.
 Эй диҳандай ақлҳо, фарёд рас,
 То нахоҳӣ ту, нахоҳад ҳеҷ кас.
 Ҳам талаб аз тусту ҳам он некуӣ,
 Мо киём? Аввал туй, охир туй. 1445
 Ҳам бигӯ ту, ҳам ту бишнавар, ҳам ту бош,
 Мо ҳама лошем бо чандин тарош.
 З-ин ҳавола рағбат афзо дар сучуд,
 Коҳилии ҷабр мафристу хумуд.
 Ҷабр бошад парру боли комилон,
 Ҷабр ҳам зиндону банди коҳилон.
 Ҳамчу оби Нил дон ин ҷабрро,
 Об муъминрову хун мар ғабрро.
 Бол бозонро суйи султон барад,
 Бол зоғонро ба гӯристон барад. 1450
 Бозгард акнун ту дар шарҳи адам,
 Ки чу позаҳр асту пиндориш сам.
 Ҳамчу хиндубачча, ҳин, эй хочатош,
 Рав, зи Маҳмуди адам тарсон мабош.
 Аз вучуде тарс, к-акнун дар вайӣ,
 Он ҳаёлат лошайу ту лошайӣ.
 Лошайе бар лошайе ошиқ шудааст,
 Ҳеҷ не мар ҳеҷ неро раҳ задаст.
 Чун бурун шуд ин ҳаёлот аз миён,
 Гашт номаъкули ту бар ту баён. 1455

«Лайса ли-л-мозина ҳамму-л-мавт, иннамо лаҳум ҳасра-ту-л-фавт»

Рост гуфтаст он сипаҳдори башар,
 Ки ҳар он, ки кард аз дунё гузар,

Несташ дарду дарегу ғабни мавт,
 Балки ҳасташ сад дарег аз баҳри фавт,
 Ки чаро қибла накардам маргро?
 Махзани ҳар давлату ҳар баргро.
 Қибла кардам ман ҳама умр аз ҳавал
 Он ҳаёлоте, ки гум шуд дар ачал.
 Ҳасрати он мурдагон аз марг нест,
 3-онст, к-андар нақшҳо кардем ист. 1460
 Мо надидем ин ки он нақш асту каф,
 Каф зи дарё чунбаду ёбад алаф.
 Чунки баҳр афганд кафҳоро ба бар,
 Ту ба ғӯристон рав, он кафҳо нигар.
 Пас бигӯ, ку чунбишу ҷавлонатон?
 Баҳр афгандаст дар бухронатон?
 То бигӯяндат ба лаб не, бал ба ҳол,
 Ки зи дарё кун, на аз мо, ин суол.
 Нақши чун каф кай бичунбад бе зи мавҷ?
 Хок бе бод кучо ояд ба авҷ? 1465
 Чун ғубори нақш дидӣ, бод бин,
 Каф чу дидӣ, қулзуми эҷод бин.
 Ҳин, бибин, к-аз ту назар ояд ба кор,
 Боқият шаҳмею лаҳме, пуду тор.
 Шаҳми ту дар шамъҳо нафзуд тоб,
 Лаҳми ту махмурро н-омад кабоб.
 Даргузор ин ҷумла танро дар басар,
 Дар назар рав, дар назар рав, дар назар.
 Як назар ду газ ҳамебинад зи роҳ,
 Як назар ду кавн диду рӯйи шох. 1470
 Дар миёни ин ду фарке бешумор
 Сурма чӯ «валлоҳу аълам би-с-сирор».
 Чун шунидӣ шарҳи баҳри нестӣ,
 Кӯш доим, то бар ин баҳр истӣ.
 Чунки асли коргоҳ он нестист,
 Ки халову бенишон асту тихист.
 Ҷумла устодон пайи изҳори кор
 Нестӣ ҷӯянду ҷойи инкисор.
 Лочарам устои устодон самад,
 Коргоҳаш нестию «ло» бувад. 1475
 Ҳар кучо ин нестӣ афзунтар аст,
 Кори Ҳаққу коргоҳаш он сар аст.
 Нестӣ чун ҳаст болойин табак,
 Бар ҳама бурданд дарвешон сабак.
 Хоса дарвеше, ки шуд бечисму мол,
 Кор фақри ҷисм дорад, на суол.
 Соил он бошад, ки моли ӯ гудохт,
 Қонеъ он бошад, ки ҷисми хеш бохт.
 Пас, зи дард акнун шикоят бармадор,
 К-ӯст сӯйи нест асбе роҳвор. 1480

Ин қадар гуфтем, боқӣ фикр кун,
 Фикр агар чомид бувад, рав, зикр кун.
 Зикр орад фикрро дар эҳтиоз,
 Зикрро хуршеди ин афсурда соз.
 Асл худ чазб аст, лек, эй хочатош!
 Кор кун, мавқуфи он чазба мабош.
 3-он ки тарки кор чун нозе бувад,
 Ноз кай дархурди чонбозӣ бувад?
 На қабул андеш, на рад, эй гулом!
 Амррову наҳйро мебин мудом. 1485
 Мурғи чазба ногаҳон паррад зи уш,
 Чун бидидӣ субҳ, шамъ он гаҳ бикуш.
 Чашмҳо чун шуд гузора, нури ўст,
 Мағзҳо мебинад ў дар айни пўст.
 Бинад андар зарра хуршеди бақо,
 Бинад андар қатра кулли баҳрро.

Бори дигар рӯҷӯ кардан ба қиссаи сӯфӣ ва қозӣ

Гуфт сӯфӣ: «Дар қисоси як қафо
 Сар нашоёд бод додан аз амо.
 Хиркаи таслим андар гарданам
 Бар ман осон кард сили х(в)арданам». 1490
 Дид сӯфӣ ҳасми худро саҳт зор,
 Гуфт: «Агар мушташ занам ман ҳасмвор,
 Ў ба як муштам бирезад чун расос,
 Шоҳ фармояд маро заҷру қисос.
 Хайма вайрон асту бишката ватад,
 Ў баҳона меҷувад, то дарфитад.
 Баҳри ин мурда, дарег ояд, дарег,
 Ки қисосам афтад андар зери теғ».
 Чун наметонист каф бар ҳасм зад,
 Азмаш он шуд, к-иш суйи қозӣ барад. 1495
 Ки тарозуи Ҳақ асту кайлааш
 Махлас аст аз макри деу хилааш.
 Ҳаст ў микрози аҳқоду ҷидол,
 Қотеъи ҷанги ду ҳасму қилу қол.
 Дев дар шиша кунад афсуни ў,
 Фитнаҳо сокин кунад қонуни ў.
 Чун тарозу дид ҳасми пуртамаъ,
 Саркашӣ бигзораду гардад табаъ.
 В-ар тарозу нест, гар афзун диҳиш,
 Аз қисам, розӣ нагардад оғаҳиш. 1500
 Ҳаст қозӣ раҳмату дафъи ситез,
 Қатрае аз баҳри адли растҳез.
 Қатра гарчи хурду қутахпо бувад,
 Лутфи оби баҳр аз ў пайдо бувад.

Аз губор ар пок дорй килларо,
 Ту зи як катра бибинй Дачларо.
 Чузвхо бар холи кулхо шоҳид аст,
 То сабақ ғаммози хуршед омадаст.
 Он қасам бар чисми Аҳмад ронд Ҳақ,
 Он чи фармудаст «куллан ва-ш-шафак». 1505
 Мӯр бар дона чаро ларзон будй,
 Гар аз он як дона хирман дон будй?
 Бар сари ҳарф о, ки сӯфй бедил аст,
 Дар мукофоти чафо мустаъчил аст.
 Эй ту карда зулмхо, чун хушдилй?
 Аз тақозои мукофй ғофилй?
 Ё фаромӯшат шудааст аз кардахот,
 Ки фуру овехт ғафлат пардахот.
 Гарна ҳасмиҳостй андар қафот,
 Ўрми гардун рашк бурдй бар сифот. 1510
 Лек маҳбусй барои он ҳуқуқ,
 Андак-андак узр меҳох аз уқуқ.
 То ба як борат нагирад муҳтасиб,
 Оби худ равшан кун акнун бо муҳиб.
 Рафт сӯфй сӯйи он силлизанаш,
 Даст зад чун муддаъй дар доманаш.
 Андаровардаш бари қозй кашон,
 К-ин хари идборро бар ҳар нишон.
 Ё ба захми дарра ўро деҳ чазо,
 Ончунон ки ройи ту бинад сазо, 1515
 К-он ки аз зачри ту мирад дар димор,
 Бар ту товон нест, он бошад ҷубор.
 Дар ҳаду таъзири қозй ҳар кй мурд,
 Нест бар қозй замон, к-ў нест хурд.
 Ноиби Ҳаққ асту сояй адли Ҳақ,
 Ойинай ҳар мустаҳикку мустаҳақ,
 К-ў адаб аз баҳри мазлуме кунад,
 На барои ирзу хашму даҳли х(в)ад.
 Чун барои Ҳақку рӯзи очила-ст,
 Гар ҳатое шуд, дият бар окила-ст. 1520
 Он ки баҳри худ занад, ў зомин аст,
 В-он ки баҳри Ҳақ занад, ў омин аст.
 Гар падар зад мар писаррову бимурд,
 Он падарро хунбаҳо бояд шумурд.
 З-он ки ўро баҳри кори хеш зад,
 Хидмати ў ҳаст воҷиб бар валад.
 Чун муаллим зад сабино, шуд талаф,
 Бар муаллим нест чизе, «ло таҳаф»,
 К-он муаллим ноиб афтоду амин,
 Ҳар аминро ҳаст ҳукмаш ҳамчунин. 1525
 Нест воҷиб хидмати усто бар ў,
 Пас, набуд усто ба зачраш корҷў.

В-ар падар зад, ӯ барои худ задаст,
Лочарам аз хунбаҳо додан нараст.
Пас худиро сар бибур, эй зулфиқор,
Беҳуде шав, фониё дарвешвор.
Чун шудӣ беҳуд, ҳар он чи ту кунӣ,
«Мо рамайта, из рамайта», оминӣ.
Он замон бар Ҳақ бувад, на бар амин,
Ҳаст тафсилаш ба фикҳ андар мубин. 1530
Ҳар дуконерост савдое дигар,
«Маснавий» дуккони фақр аст, эй писар!
Дар дукони кафшгар чарм аст хуб,
Қолаби кафш аст, агар бинӣ ту чӯб.
Пеши базозон қазу адкан бувад,
Баҳри газ бошад, агар оҳан бувад.
«Маснавий»-и мо дукони ваҳдат аст,
Ғайри воҳид ҳар чӣ бинӣ, он бут аст.
Бут ситудан баҳри доми омаро
Ҳамчунон дон, «ка-л-ғароник- ал-уло». 1535
Хонадаш дар сураи «Ва-н-начм» зуд,
Лек он фитна буд, аз сура набуд.
Чумла куффор он замон сочид шуданд,
Ҳам сире буд он, ки сар бар дар заданд.
Баъд аз ин ҳарфест печопечу дур,
Бо Сулаймон бошу девонро машӯр.
Ҳин, ҳадиси сӯфию қозӣ биёр,
В-он ситамкори заъифи зори зор.
Гуфт қозӣ: «Саббити-л-арш, эй писар!
То бар ӯ нақше кунам аз хайру шар. 1540
Ку зананда? Ку маҳалли интиқом?
Ин ҳаёле гаштааст андар сақом.
Шаръ баҳри зиндагону ағниёт,
Шаръ бар асхоби гӯристон кучост?»
Он гурӯҳе, к-аз фақирӣ бесаранд,
Сад чихат з-он мурдагон фонитаранд.
Мурда аз як рӯст фонӣ дар газанд,
Сӯфиён аз сад чихат фонӣ шуданд.
Марг як қатл аст в-ин сесад ҳазор,
Ҳар якеро хунбаҳое бешумор. 1545
Гарчи кушт ин қавмро Ҳақ борҳо,
Рехт баҳри хунбаҳо анборҳо.
Ҳамчу Ҷирчисанд ҳар як дар сирор,
Кушта гашта, зинда гашта шаст бор.
Кушта аз завқи синони додгар,
Мебисӯзад, ки бизан захме дигар.
Валлаҳ аз ишқи вучуди чонпараст,
Кушта бар қатли дувум ошиқтар аст.
Гуфт қозӣ: «Ман қазодори ҳайам,
Ҳокими асхоби гӯристон кайам? 1550

Ин ба сураат гар на дар гӯр аст паст,
 Гӯрҳо дар дудмоншон омадаст.
 Бас бидидӣ мурда андар гӯр ту,
 Гӯрро дар мурда бин, эй кӯр, ту!
 Гар зи гӯре хишт бар ту уфтод,
 Оқилон аз гӯр кай хоҳанд дод?
 Гирди хашму кинаи мурда магард,
 Ҳин, макун бо нақши гармоба набард.
 Шукр кун, ки зиндае бар ту назад,
 К-он ки зинда рад кунад, Ҳақ кард рад. 1555
 Хашми аҳё хашми Ҳаққу захи ми ўст,
 Ки ба Ҳақ зинда-ст он покизапўст.
 Ҳақ бикушт ўрову дар поча-ш дамид,
 Зуд қассобона пўст аз вай кашид.
 Нафх дар вай боқӣ омад то маоб,
 Нафхи Ҳақ набвад чу нафхай он қасоб.
 Фарқ бисёр аст байна-н-нафхатайн,
 Ин ҳама зайн асту он сарчумла шайн.
 Ин ҳаёт аз вай буриду шуд музир 1560
 В-он ҳаёт аз нафхи Ҳақ шуд мустамир.
 Ин дам он дам нест, к-ояд он ба шарҳ,
 Ҳин, баро з-ин қаъри чаҳ болои сарҳ.
 Несташ бар хар нишондан мучтаҳад,
 Нақши хезумро касе бар хар ниҳад?
 Бар нишастӣ ў на пушти хар сазад,
 Пушти тобутеш авлотар сазад.
 Зулм чӣ бвад? Вазъи ғайри мавзеъаш,
 Ҳин, макун дар ғайри мавзеъ зоеъаш».

Гуфт сӯфӣ: «Пас, раво дорӣ, ки ў
 Силиям зад, беқисосу бетасу? 1565
 Ин раво бошад, ки хархирсе қалош
 Сӯфиёнро сафъ андозад ба лош?»
 Гуфт қозӣ: «Ту чӣ дорӣ бешу кам?»
 Гуфт: «Дорам дар чаҳон ман шаш дирам».
 Гуфт қозӣ: «Се дирам ту харч кун,
 Он се дигарро ба ў деҳ бесухун,
 Зору ранчур асту дарвешу заъиф,
 Се дирам дарбоядаш тарра-в рағиф».
 Бар қафои қозӣ афтодаш назар,
 Аз қафои сӯфӣ он буд хубтар. 1570
 Рост мекард аз пайи силиш даст,
 Ки қисоси силиям арзон шудааст.
 Сӯйи гӯши қозӣ омад баҳри роз,
 Силие овард козиро фароз.
 Гуфт: «Ҳар шашро бигиред, эй ду хасм!
 Ман шавам озод бе хархошу васм».

Тира шудани қозӣ аз силии дарвеш ва сарзаниш кардани сӯфӣ қозиро

Гашт қозӣ тира, сӯфӣ гуфт: «Хай,
Хукми ту адл аст, лошак, нест ғай.
Он чи напсандӣ ба худ, эй шайхи дин,
Чун писандӣ бар бародар, эй амин? 1575
Ин надонӣ, ки пайи ман чаҳ канӣ,
Ҳам дар он чаҳ оқибат худ афганӣ?
«Ман ҳафар биъран» нахондӣ аз хабар?
Он чи хондӣ, кун амал, чони падар!
Ин яке ҳукмат чунин буд дар қазо,
Ки туро овард силӣ бар қафо.
Вой бар аҳкоми дигарҳои ту,
То чи орад бар сару бар пойи ту?
Золимеро раҳм оро аз карам?
Ки барои нафқа бодат се дирам. 1580
Дасти золимеро бибур, чӣ ҷойи он,
Ки ба дасти ӯ ниҳӣ ҳукму инон?
Ту бад-он буз монӣ, эй маҷҳули дод,
Ки нажоди гургро ӯ шир дод».

Ҷавоб додани қозӣ сӯфиро

Гуфт қозӣ: «Вочиб оядмон ризо,
Ҳар қафову ҳар чафо, к-орад қазо.
Хушдилам дар ботин аз ҳукми зубур,
Гарчи шуд рӯям туруш, к-ал-ҳаққу мур.
Ин дилам боғ асту чашмам абрваш, 1585
Абр гӯяд, боғ хандад шоду х(в)аш.
Соли қаҳт аз офтоби хираханд
Боғҳо дар марғу чон кандан расанд.
З-амри Ҳақ «вабқу касиран» хондаӣ,
Чун сари бирён чӣ хандон мондаӣ?
Равшаниӣ хона бошӣ ҳамчу шамъ,
Гар фуру пошӣ ту ҳамчун шамъ дамъ.
Он турушрӯи модар ё падар
Ҳофизи фарзанд шуд аз ҳар зарар.
Завқи ханда дидаӣ, эй хираханд!
Завқи гирия бин, ки ҳаст он кони канд. 1590
Чун ҷаҳаннам гирия орад ёди он,
Пас, ҷаҳаннам хуштар ояд аз ҷинон.
Хандаҳо дар гирияҳо омад катим,
Ганҷ дар вайронаҳо ҷӯ, эй салим!
Завқ дар ғамҳост, пай гум кардаанд,
Оби ҳайвонро ба зулмат бурдаанд.
Божгуна наъл дар раҳ то рибот,
Чашмҳоро чор кун дар эҳтиёт.

Чашмхоро чор кун дар эътибор,
 Ёр кун бо чашми худ ду чашми ёр. 1595
 «Амрухум шӯро» бихон андар сухуф,
 Ёрро бошу мағӯш аз ноз уф.
 Ёр бошад роҳро пушту паноҳ,
 Чунки некӯ бингарӣ, ёр аст роҳ.
 Чунки дар ёрон расӣ, хомуш нишин,
 Андар он ҳалқа макун худро нигин.
 Дар намози ҷумъа бингар хуш ба ҳуш,
 Ҷумла ҷамъанду якандеша-в хамӯш.
 Рахтхоро сӯи хомӯшӣ кашон,
 Чун нишон ҷӯйӣ, макун худро нишон. 1600
 Гуфт пайғамбар, ки дар баҳри хумум,
 Дар далолат дон ту ёронро нучум.
 Чашм дар исторагон неҳ, раҳ бичӯ,
 Нутқ ташвиши назар бошад, мағӯ.
 Гар ду ҳарфи сидқ гӯйӣ, эй фалон!
 Гуфти тира дар табаъ гардад равон.
 Ин нахондӣ ка-л-калом, эй мустаҳом!
 «Фӣ шучунин чарраҳу чарру-л-калом?»
 Ҳин, машав шореъ дар он ҳарфи рашад,
 Ки сухан з-ӯ мар суханро мекашад. 1605
 Нест дар забтат, чу бигшодӣ даҳон,
 Аз пайи софӣ шавад тира равон.
 Он ки маъсуми раҳи ваҳйи Худост,
 Чун ҳама соф аст, бигшояд, равост.
 З-он ки «моянтиқ расулун би-л-ҳаво»,
 Кай ҳаво зояд зи маъсуми Худо?
 Хештанро соз минтиқӣ зи ҳол,
 То нагардӣ ҳамчу ман сухрай мақол».

Суол кардани он сӯфӣ қозиро

Гуфт сӯфӣ: «Чун зи як кон аст зар,
 Ин чаро нафъ асту он дигар зарар? 1610
 Чунки ҷумла аз яке даст омадаст,
 Ин чаро хушёру он маст омадаст?
 Чун зи як дарёст ин ҷӯҳо равон,
 Ин чаро нӯш асту он захри даҳон?
 Чун ҳама анвор аз шамси бақост,
 Субҳи содиқ, субҳи козиб аз ҷӣ хост?
 Чун зи як сурмаст нозирро қаҳал,
 Аз ҷӣ омад ростбинию ҳавал?
 Чунки доруззарбро султон Худост,
 Нақдро чун зарби хубу норавост? 1615
 Чун Худо фармуд раҳро роҳи ман,
 Ин ҳафиз аз чист в-он як роҳзан?

Аз як ишкам чун расад хурру сафих?
 Чун якин шуд «ал-валад сирру абих».
 Вахдате, ки дид бо чандин ҳазор,
 Сад ҳазорон чунбиш аз айни қарор?»

Ҷавоб гуфтани он қозӣ сӯфиро

Гуфт қозӣ: «Сӯфиё, хира машав,
 Як мисоле дар баёни ин шунав:
 Ҳамчунон ки беқарорӣ ошиқон
 Ҳосил омад аз қарори дилситон. 1620
 Ё чу қуҳ дар ноз собит омада,
 Ошиқон чун баргҳо ларзон шуда.
 Хандаи ӯ гирияҳо ангехта,
 Оби рӯяш обрӯҳо рехта.
 Ин ҳама чуну чӣ гуна, чун занад,
 Бар сари дарёи бечун метапад.
 Зидду ниддаш нест дар зоту амал,
 З-он бипӯшиданд ҳастихо ҳулал.
 Зидд зидро буду ҳастӣ кай диҳад?
 Бал, к-аз ӯ бигрезаду берун ҷаҳад. 1625
 Нидд чӣ бвад? Мисл, мисли неку бад,
 Мисл мисли ҳештанро кай қунад?
 Чунки ду мисл омаданд, эй муттақӣ,
 Ин чӣ авлотар аз он дар холиқӣ?
 Бар шумори барг бистон нидду зидд,
 Чун кафе бар баҳри безидд асту нидд?
 Бе чӣ гуна бин ту бурду моти баҳр,
 Чун чӣ гуна гунҷад андар зоти баҳр?
 Камтарини лаънати ӯ чони туст,
 Ин чӣ гуна-в чуни қон кай шуд дуруст. 1630
 Пас чунон баҳре, ки дар ҳар катри он
 Аз бадан ношитар омад ақлу қон.
 Кай бигунҷад дар мазиқи чанду чун?
 Ақли қулл он қост аз «ло яъламун».
 Ақл гӯяд мар ҷасадро, к-эӣ ҷамод,
 Бӯй бурдӣ ҳеч аз он баҳри маод?
 Қисм гӯяд, ман якин сояӣ туам,
 Ёрӣ аз соя кӣ чӯяд, қони ам?
 Ақл гӯяд, к-ин на он ҳайратсарост,
 Ки сазо густохтар аз носазост. 1635
 Андар ин ҷо офтоби анваре
 Хидмати зарра қунад, чун чокаре.
 Шер ин сӯ пеши оху сар ниҳад,
 Боз ин ҷо назди теҳу пар ниҳад.
 Ин туро бовар наёяд? Мустафо
 Чун зи мискинон ҳамечӯяд дуъо?

Гар бигӯйӣ, аз пайи таълим буд,
 Айни тачҳил аз чӣ рӯ тафҳим буд?
 Балки медонад, ки ганчи шоҳвор
 Дар харобиҳо ниҳад он шаҳрёр. 1640
 Бадгумонӣ наъли маъкуси вай аст,
 Гарчи ҳар чузвеш ҷосуси вай аст.
 Бал ҳақиқат дар ҳақиқат ғарқа шуд,
 3-ин сабаб ҳафтод, бал сад фирқа шуд.
 Бо ту қулмошит хоҳам гуфт, ҳон,
 Сӯфиё, хуш паҳн бигшо гӯши ҷон.
 Мар туро ҳар захм, к-ояд 3-осмон,
 Мунтазир мебош хилъат баъди он.
 Он қазо дидӣ, сафоро ҳам бибин,
 Гирди рон бо гардан омад, эй амин! 1645
 К-ӯ на он шоҳ аст, к-ит силӣ занад,
 Пас набахшад тоҷу тахти мустанад.
 Ҷумла дунёро пари пашша баҳо,
 Силиеро ришвати бемунтаҳо.
 Гарданат 3-ин тавқи заррини ҷаҳон
 Чуст дардузду зи Ҳақ силӣ ситон.
 Он қазоҳо, к-анбиё бардоштанд,
 3-он бало сарҳои худ афроштанд.
 Лек ҳозир бош дар худ, эй фато!
 То ба хона ӯ биёяд мар туро, 1650
 В-арна хилъатро барад ӯ бозпас,
 Ки наёбедам ба хона ҳеч кас».

Боз суол кардани сӯфӣ аз он қозӣ

Гуфт сӯфӣ, ки чӣ будӣ, к-ин ҷаҳон
 Абруйи раҳмат гушодӣ ҷодувон?
 Ҳар даме шӯре наёвардӣ ба пеш,
 Барнаёвардӣ зи талвинхош неш.
 Шаб надуздидӣ ҷароғи рӯзро,
 Дӣ набурдӣ боғи айшомӯзро.
 Ҷоми сихҳатро набудӣ санги таб,
 Эминиро хавф н-овардӣ кураб. 1655
 Худ чӣ кам гаштӣ зи ҷуду раҳматаш,
 Гар набудӣ хархаша дар неъматаш?»

Ҷавоби қозӣ суоли сӯфиро ва қиссаи турку дарзиро масал овардан

Гуфт қозӣ: «Бас тихирӯ сӯфӣ,
 Холӣ аз фатнат, чу кофи куфӣ.
 Ту бинашнидӣ, ки он пурқанд лаб
 Ғадри хайёгон ҳамегуфтӣ ба шаб.

Халкро дар дуздии он тоифа
 Менамуд афсонаҳои солифа.
 Қиссаи порарабой дар бурун
 Ме ҳикоят кард ӯ бо ону ин, 1660
 Дар самар меҳонд дузди номае,
 Гирди ӯ чамъ омада ҳангомае.
 Мустамаъ чун ёфт қозиб з-он вуфуд,
 Қумла аҷзояш ҳикоят гашта буд».

**«Қола-н-набийю, алайҳиссалом: иналлоҳу таъоло
 юлаққину-л-ҳикмата ало лисони-л-воъизина биқадри
 химами-л-мустамаъин»**

Қазби самъ аст, ар касеро хуш лабест,
 Гармию чидди муаллим аз сабиств.
 Чангиеро, к-ӯ навозад бисту чор,
 Чун наёбад гӯш, гардад чангбор.
 На ҳарора ёдаш ояд, на ғазал,
 На даҳ ангушташ бичунбад, на амал. 1665
 Гар набудӣ гӯшҳои ғайбгир,
 Ваҳй н-овардӣ зи гардун як башир.
 В-ар набудӣ дидҳои сунъбин,
 На фалак гаштӣ, на хандидӣ замин.
 Он дами «лавлок» ин бошад, ки кор
 Аз барои чашми тез асту назор.
 Омаро аз ишқи ҳамхоба-в табақ,
 Кай бувад парвои ишқи сунъи Ҳақ.
 Оби тутмоче нарезӣ дар тағор,
 То саге чанде набошад туъмахор. 1670
 Рав, саги Каҳфи худовандӣ-ш бош,
 То раҳонад з-ин тағорат истифош.
 Чунки дуздҳои бераҳмона гуфт,
 Ки кунанд он дар зиён андар ниҳуфт.
 Андар он ҳангома турке аз Ҳато
 Сахт тира шуд зи кашфи он ғито.
 Шаб чу рӯзи растхез он розҳо
 Кашф мекард аз пайи аҳли нуҳо.
 Ҳар кучо оӣ ту дар чанге фароз,
 Бинӣ он чо ду адӯ дар кашфи роз. 1675
 Он замонро маҳшари мазкур дон
 В-он гулӯи розгӯро сур дон,
 Ки Худо асбоби ҳашме сохтаст
 В-он фазоехро ба қӯй андохтаст.
 Баски ғадри дарзиёно зикр кард,
 Ҳайф омад туркрову ҳашму дард.
 Гуфт: «Эй қассос, дар шаҳри шумо
 Кист устотар дар ин макру дағо?»

Даъво кардани турк ва гарав бастанӣ ӯ, ки дарзӣ аз ман чизе натавонад бурдан

Гуфт: «Хайётест, номаш Пури Шуш,
 Андар ин чустию дуздӣ халккуш». 1680
 Гуфт: «Ман зомин, ки бо сад азтироб
 Ӯ наёрад бурд пешам риштатоб».
 Пас бигуфтандаш, ки аз ту чустгар
 Моти ӯ гаштанд, дар даъво мапар.
 Рав, ба ақли худ чунин ғарра мабош,
 Ки шавӣ ёва ту дар тазвирхош».
 Гармтар шуд турку баст он чо гарав,
 Ки наёрад бурд, не куҳна, на нав».
 Мутмиёнаш гармтар карданд зуд,
 Ӯ гарав басту рихонро баргушуд, 1685
 Ки гарав ин маркаби тозии ман
 Бидхам, ар дуздад кумошам ӯ ба фан.
 В-ар натонад бурд, асбе аз шумо
 Воситонам баҳри раҳни мубтадо.
 Туркро он шаб набурд аз ғусса хоб,
 Бо ҳаёли дузд мекард ӯ хироб.
 Бомдодон атласе зад дар бағал,
 Шуд ба бозору дукони он дағал.
 Пас саломаш кард гарму устод
 Ҷаст аз чо, лаб ба тарҳибаш гушод. 1690
 Гарм пурсидаш, зи ҳадди турк беш,
 То фиганд андар дили ӯ меҳри хеш.
 Чун бидид аз вай навои булбулӣ,
 Пешаш афғанд атласи истанбулӣ,
 Ки бибур инро қабои рӯзи ҷанг,
 Зери нофам восиёу болош танг.
 Танг боло баҳри чашморойро,
 Зер восиё, то нагирад пойро.
 Гуфт: «Сад хидмат кунам, эй зувадод»,
 Дар қабулаш даст бар дида ниҳод. 1695
 Пас бипаймуду бидид ӯ рӯйи қор,
 Баъд аз он бигшод лабро дар фушор.
 Аз ҳикоятҳои мирони дигар
 В-аз қарамҳову атои он нафар
 В-аз бахилону зи таҳшироташон
 Аз барои ханда ҳам дод ӯ нишон.
 Ҳамчу оташ кард миқрозе бурун,
 Мебуриду лаб пурафсона-в фусун.

**Мазохик гуфтани дарзӣ ва туркро аз қуввати ханда
баста шудани ду чашми танги ӯ ва фурсат ёфтани дарзӣ**

Турк хандидан гирифт аз достон,
Чашми тангаш гашт баста он замон. 1700
Порае дуздиду кардаш зери рон,
Аз чузи Ҳақ, аз ҳама аҳё ниҳон.
Ҳақ ҳамедид он, вале сатторхӯст,
Лек чун аз ҳад барӣ, ғаммоз ӯст.
Туркро аз лаззати афсонааш
Рафт аз дил даъвии пешонааш.
Атласи чӣ? Даъвии чӣ? Раҳни чӣ?
Турк сармаст аст дар лоғи аҷӣ.
Лоба кардаш турк, к-аз баҳри Худо
Лоғ меғӯ, ки маро шуд муғтазо». 1705
Гуфт лоғе хандумине он дағо,
Ки фитод аз қаҳқаҳа ӯ бар қафо.
Порае атлас сабук бар нифа зад,
Турки ғофил хуш мазохик мемазад.
Ҳамчунин бори севум турки Хато
Гуфт: «Лоғе гӯй аз баҳри Худо».
Гуфт лоғе хандуминтар з-он ду бор,
Кард ӯ ин туркро кулӣ шикор.
Чашмбаста, ақлчаства, мӯлаха
Ҳаст турки муддаӣ аз қаҳқаҳа. 1710
Пас севум бор аз қабо дуздид шох,
Ки зи ханда-ш ёфт майдони фарох.
Чун чахорум бор он турки Хато
Лоғ аз он усто ҳамекард иқтизо.
Раҳм омад бар вай он устодро,
Кард дар бокӣ фану бедодро.
Гуфт: «Мӯлаъ гашт ин мафтун дар ин,
Беҳабар, к-ин чӣ хасор асту ғабин».
Бӯса афшон кард бар устод ӯ,
Ки ба ман, баҳри Худо афсона гӯ. 1715
Эй фасона гаштаву маҳв аз вучуд,
Чанд афсона бихоӣ озмуд?
Хандуминтар аз ту ҳеҷ афсона нест,
Бар лаби гӯри хароби хеш ист.
Эй фуру рафта ба гӯри чаҳлу шак,
Чанд чӯйи лоғу дастони фалак?
То ба кай нушӣ ту ишвай ин чаҳон?
Ки на ақлат монд бар қонун, на чон.
Лоғи ин чархи надими кирду мурд
Обрӯйи сад ҳазорон чун ту бурд. 1720

Медарад, медӯзад ин дарзии ом
 Ҷомаи садсолагони тифли хом.
 Лоғи ӯ гар боғхоро дод дод,
 Чун дай омад, додaro бар бод дод.
 Пиратифлон шиста пешаш баҳри кад,
 То ба саъду наҳс ӯ лоғе кунад.

**Гуфтани дарзӣ туркро: «Ҳай, хомӯш, ки агар мазоҳики
 дигар гӯям, қабот танг ояд»**

Гуфт дарзӣ: «Эй тавошӣ, баргузар,
 Вой бар ту, гар кунам лоғе дигар.
 Пас, қабоят танг ояд бозпас,
 Ин кунад бо хештан худ ҳеҷ кас?» 1725
 Хандае чӣ? Рамзе ар донистие,
 Ту ба ҷойи ханда хун бигристие.

**Баёни он ки бекорон ва афсонаҷӯён мисли он турканд ва
 олами ғаррори ғаддор ҳамчу он дарзӣ ва шаҳавоту занон
 мазоҳик гуфтани ин дунёст ва умр ҳамчун он атлас пеши
 ин дарзӣ, чиҳати қабон бақо ва либоси тақво сохтан**

Атласи умрат ба микрози шуҳур
 Бурд пора-пора хайёти гурур.
 Ту таманно мебарӣ, к-ахтар мудом,
 Лоғ кардӣ? Саъд будӣ бардавом?
 Сахт метӯлӣ зи тарбиёти ӯ
 В-аз далолу кинаву офоти ӯ.
 Сахт меранҷӣ зи хомӯшии ӯ
 В-аз нухусу қабзу кинкӯшии ӯ, 1730
 Ки чаро Зухрай тараб дар рақс нест?
 Бар суъуду рақси саъди ӯ маист.
 Ахтарат гӯяд, ки гар афзун кунам,
 Лоғро пас куллият мағбун кунам.
 Ту мабин қаллобии ин ахтарон,
 Ишки худ бар қалб зан, бин, эй муҳон!

Масал

Он яке мешуд ба раҳ сӯйи дукон,
 Пеши рахро баста дид ӯ аз занон.
 Пойи ӯ месӯхт аз таъчилу роҳ
 Баста аз ҷавқи занони ҳамчу моҳ. 1735
 Рӯ ба як зан карду гуфт: «Эй мустаҳон!
 Ҳай, чӣ бисёред, эй духтарчагон!»
 Рӯ бад-ӯ кард он зану гуфт: «Эй амин!
 Ҳеҷ бисёрии мо мункар мабин.

Бин, ки бо бисёрии мо бар бисот
 Танг меояд шуморо инбисот.
 Дар ливота мефитед аз қаҳти зан,
 Фоъилу мафъул расвои заман».
 Ту мабин ин вокиёти рӯзгор,
 К-аз фалак мегардад ин чо ногувор. 1740
 Ту мабин таҳшири рӯзию маъош,
 Ту мабин ин қаҳту хавфу иртишош.
 Бин, ки бо ин ҷумла талхихои ӯ
 Мурдаи ӯеду нопарвои ӯ.
 Раҳмате дон имтиҳони талхро,
 Нақмате дон мулки Марву Балхро.
 Он Бироҳим аз талаф нагрехту монд,
 Ин Бироҳим аз шараф бигрехту ронд.
 Он насӯзад в-ин бисӯзад, эй аҷаб,
 Наъли маъкус аст дар роҳи талаб. 1745

Боз муқаррар кардани сӯфӣ суолро

Гуфт сӯфӣ: «Қодир аст он мустаъон,
 Ки кунад савдои моро беziён.
 Он ки оташро кунад варду шачар,
 Ҳам тавонад кард инро безарар.
 Он ки гул орад бурун аз айни хор,
 Ҳам тавонад кард ин дайро баҳор.
 Он ки з-ӯ ҳар сарв озодӣ кунад,
 Қодир аст, ар ғуссаро шодӣ кунад.
 Он ки шуд мавҷуд аз вай ҳар адам,
 Гар бидорад боқияш, ӯро чӣ кам? 1750
 Он ки танро чон диҳад, то ҳай шавад,
 Гар намиронад, зиёнаш кай шавад?
 Худ чӣ бошад, гар бибахшад он чавод?
 Бандаро мақсуди чон бе иҷтиҳод.
 Дур дорад аз заъифон дар камин
 Макри нафсу фитнаи деви лаъин».

Ҷавоб додани қозӣ сӯфиро

Гуфт қозӣ: «Гар набудӣ амри мур
 В-ар набудӣ хубу зишту сангу дур
 В-ар набудӣ нафсу шайтону ҳаво
 В-ар набудӣ захму чолишу вағо, 1755
 Пас, ба чӣ ному лақаб хондӣ малик
 Бандагони ҳешро, эй мунҳатик?
 Чун бигуфти, эй сабуру эй ҳалим?
 Чун бигуфти, эй шучоъу эй ҳаким?

Собирину содикину мунфиқин
 Чун будӣ бе раҳзану деви лаъин?
 Рустаму Ҳамза-в муҳаннас як будӣ,
 Илму ҳикмат ботилу мундак будӣ.
 Илму ҳикмат баҳри роҳу бераҳист,
 Чун ҳама раҳ бошад, он ҳикмат тихист. 1760
 Баҳри ин дуккони табъи шӯраоб
 Ҳар ду оламро раво дорӣ ҳароб?
 Ман ҳамедонам, ки ту покӣ, на хом
 В-ин суолат ҳаст аз баҳри авом.
 Чаври даврону ҳар он ранҷе, ки ҳаст,
 Саҳлтар аз бўъди Ҳаққу ғафлат аст.
 З-он ки инҳо бигзаранд, он нагзарад,
 Давлат он дорад, ки ҷон оғаҳ барад».

Ҳикоят дар тақрири он ки сабр дар ранҷи кор саҳлтар аз сабр дар фироки ёр бувад

Он яке зан шӯи худро гуфт: «Ҳай,
 Эй мурувватро ба як раҳ карда тай,
 Ҳеч тиморам намедорӣ, чаро? 1765
 То ба кай бошам дар ин хорӣ, чаро?»
 Гуфт шӯ: «Ман нафқа чора мекунам,
 Гарчи урам, дасту пойе мезанам.
 Нафқаву кисва-ст вочиб, эй санам!
 Аз манат ин ҳар ду ҳасту нест кам».
 Остини пераҳан бинмуд зан,
 Бас дурушту пурвасаҳ буд пераҳан.
 Гуфт: «Аз саҳти танамро меҳ(в)арад,
 Кас касеро кисва з-ин сон оварад?» 1770
 Гуфт: «Эй зан, як суолат мекунам,
 Марди дарвешам, ҳамин омад фанам.
 Ин дурушт асту ғализу нописанд,
 Лек биндеш, эй зани андешаманд!
 Ин дурушту зишттар ё худ талок?
 Ин туро макрӯхтар ё худ фироқ?»
 Ҳамчунон, эй хочаи ташнеъзан!
 Аз балову факру аз ранҷу миҳан.
 Лошак ин тарки ҳаво талхидеҳ аст,
 Лек аз талхии бўъди Ҳақ беҳ аст. 1775
 Гар ҷиҳоду савм саҳт асту хашин,
 Лек ин беҳтар зи бўъди мумтахин.
 Ранҷ кай монад даме, ки зулминан
 Гӯядат: «Чунӣ ту, эй ранҷури ман!»
 В-ар нагӯяд, к-ит на он фаҳму фан аст,
 Лек он завқи ту пурсиш кардан аст.

Он малехон, ки табибони диланд,
 Суйи ранчурон ба пурсиш моиланд.
 В-ар ҳазар аз нангу аз номе кунанд,
 Чорае созанду пайғоме кунанд. 1780
 В-арна дар дилшон бувад он муфтакар,
 Нест маъшуке зи ошиқ беҳабар.
 Эй ту чӯи наводир достон,
 Ҳам фасонай ишқбозонро бихон.
 Бас бичӯшидӣ дар ин аҳди мадид,
 Туркчӯше ҳам нагаштӣ, эй қадид!
 Дидаӣ умре ту доду доварӣ
 В-он ғаҳ аз нодидагон ношитарӣ.
 Ҳар кӣ шогирдиш кард, устод шуд,
 Ту сипастар рафтаӣ, эй кӯри луд. 1785
 Худ набуд аз волидайнат ихтибор,
 Ҳам набудат ибрат аз лайлу наҳор?

Масал

Орифе пурсид аз он пири кашиш,
 Ки туй, хоҷа, мусинтар ё ки риш?
 Гуфт: «На, ман пеш аз ӯ зойидаам,
 Бе зи рише бас ҷаҳонро дидаам».
 Гуфт: «Ришат шуд сапед, аз ҳол гашт,
 Хӯйи зишти ту нагардидаст вашт.
 Ӯ пас аз ту зоду аз ту бигзарид,
 Ту чунин хушкӣ зи савдои сарид. 1790
 Ту бар он ранге, ки аввал зодаӣ,
 Як қадам з-он пештар нанҳодаӣ.
 Ҳамчунон дӯге туруш дар маъдане,
 Худ накардӣ з-ӯ муҳаллас равғане.
 Ҳам ҳамири, «ҳаммара тинат»- дарӣ,
 Гарчи умре дар танӯри озарӣ.
 Чун ҳашише по ба гил бар пуштаӣ,
 Гарчи аз боди ҳавас саргаштаӣ.
 Ҳамчу қавми Мӯсӣ андар ҳарри тех,
 Мондаӣ бар ҷой чил сол, эй сафех! 1795
 Меравӣ ҳар рӯз то шаб ҳарвала,
 Хеш мебинӣ дар аввалмарҳала.
 Нагзарӣ з-ин буъди сесадсола ту,
 То ки дорӣ ишқи он гӯсола ту.
 То ҳаёли иҷл аз ҷоншон нарафт,
 Буд бар эшон тех чун гирдоби зафт.
 Ғайри ин иҷле, к-аз ӯ ёбидаӣ,
 Бениҳоят лутфу неъмат дидаӣ.
 Говтабӣ з-он нақӯихои зафт
 Аз дилат дар ишқи ин гӯсола рафт. 1800

Боре акнун ту зи ҳар ҷузват бипурс,
 Сад забон доранд ин аҷзои хурс.
 Зикри неъматҳои раззоки ҷаҳон,
 Ки ниҳон шуд он дар авроки замон.
 Рӯзу шаб афсонаҷӯёнӣ ту ҷуст,
 Ҷузв-ҷузви ту фасонагӯӣ туст.
 Ҷузв-ҷузват то бирустаст аз адам,
 Чанд шодӣ дидаанду чанд ғам.
 З-он ки белаззат нарӯяд ҳеҷ ҷузв,
 Балки лоғар гардад аз ҳар печ ҷузв. 1805
 Ҷузв монду он хушӣ аз ёд рафт,
 Бал нарафт он, хуфя шуд аз панҷу ҳафт.
 Ҳамчу тобистон, ки аз вай пунба зод,
 Монд пунба, рафт тобистон зи ёд.
 Ё мисоли ях, ки зояд аз шито,
 Шуд шито пинҳону он ях пеши мо.
 Ҳаст он ях з-он суъубат ёдгор,
 Ёдгори сайф дар дай ин симор.
 Ҳамчунон ҳар ҷузв-ҷузват, эй фатӣ!
 Дар танат афсонагӯӣ неъмате. 1810
 Чун зане, ки бист фарзандаш бувад,
 Ҳар яке ҳокии ҳоли х(в)ш бувад.
 Ҳилм набвад бе зи мастию зи лоғ,
 Бе баҳоре кай шавад зоянда боғ?
 Ҳомилону баччагоншон бар канор
 Шуд далели ишқбозӣ бо баҳор.
 Ҳар дарахте дар разоӣ кӯдакон,
 Ҳамчу Марям ҳомил аз шохе ниҳон.
 Гарчи дар об оташе пӯшида шуд,
 Сад ҳазорон каф бар ӯ ҷӯшида шуд. 1815
 Гарчи оташ саҳт пинҳон метанад,
 Каф ба даҳ ангушт ишорат мекунад.
 Ҳамчунин аҷзои мастони висол
 Ҳомил аз тимсолҳои ҳолу қол.
 Дар ҷамоли ҳол вомонда даҳон,
 Чашм ғоиб гашта аз нақши ҷаҳон.
 Он маволид аз заҳи ин чор нест,
 Лочарам манзури ин абсор нест.
 Он маволид аз таҷаллӣ зодаанд,
 Лочарам мастури пардаи содаанд. 1820
 Зода гуфтему ҳақиқат зод нест,
 В-ин иборат ҷуз пайи иршод нест.
 Ҳин, ҳамуш кун, то бигӯяд шох «кул»,
 Булбулӣ мафрӯш бо ин чинс гул.
 Ин гули гӯест пурҷӯшу хурӯш,
 Булбуло, тарки забон кун, бош гӯш.
 Ҳар ду гун тимсоли покизамисол,
 Шохиди адланд бар сирри висол.

Ҳар ду гун хусни латифи муртазо, Шоҳиди аҳболу ҳашри момазо.	1825
Ҳамчу ях, к-андар тамузи мустаҷад Ҳар дам афсонай зимистон мекунад. Зикри он арёҳи сарду замҳарир Андар он азмону айёми асир. Ҳамчу он мева, ки дар вақти шито Мекунад афсонаи лутфи Худо. Қиссаи даври табассумҳои шамс В-он арӯсони чаманро ламсу тамс. Ҳол рафту монд ҷузват ёдгор, Ё аз ӯ вокурс, ё худ ёд ор.	1830
Чун фурӯ гирад ғамат, гар ҷустие, З-он дами навмедкун вочустие. Гуфтияш: «Эй ғуссаи мункир ба ҳол, Ротибай инъомҳоро з-он камол! Гар ба ҳар дам на-т баҳору хуррамист, Ҳамчу чоши гул танат анбори чист? Чоши гул тан, фикри ту ҳамчун гулоб, Мункири гул шуд гулоб, инат учоб».	1835
Аз капихӯёни куфрон қаҳ дареғ, Бар набичӯён нисори меҳру меғ. Он личочи куфр қонуни капист В-он сипосу шуқр минҳочи набист. Бо капихӯён таҳаттукҳо чӣ кард? Бо набирӯён танассукҳо чӣ кард? Дар иморатҳо сагонанду ақур, Дар харобиҳост ганчи иззу нур. Гар набудӣ ин бузуг андар хусуф, Гум накардӣ роҳ чандин файласуф. Зиракону окилон аз гумраҳӣ Дида бар хартум доғи аблаҳӣ.	1840

Боқии қиссаи фақири рӯзиталяб бе воситаи касб

Он яке бечораи муфлис зи дард, Ки зи бечизӣ ҳазорон заҳр х(в)ард, Лоба кардӣ дар намозу дар дуъо, К-эй Худованду ниғаҳбони риё! Бе зи қаҳде офаридӣ мар маро, Бе фани ман рӯзиям деҳ з-ин саро. Панҷ гавҳар додиям дар дурчи сар, Панҷ хисси дигаре ҳам мустатар. «Ло буъадд» ин доду «ло юҳсо» зи ту, Ман калилам аз баёнаш, шармрӯ. Чунки дар халлоқиям танҳо тувӣ, Кори раззоқим ту кун, муставӣ».	1845

Солҳо 3-ӯ ин дуъо бисёр шуд,
 Оқибат зории ӯ бар кор шуд.
 Ҳамчу он шахсе, ки рӯзии ҳалол
 Аз Худо меҳост бе касбу калол.
 Гов овардаш саъодат оқибат,
 Аҳди Довуди ладуннимаъдилат.
 Ин мутайям низ зориҳо намуд,
 Ҳам зи майдони аҷобат гӯ рабуд. 1850
 Гоҳ бадзан мешудӣ андар дуъо
 Аз пайи таъхири подошу чазо.
 Боз ирҷоӣ Худованди карим
 Дар дилаш башшор гаштию заъим.
 Чун шудӣ навмед дар ҷаҳд аз калол,
 Аз ҷаноби Ҳақ шунидӣ, ки «таъол!»
 Хофиз асту рофиъ аст ин Кирдгор,
 Бе аз ин ду барнаёяд ҳеч кор.
 Хафзи арзӣ бину рафӣ осмон,
 Бе аз ин ду нест даврон-ш, эй фалон! 1855
 Хафзу рафӣ ин замин навъе дигар,
 Ним соле шӯра, ниме сабзу тар.
 Хафзу рафӣ рӯзгори бокураб
 Навӣ дигар, ним рӯзу ним шаб.
 Хафзу рафӣ ин мизочи мумтазиҷ,
 Гоҳ сикҳат, гоҳ ранҷурӣ музич.
 Ҳамчуни дон ҷумла аҳволи ҷаҳон,
 Қаҳту ҷазбу сулҳу ҷанг аз ифтигон.
 Ин ҷаҳон бо ин ду пар андар ҳавост,
 3-ин ду ҷонҳо мавтини ҳавфу ричост. 1860
 То ҷаҳон ларзон бувад монанди барг,
 Дар шамоли дар самуми баъсу марг.
 То хуми якрангии Исои мо
 Бишканад нархи хуми садрангро,
 К-он ҷаҳон ҳамчун намаксор омадаст,
 Ҳар чӣ он ҷо рафт, беталвин шудааст.
 Хокро бин, ҳалқи рангорангро
 Мекунад якранг андар гӯрҳо.
 Ин намаксори ҷусуми зоҳир аст,
 Худ намаксори маъонӣ дигар аст. 1865
 Он намаксори маъонӣ маънавист,
 Аз азал он то абад андар навист.
 Ин навиро қуҳнағӣ зиддаш бувад,
 Он навӣ бе зидду бе нидду адад.
 Ончунон к-аз сакли нури Мустафо
 Сад ҳазорон навъ зулмат шуд зиё.
 Аз ҷухуду мушрику тарсову муғ
 Ҷумлағӣ якранг шуд 3-он алпулуг.
 Сад ҳазорон соя кӯтоҳу дароз
 Шуд яке дар нури он хуршеди роз. 1870

На дарозӣ монд, на кӯтах, на паҳн,
 Гуна-гуна соя дар хуршед раҳн.
 Лек якрангӣ, ки андар маҳшар аст,
 Бар баду бар нек кашфу зоҳир аст,
 Ки маъонӣ он ҷаҳон сурат шавад,
 Нақшҳомон дархури ҳислат шавад.
 Гардад он ғаҳ фикр нақши номаҳо,
 Ин батона рӯйи кори чомаҳо.
 Ин замон сирҳо мисоли гови пес,
 Дуки нутқ андар милал садрангрес. 1875
 Навбати садрангӣ асту саддилӣ,
 Олами якранг кай гардад ҷалӣ?
 Навбати занг аст, румӣ шуд ниҳон,
 Ин шаб асту офтоб андар риҳон.
 Навбати гург асту Юсуф зери чоҳ,
 Навбати Қибт асту Фиръавн аст шоҳ.
 То зи ризки бедареги хираханд
 Ин сагонро ҳисса бошад рӯзи чанд.
 Дар даруни беша шерон мунтазир,
 То шавад амри «таъолав» мунташир. 1880
 Пас бурун оянд он шерон зи марҷ,
 Бе ҳичобе Ҳақ намояд дахлу харҷ.
 Ҷавҳари инсон бигирад барру баҳр,
 Песаговон бисмилони рӯзи наҳр.
 Рӯзи наҳри растхези сахмнок
 Муъминонро иду говонро ҳалок.
 Ҷумлаи мургони об он рӯзи наҳр
 Ҳамчу киштиҳо равон бар рӯйи баҳр,
 То ки «яҳлик, ман ҳалак ған баййинаҳ»,
 То ки «янҷу, ман наҷо в-астайқанаҳ». 1885
 То ки бозон ҷониби султон раванд,
 То ки зоғон сӯйи гӯристон раванд,
 К-устухон в-аҷзои саргин ҳамчу нон
 Нукли зоғон омадаст андар ҷаҳон.
 Қанди ҳикмат аз кучо? Зоғ аз кучо?
 Кирми саргин аз кучо? Боғ аз кучо?
 Нест лоиқ ғазви нафсу марди ғар,
 Нест лоиқ уду мушқу куни хар.
 Чун ғазо надҳад занонро ҳеч даст,
 Кай диҳад он, ки чиҳоди акбар аст? 1890
 Ҷуз ба нодир дар тани зан Рустаме,
 Гашта бошад хуфя ҳамчун Маряме,
 Ончунон ки дар тани мардон занон
 Хуфянду мода аз заъфи ҷанон.
 Он ҷаҳон, сурат шавад он модагӣ,
 Ҳар кӣ дар мардӣ надид омодагӣ.
 Рӯзи адлу адл доди дарх(в)ар аст,
 Кафш они по, кулоҳ они сар аст,

То ба матлаб даррасад ҳар толибе,
 То ба ғарби худ равад ҳар ғорибе. 1895
 Нест ҳар матлуб аз толиб дарег,
 Чуфти тобиш шамсу чуфти об меғ.
 Ҳаст дунё қаҳрхонай Кирдгор,
 Қаҳр бин, чун қаҳр кардӣ ихтиёр.
 Устухону мӯйи мақхурон нигар,
 Теғи қаҳр афганда андар баҳру бар.
 Парру пойи мурғ бин бар гирди дом,
 Шарҳи қаҳри Ҳақ кунанда бе калом.
 Мурд ӯ, бар қойи харпушта нишонд, 1900
 В-он ки кухна гашт, ҳам пушта намонд.
 Ҳар касеро чуфт кардӣ адли Ҳақ,
 Пилро бо пилу бақро чинси бақ.
 Мӯниси Аҳмад ба маҷлис қорёр,
 Мӯниси Бӯчаҳл Утба-в Зулхимор.
 Каъбаи Қибрилу қонҳо сидрае,
 Қиблаи абдулбутун шуд суфрае.
 Қиблаи ориф бувад нури висол,
 Қиблаи ақли муфалсиф шуд ҳаёл.
 Қиблаи соҳид бувад Яздони бар, 1905
 Қиблаи мутмеъ бувад ҳамёни зар.
 Қиблаи маъниварон сабру диранг,
 Қиблаи суратпарастон нақши санг.
 Қиблаи ботиннишинон зулминан,
 Қиблаи зохирпарастон рӯйи зан.
 Ҳамчунин бармешумар тоза-в қухун
 В-ар малулӣ, рав, ту қори хеш қун.
 Ризки мо дар қоси заррин шуд уқор
 В-он сагонро оби тутмочу тағор.
 Лоики он ки бад-ӯ хӯ додаем, 1910
 Дархури он ризқ бифристодаем.
 Хӯйи онро ошиқи нон кардаем,
 Хӯйи инро масти қонон кардаем.
 Чун ба хӯйи худ хушию хуррамай,
 Пас, чӣ аз дархурди хӯят мерамай?
 Модағӣ хуш омадат? Чодар бигир,
 Рустамӣ хуш омадат? Ханҷар бигир.
 Ин суҳан поён надорад в-он фақир
 Гаштааст аз захми дарवेशӣ ақир.

**Қиссаи он ганҷнома, ки паҳлӯи қуббае рӯй ба қибла қун
 ва тир дар камон неҳ, он ҷо ки афтад, ганҷ аст**

Дид дар ҳоб ӯ шабею ҳоб қу?
 Воқияй беҳоб сӯфирост хӯ. 1915

Ҳотифе гуфташ, ки эй дида таъаб!
 Рукъае дар машқи варрокон талаб.
 Хуфя з-он варрок, к-ит ҳамсоя аст,
 Сӯйи коғазпораҳош овар ту даст.
 Рукъае шаклаш чунин, рангаш чунин,
 Бас бихон онро ба хилват, эй ҳазин!
 Чун бидуздӣ он зи варрок, эй писар!
 Пас, бурун рав з-анбӯхию шӯру шар.
 Ту бихон онро ба худ дар хилвате,
 Ҳин, маҷӯ дар хондани он ширкате. 1920
 В-ар шавад он фош ҳам, ғамгин машав,
 Ки наёбад ғайри ту з-он ним чав.
 В-ар кашад он дер, хон! Зинҳор! Ту
 Вирди худ кун дам ба дам «ло тақнату».
 Ин бигуфту дасти худ он муждавар
 Бар дили ӯ зад, ки рав, заҳмат бибар.
 Чун ба хеш омад зи ғайбат он чавон,
 Менагунҷид аз фарах андар чаҳон.
 Заҳраи ӯ бардаридӣ аз қалақ,
 Гар набудӣ рифқу ҳифзу лутфи Ҳақ. 1925
 Як фараҳ он, к-аз паси шашсад ҳичоб
 Гӯши ӯ бишинид аз ҳазрат ҷавоб.
 Аз ҳучуб чун ҳисси шамъаш даргузашт,
 Шуд сарафрозу зи гардун баргузашт,
 Ки бувад, к-он ҳисси шамъаш з-эътибор,
 З-он ҳичоби ғайб ҳам ёбад гузор.
 Чун гузора шуд ҳавосаш аз ҳичоб,
 Пас, паёнай гардадаш диду хитоб.
 Ҷониби дуккони варрок омад ӯ,
 Даст мебурд ӯ ба машқаш сӯ ба сӯ. 1930
 Пеши чашмаш омад он мактуб зуд
 Бо аломоте, ки хотиф гуфта буд.
 Дар бағал зад, гуфт: «Ҳоча, хайр бод,
 Ин замон вомерасам, эй устод!»
 Рафт кунчи хилвате в-онро бихонд
 В-аз таҳайюр волаву ҳайрон бимонд,
 Ки бад-ин сон ганҷномай бебаҳо
 Чун фитода монд андар машқҳо?
 Боз андар хотираш ин фикр част,
 К-аз пайи ҳар чиз Яздон ҳофиз аст. 1935
 Кай гузорад ҳофиз андар иқтиноф,
 Ки касе чизе рабояд аз газоф?
 Гар биёбон пур шавад зарру нуқуд,
 Бе ризои Ҳақ ҷаве натвон рабуд.
 В-ар бихонӣ сад сухуф бе сактае,
 Бе қадар ёдат намонад нуқтае.
 В-ар кунӣ хидмат, нахонӣ як китеб,
 Илмҳои нодира ёбӣ зи чеб.

Шуд зи чайб он каффи Мӯсо завфишон,
 К-он фузун омад зи моҳи осмон, 1940
 К-он ки мечустӣ зи чархи бониҳеб,
 Сар баровардаст, эй Мӯсо, зи чеб.
 То бидонӣ, к-осмонҳои самӣ
 Хаст акси мудракоти одамӣ.
 Не ки аввал дасти Яздони мачид
 Аз ду олам пештар ақл офарид?
 Ин суҳан пайдову пинҳон аст бас,
 Ки набошад маҳрами анқо мағас.
 Боз сӯйи қисса бозо, эй писар!
 Қиссаи ганҷу фақир овар ба сар. 1945

Тамомии қиссаи он фақир ва нишони ҷои он ганҷ

Андар он руқъа набишта буд ин,
 Ки буруни шаҳр ганҷе дон дафин.
 Он фалон қубба, ки дар вай машҳад аст,
 Пушти ӯ дар шаҳру дар дар фадфад аст.
 Пушт бо вай кун ту, рӯ дар қибла ор,
 В-онгаҳон аз қавс тире даргузор.
 Чун фигандӣ тир аз қавс, эй суъод!
 Баркан он мавзеъ, ки тират уфтод.
 Пас камони саҳт овард он фато,
 Тир парронид дар саҳни фазо. 1950
 Зу табар оварду бел ӯ шоди шод,
 Канд он мавзеъ, ки тираш уфтод.
 Кунд шуд ҳам ӯву ҳам белу табар,
 Худ надид аз ганҷи пинҳоне асар.
 Ҳамчуни ҳар рӯз тир андохтӣ,
 Лек ҷойи ганҷро нашнохтӣ.
 Чунки инро пеша қард ӯ бардавом,
 Фучфуче дар шаҳр афтоду авом.

Фош шудани хабари ин ганҷ ва расидан ба гӯши подшоҳ

Пас хабар қарданд султонро аз ин
 Он гурӯҳе, ки буданд андар камин. 1955
 Арза қарданд он суҳанро зердаст,
 Ки фалоне ганҷнома ёфтаст.
 Чун шунид ин шахс, к-ин бо шах расид,
 Ҷуз ки таслиму ризо чора надид.
 Пеш аз он, к-ишканча бинад з-он қубод,
 Руқъаро он шахс пеши ӯ ниҳод.
 Гуфт: «То ин руқъаро ёбидаам,
 Ганҷ нею ранҷ беҳад дидаам.

Худ нашуд як ҳабба аз ганҷ ошкор,
 Лек печидам бaсе ман ҳамчу мор. 1960
 Муддати моҳе чунинам талхком,
 Ки зиёну суди ин бар ман ҳаром.
 Бу, ки бахтат барканад з-ин кон ғито,
 Эй шаҳи пирӯзчангу дизгушо».
 Муддати шаш моҳу афзун подшоҳ
 Тир меандохту бармеканд чоҳ.
 Ҳар кучо сахтакамоне буд чувт,
 Тири дод андохту ҳар сӯ ганҷ чувт.
 Ғайри ташвишу ғаму томот не,
 Ҳамчу анқо, ном фошу зот не. 1965

Навмед шудани он подшоҳ аз ёфтани он ганҷ ва малул шудани ӯ аз талаби он

Чунки таъвиқ омад андар арзу тӯл,
 Шоҳ шуд з-он ганҷ дилсеру малул.
 Даштхоро газ-газ он шаҳ чоҳ канд,
 Руқъаро аз ҳашм пеши ӯ фиганд.
 Гуфт: «Гир ин руқъа, к-иш осор нест,
 Ту бад-ин авлотарӣ, к-ит кор нест.
 Нест ин кори касе, к-иш ҳаст кор,
 Ки бисӯзад гул, бигардад гирди хор.
 Нодир афтад, аҳли ин мохулиё 1970
 Мунтазир, ки рӯяд аз оҳан гиё.
 Сахтҷоне бояд ин фанро чу ту,
 Ту ки дорӣ чони сахт, инро бичӯ.
 Гар наёбӣ, набвадад ҳаргиз малол
 В-ар биёбӣ, он ба ту кардам ҳалол».
 Ақл роҳи ноумедӣ кай равад?
 Ишқ бошад, к-он тараф бар сар давад.
 Лоуболӣ ишқ бошад, не хирад,
 Ақл он чӯяд, к-аз он суде барад.
 Турктозу тангудозу беҳаё,
 Дар бало чун санги зерӣ осӣё. 1975
 Сахтрӯе, ки надорад ҳеч пушт,
 Баҳраҷӯиро даруни ҳеш кушт.
 Пок мебозад, набошад муздҷӯ,
 Ончунон ки пок мегирад зи ҳу.
 Медихад Ҳақ ҳастияш бе иллате,
 Месупорад боз бе иллат фатӣ,
 Ки футувват додани беиллат аст,
 Покбозӣ хориҷи ҳар миллат аст.
 З-он ки миллат фазл чӯяд ё ҳалос,
 Покбозонанд қурбонони хос. 1980

Не Худоро имтихоне мекунанд,
Не дари суду зиёне мезананд.

**Боздодани шоҳ ганҷномаро ба он фақир, ки бигир,
мо аз сари он бархостем**

Чунки рукъай ганчи пурушӯбро
Шаҳ мусаллам дошт он макрубро,
Гашт эмин ӯ зи хасмону зи неш,
Рафту мепечид дар савдои хеш.
Ёр кард ӯ ишқи дардандешро,
Калб лесад хеш реши хешро.
Ишқро дар печиши худ ёр нест,
Маҳрамаш дар деҳ яке дайёр нест. 1985
Нест аз ошиқ касе девонатар,
Ақл аз савдои ӯ кӯр асту кар.
З-он ки ин девонагии ом нест,
Тиббро иршоди ин аҳком нест.
Гар табиберо расад з-ин гун чунун,
Дафтари тибро фуру шӯяд ба хун.
Тибби чумлай ақло манкуши ӯст,
Рӯйи чумлай дилбарон рӯпӯши ӯст.
Рӯй дар рӯйи худ ор, эй ишқкеш!
Нест, эй мафтун, туро чуз хеш хеш. 1990
Қибла аз дил сохт омад дар дуъо,
«Лайса лил-инсони илло мо саъо».
Пеш аз он, к-ӯ посухе бишнида буд,
Солҳо андар дуъо печида буд.
Бе иҷобат бар дуъоҳо метанид,
Аз қарам лаббайки пинҳон мешунид.
Чунки бедаф ракс мекард он алил
З-эътимоди чуди халлоқи ҷалил,
Сӯйи ӯ на хотифу на пайк буд,
Гӯши уммедаш пур аз лаббайк буд. 1995
Бе забон мегуфт уммедаш «таъол»,
Аз дилаш мерӯфт он даъват малол.
Он кабӯтарро, ки бом омӯхтаст,
Ту махон, мерон-ш, к-он пардӯхта-ст.
Эй Зиёулҳақ Ҳусомуддин, бирон-ш,
К-аз мулоқоти ту баррустаст чон-ш.
Гар биронӣ, мурғи ҷонаш аз газоф
Ҳам ба гирди боми ту орад тавоф.
Чинаву нуқлаш ҳама бар боми туст,
Парзанон бар авҷ масти доми туст. 2000
Гар даме мункир шавад дуздона рӯҳ
Дар адои шукрат, эй фатҳу футӯҳ!

Шаҳнаи ишку мукарраккинааш
Ташти оташ мениҳад бар синааш,
Ки биё сӯи маху бигзар зи гард,
Шоҳи ишқат хонд, зугар бозгард.
Гирди ин бому кабӯтархона ман
Чун кабӯтар пар занам мастона ман.
Чабрайили ишқаму сидрам туй,
Ман сақимам, Иси Марям туй. 2005
Чӯш деҳ он баҳри гавҳарборро,
Хуш бипурс имрӯз ин беморро.
Чун ту они ӯ шудӣ, баҳр они ӯст,
Гарчи ин дам навбати бухрони ӯст.
Ин худ он нола-ст, к-ӯ қард ошқор,
Он чи пинҳон аст, ё раб! Зинҳор!
Ду даҳон дорем гӯё ҳамчу най,
Як даҳон пинҳон-ст дар лабҳои вай.
Як даҳон нолон шуда сӯи шумо,
Ҳой-ҳуёе дарфиганда дар ҳаво. 2010
Лек донад ҳар кӣ ўро манзар аст,
Ки фағони ин саре ҳам з-он сар аст.
Дамдамай ин ной аз дамҳои ӯст,
Ҳой-ҳуӣ рӯҳ аз ҳайҳои ӯст.
Гар набудӣ бо лабаш найро самар,
Най ҷаҳонро пур накардӣ аз шакар.
Бо кӣ хуфӣ в-аз чӣ паҳлӯ хостӣ?
Ки чунин пурчӯш чун дарестӣ.
Ё «абиту инда раббӣ» хондӣ,
Дар дили дарёи оташ рондӣ. 2015
Наъраи «ё нору кунӣ борида»
Исматӣ ҷони ту гашт, эй муқтадо!
Эй Зиёулҳақ Ҳусомӣ дину дил!
Қай тавон андуд хуршеде ба гил?
Қасд кардастанд ин гилпораҳо,
Ки бипӯшонанд хуршеди туро.
Дар дили қуҳ лаълоҳи даллоли туст,
Боғҳо аз ханда молмоли туст.
Маҳраи мардитро қу Рустаме?
То зи сад хирман яке чав гуфтам. 2020
Чун бихоҳам, к-аз сират оҳе кунам,
Чун Алӣ сарро фуру чоҳе кунам.
Чунки ихвонро дили кинавар аст,
Юсуфамро қарӣ ҷаҳ авлотар аст.
Маст гаштам, ҳеш бар ғавғо занам,
Ҷаҳ чӣ бошад? Хайма бар саҳро занам.
Бар қави ман неҳ шароби оташин,
В-он ғаҳ он қару қари мастона бин.
Мунтазир, гу бош бе ганҷ он қави,
З-он ки мо қарам ин дам дар асир. 2025

Аз Худо хоҳ, эй фақир, ин дам паноҳ,
 Аз мани гарқашуда ёрӣ маҳоҳ,
 Ки маро парвои он иснод нест,
 Аз худо аз риши хешам ёд нест.
 Боди сиблат кай бигунчад в-оби рӯ
 Дар шаробе, ки нагунчад тори мӯ.
 Дардех, эй соқӣ, яке ратле гарон,
 Хочаро аз ришу сиблат вораҳон.
 Нахваташ бар мо сиболе мезанад,
 Лек риш аз рашки мо бармеканад. 2030
 Моти ӯву моти ӯву моти ӯ,
 Ки ҳамедонем тазвироти ӯ.
 Аз паси сад сол он-ч ояд аз ӯ,
 Пир мебинад муайян мӯ ба мӯ.
 Андар ойина чӣ бинад марди ом?
 Ки набинад пир андар хишти хом.
 Он чи лаҳёнӣ ба хонай худ надид,
 Ҳаст бар кӯса якояк он падид.
 Рав ба дарёе, ки моҳизодаӣ,
 Ҳамчу ҳас дар риш чун афтодаӣ? 2035
 Ҳас най, дур аз ту рашки гавҳарӣ,
 Дар миёни мавчу баҳр авлотарӣ.
 Баҳри вуҳдон аст, чуфту завҷ нест,
 Гавҳару моҳӣ-ш ғайри мавҷ нест.
 Эй муҳолу эй муҳол ишироки ӯ,
 Дур аз он дарёву мавчи поки ӯ.
 Нест андар баҳр ширку печ-печ,
 Лек бо аҳвал чӣ гуям? Ҳеч-ҳеч.
 Чунки чуфти аҳвалонем, эй шаман!
 Лозим ояд мушрикона дам задан. 2040
 Он якие он суйи васф асту ҳол,
 Чуз дуй н-ояд ба майдони мақол.
 Ё чу аҳвал ин дуиро нӯш кун,
 Ё даҳон бардӯзу хуш хомӯш кун.
 Ё ба навбат, гаҳ сукуту гаҳ калом,
 Аҳвалона табл мезан, вассалом.
 Чун бибинӣ маҳраме, гӯ сирри чон,
 Гул бибинӣ, наъра зан чун булбулон.
 Чун бибинӣ машки пурмакру маҷоз,
 Лаб бибанду хештанро хунб соз. 2045
 Душмани об аст, пеши ӯ маҷунб,
 В-арна санги чаҳли ӯ бишкаст хунб.
 Бо сиёсатҳои ҷохил сабр кун,
 Хуш мудоро кун ба ақли «мин ладун».
 Сабр бо ноаҳл аҳлонро ҷилист,
 Сабр софӣ мекунад, ҳар ҷо дилест.
 Оташи Намруд Иброҳимро
 Сафвати ойина омад дар ҷило.

Чаври куфри нӯҳиёну сабри Нӯх
Нӯхро шуд сайкали мирёоти рӯх.

2050

Ҳикояти муриди Шайх Абулҳасани Харақонӣ, қадда- саллоҳу сирраҳу

Рафт дарвеше зи шаҳри Толиқон
Баҳри сити Булҳусайни Хориқон.
Кӯҳхо бибриду водии дароз
Баҳри диди шайхи босидку ниёз.
Он чи дар раҳ дид аз ранчу ситам,
Гарчи дархурд аст, кӯтах мекунам.
Чун ба мақсад омад аз раҳ он чавон,
Хонаи он шоҳро ҷуст ӯ нишон.
Чун ба сад ҳурмат бизад ҳалқай дараш,
Зан бурун кард аз дари хона сараш,
Ки чӣ меҳохӣ? Бигӯ, эй зулкарам!
Гуфт: «Бар қасди зиёрат омадам».
Хандае зад зан, ки хих-хих! Риш бин,
Ин сафаргирию ин ташвиш бин.
Худ туро коре набуд он ҷойгоҳ?
Ки ба беҳуда кунӣ ин азми роҳ.
Иштиҳои гӯлгардӣ омадат?
Ё малулии ватан ғолиб шудат?
Ё магар деват душоҳа барниҳод?
Бар ту васвоси сафарро дар гушод».
Гуфт нофарчому фахшу дамдама,
Ман натонам бозгуфтан он ҳама.
Аз масал в-аз ришханди беҳисеб
Он мурид афтод аз ғам бар нишеб.

2055

2060

Пурсидани он ворид аз ҳарамии шайх, ки шайх кучост? Кучо чӯем? Ва ҷавоби нофарчом гуфтани ҳарамии шайх

Ашқаш аз дида бичасту гуфт ӯ
Бо ҳама: «Он шоҳи ширинном ку?»
Гуфт: «Он солуси зарроқи тихӣ,
Доми гӯлону каманди гумраҳӣ.
Сад ҳазорон хомришон ҳамчу ту
Уфтода аз вай андар сад уту.
Гар набинишу саломат вораваӣ,
Хайри ту бошад, нагардӣ 3-ӯ ғавӣ.
Лофкеше, косалесе, таблхор,
Бонги таблаш рафта атрофи диёр.
Сибтиянд ин қавму ғӯсолапараст,
Дар чунин гове чӣ мемоланд даст?

2065

«Чифату-л-лайл» асту «баттолу-н-наҳор»,
 Ҳар кӣ ӯ шуд ғарраи ин таблҳор.
 Хиштаанд ин қавм сад илму камол,
 Макру тазвире гирифта, кин-ст хол. 2070
 Оли Мӯсо ку? Дарего, то кунун
 Обидони иҷдро резанд хун.
 Шаръу тақворо фиғанда сӯйи пушт,
 Ку Умар? Ку амри маъруфе дурушт?
 К-ин ибохат з-ин ҷамоъат фош шуд,
 Рухсати ҳар муфсиди қаллош шуд.
 Ку раҳи пайғамбару асҳоби ӯ?
 Ку намозу субҳаву одоби ӯ?»

Ҷавоб гуфтани мурид ва заҷр кардани мурид он таъёнаро аз куфру беҳуда гуфтан

Бонг бар вай зад ҷавону гуфт: «Бас,
 Рӯзи равшан аз кучо омад асас? 2075
 Нури мардон машрику мағриб гирифт,
 Осмонҳо сачда карданд аз шигифт.
 Афтоби Ҳақ баромад аз ҳамал,
 Зери ҷодар рафт хуршед аз ҳачал.
 Туррахоти чун ту Иблисе маро
 Кай бигардонад зи хоки ин саро?
 Ман ба боде н-омадам ҳамчун саҳоб,
 То ба гарде бозгардам з-ин ҷаноб.
 Иҷл бо он нур шуд қиблай қарам, 2080
 Қибла бе он нур шуд куфру санам.
 Ҳаст ибохат, к-аз ҳаво омад залол,
 Ҳаст ибохат, к-аз Худо омад камол.
 Куфр имон гашту дев ислом ёфт,
 Он тараф, к-он нури беандоза тофт.
 Мазҳари изз асту маҳбубӣ ба Ҳақ,
 Аз ҳамай каррубиён бурда сабақ.
 Сачда Одамро, баёни сабки ӯст,
 Сачда орад мағзро пайваста пӯст.
 Шамъи Ҳақро пуф кунӣ ту, эй аҷуз!
 Ҳам ту сӯзӣ, ҳам сарат, эй гандапӯз! 2085
 Кай шавад дарё зи пӯзи сағ наҷис?
 Кай шавад хуршед аз пуф мунтамис?
 Ҳукм бар зоҳир агар ҳам мекунӣ,
 Чист зоҳиртар, бигӯ з-ин равшанӣ?
 Ҷумла зоҳирҳо ба пеши ин зухур
 Бошад андар ғояти нақсу қусур.
 Ҳар кӣ бар шамъи Худо орад пуф ӯ,
 Шамъ кай мирад? Бисӯзад пӯзи ӯ.
 Чун ту хуффошон, басе бинанд хоб,
 К-ин ҷаҳон монад ятим аз офтоб. 2090

Мавҷҳои тези дарёҳои рӯх
 Ҳаст сад чандон, ки буд тӯфони Нӯх.
 Лек андар чашми Канъон мӯй руст,
 Нӯху киштиро биҳишту кӯх чуст.
 Кӯху Канъонро фуру бурд он замон
 Ниммавҷе то ба қаъри имтиҳон.
 Маҳ фишонад нуру сағ ваъ-ваъ кунад,
 Сағ зи нури моҳ кай мартаъ кунад?
 Шабравону ҳамраҳони маҳ ба тағ,
 Тарки рафтани кай кунанд аз бонги сағ? 2095
 Чузв сӯйи кул давон монанди тир,
 Кай кунад вақф аз пайи ҳар гандапир?
 Чони шаръу чони тақво ориф аст,
 Маърифат маҳсули зуҳду солиф аст.
 Зуҳд андар коштан кӯшидан аст,
 Маърифат он киштро рӯйидан аст.
 Пас, чу тан бошад ҷиходу эътиқод,
 Чони ин киштан набот асту ҳасод.
 Амри маъруф ӯву ҳам маъруф ӯст,
 Кошифи асрору ҳам макшуф ӯст. 2100
 Шоҳи имрӯзинаву фардои мост,
 Пӯст бандай мағзи нағзаш доимост.
 Чун «аналҳак» гуфт шайху пеш бурд,
 Пас гулӯи ҷумла кӯронро фишурд.
 Чун «ано»-и банда «ло» шуд аз вучуд,
 Пас, чӣ монад? Ту бияндеш, эй ҷухуд!
 Гар туро чашмест, бигшо, дарнигар,
 Баъди «ло», охир, чӣ мемонад дигар?
 Эй бурида он лабу ҳалқу даҳон,
 Кӣ кунад туф сӯйи маҳ ё осмон? 2105
 Туф ба рӯяш бозгардад бе шаке,
 Туф сӯйи гардун наёбад маслаке.
 То киёмат туф бар ӯ борад зи раб
 Ҳамчу таббат бар равони Бӯлаҳаб.
 Таблу роят ҳаст мулки шаҳрёр,
 Сағ касе, ки хонад ӯро талбхор.
 Осмонҳо бандаи моҳи вайанд,
 Шарқу мағриб ҷумла нонҳои вайанд.
 З-он ки «лавлок» аст бар тавқеъи ӯ,
 Ҷумла дар инъому дар тавзеъи ӯ. 2110
 Гар набудӣ ӯ, наёбидӣ фалак,
 Гардишу нуру маконии малак.
 Гар набудӣ ӯ, наёбидӣ бихор
 Ҳайбату моҳию дурри шохвор.
 Гар набудӣ ӯ, наёбидӣ замин
 Дар даруна ганҷу берун ёсамин.
 Ризқҳо ҳам ризқхорони вайанд,
 Меваҳо лабхушки борони вайанд.

Хин, ки маъкус аст дар амр ин гирех,
 Садкабахши хешро садқа бидех. 2115
 Аз фақир астат ҳама зарру ҳарир,
 Хин, ғаниро деҳ зақоте, эй фақир!
 Чун ту нанге чуфти он мақбулрӯх,
 Чун аёли кофир андар ақди Нӯх.
 Гар набудӣ нисбати ту з-ин саро,
 Пора-пора кардаме ин дам туро.
 Додаме он Нӯхро аз ту халос,
 То мушарраф гаштаме ман дар қисос.
 Лек бо хонай шаҳаншоҳи заман
 Инчунин густохие н-ояд зи ман. 2120
 Рав, дуё кун, ки сағи ин мавтинӣ,
 В-арна акнун кардаме ман карданӣ».

Вогаштани мурид аз вусоқи шайх ва пурсидан аз мардум ва нишон додани эшон, ки шайх ба фалон беша рафтааст

Баъд аз он пурсон шуд ӯ аз ҳар касе,
 Шайхро меҷуст аз ҳар сӯ басе.
 Пас касе гуфташ, ки он кутби диёр
 Рафт, то хезум кашад аз кӯҳсор.
 Он муриди зулфиқорандеш тафт
 Дар ҳавои шайх сӯйи беша рафт.
 Дев меовард пеши ҳуши мард
 Васваса, то ҳуфя гардад маҳ зи гард, 2125
 К-инчунин занро чаро ин шайхи дин
 Дорад андар хона ёру ҳамнишин?
 Зиддро бо зидд инос аз қучо?
 Бо имомуннос наснос аз қучо?»
 Боз ӯ «лоҳавл» мекард оташин,
 К-эътирози ман бар ӯ қуфр асту кин.
 Ман кӣ бошам бо тасарруфҳои Ҳақ?
 Ки барорад нафси ман ишколу дақ.
 Боз нафсаи ҳамла меовард зуд
 З-ин таарруф дар дилаш чун қохдуд, 2130
 Ки чӣ нисбат девро бо Ҷабрайил?
 Ки бувад бо ӯ ба суҳбат ҳаммақил.
 Чун тавонад сохт бо Озар Халил?
 Чун тавонад сохт бо раҳзан далел?

Ёфтани мурид муродро ва мулоқоти ӯ бо шайх наздики он беша

Андар ин буд ӯ, ки шайхи номдор
 Зуд пеш афтод бар шере савор.

Шери гуррон хезумашро мекашид,
 Бар сари хезум нишаста он саъид.
 Тозиёна-ш мори нар буд аз шараф,
 Морро бигрифта чун харзан ба каф. 2135
 Ту якин медон, ки ҳар шайхе, ки ҳаст,
 Ҳам саворӣ мекунад бар шери маст.
 Гарчи он маҳсуи ин маҳсуи нест,
 Лек он бар чашми ҷон малбус нест.
 Сад ҳазорон шер зери ронашон
 Пеши дидаи ғайбдон хезумкашон.
 Лек як-якро Худо маҳсуи кард,
 То ки бинад низ ӯ, ки нест мард.
 Дидаш аз дуру бихандид он хидев,
 Гуфт: «Онро машнав, эй мафтунӣ дев!» 2140
 Аз замири ӯ бидонист он ҷалил,
 Ҳам зи нури дил, бале «ниъма-д-далел».
 Хонд бар вай як ба як он зифунун,
 Он чи дар раҳ рафт бар вай то кунун.
 Баъд аз он дар мушкили инкори зан
 Баркушод он хушсароянда даҳан,
 К-он таҳаммул аз ҳавои нафс нест,
 Он ҳаёли нафси туст, он ҷо маист.
 Гар на сабрам мекашидӣ бори зан,
 Кай кашидӣ шери нар бегори ман? 2145
 Уштурони бухтиям андар сабақ
 Масту беҳуд зери маҳмилҳои Ҳақ.
 Ман наям дар амру фармон нимҳом,
 То бияндешам ман аз ташнеъи ом.
 Оми мову хоси мо фармони ӯст,
 Ҷони мо бар рӯ давон ҷӯёни ӯст.
 Фардии мо, ҷуфтии мо н-аз ҳавост,
 Ҷони мо чун муҳра дар дасти Худост.
 Нози он аблаҳ кашему сад ҷу ӯ,
 На зи ишқи рангу на савдои бў. 2150
 Ин қадар худ дарси шогирдони мост,
 Карру фарри малҳамай мо то кучост?
 То кучо? Он ҷо ки ҷоро роҳ нест,
 Ҷуз сано барки маҳи Аллоҳ нест.
 Аз ҳама авҳому тасвиrotи дур,
 Нури нури нури нури нури нур.
 Баҳри ту аз паст кардам гуфтугӯ,
 То бисозӣ бо рафиқи зиштхӯ.
 То кашӣ хандону хуш бори ҳарач
 Аз пайи «ас-сабру мифтоҳу-л-фарач». 2155
 Чун бисозӣ бо ҳасии ин ҳасон,
 Гардӣ андар нури суннатҳо расон,
 К-анбиё ранчи ҳасон бас дидаанд,
 Аз ҷунин морон бале печидаанд.

Чун муроду ҳукми Яздони ғафур
 Буд дар қидмат таҷаллию зуҳур.
 Бе зи зидде зиддро натвон намуд
 В-он шаҳи бемисро зидде набуд.

Ҳикмат дар «иннӣ ҷоилун фи-л-арзи халифатун»

Пас халифа сохт соҳибсинае,
 То бувад шоҳишро ойинае. 2160
 Пас сафои беҳудодаш дод ӯ
 В-он ғаҳ аз зулмат зидаш бинҳод ӯ.
 Ду алам барсохт испеду сиёҳ,
 Он яке Одам, дигар Иблиси роҳ.
 Дар миёни он ду лашкаргоҳи зафт
 Ҷолишу пайкор, он чи рафт, рафт.
 Ҳамчунон даври дувум Ҳобил шуд,
 Зидди нури поки ӯ Қобил шуд.
 Ҳамчунон ин ду алам аз адлу ҷавр
 То ба Намруд омад андар давр давр. 2165
 Зидди Иброҳим гашту ҳасми ӯ
 В-он ду лашкар кингузори ҷангҷӯ.
 Чун дарозий ҷанг омад ноҳ(в)ашаш,
 Файсали он ҳар ду омад оташаш.
 Пас ҳакам кард оташерову нукар,
 То шавад ҳал мушкили он ду нафар.
 Давр-даври қарн-қарн ин ду фарик
 То ба Фиръавну ба Мӯсои шафиқ.
 Солҳо андар миёншон ҳарб буд,
 Чун зи ҳад рафту малули мефузуд. 2170
 Оби дарёро ҳакам созид Ҳақ,
 То кӣ монад? Кӣ барад з-ин ду сабақ?
 Ҳамчунон то даври таври Мустафо
 Бо Абӯҷаҳл он сипаҳдори ҷафо.
 Ҳам нукар созид аз баҳри Самуд,
 Сайҳае, ки ҷонашонро даррабуд.
 Ҳам нукар созид баҳри қавми Од,
 Зудҳезе, тезрав, яъне ки бод.
 Ҳам нукар созид бар Қорун зи кин,
 Дар ҳалимий ин замин пӯшид кин, 2175
 То ҳалимии замин шуд ҷумла қаҳр,
 Бурд Қорунрову ганҷашро ба қаҳр.
 Лукмаеро, ки сутуни ин тан аст,
 Дафъи теги ҷӯъ нон чун ҷавшан аст.
 Чунки Ҳақ қаҳре ниҳад дар нони ту,
 Чун хуноқ он нон бигирад дар гулӯ.
 Ин либосе, ки зи сармо шуд мучир,
 Ҳақ диҳад онро мизочи замҳарир,

То шавад бар тан-т ин чуббай шигарф,
 Сард ҳамчун ях, газанда ҳамчу барф. 2180
 То гурези аз вашак, ҳам аз ҳарир,
 3-ӯ паноҳ оӣ ба сӯи замҳарир.
 Ту ду кулла нестӣ, як куллай,
 Ғофил аз қиссай азоби зуллай.
 Амри Ҳақ омад ба шаҳристон дех:
 «Хонаву деворро соя мадех.
 Монеси борон мабошу офтоб»,
 То бад-он мурсал шуданд уммат шитоб,
 Ки бимурдем аглаб, эӣ меҳтар, амон,
 Боқияш аз дафтари тафсир хон. 2185
 Чун асоро мор кард он чустдаст,
 Гар туро ақлест, он нукта бас аст.
 Ту назар дорӣ, валек имъон-ш нест,
 Чашмаи афсурда асту кардаест.
 3-ин ҳамегӯяд нигорандаӣ фикар,
 Ки бикун, эӣ банда, имъони назар.
 Он намехоҳад, ки оҳан кӯб сард,
 Лек: «Эӣ пӯлод, бар Довуд гард».
 Тан бимурдат? Сӯи Исрофил рон,
 Дил фасурдат? Рав ба хуршеди равон. 2190
 Дар ҳаёл азбаски гаштӣ муктасӣ,
 Нак, ба суфастоии бадзан расӣ.
 Ё худ аз лубби хирад маъзул буд,
 Шуд зи ҳис маҳруму маъзул аз вучуд.
 Ҳин, суханхо! Навбати лабҳойӣ аст,
 Гар бигӯӣ халкро, расвойӣ аст.
 Чист имъон? Чашмаро кардан равон,
 Чун зи тан ҷон раст, гӯяндаш: равон.
 Он ҳакимеро, ки ҷон аз банди тан
 Бозрасту шуд равон андар ҷаман, 2195
 Ду лақабро ё бар ин ҳар ду ниҳод
 Баҳри фарқ, эӣ офарин бар ҷон-ш бод!
 Дар баёни он ки бар фармон равад,
 Гар гулуро хор хоҳад, он шавад.

Муъҷизаи Ҳуд, алайҳиссалом, дар таҳаллуси

муъминони уммат ба вақти нузули бод

Муъминон аз дасти боди зойира
 Ҷумла биншастанд андар дойира.
 Бод тӯфон буду каштӣ лутфи ҳу,
 Бас чунин киштию тӯфон дорад ё.
 Подшоҳеро Ҳудо киштӣ кунад,
 То ба хирси хеш бар сафҳо занад. 2200

Қасди шаҳ он на, ки халқ омин шаванд,
 Қасдаш он, ки мулк гардад пойбанд.
 Он харосӣ медавад, қасдаш халос
 То биёбад ӯ зи захм он дам манос.
 Қасди ӯ он на, ки обе баркашад,
 Ё ки кунҷидро бад-он равған кунад.
 Гов биштобад зи бими захми сахт,
 На барои бурдани гардуну рахт.
 Лек додаш Ҳақ чунин хавфи ваҷаъ,
 То масолах ҳосил ояд дар табаъ. 2205
 Ҳамчунон ҳар косибе андар дуқон
 Баҳри худ кӯшад, на ислоҳи ҷаҳон.
 Ҳар яке пурдари ҷӯяд марҳаме,
 Дар табаъ коим шуда 3-ин оламе.
 Ҳақ сутуни ин ҷаҳон аз тарс сохт,
 Ҳар яке аз тарс ҷон дар қор бохт.
 Ҳамд Эзадро, ки тарсери чунин
 Қард ӯ меъмору ислоҳи замин.
 Ин ҳама тарсандаанд аз неку бад,
 Ҳеч тарсанда натарсад худ зи х(в)ад. 2210
 Пас, ҳақиқат бар ҳама ҳоким қасест,
 Ки қариб аст ӯ, агар маҳсус нест.
 Ҳаст ӯ маҳсус андар макмане,
 Лек маҳсуси ҳиси ин хона не.
 Он ҳисе, ки Ҳақ бар он ҳис музҳар аст,
 Нест ҳисси ин ҷаҳон, он диғар аст.
 Ҳисси ҳайвон гар бидидӣ он сувар,
 Боязиди вақт будӣ гову ҳар.
 Он ки танро мазҳари ҳар рӯҳ қард,
 В-он ки киштиро Буроқи Нӯҳ қард, 2215
 Гар бихоҳад айни киштиро ба хӯ,
 Ӯ кунад тӯфони ту, эй нурҷӯ!
 Ҳар дамаи тӯфону киштӣ, эй муқил!
 Бо ғаму шодит қард ӯ муттасил.
 Гар набинӣ киштию дарё ба пеш,
 Ларзаҳо бин дар ҳама аҷзои хеш.
 Чун набинад асли тарсаширо уюн,
 Тарс дорад аз ҳаёли гунагун.
 Мушт бар аъмо занад як қилфи маст,
 Кӯр пиндорад, лағадзан уштур аст. 2220
 3-он ки он дам бонги уштур мешунид,
 Кӯрро гӯш аст ойина, на дид.
 Боз гӯяд кӯр на, ин санг буд,
 Ё магар аз қуббаи пуртанг буд.
 Ин набуду ӯ набуду он набуд,
 Он ки ӯ тарс офарид, инҳо намуд.
 Тарсу ларза бошад аз ғайре яқин,
 Ҳеч қас аз худ натарсад, эй ҳазин!

Он ҳакимак ваҳм хонад тарсро,
 Фаҳм каж кардаст ӯ ин дарсро. 2225
 Ҳеч ваҳме бе ҳақиқат кай бувад?
 Ҳеч қалбе бе саҳеҳӣ кай равад?
 Кай дурӯғе қимат орад бе зи рост?
 Дар ду олам ҳар дурӯғ аз рост хост.
 Ростро дид ӯ ривочею фурӯғ,
 Бар умеди он равон кард ӯ дурӯғ.
 Эӣ дурӯғе, ки зи сидқат ин навест,
 Шукри неъмат гӯ, макун инкори рост.
 Аз муфалсиф гӯяму савдои ӯ?
 Ё зи киштихову дарёҳои ӯ? 2230
 Бал зи киштихош, к-он панди дил аст,
 Гӯям аз кул, чузв дар кул дохил аст.
 Ҳар валиро Нӯҳу киштибон шинос,
 Сухбати ин халкро тӯфон шинос.
 Кам гурез аз шеру аждарҳои нар,
 3-ошноёну зи хешон кун ҳазар.
 Дар талоқи рӯзгорат мебаранд,
 Ёдхошон ғоибият мечаранд.
 Чун хари ташна хаёли ҳар якӣ
 Аз қифи тан фикрро шарбатмакӣ. 2235
 Нашф кард аз ту хаёли он вушот,
 Шабнаме, ки дорӣ аз бахрулҳаёт.
 Пас, нишони нашфи об андар ғусун
 Он бувад, к-он меначунбад дар рукун.
 Узви ҳур шохи тару тоза бувад,
 Мекашӣ, ҳар сӯ, кашида мешавад.
 Гар сабад хоҳӣ, тавонӣ карданаш,
 Ҳам тавонӣ кард чанбар гарданаш.
 Чун шуд он ношиф зи нашфи беҳи х(в)ад,
 Н-ояд он сӯйе, ки амраш мекашад. 2240
 Пас, бихон «қому кусоло» аз Нубӣ,
 Чун наёбад шох аз беҳаш тибӣ.
 Оташин аст ин нишон, кӯтаҳ кунам,
 Бар фақиру ганчу аҳволаш занам.
 Оташе дидӣ, ки сӯзад ҳар ниҳол?
 Оташи чон бин, к-аз ӯ сӯзад хаёл.
 На хаёлу на ҳақиқатро амон
 3-инчунин оташ, ки шуъла зад зи чон.
 Ҳасми ҳар шер омаду ҳар рӯбаҳ ӯ,
 «Куллу шайъин холик,илло вачҳуху». 2245
 Дар вучӯҳи вачҳи ӯ, рав ҳарч шав,
 Чун «алиф» дар «бисм» даррав, дарч шав.
 Он «алиф» дар «бисм» пинҳон кард ист,
 Ҳаст ӯ дар «бисм»-у ҳам дар «бисм» нест.
 Ҳамчунин чумлай ҳуруфи гашта мот
 Вақти ҳазфи ҳарф аз баҳри силот,

Ў сила-сту «бе»-ву «син» з-ӯ васл ёфт,
 Васли «бе»-ву «син» «алиф»-ро барнатофт.
 Чунки ҳарфе барнатобад ин висол,
 Вочиб ояд, ки кунам кӯтах мақол. 2250
 Чун яке ҳарфе фироқи «син»-у «бе»-ст,
 Хомушӣ ин ҷо муҳимтар вочибест.
 Чун «алиф» аз худ фано шуд муктаниф,
 «Бе»-ву «син» бе ӯ ҳамегӯянд: «алиф».
 «Мо рамаита из рамаита» бе вай аст,
 Ҳамчунин «қолаллах» аз самташ бичаст.
 То бувад дору, надорад ӯ амал,
 Чунки шуд фонӣ, кунад дафъи илал.
 Гар шавад беша қалам, дарё мидед,
 «Маснавий»-ро нест поёне умед. 2255
 Чорҷӯби хишт зан, то хок ҳаст,
 Медихад тактеъи шеъраш низ даст.
 Чун намонад хоку будаш ҷаф кунад,
 Хок созад баҳри ӯ, чун каф кунад.
 Чун намонад бешаву сар даркашад,
 Бешаҳо аз айни дарё сар кашад.
 Баҳри ин гуфт он худованди фараҷ:
 «Ҳаддису ён баҳрино, из ло ҳараҷ».
 Бозгард аз баҳру рӯ дар хушк нех,
 Ҳам зи луъбат гӯ, ки кӯдакрост беҳ. 2260
 То зи луъбат андак-андак дар сибо
 Ҷон-ш гардад бо ями ақл ошно.
 Ақл аз он бозӣ ҳамеёбад сабӣ,
 Гарчи боақл аст дар зоҳир абӣ.
 Кӯдаки девона бозӣ кай кунад?
 Ҷузв бояд, то ки кулро фай кунад.

Ручӯъ кардан ба қиссаи қуббаву ганҷ

Нак, ҳаёли он фақирам бе риё
 Очиз овард аз биёву аз биё.
 Бонги ӯ ту нашнавай, ман бишнавам,
 З-он ки дар асрор ҳамрози вайам. 2265
 Толиби ганҷаш мабин, худ ганҷ ўст,
 Дўст кай бошад ба маънӣ ғайри дўст?
 Сачда худро мекунад ҳар лаҳза ӯ,
 Сачда пеши ойна-ст аз баҳри рӯ.
 Гар бидидӣ з-ойина ӯ як пашиз,
 Бе ҳаёле з-ӯ намондӣ ҳеч чиз.
 Ҳам ҳаёлоташ, ҳам ӯ фонӣ шудӣ,
 Дониши ӯ маҳви нодонӣ шудӣ.
 Донише дигар зи нодонии мо
 Сар баровардӣ аён, к-«иннӣ ано». 2270

«Усчуду-л-Одам» нидо омад ҳаме,
 К-одамеду хеш бинедаш даме.
 Аҳвали аз чашми эшон дур кард,
 То замин шуд айни чархи ложвард.
 «Ло Илоҳа» гуфту «илаллоҳ» гуфт,
 Гашт «ло илаллоҳ»-у ваҳдат шукуфт.
 Он ҳабибу он халили борашид
 Вақти он омад, ки гӯши мо кашад
 Сӯи чашма, ки даҳон з-инҳо бишӯ,
 Он чи пӯшидем аз халкон, мағӯ. 2275
 В-ар бигӯй, худ нагардад ошкор,
 Ту ба қасди кашф гардӣ чурмдор.
 Лек ман, инак, бар эшон метанам,
 Қойили ин, сомеъи ин ҳам манам.
 Сурати дарвешу нақши ганҷ гӯ,
 Ранҷкешанд ин гурӯҳ, аз ранҷ гӯ.
 Чашмаи роҳат бар эшон шуд ҳаром,
 Мехуранд аз заҳри котил чом-чом.
 Хокҳо пур карда доман, мекашанд,
 То кунанд ин чашмаҳоро хушк банд. 2280
 Кай шавад ин чашмаи дарёмадад
 Муктабас з-ин мушти хоки неку бад?
 Лек гӯяд: «Бо шумо ман бастаам,
 Бе шумо ман то абад пайвастаам».
 Қавми маъкусанд, андар муштҳо
 Хоки хору обро карда раҳо.
 Зидди табъи анбиё доранд халқ,
 Аждаҳоро муттако доранд халқ.
 Чашмбанди хатм чун донистай,
 Ҳеҷ донӣ, аз чӣ дида бастай? 2285
 Бар чӣ бигшодӣ бадал ин дидаҳо?
 Як ба як «бисъа-л-бадал» дон он туро.
 Лек хуршеди иноят тофтаст,
 Оисонро аз қарам дарёфтаст.
 Нарди бас нодир зи раҳмат бохта,
 Айни куфронро инобат сохта.
 Ҳам аз ин бадбахтии халқ он ҷавод
 Мунфачир карда дусад чашмай вадод.
 Ғунҷаро аз хор сармоя диҳад,
 Мухраро аз мор пироя диҳад. 2290
 Аз саводи шаб бурун орад наҳор
 В-аз қафи муъсир бирӯёнад ясор.
 Орд созад регро баҳри Халил,
 Кӯҳ бо Довуд гардад ҳамрасил.
 Кӯҳи боваҳшат дар он абри зулам,
 Баргушояд бонги чангу зеру бам.
 Хез, эй Довуди аз халкон нафир!
 Тарки он кардӣ, иваз аз мо бигир.

**Инобати он толиби ганч ба Ҳақ таъоло аз талаби
бисёр ва ачзу изтирор, ки эй валию-л-изҳор, ту кун ин
пинҳонро ошкор**

Гуфт он дарвеш: «Эй донои роз!
 Аз пайи ин ганч кардам ёвтаоз. 2295
 Деви хирсу озу мустаҷилтағй
 Не тааннӣ ҷусту не оҳистағй.
 Ман зи деге, лӯқмае н-андӯхтам,
 Каф сияҳ кардам, даҳонро сӯхтам.
 Худ нагуфтам, чун дар ин номӯкинам,
 З-он гирехзан ин гирехро ҳал кунам.
 Қавли Ҳақро ҳам зи Ҳақ тафсир чӯ,
 Ҳин, мағӯ жож аз гумон, эй сахтрӯ!
 Он гирех, к-ӯ зад, ҳам ӯ бигшоёдаш, 2300
 Мухра, к-ӯ андохт, ӯ бирбоядаш.
 Гарчи осонат намуд он сон сухун,
 Кай бувад осон румузи «мин ладун?»
 Гуфт: «Ё раб, тавба кардам з-ин шитоб,
 Чун ту дар бастӣ, ту кун ҳам фатҳи боб.
 Бар сари хирка шудам бори дигар,
 Дар дуё кардан будам ҳам беҳунар.
 Ку ҳунар? Ку ман? Кучо дил мустаӣ?
 Ин ҳама акси ту асту худ тувӣ.
 Ҳар шабе тадбиру фарҳангам ба хоб
 Ҳамчу киштӣ гарка мегардад зи об, 2305
 Худ на ман мемонаму на он ҳунар,
 Тан чу мурдоре фитодӣ беҳабар.
 То сахар ҷумлай шаб он шоҳи уло
 Худ ҳамегӯяд «аласте»-ю «бало».
 Ку «бало»-гӯ? Ҷумларо селоб бурд,
 Ё наҳанге хӯрд кулро кирду мурд.
 Субҳдам чун теги гавҳардори х(в)ад
 Аз ниёми зулмати шаб бар кунад,
 Офтоби шарқ шабро тай кунад, 2310
 Ин наҳанг он хӯрдаҳоро қай кунад.
 Раста чун Юнус зи меъдай он наҳанг,
 Мунташир гардем андар бўву ранг.
 Халқ чун Юнус мусаббиҳ омаданд,
 К-андар он зулмоти пурроҳат шуданд.
 Ҳар яке гӯяд ба хангоми сахар,
 Чун зи батни ҳути шаб ояд ба дар,
 К-эй кариме, ки дар он лаъли ваҳиш
 Ганҷи раҳмат бинҳию чандин чашиш.
 Чашм тезу гӯш тоза, тан сабук
 Аз шаби ҳамчун наҳанги зулҳубук. 2315
 Аз мақомоти ваҳишрӯ з-ин сипас
 Ҳеч нагрезем мо бо чун ту кас.

Мӯсӣ онро нор диду нур буд,
 Зангие дидем шабро, ҳур буд.
 Баъд аз ин мо дида хоҳем аз ту бас,
 То напӯшад баҳрро хошоку хас.
 Сохиронро чашм чун раст аз амо,
 Кафзанон буданд бе ин дасту по.
 Чашмбанди халқ ҷуз асбоб нест,
 Ҳар кӣ ларзад бар сабаб, з-асҳоб нест. 2320
 Лек Ҳақ асҳобуно асҳобро
 Дар гушоду бурд то садри саро.
 Бо кафаш номустаҳикку мустаҳикк,
 Муътақони раҳматанд аз банди риққ.
 Дар адам мо мустаҳикқон кай будем?
 Ки бар ин қону бар ин дониш занем.
 Эй бикарда ёр ҳар ағёрро,
 В-эй бидода хилъати гул хорро,
 Хоки моро соние полиз кун,
 Ҳеч неро бори дигар чиз кун. 2325
 Ин дуё ту амр кардӣ з-ибтидо,
 В-арна хокеро чӣ захрай ин будо?
 Чун дуёмон амр кардӣ, эй уҷоб!
 Ин дуёи хешро кун мустачоб.
 Шаб шикаста киштии фаҳму ҳавос,
 На умеде монда, на хавфу на ёс.
 Бурда дар дарёи раҳмат Эзадам,
 То зи чӣ фан пур кунад, бифристадам.
 Он якеро карда пурнури ҷалол
 В-он дигарро карда пурвахму ҳаёл. 2330
 Гар ба хешам ҳеч рою фан будӣ,
 Рою тадбирам ба ҳукми ман будӣ.
 Шаб нарафтӣ ҳуш бе фармони ман,
 Зери доми ман будӣ мурғони ман.
 Будаде оғаҳ зи манзилҳои ҷон
 Вақти ҳобу беҳушию имтиҳон.
 Чун кафам з-ин ҳаллу ақди ӯ тижист,
 Эй аҷаб! Ин муъчибии ман зи кист?
 Дидаро нодида худ ангоштам,
 Боз занбили дуё бардоштам. 2335
 Чун «алиф» чизе надорам, эй карим!
 Ҷуз диле дилтангтар аз чашми «мим».
 Ин «алиф» в-ин «мим» умми буди мост,
 «Мим»-и ум танг аст, «алиф» з-ӯ наргадост.
 Он «алиф чизе надорад» ғофилист,
 «Мими дилтанг» он замони оқилист.
 Дар замони беҳушӣ худ ҳеч ман,
 Дар замони ҳуш андар печ ман.
 Ҳечи дигар бар чунин ҳече манех,
 Номи давлат бар чунин пече манех. 2340

«Худ надорам ҳеч» беҳ созад маро,
 Ки зи ваҳми «дорам» аст ин сад ано.
 Дар «надорам» ҳам ту дороём кун,
 Ранҷ дидам, роҳатафзоим кун.
 Ҳам дар оби дида урён бистам
 Бар дари ту, ҷунки дида нестам.
 Оби дидай бандаи бедидаро
 Сабзае бахшу наботе з-ин чаро.
 В-ар намонам об, обам деҳ зи айн
 Ҳамчу айнаини набӣ ҳаттолатайн. 2345
 Ў чу омад, дида ҷуст аз ҷуди Ҳақ
 Бо ҷунон иқболу иҷлолу сабақ.
 Ҷун набошам з-ашки хун бориқрес,
 Ман тижидасти қусури косалес?
 Ҷун ҷунон ҷашм ашкро мафтун бувад,
 Ашки ман бояд ки сад Ҷайхун бувад.
 Қатрае з-он з-ин дусад Ҷайхун беҳ аст,
 Ки бад-он як қатра инсу ҷин бираст.
 Ҷунки борон ҷуст он равзай биҳишт,
 Ҷун наҷӯяд об шӯраҳоки зишт? 2350
 Эӣ аҳӣ, даст аз дуё кардан мадор,
 Бо иҷобат ё ради ўят ҷӣ кор?
 Нон, ки садду монӣи ин об буд,
 Даст аз он нон мебибояд шуст зуд.
 Хешро мавзуну ҷусту сахта кун,
 З-оби дида нони худро пухта кун.

Овоз додани ҳотиф мар толиби ганҷро ва эълон кардан аз ҳақиқати асрори он

Андар ин буд ў, ки илҳом омадаш,
 Кашф шуд ин мушкilot аз Эзадаш,
 К-ў бигуфтат: «Дар камон тире бинех»,
 Кай бигуфтандат, ки андаркаш ту зеҳ?» 2355
 Ў нагуфтат, ки камонро саҳт каш,
 «Дар камон неҳ», гуфт ў: «Неҳ, пур кунаш».
 Аз фузулӣ ту камон афроштӣ,
 Санъати қаввосие бардоштӣ.
 Тарки ин саҳтакамонӣ, рав, бигў,
 Дар камон неҳ тире парридан маҷў.
 Ҷун бияфтад, баркан, он ҷо металаб,
 Зўр бигзору ба зорӣ ҷў заҳаб.
 Он чи ҳаққ аст, ақраб аз ҳабли-л-варид,
 Ту фиганда тири фикратро баъид.
 Ту камону тирҳо барсохта,
 Сайд наздику ту дур андохта. 2360
 Ҳар кӣ дурандозтар, ў дуртар
 В-аз ҷунин ганҷ аст ў маҳҷуртар.

Фалсафӣ худро аз андеша бикишт,
 Гӯ: «Бидав», к-ӯрост сӯи ганҷ пушт.
 Гӯ: «Бидав» чандон, ки афзун медавад,
 Аз муроди дил чудотар мешавад.
 «Қоҳиду фино» бигуфт он шаҳрёр,
 «Қоҳиду анно» нагуфт, эй бекарор! 2365
 Ҳамчу Канъон, к-ӯ зи нанги Нӯҳ рафт
 Бар фарози қуллай он кӯҳи зафт.
 Ҳар чӣ афзунтар ҳамечуст ӯ халос,
 Сӯи куҳ мешуд чудотар аз манос.
 Ҳамчу ин дарвеш, баҳри ганчу кон
 Ҳар сабоҳе сахттар сустӣ камон.
 Ҳар камоне, к-ӯ гирифтӣ сахттар,
 Буд аз ганчу нишон бадбахттар.
 Ин масал андар замона ҷонӣ аст,
 Ҷони нодонон ба ранҷ арзонӣ аст. 2370
 3-он ки ҷоҳил нанг дорад 3-устод,
 Лочарам рафту дуконе нав гушод.
 Ин дукон болои устод, эй нигор!
 Гандаву пуркаждум асту пур зи мор.
 Зуд вайрон кун дукону бозгард,
 Сӯи сабза-в гулбунону обх(в)ард.
 На чу Канъон, к-ӯ зи кибру ношинохт,
 Аз куҳи Осим сафинай фавз сохт.
 Илми тирандозияш омад ҳичеб,
 В-он мурод ўро буда ҳозир ба чеб. 2375
 Эӣ басо илму заковоту фитан
 Гашта раҳравро чу ғӯлу роҳзан.
 Бештар асҳоби чаннат аблаҳанд,
 То зи шарри файласуфӣ мераҳанд.
 Хешро урён кун аз фазлу фузул,
 То кунад раҳмат ба ту ҳар дам нузул.
 Зиракӣ зидди шикаст асту ниёз,
 Зиракӣ бигзору бо ғӯлӣ бисоз.
 Зиракӣ дон доми бурду тамъу гоз,
 То чӣ хоҳад зиракиро покбоз. 2380
 Зиракон бо санъате қонеъ шуда,
 Аблаҳон аз сунъ дар сонеъ шуда.
 3-он ки тифли хурдро модар нахор
 Дасту по бошад ниҳода бар канор.

**Ҳикояти он се мусофири мусулмон ва тарсову ҷухуд,
 ки ба манзил куте ёфтанд ва тарсову ҷухуд сер буданд,
 гуфтанд: «Ин қутро фардо хурем». Мусулмон соим буд,
 гурусна монд, аз он ки мағлуб буд**

Як ҳикоят бишнава ин ҷо, эй писар!
 То нагардӣ мумтаҳан андар ҳунар.

Ин чухуду муъмину тарсо магар
 Ҳамрахӣ карданд бо ҳам дар сафар.
 Бо ду гумрах Ҳамрах омад муъмине,
 2385 Чун хирад бо нафсу бо оҳармане.
 Марғазию розӣ афтанд аз сафар
 Ҳамраҳу ҳамсуфра пеши ҳамдигар.
 Дар қафас афтанд зоғу чуғду боз,
 Чуфт шуд дар чинс поку бенамоз.
 Карда манзил шаб ба як корвонсаро
 Аҳли Шарку аҳли Ғарбу моваро.
 Монда дар корвонсаро хурду шигарф
 Рӯзҳо бо ҳам зи сармову зи барф.
 Чун гушода шуд раҳу бигшод банд,
 2390 Бискуланду ҳар яке чое раванд.
 Чун қафасро бишканад шоҳи хирад,
 Ҷамъи мургон ҳар яке сӯйе парад.
 Пар гушояд пеш аз ин пар, шавқу ёд
 Дар ҳавои чинси худ, сӯйи маод.
 Пар гушояд ҳар даме бо ашқу оҳ,
 Лек парридан надорад рӯю роҳ.
 Роҳ шуд, ҳар як парад монанди бод
 Сӯйи он, к-аз ёди он пар мегушод.
 Он тараф, ки буд ашқу охи ӯ,
 2395 Чунки фурсат ёфт, бошад роҳи ӯ.
 Дар тани худ бингар, ин аҷзои тан
 Аз кучоҳо гирд омад дар бадан?
 Обию хокию бодӣ в-оташи,
 Аршию фаршию румию кашӣ
 Аз умеди авд ҳар як баста тарф
 Андар ин корвонсаро аз бими барф.
 Барфи гуногун, ҷумуди ҳар ҷамод
 Дар шитои буъди он хуршеди дод.
 Чун битобад таффи он хуршеди хашм,
 2400 Кӯҳ гардад гоҳ реғу гоҳ пашм.
 Дар гузор ояд ҷамодоти гарон
 Чун гузори тан ба вақти нақли ҷон.
 Чун расиданд ин се ҳамрах манзиле,
 Ҳадяшон овард ҳалво мукбиле.
 Бурд ҳалво пеши он ҳар се ғариб
 Мухсине аз матбахи «иннӣ қариб».
 Нони гарму сахни ҳалвои асал
 Бурд, он ки дар савобаш буд амал.
 «Ал-киёсат ва-л-адаб л-ихли-л-мадар,
 2405 Аз-зиёфат ва-л-қиро л-ихли-л-вабар.
 Аз-заёфат ли-л-ғариби ва-л-қиро,
 Авдаъ-р-рахмону фӣ аҳли-л-қуро.
 Кулла явмин фӣ-л-қуро сайфун ҳадис,
 Мо лаҳу ғайра-л-илоҳи мин муғис.

Кулла лайлин фи-л-қуро вафдун чадид,
 Мо лаҳум сумма сива-л-лоҳи маҳид».
 Тухма буданд он ду бегона зи х(в)ар,
 Буд соим рӯз он муъмин магар.
 Чун намози шом он ҳалво расид,
 Буд муъмин монда дар чӯби шадид. 2410
 Он ду кас гуфтанд: «Мо аз худ пурем,
 Имшабаш бинҳему фардояш хурем.
 Сабр гирем, имшаб аз хур тан занем,
 Баҳри фардо лутро пинҳон кунем».
 Гуфт муъмин: «Имшаб ин хӯрда шавад,
 Сабро бинҳем, то фардо бувад».
 Пас бад-ӯ гуфтанд: «З-ин ҳикматгарӣ
 Қасди ту он аст, то танҳо х(в)арӣ?
 Гуфт: «Эй ёрон, на ки мо се танем?
 Чун ҳилоф афтод, то қисмат кунем. 2415
 Ҳар кӣ хоҳад, қисми худ бар ҷон занад,
 Ҳар кӣ хоҳад, қисми худ пинҳон кунад».
 Он ду гуфтандаш: «Зи қисмат даргузар,
 Гуш кун «қассому фй-н-нор» аз хабар.
 Гуфт: «Қассом он бувад, к-ӯ хешро
 Қард қисмат бар ҳавову бар Худо.
 Мулки Ҳақку ҷумла қисми ӯстӣ,
 Қисм дигарро диҳӣ, дугӯстӣ».
 Ин асад ғолиб шудӣ ҳам бар сагон,
 Гар набудӣ навбати он бадрагон. 2420
 Қасдашон он, к-он муслмон ғам х(в)арад,
 Шаб бар ӯ дар бенавой бигзарад.
 Буд мағлуб ӯ ба таслиму ризо,
 Гуфт: «Самъан тоатан, асҳобуно!»
 Пас бихуфтанд он шабу бархостанд,
 Бомдодон хешро оростанд.
 Рӯй шустанду даҳону ҳар яке
 Дошт андар вирд роҳу маслаке.
 Як замоне ҳар касе овард рӯ,
 Сӯи вирди хеш, аз Ҳақ фазлчӯ. 2425
 Муъмину тарсо, ҷухуду габру муғ
 Ҷумларо рӯ сӯи он султон улуғ.
 Балки сангу хоку кӯҳу обро
 Ҳаст воғашти ниҳонӣ бо Худо.
 Ин суҳан поён надорад. Ҳар се ёр
 Рӯ ба ҳам карданд он дам ёрвор.
 Он яке гуфто, ки ҳар як хоби хеш
 Он чи дид ӯ дӯш, гӯ, овар ба пеш.
 Ҳар кӣ хобаш беҳтар, инро ӯ х(в)арад,
 Қисми ҳар мафзулро афзал барад. 2430
 Он ки андар ақл болотар равад,
 Хӯрдани ӯ хӯрдани ҷумла бувад.

Фавқ омад чони пуранвори ӯ,
 Боқиёнро бас бувад тимори ӯ.
 Окилонро чун бақо омад абад,
 Пас, ба маънӣ ин чаҳон боқӣ бувад.
 Пас чухуд овард, он чи дида буд,
 То кучо шаб рӯҳи ӯ гардида буд.
 Гуфт: «Дар раҳ Мӯсиям омад ба пеш»,
 Гурба бинад дунба андар хоби хеш. 2435
 «Дар пайи Мӯсо шудам то кӯҳи Тур,
 Ҳар семон гаштем нопайдо зи нур.
 Ҳар се соя махв шуд з-он офтоб,
 Баъд аз он з-он нур шуд як фатҳи боб.
 Нури дигар аз дили он нур руст,
 Пас тараққӣ ҳуст он сониш ҳуст.
 Ҳам ману ҳам Мӯсию ҳам кӯҳи Тур
 Ҳар се гум гаштем з-он ишроки нур.
 Баъд аз он дидам, ки куҳ се шох шуд,
 Чунки нури Ҳақ дар ӯ наффоҳ шуд. 2440
 Васфи ҳайбат чун таҷаллӣ зад бар ӯ,
 Месукуст аз ҳам, ҳамешуд сӯ ба сӯ.
 Он яке шоҳи куҳ омад сӯйи ям,
 Гашт ширин оби талҳи ҳамчу сам.
 Он яке шохаш фуру шуд дар замин,
 Чашмаи дору бурун омад маъин,
 Ки шифои ҷумла ранҷурон шуд об
 Аз ҳумоюнии ваҳӣи мустатоб.
 Он яке шоҳи дигар паррид зуд
 То ҷивори Каъба, ки Арфот буд. 2445
 Боз аз он саъка чу бо худ омадам,
 Тур бар чо буд, на афзуну на кам.
 Лек зерӣ пойи Мӯсо ҳамчу ях
 Меғудозид ӯ, намондаш шоху шах.
 Бо замин ҳамвор шуд кӯҳ аз ниҳеб,
 Гашт болояш аз он ҳайбат ниҳеб.
 Боз бо худ омадам з-он интишор,
 Боз дидам Туру Мӯсо барқарор.
 В-он биёбон сар ба сар дар зайли кӯҳ
 Пур ҳалоик, шакли Мӯсо дар вучӯҳ. 2450
 Чун асову хирқаи ӯ хирқашон,
 Ҷумла сӯйи Тур хуш доманкашон.
 Ҷумла кафҳо дар дуё афрохта,
 Нағмаи «арнӣ» ба ҳам дарсохта.
 Боз он ғишён чу аз ман рафт зуд,
 Сурати ҳар як дигаргунам намуд.
 Анбиё буданд эшон, аҳли вуд,
 Иттиҳоди анбиёам фаҳм шуд.
 Боз амлоке ҳамедидам шигарф,
 Сурати эшон буд аз аҷроми барф. 2455

Ҳалқаи дигар малойик мустаѐин,
 Сурати эшон ба чумла оташин».
 3-ин насақ мегуфт он шахси чухуд,
 Бас чухуде, к-охираш маҳмуд буд.
 Ҳеч кофирро ба хорӣ мангаред,
 Ки мусулмон мурданаш бошад умед.
 Чӣ хабар дорӣ зи хатми умри ӯ?
 То бигардонӣ аз ӯ якбора рӯ.
 Баъд аз он тарсо даромад дар калом,
 Ки Масеҳам рӯ намуд андар маном. 2460
 Ман шудам бо ӯ ба чорум осмон
 Марказу масвои хуршеди чаҳон.
 Худ ачабҳои қилоъи осмон
 Нисбаташ набвад ба оёти чаҳон.
 Ҳар касе донанд, эй фахрулбанин!
 Ки фузун бошад фани чарх аз замин.

Ҳикояти шутур ва гову куч, ки дар роҳ банди гиёҳ ёфтанд, ҳар яке мегуфт: «Ман хурам»

Уштуру гову куче дар пеши роҳ
 Ёфтанд андар равиш банде гиёҳ.
 Гуфт куч: «Баҳш ар кунем инро, яқин, 2465
 Ҳеч кас аз мо нагардад сер аз ин.
 Лек умри ҳар кӣ бошад бештар,
 Ин алаф ӯрост авло, гӯ, бих(в)ар»,
 Ки акобирро муқаддам доштан
 Омадаст аз Мустафо андар сунан.
 Гарчи пиронро дар ин даври лиъом
 Дар ду мавзеъ пеш медоранд ом.
 Ё дар он луте, ки он сӯзон бувад,
 Ё бар он пул, к-аз ҳалал вайрон бувад.
 Хидмати шайхе, бузурге, қоида
 Ом н-орад бе қаринай фосида. 2470
 Хайрашон ин аст, чӣ бвад шаррашон,
 Кубҳашонро боздон аз фаррашон.

Масал

Сӯи чомеъ мешуд он як шаҳрёр,
 Халкро мезад нақибу чӯбдор.
 Он якеро сар шикастӣ чӯбзан,
 В-он дигарро бардаридӣ перахан.
 Дар миёна бедиле даҳ чӯб х(в)ард
 Бе гуноҳе, ки бирав, аз роҳ бард.
 Хунчакон рӯ кард бо шоҳу бигуфт:
 «Зулми зоҳир бин, чӣ пурсӣ аз ниҳуфт? 2475

Хайри ту ин аст, чомеъ меравӣ,
 То чӣ бошад шарру визрат, эй ғавӣ!»
 Як саломе нашнавад пир аз хасе,
 То напечад окибат аз вай басе.
 Гург дарёбад валиро, беҳ бувад,
 З-он ки дарёбад валиро нафси бад.
 З-он ки гург арчи ки бас истамгарест,
 Лекаш он фарҳангу кайду макр нест.
 В-арна кай андарфитодӣ ӯ ба дом,
 Макр андар одамай бошад тамом. 2480
 Гуфт куч бо гову уштур: «Эй рифок!
 Чун чунин афтод моро иттифок,
 Хар яке таърихи умр ибдо кунед,
 Пиртар авлост, боқӣ тан занед».
 Гуфт куч: «Марчи ман андар он ухуд
 Бо кучи қурбони Исмоъил буд».
 Гов гуфто: «Будаам ман солх(в)ард,
 Чуфти он гове, к-иш Одам чуфт кард.
 Чуфти он говам, ки Одам - чадди халқ.
 Дар зироат бар замин мекард фалқ». 2485
 Чун шунид аз гову куч уштур шигифт,
 Сар фуруд оварду онро баргирифт.
 Дар ҳаво бардошт он банди қасил
 Уштури бухтӣ сабук, бе қолу қил,
 Ки маро худ хочати таърих нест,
 К-инчунон чисмею олій гарданест.
 Худ ҳама кас донад, эй чони падар,
 Ки набошам аз шумо ман хурдтар.
 Донад инро, хар кӣ з-асҳоби нухост,
 Ки ниҳоди ман фузунтар аз шумост. 2490
 Чумлагон донанд, к-ин чархи баланд
 Ҳаст сад чандон, ки ин хоки нажанд.
 Ку гушоди руқъаҳои осмон?
 Ку ниҳоди буқъаҳои хокдон?

Чавоб гуфтани мусулмон, он чи дид, ба ёронаш чухуду тарсо ва ҳасрат хӯрдани эшон

Пас мусулмон гуфт: «Эй ёрони ман!
 Пешам омад Мустафо, султони ман.
 Пас маро гуфт, он яке бар Тур тохт
 Бо Калими Ҳакку нарди ишқ бохт.
 В-он дигарро Исии соҳибқирон
 Бурд бар авчи чаҳорум осмон. 2495
 Хез, эй пасмондаи дидазарар!
 Боре он ҳалвову яхниро бих(в)ар.
 Он ҳунармандони пурфан ронданд,
 Номаи иқболу мансиб хонданд.

Он ду фозил фазли худ дарёфтанд,
 Бо малоик аз хунар дарбофтанд.
 Эй салими гули вопасмонда, хин,
 Барчаху бар косаи халво нишин».

Пас бигуфтандаш, ки он гаҳ, ту ҳарис,
 Эй аҷаб хурдӣ зи халвову хабис. 2500
 Гуфт: «Чун фармуд он шоҳи мутоъ,
 Ман кӣ будам, то кунам з-он имтиноъ?
 Ту, чухуд! Аз амри Мӯсо сар кашӣ?
 Гар бихонад дар хушӣ ё нох(в)ашӣ.
 Ту, масеҳӣ! Ҳеч аз амри Масеҳ,
 Сар тавонӣ тофт? Дар хайру қабех.
 Ман зи фаҳри анбиё сар чун кашам?
 Хӯрдаам халвову ин дам сарх(в)ашам».

Пас бигуфтандаш, ки валлах, ҳоби рост
 Ту бидидӣ в-ин беҳ аз сад ҳоби мост. 2505
 Ҳоби ту бедорӣ аст, эй бубатар,
 Ки ба бедорӣ аён асташ асар.
 Даргузар аз фазлу аз ҷалдию фан,
 Кор хидмат дораду хулки ҳасан.
 Баҳри ин овардамон Яздон бурун
 «Мо ҳалакту-л-инса илло яъбудун».

Сомириро он хунар чӣ суд кард?
 К-он фан аз «бобиллаҳ»-аш мардуд кард.
 Чӣ кашид аз кимиё Қорун? Бибин,
 Ки фуру бурдаш ба қаъри худ замин. 2510
 Булҳакам охир чӣ барбаст аз хунар?
 Сарнигун рафт ӯ зи куфрон дар сақар.
 Худ хунар он дон, ки дид оташ аён,
 На капӣ «далла ала-н-нори духон».

Эй далелат гандатар пеши лабиб,
 Дар ҳақиқат аз далели он табиб.
 Чун далелат нест ҷуз ин, эй писар!
 Гуҳ меҳур, дар кумизе менигар.
 Эй далели ту мисоли он асо,
 Дар кафат «далла ало айби-л-амо». 2515
 Ғулулу току турунбу гирудор,
 Ки намебинам, маро маъзур дор.

**Мунодӣ қардани Саййидмалики Тирмиз, ки ҳар кӣ дар се ё
 ҷаҳор рӯз ба Самарқанд равад ба фалон муҳим, хилъат ва асбу
 ғулому канизак ва чандин зар диҳам ва шунидани Далқак
 хабари ин мунодӣ дар деҳ ва омадан ба улоке назди шоҳ, ки
 ман боре натавонам рафтан**

Саййиди Тирмиз, ки он ҷо шоҳ буд,
 Масҳарай ӯ Далқаки огоҳ буд.

Дошт коре дар Самарқанд ӯ муҳим,
 Ҷуст улоке, то шавад ӯ мустатим.
 Зад мунодӣ: «Ҳар кӣ андар панҷ рӯз
 Орадам з-он ҷо хабар, бидҳам кунуз».

Далқак андар деҳ буду онро шунид,
 Барнишасту то ба Тирмиз медавид. 2520
 Маркабе ду андар он раҳ шуд сақат
 Аз давонидан фарасро з-он намот.
 Пас ба девон дардавид аз гарди роҳ,
 Вақти ноҳангом раҳ ҷуст ӯ ба шоҳ.
 Фуҷ-фуҷе дар ҷумлаи девон фитод,
 Шӯрише дар ваҳми он султон фитод.
 Хосу оми шаҳрро дил шуд зи даст,
 То ҷӣ ташвишу бало ҳодис шудааст?
 Ё адуви қохире дар қасди мост,
 Ё балои муҳлике аз ғайб хост, 2525
 Ки зи деҳ Далқак ба сайрони дурушт
 Чанд асбе тозӣ андар роҳ кушт.
 Ҷамъ гашта бар сарои шоҳ халқ,
 То чаро омад чунин иштоб Далқ?
 Аз шитоби ӯву фаҳши иҷтиҳод,
 Гулғулу ташвиш дар Тирмиз фитод.
 Он яке ду даст бар зону занон
 В-он дигар аз ваҳм вовайлокунон.
 Аз нафиру фитнаву хавфи нақол
 Ҳар диле рафта ба сад кӯйи ҳаёл. 2530
 Ҳар касе фоле ҳамезад аз қиёс,
 То ҷӣ оташ уфтод андар палос?
 Роҳ ҷусту роҳ додаш шоҳ зуд,
 Чун замин бўсид, гуфташ: «Ҳай, ҷӣ буд?»
 Ҳар кӣ мепурсид ҳоле з-он туруш,
 Даст бар лаб мениҳод ӯ, ки ҳамуш!
 Ваҳм меафзуд з-ин фарҳанги ӯ,
 Ҷумла дар ташвиш гашта данги ӯ.
 Кард ишорат Далқ, к-эй шоҳи қарам,
 Як даме бигзор, то ман дам занам, 2535
 То ки бозояд ба ман ақлам даме,
 Ки фитодам дар аҷоиб оламе».
 Баъди як соат, ки шаҳ аз ваҳму зан
 Талх гашташ ҳам гулӯву ҳам даҳан,
 Ки надида буд Далқакро чунин,
 Ки аз ӯ хуштар набудаш ҳамнишин.
 Доимо дастону лоғ афроштӣ,
 Шоҳро ӯ шоду хандон доштӣ.
 Ончунон хандон-ш қардӣ дар нишаст,
 Ки гирифтӣ шаҳ шикамро бо ду даст, 2540
 Ки зи зӯри ханда хай қардӣ танаш,
 Рӯ дарафтодӣ зи ханда қарданаш.

Боз имрӯз инчунин зарду туруш
 Даст бар лаб мезанад, к-эӣ шах, хамуш.
 Ваҳм дар ваҳму хаёл андар хаёл
 Шоҳро то худ чӣ ояд аз накол?
 Ки дили шах бо ғаму парҳез буд,
 З-он ки Хорамшоҳ бас хунрез буд.
 Бас шаҳони он тарафро кушта буд,
 Ё ба ҳила, ё ба сатват он ануд. 2545
 Ин шаҳи Тирмиз аз ӯ дар ваҳм буд,
 В-аз фани Далкак худ он ваҳмаш фузуд.
 Гуфт: «Зутар бозгӯ, то ҳол чист?
 Инчунин ошӯбу шӯри ту зи кист?»
 Гуфт: «Ман дар деҳ шунидам, он ки шоҳ
 Зад мунодӣ бар сари ҳар шоҳроҳ,
 Ки касе хоҳам, ки тозад то се рӯз
 То Самарқанду диҳам ўро кунуз.
 Ганҷо бидҳам варо андар иваз,
 Чун шавад ҳосил зи пайғомаш ғараз. 2550
 Ман шитобидам бари ту, баҳри он,
 То бигўям, ки надорам он тавон.
 Инчунин чустӣ наёяд аз чу ман,
 Боре ин уммедро бар ман матан».
 Гуфт шах: «Лаънат бар ин зудит бод,
 Ки дусад ташвиш дар шаҳр уфтод.
 Аз барои ин қадар, эӣ хомриш!
 Оташ афғандӣ дар ин марчу хашиш.
 Ҳамчу ин хомони ботаблӯ алам,
 Ки улоконем дар ғакру адам. 2555
 Лофи шайхӣ дар ҷаҳон андохта,
 Хештанро Боязиде сохта.
 Ҳам зи худ солиқ шуда, восил шуда,
 Маҳфиле во карда дар даъвокада.
 Хонаи домод пурушӯбу шар,
 Қавми духтарро набуда з-ин хабар.
 Валвала, ки кор нима рост шуд,
 Шартҳое, ки зи сӯйи мост, шуд.
 Хонахоро рӯфтем, оростем,
 З-ин ҳавас сармасту хуш барҳостем. 2560
 З-он тараф омад яке пайғом? Не,
 Мурғе омад ин тараф з-он бом? Не.
 З-ин рисолоти мазид андар мазид
 Як ҷавобе з-он ҳаволитон расид?
 Не, валекин ёри мо з-ин оғаҳ аст,
 З-он ки аз дил сӯйи дил лобуд раҳ аст.
 Пас, аз он ёре, ки уммеи шумост,
 Аз ҷавоби нома раҳ ҳолӣ чарост?
 Сад нишон аст аз сирору аз чихор,
 Лек бас кун, парда з-ин дар бармадор. 2565

Бозрав, то қиссаи он Далқи гӯл,
 Ки бало бар хеш овард аз фузул:
 Пас вазираш гуфт: «Эй Ҳақро сутун!
 Бишнаваз аз бандаи камина як сухун.
 Далқак аз деҳ баҳри коре омадаст,
 Ройи ӯ гашту пушаймонаш шудааст.
 З-обу равған куҳнаро нава мекунад,
 Ӯ ба масхаргӣ буруншав мекунад.
 Ғимдро бинмуду пинҳон кард теғ,
 Бояд афшурдан мар ӯро бедареғ. 2570
 Пистаро ё чавзро то нашканӣ,
 Не намояд дил, на бидҳад равғане.
 Машнаваз ин дағъи ваю фарҳанги ӯ,
 Дарнигар дар иртишошу ранги ӯ.
 Гуфт Ҳақ: «симоҳуму фӣ вачҳиҳим»,
 З-он ки ғаммоз аст симову муним.
 Ин муоин ҳаст зидди он хабар,
 Ки ба шар бисришта омад ин башар».
 Гуфт Далқак бо ғигону бо хурӯш:
 «Соҳибо, дар хуни ин мискин мақӯш. 2575
 Бас ғумону ваҳм ояд дар замир,
 К-он набошад ҳаққу содиқ, эй амир!
 «Инна баъза-з-занни исм» аст, эй вазир!
 Нест истам рост, хоса бар ғақир.
 Шаҳ нағирад он, ки меранҷонадаш,
 Аз ҷӣ ғирам он, ки меҳандонадаш?»
 Гуфти соҳиб пеши шаҳ чоғир шуд,
 Кошифи ин макру ин тазвир шуд.
 Гуфт: «Далқакро суйи зиндон баред,
 Чоплусу зарқи ӯро кам х(в)аред. 2580
 Мезанедаш чун духул ишқамтиҳӣ,
 То духулвор ӯ диҳадмон оғаҳӣ.
 Тарру хушқу пурру тӣ бошад духул,
 Бонги ӯ оғаҳ кунад моро зи кул.
 То бигӯяд сирри худ аз изтироқ
 Онҷунон ки ғирад ин дилҳо қарор.
 Чун «тумаънин» аст сидқи боғурӯғ,
 Дил наёромад ба ғуфтори дурӯғ.
 Кизб чун ҳас бошаду дил чун даҳон,
 Ҳас нағардад дар даҳон ҳарғиз ниҳон. 2585
 То дар ӯ бошад, забоне мезанад,
 То бад-онаш аз даҳон берун кунад.
 Хоса, ки дар ҷашм афтад ҳас зи бод,
 Ҷашм афтад дар наму банду ғушод.
 Мо пас ин ҳасро занем акнун лағад,
 То даҳону ҷашм аз ин ҳас вораҳад».
 Гуфт Далқак: «Эй малик, оҳиста бош,
 Рӯйи ҳилму мағфиратро кам харош.

То бад-ин ҳад чист таъчили ниқам?
 Ман наменпаррам, ба дасти ту-дарам. 2590
 Он адаб, ки бошад аз баҳри Худо,
 Андар он мустаъчил набвад раво.
 В-он чи бошад табъу хашми оризӣ,
 Мешиতোбад, то нагардад муртазӣ.
 Тарсад, ар ояд ризо, хашмаш равад,
 Интиқому завқи он фоит шавад.
 Шаҳвати козиб шитобада дар таъом,
 Хавфи фавти завқ ҳаст он худ сақом.
 Иштиҳо содиқ бувад, таъхир беҳ,
 То гуворида шавад он бе гирех. 2595
 Ту пайи дафъи балоям мезанӣ,
 То бибинӣ рахнаро, бандаш кунӣ.
 То аз он рахта бурун н-ояд бало,
 Ғайри он рахна басте дорад қазо.
 Чораи дафъи бало набвад ситам,
 Чора эҳсон бошаду афву қарам.
 Гуфт: «Ас-садқа мараддун ли-л-бало,
 Дови марзоқа бисадқа, ё фато!»
 Садқа набвад сӯхтан дарвешро,
 Қӯр қардан чашми ҳилмандешро. 2600
 Гуфт шах: «Некӯст хайру мавқияш,
 Лек чун хайре кунӣ дар мавзӣаш.
 Мавзеи рух шах ниҳӣ, вайронӣ аст,
 Мавзеи шах асб, ҳам нодонӣ аст.
 Дар шарият ҳам ато, ҳам заҳр ҳаст,
 Шоҳро садру фарасро дарғаҳ аст.
 Адл чӣ бвад? Вазъ андар мавзӣаш,
 Зулм чӣ бвад? Вазъ дар номавқияш.
 Нест ботил, ҳар чӣ Яздон офарид
 Аз ғазаб в-аз ҳилм в-аз нусху мақид. 2605
 Хайри мутлақ нест з-инҳо ҳеч чиз,
 Шарри мутлақ нест з-инҳо ҳеч низ.
 Нафъу зарри ҳар яке аз мавзӣ аст,
 Илм аз ин рӯ вочиб асту нофиъ аст.
 Эй басте заҳре, ки бар мискин равад,
 Дар савоб аз нону ҳалво беҳ бувад.
 З-он ки ҳалво беавон саффо кунад,
 Силияш аз ҳубс мустанқо кунад.
 Силие дар вақт бар мискин бизан,
 Ки раҳонад оташ аз гардан задан. 2610
 Заҳм дар маънӣ фитад аз ҳӯи бад,
 Чӯб бар гард уфтад, на бар намад.
 Базму зиндон ҳаст ҳар Баҳромро,
 Базм муҳлисрову зиндон ҳомро.
 Шаққ бояд решро, марҳам кунӣ,
 Чирқро дар реш мустанқам кунӣ,

То хурад мар гӯштро дар зери он,
 Ним суде бошаду панҷаҳ зиён».

Гуфт Далқак: «Ман намегӯям, гузор»,
 Ман ҳамегӯям: «Таҳаррие биёр».

2615

Ҳин, раҳи сабру тааннӣ дармабанд,
 Сабр кун, андеша мекун рӯзи чанд.
 Дар тааннӣ бар якине барзаний,
 Гӯшмоли ман ба иконе кунӣ.
 Дар равиш «ямшӣ мукиббан» худ чаро?
 Чун ҳамешояд шудан дар истиво.
 Машварат кун бо гурӯҳи солиҳон,
 Бар паямбар амри «шовирхум» бидон.
 «Амрухум шуро» барои ин бувад,

2620

К-аз ташовур саҳву каж камтар равад.
 Ин хирадҳо чун масобех анвар аст,
 Бист мисбоҳ аз яке равшантар аст.
 Бу, ки мисбоҳе ғитад андар миён,
 Муштайил гашта зи нури осмон.
 Ғайрати Ҳақ пардае ангехтаст,
 Суфлию улвӣ ба ҳам омехтаст.
 Гуфт: «Сиру» металаб андар ҷаҳон,
 Бахту рӯзиро ҳамекун имтиҳон.
 Дар маҷолис металаб андар уқул,
 Онҷунон ақле, ки буд андар расул,

2625

3-он ки мерос аз расул он асту бас,
 Ки бибинад ғайбҳо аз пешу пас,
 Дар басарҳо металаб ҳам он басар,
 Ки натобад шарҳи он ин мухтасар.
 Баҳри ин кардаст манъ он бошукӯҳ
 Аз тарахҳуб в-аз шудан халват ба кӯҳ,
 То нағардад ғавт ин навъ илтиқо,
 К-он назар бахт асту иксири бақо.
 Дар миёни солиҳон як аслаҳест,
 Бар сари тавқеаш аз султон саҳест,

2630

К-он дуъо шуд бо иҷобат муктарин,
 Куфри ӯ набвад қибори инсу чин.
 Дар мирияш он ки ҳулуво ҳомиз аст,
 Хучҷати эшон бари Ҳақ дохиз аст,
 Ки чу мо ӯро ба худ афроштем,
 Узру хучҷат аз миён бардоштем.
 Қибларо чун қард дасти Ҳақ аён,
 Пас, таҳаррӣ баъд аз ин мардуд дон.
 Ҳин, бигардон аз таҳаррӣ рӯву сар,
 Ки падид омад маъбоду мустақар.

2635

Як замон 3-ин қибла гар зоҳил шавӣ,
 Сухраи ҳар қиблаи ботил шавӣ.
 Чун шавӣ тамйиздеҳро носипос,
 Бичҳад аз ту хатрати қиблашинос.

Гар аз ин анбор хоҳӣ биру бур,
 Ним соат ҳам зи ҳамдардон мабур,
 Ки дар он дам, ки бибуррӣ з-ин муъин,
 Мубтало гардӣ ту бо биъса-л-қарин».

**Ҳикояти тааллуқи муш бо чағз ва бастани пойи ҳар ду ба
 як риштае дароз ва баркашидани зоғ мушро ва муаллақ
 шудани чағз ва нолидан ва пушаймонии ӯ аз тааллуқ бо
 ғайричинс ва бо чинси худ носохтан**

Аз қазо мушею чағзе бовафо
 Бар лаби чӯ гашта буданд ошно. 2640
 Ҳар ду тан марбути миқоте шуданд,
 Ҳар сабоҳе гӯшае меомаданд.
 Нарди дил бо ҳамдигар мебохтанд,
 Аз васовис сина мепардохтанд.
 Ҳар ду ро дил аз талоқӣ муттасеъ,
 Ҳамдигарро қиссахону мустамеъ.
 Розгӯён бо забону бе забон,
 «Ал-ҷамоъа раҳма»-ро таъвилдон.
 Он ашир чун чуфти он шод омадӣ, 2645
 Панҷсола қиссааш ёд омадӣ.
 Чӯши нутқ аз дил нишони дӯстист,
 Бастагии нутқ аз беулфатист.
 Дил, ки дилбар дид, кай монад туруш?
 Булбуле гул дид, кай монад хамуш?
 Моҳие бирён зи осеби Хизир,
 Зинда шуд, дар баҳр гашт ӯ мустақир.
 Ёрро бо ёр чун биншаста шуд,
 Сад ҳазорон лавҳи сир доништа шуд.
 Лавҳи маҳфуз аст пешонии ёр, 2650
 Розӣ кавнайнаш намояд ошкор.
 Ҳодии роҳ аст ёр андар қудум,
 Мустафо з-ин гуфт асҳоби нучум.
 Начм андар реғу дарё раҳнамоист,
 Чашм андар начм неҳ, к-ӯ муқтадост.
 Чашмро бо рӯи ӯ медор чуфт,
 Гард м-ангезон зи роҳи баҳсу гуфт.
 З-он ки гардад начм пинҳон з-он ғубор,
 Чашм беҳтар аз забони боисор,
 То бигӯяд ӯ, ки ваҳй асташ шиъор, 2655
 К-он нишонад гарду нангезад ғубор.
 Чун шуд Одам мазҳари ваҳйу вадод,
 Нотикай ӯ аллама-л-асмо гушод.
 Номи ҳар чизе, чунон ки ҳаст он,
 Аз саҳифай дил равӣ гашташ забон.

Фош мегуфтї забон аз руъяташ
 Ҷумларо хосийяту моҳийяташ.
 Ончунон номе, ки ашёро сазад,
 На чунон ки хезро хонад асад.
 Нӯҳ нухсад сол дар роҳи савї
 Буд ҳар рӯзеш тазкири наве. 2660
 Лаъли ӯ гӯё зи «ёкуту-л-кулуб»,
 На «Рисола» хонда, на «Қуту-л-кулуб».
 Ваъзро н-омӯхта ҳеч аз шурӯҳ,
 Балки янбӯи кушуфу шарҳи рӯҳ.
 З-он мае, к-он май чу нӯшида шавад,
 Оби нутқ аз гунг ҷӯшида шавад.
 Тифли навзода шавад хабри фасеҳ,
 Ҳикмати болиғ бихонад, чун Масеҳ.
 Аз куҳе, ки ёфт з-он май хушлабї,
 Сад ғазал омӯхт Довуди набї. 2665
 Ҷумла мурғон тарк карда чик-чик,
 Ҳамзабону ёри Довуди малик.
 Чӣ аҷаб, ки мурғ гардад масти ӯ?
 Чун шунуд оҳан нидои дасти ӯ.
 Сарсаре бар Од қаттоле шуда,
 Мар Сулаймонро чу ҳаммоле шуда.
 Сарсаре мебурд бар сар тахти шоҳ
 Ҳар сабоҳу ҳар масо якмоҳа роҳ.
 Ҳам шуда ҳаммолу ҳам ҷосуси ӯ,
 Гуфти ғойибро кунон маҳсуси ӯ. 2670
 Боди дам, ки гуфти ғойб ёфтї,
 Сӯйи гӯши он малик биштофтї,
 Ки фалоне инчунин гуфт ин замон,
 Эй Сулаймони меҳи соҳибқирон!

**Тадбир кардани муш бо ҷағз, ки ман наметавонам бари
 ту омадан ба вақти ҳочат дар об, миёни мо вуслате бояд,
 ки чун ман бар лаби ҷӯ оям, туро тавонам хабар кардан
 ва ту чун бар сари сӯроҳи мушхона ої, маро тавонї хабар
 кардан, ило охирих**

Ин суҳан поён надорад, гуфт муш
 Ҷағзро рӯзе, ки эй мисбоҳхуш!
 Вақтҳо хоҳам, ки гӯям бо ту роз,
 Ту даруни об дорї турктоз.
 Бар лаби ҷӯ ман туро наъразанон,
 Нашнави дар об нолай ошиқон. 2675
 Ман бад-ин вақти муайян, эй далер!
 Менагардам аз муҳокоти ту сер.

Панҷ вақт омад намозу раҳнамун,
 Ошиқонро «фй салотин доимун».
 На ба панҷ ором гирад он хумор,
 Ки дар он сарҳост не понсад ҳазор.
 Нест «зур ғиббан» вазифай ошиқон,
 Сахт мустасқист қони содиқон.
 Нест «зур ғиббан» вазифай моҳиён,
 3-он ки бе дарё надоранд унси қон. 2680
 Оби ин дарё, ки ҳоил буқъаест,
 Бо хумори моҳиён худ чуръаест.
 Як дами ҳичрон бари ошиқ чу сол,
 Васли соли муттасил пешаш ҳаёл.
 Ишқ мустасқист, мустасқӣ талаб
 Дар пайи ҳам ину он чун рӯзу шаб.
 Рӯз бар шаб ошиқ асту музтар аст,
 Чун бибинӣ, шаб бар ӯ ошиқтар аст.
 Нестшон аз ҷустуҷӯ як лаҳза ист,
 Аз пайи ҳамшон яке дам ист нест. 2685
 Ин гирифта пойи он, он гӯши ин,
 Ин бар он мадҳушу он беҳуши ин.
 Дар дили маъшук ҷумла ошиқ аст,
 Дар дили Азро ҳамеша Вомиқ аст.
 Дар дили ошиқ ба ҷуз маъшук нест,
 Дар миёншон фориқу мафрук нест.
 Бар яке уштур бувад ин ду даро,
 Пас, чӣ «зур ғиббан» бичунбад ин ду ро?
 Ҳеч кас бо ҳеш «зур ғиббан» намуд?
 Ҳеч кас бо худ ба навбат ёр буд? 2690
 Он якие на, ки ақлаш фаҳм кард,
 Фаҳми ин мавкуф шуд бар марғи мард.
 В-ар ба ақл идроки ин мумкин будӣ,
 Қаҳри нафс аз баҳри чӣ вочиб шудӣ?
 Бо ҷунон раҳмат, ки дорад шоҳи ҳуш,
 Бе зарурат чун бигӯяд: «Нафс куш»?

Муболиға кардани муш дар лобаву зорӣ ва вуслат ҷустан аз чағзи обӣ

Гуфт, к-эй ёри азизи меҳркор,
 Ман надорам бе рухат як дам қарор.
 Рӯз нуру максабу тобам туй,
 Шаб қарору салвату хобам туй. 2695
 Аз мурувват бошад, ар шодам кунӣ,
 Вақту бевакт аз қарам ёдам кунӣ.
 Дар шабонрӯзӣ вазифай чоштгоҳ
 Ротиба қардӣ висол, эй некхоҳ!

Ман бар ин як бор конеъ нестам,
 Дар ҳавоят турфа инсонестам.
 Понсад истискостам андар чигар,
 Бо ҳар истиско қарин ҷӯулбақар.
 Бениёзӣ аз ғами ман, эй амир!
 Дех закоти чоҳу бингар дар фақир. 2700
 Ин фақирӣ беадаб нодарх(в)ар аст,
 Лек лутфи оми ту з-он бартар аст.
 Менаҷӯяд лутфи оми ту санад,
 Офтобе бар ҳадасҳо мезанад.
 Нури ўро з-он зиёне нобуда,
 В-он ҳадас аз хушкӣ ҳезум шуда.
 То ҳадас дар гулхане шуд, нур ёфт,
 Дар дару девори ҳаммоме битофт.
 Буд олойиш, шуд ороиш кунун,
 Чун бар ў бархонд хуршед он фусун. 2705
 Шамс ҳам меъдай заминро гарм кард,
 То замин боқӣ ҳадасҳоро бих(в)ард.
 Ҷузви ҳоке гашту руст аз вай набот,
 «Ҳоказо ямҳу-л-Илоҳу-с-саййиот».
 Бо ҳадас, ки баттарин аст, ин кунад,
 К-иш наботу наргису насрин кунад,
 То ба насрини маносик дар вафо
 Ҳақ чӣ бахшад дар ҷазову дар ато.
 Чун ҳабисонро чунин хилъат диҳад,
 Таййибинро то чӣ бахшад дар расад. 2710
 Он диҳад Ҳақшон, ки «ло айна раат»,
 Ки нагунҷад дар забону дар лугат.
 Мо киём инро? Биё, эй ёри ман!
 Рӯзи ман равшан кун аз хулқи ҳасан.
 Мангар андар зиштию макрӯҳиям,
 Ки зи пурзахрӣ чу мори кӯҳиям.
 Эй ки ман зишту ҳисолам ҷумла зишт,
 Чун шавам гул? Чун маро ў хор кишт.
 Навбахори ҳусни гул деҳ хорро, 2715
 Зинати товус деҳ ин морро.
 Дар камоли зиштиям ман мунтаҳӣ,
 Лутфи ту дар фазлу дар фан мунтаҳӣ.
 Ҳоҷати ин мунтаҳӣ з-он мунтаҳӣ,
 Ту барор, эй ҳасрати сарви сахӣ.
 Чун бимирам, фазли ту хоҳад гирифт,
 Аз қарам гарчи зи хочат ў барист.
 Бар сари гӯрам басе хоҳад нишаст,
 Хоҳад аз ҷашми латифаш ашк ҷаст.
 Навҳа хоҳад кард бар маҳрумиям,
 Ҷашм хоҳад баст аз мазлумиям. 2720
 Андаке з-он лутфҳо акнун бикун,
 Ҳалқае дар гӯши ман кун з-он сухун.

Он ки хоҳй гуфт ту бо хоки ман,
Барфишон бар мадраки ғамноки ман.

Лоба кардани муш мар чағзро, ки баҳона маяндеш ва дар нася
маяндоз инҷоҳи ин ҳоҷати маро, ки «фй-т-таъхири офотун ва-
с-суфию ибну-л-вақт» ва ибн даст аз домани падар бознадорад
ва аби мушфики сӯфй, ки вақт аст, ўро ба нигариш ба фардо
мухтоҷ нагардонад, чандо-наш мустағрақ дорад дар гулзори
сареъу-л-ҳисобии хеш, на чун авом. Мунтазири мустақбал
набошад, наҳрй бошад, на даҳрй, ки «ло сабоҳа индаллоҳи
ва ло масоа», мозию мустақбал ва азалу абад он ҷо набошад,
Одам со-бик ва Дачҷол масбуқ набошад, ки ин русум дар
хиттаи ақли ҷузвсту рӯҳи ҳайвонй. Дар олами ломакон ва
лозамон ин русум набошад, пас, ў ибни вақтест, ки «ло юфҳаму
минҳу илло нафйу тафриқати-л-азмина», чунон ки аз «Аллоҳу
воҳидун» фаҳм шавад нафйи дуй, не ҳақиқати воҳидй

Сӯфиеро гуфт хочай симпош:
«Эй қадамҳои туро ҷонам фирош,
Як дирам хоҳй ту имрӯз, эй шаҳам!
Ё ки фардо чоштгоҳй се дирам?»
Гуфт: «Дй ними дирам, розитарам
З-он ки имрӯз ину фардо сад дирам». 2725
Силии нақд аз атои нася беҳ,
Нак, қафо пешат кашидам, нақд деҳ.
Хоса он силй, ки аз дасти ту аст,
Ки қафову силияш масти ту аст.
Ҳин, биё, эй ҷони ҷону сад ҷаҳон,
Хуш ғанимат дор нақди ин замон.
Дармадузд он рӯйи маҳ аз шабравон,
Сар макаш з-ин ҷӯй, эй оби равон!
То лаби ҷӯ хандад аз оби маъин,
Лаб-лаби ҷӯ сар барорад ёсамин. 2730
Чун бибинй бар лаби ҷӯ сабза маст,
Пас, бидон аз дур, к-он ҷо об ҳаст.
Гуфт: «Симоҳум вучухун» Кирдгор,
Ки бувад ғаммози борон сабззор.
Гар биборад шаб, набинад ҳеч кас,
Ки бувад дар хоб ҳар нафсу нафас.
Тозагии ҳар гулистони ҷамил
Ҳаст бар борони пинҳоне далел.
Эй аҳй, ман хокиям, ту обий,
Лек шоҳи раҳмату ваҳҳобий. 2735
Ончунон кун аз атову аз қисам,
Ки гаҳу бегаҳ ба хидмат мерасам.

Бар лаби чӯ ман ба чон меҳонамат,
 Менабинам аз иҷобат марҳамат.
 Омадан дар об бар ман баста шуд,
 3-он ки таркибам зи хоке руста шуд.
 Ё расуле, ё нишоне кун мадад,
 То туро он бонги ман оғаҳ кунад.
 Баҳс карданд андар ин кор он ду ёр,
 Охири он баҳс он омад қарор, 2740
 Ки ба даст оранд як риштай дароз,
 То зи қазби ришта гардад кашф роз.
 «Як саре бар пойи ин банда дутӯ
 Баст бояд, дигараш бар пойи ту.
 То ба ҳам оем 3-ин фан мо ду тан,
 Андаромезем чун қон бо бадан».
 Ҳаст тан чун ресмон бар пойи қон,
 Мекашонад бар заминаш 3-осмон.
 Чағзи қон дар оби хоби беҳушӣ,
 Раста аз муши тан, ояд дар хушӣ. 2745
 Муши тан 3-он ресмон бозаш кашад,
 Чанд талхӣ 3-ин кашиш қон мечашад.
 Гар набудӣ қазби муши гандамағз,
 Айшҳо кардӣ даруни об чағз.
 Боқияш чун рӯз барҳезӣ зи хоб,
 Бишнавай аз нурбахши офтоб.
 «Як сари ришта гирех бар пойи ман,
 3-он сари дигар ту по бар уқда зан.
 То тавонам ман дар ин хушкӣ кашид,
 Мар туро шуд, нак, сари ришта падид». 2750
 Талх омад бар дили чағз ин ҳадис,
 Ки маро дар уқда орад ин хабис.
 Ҳар қаромат дар дили марди баҳӣ
 Чун дарояд аз фане, набвад тихӣ.
 Васфи Ҳақ дон он фаросатро, на ваҳм,
 Нури дил аз лавҳи кул кардаст фаҳм.
 Имтиноӣ пил аз сайрон ба байт
 Бо чади он пилбону бонги ҳайт.
 Қониби Каъба нарафтӣ пойи пил,
 Бо ҳама лат, на касиру на қалил. 2755
 Гуфтиё, худ хушк шуд поҳои ӯ,
 Ё бимурд он қони савлафзои ӯ.
 Чунки кардандӣ сараш сӯйи Яман,
 Пили нар садасба гаштӣ гомзан.
 Ҳисси пил аз захми ғайб огоҳ буд,
 Чун бувад ҳисси валии бовуруд?
 На ки Яъқуби набӣ, он покхӯ
 Баҳри Юсуф бо ҳама ихвони ӯ.
 Аз падар чун хошандаш додарон,
 То барандаш сӯйи сахро як замон. 2760

Чумла гуфтандаш: «Маяндеш аз зарар,
 Як-ду рӯзаш мухлате дех, эй падар!»
 Ки чаро моро намедорӣ амин
 Юсуфи худро ба сайрону заъин?
 То ба ҳам дар марҷҳо бозӣ кунем,
 Мо дар ин даъват амину муҳсинем.
 Гуфт: «Ин донам, ки наклаш аз барам
 Мефурӯзад дар дилам дарду сакам.
 Ин дилам ҳаргиз намеғӯяд дурӯғ,
 Ки зи нури арш дорад дил фуруғ». 2765
 Он далели қотиъе буд бар фасод,
 В-аз қазо онро накард ӯ эътидод.
 Даргузашт аз вай нишоне ончунон,
 Ки қазо дар фалсафа буд он замон.
 Ин ачаб набвад, ки кӯр афтад ба чоҳ,
 Булъачаб афтодани бинои роҳ.
 Ин қазоро гунигун тасрифҳост,
 Чашмбандаш «яфъалуллаҳ мояшо»-ст.
 Ҳам бидонад, ҳам надонад дил фанаш,
 Мум гардад баҳри он муҳр оҳанаш. 2770
 Гуъе дил гуъиди, ки майли ӯ
 Чун дар ин шуд, ҳар чӣ афтад, бош гӯ.
 Хешро з-ин ҳам муғаффал мекунад,
 Дар иколаш чон муакқал мекунад.
 Гар шавад мот андар ин он булъало,
 Он набошад мот, бошад ибтило.
 Як бало аз сад балояш воҳарад,
 Як ҳубуташ бар маъоричҳо барад.
 Хоми шӯҳе, ки раҳонидаш мудом
 Аз хумори сад ҳазорон зишти хом, 2775
 Окибат ӯ пухтаву устод шуд,
 Ҷаст аз рикки ҷаҳон в-озод шуд.
 Аз шароби лоязолӣ гашт маст,
 Шуд мумаййиз, аз халоиқ бозрафт.
 З-эътиқоди сусти пуртақлидашон
 В-аз ҳаёли дидаи беидашон,
 Эӣ ачаб, чӣ фан занад идрокашон,
 Пеши ҷазру мадди баҳри бенишон?
 З-он биёбон ин иморатҳо расид,
 Мулку шоҳию вазоратҳо расид. 2780
 З-он биёбони адам муштоқи шавқ
 Мерасанд андар шаҳодат ҷавқ-ҷавқ.
 Корвон бар корвон з-ин бодия
 Мерасад дар ҳар масову ғодия.
 Ояду гирад вусоки мо гарав,
 Ки расидам, набвати мо шуд, ту рав.
 Чун писар чашми хирадро баргушод,
 Зуд бобо рахт бар гардун ниҳод.

Чодаи шоҳ аст, он з-ин сӯ равон
 В-он аз он сӯ, содирону воридон. 2785
 Нек бингар, мо нишаста меравем,
 Менабинӣ, қосиди ҷойи навем.
 Баҳри ҳоле менагирӣ раъси мол,
 Балки аз баҳри ғаразҳо дар маол.
 Пас, мусофир ин бувад, эй раҳпараст!
 Ки масиру рӯш дар мустақбал аст.
 Ҳамчунон, к-аз пардаи дил бекалол
 Дам ба дам дармерасад хайли хаёл.
 Гар на тасвирот аз як мағрасанд,
 Дар пайи ҳам сӯйи дил чун мерасанд? 2790
 Ҷавқ-ҷавқ испоҳи тасвироти мо
 Сӯйи ҷашмай дил шитобон аз замо.
 Ҷарраҳо пур мекунанду мераванд,
 Доимо пайдову пинҳон мешаванд.
 Фикрҳоро ахтарони ҷарх дон,
 Доир андар ҷархи дигар осмон.
 Саъд дидӣ, шукр кун, исор кун,
 Наҳс дидӣ, садқа в-истифор кун.
 Мо киём инро? Биё, эй шоҳи ман!
 Толиҳам муқбил куну ҷархе бизан. 2795
 Рӯхро тобон кун аз анвори моҳ,
 Ки зи осеби занаб чон шуд сиёҳ.
 Аз хаёлу ваҳму зан бозаш раҳон,
 Аз ҷаҳу ҷаври расан бозаш раҳон.
 То зи дилдорӣ хуби ту диле
 Пар барорад, барпарад з-обу гиле.
 Эй Азизи Мисру дар паймон дуруст,
 Юсуфи мазлум дар зиндони туст.
 Дар ҳалоси ӯ яке ҳобе бибин,
 Зуд, к-«Аллоҳу юҳиббу-л-муҳсинин». 2800
 Ҳафт гови лоғарии пургазанд
 Ҳафт гови фарбиҳашро меҳ(в)аранд.
 Ҳафт хӯшай хушки зишти нописанд
 Сунбулоти тозаашро мечаранд.
 Қаҳт аз Мисраш баромад, эй азиз!
 Ҳин, мабош, эй шоҳ, инро мустачиз.
 Юсуфам дар ҳабси ту, эй шаҳнишон!
 Ҳин, зи дастони занонам вораҳон.
 Аз суйи арше, ки будам марбат ӯ,
 Шаҳвати модар фиғандам, к-«иҳбиту». 2805
 Пас фитодам з-он камоли мустантим
 Аз фани золе ба зиндони раҳим.
 Рӯхро аз арш орад дар ҳатим,
 Лочарам кайди занон бошад азим.
 Аввалу охир ҳубути ман зи зан,
 Чунки будам рӯху чун гаштам бадан.

- Бишнава ин зори Юсуф дар исор,
 Ё бар он Яъкуби бедил раҳм ор.
 Нола аз ихвон кунам ё аз занон?
 Ки фиғандандам чу Одам аз чинон. 2810
 З-он мисоли барги дай пажмурдаам,
 К-аз биҳишти васл гандум хӯрдаам.
 Чун бидидам лутфу икромии туро
 В-он саломии силму пайғомии туро,
 Ман сипанд аз чашми бад кардам падид,
 Дар сипандам низ чашми бад расид.
 Доғии ҳар чашми бад аз пешу пас
 Чашмҳои пурхумори тусту бас.
 Чашми бадро чашми некӯят, шаҳо,
 Моту мустаҳсил кунад «ниъма-д-даво». 2815
 Бал зи чашмат кимӣҳо мерасад,
 Чашми бадро чашми некӯ мекунад.
 Чашми шах бар чашми бози дил задаст,
 Чашми бозаш саҳт боҳиммат шудааст.
 То зи бас ҳиммат, ки ёбид аз назар,
 Менагирад бози шах чуз шери нар.
 Шер чӣ? К-он шохбози маънавий
 Ҳам шикори тусту ҳам сайдаш тувӣ.
 Шуд сафири бози ҷон дар марҷи дин
 Наъраҳои «ло уҳиббу-л-офилин». 2820
 Бози дилро, ки пайи ту мепарид,
 Аз атои беҳадат чашме расид.
 Ёфт бинӣ бӯю гӯш аз ту самоъ,
 Ҳар ҳисеро қисмате омад мушоъ.
 Ҳар ҳисеро чун диҳӣ раҳ сӯйи ғайб,
 Набवाद он ҳисро футури марғу шайб.
 Моликулмулкӣ, ба ҳис ҷизе диҳӣ,
 То ки бар ҳисҳо кунад он ҳис шахӣ.

**Ҳикояти шабдуздон, ки султон Маҳмуд шаб дар миёни эшон
 афтод, ки ман якеам аз шумо ва бар аҳволи эшон мутталеъ
 шудан, ило охирих**

- Шаб чу шах Маҳмуд бармегашт фард,
 Бо гурӯҳе қавми дуздон бозх(в)ард. 2825
 Пас бигуфтандаш: «Кий, эй булвафо!»
 Гуфт шах: «Ман ҳам якеам аз шумо».
 Он яке гуфт: «Эй гурӯҳи макреш!
 То бигӯяд ҳар яке фарҳангии ҳеш,
 То бигӯяд бо ҳарифон дар самар,
 К-ӯ чӣ дорад дар ҷибиллат аз ҳунар?»
 Он яке гуфт: «Эй гурӯҳи фанфуруш!
 Ҳаст ҳосийят маро андар ду гӯш,

Ки бидонам, саг чӣ мегӯяд ба бонг?»
 Қавм гуфтандаш: «Зи диноре ду донг». 2830
 Он дигар гуфт: «Эй гуруҳи зарпараст!
 Чумла хосияят маро чашм-андар аст.
 Ҳар киро шаб бинам андар Қирвон,
 Рӯз бишносам ман ўро бегумон».
 Гуфт як: «Хосиятаи дар бозу аст,
 Ки занам ман нақбҳо бо зӯри даст».
 Гуфт як: «Хосиятаи дар бинӣ аст,
 Кори ман дар хокҳо бўбинӣ аст.
 Сирри «анносу маъодин» дод даст,
 Ки расул онро пайи чӣ гуфтааст? 2835
 Ман зи хоки тан бидонам, к-андар он
 Чанд нақд асту чӣ дорад ў зи кон?
 Дар яке кон зарри беандоза дарч
 В-он дигар дахлаш бувад камтар зи харч.
 Ҳамчу Мачнун бў кунам ман хокро,
 Хоки Лайлиро биёбам беҳато.
 Бӯ кунам, донам зи ҳар пероҳане,
 Гар бувад Юсуф ва ё Оҳармане?
 Ҳамчу Аҳмад, ки барад бў аз Яман,
 З-он насибе ёфт ин бинии ман, 2840
 Ки кадомин хок ҳамсоият зар аст?
 Ё кадомин хок сифру абтар аст».
 Гуфт як: «Нак, хосият дар панчаам,
 Ки каманде афганам тӯли алам.
 Ҳамчу Аҳмад, ки каманд андохт ҷон-ш,
 То камандаш бурд сӯйи осмон-ш.
 Гуфт Ҳаққаш: Эй камандандози байт!
 Он зи ман дон «мо рамайт из рамайт».
 Пас бипурсиданд з-он шах, к-эй санад!
 Мар туро хосият андар чӣ бувад? 2845
 Гуфт: «Дарвешам, бувад хосиятаи,
 Ки раҳонам мучримонро аз ниқам.
 Мучримонро чун ба ҷаллодон диҳанд,
 Чун бичунбад риши ман, з-эшон раҳанд.
 Чун бичунбонам ба раҳмат ришро,
 Тай кунанд он қатлу он ташвишро».
 Қавм гуфтандаш, ки кутби мо тувӣ,
 Ки ҳалоси рӯзи меҳнатмон шавӣ.
 Баъд аз он, чумла ба ҳам берун шуданд,
 Сӯйи қасри он шаҳи маймун шуданд. 2850
 Чун саге бонге бизад аз сӯйи рост,
 Гуфт: «Мегӯяд, ки султон бо шумост».
 Хок бар қард он дигар аз раббае,
 Гуфт: «Ин ҳаст аз вусоки бебае».
 Пас каманд андохт устои каманд,
 То шуданд он сӯйи девори баланд.

Чои дигар хокро чун бўй кард,
 Гуфт: «Хоки махзани шоҳест фард».
 Нақбзан зад нақб, дар махзан расид,
 Ҳар яке аз махзан асбобе кашид. 2855
 Бас зару зарбафту гавҳарҳои зафт
 Қавм бурданду ниҳон карданд тафт.
 Шаҳ муайян дид манзилгоҳашон,
 Ҳилияву ному паноҳу роҳашон.
 Хешро дуздид аз эшон, бозгашт,
 Рӯз дар девон бигуфт он саргузашт.
 Пас равон гаштанд сарҳангони маст,
 То ки дуздонро гирифтанду бибаст.
 Дастбаста сӯйи девон омаданд,
 В-аз ниҳеби қони худ ларзон шуданд. 2860
 Чунки истоданд пеши тахти шоҳ,
 Ёри шабшон буд он шоҳи чу моҳ.
 Он ки чашмаш шаб ба ҳар-к андохтӣ,
 Рӯз дидӣ, бе шакаш бишнохтӣ.
 Шоҳро бар тахт диду гуфт: «Ин
 Буд бо мо дӯш шабгарду қарин.
 Он ки чандин хосият дар риши ўст,
 Ин гирифти мо ҳам аз тафтиши ўст».
 Орифи шаҳ буд чашмаш лочарам,
 Баргушод аз маърифат лаб бо ҳашам. 2865
 Гуфт: «Ваҳва маъкуму» ин шоҳ буд,
 Феъли мо меду сирмон мешунуд.
 Чашми ман раҳ бурд шаб, шаҳро шинохт,
 Чумла шаб бо рӯйи моҳаш ишқ бохт.
 Уммати худро бихоҳам ман аз ӯ,
 Ки нагардонад зи ориф ҳеч рӯ».
 Чашми ориф дон амони ҳар ду қавн,
 Ки бад-ӯ ёбид ҳар баҳром авн.
 З-он Муҳаммад шофеъи ҳар доғ буд,
 Ки зи ҷуз шаҳ чашми ӯ «мозоғ» буд. 2870
 Дар шаби дунё, ки маҳҷуб аст шед,
 Нозири Ҳақ буду з-ӯ будаш умед.
 Аз «алам нашрах» ду чашмаш сурма ёфт,
 Дид, он чи Ҷабрайил он барнатофт.
 Мар ятимуро, ки сурма Ҳақ кашад,
 Гардад ӯ дурри яtimi борашад.
 Нури ӯ бар дуррҳо ғолиб шавад,
 Ончунон матлубро толиб шавад.
 Дар назар будаш «мақомоти-л-ъибод»,
 Лочарам номаш Худо шоҳид ниҳод. 2875
 Олати шоҳид забону чашми тез,
 Ки зи шабхезаш надорад сар гурез.
 Гар ҳазорон муддаъӣ сар барзанад,
 Гӯш қозӣ қониби шоҳид кунад.

Қозиёнро дар ҳукумат ин фан аст,
 Шоҳиди эшон ду чашми равшан аст.
 Гуфти шоҳид з-он ба ҷойи дида аст,
 К-ӯ ба дидаи бегараз сир дидааст.
 Муддаъӣ дидаст аммо бо ғараз,
 Парда бошад дидаи дилро ғараз. 2880
 Ҳақ ҳамеҳаҳад, ки ту зоҳид шавӣ,
 То ғараз бигзорию шоҳид шавӣ,
 К-ин ғаразҳо пардаи дида бувад,
 Бар назар чун парда печида бувад.
 Пас набинад ҷумларо бо тимму римм,
 «Ҳуббука-л-ашёъа юъмӣ ва юсимм».
 Дар дилаш хуршед чун нуре нишонд,
 Пешаш ахтарро мақодире намонд.
 Пас бидид ӯ беҳичоб асрорро,
 Сайри рӯҳи муъмину куффорро. 2885
 Дар замин Ҳакрову дар чархи самӣ
 Нест пинҳонтар зи рӯҳи одамӣ.
 Бозгард аз ратбу ёбис ҳақнавард,
 Рӯхро «мин амри раббӣ» муҳр кард.
 Пас чу дид он рӯхро чашми азиз,
 Пас бар ӯ пинҳон намонад ҳеч чиз.
 Шоҳиди мутлақ бувад дар ҳар низоъ,
 Бишканад гуфташ хумори ҳар судоъ.
 Номи Ҳақ адл асту шоҳид они ўст,
 Шоҳиди адл аст з-ин рӯ чашми дўст. 2890
 Манзари Ҳақ дил бувад дар ду саро,
 Ки назар дар шоҳид ояд шоҳро,
 Ишки Ҳақку сирри шоҳидбозияш
 Буд мояй ҷумла пардасозияш.
 Пас аз он «лавлок» гуфт андар лиқо
 Дар шаби меъроҷ шоҳидбози мо.
 Ин қазо бар неку бад ҳоким бувад,
 Бар қазо шоҳид на ҳоким мешавад.
 Шуд асири он қазо мири қазо,
 Шод бош, эй чашми тези Муртазо! 2895
 Ориф аз маъруф бас дархост кард,
 К-эй рақиби мо ту андар гарму сард!
 Эй мушири мо ту андар хайру шар!
 Аз ишоратхот дилмон беҳабар.
 Эй «яроно ло нароҳу»! Рӯзу шаб
 Чашмбанди мо шуда диди сабаб.
 Чашми ман аз чашмҳо бигзида шуд,
 То ки дар шаб офтобам дида шуд.
 Лутфи маъруфи ту буд он, эй баҳӣ!
 Пас «камолу-л-бирри фӣ итмомиҳӣ».
 Ё раб! «Атмим нурано фи-с-соҳира,
 В-анҷино мин муфзаҳотин қоҳира». 2900

Ёри шабро рӯз махчурӣ мадеҳ,
 Чони курбатдидаро дурӣ мадеҳ.
 Буъди ту маргест бо дарду накол,
 Хоса буъде, ки бувад баъдалвисол.
 Он ки дидастат, макун нодидааш,
 Об зан бар сабзаи болидааш.
 Ман накардам лоуболӣ дар равиш,
 Ту макун ҳам лоуболӣ дар халиш. 2905
 Ҳин, марон аз рӯи худ ўро баъид,
 Он ки ў як бор он рӯи ту дид.
 Диди рӯи чуз ту шуд ғулли гулӯ,
 «Куллу шайбин мосиваллах, ботилу».
 Ботиланду менамояндам рашад,
 З-он ки ботил ботилонро мекашад.
 Зарра-зарра, к-андар ин арзу самост,
 Чинси худро ҳар яке чун қахрабост.
 Меъда нонро мекашад то мустақар,
 Мекашад мар обро таффи чигар. 2910
 Чашм қаззоби бутон з-ин кӯйҳо,
 Мағзҷӯён аз гулистон бӯйҳо.
 З-он ки ҳисси чашм омад рангкаш,
 Мағзу бинӣ мекашад бӯҳои х(в)аш.
 З-ин кашишҳо, эй Худои роздон,
 Ту ба қазби лутфи худмон деҳ амон.
 Ғолибӣ бар қозибон, эй муштарӣ!
 Шоҷад, ар дармондагонро вохарӣ.
 Рӯ ба шаҳ овард чун ташна ба абр
 Он ки буд андар шаби қадр они бадр. 2915
 Чун лисону чони ў буд они ў,
 Они ў бо ў бувад густохгӯ.
 Гуфт: «Мо гаштем чун қонбанди тин,
 Офтоби қон туй дар явми дин.
 Вақти он шуд, эй шаҳи мактумсайр,
 К-аз қарам рише бичунбонӣ ба хайр.
 Ҳар яке ҳосийяти худро намуд,
 Он ҳунарҳо, ҷумла бадбахтӣ фузуд.
 Он ҳунарҳо гардани моро бибаст,
 З-он маносиб сарнигунсорему паст». 2920
 Он ҳунар «фӣ чидиҳо ҳаблун масад»,
 Рӯзи мурдан нест з-он фанҳо мадад.
 Чуз ҳамон ҳосийяти он хушҳавос,
 Ки ба шаб буд чашми ў султоншинос,
 Он ҳунарҳо ҷумла ғӯли роҳ буд,
 Ғайри чашме, к-ў зи шаҳ огоҳ буд.
 Шоҳро шарм аз вай омад рӯзи бор,
 Ки ба шаб бар рӯи шаҳ будааш назор.
 В-он сағи огоҳ аз шоҳи вадод,
 Худ сағи Қаҳфаш лақаб бояд ниҳод. 2925

Хосият дар гӯш ҳам некӯ бувад,
 К-ӯ ба бонги саг зи шер огаҳ шавад.
 Саг чу бедор аст шаб чун посбон,
 Беҳабар набвад зи шабхези шаҳон.
 Ҳин, зи бадномон набояд нанг дошт,
 Ҳуш бар асрорашон бояд гумошт.
 Ҳар кӣ ӯ як бор худ бадном шуд,
 Ҳуд набояд ном ҷусту хом шуд.
 Эӣ басо зар, ки сияҳтобаш кунанд,
 То шавад эмин зи торочу газанд.

2930

**Қиссаи он ки гови баҳрӣ гавҳари ковиён аз қабри дарё
 бароварад, шаб бар соҳили дарё ниҳад, дар дурахшу тоби он
 мечарад, бозаргон аз камин бурун ояд, чун гов аз гавҳар дуртар
 рафта бошад, бозаргон ба лучму гили тира гавҳарро бипӯшонад
 ва бар дарахт гурезад, ило охири-л-қисса ва-т-тақриб**

Гови обӣ гавҳар аз баҳр оварад,
 Бинҳад андар марҷу гирдаш мечарад.
 Дар шуоӣ нури гавҳар гови об
 Мечарад аз сунбулу савсан шитоб.
 З-он фиғандай гови обӣ анбар аст,
 Ки ғизояш наргису нилуфар аст.
 Ҳар кӣ бошад кути ӯ нури ҷалол,
 Чун назояд аз лабаш сеҳри ҳалол?
 Ҳар кӣ чун занбӯр ваҳй асташ «нафал»,
 Чун набошад хонаи ӯ пурасал?
 Мечарад дар нури гавҳар он бақар,
 Ногаҳон гардад зи гавҳар дуртар.
 Тоҷире бар дур ниҳад лучми сиёҳ,
 То шавад торик марҷу сабзагоҳ.
 Пас гурезад марди тоҷир бар дарахт,
 Гов ҷӯён мардро бо шохи сахт.
 Бист бор он гов тозад гирди марҷ,
 То кунад он ҳасро дар шох дарҷ.
 Чун аз ӯ навмед гардад гови нар,
 Ояд он ҷо, ки ниҳода буд гуҳар.
 Лучм бинад фавқи дурри шохвор,
 Пас зи тин бигрезад ӯ Иблисвор.
 К-он Билис аз матни тин кӯру кар аст,
 Гов кай донад, ки дар тин гавҳар аст?
 «Иҳбиту» афғанд ҷонро дар ҳазиз,
 Аз намозаш кард маҳрум ин маҳиз.
 Эӣ рафиқон, з-ин мақилу з-он мақол,
 «Иттақу инна-л-ҳаво ҳайзу-р-риҷол».

2935

2940

«Ихбиту» афганд чонро дар бадан,
 То ба гил пинҳон бувад дурри адан. 2945
 Тоҷираш донад, валекин гов не,
 Аҳли дил донанду ҳар гилков не.
 Ҳар гиле, к-андар дили ӯ гавҳарест,
 Гавҳараш ғаммози тини дигарест.
 В-он гиле, к-аз рашши Ҳақ нуре наёфт,
 Сӯхбати гилҳои пурдур барнатофт.
 Ин суҳан поён надорад, муши мо
 Ҳаст бар лабҳои ҷӯ бар ғӯши мо.

**Ручӯъ кардан ба қиссаи талаб кардани он муш он чағзро
 лаб-лаби ҷӯ ва кашидани сари ришта, то чағзро дар об хабар
 шавад аз талаби ӯ**

Он сириштай ишқ ришта мекашад
 Бар умеди васли чағзи борашад. 2950
 Метанад бар риштаи дил дам ба дам,
 Ки сари ришта ба даст овардаам.
 Ҳамчу торе шуд дилу чон дар шухуд,
 То сари ришта ба ман рӯйе намуд.
 Худ ғуробулбайн омад ногаҳон
 Бар шикори мушу бурдаш з-он макон.
 Чун баромад бар ҳаво муш аз ғуроб,
 Мунҳасиб шуд чағз низ аз қаъри об.
 Муш дар минкори зоғу чағз ҳам,
 Дар ҳаво овехта по дар ратам. 2955
 Халқ меғуфтанд: «Зоғ аз макру кайд
 Чағзи обиро ҷӣ гуна кард сайд?
 Чун шуд андар обу чунаш даррабуд?
 Чағзи обӣ кай шикори зоғ буд?»
 Чағз гуфто: «Ин сазои он касе,
 К-ӯ чу беобон шавад чуфти хасе».
 Эӣ фиғон аз ёри ночинс, эӣ фиғон,
 Ҳамнишини нек ҷӯед, эӣ меҳон!
 Ақро афгон зи нафси пуръуюб,
 Ҳамчу бинии баде бар рӯйи хуб. 2960
 Ақл меғуфташ, ки чинсийят яқин
 Аз раҳи маънист, не аз обу тин.
 Ҳин, машав суратпарасту ин мағӯ,
 Сирри чинсийят ба сурат - дар маҷӯ.
 Сурат омад чун ҷамоду чун ҳачар,
 Нест ҷомидро зи чинсийят хабар».
 Чон чу мӯру тан чу донай гандуме
 Мекашонад сӯ ба сӯяш ҳар даме.
 Мӯр донад, к-он ҳубуби муртаҳан
 Мустаҳилу чинси ман хоҳад шудан. 2965

Он яке мӯре гирифт аз роҳ чав,
 Мӯри дигар гандуме бигрифт да.
 Чав сӯи гандум наметозад, вале
 Мӯр сӯи мӯр меояд, бале.
 Рафтани чав сӯи гандум тобеъ аст,
 Мӯрро бин, ки ба чинсаш роҷеъ аст.
 Ту мағӯ: «Гандум чаро шуд сӯи чав?»
 Чашмро бар хасм неҳ, не бар гарав.
 Мӯри асвад бар сари либди сиёҳ,
 Мӯр пинҳон, дона пайдо пеши роҳ. 2970
 Ақл гӯяд чашмро: «Некӯ нигар,
 Дона ҳаргиз кай равад бе донабар?»
 3-ин сабаб омад сӯи асҳоб калб,
 Хаст суратҳо ҳубубу мӯр қалб.
 3-он шавад Исо сӯи покони чарх,
 Буд қафасҳо муҳталиф, якчинс фарх.
 Ин қафас пайдову он фархаш ниҳон,
 Бе қафаскаш кай қафас бошад равон?
 Эй хунук чашме, ки ақл асташ амир,
 Оқибатбин бошаду ҳабру қарир. 2975
 Фарқи зишту нағз аз ақл оваред,
 Не зи чашме, к-аз сияҳ гуфту сапед.
 Чашм ғарра шуд ба ҳазрои даман,
 Ақл гӯяд: «Бар миҳакки мош зан».
 Офати мурғ аст чашми гомбин,
 Махласи мурғ аст ақли домбин.
 Доми дигар буд, ки ақлаш дарнаёфт,
 Вайҳи ғоиббин бад-ин сӯ 3-он шинофт.
 Чинсу ночинс аз хирад донӣ шинохт,
 Сӯи суратҳо нашоад зуд тохт. 2980
 Нест чинсийят ба сурат «лӣ»-ю «лак»,
 Исӣ омад дар башар чинси малак,
 Баркашидаш фавки ин нилиҳисор
 Мурғи гардунӣ чу чағзаш зоғвор.

**Қиссаи Абдулғавс ва рабудани париён ўро ва солҳо миё-
 ни париён сокин шудани ў ва баъд аз солҳо омадани ў
 ба шаҳр ва фарзандони хеш ва боз ношикефтани ў аз он
 париён ба ҳукми чинсийят ва ҳамдилии ў бо эшон**

Буд Абдулғавс ҳамчинси парӣ,
 Чун парӣ нуҳ сол дар пинҳонпарӣ.
 Шуд занашро насл аз шӯи дигар
 В-он ятимонаш зи маргаш дар самар,
 Ки мар ўро гург зад ё раҳзане?
 Ё фитод андар чаҳе ё макмане? 2985

Чумла фарзандон-ш дар ашғол маст,
 Худ нагуфтандӣ, ки бобое будаст.
 Баъди нух сол омад ӯ, ҳам ория,
 Гашт пайдо, боз шуд мутвория.
 Як маҳе меҳмони фарзандони хеш
 Буду 3-он пас кас надидаш ранг беш.
 Бурд ҳамчинсии парёнаш чунон,
 Ки рабояд рӯхро захми синон.
 Чун бихиште чинси чаннат омадаст,
 Ҳам зи чинсийят шавад яздонпараст. 2990
 На набӣ фармуд: «Чуду маҳмада,
 Шохи чаннат дон, ба дунё омада?»
 Меҳрхоро чумла чинси меҳр хон,
 Қаҳрхоро чумла чинси қаҳр дон.
 Лоуболӣ лоуболӣ оварад,
 3-он ки чинси ҳам бувад андар хирад.
 Буд чинсийят дар Идрис аз нучум,
 Ҳашт сол ӯ бо Зухал буд дар қудум.
 Дар Машориқ, дар Мағориб ёри ӯ,
 Ҳамҳадису маҳрами осори ӯ. 2995
 Баъди ғайбат чунки овард ӯ қудум,
 Дар замин, мегуфт ӯ дарси нучум.
 Пеши ӯ исторагон хуш саф зада,
 Ахтарон дар дарси ӯ ҳозир шуда.
 Ончунон ки халқ овози нучум
 Мешуниданд аз хусусу аз умум,
 Қазби чинсият кашида то замин,
 Ахтаронро пеши ӯ карда мубин.
 Ҳар яке номи ҳуду аҳволи х(в)ад
 Бозгуфта пеши ӯ шарҳи расад. 3000
 Чист чинсийят? Яке навъи назар,
 Ки бад-он ёбанд раҳ дар ҳамдигар.
 Он назар, ки кард Ҳақ дар вай ниҳон,
 Чун ниҳад дар ту, ту гардӣ чинси он.
 Ҳар тараф чӣ мекашад танро? Назар,
 Беҳабарро кай кашонад боҳабар.
 Чунки андар мард хӯйи зан ниҳад,
 Ё муҳаннас гардаду гон медиҳад.
 Чун ниҳад дар зан Худо хӯйи нарӣ,
 Толиби зан гардад он зан саътарӣ. 3005
 Чун ниҳад дар ту сифоти Ҷабрайил,
 Ҳамчу фарҳе бар ҳаво ҷӯйи сабил.
 Мунтазир бинҳода, дида дар ҳаво,
 Аз замин бегона, ошиқ бар само.
 Чун ниҳад дар ту сифатҳои харӣ,
 Сад парат гар ҳаст, бар охур парӣ.
 Аз пайи сурат наёмад муш хор,
 Аз ҳабисӣ шуд забуни мушхор.

Туъмачўву хойину зулматпараст,
 Аз паниру фустуку дўшоб маст. 3010
 Бози ашҳабро чу бошад хўи муш,
 Нанги мушон бошаду ори вуҳуш.
 Хўи он Ҳоруту Морут, эй писар!
 Чун бигашту додашон хўи башар,
 Дарфитоданд аз «ланаҳну-с-софувун»
 Дар чаҳи Бобил бибаста сарнигун.
 Лавҳи маҳфуз аз назаршон дур шуд,
 Лавҳи эшон соҳиру масхур шуд.
 Пар ҳамону сар ҳамон, ҳайкал ҳамон,
 Мўсие бар аршу Фиръавне муҳон. 3015
 Дар пайи хў бошу бо хушхў нишин,
 Хўпазири равғани гулро бибин.
 Хоки гўр аз мард ҳам ёбад шараф,
 То ниҳад бар гўри ӯ дил рўю каф.
 Хок аз ҳамсоягии ҷисми пок
 Чун мушарраф омаду иқболнок,
 Пас, ту ҳам «ал-чору сумма-д-дор» гў,
 Гар диле дорӣ, бирав, дилдор чў.
 Хоки ӯ ҳам сирати ҷон мешавад,
 Сурмаи ҷашми азизон мешавад. 3020
 Эй басо дар гўр хуфта хоквор,
 Беҳ зи сад аҳё ба нафъу интишор.
 Соя бурда ӯву хокаш сояманд,
 Сад ҳазорон зинда дар сояй вайанд.

**Достони он мард, ки вазифа дошт аз муҳтасиби Табреш ва
 вомхо карда буд бар умеди он вазифа ва ўро хабар на аз
 вафоти ӯ ҳосил аз ҳеч зиндае воми ӯ гузорда нашуд, илло аз
 муҳтасиби мутаваффо гузорда шуд, ҷунонки гуфтаанд:**

Лайса ман мота фастароҳ бимайт,
 Иннама-л-майтӯ маййиту-л-аҳё.

Он яке дарвеш з-атрофи диёр
 Ҷониби Табреш омад вомдор.
 Нуҳ ҳазораш вом буд аз зар магар,
 Буд дар Табреш Бадруддин Умар.
 Муҳтасиб буд ӯ, ба дил баҳр омада, 3025
 Ҳар сари мўяш яке ҳотамкада.
 Хотам ар будӣ, гадойи ӯ шудӣ,
 Сар ниҳодӣ, хоки пойи ӯ шудӣ.
 Гар бидодӣ ташнаро баҳре зулол,
 Дар қарам шарманда будӣ з-он навол.
 В-ар бикардӣ зарраеро машрике,
 Будӣ он дар ҳимматаш нолоиқе.

Бар умеди ӯ биёмад он ғариб,
 К-ӯ ғарибонро будӣ хешу насиб.
 Бо дараш буд он ғариб омӯхта,
 Воми беҳад аз атояш тӯхта. 3030
 Ҳам ба пушти он карим ӯ вом кард,
 Ки ба бахшишхош восиқ буд мард.
 Лоуболи гашта з-ӯву вомҷу
 Бар умеди қулзуми икромхӯ.
 Вомдорон рӯтуруш, ӯ шодком,
 Ҳамчу гул хандон аз он равзулкиром.
 Гарм шуд пушташ зи хуршеди араб,
 Чӣ ғам асташ аз сибоби Бӯлаҳаб?
 Чунки дорад аҳду пайванди саҳоб,
 Кай дарег ояд зи саққоёнаш об? 3035
 Соҳирони вокиф аз дасти Худо
 Кай ниҳанд ин дасту поро дасту по?
 Рӯбаҳе, ки ҳаст з-он шерон-ш пушт,
 Бишканад каллай палангонро ба мушт.

**Омадани Чаъфар, разияллоҳу анху, ба гирифтани қалъа ба
 танҳой ва машварат кардани малики он қалъа дар дафъи ӯ ва
 гуфтани он вазир маликро, ки зинҳор таслим кун ва аз ҷаҳл
 таҳаввур макун, ки ин марди муайяд аст ва аз Ҳақ ҷамъийати
 азим дорад дар ҷони хеш, ило охирих**

Чунки Чаъфар рафт сӯи қалъае,
 Қалъа пеши коми хушкаш ҷуръае.
 Як савора тохт то қалъа ба кар,
 То дари қалъа бибастанд аз ҳазар.
 Заҳра на касро, ки пеш ояд ба ҷанг,
 Аҳли киштиро чӣ заҳра бо наҳанг? 3040
 Рӯй овард он малик сӯи вазир,
 Ки чӣ чора-ст андар ин вақт, эй мушир!
 Гуфт: «Он ки тарк гӯй кибру фан,
 Пеши ӯ ойӣ ба шамшеру кафан».
 Гуфт: «Охир, на яке мардест фард?»
 Гуфт: «Мангар хор дар фардии мард.
 Чашм бигшо, қалъаро бингар накӯ,
 Ҳамчу симоб аст ларзон пеши ӯ.
 Шиста дар зин ончунон муҳкампей аст,
 Гуиё шарқию ғарбӣ бо вай аст». 3045
 Чанд кас ҳамчун фидой тохтанд,
 Хештанро пеши ӯ андохтанд.
 Ҳар якеро ӯ ба гурзе мефиганд
 Сарнигусор андар ақдоми саманд.
 Дода будаш сунъи Ҳақ ҷамъийате,
 Ки ҳамезад яктана бар уммате.

Чашми ман чун дид 10.3

К-он касо аз нур сабре ёфта-ст,
Нури ҷон дар тору пудаш тофта-ст.
Ќуз чунин хирқа нахоҳад шуд сивон,
Нури моро барнатобад ғайри он.
Кӯхи Қоф аз пеш ояд, бихрасад,
Ҳамчу кӯхи Тур нураш бардарад.
Аз камоли қудрат абдони риҷол,
Ёфт андар нури бечун эҳтимол.
Он чи Тураш барнатобад заррае,
Қудтараш ҷо созад аз қорурае.
Ғашт мишкоту зучоҷӣ ҷойи нур,
Ки ҳамедаррад зи нур он Қофу Тур.
Ҷисмашон мишкот дон, дилшон зучоҷ,
Тофта бар аршу афлок ин сароҷ.
Нурашон ҳайрони ин нур омада,
Чун ситора 3-ин Сухо фонӣ шуда.
3-ин ҳикоят қард он хатми русул
Аз малики «лоязолу ламязул»,
Ки нагунчидам дар афлоку хало,
Дар уқулу дар нуфуси боуло.
Дар дили муъмин бигунчидам ҷу зайф,
Бе зи ҷуну бе чигуна, бе зи кайф,
То ба даллолии он дил ғавқу тахт
Ёбад аз ман подшоҳиҳову бахт.
Бе ҷунин ойина, аз ҳубии ман
Барнатобад на замину на заман.
Бар ду қавн асби тарахҳум тохтем,
Бас ариз ойинае барсохтем.
Ҳар даме 3-ин ойина панҷоҳ урс,
Бишнава ойина, вале шарҳаш мапурс.
Ҳосил ин, қ-аз лубси ҳешаш парда сохт,
Ки нуфузи он қамарро мешинохт.
Ғар будӣ парда зи ғайри лубси ў,
Пора ғаштӣ, ғар будӣ кӯхи дутў.
3-оҳанин деворҳо ноғиз шудӣ,
Тўбра бо нури Ҳақ ҷӣ фан задӣ?
Ғашта буд он тўбра соҳибтафе,
Буд вақти шўр хирқай орифе.
3-он шавад оташ раҳини сўхта,
Қ-ўст бо оташ зи пеш омўхта.
В-аз ҳавову ишқи он нури рашод
Худ Сафуро ҳар ду дида бод дод.
Аввало барбастан як ҷашму бидид,
Нури рўйи ўву он ҷашмаш парид.
Баъд аз он сабраш намонду он дигар
Барғушоду қард ҳарчи он қамар.

3075

3080

3085

3090

Ҳамчунон марди муҷоҳид нон диҳад, Чун бар ӯ зад нури тоат, ҷон диҳад. Пас зане гуфташ: «Зи чашми абҳарӣ, Ки зи дастат рафт, ҳасрат меҳ(в)арӣ?» Гуфт: «Ҳасрат меҳурам, ки сад ҳазор Дида будӣ, то ҳамекардам нисор. Равзани чашмам зи маҳ вайрон шудааст, Лек маҳ чун ганҷ дар вайрон нишаст. Қай гузорад ганҷ, к-ин вайронаам Ёд орад аз равоқу хонаам».	3095
Нури рӯйи юсуфӣ вақти убур Мефитодӣ дар шибоки ҳар кусур. Пас бигуфтандӣ даруни хона-дар: «Юсуф аст ин сӯ ба сайрону гузар». З-он ки бар девор дидандӣ шуоъ, Фаҳм кардандӣ пас асҳоби биқоъ. Хонаеро, к-иш дариҷа-ст он тараф, Дорад аз сайрони он Юсуф шараф. Ҳин, дариҷа сӯйи Юсуф боз кун, В-аз шикофаш фурчае оғоз кун. Ишқварзӣ он дариҷа кардан аст, К-аз ҷамоли дӯст сина равшан аст. Пас, ҳамора рӯйи маъшуқа нигар, Ин ба дасти туст, бишнава, эй падар! Роҳ кун дар андарунҳо хешро, Дур кун идроки ғайрандешро. Кимӣ дорӣ, давои пӯст кун, Душманонро з-ин саноъат дӯст кун. Чун шудӣ зебо, бад-он зебо расӣ, Ки раҳонад рӯҳро аз бекасӣ. Парвариш мар боғи ҷонҳоро намаш, Зинда карда мурдаи ғамро дамаш. На ҳама мулки ҷаҳони дун диҳад, Сад ҳазорон мулки гуногун диҳад. Бар сари мулки ҷамолаш дод Ҳақ Мулки таъбир бе дарсу сабақ. Мулки ҳуснаш сӯйи зиндон кашид, Мулки илмаш сӯйи Қайвон кашид. Шаҳ ғуломи ӯ шуд аз илму ҳунар, Мулки илм аз мулки ҳусн истудатар.	3100
3105	
3110	

**Ручӯъ кардан ба ҳикояти он шахси вомкарда ва омадани
ӯ ба умеди инояти он муҳтасиб сӯйи Табрз**

Он ғариби мумтаҳан аз бими вом Дар раҳ омад сӯйи он доруссалом.	3115

Шуд суйи Табрezu кӯйи Гулситон,
 Хуфта уммедаш, фарози гул ситон.
 Зад зи дорулмулки Табрези санӣ
 Бар умедаш равшанӣ бар равшанӣ.
 Чон-ш хандон шуд аз он равзай ричол
 Аз насими Юсуфу Мисри висол.
 Гуфт: «Ё ходӣ! Аних лӣ ноқатӣ,
 Ҷоа исёодӣ ва торат фоқатӣ.
 Убрукӣ, ё ноқатӣ! Тоба-л-умур,
 Инна Табрезан муноҷоту-с-судур. 3120
 Исриҳӣ ё ноқатӣ! Ҳавла-р-риёз,
 Инна Табрезан лано ниъма-л-муфоз».
 Сорбоно, бор бигшо з-уштурон,
 Шаҳри Табрез асту кӯйи Гулситон.
 Фарри фирдавсист ин полезро,
 Шаъшаъай аршист ин Табрезро.
 Ҳар замоне нури рӯҳангези чон
 Аз фарози арш бар табрезиён.
 Чун вусоки муҳтасиб ҷуст он ғариб,
 Халқ гуфтандаш, ки бигзашт он ҳабиб. 3125
 Ё парер аз дори дунё накл кард,
 Марду зан аз воқияй ё рӯйзард.
 Рафт он товуси аршӣ сӯйи арш,
 Чун расид аз хотифонаш бӯйи арш.
 Сояш гарчи паноҳи халқ буд,
 Дарнавардид офтобаш зуди зуд.
 Ронд ё кишти аз ин соҳил парер,
 Гашта буд он хоҷа з-ин ғам хонасер».
 Наърае зад марду беҳуш уфтод,
 Гуиё ё низ дар пай чон бидод. 3130
 Бас гулобу об бар рӯяш заданд,
 Ҳамраҳон бар ҳолаташ гирён шуданд.
 То ба шаб беҳеш буду баъд аз он
 Ниммурда бозгашт аз ғайб чон.

**Бохабар шудани он ғариб аз вафоти он муҳтисиб ва истиғфори
 ё аз эътимод бар махлуқ ва таъвил бар атои махлуқ ва ёди
 неъматҳои Ҳақ карданаши ва инобат ба Ҳақ аз ҷурми худ
 «сумма-л-лазина кафару бираббихим яъдилуна**

Чун ба ҳуш омад, бигуфт: «Эй Кирдгор!
 Мучримам, будам ба халқ уммедвор.
 Гарчи хоҷа бас саховат карда буд,
 Ҳеч он қуфви атои ту набуд.
 Ё кулаҳ бахшиду ту сар пурхирад,
 Ё қабо бахшиду ту болову қад. 3135

Ү зарам доду ту дасти заршумор,
 Ү сутурам доду ту ақли савор.
 Хоҷа шамъам доду ту чашми қарир,
 Хоҷа нуқлам доду ту туъмапазир.
 Ү вазифа доду ту умру ҳаёт,
 Ваъдааш зар, ваъдаи ту таййибот.
 Ү вусоқам доду ту чарху замин,
 Дар вусоқат ӯву сад чун ӯ самин.
 Зар аз они туст, зар ӯ н-офарид,
 Нон аз они туст, нон аз ту-ш расид. 3140
 Он сахову раҳм ҳам ту додияш,
 К-аз саховат мефузудӣ шодияш.
 Ман мар ӯро қиблаи худ сохтам,
 Қибласози аспро андохтам».

Мо кучо будем? К-он дайёни дин
 Ақл мекорид андар обу тин.
 Чун ҳамекард аз адам гардун падид
 В-ин бисоти хокро мегустарид.
 З-ахтарон месохт ӯ мисбоҳҳо
 В-аз табоеъ қуфл бо мифтоҳҳо. 3145
 Эй басо бунёдҳо пинҳону фош
 Музмари ин сақф карду ин фирош.
 Одам устурлоби авсофи улуст,
 Васфи Одам мазҳари оёти ўст.
 Ҳар чӣ дар вай менамояд, акси ўст,
 Ҳамчу акси моҳ андар оби чўст.
 Бар сутурлобаш нукуши анкабут
 Баҳри авсофи азал дорад субут.
 То зи чархи ғайб в-аз хуршеди рӯх
 Анкабутаи дарс гӯяд аз шурӯх. 3150
 Анкабуту ин сутурлоби рашод,
 Бе муначчим дар кафи ом уфтод.
 Анбиёро дод Ҳақ танчими ин,
 Ғайбро чашме бибояд ғайббин.
 Дар чахи дунё фитоданд ин курун,
 Акси худро дид ҳар як чаҳ-дарун.
 Акс дар чаҳ диду аз берун надид,
 Ҳамчу шери гӯл андар чаҳ давид.
 Аз бурун дон, он чи дар чоҳат намуд,
 В-арна он шерӣ, ки дар чаҳ шуд фуруд. 3155
 Бурд харгӯшеш аз раҳ, к-эй фалон,
 Дар тағи чоҳ аст он шери жаён.
 Даррав андар чоҳ, кин аз вай бикаш,
 Чун аз ӯ ғолибтарӣ, сар барканаш».

Он муқаллид суҳраи харгӯш шуд,
 Аз ҳаёли хештан пурчӯш шуд.
 Ү нагуфт: «Ин нақш доди об нест»,
 Ин ба чуз тақлиби он қаллоб нест.

Ту ҳам аз душман чу кине мекашӣ,
 Эӣ забуни шаш, ғалат дар ҳар шашӣ. 3160
 Он адоват андар ӯ акси Ҳақ аст,
 К-аз сифоти қаҳр он чо муштақ аст.
 В-он гунаҳ дар вай зи чинси чурми туст,
 Бояд он ҳӯро зи табъи хеш шуст.
 Хулқи зиштат, андар ӯ рӯят намуд,
 Ки туро ӯ саҳфаи ойина буд.
 Чунки қубҳи хеш дидӣ, эӣ ҳасан,
 Андар ойина, бар ойина мазан.
 Мезанад бар об исторай санӣ,
 Хок ту бар акси ахтар мезанӣ, 3165
 К-ин ситорай наҳс дар об омадаст,
 То кунад ӯ саъди моро зердаст.
 Хоки истило бирезӣ бар сараш,
 Чунки пиндорӣ зи шубҳа ахтараш.
 Акс пинҳон гашту андар ғайб ронд,
 Ту гумон бурдӣ, ки он ахтар намонд.
 Он ситорай наҳс хаст андар само,
 Ҳам бад-он сӯ боядаш кардан даво.
 Балки бояд дил сӯи бесӯй баст,
 Наҳси ин сӯ акси наҳси бесӯ аст. 3170
 Дод доди Ҳақ шиносу бахшишаш,
 Акси он дод аст андар панчу шаш.
 Гар бувад доди ҳасон афзун зи рег,
 Ту бимири в-он бимонад мурдарег.
 Акс, охир, чанд пояд дар назар?
 Аслбинӣ пеша кун, эӣ кажнигар!
 Ҳақ чу бахшиш кард бар аҳли ниёз,
 Бо ато бахшидашон умри дароз.
 Холидин шуд неъмату мунъам алайҳ,
 «Муҳйию-л-мавто»-ст ғачтозу илайҳ. 3175
 Доди Ҳақ бо ту даромезад чу чон,
 Ончунон ки он ту бошию ту он.
 Гар намонад иштиҳои нону об,
 Бидҳадат бе ин ду кути мустатоб.
 Фарбиҳӣ гар рафт, Ҳақ дар лоғарӣ
 Фарбиҳӣ пинҳон-т бахшад, он сарӣ.
 Чун париро қувват аз бў медиҳад,
 Ҳар малакро кути чон ӯ медиҳад.
 Чон ҷӣ бошад, ки ту сози 3-ӯ санад?
 Ҳақ ба ишқи хеш зинда-т мекунад. 3180
 3-ӯ ҳаёти ишқ хоҳу чон маҳоҳ,
 Ту аз ӯ он ризқ хоҳу нон маҳоҳ.
 Халқро чун об дон софу зулол,
 Андар он тобон сифоти зулчалол.
 Илмашону адлашону лутфашон
 Чун ситорай чарх дар оби равон.

- Подшоҳон мазҳари шоҳии Ҳақ,
 Фозилон миръоти огоҳии Ҳақ.
 Қарнҳо бигзашту ин қарни навест,
 Моҳ он моҳ аст, об он об нест. 3185
- Адл он адл асту фазл он фазл ҳам,
 Лек мустабдил шуд он қарну умам.
 Қарнҳо бар қарнҳо рафт, эй хумом!
 В-ин маъонӣ барқарору бардавом.
 Об мубдал шуд дар ин чӯ чанд бор,
 Акси моҳу акси ахтар барқарор.
 Пас, бинояш нест бар оби равон,
 Балки бар ақтори арзи осмон.
 Ин сифатҳо чун нучуми маънавист,
 Дон, ки бар чархи маъонӣ муставист. 3190
- Хубрӯён ойинай хубии ӯ,
 Ишқи эшон акси матлубии ӯ.
 Ҳам ба асли худ равад ин ҳадду ҳол,
 Доимо дар об кай монад ҳаёл?
 Чумла тасвирот акси оби ҷӯст,
 Чун бимоли чашми худ, худ чумла ӯст.
 Боз ақлаш гуфт: «Бигзор ин ҳавал,
 Ҳалл дӯшоб асту дӯшоб аст ҳал.
 Ҳочаро чун ғайр гуфти аз қусур?
 Шарм дор, эй аҳвал, аз шоҳи ғаяур. 3195
- Ҳочаро, ки даргузаштаст аз асир,
 Чинси ин мушони торикӣ мағир.
 Ҳочаи қон бин, мабин қисми гарон,
 Мағз бин ӯро, мабинаш устухон.
 Ҳочаро аз чашми Иблиси лаъин
 Мангару нисбат макун ӯро ба тин.
 Ҳамраҳи хуршедро шабпар маҳон,
 Он ки ӯ масҷуд шуд, сочид мадон.
 Аксҳоро монад ину акс нест,
 Дар мисоли акс Ҳақ бинмуданист. 3200
- Офтобе дид ӯ, қомид намонд,
 Равғани гул равғани кунҷид намонд.
 Чун мубаддал гаштаанд абдоли Ҳақ,
 Нестанд аз халқ, баргардон варақ.
 Қиблаи ваҳдоният ду чун бувад?
 Ҳок масҷуди малоик чун шавад?
 Чун дар ин чӯ дид акси себ мард,
 Доманашро диди он пурсеб кард.
 Он чи дар чӯ дид, кай бошад ҳаёл?
 Чунки шуд аз диданаш пур сад ҷувол. 3205
- Тан мабину он макун, к-он букму сум
 «Қаззабу би-л-ҳаққи ламмо чоъаҳум».

«Мо рамайта из рамайт» Аҳмад будаст,
 Дидани ў дидани холиқ шудааст.
 Хидмати ў хидмати Ҳақ кардан аст,
 Рӯз дидан дидани ин равзан аст.
 Хоса ин равзан дурахшон аз х(в)ад аст,
 Не вадеъай офтобу Фарқад аст.
 Ҳам аз он хуршед зад бар равзане,
 Лек аз роҳу суйи маъхуд не. 3210
 Дар миёни шамсу ин равзан раҳе
 Ҳаст, равзанҳо нашуд з-ў оғаҳе,
 То агар абре барояд чархпӯш,
 Андар ин равзан бувад нураш ба чӯш.
 Гайри роҳи ин ҳавову шаш чихат,
 Дар миёни равзану хур маълафат.
 Мидхату тасбеҳи ў тасбеҳи Ҳақ,
 Мева мерӯяд зи айни ин табақ.
 Себ рӯяд з-ин сабад, хуш лахт-лахт,
 Айб набвад, гар ниҳй номаш дарахт. 3215
 Ин сабадро ту дарахти себ хон,
 Ки миёни ҳар ду роҳ омад ниҳон.
 Он чи рӯяд аз дарахти борвар,
 З-ин сабад рӯяд ҳамон навъ аз самар.
 Пас, сабадро ту дарахти бахт бин,
 Зери сояи ин сабад хуш менишин.
 Нон чу итлоқ оварад, эй меҳрбон!
 Нон чаро мегӯияш? Маҳмуда хон.
 Хоки раҳ чун чашм равшан карду чон,
 Хоки ўро сурма бину сурмадон. 3220
 Чун зи рӯйи ин замин тобад шуруқ,
 Ман чаро боло кунам рӯ дар Аюқ?
 Шуд фано, ҳасташ маҳон, эй чашмшӯх!
 Дар чунин чӯ хушк кай монад кулӯх?
 Пеши ин хуршед кай тобад ҳилол?
 Бо чунон Рустам чӣ бошад зӯри Зол?
 Толиб асту ғолиб аст он Кирдгор,
 То зи ҳастихо барорад ў димор.
 Ду мағӯву ду мадону ду маҳон,
 Бандаро дар хоҷаи худ маҳв дон. 3225
 Хоҷа ҳам дар нури хоҷаофарин
 Фонӣ асту мурдаву моту дафин.
 Чун чудо бинӣ зи Ҳаққ ин хоҷаро,
 Гум кунӣ ҳам матну ҳам дебочаро.
 Чашму дилро, хин, гузора кун зи тин,
 Ин яке қибла-ст, ду қибла мабин.
 Чун ду дидӣ, мондӣ аз ҳар ду тараф,
 Оташе дар ҳаф фитоду рафт ҳаф.

Масали дубин, ҳамчу он ғариби шаҳри Кош Умарном, ки аз як дукконаш ба сабаби ин ном ба он дуккони дигар ҳавола кард ва ӯ фаҳм накард, ки ҳама дуккон якест дар ин маънӣ, ки ба Умар нон нафурӯшанд, ҳам ин ҷо тадорук кунам, ки ман ғалат кардам, номам Умар нест. Чун бад-ин дуккон тавбаву тадорук кунам, нон ёбам аз ҳамаи дукконҳои ин шаҳр ва агар бетадорук ҳамчуни Умарном бошам, аз ин дуккон даргузарам, маҳрумам ва аҳвалам ва ин дукконҳоро аз ҳам ҷудо донистам

Гар Умарномӣ ту андар шаҳри Кош,
Кас бинафрӯшад ба сад донгат лавош. 3230
Чун ба як дуккон бигуфти: «Уммарам,
Ин Умарро нон фурӯшед аз карам»,
Ӯ бигӯяд: «Рав бад-он дигар дукон,
З-он яке нон, беҳ к-аз ин панҷоҳ нон».

Гар набудӣ аҳвал ӯ андар назар,
Ӯ бигуфти: «Нест дукконе дигар».
Пас задӣ ишроқи он ноаҳвалӣ
Бар дили кошӣ, шудӣ Уммар Алӣ.
Ин аз ин ҷо гӯяд он хаббозро:

«Ин Умарро нон фурӯш, эй нонбо!» 3235
Чун шунид ӯ ҳам Умар, нон даркашид,
Пас фиристодат ба дуккони баъид,
К-ин Умарро нон деҳ, эй анбози ман!
Роз, яъне фаҳм кун з-овози ман.
Ӯ ҳамаи з-он сӯ ҳавола мекунад:

«Ҳин, Умар омад, ки то бар нон занад».
Чун ба як дуккон Умар будӣ, бирав,
Дар ҳамай Кошон зи нон маҳрум шав.
В-ар ба як дуккон Алӣ гуфти, бигир, 3240
Нон аз ин ҷо, беҳавола-в беҳахир.

Аҳвале дубин ҷу бебар шуд зи нӯш,
Аҳвале даҳбинӣ, эй модарфурӯш!
Андар ин Кошони хок аз аҳвалӣ
Чун Умар мегард, чун набвӣ Алӣ.
Ҳаст аҳвалро дар ин вайрона дайр
Гӯша-гӯша нақли нав «ай самма хайр»!

В-ар ду чашми ҳақшинос омад туро,
Дӯст пур бин арсаи ҳар ду саро.
Вораҳидӣ аз ҳаволай ҷо ба ҷо
Андар ин Кошони пурҳавфу раҷо. 3245
Андар ин ҷӯ гунча дидӣ ё шачар,
Ҳамчу ҳар ҷӯ ту ҳаёлаш зан мабар,
Ки туро аз айни ин акси нуқуш
Ҳақ ҳақиқат гардаду мевафурӯш.

Чашм аз ин об аз ҳавал хур мешавад,
 Акс мебинад, сабад пур мешавад.
 Пас, ба маънӣ боғ бошад ин, на об,
 Пас, машав урён чу Билкис аз хубоб.
 Бори гуногун-ст бар пушти харон,
 Ҳин, ба як чӯб ин харонро ту марон. 3250
 Бар яке хар бори лаълу гавҳар аст,
 Бар яке хар бори сангу мармар аст.
 Бар ҳамай чӯхо ту ин ҳикмат марон,
 Андар ин чӯ моҳ бин, аксаш маҳон.
 Оби Ҳизр аст ин, на оби дому дад,
 Ҳар чӣ андар вай намояд, Ҳақ бувад.
 3-ин таги чӯ моҳ гӯяд: «Ман маҳам,
 Ман на аксам, ҳамҳадису ҳамраҳам.
 Андар ин чӯ он чи бар болост ҳаст,
 Хоҳ боло, хоҳ дар вай дор даст. 3255
 Аз дигар чӯхо магир ин чӯйро,
 Моҳ дон ин партави маҳрӯйро».
 Ин суҳан поён надорад, он ғариб
 Бас гирист аз дарди хоча, шуд каъиб.

**Тавзеъ кардани поймард дар ҷумлаи шаҳри Табрез ва
 ҷамъ шудани андак чиз ва рафтани он ғариб ба турбати
 мухтасиб ба зиёрат ва ин қиссаро бар сари гӯри ӯ гуфтан
 ба тариқи таваҷҷӯх, ило охирих**

Воқиъай он воми ӯ машхур шуд,
 Поймард аз дарди ӯ ранҷур шуд.
 Аз пайи тавзеъ гирди шаҳр гашт,
 Аз тамаъ мегуфт ҳар чо саргузашт.
 Ҳеч н-овард аз раҳи кудя ба даст 3260
 Ғайри сад динон он кудяпараст.
 Поймард омад бад-ӯ, дасташ гирифт,
 Шуд ба гӯри он қарими бас шигифт.
 Гуфт: «Чун тавфиқ ёбад банде,
 Ки кунад меҳмони фархундае.
 Моли худ исори роҳи ӯ кунад,
 Ҷоҳи худ исори ҷоҳи ӯ кунад.
 Шукри ӯ шукри Худо бошад яқин,
 Чун ба эҳсон қард тавфиқаш қарин.
 Тарки шукраш тарки шукри Ҳақ бувад,
 Ҳаққи ӯ, лошак, ба Ҳақ мулҳақ бувад. 3265
 Шукр мекун мар Худоро дар ниҳам,
 Низ мекун шукру зикри хоча ҳам».
 Раҳмати модар ағарчи аз Худост,
 Хидмати ӯ ҳам фариза-сту сазост.

3-ин сабаб фармуд Ҳак: «Саллу алайх»,
 Ки Муҳаммад буд «муҳтолун илайх».
 Дар киёмат бандаро гӯяд Худо:
 «Ҳин, чӣ кардӣ, он чи додам мар туро?»
 Гӯяд: «Эй раб, шукри ту кардам ба чон,
 Чун зи ту буд асли он рӯзию нон». 3270
 Гӯядаш Ҳак: «На, накардӣ шукри ман,
 Чун накардӣ шукри он икромфан.
 Бар кариме кардай зулму ситам,
 На зи дасти ӯ расидат неъматам?»
 Чун ба гӯри он валинеъмат расид,
 Гашт гирён зору омад дар нашид.
 Гуфт: «Эй пушту паноҳи ҳар набил,
 Муртаҷову ғавси «абноу-с-сабил».
 Эй ғами арзоки мо бар хотират,
 Эй чу ризки ом эҳсону бират. 3275
 Эй фақиронро ашира-в волидайн,
 Дар хирочу харчу дар ифои дайн.
 Эй чу баҳр аз баҳри наздикон гуҳар
 Додаву тухфа суйи дурон матар.
 Пушти мо гарм аз ту буд, эй офтоб,
 Равнаки ҳар қасру ганчи ҳар хароб.
 Эй дар абрӯят надида қас гирех,
 Эй чу Микойил роду ризқдех.
 Эй дилат пайваста бо дарёи ғайб,
 Эй ба Қофи макрумат анқои ғайб. 3280
 Ёд н-оварда, ки аз молам чӣ рафт,
 Сақфи қасди ҳимматат ҳаргиз нақафт.
 Эй ману сад ҳамчу ман дар моҳу сол
 Мар туро чун насли ту гашта аёл.
 Нақди мову чинси мову раҳти мо,
 Номи мову фаҳри мову баҳти мо.
 Ту намурдӣ, нозу баҳти мо бимурд,
 Айши мову ризки муствафо бимурд.
 «Воҳидун қал-алф» дар разму қарам,
 Сад чу Ҳотам гоҳи исори ниъам. 3285
 Ҳотам ар мурда ба мурда медиҳад,
 Гирдақонҳои шумурда медиҳад.
 Ту ҳаёте медиҳӣ дар ҳар нафас,
 Қ-аз нафисӣ менагунҷад дар нафас.
 Ту ҳаёте медиҳӣ бас пойдор
 Нақди зарри беқасоду бешумор.
 Ворисе нобуда як ҳӯи туро,
 Эй фалак сачдақунон кӯи туро.
 Халқро аз гурги ғам лутфат шубон,
 Чун Калимуллаҳ шубони меҳрбон. 3290
 Гӯсфанде аз Калимуллаҳ гурехт,
 Пойи Мӯсо обила шуд, наъл рехт.

Дар пайи ӯ то ба шаб дар чустучӯ
 В-он рама ғоиб шуда аз чашми ӯ.
 Гӯсфанд аз мондагӣ шуд сусту монд,
 Пас Калимуллоҳ гард аз вай фишонд.
 Каф ҳамемолид бар пушту сараш,
 Менавохт аз меҳр ҳамчун модараш.
 Ним зарра тайрагию хашм не,
 Ғайри меҳру раҳму оби чашм не. 3295
 Гуфт: «Гирам, бар манат раҳме набуд,
 Табӣи ту бар худ чаро истам намуд?»
 Бо малоик гуфт Яздон он замон,
 Ки нубувватро ҳамезебад фалон.
 Мустафо фармуд худ, ки ҳар набӣ
 Кард ҷӯпониш, барно ё сабӣ,
 Бе шубонӣ кардану он имтиҳон
 Ҳақ надодаш пешвоии чаҳон.
 Гуфт соил: «Ҳам ту низ, эй паҳлавон!»
 Гуфт: «Ман ҳам будаам даҳрӣ шубон». 3300
 То шавад пайдо вақору сабрашон,
 Кардашон пеш аз нубувват Ҳақ шубон.
 Ҳар амире, к-ӯ шубонии башар
 Ончунон орад, ки бошад муътамар,
 Ҳилми Мӯсовор андар раъйи х(в)ад
 Ӯ ба ҷо орад ба тадбиру хирад.
 Лочарам Ҳаққаш диҳад ҷӯпониё,
 Бар фарози чархи маҳ рӯҳоние.
 Ончунон ки анбиёро 3-ин риё
 Баркашиду дод раъйи асфиё. 3305
 Хоҷа! Боре ту дар ин ҷӯпониат
 Кардӣ, он чи кӯр гардад шониат.
 Донам, он ҷо дар мукофот Эзадат
 Сарвари човидона бахшадат.
 Бар умеди каффи чун дарёи ту,
 Бар вазифа додану ифои ту.
 Вом кардам нуҳ ҳазор аз зар газоф,
 Ту кучой, то шавад ин дурд соф.
 Ту кучой, то ки хандон чун чаман,
 Гӯйӣ, бистон ону деҳ чандон зи ман. 3310
 Ту кучой, то маро хандон кунӣ,
 Лутфу эҳсон чун худовандон кунӣ.
 Ту кучой, то барӣ дар маҳзанам,
 То кунӣ аз вому фоқа эминам?
 Ман ҳамегӯям басу ту муфзилам
 Гуфта, к-ин ҳам гир аз баҳри дилам.
 Чун ҳамегунчад қаҳоне зери тин?
 Чун бигунчад осмоне дар замин?
 Хошалиллаҳ, ту бурунӣ 3-ин чаҳон,
 Ҳам ба вақти зиндагӣ, ҳам ин замон. 3315

Дар ҳавои ғайб мурге мепарад,
 Сояи ӯ бар замин мезанад.
 Чисм сояи сояи сояи дил аст,
 Чисм кай андархури пояи дил аст?
 Мард хуфта, рӯҳи ӯ чун офтоб
 Дар фалак тобону тан дар ҷомаҳоб.
 Ҷон ниҳон андар хало ҳамчун сичоф,
 Тан тақаллуб мекунад зери лиҳоф.
 Рӯҳ чун «мин амри раббӣ» мухтафист,
 Ҳар мисоле, ки бигӯям, мунтафист. 3320
 Эй аҷаб, ку лаъли шаккарбори ту
 В-он ҷавоботи хушу асрори ту?
 Эй аҷаб, ку он ақиқи қандхо?
 Он калиди қуфли мушқилҳои мо.
 Эй аҷаб, ку он дами чун зулфиқор?
 Он ки кардӣ ақлҳоро беқарор.
 Чанд ҳамчун ғоҳта қошонаҷӯ
 Куву куву куву куву куву ку?
 Ку ҳамон ҷо, ки сифоти раҳмат аст?
 Қудрат асту нузҳат асту фатнат аст. 3325
 Ку ҳамон ҷо, ки дилу андешааш
 Доим он ҷо буд ҷу шеру бешааш?
 Ку ҳамон ҷо, ки умеди марду зан
 Меравад дар вақти андӯҳи ҳазан?
 Ку ҳамон ҷо, ки ба вақти иллате
 Чашм паррад бар умеди сикҳате?
 Он тараф, ки баҳри дафъи зиштие
 Бод ҷӯйи баҳри кишти киштие.
 Он тараф, ки дил ишорат мекунад,
 Чун забон «ё ҳу» иборат мекунад. 3330
 Ё маъаллоҳ аст бе ку-ку ҳама,
 Кош ҷӯлоҳона «моку» гуфтаме.
 Ақли мо ку, то бибинад ғарбу шарқ,
 Рӯҳҳоро мезанад сад гуна барқ.
 Ҷазру маддаш буд ба баҳре дар забад,
 Мунтаҳӣ шуд ҷазру боқӣ монд мад.
 Нуҳ ҳазорам вому ман бе дастрас,
 Ҳаст сад динор аз ин тавзеъу бас.
 Ҳақ кашидат, мондам дар кашмакаш,
 Меравам навмед, эй хоки ту х(в)аш. 3335
 Ҳиммате медор дар пурҳасратат,
 Эй ҳумоюн рӯю дасту ҳимматат.
 Омадам бар чашмаву асли уюн,
 Ёфтам дар вай ба ҷойи об хун.
 Чарх он чарх аст, он маҳтоб нест,
 Ҷӯй он ҷӯй аст, об он об нест.
 Муҳсинон ҳастанд, ку он мустатоб?
 Аҳтарон ҳастанд, ку он офтоб?

Ту шудӣ сӯйи Худо, эй мухтарам?
 Пас, ба сӯйи Ҳақ равам ман низ ҳам. 3340
 Маҷмаъу пойи алам «маъва-л-курун»,
 Ҳаст Ҳақ «куллун ладайно муҳзарун».
 Нақшҳо, гар беҳабар, гар боҳабар,
 Дар кафи наққош бошад мухтасар.
 Дам ба дам дар сафҳаи андешашон
 Сабту маҳве мекунад он бенишон.
 Ҳашм меорад, ризоро мебарад,
 Бухл меорад, сахоро мебарад.
 Ним лаҳзай мудракотам шому ғадв
 Ҳеч ҳолӣ нест з-ин исботу маҳв. 3345
 Кӯзагар бо кӯза бошад корсоз,
 Кӯза аз худ кай шавад паҳну дароз?
 Чӯб дар дасти дурӯгар муътакиф
 В-арна чун гардад бурида-в муъталиф?
 Ҷома андар дасти хайёте бувад
 В-арна аз худ чун бидӯзад ё дарад?
 Машк бо сакко бувад, эй мунтаҳӣ
 В-арна аз худ чун шавад пур ё тихӣ?
 Ҳар даме пур мешавӣ, тӣ мешавӣ,
 Пас, бидон, ки дар кафи сунъи вайӣ. 3350
 Чашмбанд аз чашм рӯзе кай равад,
 Сунъ аз сонъ чӣ сон шайдо шавад?
 Чашм дорӣ ту, ба чашми худ нигар,
 Мангар аз чашми сафехе беҳабар.
 Гӯш дорӣ ту, ба гӯши худ шунав,
 Гӯши гӯлонро чаро бошӣ гарав?
 Бе зи таклиде назарро пеша кун,
 Ҳам барои ақли худ андеша кун.

**Дидани Хоразмшоҳ, раҳматуллоҳи алайҳ, дар сайрон дар
 мавкиби худ асбе бас нодир ва тааллуқи дили шоҳ ба ҳусн ва
 чустии он асб ва сард кардани Имодулмулк он асбро дар дили
 шоҳ ва гузидани шоҳ гуфти ўро бар диди хеш, чунонки Ҳаким,
 раҳматуллоҳи алайҳ, дар «Илоҳинома» фармуд:**

Чун забони ҳасад шавад наххос,
 Юсуфе ёбӣ аз газе карбос.

**Аз даллолии бародарони Юсуф ҳасудона дар дили муштариён
 он чандон ҳусн пӯшида шуд ва зишт намудан гирифт, ки «ва
 кону фиҳи мина-з-зоҳидина»**

Буд амиреро яке асбе гузин,
 Дар галай султон набудааш як қарин. 3355

Ҷ савора гашт дар мавкиб пагоҳ,
 Ногаҳон дид асбро Хоразмшоҳ.
 Чашми шахро фарру ранги ӯ рабуд,
 То ба ричъат чашми шаҳ бо асб буд.
 Бар ҳар он узваш, ки афғандӣ назар,
 Ҳар якаш хуштар намудӣ з-он дигар.
 Ғайри чустию гашию равҳанат
 Ҳақ бар ӯ афғанда буд нодир сифат.
 Пас таҷассус кард ақли подшоҳ,
 К-ин чӣ бошад, ки занад бар ақл роҳ? 3360
 Чашми ман пурр асту сер асту ғанӣ,
 Аз дусад хуршед дорад равшанӣ.
 Эӣ руҳи шоҳон бари ман байдаке,
 Нимасбам даррабояд бе ҳаке?
 Чодуӣ кардаст чодуофарин,
 Чазба бошад он, на ҳосийёти ин.
 Фотиҳа хонду басте «лоҳавл» кард,
 Фотиҳа-ш дар сина меафзуд дард.
 З-он, ки ӯро фотиҳа худ мекашид,
 Фотиҳа дар ҷарру дафъ омад ваҳид. 3365
 Гар намояд ғайр, ҳам тамвеҳи ӯст,
 В-ар равад ғайр аз назар, танбеҳи ӯст.
 Пас яқин гашташ, ки ҷазя з-он сарест,
 Кори Ҳақ ҳар лаҳза нодироварист.
 Асби сангин, гови сангин з-ибтило
 Мешавад масҷуд аз макри Худо.
 Пеши кофир нест бутро соние,
 Нест бутро фарру на рӯхоние.
 Чист он қозиб, ниҳон андар ниҳон? 3370
 Дар ҷаҳон тобида аз дигар ҷаҳон.
 Ақл маҳҷуб асту ҷон ҳам з-ин камин
 Ман намебинам, ту метонӣ, бибин.
 Чунки Хорамшаҳ зи сайрон бозгашт,
 Бо ҳавоси мулки худ ҳамроз гашт.
 Пас ба сарҳангон бифармуд он замон,
 То биёранд асбро з-он хонадон.
 Ҳамчу оташ даррасиданд он гурӯҳ,
 Ҳамчу пашме гашт амири ҳамчу кӯҳ.
 Ҷонаш аз дарду ғабин то лаб расид,
 Ҷуз Имодулмулк зинҳоре надид, 3375
 Ки Имодулмулк буд пойи алам
 Баҳри ҳар мазлуму ҳар мактули ғам.
 Мӯхтарамтар худ набуд з-ӯ сарваре,
 Пеши султон буд чун пайғамбаре.
 Бетамаъ буд ӯ, асилу порсо,
 Ройизу шабҳезу Ҳотам дар саҳо.
 Бас ҳумоюнрою ботадиру род,
 Озмуда ройи ӯ дар ҳар мурод.

Ҳам ба базли чон сахию ҳам ба мол,
 Толиби хуршеди ғайб ӯ чун ҳилол. 3380
 Дар амири ӯ ғарибу муҳтабис,
 Дар сифоти ғакру хуллат мултабис.
 Буда ҳар муҳточро ҳамчун падар,
 Пеши султон шофеъу дафъи зарар.
 Мар бадонро ситр, чун ҳилми Худо,
 Хулқи ӯ баръакси халқону чудо.
 Борҳо мешуд ба сӯйи кӯҳ фард,
 Шоҳ бо сад лоба ӯро манъ кард.
 Ҳар дам ар сад чурмро шофеъ шудӣ,
 Чашми султонро аз ӯ шарм омадӣ. 3385
 Рафт ӯ пеши Имодулмулки род,
 Сар барахна карду бар хок уфтод,
 Ки ҳарам, бо ҳар чӣ дорам, гӯ бигир,
 То бигирад ҳосиламро ҳар муғир.
 Ин яке асб аст, қонам раҳни ўст,
 Гар барад, мурдам якин, эй хайрдўст!
 Гар барад ин асбро аз дасти ман,
 Ман якин донам, нахоҳам зистан.
 Чун Худо пайвастагӣ додааст,
 Бар сарам мол, эй Масеҳо, зуд даст. 3390
 Аз зану зарру иқорам сабр ҳаст,
 Ин тақаллуф нест, не тазвири аст.
 Андар ин гар менадорӣ боварам,
 Имтиҳон кун, имтиҳон гуфту қадам.
 Он Имодулмулк гирён, чашммол
 Пеши султон дардавид ошуфтаҳол.
 Лаб бибасту пеши султон истод,
 Розгӯён бо Худо, раббулибод.
 Истода рози султон мешунид 3395
 В-андарун андешааш ин метанид,
 К-эй Худо, гар он ҷавон каж рафт роҳ,
 Ки нашояд соҳтан ҷуз ту паноҳ.
 Ту аз он худ бикун, аз вай мағир,
 Гарчи ӯ хоҳад ҳалос аз ҳар асир.
 З-он ки муҳточанд ин халқон ҳама,
 Аз гадое гир то султон ҳама.
 Бо ҳузури офтоби боқамол
 Раҳнамоӣ ҷустан аз шамъу зубол.
 Бо ҳузури офтоби хушмасоғ
 Рӯшноӣ ҷустан аз шамъу ҷароғ 3400
 Бегумон, тарки адаб бошад зи мо,
 Куфри неъмат бошаду феъли ҳаво.
 Лек аглаб хушҳо дар ифтикор
 Ҳамчу хуффошанд зулматдўстдор.
 Дар шаб ар хуффош кирме меҳ(в)арад,
 Кирмро хуршеди чон мепарварад.

Дар шаб ар хуффош аз кирмест маст,
 Кирм аз хуршед чунбанда шудааст.
 Офтобе, ки зиё 3-ӯ мезаҳад,
 Душмани худро навола медиҳад. 3405
 Лек шаҳбозе, ки ӯ хуффош нест,
 Чашми бозаш ростбину равшанест.
 Гар ба шаб чӯяд чу хуффош ӯ нумӯ,
 Дар адаб хуршед молад гӯши ӯ.
 Гӯядаш: «Гирам, ки он хуффоши луд
 Иллате дорад, туро боре чӣ шуд?
 Молишат бидҳам ба зачр аз иктиёб,
 То натобӣ сар дигар аз офтоб».

**Муоҳазаи Юсуфи Сиддик, салавотуллоҳи алайҳ, ба
 ҳабси бизъа синин, ба сабаби ёрӣ хоستان аз ғайри Ҳақ ва
 гуфтани «узкурнӣ инда раббика, маъа тақрирах»**

Ончунон ки Юсуф аз зиндоние
 Бониёзе, хозиёе, саъдоние 3410
 Хост ёрӣ, гуфт: «Чун берун равӣ,
 Пеши шаҳ гардад умурат муставӣ.
 Ёди ман кун пеши он тахти азиз,
 То маро ҳам воҳарад 3-ин ҳабс низ».
 Кай диҳад зиндоние дар иқтинос
 Марди зиндонии дигарро халос?
 Аҳли дунё ҷумлагон зиндониянд,
 Интизори марги дори фониянд.
 Ҷуз магар нодир яке фардоние,
 Тан ба зиндон, ҷони ӯ кайвоние. 3415
 Пас ҷазои он, ки дид уро муъин,
 Монд Юсуф ҳабс дар бизъа синин.
 Ёди Юсуф дев аз ақлаш сутурд
 В-аз дилаш дев он суҳан аз ёд бурд.
 3-ин гунаҳ, к-омад аз он некӯҳисол,
 Монд дар зиндон зи довар чанд сол,
 Ки чӣ тақсир омад аз хуршеди дод?
 То ту чун хуффош уфти дар савод.
 Ҳин, чӣ тақсир омад аз баҳру саҳоб?
 То ту ёрӣ хоҳӣ аз регу сароб. 3420
 Ом агар хуффоштабанду маҷоз,
 Юсуфо, дорӣ ту охир чашми боз.
 Гар хуфшоше рафт дар кӯру кабуд,
 Бози султондидаро боре чӣ буд?
 Пас адаб кардаш бад-ин ҷурм устод,
 Ки масоз аз ҷӯби пӯсида имод.
 Лек Юсуфро ба худ машғул кард,
 То наёяд дар дилаш 3-он ҳабс дард.

Ончунонаш унсу мастӣ дод Ҳак,
 Ки на зиндон монд пешаш, на ғасак. 3425
 Нест зиндоне ваҳиштар аз раҳим,
 Нохушу торику пурхуну ваҳим.
 Чун гушодат Ҳақ дарича сӯйи хеш,
 Дар раҳим ҳар дам физояд тан-т беш.
 Андар он зиндон зи завқи беқиёс
 Хуш шукуфт аз ғарси ҷисми ту ҳавос,
 3-он раҳим берун шудан бар ту дурушт,
 Мегурезӣ аз заҳораш сӯйи пушт.
 Роҳи лаззат аз дарун дон, н-аз бурун,
 Аблахӣ дон ҷустани қасру ҳусун. 3430
 Он яке дар кунчи масҷид масту шод
 В-он дигар дар боғ туршу бемурод.
 Қаср чизе нест, вайрон кун бадан,
 Ганҷ дар вайронӣ аст, эй мири ман!
 Ин намебинӣ, ки дар базми шароб
 Маст он ғаҳ хуш шавад, к-ӯ шуд хароб?
 Гарчи пурнақш аст хона, барканаш,
 Ганҷ ҷӯ в-аз ганҷ ободон кунаш.
 Хонае пурнақши тасвиру ҳаёл
 В-ин сувар, чун парда бар ганчи висол. 3435
 Партави ганҷ асту тобишҳои зар,
 Ки дар ин сина ҳамечӯшад сувар.
 Ҳам зи лутфу акси оби бошараф
 Парда шуд бар рӯйи об аҷзoi каф.
 Ҳар зи лутфу ҷӯши чони босаман
 Пардае бар рӯйи чон шуд шахси тан.
 Пас, масал бишнава, ки дар афвоҳ хост,
 К-ин чи бар мост, эй бародар, ҳам зи мост.
 3-ин ҳичоб ин ташнағони кафпараст,
 3-оби софӣ уфтода дурдаст. 3440
 «Офтобо, то чу ту қибла-в имем
 Шабпарастию хуфошӣ мекунем.
 Сӯйи худ кун ин хуфошонро матор,
 3-ин хуфошишон бихар, эй мустачор!
 Ин ҷавон 3-ин ҷурм зол асту муғир,
 Ки ба ман омад, вале ўро мағир».
 Дар Имодулмулк ин андешаҳо
 Гашта ҷӯшон чун асад дар бешаҳо.
 Истода пеши султон зоҳираш,
 Дар риёзи ғайб чони тойираш. 3445
 Чун малойик ў ба иқлими аласт
 Ҳар даме мешуд ба шурби тоза маст.
 Андарун суру бурун чун пурғаме,
 Дар тани ҳамчун лаҳад хуш оламе.
 Ў дар ин ҳайрат буду дар интизор,
 То чӣ пайдо ояд аз ғайбу сирор?

Асбро андаркашиданд он замон
 Пеши Хорамшоҳ сарҳангон кашон.
 Алҳақ андар зери ин чархи кабӯд,
 Ончунон курра ба қадду тағ набӯд. 3450
 Мерабӯдӣ ранги ӯ ҳар дидаро,
 Марҳаб он аз барқу маҳ зойидаро.
 Ҳамчу Маҳ, ҳамчун Уторид тезрав,
 Гӯиё сарсар алаф будаш, на ҷав.
 Моҳ арсай осмонро дар шабе
 Мебурад андар масиру мазҳабе.
 Чун ба як шаб маҳ бурид аброчро,
 Аз ҷӣ мункир мешавӣ меъроҷро?
 Сад чу моҳ аст он аҷаб дурри ятим,
 Ки ба як имои ӯ шуд маҳ дуним. 3455
 Он аҷаб, к-ӯ дар шикофи маҳ намуд,
 Ҳам ба қадри заъфи ҳисси халқ буд.
 Кору бори анбиёву мурсалун
 Ҳаст аз афлоку ахтарҳо бурун.
 Ту бурун рав ҳам зи афлоку давор
 В-онгаҳон наззора кун он кору бор.
 Дар миёни байзай чун фарҳҳо,
 Нашнавӣ тасбеҳи мурғони ҳаво.
 Муъҷизот ин ҷо нахоҳад шарҳ гашт,
 З-асбу Хорамшоҳ гӯву саргузашт. 3460
 Офтоби лутфи Ҳақ бар ҳар ҷӣ тофт,
 Аз сагу аз асб фарри Қаҳф ёфт.
 Тоби лутфашро ту яксон ҳам мадон,
 Сангрову лаъло дод ӯ нишон.
 Лаъло з-он ҳаст ганҷи муқтабас,
 Сангро гармию тобонию бас.
 Он ки бар девор афтад офтоб,
 Ончунон набвад, к-аз обу изтироб.
 Чун даме ҳайрон шуд аз вай шоҳи фард,
 Рӯи худ сӯи Имодулмулк кард, 3465
 К-эй аҷӣ, бас ҳуб асбе нест ин?
 Аз бихишт аст ин мағар, на аз замин?
 Пас Имодулмулк гуфташ: «Эй хидев,
 Чун фаришта гардад аз майли ту дев,
 Дар назар он-ч оварӣ, гардид нек,
 Бас гашу раъност ин маркаб, валеқ
 Ҳаст ноқис он сар андар пайкараш,
 Чун сари гов аст гӯйи он сараш».
 Дар дили Хорамшаҳ ин дам кор кард,
 Асбро дар манзари шаҳ хор кард. 3470
 Чун гараз даллола гашту восифе,
 Аз се газ карбос ёбӣ Юсуфе.
 Чунки хангоми фироқи ҷон шавад,
 Дев даллоли дури имон шавад.

Пас фурушад аблах имонро шитоб
 Андар он тангӣ ба як ибриқи об.
 В-он хаёле бошаду ибриқ не,
 Қасди он даллол чуз таҳриқ не.
 Ин замон, ки ту саҳеҳу фарбиҳӣ,
 Сидқро баҳри хаёле медиҳӣ. 3475
 Мефурушӣ ҳар замоне дурри кон,
 Ҳамчу тифле меситонӣ гирдакон.
 Пас дар он ранҷурии рӯзи аҷал
 Нест нодир, гар бувад инат амал.
 Дар хаёлат сурате чӯшидаӣ,
 Ҳамчу чавзе вақти дақ пӯсидаӣ.
 Ҳаст аз оғоз чун бадр он хаёл,
 Лек охир мешавад ҳамчун ҳилол.
 Гар ту аввал бингарӣ чун охираш,
 Фориғ оӣ аз фиреби фотираш. 3480
 Чавзи пӯсида-ст дунё, эӣ амин,
 Имтиҳонаш кам кун, аз дураш бибин.
 Шоҳ дид он асбро бо чашми ҳол,
 В-он Имодулмулк бо чашми маол.
 Чашми шаҳ ду газ ҳамедид аз луғаз,
 Чашми он поённигар панҷоҳ газ.
 Он чӣ сурма-ст, он ки Яздон мекашад,
 К-аз паси сад парда бинад чон рашад.
 Чашми меҳтар чун ба охир буд чуфт,
 Пас бад-он дида ҷаҳонро ҷифа гуфт. 3485
 3-ин яке даммаш, ки бишнуд ўву ҳасб,
 Пас фисурд андар дили шаҳ меҳри асб,
 Чашми худ бигзошту чашми ў гузид,
 Ҳуши худ бигзошту қавли ў шунид.
 Ин баҳона буду он дайёни фард
 Аз ниёз он дар дили шаҳ сард кард.
 Дар бибаст аз ҳусни ў пеши басар,
 Он суҳан буд дар миён чун бонги дар.
 Парда кард он нуктаро бар чашми шаҳ,
 Ки аз он парда намояд маҳ сияҳ. 3490
 Пок банное, ки барсозад ҳусун
 Дар ҷаҳони ғайб аз гуфту фусун.
 Бонги дар дон гуфтро аз қасри роз,
 То ки бонги «вошуд» аст ин ё «фароз»?
 Бонги дар маҳсусу дар аз ҳис бурун,
 «Тубсирун» ин бонгу дар «ло тубсирун».
 Ҷанги ҳикмат чунки ҳушовоз шуд,
 То чӣ дар аз равзи ҷаннат боз шуд?
 Бонги гуфти бад чу дар во мешавад,
 Аз сақар то худ чӣ дар во мешавад? 3495
 Бонги дар бишнава чу дурӣ аз дараш,
 Эӣ хунук ўро, ки во шуд манзараш.

Чун ту мебинӣ, ки некӣ мекунӣ,
 Бар ҳаёту роҳате бармезанӣ.
 Чунки таксиру фасоде меравад,
 Он ҳаёту завқ пинҳон мешавад.
 Диди худ мағзор аз диди хасон,
 Ки ба мурдорат кашанд ин каргасон.
 Чашм чун наргис фуру бандӣ, ки чӣ?
 «Ҳин, асоям каш, ки кӯрам, эй ачӣ?» 3500
 В-он асокаш, ки гузидӣ дар сафар,
 Худ бибинӣ, бошад аз ту кӯртар.
 Даст кӯрона ба «ҳаблуллаҳ» бизан,
 Чуз бар амру наҳӣи яздонӣ матан.
 Чист «ҳаблуллаҳ»? Раҳо кардан ҳаво,
 К-ин ҳаво шуд сарсаре мар Одро.
 Халқ дар зиндон нишаста аз ҳавост,
 Мурғро парҳо бибаства аз ҳавост.
 Моҳӣ андар тобаи гарм аз ҳавост,
 Рафта аз мастуриён шарм аз ҳавост. 3505
 Хашми шаҳна шуълаи нор аз ҳавост,
 Чормеху ҳайбати дор аз ҳавост.
 Шаҳнаи аҷсом дидӣ бар замин?
 Шаҳнаи аҳкоми чонро ҳам бибин.
 Рӯхро дар ғайб, худ ишканчаҳост,
 Лек то наҷҳӣ, шиканча дар ҳафост.
 Чун раҳидӣ, бинӣ ишканча-в димор,
 З-он ки зидд аз зидд гардад ошкор.
 Он ки дар чаҳ зоду дар оби сиёҳ,
 Ё чӣ донад лутфи дашту ранчи чоҳ? 3510
 Чун раҳо кардӣ ҳаво аз бими Ҳақ,
 Даррасад сағроқ аз тасними Ҳақ.
 «Ло тутаррик фӣ ҳавока сал сабил,
 Мин чанобиллоҳи наҳва-с-салсабил.
 Ло такун тавба-л-ҳаво мисла-л-ҳашиш,
 Инна зилла-л-арши авло мин ариш».
 Гуфт султон: «Асбро вопас баред,
 Зудтар з-ин мазлама бозам харед».
 Бо дили худ шаҳ нафармуд ин қадар:
 Шерро мафреб з-ин «раъсу-л-бақар». 3515
 Пойи гов андар миён орей зи дов?
 Рав, надӯзад Ҳақ бар асбе шохи гов.
 Бас муносиб санъат аст ин шуҳра зов,
 Кай ниҳад бар ҷисми асб ӯ узви гов?
 Зов абдонро муносиб сохта,
 Қасрҳои мунтақил пардохта.
 Дар миёни қасрҳо таҳриҷҳо,
 Аз сӯи ин сӯи он сирҳиҷҳо
 В-аз даруншон оламе бар мунтаҳо,
 Дар миёни хирғаҳе чандин фазо. 3520

Гаҳ чу кобусе намояд мохро,
 Гаҳ намояд равза қаъри чохро.
 Қабзу бастии чашми дил аз зулчалол
 Дам ба дам чун мекунад сеҳри ҳалол.
 3-ин сабаб дархост аз Ҳақ Мустафо:
 «Зиштро ҳам зишту ҳақро ҳақ намо.
 То ба охир чун бигардонӣ варақ,
 Аз пушаймонӣ наафтам дар қалақ».
 Макр, ки кард он Имодулмулки фард,
 Моликулмулкаш бад-он иршод кард.
 Макри Ҳақ сарчашмаи ин макрхост,
 «Қалб байна исбаъйни» кибриёст.
 Он ки созад дар дилат макру киёс,
 Оташе донанд задан андар палос.

3525

**Ручӯъ кардан ба қиссаи он поймард ва он ғариби вомдор
 ва бозгаштани эшон аз сари гӯри хоҷа ва ҳоб дидани
 поймард хочаро, ило охирих**

Бениҳоят омад ин хуш саргузашт,
 Чун ғариб аз гӯри хоҷа бозгашт.
 Поймардаш сӯйи хонай хеш бурд,
 Муҳри сад динорро ғо ӯ супурд.
 Луташ оварду хикоятҳои гуфт,
 К-аз умед андар дилаш сад гул шукуфт.
 Он чи «баъда-л-усри юср» ӯ дида буд,
 Бо ғариб аз қиссаи он лаб гушуд.
 Ними шаб бигашту афсонакунон,
 Хобашон андохт то марҳои ҷон.
 Дид помард он ҳумоюн хочаро
 Андар он шаб ҳоб бар садри саро.
 Хоҷа гуфт: «Эй поймарди бонамак,
 Он чи гуфти, ман шунидам як ба як,
 Лек посух доданам фармон набуд,
 Бе ишорат лаб наёристам гушуд.
 Мо чу вокиф гаштаем аз ҷуну чанд,
 Муҳр бар лабҳои мо бинҳодаанд.
 То нагардад розҳои ғайб ғош,
 То нагардад мунҳадим айшу маош.
 То надаррад пардаи ғафлат тамои,
 То намонад деги меҳнат нимҳом.
 Мо ҳама гӯшем, гар шуд нақши гӯш,
 Мо ҳама нутқем, лекин лаб ҳамӯш.
 Ҳар чӣ мо додем, дидем ин замон,
 Ин ҳақон парда-сту айн аст он ҳақон.
 Рӯзи киштан рӯзи пинҳон кардан аст,
 Тухм дар ҳоке парешон кардан аст.

3530

3535

3540

Вақти бидрудан гаҳи минчал задан
Рӯзи подош омаду пайдо шудан.

**Гуфтани хоҷа дар хоб ба он поймард вучӯҳи воми он
дӯстро, ки омада буд ва нишон додани ҷойи дафни он
сим ва пайғом кардан ба ворисон, ки албатта онро бисёр
набинанду ҳеч бознагиранд ва агарчи ӯ ҳеч аз он қабул
накунад ё баъзеро қабул накунад, ҳам он ҷо бигузоранд,
то ҳар он ки хоҳад, баргирад, ки ман бо Худо назрҳо
кардам, ки аз он сим ба ман ва муттааллиқони ман
ҳаббае бознагардад, ило охирих**

Бишнава акнун доди меҳмони ҷадид:
Ман ҳамедидам, ки ӯ хоҳад расид.
Ман шунуда будам аз вомаш хабар,
Баста баҳри ӯ ду-се пора гуҳар,
Ки вафои воми ӯ ҳастанду беш, 3545
То ки зайфамро нагардад сина реш.
Вом дорад аз заҳаб ӯ нуҳ ҳазор,
Вомро аз баъзи ин гӯ, баргузор.
Фузла монад 3-ин басте, гӯ, харҷ кун,
Дар дуъое гӯ, маро ҳам дарҷ кун.
Хостам, то он ба дасти худ диҳам,
Дар фалон дафтар навиштаст ин қасам.
Худ аҷал муҳлат надодам, то ки ман
Хуфя биспорам бад-ӯ дурри Адан.
Лаълу ёкут аст баҳри воми ӯ
Дар ханурею набишта номи ӯ. 3550
Дар фалон тоқеш мадфун кардаам,
Ман ғами он ёри пешин х(в)ардаам.
Қимати онро надонад ҷуз мулк,
«Ҷаҳтаҳид би-л-байъи ан ло яҳдаъук».
Дар буюъ он кун ту аз хавфи гирор,
Ки расул омӯхт се рӯз ихтиёр.
Аз касоди он матарсу дармаюфт,
Ки ривочи он нахоҳад ҳеч хуфт.
Ворисонамро саломи ман бигӯ
В-ин васийятро бигӯ ҳам мӯ ба мӯ. 3555
То зи бисёрии он зар нашкиҳанд,
Бе гаронӣ пеши он меҳмон ниҳанд.
В-ар бигӯяд ӯ, нахоҳам ин фирех,
Гӯ, бигиру ҳар киро хоҳӣ, бидех.
3-он ҷи додам, боз настонам нақир,
Сӯйи пистон боз н-ояд ҳеч шир.

Гашта бошад ҳамчу саг қайро акул,
 «Мустаридди нихла» бар қавли расул.
 В-ар бибандад дар, набояд он зараш,
 То бирезанд он аторо бар сараш. 3560
 Ҳар кӣ он чо бигзарад, зар мебарад,
 Нест ҳаҷй мухлисонро мустарад.
 Баҳри ӯ бинҳодаам он аз ду сол,
 Кардаам ман назрҳо бо зулчалол.
 В-ар раво доранд чизе з-он ситад,
 Бистчандон худ зиёншон уфтад.
 Гар равонамро пажӯлонанд зуд,
 Сад дари меҳнат бар эшон баргушуд.
 Аз Худо уммед дорам ман лабиқ,
 Ки расонад ҳақро дар мустаҳиқ. 3565
 Ду қазияй дигар ӯро шарҳ дод,
 Лаб ба зикри он нахоҳам баргушод,
 То бимонад ду қазия сирру роз,
 Ҳам нагардад «Маснавий» чандин дароз.
 Барҷаҳид аз хоб ангуштакзанон,
 Гаҳ ғазалгӯёну гаҳ навҳакунон.
 Гуфт меҳмон: «Дар чӣ савдохостӣ?
 Поймардо, масту хуш бархостӣ.
 То чӣ дидӣ хоб дӯш, эй булғало!
 Ки намегунҷӣ ту дар шаҳру фало? 3570
 Хоб дида пили ту Ҳиндустон?
 Ки рамидастӣ зи ҳалқай дӯстон».
 Гуфт: «Савдонок хобе дидаам,
 Дар дили худ офтобе дидаам.
 Хоб дидам хоҷаи бедорро,
 Он сипарда ҷон пайи дидорро.
 Хоб дидам хоҷаи маъти-л-муно,
 Воҳидун, к-алфози ин амрун ано».
 Масту беҳуд инчунин бармешумурд,
 То ки мастӣ ақлу ҳушашро бибурд. 3575
 Дар миёни хона афтод ӯ дароз,
 Халки анбуҳ гирди ӯ омад фароз.
 Бо худ омад, гуфт: «Эй баҳри хушӣ!
 Эй ниҳода хушҳо дар беҳушӣ!
 Хоб-дар бинҳодай бедорие,
 Бастай дар бедилӣ дилдорие.
 Тонгаре пинҳон кунӣ дар зулли факр,
 Тавки давлат баста андар гулли факр.
 Зидд андар зидд пинҳон мундараҷ,
 Оташ андар оби сӯзон мундараҷ. 3580
 Равза андар оташи Намруд дарҷ,
 Дахлҳо рӯён шуда аз базлу харҷ,
 То ба гуфтаи Мустафо -- шоҳи начоҳ:
 «Ас-самоҳу ё ули-н-наъмо! Рабоҳ.

Мо нақас молун мина-с-садқоти кат,
 Иннама-л-хайроту ниъма-л-муртабат».

Чушишу афзунии зар дар закот,
 Исмат аз фахшову мункар дар салот.
 Он закотат кисаатро посбон,
 В-он салотат ҳам зи гургонат шубон. 3585
 Меваи ширин ниҳон дар шоҳу барг,
 Зиндагии ҷовидон дар зери марг.
 Зибл гашта қути хок аз шевае,
 З-он ғизо зода заминро мевае.
 Дар адам пинҳон шуда мавҷудие,
 Дар сиришти сочиде масҷудие.
 Оҳану санг аз бурунаш музламе,
 Андарун нурею шамъи оламе.
 Дарҷ дар хавфе ҳазорон оминӣ,
 Дар саводи ҷашм чандон равшанӣ. 3590
 Андаруни гови тан шаҳзодае,
 Ганҷи дар вайронае бинҳодае,
 То хари пире гурезад з-он нафис,
 Гов бинад, шоҳ не, яъне Билис.

**Ҳикояти он подшоҳ ва васият қардани ӯ се писари
 хешро, ки дар ин сафар дар мамолики ман фалон ҷо
 чунин тартиб ниҳед ва фалон ҷо чунин наввоб насб
 кунед, аммо Аллоҳ, Аллоҳ ба фалон қалъа маравед ва
 гирди он магардед**

Буд шоҳе, шоҳро буд се писар,
 Ҳар се соҳибфатнату соҳибназар.
 Ҳар яке аз дигаре истудатар
 Дар сахову дар вағову карру фар.
 Пеши шаҳ шаҳзодагон истода ҷамъ
 Қурратулъайнони шаҳ ҳамчун се шамъ. 3595
 Аз раҳи пинҳон, зи айнайни писар
 Мекашид обе нахили он падар.
 То зи фарзанд оби ин ҷашма шитоб
 Меравад сӯйи риёзи мому боб.
 Тоза мебошад риёзи волидайн,
 Гашта ҷорӣ айнашон з-ин ҳар ду айн.
 Чун шавад ҷашма зи беморӣ алил,
 Хушк гардад баргу шоҳи он нахил.
 Хушкӣ нахлаш ҳамегӯяд ба дид,
 Ки зи фарзандон шаҷар нам мекашид. 3600
 Эӣ басо корези пинҳон ҳамчунин,
 Муттасил бо ҷонатон, ё ғофилин!

Эй кашида з-осмону аз замин,
 Мояҳо, то гашта чашми ту самин.
 Тан зи аҷзoi чаҳон дуздидай,
 Пора-пора з-ину он бибридаӣ.
 Аз замину офтобу осмон
 Пораҳо бардӯхтӣ бар ҷисму ҷон.
 Ё ту пиндорӣ, ки бурдӣ ройгон,
 Бознастонанд аз ту ину он.
 Колаи дуздида набвад пойдор,
 Лекин орад дуздро то пойи дор.
 Ория-ст, ин кам ҳамебойд фишорд,
 К-он чи бигрифтӣ, ҳамебойд гузорд.
 Ҷуз «нафахту», к-он зи ваҳҳоб омадаст,
 Рӯхро бош, он дигарҳо беҳудааст.
 Беҳуда нисбат ба ҷон меғуямаш,
 Не ба нисбат бо санеи муҳкамаш.

3605

**Баёни истеъдоди ориф аз сарчашмаи ҳаёти абадӣ ва мустағнӣ
 шудани ӯ аз истеъдод ва иҷтизоб аз чашмаҳои обҳои бевафо,
 ки «аломату золика-т-таҷофи ӯан дори-л-ғурури», ки одамии
 ҷун бар мададҳои он чашмаҳо эътимод кунад, дар талаби
 чашмаи боқии доим суст шавад**

Коре зи даруни ҷони ту мебойд,
 К-аз орияҳо туро даре нагшояд.
 Як чашмаи об аз даруни хона
 Беҳ з-он ҷӯе, ки он зи берун ояд.

Ҳаббазо корези асли чизҳо
 Фориғат орад аз ин корезҳо.
 Ту зи сад янбӯъ шарбат мекашӣ,
 Ҳар ҷӣ з-он сад кам шавад, коҳад х(в)ашӣ.
 Ҷун бичӯшид аз дарун чашмай санӣ,
 З-истироқи чашмаҳо гардӣ ғанӣ.
 Қурратулғайнат ҷу з-обу гил бувад,
 Ротибай ин қурра дарди дил бувад.
 Қалъаро ҷун об ояд аз бурун,
 Дар замони амн бошад бар фузун.
 Ҷунки душман гирди он ҳалқа кунад,
 То ки андар хунашон ғарқа кунад.
 Оби берунро бибуранд он сипоҳ,
 То набошад қалъаро з-онҳо паноҳ.
 Он замон як ҷоҳи шӯре аз дарун
 Беҳ зи сад Ҷайхуни ширин аз бурун.
 Қотеъу-л-асбобу лашкарҳои марғ
 Ҳамчу дай ояд ба қатъи шоху барғ.

3610

3615

Дар чаҳон набвад мададшон аз баҳор,
 Чуз магар дар ҷон баҳори рӯи ёр.
 З-он лақаб шуд хокро дорулгурур,
 К-ӯ кашад поро сипас «явмалубур». 3620
 Пеш аз он бар рости бар чап медавид,
 Ки бичинам дарди ту, чизе начид.
 Ё бигуфтӣ мар туро вақти ғамон,
 Дур аз ту ранҷу даҳ куҳ дар миён.
 Чун сипохи ранҷ омад, баст дам,
 Худ намегӯяд: «Туро ман дидаам».
 Ҳақ пайи шайтон бад-ин сон зад масал,
 Ки туро дар разм орад бо ҳиял,
 Ки туро ёрӣ диҳам, ман бо тувам,
 Дар хатарҳо пеши ту ман медавам. 3625
 Испарат бошам ғаҳи тири хаданг,
 Махласи ту бошам андар вақти танг.
 Ҷон фидои ту кунам дар интиёш,
 Рустамӣ, шерӣ, ҳало, мардона бош».
 Сӯйи куфраш оварад з-ин ишваҳо,
 Он ҷуволӣ худъаву макру даҳо.
 Чун қадам бинҳод, дар хандак фитод,
 Ё ба қоҳоқоҳи ханда лаб гушод.
 «Ҳай, биё, ман тамъҳо дорам зи ту»,
 Гӯядаш: «Рав, рав, ки безорам зи ту. 3630
 Ту натарсидӣ зи адли Кирдгор,
 Ман ҳаметарсам, ду даст аз ман бидор».
 Гуфт Ҳақ: «Худ ӯ чудо шуд аз беҳӣ,
 Ту бад-ин тазвирҳо ҳам кай раҳӣ?»
 Фоъилу мафъул дар рӯзи шумор
 Рӯсиёҳанду ҳарифи сангсор.
 Раҳ зада-в раҳзан яқин дар ҳукму дод,
 Дар чаҳи буъданду дар биъсалмиҳод.
 Гӯлрову гӯлро, к-ӯро фирефт,
 Аз ҳалосу фавз мебояд шикефт. 3635
 Ҳам хару харгир ин ҷо дар гиланд,
 Ғофиланд ин ҷову он ҷо офиланд.
 Чуз касонеро, ки воғарданд аз он,
 Дар баҳори фазл оянд аз хазон.
 Тавба оранду Худо тавбапазир,
 Амри ӯ гиранду ӯ «ниъма-л-амир».
 Чун бароранд аз пушаймонӣ ҳанин,
 Арш ларзад аз «анину-л-музнибин».
 Онҷунон ларзад, ки модар бар валад,
 Дастаншон гирад, ба боло мекашад,
 К-эй Худотон воҳарида аз ғурур! 3640
 Нак риёзи фазлу нак рабби ғуфур.
 Баъд аз интон баргу зарқи ҷовидон
 Аз ҳавои Ҳақ бувад, н-аз новдон.

Чунки дарё бар васоит рашк кард,
Ташна чун моҳӣ ба тарки машк кард.

**Равон шудани шахзодагон дар мамолики падар баъд аз
видоъ кардани эшон шоҳро ва ибодат кардани шоҳ вақти
видоъ васийятро, ило охирих**

Азми раҳ карданд он ҳар се писар
Сӯйи амлоки падар, расми сафар
Дар тавофи шахрҳову қалъаҳош
Аз пайи тадбири девону маъош. 3645

Дастбӯси шоҳ карданду видоъ,
Пас бад-эшон гуфт он шоҳи мутӯ:
«Ҳар кучотон дил кашад, озим шавед,
«Фӣ амониллох» дастафшон равед.
Ғайри он як қалъа, номаш Ҳушрабо,
Танг орад бар кулаҳдорон қабо.
Аллах, Аллах, з-он дижи зоту-с-сувар
Дур бошеду битарсед аз хатар.
Рӯву пушти бурҷҳошу сақфу паст
Чумла тимсолу нигору сурат аст». 3650

Ҳамчу он ҳучрай Зулайхо пурсувар,
То кунад Юсуф ба нокомаш назар.
Чунки Юсуф сӯйи ӯ менангарид,
Хонаро пурнакши худ кард аз макид.
То ба ҳар сӯ, ки-нгарад он хушғизор,
Рӯйи ӯро бинад ӯ беихтиёр.
Баҳри дидай равшанон Яздони фард
Шаш чиҳатро мазҳари оёт кард,
То ба ҳар ҳайвону номе, ки-нгаранд,
Аз риёзи ҳусни раббонӣ чаранд. 3655

Баҳри ин фармуд бо он испаҳ ӯ:
«Ҳайсу ва-л-лайтум, фасамма вачҳуху».
Аз қадах гар дар аташ обе хуред,
Дар даруни об Ҳақро нозиред.
Он ки ошиқ нест, ӯ дар об-дар
Сурати худ бинад, эй сохиббасар!
Сурати ошиқ чу фонӣ шуд дар ӯ,
Пас, дар об акнун киро бинад? Бигӯ!
Ҳусни Ҳақ бинанд андар рӯйи хур,
Ҳамчу маҳ дар об аз сунъи ғаюр. 3660

Ғайраташ бар ошиқею содикест,
Ғайраташ бар деу бар устур нест.
Дев агар ошиқ шавад, ҳам гӯй бурд,
Ҷабрайиле гашту он девӣ бимурд.
«Аслама-ш-шайтону» он чо шуд падид,
Ки Язиде шуд зи фазлаш Боязид.

Ин сухан поён надорад, эй гурӯҳ!
 Ҳин, ниғаҳ доред з-он қалъа вучӯҳ.
 Ҳин, мабодо ки ҳавастон раҳ занад,
 Ки фитед андар шақоват то абад. 3665
 Аз хатар парҳез омад муфтараз,
 Бишнавед аз ман ҳадиси бегараз.
 Дар фараҷ чӯйӣ, хирад сартез беҳ,
 Аз камингоҳи бало парҳез беҳ.
 Гар намегуфт ин суханро он падар
 В-ар намефармуд з-он қалъа ҳазар,
 Худ ба он қалъа намешуд хайлашон,
 Худ намеафтод он сӯ майлашон,
 К-он набуд маъруф, бас маҳчур буд,
 Аз килоъу аз маноҳич дур буд. 3670
 Чун бикард он манъ, дилшон з-он мақол
 Дар ҳавас афтоду дар кӯйи ҳаёл.
 Рағбате з-ин манъ дар дилшон бируст,
 Ки бибояд сирри онро бозчуст.
 Кист, к-аз мамнуъ гардад мумтанеъ,
 Чунки «ал-инсон ҳарису мо мунеъ».
 Наҳй бар аҳли туко табғиз шуд,
 Наҳй бар аҳли ҳаво таҳриз шуд.
 Пас аз ин «юғвӣ биҳи қавман касир»,
 Ҳам аз ин «яхдӣ биҳи қаблан ҳабир». 3675
 Кай рамад аз най ҳимоми ошно?
 Бал рамад з-он най ҳимомоти ҳаво.
 Пас бигуфтандаш, ки хидматҳо кунем,
 Бар «самеъно»-ву «атаъно»-ҳо занем.
 Рӯ бигардонем аз фармони ту,
 Куфр бошад ғафлат аз эҳсони ту».
 Лек истиснову тасбеҳи Худо
 З-этимоди худ буд аз эшон чудо.
 Зикри истиснову ҳазми мултавӣ
 Гуфта шуд дар ибтидои «Маснавӣ». 3680
 Сад китоб ар ҳаст, чуз як боб нест,
 Сад чихатро қасд чуз меҳроб нест.
 Ин турукро махласаш як хона аст,
 Ин ҳазорон сунбул аз як дона аст.
 Гуна-гунай хӯрданиҳо сад ҳазор
 Чумла як чиз аст андар эътибор.
 Аз яке чун сер гаштӣ ту тамои,
 Сард шуд андар дилат панҷаҳ таъом.
 Дар маҷоъат пас ту аҳвалдидай,
 Ки якеро сад ҳазорон дидай. 3685
 Гуфта будем аз сақоми он каниз
 В-аз табибону қусури фаҳм низ,
 К-он табибон ҳамчу асби беизор
 Ғофилу бебаҳра буданд аз савор.

Комашон пурзахм аз қаръи лагом,
 Суммашон маҷрӯҳ аз таҳвили гом.
 Ношуда вокиф, ки, нақ, бар пушти мо
 Роизи ҷустест, устодӣ намо.
 Нест саргардонии мо 3-ин лагом
 Ҷуз зи тасрифи савори дӯстком. 3690
 Мо пайи гул сӯйи бустонҳо шуда,
 Гул намуда ону он хоре буда.
 Ҳечашон ин не, ки гӯянд аз хирад:
 Бар гулӯи мо кӣ мекӯбад лагад?
 Он табибон ончунон бандай сабаб,
 Гаштаанд аз макри Яздон муҳтаҷаб.
 Гар бибандӣ дар ситабле гови нар,
 Бозёбӣ дар мақоми гов хар.
 Аз харӣ бошад тағофул хуфтавор,
 Ки наҷӯйӣ, то кӣ аст он хуфякор? 3695
 Худ нагуфта ин мубаддал то кӣ аст?
 Нест пайдо, ӯ магар афлокӣ аст.
 Тир сӯйи рост парронидаӣ,
 Сӯйи чап рафтаст тират, дидаӣ?
 Сӯйи оҳуе ба сайде тохтӣ,
 Хешро ту сайди ҳуке сохтӣ.
 Дар пайи суде давида баҳри кабс,
 Норасида суд, афтода ба ҳабс.
 Чоҳҳо канда барои дигарон,
 Хешро дида фитода андар он. 3700
 Дар сабаб чун бемурадат кард раб,
 Пас, чаро бадзан нагардӣ дар сабаб?
 Бас касе аз максабе хоқон шуда,
 Дигаре 3-он максаб аурён шуда.
 Бас кас аз ақди занон Қорун шуда,
 Бас кас аз ақди занон мадюн шуда.
 Пас, сабабгардон чу думми хар бувад,
 Тақя бар вай кам кунӣ, беҳтар бувад.
 В-ар сабаб гирӣ, нагирӣ ҳам далер,
 Ки бас офатҳост пинҳонаш ба зер. 3705
 Сирри истисноист ин ҳазму ҳазар,
 3-он ки харро буз намояд ин қадар.
 Он ки чашмаш баст, гарчи гурбуз аст,
 3-аҳвали андар ду чашмаш хар буз аст.
 Чун муқаллиб Ҳақ бувад абсорро,
 Ки бигардонад дилу афкорро.
 Чоҳро ту хонае бинӣ латиф,
 Домро ту донае бинӣ зариф.
 Ин тасафсут нест, тақлиби Худост,
 Менамояд, ки ҳақиқатҳо кучост. 3710
 Он ки инкори ҳақоик мекунад,
 Ҷумлагӣ ӯ бар ҳаёле метанад.

Ў намеғӯяд, ки ҳисбони ҳаёл
Ҳам ҳаёле бошадат, чашме бимол.

**Рафтани писарони султон ба ҳукми он ки «ал-инсону
харисун ало мо мунё»**

Мо бандагии ҳеш намудем, валекин
Ҳуӣи бади ту банда надонист харидан.

**ба сӯйи он қалъаи «мамнӯъун анху». Он ҳама васийятҳо
ва андарзҳои падарро зерӣ по ниҳоданд, то дар ҷоҳи бало
афтоданд ва мегуфтанд эшонро нуфуси лаввома: «а лам
яътиқум назирун», эшон мегуфтанд гирёну пушаймон: «лав
қунно насмаъу ав наъкилу, мо қунно фӣ асҳоби-с-саъир»**

Ин суҳан поён надорад, он фарик
Баргирифтанд аз пайи он диҷ тарик.
Бар дарахти гандуми манҳӣ заданд,
Аз тавилай муҳлисон берун шуданд.
Чун шуданд аз манъу наҳйаш гармтар,
Сӯйи он қалъа бароварданд сар. 3715
Бар ситези қавли шоҳи мучтабо
То ба қалъай сабрсӯзи хушрабо.
Омаданд аз рағми ақли пандтӯз
Дар шаби торик баргашта зи рӯз.
Андар он қалъай хуши зоту-с-сувар
Панҷ дар дар баҳру панҷе сӯйи бар.
Панҷ аз он чун ҳис ба сӯйи рангу бў,
Панҷ аз он чун ҳисси ботин розчӯ.
З-он ҳазорон сурату нақшу нигор
Мешуданд аз сӯ ба сӯ, хуш, бекарор. 3720
З-ин қадаҳҳои сувар кам бош маст,
То нагардӣ буттарошу бутпараст.
Аз қадаҳҳои сувар бигзар, маист,
Бода дар ҷом аст, лек аз ҷом нест.
Сӯйи бодабахш бигшо паҳн фам,
Чун расад бода, наёяд ҷом кам.
Одамо, маънии дилбандам бичӯй,
Тарки қишру сурати гандум бигӯй.
Чунки реге орд шуд баҳри Ҳалил,
Дон, ки маъзул аст гандум, эй набил! 3725
Сурат аз бесурат ояд дар вучуд,
Ҳамчунон, к-аз оташе зодаст дуд.
Камтарин айби мусаввар дар ҳисол,
Чун паёспай бинияш, ояд малол.

Хайрати махз орадат бесуратӣ,
 Зода сад гун олат аз беолатӣ.
 Бе зи дасте дастҳо бофад ҳаме,
 Чони чон созад мусаввар одаме.
 Ончунон, к-андар дил аз ҳаҷру висол
 Мешавад бофида гуногун ҳаёл. 3730
 Ҳеч монад ин муассир бо асар?
 Ҳеч монад бонгу навҳа бо зарар?
 Навҳаро сурат зарар бесурат аст,
 Даст хоянд аз зарар, к-иш нест даст.
 Ин масал нолоиқ аст, эй мустадил!
 Ҳилаи тафҳимро «чаҳду-л-муқил».
 Сунъи бесурат бикорад сурате,
 Тан бирӯяд бо ҳавосу олате.
 То чӣ сурат бошад он, бар вифки х(в)ад,
 Андарорад ҷисмро дар неку бад. 3735
 Сурати неъмат бувад, шоқир шавад,
 Сурати муҳлат бувад, собир шавад.
 Сурати раҳме бувад, болон шавад,
 Сурати захме бувад, нолон шавад.
 Сурати шаҳре бувад, гирад сафар,
 Сурати тире бувад, гирад сипар.
 Сурати хубон бувад, ишрат кунад,
 Сурати ғайбе бувад, хилват кунад.
 Сурати муҳтоҷӣ орад сӯйи касб,
 Сурати бозуварӣ орад ба ғасб. 3740
 Ин зи ҳад в-андозаҳо бошад бурун
 Доъии феъл аз ҳаёли гунагун.
 Бениҳоят кешҳову пешаҳо,
 Ҷумла зилли сурати андешаҳо.
 Бар лаби бом истода қавм х(в)аш,
 Ҳар якеро бар замин бин сояш.
 Сурати фикр аст бар боми машид,
 В-он амал чун соя бар аркон паид.
 Феъл бар аркону фикрат муктатам,
 Лек дар таъсиру вуслат ду ба ҳам. 3745
 Он сувар дар базм, к-аз чоми хушист,
 Фоидаӣ ӯ беҳудию беҳушист.
 Сурати марду зану лаъбу чимоъ
 Фоида-ш беҳушии вақти виқоъ.
 Сурати нону намак, к-он неъмат аст,
 Фоида-ш он қуввати бесурат аст.
 Дар масоф он сурати теғу сипар
 Фоида-ш бесуратӣ, яъне зафар.
 Мадраса-в таълику суратҳои вай,
 Чун ба дониш муттасил шуд, гашт тай. 3750
 Ин сувар чун бандаи бесуратанд,
 Пас, чаро дар нафӣ соҳибнеъматанд?

Ин сувар дорад зи бесурат вучуд,
 Чист, пас, бар мӯчиди хешаш чухуд?
 Худ аз ӯ ёбад зухур инкори ӯ,
 Нест ғайри акс худ ин кори ӯ.
 Сурати девору сакфи ҳар макон
 Сояи андешаи меъмор дон.
 Гарчи худ андар маҳалли ифтикор
 Нест сангу чӯбу хиште ошкор. 3755
 Фоили мутлақ яқин бесурат аст,
 Сурат андар дасти ӯ чун олат аст.
 Гаҳ-гаҳ он бесурат аз катми адам
 Мар суварро рӯ намояд аз карам.
 То мадад гирад аз ӯ ҳар сурате
 Аз камолу аз чамолу қудрате.
 Боз бесурат чу пинҳон қард рӯ,
 Омаданд аз баҳри қад дар рангу бў.
 Сурате аз сурати дигар камол
 Гар бичӯяд, бошад он айни залол. 3760
 Пас, чи арза мекунӣ, эй бегуҳар,
 Эҳтиёҷи худ ба муҳтоҷе дигар?
 Чун сувар банда-ст, бар Яздон мағӯ,
 Зан мабар сурат, ба ташбеҳаш маҷӯ.
 Дар тазарруъ чӯю дар ифнои хеш,
 К-аз тафаккур чуз сувар н-ояд ба пеш.
 В-ар зи ғайри суратат набвад фиреҳ,
 Сурате, к-он бе ту зояд, дар ту беҳ.
 Сурати шаҳре, ки он ҷо меравӣ,
 Завқи бесурат кашидат, эй равӣ! 3765
 Пас, ба маънӣ меравӣ то ломакон,
 Ки хушӣ ғайри макон асту замон.
 Сурати ёре, ки сӯйи ӯ шавӣ,
 Аз барои мӯнисияш меравӣ.
 Пас, ба маънӣ сӯйи бесурат шудӣ,
 Гарчи з-он мақсуд ғофил омадӣ.
 Пас, ҳақиқат Ҳақ бувад маъбудӣ кул,
 К-аз пайи завқ аст сайрони субул.
 Лек баъзе рӯ сӯйи дум қардаанд,
 Гарчи сар асл аст, сар гум қардаанд. 3770
 Лек он сар пеши ин золони гум
 Медихад доди сарӣ аз роҳи дум.
 Он зи сар меёбад он дод, ин зи дум,
 Қавми дигар пову сар қардаанд гум.
 Чунки гум шуд ҷумла, ҷумла ёфтанд,
 Аз камомад сӯйи кул биштофтанд.

**Дидани эшон дар қасри ин қалъаи Зоту-с-сувар нақши
рӯйи духтари шоҳи Чинро ва беҳуш шудани ҳар се ва дар
фитна афтодан ва тафаҳхус кардан, ки ин сурати кист?**

Ин суҳан поён надорад, он гурӯҳ
Сурате диданд бо ҳусну шукӯҳ.
Хубтар з-он дида буданд он фарқ,
Лек з-ин рафтанд дар баҳри амиқ. 3775
З-он ки афюншон дар ин коса расид,
Косаҳо маҳсусу афюн нопадид.
Қард феъли хеш қалъай хушрабо,
Ҳар серо андохт дар ҷоҳи бало.
Тири ғамза дӯхт дилро бекамон,
Ал-амону ал-амон, эй беамон!
Қарнҳоро сурати сангин бисӯхт,
Оташе дар дину дилшон барфурӯхт.
Чунки рӯҳонӣ бувад, худ чун бувад,
Фитнааш ҳар лаҳза дигаргун бувад. 3780
Ишқи сурат дар дили шахзодагон
Чун халиш мекард монанди синон,
Ашк меборид ҳар як ҳамчу меғ,
Даст меҳойиду меғуфт: «Эй дарег!
Мо кунун дидем, шаҳ з-огоз дид,
Чандамон савганд дод он бенадид.
Анбиёро ҳаққи бисёр аст аз он,
Ки хабар карданд аз поёнамон,
К-ин ҷӣ меқорӣ, нарӯяд ҷуз ки хор
В-ин тараф паррӣ, наёбӣ з-ӯ матор. 3785
Тухм аз ман бар, ки то райёе диҳад,
Бо пари ман пар, ки тир он сӯ ҷаҳад.
Ту надонӣ вочибии ону ҳаст,
Ҳам ту гӯйӣ охир он вочиб будаст.
Ӯ ту аст, аммо на ин ту, он ту аст,
Ки дар охир воқифи беруншав аст.
Туи охир сӯйи туи аввалат
Омадаст аз баҳри танбеҳу силат.
Туи ту дар дигаре омад дафин,
Ман ғуломи марди худбине чунин. 3790
Он ҷи дар ойина мебинад ҷавон,
Пир андар хишт бинад пеш аз он.
З-амри шоҳи хеш берун омадем,
Бо иноёти падар ёғӣ шудем.
Саҳл донистем қавли шоҳро
В-он иноятҳои беашбоҳро.
Нак, дарафтодем дар хандак ҳама,
Куштаву хастай бало бе малҳама.
Тақя бар ақли худу фарҳанги хеш
Будамон, то ин бало омад ба пеш. 2795

Бе мараз дидем хешу бе зарикк,
 Ончунон ки хешро бемори диққ.
 Илллати пинҳон кунун шуд ошкор,
 Баъд аз он, ки банд гаштему шикор.
 Сояи раҳбар беҳ аст аз зикри Ҳақ,
 Як қаноат беҳ, ки сад луту табак.
 Чашми бино беҳтар аз сесад асо,
 Чашм бишносад гуҳарро аз ҳасо.
 Дар тафаҳхус омаданд аз андуҳон:
 «Сурати кӣ бвад, аҷаб, ин дар ҷаҳон?» 3800
 Баъди бисёри тафаҳхус дар масир
 Кашф кард он розро шайхе басир.
 Н-аз тариқи гӯш, бал аз ваҳйи хуш
 Розҳо буд пеши ӯ берӯйпӯш.
 Гуфт: «Нақши рашки Парвин аст ин,
 Сурати шаҳзодаи Чин аст ин.
 Ҳамчу қону чун ҷанин пинҳон-ст ӯ,
 Дар мукаттам пардаву айвон-ст ӯ.
 Сӯйи ӯ на мард раҳ дорад, на зан,
 Шоҳ пинҳон кард ўро аз фитан. 3805
 Ғайрате дорад малик бар номи ӯ,
 Ки напаррад мурғ ҳам бар боми ӯ.
 Войи он дил, к-иш чунин савдо фитод,
 Ҳеч касро инчунин савдо мабод!»
 Ин сазои он, ки тухми ҷаҳл кошт
 В-он насиҳатро касоду саҳл дошт.
 Этимодде кард бар тадбири хеш,
 Ки барам ман кори худ бо ақл пеш.
 Ним зарра з-он иноят беҳ бувад,
 Ки зи тадбири хирад сесад расад. 3810
 Тарки макри хештан гир, эй амир!
 По бикаш пеши иноят, хуш бимир.
 Ин ба қадри ҳилаи маъдуд нест,
 З-ин ҳиял, то ту намирӣ, суд нест.

**Ҳикояти Садри Ҷаҳони Бухоро, ки ҳар соиле, ки ба забон
 бихостӣ, аз садақан омми бедареги ӯ маҳрум шудӣ ва он
 донишманди дарвеш ба фаромӯшӣ ва фарти ҳирсу таъҷил ба
 забон бихост дар мавкиб, Садри Ҷаҳон аз вай рӯй бигардонид
 ва ӯ ҳар рӯз ҳилаи нав сохтӣ ва худро гоҳ зан кардӣ зери ҷодар
 ва гоҳ нобино кардӣ ва ҷашму рӯйи худ баста, ба фаросаташ
 бишнохтӣ, ило охирих**

Дар Бухоро ҳӯйи он хочим аҷал
 Буд бо хоҳандагон ҳусни амал.
 Доди бисёру атои бешумор
 То ба шаб будӣ зи ҷудаш зарнисор.

Зар ба коғазпораҳо печида буд,
 То вучодаш буд, меафшонд чуд. 3815
 Ҳамчу хуршеду чу моҳи покбоз,
 Он чи гиранд аз зиё, бидҳанд боз.
 Ҳокро зарбахш кӣ бвад? Офтоб,
 Зар аз ӯ дар кону ганҷ андар хароб.
 Ҳар сабоҳе як гуруҳро ротиба,
 То намонад уммате 3-ӯ хойиба.
 Мубталоёнро будӣ рӯзӣ ато,
 Рӯзи дигар бевагонро он саҳо.
 Рӯзи дигар бар алавёни мукил,
 Бар фақеҳони фақири муштағил. 3820
 Рӯзи дигар бар тихидастони ом,
 Рӯзи дигар бар гирифтронии вом.
 Шартӣ ӯ он буд, ки кас бо забон
 3-ӯ нахоҳад ҳеч, нагшоёд лабон.
 Лек хомуш бар ҳаволии раҳаш
 Истода муфлисон деворваш.
 Ҳар кӣ кардӣ ногаҳон бо лаб суол,
 3-ӯ набурдӣ 3-ин гунаҳ як ҳабба мол.
 «Ман самат минкум начо» буд ёсааш,
 Хомушонро буд кеса-в косааш. 3825
 Нодиро рӯзе яке пире бигуфт:
 «Дех закотам, ки манам бо чуъ чуфт».
 Манъ кард аз пиру пираш чид гирифт,
 Монда халқ аз чидди пир андар шигифт.
 Гуфт: «Бас бешарм пирӣ, эй падар!»
 Пир гуфт: «Аз ман туй бешармтар,
 К-ин ҷаҳон хӯрдию хоҳӣ ту зи тамъ,
 К-он ҷаҳон бо ин ҷаҳон гири ба ҷамъ».
 Ханда-ш омад, мол дод он пирро, 3830
 Пир танҳо бурд он тавфирро.
 Ғайри он пир эҷ хоҳанда аз ӯ
 Ним ҳабба зар надиду на тасу.
 Навбати рӯзи фақеҳон ногаҳон
 Як фақеҳ аз хирс омад дар фиғон.
 Кард зориҳо басте, чора набуд,
 Гуфт ҳар навъе, набудааш ҳеч суд.
 Рӯзи дигар бо раку печид по
 Нокас андар саффи қавми мубтало.
 Тахтаҳо бар соқ баст аз чапу рост,
 То гумон ояд, ки ӯ ишкастапост. 3835
 Дидашу бишнохташ, чизе надод,
 Рӯзи дигар рӯ бипӯшид аз лубод.
 Ҳам бидонисташ, надодаш он азиз
 Аз гуноҳу чурм гуфтан ҳеч чиз.
 Чунки очиз шуд зи сад гуна макид,
 Чун занон ӯ чодаре бар сар кашид.

Дар миёни бевагон рафту нишаст,
 Сар фуру афганду пинҳон кард даст.
 Ҳам шиносидаш, надодаш садкае,
 Дар дилаш омад зи Ҳирмон Ҳуркае. 3840
 Рафт ӯ пеши кафанхоҳе пагоҳ,
 Ки бипечам дар намад, неҳ пеши роҳ.
 Ҳеч мағшо лаб, нишину менигар,
 То кунад Садри Ҷаҳон ин чо гузар.
 Бу, ки бинад, мурда пиндорад ба зан,
 Зар дарандозад пайи вачҳи кафан.
 Ҳар чӣ бидҳад, ними он бидҳам ба ту,
 Ҳамчунон кард он фақири силаҷӯ.
 Дар намад печиду бар роҳаш ниҳод,
 Маъбари Садри Ҷаҳон он чо фитод. 3845
 Зар дарандозид бар рӯи намад,
 Даст берун кард аз таъчили х(в)ад.
 То нагирад он кафанхоҳ он сила,
 То ниҳон нақнад аз ӯ он даҳдила.
 Мурда аз зери намад баркард даст,
 Сар бурун омад пайи дасташ зи паст.
 Гуфт бо Садри Ҷаҳон: «Чун бистадам?
 Эй бибаста бар ман абвоби қарам».
 Гуфт: «Лекин, то намурдӣ, эй ағуд,
 Аз ҷаноби ман набурдӣ ҳеч ҷуд». 3850
 Сирри «мавту қабла мавтин» ин бувад,
 Ки паси мурдан ғаниматҳо расад.
 Ғайри мурдан ҳеч фарҳанге дигар
 Дарнагирад бо Ҳудой, эй ҳилагар!
 Як иноят беҳ зи сад гун иҷтиҳод,
 Ҷаҳдро ҳавф аст аз сад гун фасод.
 В-он иноят ҳаст мавқуфи мамот,
 Таҷриба карданд ин раҳро сиқот.
 Балки марғаш бе иноят низ нест,
 Бе иноят, ҳону ҳон, ҷоёе маист. 3855
 Он зумурад бошад, ин афъии пир,
 Бе зумурад кай шавад афъӣ зарир?

**Ҳикояти он ду бародар, яке кӯса ва яке амрад, дар азаби
 хонае хуфтанд, шабе иттифоқан амрад хиштҳо бар мақъади
 худ анбор кард, оқибат даббоб дабб овард ва он хиштҳоро ба
 ҳилаву нармӣ аз паси ӯ бардошт, кӯдак бедор шуд ба ҷанг, ки
 ин хиштҳо ку? Кучо бурдӣ ва ҷаро бурдӣ? Ӯ ҷавоб гуфт: «Ту
 ин хиштҳоро ҷаро ниҳодӣ?» ило охирих**

Амрадею кӯсае дар анҷуман
 Омаданду маҷмаъе буд дар ватан.

Муштагил монданд қавми мунтачаб,
 Рӯз рафту шуд замона сулси шаб.
 З-он азабхона нарафтанд он ду кас,
 Кам бихуфтанд он су аз бими асас.
 Кӯсаро буд бар занахдон чор мӯ,
 3860 Лек ҳамчун моҳи бадраш буд рӯ.
 Кӯдаки амрад ба сурат буд зишт,
 Ҳам ниҳод андар паси кун бист хишт.
 Лутие даб бурд шаб дар анбуҳе,
 Хиштҳоро накл кард он муштаҳӣ.
 Даст чун бар вай зад, ӯ аз ҷо бичаст,
 Гуфт: «Ҳай, ту кистӣ, эй сағпараст!»
 Гуфт: «Ин сӣ хишт чун анбоштӣ?»
 Гуфт: «Ту сӣ хишт чун бардоштӣ?»
 Кӯдаки бемораму аз заъфи х(в)ад
 3865 Кардам ин ҷо эҳтиёту муртақад».

Гуфт: «Агар дорӣ зи ранҷури туко,
 Чун нарафтӣ чониби дорушшифо?
 Ё ба хонай як табибе, мушфике,
 Ки гушодӣ аз сақомат мағлақе».
 Гуфт: «Охир ман кучо донам шудан?
 Ки ба ҳар ҷо меравам ман мумтаҳан,
 Чун ту зиндике, палиде, мулҳиде
 Мебарорад сар ба пешам чун даде.
 Хонақоҳе, ки бувад беҳтар макон,
 3870 Ман надидам як даме дар вай амон.
 Рӯ ба ман оранд муште ҳамзаҳор,
 Чашмҳо пурнутфа, каф хояфишор.
 В-он ки номусист, худ аз зер-зер
 Ғамза дуздад, медиҳад молиш ба кер.
 Хонақаҳ чун ин бувад, бозори ом
 Чун бувад? Харгаллаву девони хом.
 Хар кучо? Номусу тақво аз кучо?
 Хар чӣ донад хашяту хавфу раҷо?
 Ақл бошад оминуи адлҷӯ
 3875 Бар зану бар мард, аммо ақл ку?
 В-ар гурезам ман, равам сӯйи занон,
 Ҳамчу Юсуф афтам андар ифтитон.
 Юсуф аз зан ёфт зиндону фишор,
 Ман шавам тавзеъ бар панҷоҳ дор.
 Он занон аз ҷоҳили бар ман тананд,
 Авлиёшон қасди чони ман кунанд.
 На зи мардон чора дорам, н-аз занон,
 Чун кунам? Ки не аз инам, не аз он».
 Баъд аз он кӯдак ба кӯса бингарист,
 3880 Гуфт: «Ҷ бо он ду мӯ аз ғам барист.
 Фориғ аст аз хишту аз бегори хишт
 В-аз ҷу ту модарфуруши кинги зишт.

Бар занах се-чор мӯ баҳри наmun
 Беҳтар аз сӣ хишт гирдогирди кун».

Заррае сояӣ иноят беҳтар аст
 Аз ҳазорон кӯшиши тоатпараст,
 3-он ки шайтон хишти тоат барканад,
 Гар дусад хишт аст, худро раҳ кунад.
 Хишт агар пурр аст, бинҳодай ту аст,
 Он ду-се мӯ аз атои он су аст. 3885

Дар ҳақиқат ҳар яке мӯ 3-он кухест,
 К-он амонномай силай шоҳаншаҳест.
 Ту агар сад қуфл бинҳӣ дар даре,
 Барканад он ҷумларо хирасаре.
 Шаҳнае аз мум агар муҳре ниҳад,
 Паҳлавононро аз он дил бишқухад.
 Он ду-се тори иноят ҳамчу кӯҳ,
 Садд шуд чун фарри симо дар вучӯҳ.
 Хиштро мағзор, эй некӯсиришт!

Лек ҳам омин махусб аз деви зишт. 3890.
 Рав, дуто мӯ 3-он қарам бо даст ор
 В-онгаҳон омин бихусбу ғам мадор.
 Навми олим аз ибодат беҳ бувад,
 Онҷунон илме, ки мустанбеҳ бувад.
 Он сукуни собиҳ андар ошино
 Беҳ зи ҷаҳди аъҷамӣ бо дасту по.
 Аъҷамӣ зад дасту пову ғарқ шуд,
 Меравад саббоҳ сокин чун умуд.
 Илм дарёест беҳадду канор,
 Толиби илм аст ғаввоси бихор. 3895
 Гар ҳазорон сол бошад умри ӯ,
 ӯ нагардад сер худ аз ҷустуҷӯ.
 К-он расули Ҳақ бигуфт андар баён
 Ин, ки «манҳумон ҳумо ло яшбаён».

**Дар тафсири ин хабар, ки Мустафо, салавотуллоҳи алайҳ,
 фармуд: «манҳумони ло яшбаёни толибу-д-дунё ва толибу-л-
 илм», ки ин илм ғайри илми дунё бояд, то ду қисм бошад, аммо
 илми дунё ҳам дунё бошад, ило охи-риҳ. Ва агар ҳамчунин
 шавад, ки «толибу-д-дунё» ва «толибу-д-дунё» такрор бувад
 на тақсим, маъа тақририҳ**

«Толибу-д-дунё ва тавфиротиҳо,
 Толибу-л-илми ва тадбиротиҳо».
 Пас, дар ин қисмат чу бигморӣ назар,
 Ғайри дунё бошад ин илм, эй падар!
 Ғайри дунё пас чӣ бошад? Охират,
 К-ит канад 3-ин ҷову бошад раҳбарат. 3900

Баҳс кардани он се шоҳзода дар тадбири он воқиъа

Рӯ ба ҳам карданд ҳар се муфтатан,
Ҳар серо як ранчу як дарду ҳазан.
Ҳар се дар як фикру як савдо надим,
Ҳар се аз як ранчу як иллат сақим.
Дар ҳамӯшӣ ҳар серо хатрат яке,
Дар суҳан ҳам ҳар серо ҳуччат яке.
Як замоне ашкрезон ҷумлашон
Бар сари хони мусибат хунфишон.
Як замон аз оташи дил ҳар се кас
Барзада бо сӯз чун мичмар нафас.

3905

Мақолати бародари бузургин

Он бузургин гуфт: «Эй ихвони хайр!
Мо на нар будем андар нусхи ғайр?
Аз ҳашам ҳар кӣ ба мо кардӣ гила
Аз балову факру хавфу зилзила,
Мо ҳамегуфтем, кам нол аз ҳараҷ,
Сабр кун, к-«ассабру мифтоҳу-л-фараҷ».
Ин калиди сабрро акнун чӣ шуд?
Эй аҷаб, мансух шуд қонун? Чӣ шуд?
Мо намегуфтем, к-андар кашмакаш
Андар оташ ҳамчу зар хандед х(в)аш?
Мар сипахро вақти танготанги ҷанг
Гуфта мо, ки ҳин, мағардонед ранг.
Он замон, ки буд асбонро вито,
Ҷумла сарҳои бурида зери по.
Мо сипоҳи хешро ҳай-ҳайқунон,
Ки ба пеш оед қохир чун синон.
Ҷумла оламо нишон дода ба сабр,
З-он ки сабр омад чароғу нури садр.
Навбати мо шуд, чӣ хирасар шудем,
Чун занони зишт дар ҷодар шудем.
Эй диле, ки ҷумларо кардӣ ту гарм,
Гарм кун худрову аз худ дор шарм.
Эй забон, ки ҷумларо носеҳ будӣ,
Навбати ту гашт, аз чӣ тан задӣ?
Эй хирад, ку панди шаккархойи ту?
Даври туст, ин дам чӣ шуд ҳайхойи ту?
Эй зи дилҳо бурда сад ташвишро,
Навбати ту шуд, бичунбон ришро.
Аз ғарӣ риш ар кунун дуздидай,
Пеш аз ин бар риши худ хандидай.
Вақти панди дигаронӣ ҳой-ҳой,
Дар ғами худ чун занонӣ вой-вой.

3910

3915

3920

Чун ба дарди дигарон дармон будӣ,
 Дард меҳмони ту омад, тан задӣ?
 Бонг бар лашкар задан буд сози ту,
 Бонг барзан, чӣ гирифт овози ту?
 Он чи панчаҳ сол бофидӣ ба хуш,
 З-он насичи худ бағалтоке бипӯш.
 Аз навоят гӯши ёрон буд х(в)аш,
 Даст берун ору гӯши худ бикаш.
 Сар будӣ пайваста, худро дум макун,
 Пову дасту ришу сиблат гум макун.
 Бозӣ они туст бар рӯи бисот,
 Хешро дар табъ ору дар нишот».

3925

**Зикри он подшоҳ, ки он донишмандро ба икроҳ дар маҷлис
 овард ва бинишонд, соқӣ шароб бар донишманд арза кард,
 соғар пеши ӯ дошт, рӯ бигардонид ва турушию тундӣ оғоз
 кард, шоҳ соқиро гуфт, ки ҳин, дар табъаш ор. Соқӣ чанде бар
 сараш кӯфт ва шаробаш дар хӯрд дод, ило охирих**

Подшоҳе маст андар базм х(в)аш,
 Мегузашт он як факехе бар дараш.
 Кард ишорат, к-аш дар ин маҷлис кашед,
 В-он шароби лаъло бо ӯ чашед.
 Пас кашидандаш ба шаҳ беихтиёр,
 Шист дар маҷлис туруш чун заҳри мор.
 Арза кардаш май, напазруфт ӯ ба хашм,
 Аз шаҳу соқӣ бигардонид чашм,
 Ки ба умри худ нахӯрдастам шароб,
 Хуштар ояд аз шаробам заҳри ноб.
 Ҳин, ба чойи май ба ман заҳре диҳед,
 То ман аз хешу шумо з-ин вораҳед.
 Май нахӯрда, арбада оғоз кард,
 Гашта дар маҷлис гарон чун марғу дард.
 Ҳамчу аҳли нафсу аҳли обу гил
 Дар ҷаҳон биншаста бо асҳоби дил.
 Ҳақ надорад хосагонро дар кумун
 Аз майи аҳрор, ҷуз дар «яшрабун».
 Арза медоранд бар маҳҷуб ҷом,
 Ҳис намеёбад аз он ғайри калом.
 Рӯ ҳамегардонад аз иршодашон,
 Ки намебинад ба дида додашон.
 Гар зи гӯшаш то ба ҳалқаш раҳ будӣ,
 Сирри нусх андар даруншон даршудӣ.
 Чун ҳама нор аст ҷонаш, нест нур,
 Кӣ фканад дар нори сӯзон ҷуз қушур?

3930

3935

3940

Мағз берун монд, кишраш кафту рафт,
 Кай шавад аз кишр меъда гарму зафт?
 Нори дӯзах чуз ки кишрафшор нест,
 Норро бо ҳеч мағзе кор нест.
 В-ар бувад бар мағз норе шуълазан,
 Баҳри пухтан дон, на баҳри сӯхтан.
 То ки бошад Ҳақ ҳаким, ин коида
 Мустамир дон дар гузашта-в н-омада.
 Мағзи нағзу кишрҳо мағфур аз ӯ,
 Мағзро пас чун бисӯзад? Дур аз ӯ.
 Аз иноят гар бикӯбад бар сараш,
 Иштиҳо ояд шароби аҳмараш.
 В-ар накӯбад, монад ӯ бастадаҳон
 Чун факеҳ аз шурбу базми ин шаҳон.
 Гуфт шаҳ бо соқияш: «Эй некпай!
 Чӣ хамӯшӣ? Дех, ба табъаш ор, хай!»
 Ҳаст пинҳон ҳокиме бар ҳар хирад,
 Ҳар киро хоҳад, ба фанн аз сар барад.
 Офтоби маширку танвири ӯ
 Чун асирон баста дар занҷири ӯ.
 Чархро чарх андарорад дар заман,
 Чун бахонад дар димоғаш нимфан.
 Ақл, к-ӯ ақли дигарро суҳра кард,
 Мухра з-ӯ дорад, вай аст устои нард.
 Чанд силӣ бар сараш зад, гуфт: «Гир»,
 Даркашид аз бими силӣ он захир.
 Маст гашту шоду хандон шуд чу боғ,
 Дар надимию мазохик рафту лоғ.
 Шергиру хуш шуд, ангуштак бизад,
 Сӯйи мабраз рафт, то мезак кунад.
 Як канизак буд дар мабраз чу мох,
 Сахт зебову зи кирнокони шох.
 Чун бидид ӯро, даҳонаш боз монд,
 Ақл рафту тан ситампардоз монд.
 Умрҳо буда азаб, муштоку маст,
 Бар канизак дарзамон дарзад ду даст.
 Бас тапид он духтару наъра фарошт,
 Барнаёмад бо ваю суде надошт.
 Зан ба дасти мард дар вақти лиқо
 Чун ҳамир омад ба дасти нонбо.
 Бисришад гоҳеш нарму гаҳ дурушт,
 З-ӯ барорад чоқ-чоке зери мушт.
 Гоҳ паҳнаш вокашад бар тахтае,
 Дар ҳамаш орад гаҳе як лахтае.
 Гоҳ дар вай резад обу гаҳ намак,
 Аз танӯру оташаш созад миҳак.
 Инчунин печанд матлубу талуб,
 Андар ин лаъбанд мағлубу ғалуб.

3945

3950

3955

3960

Ин лаъиб танҳо на шӯро бо зан аст,
 Ҳар ашику ошиқро ин фан аст. 3965
 Аз қадиму ҳодису айну араз
 Печише чун Вису Ромин муфтараз.
 Лек лаъби ҳар яке ранге дигар,
 Печиши ҳар як зи фарҳанге дигар.
 Шӯю занро гуфта шуд баҳри мисел,
 Ки макун, эй шӯй, занро бад гусел.
 Он шаби гирдак, на янго дасти ӯ
 Хуш амонат дод андар дасти ту?
 К-он чи бо ӯ ту кунӣ, эй муътамад,
 Аз баду неке, Худо бо ту кунад. 3970
 Ҳосил, ин чо ин фақеҳ аз беҳудӣ
 На афифӣ мондашу на зоҳидӣ.
 Он фақеҳ афтод бар он хурзод,
 Оташи ӯ андар он пунба фитод.
 Чон ба чон пайвасту қолабҳо чахид,
 Чун ду мурғи сарбурида метапид.
 Чӣ сиқоя? Чӣ малик? Чӣ арслон?
 Чӣ ҳаё? Чӣ дин? Чӣ биму хавфи чон?
 Чашмашон афтода андар «айн»-у «ғайн»,
 На Ҳасан пайдост ин чо, на Ҳусайн. 3975
 Шуд дарозу ку тариқи бозгашт?
 Интизори шоҳ ҳам аз ҳад гузашт.
 Шоҳ омад, то бибинад воқиъа,
 Дид он чо зилзилай ал-қориъа.
 Он фақеҳ аз бим барчасту бирафт
 Сӯйи маҷлис, чомро бирбуд тафт.
 Шаҳ чу дӯзах пуршарору пурнакол,
 Ташнаи хуни ду чуфти бадфиёл.
 Чун фақеҳаш дид рух пурҳашму қаҳр,
 Талху хунӣ гашта ҳамчун чоми заҳр. 3980
 Бонг зад бар соқияш, к-эй гармдор!
 Чӣ нишастӣ хира? Деҳ, дар табъаш ор.
 Ҳанда омад шоҳро, гуфт: «Эй киё!
 Омадам бо табъ, он духтар туро!
 Подшоҳам, кори ман адл асту дод,
 3-он хурам, ки ёрро чудам бидод.
 Он чи онро ман нанӯшам ҳамчу нӯш,
 Кай диҳам дархурди ёру ҳешу тӯш?
 3-он хуронам ман ғуломонро, ки ман
 Мехурам бар хони хоси ҳештан. 3985
 3-он хуронам бандагонро аз таъом,
 Ки хурам ман худ, зи пухта ё ки хом.
 Ман чу пӯшам аз ҳазу атлас либос,
 3-он бипӯшонам ҳашамро на палос.
 Шарм дорам аз набии зуфунун,
 «Албисуҳум» гуфт: «миммо талбисун».

Мустафо кард ин васийят бо банун:
 «Атъиму-л-азноба миммо таъкулун».
 Дигаронро бас ба таъб овардай,
 Дар сабури чусту роғиб кардай.
 Ҳам ба таъб овар ба марди хешро,
 Пешво кун ақли сабрاندешро.
 Чун қаловузии сабрат пур шавад,
 Чон ба авчи аршу курси баршавад.
 Мустафо бин, ки чу сабраш шуд, Бурок
 Баркашонидаш ба болои тибок.

3990

**Равон гаштани шохзодагон баъд аз тамоми баҳсу мочаро ба
 ҷониби вилояти Чин, сӯйи маъшук ва мақсуд, то ба қадри
 имкон ба мақсуд наздиктар бошанд, агарчи роҳи васл масдуд
 аст ба қадри имкон наздиктар шудан маҳдуд аст, ило охирих**

Ин бигуфтанду равон гаштанд зуд,
 Ҳар чӣ буд, эй ёри ман, он лаҳза буд.
 Сабр бигзиданду сиддиқин шуданд,
 Баъд аз он сӯйи билоди Чин шуданд.
 Волидаину мулкро бигзоштанд,
 Роҳи маъшуқи ниҳон бардоштанд.
 Ҳамчу Иброҳими Адҳам аз сарир
 Ишқашон беповусар карду фақир.
 Ё чу Иброҳими мурсал сарх(в)аше
 Хешро афганд андар оташе.
 Ё чу Исмоили саббори мачид
 Пеши ишқу ханчараш ҳалқе кашид.

3995

**Ҳикояти Имраъулқайс, ки подшоҳи Араб буд ва ба сурат
 азим бачамол буд, Юсуфи вақти худ буд ва занони араб чун
 Зулайхо мурдаи ӯ ва ӯ шоиртаъ, «қифо набки мин зикро
 ҳабиби ва манзили». Чун ҳамаи занон ӯро ба ҷон меҷустанд, эй
 аҷаб, ғазали ӯву нолаи ӯ баҳри чӣ буд? Магар донист, ки инҳо
 ҳама тимсоли суратеанд, ки бар тахтаҳои хок нақш кардаанд.
 Оқибат ин Им-раъулқайсро ҳоле пайдо шуд, ки нимшаб аз
 мулку фарзанд гурехт ва худро дар далқе пинҳон кард ва аз он
 иқлим ба иқлими дигар рафт, дар талаби он кас, ки аз иқлим
 муназзах аст, «яхтассу бираҳматиhi ман яшоъ», ило охирих**

Имраъулқайс аз мамолик хушқлаб,
 Ҳам кашидаш ишқ аз хиттай Араб,
 То биёмад, хишт мезад дар Табук,
 Бо малик гуфтанд: «Шоҳе аз мулк,
 Имраъулқайс омадаст ин ҷо ба қад
 Дар шикори ишқу хиште мезанад».

4000

Он малик бархост шаб, шуд пеши ӯ,
 Гуфт ӯро: «Эй малики хубрӯ!
 Юсуфи вактӣ, ду мулкат шуд камол,
 Мар туро ром аз билоду аз ҷамол.
 Гашта мардон бандагон аз теги ту,
 В-он занон мулки маҳи бемеғи ту. 4005
 Пеши мо бошӣ ту, баҳти мо бувад,
 Ҷони мо аз васли ту сад ҷон шавад.
 Ҳам ману ҳам мулки ман мамлуки ту,
 Эй ба ҳиммат мулкҳо матруки ту».
 Фалсафа гуфташ басею ӯ ҳамӯш,
 Ноғахон во кард аз сир рӯйпӯш.
 То чӣ гуфташ ӯ ба ғӯш аз ишқу дард,
 Ҳамчу худ дар ҳол саргардон-ш кард.
 Дасти ӯ бигрифту бо ӯ ёр шуд,
 Ӯ ҳам аз тахту камар безор шуд. 4010
 То билоди дур рафтанд ин ду шах,
 Ишқ як қаррат нақардаст ин гунаҳ.
 Бар бузургон шахду бар тифлон-ст шир,
 Ӯ ба ҳар киштӣ бувад «манну-л-ахир».
 Ғайри ин ду, бас мулуки бешумор
 Ишқашон аз мулк бирбуду табор.
 Ҷони ин се шахбача ҳам гирди Ҷин
 Ҳамчу мурғон гашта ҳар сӯ доначин.
 Заҳра не, то лаб гушояд аз замири,
 3-он ки розе бохатар буду хатир. 4015
 Сад ҳазорон сар ба пуле он замон,
 Ишқ ҳашмолуда зех қарда қамон.
 Ишқ худ беҳашм дар вақти хушӣ
 Хӯй дорад дам ба дам хирақушӣ.
 Ин бувад он лаҳза, к-ӯ хушнуд шуд,
 Ман чӣ ғӯям, ҷунки ҳашмолуд шуд?
 Лек марчи ҷон фидои шери ӯ,
 К-иш кушад ин ишқу ин шамшери ӯ.
 Куштани беҳ аз ҳазорон зиндагӣ,
 Салтанатҳо мурдаи ин бандагӣ. 4020
 Бо киноят розҳо бо ҳамдигар
 Паст гуфтандӣ ба сад хавфу хатар.
 Розро ғайри Худо маҳрам набуд,
 Оҳро ҷуз осмон ҳамдам набуд.
 Истилоҳоте миёни ҳамдигар
 Доштандӣ баҳри эроди хабар.
 3-ин лисону-т-тайр ом омӯхтанд,
 Тумтароку сарварӣ андӯхтанд.
 Сурати овози мурғ аст он қалом,
 Ғофил аст аз ҳоли мурғон марди хом. 4025
 Қу Сулаймоне, ки донанд лаҳни тайр?
 Дев, гарчи мулк гирад, ҳаст ғайр.

Дев бар шибхи Сулаймон кард ист,
Илми макраш ҳасту «алламно»-ш нест.
Чун Сулаймон аз Худо башшош буд,
Мантиқу-т-тайре зи «алламно»-ш буд.
Ту аз он мурғи ҳавой фаҳм кун,
Ки надидастӣ туюри «мин ладун».
Чойи симургон бувад он сӯйи Қоф,
Ҳар ҳаёлоро набошад дастбоф. 4030
Љуз ҳаёлоро, ки дид он иттифок,
Он ғаҳаш «баъда-л-иён» афтад фироқ.
На фироқи қатъ баҳри маслиҳат,
К-омин аст аз ҳар фироқ он манкабат.
Баҳри истибқои он рӯҳичасад
Офтоб аз барф як дам даркашад.
Баҳри чони ҳеш ҷӯ з-эшон салоҳ,
Ҳин, мадузд аз ҳарфи эшон истилоҳ.
Он Залайҳо аз сипандон то ба уд
Номи ҷумла чиз Юсуф карда буд. 4035
Номи ӯ дар номҳо мактум кард,
Маҳрамонро сирри он маълум кард.
Чун бигуфтӣ: «Мум з-оташ нарма шуд»,
Ин будӣ, к-он ёр бо мо гарм шуд.
В-ар бигуфтӣ: «Маҳ баромад, бингаред»,
В-ар бигуфтӣ: «Сабз шуд он шохи бед».
В-ар бигуфтӣ: «Барғҳо хуш метапанд»,
В-ар бигуфтӣ: «Хуш ҳамесӯзад сипанд».
В-ар бигуфтӣ: «Гул ба булбул роз гуфт»,
В-ар бигуфтӣ: «Шах сири шахноз гуфт». 4040
В-ар бигуфтӣ: «Чӣ ҳумоюн аст бахт»,
В-ар бигуфтӣ, ки барафшонед рахт.
В-ар бигуфтӣ, ки сако овард об,
В-ар бигуфтӣ, ки баромад офтоб.
В-ар бигуфтӣ: «Дӯш деге пухтаанд»,
Ё «ҳавоиҷ аз пазиш як лахтаанд».
В-ар бигуфтӣ: «Ҳаст нонҳо бенамак»,
В-ар бигуфтӣ: «Акс мегардад фалак».
В-ар бигуфтӣ, ки ба дард омад сарам,
В-ар бигуфтӣ: «Дарди сар шуд хуштарама». 4045
Гар ситудӣ, эътиноки ӯ будӣ
В-ар никӯхидӣ, фироқи ӯ будӣ.
Сад ҳазорон ном гар бар ҳам задӣ,
Қасди ӯву хоҳи ӯ Юсуф будӣ.
Гурсуна будӣ, ҷу гуфтӣ номи ӯ,
Мешудӣ ӯ серу масти чоми ӯ.
Ташнагиш аз номи ӯ сокин шудӣ,
Номи Юсуф шарбати ботин шудӣ.
В-ар будӣ дардеш, з-он номи баланд
Дарди ӯ дарҳол гаштӣ судманд. 4050

Вақти сармо будӣ ўро пўстин,
 Ин кунад дар ишқ номи дўст, ин.
 Ом мехонанд ҳар дам номи пок,
 Ин амал нақнад чу набвад ишқнок.
 Он чи Исо карда буд аз номи ҳу,
 Мешудӣ пайдо варо аз номи ў.
 Чунки бо Ҳақ муттасил гардид чон,
 Зикри он ин асту зикри ин-ст он.
 Холӣ аз худ буду пур аз ишқи дўст,
 Пас, зи кўза он талобад, ки дар ўст. 4055
 Ханда бўӣи заъфарони васл дод,
 Гирия бўҳои пиёзи он биёод.
 Ҳар якеро ҳаст дар дил сад мурод,
 Ин набошад мазҳаби ишқу видод.
 Ёр омад ишқро рўзофтоб,
 Офтоб он рўйро ҳамчун ниқоб.
 Он ки нашносад ниқоб аз рўӣи ёр,
 Обиду-ш-шамс аст, даст аз вай бидор.
 Рўз ўву рўзии ошиқ ҳам ў,
 Дил ҳам ў, дилсўзии ошиқ ҳам ў. 4060
 Моҳиёро нақд шуд аз айни об
 Нону обу чомаву доруву хоб.
 Ҳамчу тифл аст ў, зи пистон ширгир,
 Ў надонад дар ду олам ғайри шир.
 Тифл донанд, ҳам надонад ширро,
 Роҳ набвад ин тараф тадбирро.
 Гич кард ин гирднома рўхро,
 То биёбад фотиҳу мафтўхро.
 Гич набвад дар равиш, бал к-андар ў,
 Ҳомилаш дарё бувад, на селу чў. 4065
 Чун биёбад, ў ки ёбад, гум шавад,
 Ҳамчу селе ғаркаи кулзум шавад.
 Дона гум шуд, он гаҳе ў тин бувад,
 «То намурдӣ, зар наодоам» ин бувад.

**Биъди макси эшон мутаворӣ дар билоди Чин дар шаҳри
 тахтгоҳ ва баъди дароз шудани сабр бесабр шудани он
 бузургин, ки ман рафтам, ал-видоъ, худро бар шох арза кунам:**

«Иммо қадамай тунилунӣ мақсудӣ,
 Ав улқийа раъсӣ қафуодӣ самма».
 Ё пой расонадам ба мақсуду мурод,
 Ё сар бинихам ҳамчу дил аз даст он чо.
 Ва насихати бародарон ўро суд нодоштан:
 «Ё ўзила-л-ошикина даъа фиатун,
 Аз аллаҳаллоҳу кайфа туршидуҳо?»
 ило охирих

Он бузургин гуфт: «Эй ихвони ман!
 З-интизор омад ба лаб ин чони ман.
 Лоуболи гаштаам, сабрам намонд,
 Мар маро ин сабр дар оташ нишонд.
 Тоқати ман з-ин сабурӣ тоқ шуд,
 Воқияи ман ибрати ушшоқ шуд. 4070
 Ман зи чон сер омадам андар фироқ,
 Зинда будан дар фироқ омад нифоқ.
 Чанд дарди фурқаташ букшад маро,
 Сар бибур, то ишқ сар бахшад маро.
 Дини ман, аз ишқ зинда будан аст,
 Зиндагӣ з-ин чону сар нанги ман аст.
 Теғ ҳаст аз чони ошиқ гардрӯб,
 З-он ки сайф афтод «махҳоу-з-зунуб».
 Чун ғубори тан бишуд, моҳам битофт,
 Моҳи чони ман ҳавои соф ёфт. 4075
 Умрҳо бар табли ишқат, эй санам,
 «Инна фӣ мавтӣ ҳаётӣ» мезанам.
 Даъвии мурғобӣ кардаст чон,
 Кай зи тӯфони бало дорад фиғон?
 Баттро з-ишкастани киштӣ чӣ ғам?
 Киштиаш бар об бас бошад қадам.
 Зинда з-ин даъво бувад чону танам,
 Ман аз ин даъво чӣ гуна тан занам?
 Хоб мебинам, вале дар хоб на,
 Муддаӣ ҳастам, вале каззоб на. 4080
 Гар маро сад бор ту гардан занӣ,
 Ҳамчу шамъам, барфурӯзам равшанӣ.
 Оташ ар хирман бигирад пешу пас,
 Шабравонро хирмани он моҳ бас.
 Карда Юсуфро ниҳону мухтабӣ
 Ҳилати ихвон зи Яъқуби набӣ.
 Хуфя кардандаш ба ҳилатсозие,
 Кард охир пераҳан ғаммозие.
 Он ду гуфтандаш насиҳат дар самар,
 Ки макун з-ахтор худро беҳабар. 4085
 Ҳин, манех бар решҳои мо намак,
 Ҳин, махур ин заҳр бар чалдию шак.
 Чуз ба тадбири яке шайхе ҳабир
 Чун равӣ? Чун набвадат қалбе басир.
 Войи он мурге, ки норӯидапар
 Барпарад бар авчу афтад дар хатар.
 Ақл бошад мардро болу паре,
 Чун надорад ақл, ақли раҳбаре.
 Ё музаффар, ё музаффархӯй бош,
 Ё назарвар, ё назарварчӯй бош. 4090
 Бе зи мифтоҳи хирад ин қаръи боб
 Аз ҳаво бошад, на аз рӯи савоб.

Оламе дар дом мебин аз ҳаво
 В-аз чароҳатҳои ҳамранги даво.
 Мор истодаст бар сина чу марг,
 Дар даҳонаш баҳри сайд ишгарф барг.
 Дар ҳашииш чун ҳашише ӯ бапост,
 Мурғ пиндорад, ки ӯ шохи гиёст.
 Чун нишинад баҳри хур бар рӯи барг,
 Дарфитад андар даҳони мору марг. 4095
 Карда тимсоҳе даҳони хеш боз,
 Гирди дандонҳош кирмони дароз.
 Аз бақияй хур, ки дар дандон-ш монд,
 Кирмҳо рӯйиду бар дандон нишонд.
 Мурғакон бинанд кирму қутро,
 Марҷ пиндоранд он тобутро.
 Чун даҳон пур шуд зи мурғ, ӯ ногаҳон
 Даркашадшону фуру бандад даҳон.
 Ин чаҳони пур зи нуқлу пур зи нон
 Чун даҳони бози он тимсоҳ дон. 4100
 Баҳри кирму туъма, эй рӯзитарош,
 Аз фани тимсоҳи даҳр омин мабош!
 Рӯбах афтад паҳн андар зери хок,
 Бар сари хокаш ҳубуби макрнок.
 То биёяд зоғи гофил сӯйи он,
 Пойи ӯ гирад ба макр он макрдон.
 Сад ҳазорон макр дар ҳайвон чу ҳаст,
 Чун бувад макри башар, к-ӯ меҳтар аст?
 Мусҳафе дар каф чу Зайнулобидин,
 Ханчаре пурқаҳр андар остин. 4105
 Гуядат хандон, ки эй мавлои ман!
 Дар дили ӯ Бобиле пурсеҳру фан.
 Заҳри қотил, сураташ шахд асту шир,
 Ҳин, маравад бе суҳбати пири ҳабир.
 Чумла лаззоти ҳаво макр асту зарқ,
 Сӯзу торикист гирди нури барқ.
 Барқ нури кӯтаҳу кизбу маҷоз,
 Гирди ӯ зулмоту роҳи ту дароз.
 На ба нураш нома тонӣ хондан,
 На ба манзил асб донӣ рондан. 4110
 Лек чурми он ки бошӣ раҳни барқ
 Аз ту рӯ андаркашад анвори шарқ.
 Мекашонад макри барқат бедалел
 Дар мағозай музламе шаб мил-мил.
 Бар куҳ афти гоҳу дар ҷӯй уфти,
 Гаҳ бад-ин сӯ, гаҳ бад-он сӯй уфти,
 Худ набинӣ ту далел, эй чоҳҷӯ!
 В-ар бибинӣ, рӯ бигардонӣ аз ӯ,

Ки сафар кардам дар ин раҳ шаст мил,
 Мар маро гумроҳ гӯяд ин далел? 4115
 Гар ниҳам ман гӯш сӯи ин шигифт,
 3-амри ӯ роҳам зи сар бояд гирифт.
 Ман дар ин раҳ умри худ кардам гарав,
 Ҳар чӣ бодо, бод, эй хоҷа, бирав!
 Роҳ кардӣ, лек дар занни чу барк,
 Ушри он раҳ кун, пайи ваҳйи чу шарқ.
 «Занну ло юғнӣ мина-л-Ҳак» хондай
 В-аз чунон барке зи шарқе мондай.
 Ҳай, даро дар киштии мо, эй нажанд!
 Ё ту он киштӣ бар ин киштӣ бибанд. 4120
 Гӯяд ӯ: «Чун тарк гирам гиру дор?
 Чун равам ман дар туфайлат кӯрвор?»
 Кӯр бо раҳбар беҳ аз танҳо, якин,
 3-он яке нанг асту сад нанг аст аз ин.
 Мегурезӣ аз паша дар каждуме?
 Мегурезӣ аз яме ту дар наме?
 Мегурезӣ аз чафоҳои падар
 Дар миёни лутӣёну шӯру шар?
 Мегурезӣ ҳамчу Юсуф 3-андухе,
 То зи «нартаъ нальаб» афтӣ дар чаҳе? 4125
 Дар чаҳ афтӣ 3-ин тафарруч ҳамчу ӯ,
 Мар туро лек он иноятёр ку?
 Гар набудӣ он ба дастури падар,
 Барнаёвардӣ зи чаҳ то ҳашр сар.
 Он падар баҳри дили ӯ изн дод,
 Гуфт: «Чун ин аст майлат, хайр бод».
 Ҳар зарире, к-аз Масеҳе сар кашад,
 Ӯ чухудона бимонад аз рашад.
 Қобили зав буд, агарчи кӯр буд,
 Шуд аз ин иғроз ӯ кӯру кабуд. 4130
 Гӯядаш Исо: «Бизан дар ман ду даст,
 Эй амо, қуҳли азизе бо ман аст.
 Аз ман, ар кӯрӣ, биёбӣ равшанӣ,
 Бар қамиси Юсуфи чон барзанӣ».
 Кору боре, к-ит расад баъди шикаст,
 Андар он иқболу минҳочу раҳ аст.
 Кору боре, ки надорад пову сар,
 Тарк кун, хай пирхар, эй пирхар!
 Ғайри пир, устоду сарлашкар мабод,
 Пири гардун не, вале пири рашод. 4135
 Дарзамон чун пирро шуд зердаст,
 Рӯшноӣ дид он зулматпараст.
 Шарт таслим аст, на кори дароз,
 Суд набвад дар залолат турктоз.
 Менаҷӯям 3-ин сипас роҳи асир,
 Пир чӯям, пир чӯям, пир, пир.

Пир бошад нардбони осмон,
 Тир паррон аз кӣ гардад? Аз камон.
 На зи Иброҳим Намруди гарон
 Кард бо каргас сафар бар осмон? 4140
 Аз ҳаво шуд сӯйи боло ӯ басте,
 Лек бар гардун напаррад каргасе.
 Гуфташ Иброҳим: «Эй марди сафар!
 Каргасат ман бошам, инат хубтар.
 Чун зи ман сози ба боло нардбон,
 Бе паридан барравӣ бар осмон.
 Ончунон ки меравад то ғарбу шарқ,
 Бе зи зоду роҳила, дил ҳамчу барқ.
 Ончунон ки меравад шаб з-иғтироб,
 Ҳисси мардум, шаҳрҳо дар вақти хоб. 4145
 Ончунон ки ориф аз роҳи ниҳон
 Хуш нишаста меравад дар сад ҷаҳон.
 Гар надодасташ чунин рафтор даст,
 Ин хабарҳо з-он вилоят аз кӣ аст?
 Ин хабарҳо в-ин ривоёти муҳиқ,
 Сад ҳазорон пир бар вай муттафиқ.
 Як ҳилофе не миёни ин уюн,
 Ончунон ки ҳаст дар илми зунун.
 Он таҳаррӣ омад андар лайли тор
 В-ин ҳузури Каъбаву васти наҳор. 4150
 Хез, эй Намруд, пар ҷӯй аз касон,
 Нардбоне н-оядат з-ин каргасон.
 Ақли ҷузъӣ каргас омад, эй муқил!
 Парри ӯ бо ҷифахорӣ муттасил.
 Ақли абдолон чу парри Ҷабрайил
 Мепарад то зилли сидра мил-мил.
 Бози султонам, гашам, некӯпаям,
 Фориғ аз мурдораму каргас наям.
 Тарки каргас кун, ки ман бошам касат,
 Як пари ман беҳтар аз сад каргасат». 4155
 «Чанд бар амё давонӣ асбро?
 Бояд усто пешарову касбро.
 Хештан расво макун дар шаҳри Чин,
 Окиле ҷӯ, хеш аз вай дармачин.
 Он чи гӯяд он Фалотуни замон,
 Ҳин, ҳаво бигзору рав бар вифқи он.
 Ҷумла мегӯянд андар Чин ба чид
 Баҳри шоҳи хештан, ки «лам ялид».
 Шоҳи мо худ ҳеч фарзанде назода,
 Балки сӯйи хеш занро раҳ надода. 4160
 Ҳар кӣ аз шоҳон, аз ин навъаш нагуфт,
 Гарданаши бо теги буррон кард ҷуфт.
 Шоҳ гӯяд: «Чунки гуфти ин мақол,
 Ё бикун собит, ки дорам ман аёл.

Мар маро духтар, агар собит кунӣ,
 Ёфти аз теги тезам оминӣ.
 В-арна, бешак, ман бибуррам ҳалқи ту,
 Баркашам аз сӯфии чон далқи ту».

Сар нахоҳӣ бурд ҳеч аз теғ ту,
 Эй бигуфта лофи кизбомеғ ту. 4165
 Бингар, эй аз ҷаҳл гуфта ноҳаке,
 Пур зи сарҳои бурида хандаке.
 Хандаке аз қаъри хандақ то гулӯ
 Пур зи сарҳои бурида з-ин гулӯ.
 Ҷумла андар кори ин даъво шуданд,
 Гардани худро бад-ин даъво заданд.
 Хон, бибин инро ба чашми эътибор,
 Инчунин даъво маяндешу маёр.
 Талх хоҳӣ кард бар мо умри мо,
 Кӣ бар ин медорад, эй додар, туро? 4170
 Гар равад сад сол он, к-огоҳ нест,
 Бар амо, он аз ҳисоби роҳ нест.
 Бе силоҳе дармарав дар маърака,
 Ҳамчу бебокони марав дар таҳлука».

Ин ҳама гуфтанду гуфт он носабур,
 Ки маро з-ин гуфтаҳо ояд нуфур.
 Сина пуроташ маро чун минқал аст,
 Кишт комил гашт, вақти минчал аст.
 Садрро сабре буд, акнун он намонд,
 Бар мақоми сабр ишқ оташ нишонд. 4175
 Сабри ман мурд он шабе, ки ишқ зод,
 Даргузашт ӯ, ҳозиронро умр бод!
 Эй муҳаддис аз хитобу аз хутуб,
 З-он гузаштам, оҳани сарде макӯб.
 Сарнигунам, ҳай! Раҳо кун пойи ман,
 Фаҳм ку дар ҷумлаи аҷзои ман?
 Уштурам ман, то тавонам, мекашам,
 Чун фитодам зор, бо куштан х(в)ашам.
 Пур сари мактӯъ агар сад хандақ аст,
 Пеши дарди ман мизоҳи мутлақ аст. 4180
 Ман нахоҳам зад дигар аз хавфу бим
 Инчунин табли ҳаво зери гилем.
 Ман алам акнун ба саҳро мезанам,
 Ё сарандозию ё рӯйи санам.
 Ҳалқ гар набвад сазои он шароб,
 Он бурида беҳ ба шамшеру зироб.
 Дида к-ӯ набвад зи васлаш дар фиреҳ,
 Ончунон дида сапеду кӯр беҳ.
 Гуш, к-он набвад сазои рози ӯ
 Барканаш, ки набвад он бар сар накӯ. 4185
 Андар он дасте, ки набвад он нисоб,
 Он шикаста беҳ ба сотури қасоб.

Ончунон пое, ки аз рафтори ӯ
Чон напайвандад ба наргисзори ӯ,
Ончунон по дар ҳадид авлотар аст,
К-ончунон по окибат дарди сар аст.

**Баёни муҷоҳид, ки даст аз муҷоҳида бознадорад, агарчи донад
бастати атои Ҳақро, ки мақсуд аз тарафи дигар ва ба сабаби
навъи амали дигар бад-ӯ расонад, ки дар ваҳми ӯ набуда
бошад, ӯ ҳамаи ваҳму умед дар ин тариқи муайян баста бошад.**

**Ҳалқаи ҳамин дар мезанад, бу, ки Ҳақ таъоло он рӯзиро аз
дари дигар бад-ӯ расонад, ки ӯ он тадбир накарда бошад ва
«ярзукуху мин ҳайсу ло яхтасибу, ал-ъабду юдаббиду валлоху
юқаддиру» ва бувад, ки бандаро ваҳми бандагӣ бувад, ки маро
аз ғайри ин дар бирасонад, агарчи ман ҳалқаи ин дар мезанам,**

**Ҳақ таъоло ӯро ҳам аз ин рӯзӣ расонад, филҷумла ин ҳама
дарҳои як сарой аст, маъа тақририх**

Ё дар ин раҳ, оядам он коми ман,
Ё чу боз оям зи раҳ сӯйи ватан.
Бу, ки мавқуф аст комам бар сафар,
Чун сафар кардам, биёбам дар ҳазар. 4190

Ёрро чандин бичӯям чидду чуст,
Ки бидонам, ки намебояст чуст.

Он маъийят кай равад дар гӯши ман?

То нагардам гирди даврони заман.

Кай кунам ман аз маъийят фаҳми роз?

Чуз ки аз баъди сафарҳои дароз.

Ҳақ маъийят гуфту дилро муҳр кард,

То ки акс ояд ба гӯши дил, на тард.

Чун сафарҳо карду доди роҳ дод,

Баъд аз он муҳр аз дили ӯ баргушод. 4195

Чун хатоайн, он ҳисоби босафо

Гардадаш равшан зи баъди ду хато.

Баъд аз он гӯяд: «Агар дониستم

Ин маъийятро, кай ӯро чустам?»

Дониши он буд мавқуфи сафар,

Н-ояд он дониш ба тезии фикар.

Ончунон ки ваҷҳи воми шайх буд

Баставу мавқуфи гирият он вучуд.

Кӯдаки ҳалвоие бигрист зор,

Тӯхта шуд воми он шайхи кибор. 4200

Гуфта шуд он достони маънавӣ

Пеш аз ин андар хилоли «Маснавӣ».

Дар дилат хавф афганад аз мавзие,

То набошад ғайри онат матмаъе.

Дар тамаъ фойидаи дигар нихад,
 В-он муродат аз касе дигар диҳад.
 Эй тамаъ дар баста дар як чой сахт,
 К-оядам мева аз он олій дарахт.
 Он тамаъ з-он чо нахоҳад шуд вафо,
 Бал зи чойи дигар ояд он ато. 4205
 Он тамаъро, пас, чаро дар ту ниҳод?
 Чун нахостат, з-он тараф он чиз дод.
 Аз барои ҳикматею санъате
 Низ то бошад дилаш дар ҳайрате.
 То дилат ҳайрон бувад, эй мустафид!
 Ки муродам аз кучо хоҳад расид?
 То бидонӣ аҷзи ҳешу ҷаҳли ҳеш,
 То шавад иқони ту дар ғайб беш.
 Ҳам дилат ҳайрон бувад дар мунтаҷаъ,
 Ки чӣ рӯёнад мусарриф з-ин тамаъ. 4210
 Тамъ дорӣ рӯзие дар дарзӣ,
 То зи хайёти барӣ зар, то зӣ.
 Ризки ту дар заргарӣ орад падид,
 Ки зи ваҳмат буд он максаб баъид.
 Пас, тамаъ дар дарзӣ баҳри чӣ буд?
 Чун нахост он ризқ з-он ҷониб гушуд.
 Баҳри нодир ҳикмате дар илми Ҳак,
 Ки набишт он ҳукмро дар мосабак.
 Низ то ҳайрон бувад андешаат,
 То ки ҳайронӣ бувад кул пешаат. 4215
 Ё висоли ёр з-ин саъям расад,
 Ё зи роҳи хориҷ аз саъйи ҷасад.
 Ман нағӯям з-ин тариқ ояд мурод,
 Метапам, то аз кучо хоҳад гушод?
 Сарбурида мурғ ҳар сӯ мефитад,
 То кадомин сӯ раҳад ҷон аз ҷасад?
 Ё муроди ман барояд з-ин ҳуруҷ,
 Ё зи бурҷе дигар аз зотулбуруҷ».

**Хикояти он шахс, ки хоб дид, ки он чӣ металабӣ аз ясор, ба
 Мисри вафо шавад, он чо ганҷест дар фалон маҳалла, дар
 фалон хона. Чун ба Миср омад, касе гуфт: «Ман хоб дидаам,
 ки ганҷест ба Бағдод, дар фалон маҳалла, дар фалон хона».
 Номи маҳаллаву хонаи ин шахс бигуфт. Он шахс фаҳм кард,
 ки он ганҷ дар Миср гуфтан чихати он буд, ки маро яқин
 кунанд, ки дар ғайри хонаи худ намебояд ҷустан, валекин ин
 ганчи яқину муҳаққақ ҷуз дар Миср ҳосил нашавад**

Буд як меросии молу иқор,
 Ҷумларо ҳурду бимонд ӯ уру зор. 4220

Моли меросй надорад худ вафо,
 Чун ба ноком аз гузашта шуд чудо.
 Ў надонад кадр ҳам, к-осон биёфт,
 К-ӯ ба кадду ранчу касбаш кам шитофт.
 Қадри чон з-он менадонӣ, эй фалон,
 Ки бидодат Ҳақ ба бахшиш ройгон.
 Нақд рафту кола рафту хонаҳо,
 Монд чун чуғдон дар он вайронаҳо.
 Гуфт: «Ё раб, барг додӣ, рафт барг,
 Ё бидех баргею ё бифрист марг». 4225
 Чун тихй шуд, ёди Ҳаққ оғоз кард,
 «Ё рабу ё раб, ачирнӣ» соз кард.
 Чун паямбар гуфт: «Муъмин мизҳар аст,
 Дар замони холие нолагар аст».
 Чун шавад пур, мутрибаш бинҳад зи даст,
 Пур машав, к-осеби дасти ӯ хуш аст.
 Тӣ шаву хуш бош «байна исбаъайн»,
 К-аз майи «ло айна» сармаст аст айн.
 Рафт туғён, об аз чашмаш гушод,
 Оби чашмаш заръи динро об дод. 4230

Сабаби таъхири иҷобати дуъои муъмин

Эй басо мухлис, ки нолад дар дуъо,
 То равад дуди хулусаш бар само,
 То равад болои ин сакфи барин
 Бӯйи маҷмар аз «анину-л-музнибин».
 Пас малоик бо Худо ноланд зор,
 К-эӣ мучиби ҳар дуъо в-эӣ мустачор!
 Бандаи муъмин тазарруъ мекунад,
 Ў намедонад ба чуз ту мустанад.
 Ту ато бегонагонро медиҳӣ,
 Аз ту дорад орзу ҳар муштаҳӣ. 4235
 Ҳақ бифармояд, ки н-аз хории ўст,
 Айни таъхири ато ёрии ўст.
 Ҳочат овардаш зи ғафлат сӯйи ман,
 Он кашидаш мӯкашон дар кӯйи ман.
 Гар барорам ҳочаташ, ӯ воравад,
 Ҳам дар он бозича мустағрақ шавад.
 Гарчи менолад ба чон ё мустачор!
 Дилшикаста, синахаста, гӯ, бизор!
 Хуш ҳамеояд маро овози ӯ
 В-он Худоё гуфтани он рози ӯ. 4240
 В-он ки андар лобаву дар мочаро
 Мефиребонад ба ҳар навъе маро.
 Тутиёну булбулонро аз писанд
 Аз хушовозӣ қафас дармекананд.

Зоғрову чуғдро андар қафас
 Кай кунанд? Ин худ наёмад дар қисас.
 Пеши шоҳид боз чун ояд ду тан,
 Он яке кампиру дигар хушзақан.
 Ҳар ду нон хоҳанд, ӯ зутар фатир
 Ораду кампирро гӯяд, ки гир. 4245
 В-он дигарро, ки хуш асташ қадду ҳад,
 Кай диҳад нон? Балки таъхир афганад.
 Гӯядаш: «Биншин замоне бегазанд,
 Ки ба хона нони тоза мепазанд».
 Чун расад он нони гармаш баъди қад,
 Гӯядаш: «Биншин, ки ҳалво мерасад».
 Ҳам бар ин фан дор-дорах мекунад,
 В-аз раҳи пинҳон шикорах мекунад,
 Ки маро корест бо ту як замон,
 Мунтазир мебош, эй хуби ҷаҳон! 4250
 Бемуродий муъминон аз неку бад
 Ту яқин медон, ки баҳри ин бувад.

**Ручӯъ кардан ба қиссаи он шахс, ки ба ӯ ганҷ нишон доданд
ба Миср ва баёни тазарруи ӯ аз дарвешӣ ба ҳазрати Ҳақ**

Марди меросӣ чу хӯрду шуд фақир,
 Омад андар ё рабу гирия-в нафир.
 Худ кӣ қубад ин дари раҳматнисор,
 Ки наёбад дар иҷобат сад баҳор.
 Хоб дид ӯ, хотифе гуфт, ӯ шунид,
 Ки ғанои ту ба Миср ояд паид.
 Рав ба Миср, он ҷо шавад кори ту рост,
 Кард кудя-тро қабул, ӯ муртаҷост. 4255
 Дар фалон мавзеъ яке ганҷест зафт,
 Дар пайи он боядат то Миср рафт.
 Бе диранге, хин, зи Бағдод, эй наҷанд!
 Рав ба сӯйи Мисру манбатгоҳи қанд.
 Чун зи Бағдод омад ӯ то сӯйи Миср,
 Гарм шуд пушташ, чу дид ӯ рӯйи Миср.
 Бар умеди ваъдаи хотиф, ки ганҷ
 Ёбад андар Миср баҳри дафъи ранҷ:
 «Дар фалон кӯю фалон мавзеъ дафин
 Ҳаст ганҷе саҳт нодир, бас гузин». 4260
 Лек нафқа-ш бешу кам чизе намонд,
 Хост даккe бар авомуннос ронд.
 Лек шарму ҳимматаш доман гирифт,
 Хешро дар сабр афшурдан гирифт.
 Боз нафсаш аз маҷоҳат бартапид,
 З-интиҷоъу хостан чора наид.
 Гуфт: «Шаб берун равам ман нарм-нарм,
 То зи зулмат н-ојадам дар кудя шарм.

Ҳамчу шабкуке кунам шаб зикру бонг,
 То расад аз бомҳоям ним донг». 4265
 Андар ин андеша, берун шуд ба қӯй
 В-андар ин фикрат ҳамешуд сӯ ба сӯй.
 Як замон монё ҳамешуд шарму чоҳ,
 Як замоне чӯъ мегуфташ бихоҳ,
 Пой пешу пой пас то сулси шаб,
 Ки бихоҳам ё бихусбам хушклуб?

**Расидани он шахс ба Миср ва шаб берун омадан ба қӯй аз баҳри
 шабқукӣ ва гадоӣ ва гирифтани асас ўро ва муроди ў ҳосил шудан
 аз асас баъд аз хўрдани захми бисёр «ва асо ан тақраҳу шайъан
 ва ҳува хайрун лақум ва қавлуҳу таъоло: саяҷъалуллоҳу баъда
 усрин юсран ва қавлуҳу таъоло: инна маъа-л-усри юсран ва
 қавлуҳу алайҳиссалом: ишгаддӣ азмату танфаричӣ ва чамеъу-л-
 Қуръон ва-л-кутуби-л-мунзалати фӣ тақрири ҳозо»**

Ногаҳоне худ асас ўро гирифт,
 Мушту чўбаш зад зи сафро ношигифт.
 Иттифоко андар он шабҳои тор
 Дида буд мардум зи шабдуздон зирор. 4270
 Буд шабҳои махуфу мунтаҳас,
 Бас ба чид мечуст дуздонро асас.
 То халифа гуфт, ки бубред даст,
 Ҳар кӣ шаб гардад в-агар хеши ман аст.
 Бар асас карда малик таҳдиду бим,
 Ки чаро бошед бар дуздон раҳим?
 Ишвашонро аз чӣ рӯ бовар кунед?
 Ё чаро з-эшон қабули зар кунед?
 Раҳм бар дуздону ҳар манҳусдаст
 Бар заъифон зарбату бераҳмӣ аст. 4275
 Ҳин, зи ранчи хос, маскул з-интиком,
 Ранчи ў кам бин, бибин ту ранчи ом.
 Исбаъи малдуғ бур дар дафъи шар,
 Дар тааддию ҳалоки тан нигар.
 Иттифоко андар он айём дузд
 Гашта буд анбӯҳ, пухта-в хомдузд.
 Дар чунин вақташ бидиду саҳт зад
 Чўбхову захмҳои беадад.
 Наъраву фарёд з-он дарвеш хост,
 Ки мазан, то ман бигӯям ҳол рост. 4280
 Гуфт: «Инак, додамат муҳлат, бигӯ,
 То ба шаб чун омадӣ берун ба кӯ?
 Ту найӣ з-ин ҷо, ғарибу мунқарӣ,
 Ростӣ гӯ, то ба чӣ макр-андарӣ?

Аҳли девон бар асас таъна заданд,
 Ки чаро дуздон кунун анбуҳ шуданд?
 Анбуҳӣ аз тусту аз амсоли туст,
 Вонамо ёрони зиштатро нахуст,
 В-арна кини ҷумларо аз ту кашам,
 То шавад эмин зари ҳар муҳташам».
 Гуфт ӯ аз баъди савгандони пур,
 Ки наям ман хонасӯзу кисабур.
 Ман на марди дуздию бедодиям,
 Ман ғариби Мисраму бағдодиям.

4285

Баёни ин хабар, ки «ал-кизбу райбатун ва-с-сидку ту-маънинат»

Қиссаи он хобу ганчи зар бигуфт,
 Пас зи сидки ӯ дили он кас шукуфт.
 Бӯи сидқаш омад аз савганди ӯ,
 Сӯзи ӯ пайдо шуду испанди ӯ.
 Дил биёромад ба гуфтори савоб,
 Ончунон ки ташна оромад ба об.
 Чуз дили маҳчуб, к-ӯро иллаетест,
 Аз набияш то ғабӣ тамйиз нест.
 В-арна он пайғом, к-аз мавзеъ бувад,
 Барзанад бар маҳ, шикофида шавад.
 Маҳ шикофад в-он дили маҳчуб не,
 З-он ки мардуд аст ӯ, маҳчуб не.
 Чашма шуд чашми асас з-ашки мубил,
 Не зи гуфти хушк, бал аз бӯи дил.
 Як сухан аз дӯзах ояд сӯи лаб,
 Як сухан аз шаҳри ҷон дар кӯи лаб.
 Баҳри ҷонафзову баҳри пурҳарач,
 Дар миёни ҳар ду баҳр ин лаб марач.
 Чун япунлу дар миёни шаҳрҳо,
 Аз навоҳӣ ояд он ҷо баҳрҳо.
 Колаи маъюби қалби кисабур,
 Колаи пурсуди мусташир чу дур.
 З-ин япунлу ҳар кӣ бозаргонтар аст,
 Бар сара-в бар қалбҳо дидавар аст.
 Шуд япунлу мар варо дору-р-рабоҳ
 В-он дигарро аз амо дору-л-чуноҳ.
 Ҳар яке з-азҷои олам як ба як,
 Бар ғабӣ банд асту бар устод фак.
 Бар яке қанд асту бар дигар чу захр,
 Бар яке лутф асту бар дигар чу қаҳр.
 Ҳар ҷамодӣ бо набӣ афсонагӯ,
 Каъба бо ҳоҷӣ гувоҳу нутқхӯ.

4290

4295

4300

Бар мусаллӣ масҷид омад ҳам гувоҳ,
 К-ӯ ҳамеомад ба ман аз дур роҳ.
 Бо Халил оташ гулу райҳону вард,
 Боз бар намрудӣён марг асту дард. 4305
 Борҳо гуфтем инро, эй ҳасан!
 Менагардам аз баёнаш сер ман.
 Борҳо ҳӯрдӣ ту нон, дафъи зубул,
 Ин ҳамон нон аст, чун набвӣ малул!
 Дар ту чӯе мерасад нав з-этилол,
 Ки ҳамесӯзад аз ӯ тухма-в малол.
 Ҳар киро дарди муҷоъат нақд шуд,
 Нав шудан бо чузв-чузваш ақд шуд.
 Лаззат аз чӯъ аст, на аз нуқли нав,
 Бо маҷоъат аз шакар беҳ нони ҷав. 4310
 Пас, зи бечӯиист в-аз тухмай тамом
 Он малолат, на зи такрори калом.
 Чун зи дуккону микосу қилу қол
 Дар фиреби мардумат н-ояд малол?
 Чун зи ғайбат в-акли лаҳми мардумон
 Шаст солат серие н-омад аз он?
 Ишваҳо дар сайди шуллаи кафта ту
 Бе малуле борҳо хуш гуфта ту.
 Бори охир гӯйияш сӯзону чуст,
 Гармтар сад бор аз бори нахуст. 4315
 Дард доруи куҳанро нав кунад,
 Дард ҳар шоҳи малуле хав кунад.
 Кимиёи навкунанда дардхост,
 Ку малули он тараф, ки дард хост?
 Ҳин, мазан ту аз малули оҳи сард,
 Дард чӯву дард чӯву дард, дард!
 Ходиёи дарданд дармонҳои жоҷ,
 Раҳзананду зарситонон расми бож.
 Оби шӯре нест дармони аташ,
 Вақти ҳӯрдан гар намоёд сарду х(в)аш. 4320
 Лек ходиё гашту мониё шуд зи чуст,
 З-оби ширине, к-аз ӯ сад сабза руст.
 Ҳамчунин ҳар зарри қалбе мониё аст,
 Аз шиноси зарри хуш ҳар ҷо, ки ҳаст.
 Пову парратро ба тазвире бурид,
 Ки муроди ту манам, гир, эй мурид!
 Гуфт: «Дардат чинам», ӯ худ дард буд,
 Мот буд, арчи ба зоҳир бурд бурд.
 Рав, зи дармони дурӯғин мегурез,
 То шавад дардат мусибу мушкбез. 4325
 Гуфт: «На дуздӣ туву на фосиқӣ,
 Марди неқӣ, лек гӯлу аҳмақӣ.
 Бар ҳаёлу хоб чандин раҳ кунӣ?
 Нест ақлатро тасуе равшанӣ.

Борҳо ман хоб дидам мустамир,
 Ки ба Бағдод аст ганче мустатир.
 Дар фалон сӯю фалон кӯие дафин»,
 Буд он худ номи кӯйи ин ҳазин.
 «Ҳаст дар хонай фалонӣ, рав, бичӯ»,
 Номи хона-в номи ӯ гуфт он адӯ. 4330
 «Дидаам худ борҳо ин хоб ман,
 Ки ба Бағдод аст ганче дар ватан.
 Ҳеч ман аз ҷо нарафтам 3-ин ҳаёл,
 Ту ба як хобе биёбӣ бемалол?»
 Хоби аҳмақ лоиқи ақли вай аст,
 Ҳамчу ӯ беқимат асту лошай аст.
 Хоби зан камтар зи хоби мард дон,
 Аз пайи нуқсони ақлу заъфи чон.
 Хоби ноқис ақлу гӯл ояд касод,
 Пас, зи беақлӣ чӣ бошад хоб? Бод. 4335
 Гуфт бо худ: «Ганҷ дар хонай ман аст,
 Пас, маро он ҷо чӣ факру шеван аст?
 Бар сари ганҷ аз гадоӣ мурдаам,
 3-он ки андар ғафлату дар пардаам».
 3-ин башорат маст шуд, дардаш намонд,
 Сад ҳазор «ал-ҳамд» бе лаб ӯ бихонд.
 Гуфт: «Буд мавқуфи ин лат лути ман,
 Оби ҳайвон буд дар ҳонути ман.
 Рав, ки бар лути шигарфе барзанам,
 Кӯрии он ваҳм, ки муфлис будам. 4340
 Хоҳ аҳмақ дон маро, хоҳи фуру,
 Они ман шуд, ҳар чӣ меҳохӣ, бигӯ.
 Ман муроди ҳеш дидам бегумон,
 Ҳар чӣ хоҳӣ, гӯ маро, эй баддаҳон!
 Ту маро пурдари гӯ, эй мухташам!
 Пеши ту пурдарду пеши худ х(в)ашам.
 Вой, агар баръакс будӣ ин матор,
 Пеши ту гулзору пеши ҳеш зор».

Масал

Гуфт бо дарвеш рӯзе як ҳасе,
 Ки туро ин ҷо намедонад касе. 4345
 Гуфт ӯ: «Гар менадонад омиям,
 Ҳешро ман неқ медонам, киям.
 Вой, агар баръакс будӣ дарду реш,
 Ӯ будӣ биноӣ ман, ман кӯри ҳеш».
 Аҳмақам гир, аҳмақам ман, неқбахт,
 Бахт беҳтар аз личочу рӯйи сахт.
 Ин суҳан бар вифқи заннат меҷаҳад,
 В-арна, баҳтам доду ақлам ҳам диҳад.

**Бозгаштани он шахси шодмон ва муродёфта ва Худойро
шукргӯён ва сачдакунон ва ҳайрон дар ғароиби ишороти
Ҳақ ва зухури таъвилоти он дар вачҳе, ки ҳеҷ аклею
фаҳме ба он чо нарасад**

Бозгашт аз Миср то Бағдод ӯ,
Социду рокеъ, саногӯ, шукргӯ. 4350
Чумла раҳ ҳайрону маст ӯ з-ин ачаб,
З-инъикоси рӯзию роҳи талаб,
К-аз кучо уммедворам карда буд?
В-аз кучо афшонд бар ман симу суд?
Ин чӣ ҳикмат буд, ки қиблай мурод
Кардам аз хона бурун, гумроҳу шод?
То шитобон дар залолат мешудам,
Ҳар дам аз матлаб ҷудотар мебудам.
Боз он айни залолатро ба ҷуд
Ҳақ василат кард андар рушду суд. 4355
Гумраҳеро манҳаҷи имон кунад,
Кажраверо маҳсади эҳсон кунад,
То набошад ҳеҷ муҳсин беваҷо,
То набошад ҳеҷ хоин бераҷо.
Андаруни заҳр тарёк он ҳафӣ
Кард, то гӯянд «зу-л-лутфи-л-хафӣ».
Нест маҳфӣ дар намоз он макрумат,
Дар гунаҳ хилъат ниҳад он мағфират.
Мункиронро қасди излоли сикот
Зул шуда иззу зухури муъҷизот. 4360
Қасдашон з-инкор зулли дин буда,
Айни зул иззи расулон омада.
Гарна инкор омадӣ аз ҳар баде,
Муъҷиза-в бурҳон чаро зоҳир шудӣ?
Ҳасми мункир то нашуд мисдоқхоҳ,
Қай кунад қозӣ тақозои гувоҳ?
Муъҷиза ҳамчун гувоҳ омад зақӣ
Баҳри сидқи муддаъӣ дар бешакӣ.
Таън чун меомад аз ҳар ношиноҳт,
Муъҷиза меодод Ҳаққу менавоҳт. 4365
Макри он Фиръавн сесадагӯ буда,
Чумла зулли ўву қамъи ў шуда.
Соҳирон оварда ҳозир неку бад,
То ки ҷарҳи муъҷизай Мӯсо кунад.
То асоро ботилу расво кунад,
Эътиборашро зи дилҳо барканад.
Айни он макр ояти Мӯсо шавад,
Эътибори он асо боло равад.
Лашкар орад ӯ пағаҳ то ҳавли Нил,
То занад бар Мӯсию қавмаш сабил. 4370

Эминии уммати Мӯсо шавад,
 Ў ба тахтуларзу хомун дарравад.
 Гар ба Миср - андар будӣ ў, н-омадӣ,
 Ваҳм аз сибтӣ куҷо зоил шудӣ?
 Омаду дар сибт афганд ў гудоз,
 Ки бидон, ки амн дар хавф аст роз.
 Он бувад лутфи хафӣ, к-ӯро самад
 Нор бинмояд, худ он нуре бувад.
 Нест махфӣ музд додан дар туко,
 Соҳиронро ачр бин баъд аз хато. 4375
 Нест махфӣ васл андар парвариш,
 Соҳиронро васл дод ў дар буриш.
 Нест махфӣ сайр бо пойи раво,
 Соҳиронро сайр бин дар катъи по.
 Орифон з-онанд доим оминун,
 Ки гузар карданд аз дарёи хун.
 Амнашон аз айни хавф омад падид,
 Лочарам бошанд ҳар дам дар мазид.
 Амн дидӣ, гашта дар хавфе сафӣ?
 Хавф бин ҳам дар умеде, эй хафӣ! 4380
 Он амир аз фикр бар Исо танад,
 Исӣ андар хона рӯ пинҳон кунад.
 Андарояд, то шавад ў тоҷдор,
 Хун зи шибҳи Исӣ ояд тоҷи дор:
 «Ҳай, маёвезед, ман Исо наям,
 Ман амирам бар ҷухудон, хушпаям.
 Зутараш бар дор овезед, к-ў
 Исӣ аст аз дасти мо тахлитҷӯ?»
 Чанд лашкар меравад, то бар хурад,
 Барги ў фай гардаду бар сар хурад. 4385
 Чанд бозаргон равад бар бўйи суд,
 Ид пиндорад, бисӯзад ҳамчу уд.
 Чанд дар олам бувад баръакси ин,
 Заҳр пиндорад, бувад он ангубин.
 Бас сипах бинҳода дил бар марги хеш,
 Равшаниҳову зафар ояд ба пеш.
 Абраҳа бо пил баҳри зулли байт
 Омада, то афганад ҳайро чу майт,
 То ҳарими Каъбаро вайрон кунад,
 Ҷумларо з-он ҷой саргардон кунад, 4390
 То ҳамай зуввор гирди ў тананд,
 Каъбаи ўро ҳама қибла кунанд.
 В-аз араб кина кашад андар газанд,
 Ки чаро дар Каъбаам оташ зананд?
 Айни саъйаш иззати Каъба шуда,
 Мӯчиби эъзози он байт омада.
 Маккиёнро из яке буд, сад шуда,
 То қиёмат иззашон мумтад шуда.

Ўву Каъбай ў шуда махсуфтар,
 Аз чӣ аст ин? Аз иноёти қадар. 4395
 Аз чиҳози Абраҳай ҳамчун дада
 Он фақирони араб тонгар шуда.
 Ў гумон бурда, ки лашкар мекашид,
 Баҳри аҳли байт ў зар мекашид.
 Андар ин фасхи азоим в-ин ҳима
 Дар тамошо буд дар раҳ ҳар қадам.
 Хона омад, ганҷро ў боз ёфт,
 Кораш аз лутфи худой соз ёфт.

**Муқаррар қардани бародарон панд додани бузургинро ва
 тоб наовардани ў он пандро ва даррамидани ў аз эшон,
 шайдову беҳуд рафтан ва худро дар боргоҳи подшоҳ
 андохтан бедастурӣ хоستان, лекин аз фарти ишқ на аз
 густохию лоуболӣ, ило охирих**

Он ду гуфтандаш, ки андар чони мо
 Ҳаст посухҳо, чу наҷм андар само. 4400
 Гар нағӯем он, наёяд рост нард,
 В-ар бигӯем он, дилат ояд ба дард.
 Ҳамчу чағзем андар об аз гуфт алам,
 В-аз хамушӣ ихтинок асту сақам.
 Гар нағӯем, оташеро нур нест,
 В-ар бигӯем он сухан, дастур нест.
 Дарзамон барҷаст, к-эй хешон, видоъ,
 «Иннама-д-дунё ва мо фиҳо матоъ».
 Пас бурун ҷаст ў чу тире аз камон,
 Ки маҷоли гуфт кам буд он замон. 4405
 Андаромад маст пеши шоҳи Чин,
 Зуд мастона бибӯсид ў замин.
 Шоҳро макшӯф як-як ҳолашон,
 Аввалу охир, ғаму залзолашон.
 Меш машғул аст дар маръои хеш,
 Лек ҷӯпон воқиф аст аз ҳоли меш.
 «Қуллукум роъин» бидонад аз рама,
 Қай алафхор асту қай дар малҳама?
 Гарчи дар сурат аз он саф дур буд,
 Лек чун даф дар миёни сур буд. 4410
 Воқиф аз сӯзу лаҳиби он вуфуд
 Маслиҳат он буд, ки хушк оварда буд.
 Дар миёни чонашон буд он самӣ,
 Лек қосид қарда худро аъҷамӣ.
 Сурати оташ бувад поёни дег,
 Маънии оташ бувад дар чони дег.

Сураташ беруну маъниш андарун,
 Маънии маъшук чон дар раг чу хун.
 Шоҳзода пеши шаҳ зону зада,
 Даҳ муарриф шореҳи ҳолаш шуда. 4415
 Гарчи шаҳ ориф буд аз кул пеш-пеш,
 Лек мекардӣ муарриф кори хеш.
 Дар дарун як зарра нури орифӣ
 Беҳ бувад аз сад муарриф, эй сафӣ!
 Гушро раҳни муарриф доштан
 Ояти маҳҷубӣ асту ҳирзу зан.
 Он ки ўро чашми дил шуд дидбон,
 Дид хоҳад чашми ў айнулъаён.
 Бо тавотур нест қонеъ қони ў,
 Бал зи чашми дил расад иқони ў. 4420
 Пас муарриф пеши шоҳи мунтаҷаб
 Дар баёни ҳоли ў бигшуд лаб.
 Гуфт: «Шоҳо, сайди эҳсони ту аст,
 Подшоҳӣ кун, ки бе беруншав аст.
 Даст дар фитроки ин давлат задаст,
 Бар сари сармасти ў бармол даст».
 Гуфт шаҳ: «Ҳар мансибею мулкате,
 К-илтимосаш ҳаст, ёбад ин фатӣ.
 Бистчандон мулк, к-ў шуд з-он барӣ,
 Баҳшамаш ин ҷову мо худ бар сарӣ». 4425
 Гуфт: «То шохит дар вай ишқ кошт,
 Чуз ҳавои ту ҳавое кай гузошт?
 Бандагии ту-ш чунон дарх(в)ард шуд,
 Ки шаҳӣ андар дили ў сард шуд.
 Шоҳию шаҳзодагӣ дарбохтаст,
 Аз пайи ту дар ғарибӣ сохтаст.
 Сӯфӣ аст, андохт хирка вачд-дар,
 Кай равад ў бар сари хирка дигар?
 Майл сӯйи хирқаи дода-в надам
 Ончунон бошад, ки ман мағбун шудам. 4430
 Боздеҳ он хирка ин сӯ, эй қарин!
 Ки намеарзид он, яъне, бад-ин».
 Дур аз ошиқ, ки ин фикр оядаш,
 В-ар биёяд, хок бар сар боядаш.
 Ишқ арзад сад чу хирқай колбад,
 Ки ҳаёте дораду ҳиссу хирад.
 Хоса хирқай мулки дунё, к-абтар аст,
 Панҷ донги мастияш дарди сар аст.
 Мулки дунё танпарастонро ҳалол,
 Мо ғуломи мулки ишқи безавол. 4435
 Омили ишқ аст, маъзулаш макун,
 Чуз ба ишқи хеш машғулаш макун.
 Мансибе, к-онам зи рӯят ҳочиб аст,
 Айни маъзулисту номаш мансиб аст.

Мӯчиби таъхир ин чо омадан
 Факди истеъдод буду заъфи фан.
 Бе зи истеъдод дар коне равӣ,
 Бар яке ҳабба нагардӣ муҳтавӣ.
 Ҳамчу иннине, ки бикреро харад,
 Гарчи симинбар бувад, кай бар х(в)арад. 4440
 Чун чароғе бе зи зайту бе фатил,
 На касир асташ зи шамъу на қалил.
 Дар гулистон андарояд ахшаме,
 Кай шавад мағзаш зи райҳон хурраме?
 Ҳамчу хубе, дилбаре, меҳмони ғар,
 Бонги чангу мутрибе дар пеши кар.
 Ҳамчу мурғи хок, к-ояд дар бихор,
 3-он чӣ ёбад? Чуз ҳалоку чуз хасор.
 Ҳамчу бе гандум шуда дар осие,
 Чуз сапедий ришу мӯ набвад ато. 4445
 Осиёи чарх бар бегандумон
 Мӯсапедӣ бахшаду заъфи миён.
 Лек бо богандумон ин осие
 Мулкбахш омад, диҳад кору киё.
 Аввал истеъдоди ҷаннат боядат,
 То зи ҷаннат зиндагонӣ зоядат.
 Тифли навро аз шаробу аз кабоб
 Чӣ ҳаловат, в-аз кусуру аз қибоб?
 Ҳад надорад ин масал, кам чӯ сухун,
 Ту бирав, таҳсили истеъдод кун. 4450
 Баҳри истеъдод то акнун нишаст,
 Шавқ аз ҳад рафту он н-омад ба даст.
 Гуфт: «Истеъдод ҳам аз шаҳ расад,
 Бе зи ҷон кай мустаъид гардад ҷасад?»
 Лутфҳои шаҳ ғамашро дарнавашт,
 Шуд, ки сайди шаҳ кунад, ӯ сайд гашт.
 Ҳар кӣ дар ишкори чун ту сайд шуд,
 Сайдро нокарда қайд, ӯ қайд шуд.
 Ҳар кӣ чӯёи амирий шуд, яқин
 Пеш аз он ӯ дар асирӣ шуд раҳин. 4455
 Акс медон нақши дебочай ҷаҳон,
 Номи ҳар бандай ҷаҳон хочай ҷаҳон,
 Эй тани кажфикрати маъкусрав,
 Сад ҳазор озодро карда гарав.
 Муддате бигзор ин ҳилатпазӣ,
 Чанд дам пеш аз аҷал озод зӣ.
 В-ар дар озодит чун ҳар роҳ нест,
 Ҳамчу далват сайр чуз дар чоҳ нест.
 Муддате рав, тарки ҷони ман бигӯ,
 Рав, ҳарифи дигаре чуз ман бичӯ. 4460
 Навбати ман шуд, маро озод кун,
 Дигареро ғайри ман домод кун.

Эй тани садкора, тарки ман бигӯ,
Умри ман бурдӣ, касе дигар бичӯ!

**Мафтун шудани қозӣ бар зани Ҷӯҳӣ ва дар сандуқ мондан ва
ноибӣ қозӣ сандуқро харидан, боз соли дувум омадани зани
Ҷӯҳӣ бар умеди бозии порина ва гуфтани қозӣ, ки маро озод кун
ва касе дигарро бичӯӣ, ило охири-л-қисса**

Ҷӯҳӣ ҳар соле зи дарवेशӣ ба фан
Рӯ ба зан кардӣ, ки эй дилхоҳ зан!
Чун силоҳат ҳаст, рав, сайде бигир,
То бидӯшонем аз сайди ту шир.
Қавси абрӯ, тири ғамза, доми кайд,
Баҳри чӣ додат Худо? Аз баҳри сайд. 4465

Рав пайи мурғе, шигарфе, дом неҳ,
Дона бинмо, лек дар хӯрдаш мадеҳ.
Ком бинмову кун ўро талхком,
Кай хурад дона, чу шуд дар ҳабси дом?
Шуд зани ў назди қозӣ дар гила,
Ки маро афғон зи шӯйи даҳдила.
Қисса кӯтаҳ кун, ки қозӣ шуд шикор
Аз мақолу аз ҷамоли он нигор.
Гуфт: «Андар маҳкама-ст ин гулгула,
Ман натонам фаҳм кардан ин гила. 4470

Гар ба хилват ой, эй сарви саҳӣ!
Аз ситамкории шӯ шарҳам диҳӣ».
Гуфт: «Хонай ту зи ҳар неку баде
Бошад аз баҳри гила омадшуде».
Хонаи сар ҷумла пурсавдо бувад,
Садр пурвасвосу пурғавго бувад.
Бокии аъзо зи фикр осудаанд
В-он судур аз содирон фарсудаанд.
Дар ҳазону боди хавфи Ҳақ гурез,
Он шақоиқҳои поринро бирез. 4475

Ин шақоиқ манъи навушқуфаҳост,
Ки дарахти дил барои он намоист.
Хешро дар хоб кун з-ин ифтикор,
Сар зи зери хоб дар якзат барор.
Ҳамчу он Асҳоби Каҳф, эй хоҷа зуд
Рав ба «айқозан», ки «таҳсибхум рукуд».
Гуфт қозӣ: «Эй санам, маъмул чист?»
Гуфт: «Хонай ин канизак бас тихист.
Ҳасм дар деҳ рафту хорис низ нест,
Баҳри хилват саҳт неку масканест. 4480

Имшаб ар имкон бувад, он ҷо биё,
Кори шаб бесумъа асту бериё.

Чумла чосусон зи хамри хоб маст,
 Зангии шаб чумларо гардан задаст».

Хонд бар қозӣ фусунҳои ачаб
 Он шакарлаб в-онгаҳоне аз ҷӣ лаб!
 Чанд бо Одам Билис афсона кард,
 Чун Ҳаво гуфташ бихур, он гоҳ х(в)ард.

Аввалин хун дар ҷаҳони зулму дод
 Аз кафи Қобил баҳри зан фитод. 4485
 Нӯх чун бар тоба бирён сохтӣ,
 Воҳила бар тоба санг андохтӣ.
 Макри зан бар кори ӯ чира шудӣ,
 Оби софи ваъзи ӯ тира шудӣ.
 Қавмро пайғом кардӣ аз ниҳон,
 Ки ниғаҳ доред дин з-ин гумраҳон.

**Рафтани қозӣ ба хонаи зани Қӯҳӣ ва ҳалқа задани Қӯҳӣ ба
 хашм бар дар ва гурехтани қозӣ дар сандуке, ило охирих**

Макри зан поён надорад, рафт шаб
 Қозии зирак сӯйи зан баҳри даб.
 Зан ду шамъу нуклу маҷлис рост кард,
 Гуфт: «Мо мастем бе ин обх(в)ард». 4490
 Андар он дам Қӯҳӣ омад, дар бизад,
 Қуст қозӣ маҳрабе, то дарҳазад.
 Ғайри сандуке надид ӯ хилвате,
 Рафт дар сандук аз хавф он фатӣ.
 Андаромад Қӯҳию гуфт: «Эй ҳариф!
 Эй ваболам дар рабеъу дар ҳариф!
 Ман ҷӣ дорам, ки фидоят нест он?
 Ки зи ман фарёд дорӣ ҳар замон.
 Бар лаби хушкам гушодастӣ забон,
 Гоҳ муфлис хониям, гаҳ қалтабон. 4495
 Ин ду иллат гар бувад, эй чон, маро,
 Он яке аз тусту дигар аз Худо.
 Ман ҷӣ дорам ғайри он сандук, к-он
 Ҳаст мойя тухмату пояй гумон.
 Ҳалқ пиндоранд, зар дорам дарун,
 Дод вогиранд аз ман з-ин зунун.
 Сурати сандук бас зебост, лек
 Аз урузу симу зар холист нек.
 Чун тани зарроки хубу бовикор,
 Андар он салла наёбӣ ғайри мор. 4500
 Ман барам сандукро фардо ба кӯ,
 Пас бисӯзам дар миёни чорсӯ.
 То бибинад муъмину габру чухуд,
 Ки дар ин сандук ҷуз лаънат набуд».

Гуфт зан: «Хай, даргузар, эй мард, аз ин»,
 Хӯрд савгандон, ки накнам чуз чунин.
 Аз пагах ҳаммол овард ӯ чу бод,
 Зуд он сандук бар пушташ ниҳод.
 Андар он сандук қозӣ аз нақол
 Бонг мезад, к-эй ҳамолу эй ҳамол! 4505
 Кард он ҳаммол росту чап назар,
 К-аз чӣ сӯ дармерасад бонгу хабар?
 Ҳотиф аст ин доъии ман, эй аҷаб!
 Ё париям мекунад пинҳон талаб?»
 Чун паёпай гашт он овозу беш,
 Гуфт: «Ҳотиф нест», бозомад ба хеш.
 Оқибат донист, к-он бонгу фиғон
 Буд зи сандуку касе дар вай ниҳон.
 Ошике, к-ӯ дар ғами маъшук рафт,
 Гарчи берун аст, дар сандук рафт. 4510
 Умр дар сандук бурд аз андуҳон,
 Чуз ки сандуке набинад аз ҷаҳон.
 Он саре, ки нест ғавқи осмон,
 Аз ҳавас, ўро дар он сандук дон.
 Чун зи сандуки бадан берун равад,
 Ў зи ғӯре сӯйи ғӯре мешавад.
 Ин суҳан поён надорад, қозияш
 Гуфт: «Эй ҳаммолу эй сандуккаш!
 Аз ман огаҳ кун даруни маҳкама
 Ноибамро зудтар бо ин ҳама, 4515
 То ҳарад инро ба зар 3-ин беҳирад,
 Ҳамчунин баста ба хонай мо барад».
 Эй Худо, бигмор қавме рӯҳманд,
 То зи сандуки баданмон воҳаранд.
 Халқро аз банди сандуки фусун
 Кай ҳарад чуз анбиёву мурсалун?
 Аз ҳазорон як касе хушманзар аст,
 Ки бидонад, к-ӯ ба сандук-андар аст.
 Ў ҷаҳонро дида бошад пеш аз он,
 То бад-он зид ин зидаш гардад аён. 4520
 3-ин сабаб, ки илм золай муъмин аст,
 Орифи золай худ асту мӯкин аст.
 Он ки ҳаргиз рӯзи неқӯ худ надид,
 Ў дар ин идбор кай хоҳад тапид?
 Ё ба тифли дар асири уфтод,
 Ё худ аз аввал зи модар банда зод.
 Завқи озодӣ надида ҷони ӯ,
 Ҳаст сандуки сувар майдони ӯ.
 Доимо маҳбус ақлаш дар сувар,
 Аз қафас андар қафас дорад гузар. 4525
 Манфазаш на аз қафас сӯйи уло,
 Дар қафасҳо меравад аз ҷо ба ҷо.

Дар Нубӣ «ин астатаътум фанфузу»,
 Ин сухан бо чинну инс омад зи ху.
 Гуфт: «Манфаз нест аз гардунатон
 Чуз ба султон ба ваҳйи осмон».

Гар зи сандуке ба сандуке равад,
 Ё самой нест, сандуқӣ бувад.
 Фурцаи сандуқ нав-нав муксир аст,
 Дарнаёбад, к-ӯ ба сандуқ-андар аст.

Гар нашуд гарра бад-ин сандуқҳо
 Ҳамчу козӣ қўяд итлоку раҳо.
 Он ки донад ин, нишонаш он шинос,
 К-ӯ набошад бе фиғону бе ҳарос.
 Ҳамчу козӣ бошад ӯ дар иртиёд,
 Кай барояд як даме аз ҷон-ш шод?

4530

Омадани ноиби қозӣ миёни бозор ва харидорӣ кардан сандуқро аз Ҷӯхӣ, ило охирих

Ноиб омад, гуфт: «Сандуқат ба чанд?»
 Гуфт: «Нуҳсад бештар зар медиҳанд.
 Ман намеоям фурӯтар аз ҳазор,
 Гар харидорӣ, гушо киса, биёр».

Гуфт: «Шарме дор, эй кӯтахнамад!
 Қимати сандуқ худ пайдо бувад».

Гуфт: «Бе рӯъят шире худ фосидист,
 Байъи мо зери гилем, ин рост нест.
 Баргушоям, гар намеарзад, маҳар,
 То набошад бар ту хайфе, эй падар!»

Гуфт: «Эй саттор, бармагшой роз,
 Сарбибаста мехарам, бо ман бисоз».

Ситр кун, то бар ту сатторӣ кунанд,
 То набинӣ омий, бар кас маҳанд.

Бас дар ин сандуқ чун ту мондаанд,
 Хешро андар бало биншондаанд.
 Он чи бар ту хоҳи он бошад писанд,
 Бар дигар кас он кун аз ранҷу газанд.
 3-он ки бар мирсод Ҳақ в-андар камин
 Медиҳад подош пеш аз явми дин.
 Он азимуларш арши ӯ муҳит,
 Тахти додаш бар ҳамаи ҷонҳо басит.
 Гӯшаи аршаш ба ту пайваста аст,
 Ҳин, маҷнубон чуз ба дину дод даст.

Ту мурукиб бош бар аҳволи хеш,
 Нӯш бин дар доду баъд аз зулм неш.
 Гуфт: «Оре, ин чи кардам, истам аст,
 Лек ҳам медон, ки боди азлам аст».

4535

4540

4545

Гуфт ноиб: «Як ба як мо бодием,
 Бо саводи ваҷҳ андар шодием.
 Ҳамчу зангӣ, к-ӯ бувад шодону х(в)аш,
 Ў набинад, ғайри ӯ бинад рухаш».
 Мочаро бисёр шуд дар «ман язид»,
 Дод сад динору он аз вай харид.
 Ҳар даме сандуқӣ, эй бадписанд,
 Ҳотифону ғайбиёнат мечаранд.

4550

**Дар тафсири ин хабар, ки Мустафо, салавотуллоҳи алайҳи,
 фармуд: «Ман кунту мавлоҳу фаъаллиюн мавлоҳу», то
 мунофикон таъна заданд, ки бас набудааш, ки мо мутеъӣ ва
 чокари намудем ўро? Чокарии кўдаке хулмолудамон ҳам
 мефармояд? Ило охирих**

З-ин сабаб пайғамбари боичтиҳод
 Номи худ в-они Алӣ мавло ниҳод.
 Гуфт: «Ҳар к-ўро манам мавлову дўст,
 Ибни амми ман Алӣ мавлои ўст.
 Кист мавло? Он ки озодат кунад,
 Банди рикқийят зи поят барканад.
 Чун ба озодӣ нубувват ҳодӣ аст,
 Муъминонро з-анбиё озодӣ аст.
 Эй гурӯҳи муъминон, шодӣ кунед,
 Ҳамчу сарву савсан озодӣ кунед.
 Лек мегӯед ҳар дам шукри об
 Бе забон чун гулситони хушхизоб.
 Бе забон гўянд сарву сабззор
 Шукри обу шукри адли навбахор.
 Хуллаҳо пўшидаву доманкашон,
 Масту раққосу хушу анбарфишон.
 Чузв-чузв обастан аз шоҳи баҳор,
 Чисмашон чун дурчи пурдурри симор.
 Марямон, бе шўй обаст аз Масех,
 Хомушон, бе лофу гуфторе фасех.
 Моҳи мо бе нутқ хуш бартофтаст,
 Ҳар забон нутқ аз фари мо ёфтаст.
 Нутқи Исо аз фари Марям бувад,
 Нутқи Одам партави он дам бувад.
 То зиёдат гардад аз шукр, эй сикот!
 Пас, наботи дигар аст андар набот.
 Акси он ин ҷост: «залла, ман қаниъ»,
 Андар ин тавр аст: «азза, ман тамий».
 Дар ҳуволи нафси худ чандин марав,
 Аз харидорони худ ғофил машав.

4555

4560

4565

**Бозомадани зани Қўҳӣ ба маҳкамаи қозӣ соли дувум бар
умеди вазифаи порсол ва шинохтани қозӣ ўро, ило итмомих**

Баъди соли боз Қўҳӣ аз миҳан
Рӯ ба зан карду бигуфт: «Эй чустзан!
Он вазифай порро таҷдид кун,
Пеши қозӣ аз гилай ман гӯ сухун».
Зан бари қозӣ даромад бо занон,
Мар занеро кард он зан тарҷумон,
То бинашносад зи гуфтан қозияш,
Ёд н-ояд аз балои мозияш. 4570

Ҳаст фитна ғамзаи ғаммози зан,
Лек он садтӯ шавад з-овози зан.
Худ наметонист овозе фарошт,
Ғамзаи танҳои зан суде надошт.
Гуфт қозӣ: «Рав ту, хасматро биёр,
То диҳам кори тӯро бо ӯ қарор».
Қўҳӣ омад, қозияш нашнохт зуд,
К-ӯ ба вақти лӯкя дар сандуқ буд.
З-ӯ шунида буд овоз аз бурун,
Дар широву байъу дар нақсу фузун. 4575

Гуфт: «Нафқай зан чаро надҳӣ тамом?»
Гуфт: «Аз ҷон шаръро ҳастам ғулом,
Лек, агар мирам, надорам ман кафан,
Муфлиси ин лаъбаму шаш-панҷзан».
З-ин сухан қозӣ магар бишнохташ,
Ёд овард он дағал в-он бохташ.
Гуфт: «Он шаш-панҷ бо ман бохтӣ,
Пор андар шашдарам андохтӣ.
Навбати ман рафт, имсол он қимор
Бо дигар кас боз, даст аз ман бидор». 4580

Аз шашу аз панҷ ориф гашт фард,
Муҳтариз гаштаст з-ин шаш-панҷи нард.
Раст ӯ аз панҷ ҳиссу шаш чихат,
Аз варои он ҳама кард оғаҳат.
Шуд ишороташ ишороти азал,
«Қоваза-л-авҳома турран в-аътазал».
З-ин чаҳи шашгӯша гар набвад бурун,
Чун барорад Юсуфери аз дарун?
Вориде болои чархи бесутун,
Қисми ӯ чун далв дар чаҳ чорақун. 4585

Юсуфон чангол дар далваш зада,
Раста аз чоҳу шаҳи мисрӣ шуда.
Далвҳои дигар аз чаҳ обҷӯ,
Далви ӯ фориг зи об асҳобҷӯ.
Далвҳо ғаввоси об аз баҳри қут,
Далви ӯ қуту ҳаёти чони хут.

Далвхо вобастаи чархи баланд,
 Далви ў дар «исбаъайн»-и зўрманд.
 Далви чиву ҳабли чиву чархи чӣ?
 Ин мисоли бас ракик аст, эй аҷӣ! 4590
 Аз кучо орам мисоле бешикаст?
 Куфви он на ояду на омадаст.
 Сад ҳазорон мард пинҳон дар яке,
 Сад камону тир дарчи новаке.
 «Мо рамайта из рамайтӣ» фитнае,
 Сад ҳазорон хирман андар ҳафнае.
 Офтобе дар яке зарра ниҳон,
 Ногаҳон он зарра бигшояд даҳон.
 Зарра-зарра гардад афлоку замин
 Пеши он хуршед, чун ҷаст аз камин. 4595
 Инчунин ҷоне ҷӣ дархурди тан аст?
 Ҳин, бишӯ, эй тан, аз ин ҷон ҳар ду даст.
 Эй тани гашта вусоқи ҷон, бас аст,
 Чанд тонад баҳр дар машке нишаст?
 Эй ҳазорон Ҷабрайил андар башар!
 Эй Масеҳони ниҳон дар ҷавфи ҳар!
 Эй ҳазорон Каъба пинҳон дар канис,
 Эй ғалатандози ифрити Билис.
 Сачдагоҳи ломакони дар макон,
 Мар Билисонро зи ту вайрон дукон, 4600
 Ки ҷаро ман хидмати ин тин кунам?
 Суратеро ман лақаб чун дин кунам?
 Нест сурат, ҷашмро некӯ бимол,
 То бибинӣ шаъшаъай нури ҷалол.

Бозомадан ба шарҳи қиссаи шоҳзода ва мулозимати ў дар ҳузури шоҳ

Шоҳзода пеши шаҳ ҳайрони ин,
 Ҳафт гардун дида дар як мушти тин.
 Ҳеч мумкин на ба баҳсе лаб гушуд,
 Лек ҷон бо ҷон даме хомуш набуд.
 Омада дар хотираш, к-ин бас ҳафист,
 Ин ҳама маънист, пас, сурат зи ҷист? 4605
 Сурате, аз суратат безоркун,
 Хуфтае, ҳар хуфтаре бедоркун.
 Он каломат мераҳонад аз калом
 В-он сақомат меҷаҳонад аз сақом.
 Пас, сақоми ишқ ҷони сиҳхат аст,
 Ранҷхояш ҳасрати ҳар роҳат аст.
 Эй тан, акнун дасти худ з-ин ҷон бишӯ
 В-ар намешӯӣ, ҷуз ин ҷоне бичӯ.

Ҳосил, он шаҳ нек ўро менавохт,
 Ў аз он хуршед чун маҳ мегудохт. 4610
 Он гудози ошиқон бошад нумӯ,
 Ҳамчу маҳ андар гудозиш тозарӯ.
 Чумла ранчурон даво доранд умед,
 Нолад ин ранчур, к-ам афзун кунед.
 Хуштар аз ин сам надидам шарбате,
 3-ин мараз хуштар набошад сикҳате.
 3-ин гунаҳ беҳтар набошад тоате,
 Солҳо нисбат бад-ин дам соате.
 Муддате буд пеши ин шаҳ 3-ин насақ
 Дил кабобу чон ниҳода бар табак; 4615
 Гуфт шаҳ аз ҳар касе як сар бурид,
 Ман зи шаҳ ҳар лаҳза қурбонам қадид.
 Ман факирам аз зар, аз сар муҳташам,
 Сад ҳазорон сар халаф дорад сарам.
 Бо ду по дар ишқ натвон тохтан,
 Бо яке сар ишқ натвон бохтан.
 Ҳар касеро худ ду пову як сар аст,
 Бо ҳазорон пову сар тан нодир аст.
 3-ин сабаб ҳангомаҳо шуд кул ҳадар,
 Ҳаст ин ҳангома ҳар дам гармтар. 4620
 Маъдани гармест андар ломакон,
 Ҳафт дӯзах аз шарораиш як духон.

**Дар баёни он ки дӯзах гӯяд, ки қантараи Сирот бар сари
 ўст, эй муъмин! Аз Сирот зудтар бигзар, зуд бишитоб,
 то азамати нури ту оташи моро накушад, чуз «ё муъмин!**

Фаинна нурака атфаъа норӣ»

3-оташи ошиқ аз ин рӯ, эй сафӣ!
 Мешавад дӯзах заъифу мунтафӣ.
 Гӯядаш: «Бигзар сабук, эй муҳташам!
 В-арна 3-оташҳои ту мурд оташам.
 Куфр, ки кибрити дӯзах ўст бас,
 Бин, ки мепахсонад ўро ин нафас.
 Зуд кибритат бад-ин савдо супор,
 То на дӯзах бар ту тозад, на шарор». 4625
 Гӯядаш чаннат: «Гузар кун ҳамчу бод
 В-арна гардад, ҳар чӣ ман дорам касод,
 Ки ту соҳибхирманӣ, ман хӯшачин,
 Ман бутеям, ту вилоятҳои Чин».
 Ҳаст ларзон 3-ӯ қаҳиму ҳам чинон,
 На мар инро, на мар онро, 3-ӯ амон.
 Рафт умраш, чораро фурсат наёфт,
 Сабр бас сӯзон буду чон барнатофт.

Муддате дандонканон ин мекашид,
 Норасида умри ӯ охир расид. 4630
 Сурати маъшук з-ӯ шуд дар ниҳуфт,
 Рафту шуд бо маънии маъшук чуфт.
 Гуфт: «Лубсаш гар зи шаъру шуштар аст,
 Ёътиноки беҳичобаш хуштар аст.
 Ман шудам урён зи тан, ӯ аз ҳаёл,
 Мехиромам дар ниҳоёти-л-висол».
 Ин мабоҳис то бад-ин чо гуфтанист,
 Ҳар чӣ ояд з-ин сипас, бинҳуфтанист.
 В-ар бигӯӣ в-ар бикӯшӣ сад ҳазор,
 Ҳаст бекору нагардад ошкор. 4635
 То ба дарё сайри асбу зин бувад,
 Баъд аз инат маркаби чӯбин бувад.
 Маркаби чӯбин ба хушкӣ абтар аст,
 Хос он дарёёнро раҳбар аст.
 Ин ҳамӯшӣ маркаби чӯбин бувад,
 Баҳриёнро хомушӣ талқин бувад.
 Ҳар ҳамӯшӣ, ки малулат мекунад,
 Наъраҳои ишқи он сӯ мезанад.
 Ту ҳамегӯӣ: «Аҷаб! Хомуш чарост?»
 Ӯ ҳамегӯяд: «Аҷаб! Гӯшаш кучост?» 4640
 Ман зи наъра кар шудам, ӯ беҳабар,
 Тезгӯшон з-ин самар ҳастанд кар.
 Он яке дар хоб наъра мезанад,
 Сад ҳазорон баҳсу талқин мекунад.
 Ин нишаста паҳлуи ӯ беҳабар,
 Хуфта худ он асту кар з-он шӯру шар.
 В-он касе, к-иш маркаби чӯбин шикаст,
 Ғарқа шуд дар об, ӯ худ моҳӣ аст.
 На ҳамӯш асту на гӯё, нодирест,
 Ҳоли ӯро дар иборат ном нест. 4645
 Нест з-ин ду, ҳар ду ҳаст он булғачаб,
 Шарҳи ин гуфтан бурун аст аз адаб.
 Ин мисол омад риқику бевируд,
 Лек дар маҳсус аз ин бехтар набуд.

**Мутаваффо шудани бузургин аз шахзодагон ва омадани
 бародари миёнин ба чанозаи бародар, ки он кӯчакин
 соҳибфирош буд аз ранҷурӣ ва навохтани подшоҳ миёнинро,
 то ӯ ҳам ланги эҳсон шуд, монд пеши подшоҳ, сад ҳазор
 ғаноими ғайбию айнӣ бад-ӯ расид аз давлат ва назари он шох
 «маъа тақрири баъзиҳи»**

Кӯчакин ранҷур буду он васат
 Бар чанозай он бузург омад фақат.

Шоҳ дидаш, гуфт қосид, к-ин кӣ аст?
 Ки аз он баҳр асту ин ҳам моҳӣ аст».
 Пас муарриф гуфт: «Пури он падар,
 Ин бародар з-он бародар хурдтар». 4650
 Шаҳ навозидаш, ки ҳастӣ ёдгор,
 Кард ўро ҳам бад-он пурсиш шикор.
 Аз навози шоҳ он зори ҳанид
 Дар тани худ ғайри ҷон ҷоне бидид.
 Дар дили худ дид оӣ гулгула,
 Ки наёбад сӯфӣ он дар сад чила.
 Арсаву девору кӯхи сангбофт
 Пеши ў чун нори хандон мешикофт.
 Зарра-зарра пеши ў ҳамчун қибоб,
 Дам ба дам мекард сад гун фатҳи боб. 4655
 Боб ғаҳ равзан шудӣ, гоҳе шуоъ,
 Хок ғаҳ гандум шудию гоҳ соъ.
 Дар назарҳо чарх, бас куҳна-в қадид,
 Пеши чашмаш ҳар даме халки қадид.
 Рӯҳи зебо ҷунки вораст аз ҷасад,
 Аз қазо бешак ҷунин чашмаш расад.
 Сад ҳазорон ғайб пешаш шуд падид,
 Он чи чашми маҳрамон бинад, бидид.
 Он чи ў андар кутуб бархонда буд,
 Чашмро дар сурати он баргушуд. 4660
 Аз ғубори маркаби он шоҳи нар
 Ёфт ў куҳли азизӣ дар басар.
 Бар ҷунин гулзор доман мекашид,
 Ҷузв-ҷузваш наъразан: «ҳал мин мазид?»
 Гулшане, к-аз бақл рӯяд, як дам аст,
 Гулшане, к-аз ақл рӯяд, хуррам аст.
 Гулшане, к-аз гил дамад, гардад табоҳ,
 Гулшане, к-аз дил дамад, вофарҳатоҳ.
 Илмҳои бомазай доништа мон,
 З-он гулистон як-ду-се гулдаста дон. 4665
 З-он забуни ин ду-се гулдастам,
 Ки дари гулзор бар худ бастам.
 Онҷунон мифтоҳҳо ҳар дам ба нон
 Мефитад, эй ҷон, дарего, аз банон.
 В-ар даме ҳам фориг орандат зи нон,
 Гирди ҷодар гардию ишқи занон.
 Боз истискот чун шуд мавҷзан,
 Мулки шаҳре боядат пурнону зан.
 Мор будӣ, аждаҳо гаштӣ магар,
 Як сарат буд, ин замонӣ ҳафтсар. 4670
 Аждаҳои ҳафтсар дӯзах бувад,
 Ҳирси ту дона-сту дӯзах фаҳ бувад.
 Домро бидрон, бисӯзон доноро,
 Боз кун дарҳои нав ин хонаро.

Чун ту ошиқ нестӣ, эй наргадо!
 Ҳамчу кӯҳе беҳабар дорӣ садо.
 Кӯҳро гуфтор кай бошад зи х(в)ад?
 Акси ғайр аст он садо, эй муътамад!
 Гуфти ту з-он сон, ки акси дигарест,
 Ҷумла аҳволат ба чуз ҳам акс нест. 4675
 Ҳашму завқат ҳар ду акси дигарон,
 Шодии қавводаву ҳашми авон.
 Он авонро он заъиф охир чӣ кард?
 Ки диҳад ўро ба кина зачру дард.
 То ба кай акси ҳаёли ломуъа?
 Ҷаҳд кун, то гардадат ин воқиъа,
 То ки гуфторат зи ҳоли ту бувад,
 Сайри ту бо парру боли ту бувад.
 Сайд гирад тир, ҳам бо парри ғайр,
 Лочарам бебаҳра аст аз лаҳми тайр. 4680
 Боз сайд орад ба худ аз кӯҳсор,
 Лочарам шоҳаш хуронат кабку сор.
 Мантиқе, к-аз ваҳй набвад, аз ҳавост,
 Ҳамчу ҳоке дар ҳавову дар ҳабост.
 Гар намояд хочаро ин дам ғалат,
 З-аввали «ва-н-начм» бархон чанд хат.
 То ки «мо янтиқ Муҳаммад ан ҳаво,
 Ин ҳува илло биваҳйи ихтаво».
 Аҳмадо, чун нестат аз ваҳй ёс (яъс),
 Ҷисмиёро деҳ таҳаррию киёс, 4685
 К-аз зарурат ҳаст мурдоре ҳалол,
 Ки таҳаррӣ нест дар Каъбай висол.
 Бе таҳаррӣ в-ичтиҳодоти ҳудо
 Ҳар кӣ бидъат пеша гирад аз ҳаво,
 Ҳамчу Одаш барбарат боду кушад,
 На Сулаймон аст, то тахташ кашад.
 Одро бод аст ҳаммоли ҳазул,
 Ҳамчу барра дар кафи марде акул.
 Ҳамчу фарзандаш ниҳода бар канор,
 Мебарат, то букшадаш қассобвор. 4690
 Одро он бод з-истикбор буд,
 Ёри худ пиндоштанд, ағёр буд.
 Чун бигардонид ногаҳ пӯстин,
 Хурдашон бишкаст он «биъса-л-қарин».
 Бодро бишкан, ки бас фитна-ст бод,
 Пеш аз он, к-ит бишканад ў ҳамчу Од.
 Худ додӣ панд, к-эй пуркибр хайл,
 Барканад аз дастатон ин бод зайл.
 Лашкари Ҳаққ аст боду аз нифок
 Чанд рӯзе бо шумо кард эътинок. 4695
 Ў ба сар бо холиқи худ рост аст,
 Чун ачал ояд, барорад бод даст.

Бодро андар дахан бин рахгузар,
 Ҳар нафас оён, равон дар карру фар.
 Ҳалку дандонҳо аз ӯ омин бувад,
 Ҳақ чу фармояд, ба дандон дарфитад.
 Кӯҳ гардад заррае боду сақил,
 Дарди дандон дорадаш зору алил.
 Ин ҳамон бод аст, к-омин мегузашт,
 Буд чони кашту гашт ӯ марги кашт. 4700
 Дасти он кас, ки бикардат дастбӯс,
 Вақти хашм он даст мегардад дабус.
 Ё рабу ё раб барорад ӯ зи чон,
 Ки бибур ин бодро, эй мустаён!
 Эй даҳон, ғофил будӣ 3-ин бод, рав,
 Аз буни дандон дар истигфор шав.
 Чашми сахташ ашкҳо борон кунад,
 Мункиронро дард «Аллаҳ»-хон кунад.
 Чун дами мардон напазруфтӣ зи мард,
 Ваҳйи Ҳақро, хин, пазиро шав зи дард. 4705
 Бод гӯяд пайкам аз шоҳи башар,
 Гаҳ хабар хайр оварам, гаҳ шуму шар.
 3-он ки маъмурам, амири худ наям,
 Ман чу ту ғофил зи шоҳи худ каям?
 Гар сулаймонвор будӣ ҳоли ту,
 Чун Сулаймон гаштаме ҳаммоли ту.
 Ория-стам, гаштаме мулки кафат,
 Кардаме бар рози худ ман воқифат.
 Лек чун ту ёғий, ман мустаёр,
 Мекунам хидмат туро рӯзе се-чор. 4710
 Пас чу Одат сарнигуниҳо диҳам,
 3-испаҳи ту ёғиёна барчаҳам,
 То ба ғайб имони ту муҳкам шавад,
 Он замон, к-имон-т мойй ғам шавад.
 Он замон худ чумлагон муъмин шаванд,
 Он замон худ саркашон бар сар даванд.
 Он замон зорӣ кунанду ифтиқор,
 Ҳамчу дузду рохзан дар зери дор.
 Лек гар дар ғайб гардӣ муставӣ,
 Молики дорайну шахнай худ тувӣ. 4715
 Шаҳнагию подшоҳии муқим
 На дурӯза-в мустаёр асту сақим.
 Растӣ аз бегору кори худ кунӣ,
 Ҳам ту шоҳу ҳам ту табли худ занӣ.
 Чун гулӯ танг оварад бар мо чаҳон,
 Хок хӯрдӣ кошкӣ ҳалку даҳон.
 Ин даҳон худ хокхоре омадаст,
 Лек хокеро, ки он рангин шудааст.
 Ин кабобу ин шаробу ин шакар
 Хоки рангин асту нақшин, эй писар! 4720

Чунки хӯрдию шуд онҳо лахму пӯст,
 Ранги лахмаш доду ин ҳам хоки кӯст.
 Ҳам зи хоке баҳя бар гил мезанад,
 Ҷумларо ҳам боз хоке мекунад.
 Ҳиндуву кипчоку румию ҳабаш
 Ҷумла якранганд андар гӯр х(в)аш.
 То бидонӣ, к-он ҳама рангу нигор
 Ҷумла рӯпӯш асту макру мустабор.
 Ранги боқӣ сибгатуллоҳ асту бас,
 Ғайри он, барбаства дон ҳамчун чарас. 4725
 Ранги сидку ранги таквову яқин
 То абад боқӣ бувад бар обидин.
 Ранги шакку ранги куфрону нифок
 То абад боқӣ бувад бар чони ок.
 Чун сияхрӯии Фиръавни дағо
 Ранги он бокию чисми ӯ фано.
 Барку фарри рӯи хуби содиқин,
 Тан фано шуд в-он ба ҷо то явми дин.
 Зишт он зишт асту хуб он хубу бас,
 Доим он заҳҳоку ин андар абас. 4730
 Хокро рангу фану санге диҳад,
 Тифлхӯёро бар он чанге диҳад.
 Аз ҳамире уштуру шере пазанд,
 Кӯдакон аз ҳирси он каф мегазанд.
 Шеру уштур нон шавад андар даҳон,
 Дарнагирад ин сухан бо кӯдакон.
 Кӯдак андар ҷаҳлу пиндору шакест,
 Шукри борӣ, қуввати ӯ андакест.
 Тифлро истезаву сад офат аст,
 Шукри ин ки бефану беқувват аст. 4735
 Вой аз ин тифлони пири ноадиб,
 Ғашта аз қувват балои ҳар рақиб.
 Чун силоҳу ҷаҳл ҷамъ ояд ба ҳам,
 Ғашт Фиръавни ҷаҳонсӯз аз ситам.
 Шукр кун, эй марди дарвеш, аз қусур,
 Ки зи фиръавнӣ раҳидӣ в-аз куфур.
 Шукр, ки мазлумию золим най,
 Эмин аз фиръавнию ҳар фитнай.
 Ишками тӣ лофи аллоҳӣ назад,
 К-оташашро нест аз ҳезум мадад. 4740
 Ишками ҳолӣ бувад зиндони дев,
 К-иш ғами нон монеъ аст аз макру рев.
 Ишками пурлут дон бозори дев,
 Тоҷирони девро дар вай гирев.
 Тоҷирони соҳири лошайфуруш
 Ақлхоро тира карда аз хуруш.
 Хум равон карда зи сеҳре чун фарас,
 Карда карбосе зи маҳтобу ғалас.

Чун бирешим хокро барметананд,
 Хок дар чашми мумаййиз мезананд. 4745
 Чандалеро ранги уде медиҳанд,
 Бар кулӯхемон ҳасудӣ медиҳанд.
 Пок он, ки хокро ранге диҳад,
 Ҳамчу кӯдакмон бар он ҷанге диҳад.
 Домане пурхок, мо чун тифлакон,
 Дар назармон хок ҳамчун зарри кон.
 Тифлро бо болигон набвад маҷол,
 Тифлро Ҳақ кай нишонад бо ричол?
 Мева гар қуҳна шавад, то ҳаст хом,
 Пухта набвад, ғӯра ғӯяндаш ба ном. 4750
 Гар шавад садсола он хоми туруш,
 Тифлу ғӯра-ст ӯ бари ҳар тезхуш.
 Гарчи бошад мӯву риши ӯ сапед,
 Ҳам дар он тифлии хавф асту умед,
 Ки расам? Ё норасида мондаам?
 Эй аҷаб, бо ман қунад карм он қарам?
 Бо чунин ноқобилию дурие
 Бахшад ин ғӯрай маро ангурие?
 Нестам уммедвор аз ҳеч сӯ
 В-он қарам меғӯядам: «ло тайъасу». 4755
 Доимо ҳокони мо қардаст «ту»,
 Гушамонро мекашад «ло тақнату».
 Гарчи мо з-ин ноумедӣ дар гавем,
 Чун сало зад, дастандозон равем.
 Дастандозем чун асбони сис,
 Дар давидан сӯйи маръои анис.
 Гомандозему он ҷо гом не,
 Қомпардозему он ҷо қом не.
 З-он ки он ҷо қумла ашӯ қонӣ аст,
 Маънӣ андар маънӣ андар маънӣ аст. 4760
 Ҳаст сурат соя, маънӣ офтоб,
 Нур бе соя бувад андар хароб.
 Чунки он ҷо хишт бар хиште намонд,
 Нури махро сояи зиште намонд.
 Хишт агар заррин бувад, барқанданист,
 Чун баҳои хишт ваҳю равшанист.
 Қӯҳ баҳри дафъи соя мундак аст,
 Пора гаштан баҳри ин нур андак аст.
 Бар буруни қуҳ ҷу зад нури самад,
 Пора шуд, то дар дарунаш ҳам занад. 4765
 Гурсуна, чун бар қафаш зад қурси нон,
 Вошикофад аз ҳавас чашму даҳон.
 Сад ҳазорон пора гаштан арзад ин,
 Аз миёни чарх барҳез, эй замин!
 То ки нури чарх гардад соясӯз,
 Шаб зи сояй «ту»-ст, эй ёғии рӯз!

Ин замин чун гоҳвораи тифлакон
 Болиғонро танг медорад макон.
 Баҳри тифлон Ҳақ заминро маҳд хонд,
 Дар гавора шир бар тифлон фишонд.
 Хона танг омад аз ин гаҳвораҳо,
 Тифлаконро зуд болиғ кун, шаҳо!
 Эй гавора, хонаро заййиқ мадор,
 То тавонад кард болиғ интишор.

4770

Васвасае, ки подшоҳзодаро пайдо шуд, аз сабаби истиғное ва кашфе, ки аз шоҳи дил ўро ҳосил шуда буд ва қасди ношукрию саркашӣ мекард, шоҳро аз роҳи илҳому сирр хабар шуд, дилаш дард кард, рӯҳи ўро захме зад, чунонки сурати шоҳро хабар набуд, ило охирих

Чун мусаллам гашт бе байъу широ
 Аз даруни шоҳ дар чонаш чиро,
 Кут меҳӯрдӣ зи нури чони шоҳ,
 Моҳи чонаш ҳамчу аз хуршед мох.
 Ротибай чоне зи шоҳи бенадид
 Дам ба дам дар чони масташ мерасид.
 Он на ки тарсову мушрик меҳуранд,
 3-он ғизое, ки малоик меҳуранд.
 Андаруни ҳеш истиғно бидид,
 Гашт тугёне зи истиғно падид,
 Ки на ман ҳам шоҳу ҳам шаҳзодаам?
 Чун инони худ бад-ин шаҳ додаам?
 Чун маро моҳе баромад болумаъ,
 Ман чаро бошам ғубореро табаъ?
 Об дар чӯйи ман асту вақти ноз
 Нози ғайр аз чӣ кашам ман бениёз?
 Сар чаро бандам? Чу дарди сар намонд,
 Вақти рӯйи зарду чашми тар намонд.
 Чун шакарлаб гаштаам, ориз қамар,
 Боз бояд кард дуккони дигар.
 3-ин манӣ чун нафс зоидан гирифт,
 Сад ҳазорон жож хойдан гирифт.
 Сад биёбон 3-он суйи хирсу ҳасад,
 То бад-он чо чашми бад ҳам мерасад.
 Баҳри шаҳ, ки марчаъи ҳар об ўст,
 Чун надонад, он чи андар селу чӯст?
 Шоҳро дил дард кард аз фикри ў,
 Носипосии атои бикри ў.
 Гуфт: «Охир, эй ҳаси воҳидаб!
 Ин сазои доди ман буд, эй ачаб!

4775

4780

4785

Ман чӣ кардам бо ту з-ин ганчи нафис?
 Ту чӣ кардӣ бо ман аз хӯи хасис?
 Ман туро моҳе ниҳодам дар канор,
 Ки гурубаш нест то рӯзи шумор.
 Дар чазои он атои нури пок
 Ту задӣ дар дидаи ман хору хок? 4790
 Ман туро бар чарх гашта нардбон,
 Ту шуда дар ҳарби ман тиру камон?»
 Дарди ғайрат омад андар шаҳ падид,
 Акси дарди шоҳ андар вай расид.
 Мурғи давлат дар итобаш бартапид,
 Пардаи он гӯша гашта бардарид.
 Чун даруни худ бидид он хушписар,
 Аз сияҳкориҳои худ гарду асар,
 Он вазиғай лутфу неъмат кам шуда,
 Хонаи шодии ӯ пурғам шуда, 4795
 Бо худ омад ӯ зи мастии уқор,
 З-он гунаҳ гашта сараш хонай хумор.
 Хӯрда гандум, хулла з-ӯ берун шуда,
 Хулд бар вай бодия-в хомун шуда.
 Дид, к-он шарбат варо бемор кард,
 Заҳри он мову маниҳо кор кард.
 Чони чун товус дар гулзори ноз
 Ҳамчу чуғде шуд ба вайронай маҷоз.
 Ҳамчу Одам дур монд ӯ аз биҳишт,
 Дар замин меронд гове баҳри кишт. 4800
 Ашк меронд ӯ, ки эй ҳиндуи зов!
 Шерро кардӣ асири думми гов?
 Кардӣ, эй нафси бади бориднафас
 Бе ҳифозе бо шаҳи фарёдрас?
 Дом бигзидӣ зи ҳирси гандуме,
 Бар ту шуд ҳар гандуми ӯ каждуме.
 Дар сарат омад ҳавои мову ман,
 Қайд бин бар пойи худ панҷох ман».
 Навҳа мекард ин наमत бар чони хеш,
 Ки чаро гаштам зиди султони хеш? 4805
 Омад ӯ бо хешу истиғфор кард,
 Бо инобат чизи дигар ёр кард.
 Дард, к-он аз ваҳшати имон бувад,
 Раҳм кун, к-он дард бедармон бувад.
 Мар башарро худ мабо чомай дуруст,
 Чун раҳид аз сабр, дар ҳин садр чуст.
 Мар башарро панҷаву нохун мабод,
 Ки на дин андешад он гаҳ, на садод.
 Одамай андар бало кушта беҳ аст,
 Нафс кофирнеъмат асту гумраҳ аст. 4810

**Хитоби Ҳақ ба Азройил, ки туро раҳм бар кӣ бештар
омад аз ин халоиқ, ки қонашон қабз кардӣ? Ва ҷавоб до-
дани Азройил ҳазратро**

Ҳақ ба Азройил мегуфт: «Эй нақиб!
Бар кӣ раҳм омад туро аз ҳар қайб?»
Гуфт: «Бар ҷумла дилам сӯзад бадард,
Лек тарсам амрро ихмол кард.
То бигӯям, кошкӣ Яздон маро
Дар иваз қурбон кунад баҳри фато».
Гуфт: «Бар кӣ бештар раҳм омадат?
Аз кӣ дил пурсӯзу бирёнтар шудат?»
Гуфт: «Рӯзе киштие бар мавҷи тез
Ман шикастам з-амр, то шуд рез-рез. 4815
Пас бигуфтӣ: «Қабз кун қони ҳама
Ҷуз занею ғайри тифле з-он рама.
Ҳар ду бар як тахтае дармонданд,
Тахтаро он мавҷҳо меронданд».
Боз гуфтӣ: «Қони модар қабз кун,
Тифлро бигзор танҳо з-амри «кун».
Чун зи модар бискулидам тифлро,
Худ ту медонӣ, чӣ талх омад маро.
Бас бидидам дуди мотамҳои зафт,
Талхӣ он тифл аз фикрам нарафт».
Гуфт Ҳақ: «Он тифлро аз фазли хеш 4820
Мавҷро гуфтам фиған дар бешаеш.
Бешае пурсавсану райҳону гул,
Пур дарахти мевадори хуш-акул.
Чашмаҳои оби ширини зулол
Парваридам тифлро бо сад далол.
Сад ҳазорон мурғи мутриб хушсадо,
Андар он равза фиғанда сад наво.
Бистараш кардам зи барги настанан,
Карда ӯро эмин аз садмай фитан. 4825
Гуфта ман хуршедро, к-ӯро мағаз,
Бодро гуфта: бар ӯ оҳиста ваз.
Абрро гуфта: бар ӯ борон марез,
Барқро гуфта: бар ӯ мағрой тез.
З-ин ҷаман, эй дай, мабур он эътидол,
Панча, эй баҳман, бар ин равза мамол».

**Қаромоти шайх Шайбони Роӣ, қаддасаллоҳу
рӯҳаҳу-л-азиз**

Ҳамчу Шайбон Роӣ аз гурги анид
Вақти ҷумъа бар риё хат мекашид,

То бурун н-ояд аз он хат гӯсфанд,
 На дарояд гургу дузди богазанд. 4830
 Бар мисоли доирай таъвизи Худ,
 К-андар он сарсар амони ол буд.
 Ҳашт рӯзе андар ин хат тан занед
 В-аз бурун мусла тамошо мекунед.
 Бар ҳаво бурдӣ, фигандӣ бар ҳачар,
 То даридӣ лаҳму азм аз ҳамдигар.
 Як гуруҳро бар ҳаво дарҳам задӣ,
 То чу хашхош устухон резон шудӣ.
 Он сиёсатро, ки ларзид осмон,
 «Маснавӣ»-андар нагунҷад шарҳи он. 4835
 Гар ба табъ ин мекунӣ, эй боди сард!
 Гирди хатту доирай он Худ гард.
 Эӣ табиӣ, фавки табъ ин мулк бин,
 Ё биёву маҳв кун аз Мусҳаф ин.
 Мукриёро манъ кун, банде бинех,
 Ё муаллимо бимолу саҳм деҳ.
 Оқизию хира, к-ин аҷз аз қучост?
 Аҷзи ту тобе аз он рӯзи ҷазост.
 Аҷзо дорӣ ту дар пеш, эӣ лаҷуҷ!
 Вақт шуд пинҳониёро нақ хуруҷ. 4840
 Хурама он, к-ин аҷзу ҳайрат қутӣ ўст,
 Дар ду олам ҳуфта андар зилли дўст.
 Ҳам дар охур, ҳам дар охир аҷз дид,
 Мурда шуд, дини аҷоибро гузид.
 Чун Зулайҳо Юсуфаш бар вай битофт,
 Аз аҷузи дар ҷавонӣ роҳ ёфт.
 Зиндагӣ дар мурдану дар меҳнат аст,
 Оби ҳайвон дар даруни зулмат аст.

Рӯҷӯ кардан ба қиссаи парваридани Ҳақ таъоло **Намрудро бе воситаи модару доя дар тифлӣ**

Ҳосил, он равзай чу боғи орифон
 Аз самуму сарсар омад дар амон. 4845
 Як паланге тифлагон нава зода буд,
 Гуфтам: «Ўро шир деҳ», тоат намуд.
 Пас бидодаш ширу хидматхош кард,
 То ки болиғ гашту зафту шермард.
 Чун фитомаш шуд, бигуфтам бо парӣ,
 То даромӯзид нутку доварӣ.
 Парвариш додам мар ўро з-он чаман,
 Кай ба гуфт-андар бигунҷад фанни ман?
 Дода ман Айюбро меҳри падар
 Баҳри меҳмони киримон безарар. 4850

Дода кирмонро бар ӯ меҳри валад,
Бар падар ман, ин-т қудрат, ин-т яд.
Модаронро даъб ман омӯхтам,
Чун бувад лутфе, ки ман афрӯхтам?
Сад иноят кардаму сад робита,
То бибинад лутфи ман бевосита.
То набошад аз сабаб дар кашмакаш,
То бувад ҳар истиёнат аз манаш.
В-арна то худ ҳеч узре набвадаш,
Шаквате набвад зи ҳар ёри бадаш. 4855
Ин ҳазона дид бо сад робита,
Ки бипарвардам варо бевосита.
Шукри ӯ он буд, эй бандай Халил!
Ки шуд ӯ Намруд сӯзандай Халил».
Ҳамчунон к-ин шоҳзода шукри шоҳ
Кард истикбору истиксори чоҳ,
Ки чаро ман тобиъи ғайре шавам,
Чунки соҳибмулку икболи навам?!
Лутфҳои шах, ки зикри он гузашт,
Аз таҷаббур бар дилаш пӯшида гашт. 4860
Ҳамчунон Намруд он алтофро
Зери по бинҳод аз ҷаҳлу амо.
Ин замон кофир шуду раҳ мезанад,
Кибру даъвои худой мекунад.
Рафта сӯи осмони бочалол
Бо се каргас, то кунад бо ман қитол.
Сад ҳазорон тифли беталвиро
Кушта, то ёбад вай Иброҳимро.
Ки муначчим гуфт, к-андар ҳукми сол
Зод хоҳад душмане баҳри қитол. 4865
Ҳин, бикун дар дафъи он ҳасм эҳтиёт,
Ҳар кӣ мезоид, мекушт аз ҳубот.
Кӯрии ӯ раст тифли ваҳйкаш,
Монд хунҳои дигар дар гарданаш.
Аз падар ёбид он мулк, эй аҷаб!
То ғурураш дод зулмоти насаб?
Дигаронро гар уму аб шуд ҳичеб,
Ӯ зи мо ёбид гавҳарҳо ба чеб.
Гурги даррандаст нафси бад, якин,
Чӣ баҳона мениҳӣ бар ҳар қарин? 4870
Дар залолат ҳаст сад калро кулаҳ,
Нафси зишти куфрноки пурсафаҳ.
З-ин сабаб меғӯям, эй бандай фақир!
Силсила аз гардани сағ бармагир.
Гар муаллим гашт ин сағ, ҳам сағ аст,
Бош «заллат нафсуҳу», к-ӯ бадрағ аст.
Фарз меорӣ ба чо, гар тоифӣ,
Бар Суҳайле, чун адими тоифӣ.

То Сухайлат воҳарад аз шарри пӯст,
 То шавӣ чун мӯзае ҳампойи дӯст. 4875
 Ҷумла Қуръон шарҳи хубси нафсхост,
 Бингар андар Мусҳаф, он чашмат кучост?
 Зикри нафси одиён, к-олат биёфт,
 Дар китоби анбиё мӯ мешикофт.
 Қарн-қарн аз шуми нафси беадаб
 Ногаҳон андар ҷаҳон мезад лаҳаб.

**Ручӯъ кардан бад-он қисса, ки шоҳзода захм хӯрд аз
 хо-тири шоҳ, пеш аз истикмоли ғазои дигар аз дунё
 бирафт**

Қисса кӯтаҳ кун, ки рашки он ғажур
 Бурд ўро баъди соли сўйи гўр.
 Шоҳ чун аз маҳв шуд сўйи вучуд,
 Чашми миррихиш он хун карда буд. 4880
 Чун ба таркаш бингарид он беназир,
 Дид кам аз таркашаш як ҷуба тир.
 Гуфт: «Ку он тир»-у аз Ҳак бозчуст,
 Гуфт, к-андар ҳалки ў, к-аз тири туст.
 Афв кард он шоҳи дарёдил, вале
 Омада буд тир, аҳ, бар мактале.
 Қушта шуд, дар наваҳи ў мегирист,
 Ўст ҷумла, ҳам кушанда-в ҳам валист.
 В-ар набошад ҳар ду, ў пас кулл нест,
 Ҳам кушандаи халқу ҳам мотамкунест. 4885
 Шукр мекард он шаҳиди зардхад,
 К-он бизад бар ҷисму бар маънӣ назад.
 Ҷисми зоҳир оқибат худ рафтанист,
 То абад маънӣ бихоҳад шод зист.
 Он итоб ар рафт, ҳам бар пӯст рафт,
 Дӯст беозор сўйи дӯст рафт.
 Гарчи ў фитроки шоҳаншаҳ гирифт,
 Охир аз айнулкамол ў раҳ гирифт.
 В-он севум қохилтарини ҳар се буд,
 Сурату маънӣ ба кулӣ ў рабуд. 4890

**Васийят кардани он шахс, ки баъд аз ман ў барад моли
 маро аз се фарзанди ман, ки қохилтар аст**

Он яке шахсе ба вақти марги хеш
 Гуфта буд андар васийят пеш-пеш.
 Се писар будаҳ чу се сарви равон,
 Вақфи эшон карда ў ҷону равон.

Гуфт: «Ҳар чӣ дар кафам кола-в зар аст,
 Ў барад з-ин ҳар се, к-ӯ кохилтар аст».
 Гуфт бо қозию бас андарз кард,
 Баъд аз он чоми шароби марг х(в)ард.
 Гуфта фарзандон ба қозӣ, к-эй карим!
 Нагзарем аз ҳукми ў мо се ятим. 4895
 Самъу тоъа мекунем, ўрост даст,
 Он чи ў фармуд, бар мо нофиз аст.
 Мо чу Исмоил з-Иброҳими х(в)ад
 Сар напечем, арчи қурбон мекунад.
 Гуфт қозӣ: Ҳар яке бо окилиш,
 То бигӯяд киссае аз коҳилиш,
 То бибинам коҳилии ҳар яке,
 То бидонам ҳоли ҳар як бе шаке.
 Орифон аз ду ҷаҳон коҳилтаранд,
 З-он ки бе шудёр хирман мебаранд. 4900
 Коҳилиро кардаанд эшон санад,
 Кори эшонро чу Яздон мекунад.
 Кори Яздонро намебинанд ом,
 Менаёсянд аз кад субҳу шом.
 Ҳин, зи ҳадди коҳилии гӯянд боз,
 То бидонам ҳадди он аз кашфи роз.
 Бегумон ки ҳар забон пардаи дил аст,
 Чун бичунбад парда, сирҳо восил аст.
 Пардаи кӯчак чу як шарҳай кабоб
 Менапӯшад сурати сад офтоб. 4905
 Гар баёни нутқ козиб низ ҳаст,
 Лек бӯи аз сидку кизбаш мухбир аст.
 Он насиме, ки биёяд аз чаман,
 Ҳаст пайдо аз сумуми гулхан.
 Бӯи сидку бӯи кизби гӯлгир
 Ҳаст пайдо дар нафас чун мушқу сир.
 Гар надонӣ ёрро аз даҳдила,
 Аз машоми фосиди худ кун гила.
 Бонги ҳезону шучоъони далер
 Ҳаст пайдо чун фани рӯбоху шер. 4910
 Ё забон ҳамчун сари дег аст рост,
 Чун бичунбад, ту бидонӣ, чи ибост?
 Аз бухори он бидонад тезхуш
 Деги ширинӣ зи сикбочи туруш.
 Даст бар деги наве чун зад фато,
 Вақти бихридан бидид ишкастаро.
 Гуфт: «Донам мардро дар хин зи пӯз
 В-ар нагӯяд, донамаш андар се рӯз».
 В-он дигар гуфт: «Ар бигӯяд, донамаш
 В-ар нагӯяд, дар сухан печонамаш». 4915
 Гуфт: «Агар ин макр бишнида бувад,
 Лаб бибандад, дар ҳамӯшӣ дарравад».

Масал

Ончунон ки гуфт модар баччаро:
«Гар хаёле оядат дар шаб фаро,
Ё ба гӯристону ҷойи сахмгин,
Ту хаёле бинӣ асвад, пур зи кин.
Дил кавӣ дору бикун ҳамла бар ӯ,
ӯ бигардонад зи ту дарҳол рӯ.
З-он ки бе тарсе ба сӯяш ҳар кӣ рафт,
Он хаёли девваш бигрехт тафт». 4920
Гуфт кӯдак: «Он хаёли девваш,
Гар бад-ӯ ин гуфта бошад модараш,
Ҳамла орам, афтад андар гарданам
З-амри модар, пас ман он гаҳ чун кунам?
Ту ҳамеомӯзиям, ки ҷуст ист,
Он хаёли зиштро ҳам модарест».
Деву мардумро муаллақ он якест,
Ғолиб аз вай гардад, ар хасм андакест.
То кадомин сӯй бошад он явош,
Аллаҳ-Аллаҳ, рав, ту ҳам з-он сӯй бош! 4925
Гуфт: «Агар аз макр н-ояд дар калом,
Ҳиларо дониста бошад он ҳумом.
Сирри ӯро чун шиносӣ? Рост гӯ»,
Гуфт: «Ман хомуш нишинам пеши ӯ.
Сабрро суллам кунам сӯйи дараҷ,
То бароям, «сабру мифтоҳу-л-фараҷ».
В-ар бичӯшад дар ҳузураш аз дилам
Мантике берун аз ин шодию ғам.
Ман бидонам, к-ӯ фиристод он ба ман
Аз замири чун Сухайл андар Яман. 4930
Дар дили ман он сухан з-он маймана-ст,
З-он ки аз дил ҷониби дил равзана-ст».

ЛУҒАТНОМАИ МУХТАСАР

А

Абдол – наздикони Худо, хоссони Худо, ки шумораи онҳо гӯё 70 нафар будааст.

Абдон – чамъи бадан

Абрас – гирифтори марази сафедие, ки дар пӯсти инсон пайдо мешавад.

Аввоҳ – дуъокунанда ва оҳкунанда

Авон – посбон

Адвия – ҷ. даво

Адим – пӯсти даббоғишуда, чарм

Айбак – бут, санам

Айюк – номи ситораи сурхранг, ки дар тарафи рости Кахкашон воқеъ аст

Азвок – ҷ. завқ

Азозил – Иблис

Аккол – хӯранда, пурхӯр

Акл – хӯрдан

Акмах – кӯр, нобино; кӯри модарзод

Алиф – анис, дӯст, ҳамдам, ҳамнишин

Амлаҳ – малехтарин; намакин, бонамак

Амо – кӯрӣ, нобиной

Ангалюн – китоби Инчил

Ано – заҳмат, ранҷ, машаққат

Анф – бинӣ

Анъом – чаҳорпоён

Арин – беша, найзор

Ариш – коза, кулба, хайма

Арнаб – харгӯш

Арслон – шери даранда, маҷ. марди шучоъ; гулом

Асам – қар

Аслоф – падарон, аҷдод.

Асфал – пойинтар, пасттар

Асӣ – ҷӣ басо

Асҳор – чамъи сеҳр.

Атаб – ҳалокат, ҳалокӣ

Атбоъ – ҷ. тобеъ

Аткиё – парҳезгорон

Афин – гандида, бадбӯ.

Ахшам – қасе, ки ҳисси бӯй, қувваи шомма надорад

Аҳӣ – бародари бузургтар

Ашр – нишонаҳои ранגיע, ки қуръоннависон дар сари ҳар як даҳ оят мегузоштаанд

Ашқӣё – чамъи шақӣ, бадбахт

Аъзор – ҷ. узр

Аъмаш – одаме, ки чашмаш заъиф ва обрав аст

Аъроз – ҷ. араз; аломати зоҳирии ашё

Ағбар – гардолуд, хокранг, ғуборолуд

Ағроз – ҷ. ғараз

Акраъ – качал
Ақтаъ – дастбурида
Аҳвал – олус, качбин, дубин
Ачал(л) – бузургтар, бузургвортар
Ачал – муҳлат, замон, ниҳояти замони умр
Ачниҳа – ҷ. чаноҳ; бол
Аҷсод – ҷамъи ҷасад.
Абас – пору, саргин.
Абдон – ҷ. бадан.
Авҳом – ҷ. ваҳм.
Аласт – ба маънии рӯзи азал ва замоне, ки ибтидо надорад. Рӯзе, ки Худованд ба халойиқ хитоб кард: «Аласту бираббикум», яъне «Оё ман Парвадгори шумо нестам?
Алкан – забонгирифта, сактазабон.
Ал- мустағос ал- мустағос –
Амру Зайд – номҳои шартӣ, ки дар синтаксиси забони арабӣ барои ифодаи фоил (мубтадо) ва мафъул (пуркунанда) кор фармуда мешавад.
Анқо – мурғи афсонавӣ, ки гӯё дар кӯҳи Қоф зиндагӣ мекардааст; Симург.
Ануд – ситезакор
Ас-сабру мифтоҳу-л-фарач – сабр калиди кушойиши қору аҳвол аст.
Асфал – пойинтар, пасттар.
Асҳоби Каҳф – аз рӯи афсона ҳафт нафаре, ки аз тарси Дақёнус ном подшоҳи золим ба ғоре панох бурда, дар он ҷо солҳои зиёде хобидаанд.
Ашқиё – ҷ. шарқӣ, яъне бадбахт.
Аъмо – кӯр, нобино.

Б

Бавш – худнамойӣ
Бағлар – бузург, амир
Бадв – аввал, оғоз, ибтидо
Баёт – номи шуъбае аз мусиқӣ, шабзиндадорӣ
Базаҳ – гуноҳ, хато
Байдар – хирмани ҷав ё гандум
Байдақ – пиёда; номи яке аз муҳраҳои шатранҷ
Бақ – пашша
Бақл – сабзӣ, дона ва мева
Бакм – гунг шудан, гунгӣ
Балма – дарозриш
Балодур – меваи дарахте, ки дар тиб истифода мешавад
Балъам – пурхӯр
Банон – сарангуштон
Бард – сармо, хунуқӣ, сардӣ
Барзах – чизе, ки дар миёни ду чизи ба ҳам муқобил воқеъ бошад
Бармало – ошкоро, намудор; бепарда, рӯйрост
Баст – ҷое, ки ҷӯйи об тақсим карда мешавад
Бачук – корд; навъе силоҳ
Баҳима – чорпо, ҳайвон

Баҳоним – ч. баҳима
Баҳӣ – дурахшон, тобон; некӯ ва зебо
Бегор – кори бемузд
Бист – бойист
Биттих – харбуза
Бихор – ч. баҳр
Бобил – шакли кӯтоҳкардаи абобил; парасту
Бозиг – тулӯъкунанда; равшан, тобон, дурахшон
Бук – мухаффафи «бувад, ки»; шояд, кошкӣ
Буко – гиря
Булма – риши баланду анбӯх
Бухш – сӯрох
Букъа – замин, чой; хона, сарой
Бавл – пешоб.
Банно – бинокор, меъмор.
Бат – мурғобӣ.
Баъид – дур.
Баҳима – чорпо; ҳайвоноти хонагӣ.
Бечор – кори маҷбурий ва бемузд.
Бине – бино, иморат.
Бирр – некий; эҳсон, бахшиш.
Биттих – харбуза.
Бихор – ч. баҳр.
Бобил – шакли кӯтоҳкардаи абобил; гурӯҳи фороштурук.
Бозиг – равшан, тобон.

В

Вакр – ошёна, лона, лонаи паранда
Вакс – манзили моҳ, ки дар он кусуф пазирад ва гирифта шавад
Варрок – варақсоз
Васан – бут, санам
Васах – чирк
Васит – китобест дар илми фикҳ
Ватад – мех
Вақн – сустӣ қардан дар қор
Ваҳҳоб – нек, бахшанда
Вачал – тарсу бим, ҳарос
Вачаъ – дарду алам, дардмандӣ
Видод – дӯстӣ, муҳаббат.
Визр – бор, бори гарон
Возир – борбардор, боркаш.
Вом – қарз.
Вомдор – қарздор.
Висок – хона, манзил
Вито – фарш
Вифк – мувофиқ ёфтан кори худро
Восик – устувор

Восил – расанда
Воъй – ёдгиранда
Воҳиб – бахшанда
Воқӣ – суст, бебунёд; бефойида
Вочид – поянда, боқӣ
Вусоқ – банд, қайд; аҳду паймон; ҳарамсаро, хона

Г

Габз – қавӣ; ситабр, гафс
Гавз – чормағз
Гад – гадоикунанда; гадо
Гарро(а) – ғуломи зархарид
Гаст – зишт, қабех, нозебо.
Гаш – хубу хушрафтор
Гехон – дунё, ҷаҳон, олам
Гирда – нони кулча
Гирдрон – устухони рон
Гунҷ – ба маънии гунҷоиш, тавоной ва зарфият
Гозур – ҷомашӯй.

Ғ

Ғабин – фиребхӯрда, зарардида.
Ғабн – зарар ва зиён
Ғавӣ – гумроҳ
Ғадир – кӯл; обе, ки аз оби борону сел ва дигар обҳои партов чамъ шудааст
Ғадр – бевафойӣ, аҳдшиканӣ; фиреб, макр
Ғадрманд – ғаддор, хиёнаткунанда
Ғазв – ҷанг, ҳарб, разм
Ғай – гумроҳӣ, ба ғалат ва иштибоҳ мондан
Ғайз – ҳашму ғазаб
Ғайм – абр
Ғаmom – абр, абри сафед
Ғамр – нодон
Ғанҷ – карашмаву ноз, ҳаракати ҷашму абрӯ
Ғарим – қарздор; қарздиҳанда, қарзхоҳ
Ғарс – ниҳол, дарахт
Ғасақ – шом, торикии аввали шаб
Ғирор – мағрур шудан; фиреб хӯрдан
Ғито – парда, пӯшиш
Ғиш – ғаш, беҳушӣ, беҳуш шудан
Ғиш (ғаш) – омехтани чизи камбаҳо ба чизи пурбаҳо бо мақсади фиреб
Ғобир – ҳисорест дар Яман; ном
Ғориб – ғурураванда, ғурубкунанда (дар бораи моҳ, офтоб ва ситорагон)
Ғудув(в) – бомдод, субҳи барвақт
Ғулул – хиёнат
Ғумр – бенатиҷа, хом, корноозмуда
Ғураф – ҷ. ғурфа; хонаҳо

Ғуроб – зоғ, калог
Ғабн – зарару зиён.
Ғазв – чанг, хароб, разм дар роҳи дин.
Ғибта – орзу қардан барои расидан ба чизе.
Ғито – парда, пӯшиш.
Ғиш – ғаш, беҳушӣ, беҳуш шудан.
Ғиш – омехтани чизи қиматбаҳо ба чизи камбаҳо бо мақсади фиреб.
Ғумр – бенатича, хом, корноозмуда.
Ғут – гута; гута.

Д

Даббус – гурз
Дабур – боде, ки аз тарафи Ғарб мевазад; маҷ. Ғарб, Мағриб
Давлатбо – оши бахту давлат
Дақ – дархост, гадоӣ.
Дақ(қ) – сарзаниш, таъна.
Дамӣ – касе, ки дами Ҳақро дарк мекунад; аҳли маънӣ
Дибс – дӯшоб, хурмо, шираи хурмо
Дият – хунбаҳо, маблағе, ки аз қотил ситонида мешавад
Дикқ – борик, андақ, кам
Дисор – либоси рӯ, чома.
Дола – чуръат, густохӣ
Доҳиз – мардуд, номақбул
Дубур – пушт, маъъад
Думмал – пучак, шабушак; иллат
Дун – ба маънои ғайр омада
Духон – дуд
Даббус – гурз.
Дибс – хурмо, хурмои ширин, нӯшоб.

Ё

Ёса – расм, ойн; хоҳиш, таманно

З

Заб – ройгон, муфт, осон
Забад – кафки об, шир ва ғ.
Зав (жав) – дарё, баҳр
Зайд – фалонӣ, фалон кас; номи хосси мард
Заллат – хато, сахв, гуноҳ; хато дар сухан; кори нописандида
Залол – гум шудан, гум қардани роҳ, гумроҳӣ
Залқ – лағзидан, лағзиш; хашм, ғазаб
Зам – бадгӯӣ, ҳаҷв.
Замо – ташнагӣ
Занн – гумон
Занчабил – гиёҳи наймонанде, ки тунду муъаттар буда, асосан дар Ҳиндустон мерӯяд; номи чашма
Зарир – нобино, кӯр
Заррод – касе, ки зиреҳ месозад

Зафир – сахтӣ ва бало
Зафт – фарбеҳ
Заҳаб – тило, зар
Зиндик – бедин, бехудо.
Зил(л) – соя
Зилол – ҷ. соя
Зоеъ–бефоида, талаф
Зок – номи умумии намакҳое, ки аз туршии гӯгирд ҳосил мешаванд, ҳамчун дахани фаранг, замҷ ва ғ.
Золл - гумроҳ
Зоҳил – касе, ки чизеро фаромӯш мекунад
Зутар – зудтар
Зуъоф – ҷ. заъифон
Зугба – ҷонварест шабеҳи муш ва аз он бузургтар
Зухка – мойи ханда, касе, ки мардум ба ӯ меҳанданд
Зучоча – қитъае аз шиша, пиёлаи булӯр.
Завбагон –
Залум – ситамгори сахт, золим.
Заҳф –дур шудан аз асл, дурӣ.
Зухра – номи сайёра..

И

Иблис –шайтон
Ибтило – ба бало афтодан
Из(з) – иззат, эҳтиром.
Издиёд – зиёдшавӣ, афзоиш.
Идо – ҷ. адӯ, душманон
Идом – нонтарӣ
Изобат – гудозиш, об кардан
Иксун – як навъ шоҳии сиёҳранг
Илоч – даровардан
Илф – дӯст
Илҳох – дархост, илтимос
Имҳол – муҳлат додан, фурсат додан
Иннин – шахсе, ки аз қуввати мардӣ маҳрум аст; ҳез
Инок – ба оғӯш гирифтани
Ирчоъ – бозгардонидан
Искоф – кафшгар, мӯзадӯз
Истикмол – комил кардан, такмил кардан
Истир – сер, як чихилуми ман; андоза
Исғо – гӯш кардан, шунидан
Ишрок – шарик доништан барои Худо
Ифҳом – фаҳмондан.
Иъто – ато кардан, бахшидан
Иқоб – азоб, шиканҷа, озор; сазои гуноҳи касеро додан
Иқтинос – шикор кардан, касб кардан
Иҳоб – пӯст

Искоф – кафшгар, мӯзадӯз.

Истифтоҳ – кушоиш талабидан; кушойиш, оғоз кардан.

Ихтилот – омехтагӣ, омезиш.

К

Кабад – хастагӣ, душворӣ, ранҷ

Кабс – хирс

Кабт – бар замин афгандан, шикастан

Кавдан – маҷ. одами кундфаҳм; аблах, аҳмак

Кад – чидду ҷаҳд; ранҷу саҳтӣ

Кадир – тира, хира

Кайд – макр, ҳила, фиреб

Кайл – андоза

Казм – фуру нишондани ҳашм

Казо – чунин, ин тавр

Калб – сағ

Калим – ҳамсухан, ҳамсӯҳбат

Калопеса – бечо шудани сафедии ҷашм ба сабабе

Капшӣ – маймун

Караб – беором, андӯҳгин

Карафс – гиёҳе, ки гӯё агар одами каждумгазида онро хурад, мемурдааст

Карб – андӯх, ки нафас бозгирад

Карм – дарахти ангур

Карх – номи мавзеъе дар Мовароуннаҳр; тоифае аз туркман; байт, хона

Кашт – кишт

Кашл – марде, ки синнаш байни сию панҷоҳ бошад

Килла – ҷодар, пардаи сақфпӯш

Кинг – амриди беҳаё, шаттоҳ.

Кис – баҳсест дар ҳикмати табиъӣ

Китмон – махфӣ доштан, пинҳон кардан

Кифл – баҳра, ҳиссаи чизе

Козиб – дурӯғгӯӣ.

Колева – саросема, гаранг

Колиҳ – мутакаббир

Косид – беравнак

Кида (гия) – саҳтии рӯзгор, гадоӣ

Курум – тоқзор

Курхан – ноҳост, базӯр

Кусб – кунҷора

Кусуб – тӯдаҳои реги баландшуда

Кусуф – гирифтани офтоб

Кадир – тира, хира.

Кабл – сағ.

Кафта – кафида.

Кӯҳи Қоф – номи кӯҳи баланди афсонавиест, ки гӯё даври оламо гирифтааст; киноя аз кӯҳи Қафқоз.

К

- Кавад** – касос, никор
- Каввод(а)** – касе, ки даллолии кори ношоиста мекунад
- Қавсара** – занбил; сабаде, ки мева бар он мерезанд
- Қадх** – таъна задан; айбгӯӣ, мазаммат
- Қавси қузах** – рангинкамон, тиру камон.
- Қазо** – ҳукм кардан, адо кардан, раво кардан. Ҳамчунин тақдир ва ҳукми илоҳӣ, ки дар ҳаққи махлуқ воқеъ шавад. Мурдан.
- Қаз** – абрешими хом
- Қазир** – палид, чиркин
- Қазф** – афкандан, тӯҳмат
- Қаллош** – бекора
- Қалмош** – ёвагӯӣ
- Қалтабон** – бегайрат, даййус
- Қаль** – решақан кардан, аз бех қандан
- Қамис** – перохан, курта
- Қарир** – он ки чашмаш ба шодӣ равшан шавад
- Қаръ** – каду
- Қатоиф** – ҷ. қатиф; лунгӣ; ридо, порчаи сафеде, ки ба китф мегиранд
- Қаторик** – ҳою ҳуӣи чанг
- Қаъда** – нишастан, нишастан дар намоз
- Қаъм** – задан, шикастан, нест кардан
- Қаҳба** – зани сабукпо, фоҳиша
- Қибтӣ** – мардуми қадими мисрӣ; мисрӣ, аз қавми Фиръавн
- Қиллат** – камӣ
- Қирн** – назир, монанд
- Қитбо** – ба маънии қавми Фиръавн омадааст.
- Қол** – гуфтор.
- Қор** – қир, ранги сиёҳ
- Қорура** – шиша, шишае, ки идрори беморро дар он ме-кунанд
- Қосӣ** – сахтдил, сангдил
- Қохир** – қаҳркунанда, ғазабкунанда, ҳашмгин; маҷ. ғо-либ, болодаст
- Қулмой** – беҳудагӯӣ, ҳарзагӯӣ
- Қунук** – меҳмон
- Қунфуз** – хорпуштак
- Қурайза** – аз қабилаи яҳуди Хайбар
- Қурноқ** – хидматгор
- Қуту** – шаҳре аз шаҳрҳои Туркистон
- Қушур** – ҷ. қишр; пӯст, пӯстлох
- Қалақ** – беқарорӣ, ташвиш; изтироб.
- Қаловуз** – роҳбалад, роҳбар.
- Қунук** – меҳмон.
- Қунут** – маъюсӣ, ноумедӣ.
- Қусур** – камбудӣ, нуқсон.

Л

Лабд/либд – намад

Лабод – чомаи боронӣ
Лавиша – пӯзабанд
Ладег – моргазида
Лазиб – чой гирифта
Ламтур – гафс, фарбех, қавӣ
Лахф – дарег, таассуф.
Лаъб – бозӣ.
Лаъал – шояд; бувад, ки
Лачан – лой
Личоч – ситеза кардан
Лиз (чизи лиз) – чизе, ки аз даст рафтани ва беарзиш аст
Лихёнӣ – марди бузургриш
Лоло – гулом, банда, хидматгор
Лот – номи бути қабилаи сақаф
Лош – зоеъ, забун; ғорат, яғмо, тохту тороч
Лоша – чорпои заиф.
Лоғ – ҳазл, шӯхӣ, тамасхур
Лоҳут – олами ғайб
Лубад – марди хонанишин; моли бисёр
Лубоб – баргузидаи ҳар чиз, холиси ҳар чиз; мағз; ақл, хирад
Лудд – душман, ҳасм
Луғуб – дармондагӣ
Луғуб – дармондагӣ.
Лут – навъҳои таоми бомазза, таом.

М

Мабгуз – ба ҳашму ғазаб гирифташуда, нафраткарда-шуда
Мавло – дӯстдор, банда
Мавт – марг, ғавт
Мағ – амиқ, жарф
Мағас – дарди шикам, дарде, ки аз кашиши рӯда пайдо шавад
Мағрас – ҷойи дарахтонишонӣ, чакалак
Мадар – кулӯх, гил; хок, замин
Макраха – мушкоб
Мактум – пӯшида, пинҳон
Макъӣ – анҷомёфта, бапоёнрасида
Макрун – қариншуда, наздикшуда.
Макхур – дучори ҳашму ғазаб; мағлуб, шикастхӯрда
Малқама – ҷанги ҳунин, кушокушӣ
Мануб – касе, ки аз ҷониби касе ба нойиби гузида шудааст
Марда – ғоида
Марх – беда даштӣ, ки ба зоҳир хушида менамояд ва чун шоҳаашро бишкананд, дарунаш тарию рутубат бошад
Марӣ – гузаргоҳи хурок, сурхной
Мирий – якдилӣ дар ҳусумату бадкорӣ
Масос – маканда, ҳаҷҷом
Масх – табдил додани сурате аз аввала зишттару ху-нуктар ба сурати дигаре

Масҷуд – он ки ба вай сачда мекунад, мавриди па-растиш
Машид – устувор, баланд
Машият – ирода, хоҳиш
Маҳис – ҷойи лона мондани мурғон
Маччон – ройгон
Мизана – ҷое, ки муаззин азон мегӯяд
Минтиқ – суханвар
Мишкот – тоқчаи ҷароғмонӣ, ҷароғдон, ҷароғпоя
Михор – ҷӯбе, ки аз бинии шутур гузаронида, ба он ре-смон мебанданд; инони шутур
Мичан – сипар
Мичарра – Каҳкашон
Мобако – боқимонда, барҷоймонда
Момазо – он чи гузаштааст
Мосабак – он чи гузашта
Мошита – машшота
Мог – бухор
Мудаммағ – мағрур, баддимог; аҳмак
Музаввар – ботазвир, бардурӯғ, қалбакӣ
Музлим – шаб, шаби торик
Мукниф – дарпаноҳгиранда, паноҳкунанда
Мул – дирангу тардид ва норасоӣ
Мундарис – кӯҳна, фарсуда
Муноҳ – маҳалли хоб ва ҷойи осойиш; манзил
Мунфак – аз ҳамдигар ҷудошуда, дур, ҷудо
Мунфик – нафақадиханда
Мукноъ – мутеъ, итоаткунанда, фармонбардор
Мурр – талх, сахт, ногувор, ҳамчунин ба маънии бахт
Мурмад – шахси бемори чашм, гирифтори рамад
Мусаббиҳ – тасбеҳгардонанда, зикргӯянда
Мустамир – доимӣ, устувор, пайдор; мукаррарӣ, маъмул
Мусташир – рӯшноидиханда
Мустаҳон – хору залил шумурдашуда, таҳқирдида
Мутазаллим – аз зулм шикояткунанда
Муттасеъ – васеъ, фарох, кушод; мухлати беҳад
Муфик – бедоркунанда; бедор, хушёр
Муфзил – неқӯикунанда
Муфлиҳ – муваффақ, комёб, хушбахт
Муфтатан – мафтуншуда
Муфтарик – аз ҳам ҷудошуда, пароканда
Мухаббат – вайроншуда, аз ҳолати эътидол баромада
Мухит – дӯхту дӯз
Муъид – омодакунанда, тайёркунанда
Мухон – хоршуда, залилшуда
Муҳоқ – охири моҳи қамарӣ, се шаби охири моҳи қамарӣ, ки моҳ дида намешавад
Муҳтариқ – сӯхташаванда
Мӯкин – боваридор, соҳиби зовар

Муътӣ – атоқунанда
Манқуш – нақш кашидашуда, нақшин.
Мардуд – рондашуда, рад кардашуда.
Марҳум – раҳм кардашуда.
Матвӣ – печ дар печ, печида.
Махлас – халосӣ, раҳой; охир, поён.
Махмаса – гуруснагии саҳт.
Маҳиб – муҳиб; боҳайбат, саҳмнок, ҳавлангез.
Минқум кофирун –
Мирӣ – ҷидол кардан, баробарӣ кардан
Миррих – номи сайёра
Михак (маҳак) – санги сиёҳе, ки тилло ва нукраро бо он соида меозмоянд.
Мобақо – боқимонда, барҷоймонда.
Мозию мустақбал – гузаштаю оянда.
Молихулиё – бемории димоғӣ, ки боиси ҳаёлотӣ воҳимаангезе мешавад, савдой, ҳаёли будан.
Моъ – об.
Мубдеъ – эҷодқунанда, навовар.
Муваҳҳид – эътиқодманд ба Худои ягона.
Муғис – фарёдрас, додрас.
Мудаммағ – мағрур, баддимоғ; аҳмак.
Музмар – пинҳон, пӯшида.
Музоҳим – заҳматрасонанда, ташвишдиханда.
Мукин – яқин ҳосилқунанда, боваридоранда.
Муқнис – сайдшуда, ба дом афтода.
Муқрӣ – қасе, ки Қуръонро бо овози хуб қироъат мекунад, қории Қуръон.
Мултаҷй – паноҳоваранда, паноҳҷӯй.
Муназдаҳ – покиза кардашуда; пок, нағз.
Мунқод – мутеъ, итоатқунанда.
Муноҳ – маҳалли хоб ва ҷойи осойиш.
Мунфик – нафақадиҳанда.
Мусаббех – тасбеҳгардонанда, зикргӯянда.
Мусаббиб – ҷ. сабаб; сабабҳо.
Мусанно – дучанд; дутоғӣ.
Мустаҳаф – сабук шумурдашуда; хор, залил.
Мустағфир – мағфиратталаб, омур зишпурсанда.
Мусҳаф – Қуръон.
Муфик – бедор, хушёр; безорқунанда.
Муханнас – нару мода, номард.
Мухтал – ҳалалдлоршуда, бетартиб шуда.
Мушаббех – монанд, монандкардашуда.
Муътазила – яке аз маслақҳои фалсафӣ дар ислом, ки пайдоишаш ба баъзе аҳкоми дин аз назари ратсионалӣ баҳо додаанд.
Мӯкин – боваридоранда.
Мӯлаъ – ҳарис, озманд.
Мӯсо – номи пайғамбар.

Н

Набот – набот

Накол – азоб, укубат

Накр – нороҳат ва саҳтию шиддати аҳвол

Намаклон – деҳест аз деҳистонҳои Афшория, бахши Карк

Намр – паланг

Насх – панд додан, насиҳат кардан

Насӯх – насиҳат, панд, тавбаи қатъӣ, номи шахс

Нафхи сур – бод, ки Исрофил ном фаришта дар рӯзи қиёмат ба шайпур дамида, бо овози он ҳамаи мурдагонро зинда мегардонад; рӯзи қиёмат

Наххос – бандафурӯш, гуломфурӯш

Нағаз – гурӯҳи мардон аз се то даҳ нафар

Наҳл – занбӯри асал, оруи асал

Наҳр – маҷ. қурбонӣ

Начда – ёри

Начис – нопок, палид

Нашшоф – ба худ кашанда

Нашф – об ба худ кашидан, чабидани об

Наъча – гӯсфанди мода, меш

Нид(д) – мисл, монанд, назир

Ниточ – насл, зот

Нонкӯр – марди бахил, носипос

Норанҷот – илми сеҳру афсун

Нос – мардумон (аз одамию парӣ)

Нубӣ – Қуръон

Нукул – бозистодан аз савганд, худдорӣ кардан аз посух

Нушшоб – тир

Нуғул – дуру дароз

Набил – бузург; фарбех.

Нафӣ – инкор; рад; рад кардан.

Наффот – оташбоз.

Нахфи сур – ба маънии Сури Исрофил аст; Яъне шай-пури Исрофил, ки рӯзи растохез дар он медамад ва мурдагон зинда мешаванд.

Наҳиф – лоғар, хароб.

Нукул – рӯғардонӣ, худдорӣ аз иҷои коре.

О

Окиф – бо ҷидду ҷаҳд машғулшаванда ба коре, риёза-ткаш; муқим; гӯшанишин

Оис – ноумед, маъюс.

Омун – Омуй, рӯди Ҷайхун

От – отӣ, оянда

Отил – бепироя, бекора, беҳуда

Офил – пинҳоншаванда, нопадидгарданда; фонишаванда

Офсон – афсона, чизи дурӯғ

П

Пайғора – таъна, сарзаниш

Палита – пунба ё латтаи тобида барои чароғ
Пахсондан – ранчонидан, озурдан
Пих – чарбӣ.
Пирхир – ба маънои «хари пир» (пирхар)
Поймард – ёридиҳанда
Поймочон – пойгоҳ; кафшкан
Почила – пойафзол, кафш
Пушк – саргини гӯсфанд, буз...
Пӯз – атрофи даҳону бинӣ

Р

Разеъ – ширхор.
Раку – порои кӯхнаи матоъ
Ранд – дарахти мурӯд; тарошаи чӯб
Расил – пайғом
Расос – қалъагӣ, арзиз
Рафз – тарк кардан, даст кашидан, рад кардан
Рағад – ҳуроки покиза; неъматӣ фаровон
Рағиф – қурси нон, нони гирда
Рахт – гурӯҳ, гурӯҳи мардон
Рачф – ҷунбонидан чизеро, то мутаҳаррик шавад
Реҳ – бод, шамол
Рибх – нафъ, суд
Ридо – болопӯш, либос
Римоҳ – ҷ. румҳ; найза, синон
Рикок – нони тунук, нони нозук.
Росих – мустаҳкам, устувор.
Рочиха – бартаридоранда, авло, ғолиб
Руфӯ – бофта ислоҳ кардани ҷома ё гилеми дарида; дарбех
Рухбон – ҷ. роҳиб; рӯҳонии насронӣ, ки тарки дунё карда, дар дайрҳо машғули ибодат мегардад
Рустам – симои машҳур аз «Шоҳнома»-и устод Фирдавсӣ.
Руъят – мушоҳида, биниш.

С

Саббоғ – рангрез
Сабӣ – кӯдак, бачча
Савл – қуввату шуқӯҳ
Савм – рӯза, рӯзадорӣ
Садзол – нерӯманд
Саййинот – ҷ. саййина ба маънии бад, зишт ва нопи-санд аст
Сало – хостан, даъват кардан
Салсабил – чашмаест дар биҳишт
Саман – баҳо, қимат
Самм – захр
Самсом – шамшери бузургу буррон
Самуд – яке аз қавмҳои қадимии араб

Сарид – шакли арабишудаи тарид
Сарийя – каниз; канизе, ки дар хона нигоҳ доранд ва соҳибаш бо ӯ ҳамбистар шавад
Саро – хок, замин.
Сароир – ч. сарира, сарират; он чӣ дар дил аст; роз, сирр.
Сафъ – силӣ задан касеро
Саъду наҳс – муборак ва шум.
Сидра – номи дарахте афсонавӣ, ки гӯё дар бихишт ва ё дар осмони ҳафтум будааст.
Сикл – вазн, вазнинӣ.
Сиқот – ч. сика, марди шоёни бовар, муътамад.
Сиркангубин – шарбатест, ки аз омезиши сирка бо асал ҳосил мешавад.
Сит – овоза, шуҳрат.
Сонё – созанда; офаранда.
Сотир – пӯшонанда, пи нҳонкунанда.
Саъир – оташи шуълавар
Сакр – боз, шохин
Сах(х) – сахех, дуруст
Сибт – набера, фарзандзода; яке аз тойифаҳои банӣ Исроил, ки мансуб ба яке аз дуvozдах фарзанди Яъқуб мебошад
Сибтӣ – исрофилий, яҳудӣ
Сичн – зиндон
Ситон – рӯболо хобида, ба пушт хобида
Сихрич – чоҳи об
Сомӣ – олій, баланд
Сукарра – косаи сафол
Сукр – мастӣ
Суксук – аспӣ бадгашт, аспе, ки дар вақти тез гаштан савори худро ҷунбонида, ноором мекунад
Сулб – тахтапушт
Суллам – нардбон
Сууроқа – номи яке аз руасо ва шучоёни Курайш
Суфастой – чараёни фалсафӣ дар Юнони қадим, ки олам ва мавҷудотро ҳаёли ва мавҳум медонистанд
Суфло – асфал, пойинтар, пасттар
Сухра – кори маҷбурии бемузд; истехзо кардан, масҳара кардан
Сугба – фирефта, фирефташуда; масҳарашуда
Суҳо – ситорае бисёр хурд дар Бунотуннаъш, ки дар паҳлӯи ситораи дувум аз се ситораи Банот меистад
Суксук – аспӣ бадгашт, аспе, ки дар вақти тез гаштан савори худро ҷунбонида ноором мекунад.
Суфло – асфал, пойинтар, пасттар.
Сухра – боиси масҳара ва истехзо.

Т

Тааҳуд – уҳдадорӣ кореро ба зиммаи худ гирифтани; хизматгузорӣ.
Табарро – безорӣ, дурӣ

Табурок – табли майда, ки дар киштзорҳо барои рамо-нидани парандагон мезананд; дойира
Таваҳҳум – ваҳ м, тарс; гумон, тасаввур.
Тавган – аз рӯи ихтиёр, аз рӯи майлу рағбат
Тавқир – иззату хурмат кардан, мухтарам шумурдан; эҳтиром.
Таййиб – пок, покиза; форам, матлуб.
Такзиб – матлаберо дурӯғ доништан.
Такрир – муқаррар кардан; баён кардан.
Талбис – пинҳон кардани ҳақиқат; маккорӣ, фиребгарӣ
Тамар – устод Бадёуззамони Фурӯзонфар ин калимаро муҳаффафи исми «Темур» донистааст
Тамс – хуни ҳайз, чирку фасод
Танзех – поку покдоманӣ; дур аз айбу олойиш.
Танозуъ – бо ҳам низоъ кардан, бо якдигар душманӣ кардан.
Таноқуз – муҳолифат, ба ҳамдигар зид будан
Тарбеъ – чорпора кардан
Таркаш – тирдон
Тарашшуҳ – чакидан, таровидан, захида
Тасаллус – солусӣ, маккорӣ
Тасхар – тамасхур.
Тасу – андозаи паймойиш
Тасҳил – сахл гардонидан, осон кардан.
Татимма – бақия, боқимонда.
Тафтиқ – шикоятан, даридан
Ташаннуҷ – чину ожанг.
Ташнеъ – бадгӯӣ, маломат, сарзаниш.
Таънис – унс додан, наздик кардан
Таҳаррӣ – ҷустани чизи маълум
Таҳшир – танг доштани нафақа бар аҳли аёл
Тин – торикӣ, зулмот
Тиху – бедона
Тих (тех) – биёбон, бодия
Толут – номи шахс, номи дарё
Тосо – андӯху малол, изтироб
Тоъин – таъназананда, сарзанишкунанда
Тоғӣ – саркаш, нофармон
Тоғут – бут; Иблис, Шайтон
Тоҳун – осӣёб
Тулб – гурӯҳ, даста
Тун – оташхонаи ҳаммом
Турбуд – беҳи гиёҳест ба ранги сиёҳ, ки мағзаш сафед аст
Турунчидан – фишурда шудан, дарҳам кашида шудан
Тутмоч – угро; оши угро
Туюр – ҷ. тойир; мург, паранда
Туко – парҳезгорӣ
Тӯлидан – рамидан, дур шудан
Тӯхтан – тӯзидан, дӯхтан, андӯхтан

Тин – торикӣ, зулмот.
Тих (тех) – биёбон, бодия.
Тоғуш – бут; иблис, шайтон.
Токутурум – дабдаба, карруфар.

У

Удот – ч. одӣ
Уззо – номи буге дар Арабистони пеш аз ислом
Улвӣ – баланд, осмонӣ.
Унук – ч. унк; гардан.
Уқор – шароб, май
Уло – рифъат, шараф, баландӣ
Уммулкитоб – Қуръон
Умнийат – матлаъ, мақсад, орзу
Унсо – мода; зан
Унф – дуруштӣ, дағалӣ
Урс – чашну сур, меҳмонӣ; чашни арӯсӣ
Урчун – шохи хушкидаи куҳна ва солхӯрдаи дарахт
Уср – душворӣ, сахтӣ, тангӣ
Уту – ситам кардан, аз ҳад гузаштан
Утул – пурхӯр, саркаш, тундхӯ

Уҳуд – номи кӯҳе дар Арабистон

Ф

Фавз – растгорӣ, пирӯзӣ
Фавот – даргузаштан, мурдан; нестшавӣ, талафшавӣ
Фадфад – дашт, замини ҳамвор
Фазихат – расвой, шармандагӣ
Фам – даҳон
Фарх – чӯчаи мург, чӯча
Фасд – хунгирӣ, рагзанӣ, раг задан, ки дар тибби қадим барои гирифтани хуни фасод иҷро карда мешуд
Фатрат – сустӣ, кундӣ
Фатнат – зиракӣ, хушёрӣ
Фатӣ – чавон, чавонмард
Фахфара – сабӯси орди гандум ё орди чав
Факд – гум кардан
Фитан – чамъи фитна
Фитом – бозгирифтани кӯдак аз шир
Фо – ба, бо
Фоиз – файздиҳанда
Фонт – нестшаванда, ғавтқунанда
Форис – савораи асп
Форук – лақаби Умар, ки халифаи дувуми пайгамбари ислом буд; фарққунанда миёни ҳақ ва ботил
Фотин – бохуш

Фоқа – факр, нодор
Фузӯҳ – расвой
Фулк – кишти, кема
Фурӯъ – ҷ. фаръ, шохи дарахт
Фушор – сухани беҳуда, ҳазён
Фуқоъ – кӯзаи май, зарф
Фучул – турб
Фукон (укқоъ) – зарфи машрубот.
Фундук – донai гирди майда аз чинси чавз.

X

Хабир – бисёр кордон ва доно.
Хабт – осеб, зиён
Хав – алафи печак
Хаввоз – ҷӯбдасте, ки хару говро бо он меронанд
Хавз – ба коре бо диққат машғул будан
Хад – рухсор, гуна
Хал – сирка
Халак – кухна, фарсуда
Халоб – оби гилолуд
Хандумин – хандаангез
Ханур – зарфи сафолӣ
Харбат – мургобии калон
Харз – дӯхтан; пӯстиндӯзӣ, мӯзадӯзӣ
Харосӣ – хари осӣ, хари ассорхона, ки сангро мегар-донад
Харруб – номи мавзеъ
Хасф – хусуф, фурӯравӣ ба зери хок
Хасӣ – ахта
Хафиф – сабук, тез.
Хафӣ – пӯшида, пинҳон, махфӣ.
Хашук – ҳаромзода, зишт.
Хашхош – донai кӯкнор.
Хашин – сахт, дурушт; ноҳамвор
Хидоъ – фиреб, макр, ҳила
Химор – парда, хичоб, фаранҷӣ
Хириф – нотавон, очиз; пири фартут
Хониф – касе, ки аз чизе метарсад
Хубот – девонагӣ
Худук (хазук) – ошuftа, ба хашм омада, газабнок; парешон, озурдатабъ
Худӯ – оби даҳон
Хузӯъ – фурӯтанӣ, хоксорӣ, шикастанафсӣ
Хунус – худ ба худ печидан
Хурс – ҷ. аҳрас; безабон, лол
Хусуф – гирифтани моҳ
Хуффош – кӯршабпарак
Хузагар – хостгор
Хидоъ – фиреб, макр, ҳила.

Хочатош – ба маънии ёр, ҳамроҳ.
Худук (хазук) – ошуфта, ба хашм омада, газабнок; па-решон.
Худъа – макр, хила.
Хунбак – тунбак; асбоби мусиқӣ.
Хунук – хуш, форам; хушбахт.
Хуффош – кӯршабпарак.
Хуяф – пинҳонӣ, махфӣ.
Ху яхтафу-л-абсор –
Хӯд – кулоҳи чангӣ, ки аз филиз сохта мешавад.

Х

Ҳаб – дона, галладона
Ҳабл – таноб, ресмон, банд.
Ҳабо – чанг; гард, ғубору ҳаво
Ҳабр (ҳибр) – сиёҳӣ
Ҳав – овоз, садо
Ҳавл – тавоноӣ, қудрат, зӯр
Ҳави – замин, ки дар он кулӯх бисёр бувад
Ҳавоич – қ. ҳочат
Ҳадм – вайрон кардан, несту нобуд сохтан
Ҳазан – ғам, гусса, андӯх.
Ҳазм – эҳтиёткорӣ, дурандешӣ; матонат, устуворӣ
Ҳамза – як навъ алафи тундмазаи хӯрданӣ
Ҳамул – бурдбор, таҳаммулкунанда, пуртоқат
Ҳанбозӣ – ширкат ва ҳамкорӣ
Ҳанин – гиря, нола.
Ҳаннона – навҳакунанда, нолон, гирён
Ҳанчор – роҳ, равиш
Ҳарун – тавсан саркаш, аспе, ки итоат намекунад
Ҳасб (ҳасаб) – кадр, андоза, миқдор.
Ҳасо – сангрёза, рег
Ҳаср – ҳад, андоза, ҳисоб.
Ҳатаб – ҷӯби сӯхтанӣ, ҳезум
Ҳаттолатайн – дар арабӣ ба маънои абри бисёр боран-да ва дар шеърӣ Мавлоно «ду чашми бисёр ашқбор» омадааст
Ҳашам – хизматгори, навқарон, хоҷагон.
Ҳашоиш – қ. ҳашин; саҳт, душвор, ноҳамвор.
Ҳақд – кина, хашм ва душмани
Ҳачар – санг.
Ҳачҷом – хунгир, хунгиранда, чарроҳ; саргарош
Ҳисн – қалъа, диж
Ҳикд – кина, нафрат, бугъ
Ҳовия – номи табақаи ҳафтуми дӯзах, дӯзах
Ҳойик – бофанда, чулоҳ
Ҳомиз – турш
Ҳорис – деҳқон, барзгар; Ҳорис ибни Ҳишом
Ҳотиф – овоздиханда, нидокунанда, фариштае, ки аз олами ғайб овоз диҳад

Ҳофӣ – побараҳна
Ҳулм – хоб, он чи дар хоб мебинанд, рӯё
Ҳурроқа – латтаи сӯзондашуда барои даргирифтани оташаки чаҳмоқ
Ҳутом – резаву шикастаи хасу хошок, чизе бекадр
Ҳучуб – ҷ. ҳичоб, парда
Ҳема – ҳезум, ҷӯби сӯхтани.
Ҳибл – донишманди зирак.
Ҳикд – кина, нафрат, бугз.
Ҳурум – ҷ. ҳаром.

Ч

Чағз – қурбоқа, гук.
Чамин – бавл ва шоши одамӣ
Чангалук – инсон ва ҳайвоне, ки дасту пояш маъюб, қач ва чангак шуда бошад
Чандал – сандал – номи дарахте аз навъи чормағз дар Ҳиндустон
Чаҳидан – ситеза кардан, саъй кардан
Чина – донае, ки мург аз замин мечинад.
Чона – манаҳ, занаҳ
Чолиш – нозу хирому рафтор аз рӯи кибру гурур
Чурбак – дурӯғи ростмонанд; игво, тухмат

Ч

Чабон – тарсу, буздил
Чавлакӣ – аз чавлахӣ; пашминапӯш, қаландари жандапӯш
Чазуб – қазбқунанда, кашанда ба сӯйи худ
Чалдӣ – чобукӣ, зиракӣ
Чандара – натарошида, ноҳамвор
Чарх – чароҳат, таҳқир кардан; рад кардани гувоҳии шохид
Чиср – пул, кӯпрук
Чузом – бемории маҳав, хӯра
Чузуъ – ношикебой кардан
Чуннат – сипари фароҳ
Чуноҳ – гуноҳ
Чуъал – гамбуски сиёҳи пардор, ки дар хасу хошок ва саргин пайдо мешавад
Чухуд – доништа инкор кардан; яҳудӣ
Чуал – гамбуски сиёҳи пардор.
Чуннат – сипари фароҳ.
Чуъу-л-бақар – бемории пурхӯрӣ, ки гирифтори ин бе-морӣ бо хӯрдан сер намешавад.

Ш

Шаббо – зочи сафеди яманӣ
Шайн – нуқсон, каму кост
Шаман – бутпараст
Шаноат – зиштӣ, қабоҳат, кори бад ва зишт
Шанор – беобрӯӣ, расвойӣ, бадномӣ
Шараҳ – ҳарисӣ, ҳирсу оз; тамаъ

Шат – канори дарё, соҳил
Шаҳик – ҳингос задани хар, овози хар.
Шибр – ваҷаб, андозаи паймойиш баробар ба 22,5 см.
Шидк (шадк) – кунчи даҳон
Шито – зимистон
Шикк – ними чизе, пораи чизе
Шодурвон – саропарда, хайма, шомӣёнаи подшоҳӣ
Шокӣ – шикояткунанда
Шонӣ – душман
Шориб – нӯшанда, ошоманда.
Шукӯх – ҳашмату шавкат; ҳайбату даҳшат
Шух – калимаест, ки дар ҳолати карохату нафрат гӯянд
Шиор – аломат, нишон.
Шери вағо – шери ҷангӣ.
Шух – калимаест, ки дар ҳолати карохату нафрат гӯянд.

Э

Эъроб – дуруст талаффуз кардани калимаҳо
Эътизол – гӯшанишинӣ, мансуб ба фирқае аз фирқаҳои исломӣ
Эҳтирок – сӯхтан, оташ гирифтан
Эй хунук – ба маънии хучаста, ҷӣ хуш; ҷӣ хуб.

Ю

Юбусат – хушкӣ, беобӣ
Юср – осонӣ, осойиш, осонии кор

Я

Явмуннушур – рӯзи қиёмат
Яди байзо – киноя аз дасти муъҷизакори Мӯсо пайгамбар, ки гӯё агар дасти худро дар бағал карда берун барад, мисли офтоб медурахшид.
Якз – бедорӣ, хушёрӣ.
Яксун – шакли дигари яксӯ
Янбӯн – чашма, сарчашма
Яғмоҷӣ – яғмогар, торочгар
Яқзат – беморӣ
Яшм – як навъ санги қиматии ақиқмонанд, ки рангҳои гуногун дорад.

ФЕХРИСТИ МАТОЛИБ

Дафтари панҷум

Мукаддимаи дафтари панҷум.....	6
Тафсири «хуз арбаъатан мина-т-тайри фасурхунна илайк».....	8
Дар сабаби вуруди ин ҳадиси Мустафо, салавотул-лоҳи алайҳи, ки «Ал-кофиру яъкулу фи сабъати амъойи ва-л-муъмину яъкулу фи маъан воҳидин».....	9
Дари хучра гушодани Мустафо, алайҳиссалом, бар меҳмон ва худро пинҳон кардан, то ӯ ҳаёли гушояндаро набинад ва хичил нашавад ва густох берун равад.....	11
Сабаби рӯҷӯ кардани он меҳмон ба ҳонаи Мустафо, алайҳиссалом, дар он соат, ки Мустафо ниҳилини мулавваси ўро ба дасти худ мешуст ва хичил шудани ӯ ва чома чок кардан ва навҳаи ӯ бар худ ва бар саодати худ.....	12
Навохтани Мустафо, алайҳиссалом, он араби меҳмонро ва таскин додан ўро аз изтироб ва гиряву навҳа, ки бар худ мекард дар хичолату надомат ва оташи навмедӣ.....	14
Баёни он ки намозу рӯза ва ҳамаи чизҳои бурунӣ гувоҳиҳост бар нури андарунӣ.....	15
Пок кардани об ҳамаи палидиҳоро ва боз пок кардани Худои таъоло обро аз палидӣ. Лочарам қуддус омад Ҳақ таъоло.....	16
Истиёноати об аз Ҳақ, чалла чалолаҳу, баъд аз тира шудан.....	16
Гувоҳии феъл ва қавли берунӣ бар замир ва нури андарунӣ.....	17
Дар баёни он ки нури худ аз андаруни шахси мунаввар, бе он ки феълеву қавле баён кунад, гувоҳӣ диҳад бар нури вай.....	18
Арза кардани Мустафо, алайҳиссалом, шаҳодатро бар меҳмони ҳеш... ..	19
Баёни он, ки нур, ки ғизои ҷон аст, ғизои ҷисми авлиё мешавад, то ӯ ҳам ёр мешавад рӯҳро, ки «аслама шайтони ало ядӣ».....	20
Инкори аҳли тан ғизои рӯҳро ва ларзидани эшон бар ғизои ҳасис.....	21
Муноҷот.....	21
Тамсили лавҳи маҳфуз ва идроки ақли ҳар касе аз он лавҳ, он ки амру қисмат ва мақдури ҳаррӯзаи вай аст, ҳамчун идроки Ҷабрайил, алайҳиссалом, ҳар рӯзе аз лавҳи аъзам.....	21
Тамсили равишҳои мухталиф ва ҳимматҳои гуногун ба ихтилофи таҳаррии мутаҳарриён дар вақти намоз қибларо дар вақти торикӣ ва таҳаррии ғаввосон дар қаъри баҳр.....	22
Тафсири «ё ҳасратан ала-л-ибоди».....	23
Сабаб он ки фараҷиро ном фараҷӣ ниҳоданд аз аввал.....	23
Сифати товус ва табъи ӯ ва сабаби куштани Иброҳим, алайҳиссалом, ўро.....	25
Дар баёни он ки лутфи Ҳақро ҳама кас донад ва қаҳри Ҳақро ҳама кас донад ва ҳама аз қаҳри Ҳақ гурезонанд ва ба лутфи Ҳақ даровезон, аммо Ҳақ таъоло қаҳрхоро дар лутф пинҳон кард ва лутфхоро дар қаҳр пинҳон кард, наъли божгуна ва талбису мақри Аллоҳ буд то аҳли тамйиз ва янзур бинуриллоҳи аз ҳолибинон ва зоҳирбинон чудо шаванд, ки «лийаблукум аййукум аҳсану амалан».....	26
Тафовути уқул дар асли фитрат, ҳилофи муътазила, ки эшон гӯянд: дар асл уқули ҷузъӣ баробаранд, ин афзуниву тафовут аз тааллум аст ва риёзату таҷриба.....	28
Ҳикояти он аъробӣ, ки сағи ӯ аз гуруснагӣ мемурд ва анбони ӯ пури нон ва бар сағ навҳа мекард ва шеър меғуфту меғирист ва сару рӯ мезад ва дареғаш меомад лукмае аз анбон ба сағ додан.....	29

Дар баёни он ки ҳеч чашми баде одамиро чунон муҳлик нест, ки чашми писанди хештан, магар ки чашми ӯ мубаддал шуда бошад ба нури	
Ҳақ, ки бӣ ясмаъ ва бӣ ябсир ва хештани ӯ бе хештан шуда.....	30
Тафсири «ва ин яқоду-л-лазина кафару лаюзилкунака биабсорихим, ал-оя».....	31
Қиссаи он ҳаким, ки дид товусеро, ки пари зебои худро мекард ба минқор ва меандоخت ва тани худро калу зишт мекард, аз таачҷуб пурсид, ки дарегат намеояд? Гуфт: «Меояд, аммо пеши ман ҷон аз пар азизтар аст ва ин пар адӯи ҷони ман аст».....	32
Дар баёни он ки сафо ва содагии нафси мутмаъинна аз фикратҳо мушавваш шавад, чунонки бар рӯйи ойина чизе нависӣ ё нақш кунӣ, агарчи пок кунӣ, доге бимонад ва нуқсоне.....	33
Дар баёни қавли расул, алайҳиссалом, ки «ло руҳбо-ниятан фи-л-исломи».....	34
Дар баёни он ки савоби амали ошиқ аз Ҳақ ҳам ҳақ аст.....	34
Дар тафсири қавли расул, алайҳиссалом «мо мота ман мота илло ва таманно ан ямута қабла мо мота ин кона барран лиякуна ило вусули-л-бирри аъчала ва ин кона фочиран лиякулла фаҷуруҳ».....	35
Дар баёни он ки ақлу рӯҳ дар обу гил маҳбусанд, ҳамчун Ҳоруту Морут дар чохи Бобил.....	36
Ҷавоб гуфтани товус он соилро.....	37
Баёни он ки ҳунароҳову зиракиҳо ва моли дунё ҳамчун парҳои товус адувви ҷон аст.....	38
Дар сифати он беҳудон, ки аз шарри худ ва ҳунари худ эмин шудаанд, ки фонианд дар бақои Ҳақ, ҳамчун ситорагон, ки фонианд рӯз дар офтоб ва фониро хавфи офату хатар набошад.....	39
Дар баёни он ки «мосиваллоҳ» ҳар чизе окилу маъкул аст ҳамчун он мурге, ки қасди сайди малах мекард ва ба сайди малах машғул мбӯд ва гофил буд аз бози гурусна, ки аз паси қафои ӯ қасди сайди ӯ дошт. Акнун эй одамии сайёди окил! Аз сайёду окили худ эмин мабош, агарчи намебинияш ба назари чашм, ба назари далелу ибраташ мебин, то чашми сар боз шудан.....	41
Сабаби куштани Халил, алайҳиссалом, зоғро, ки он ишорат ба қамъи кадом сифат буд аз сифоти мазмӯмаи муҳлика дар мурид.....	43
Муноҷот.....	44
Қола-н-набию, алайҳиссалом: «ирҳаму салосан: азиза қавмин залла ва ганниа қавмин афтакара ва олиман яъбау биҳи-л-ҷуҳҳол».....	46
Қиссаи маҳбус шудани оҳубача дар охури харон ва таънаи он харон бар он ғариб гоҳ ба ҷангу гоҳ ба тасхар ва мубтало гаштани ӯ ба хоҳи хушк, ки ғизои ӯ нест ва ин сифати бандаи хосси Худост миёни аҳли дунё ва аҳли ҳавову шахват, ки «ал-ислому бадо ғарибан ва саяъуду ғарибан фатубо ли-л-ғурабӯи саддака расулуллоҳ»	46
Ҳикояти Муҳаммади Хоразмшоҳ, ки шаҳри Сабзавор, ки ҳама рофизӣ бошанд, ба ҷанг бигирӣфт, амони ҷон хостанд, гуфт: «Он ғаҳ амон диҳам, ки аз ин шаҳр пеши ман ба ҳадя Абӯбакр номе биёваред».....	47
Бақияи қиссаи оху ва охури харон.....	50
Тафсири «иннӣ аро сабъ бифаротин самонин яъку-лухунна сабъун иҷофан», он говони лоғарро Худо ба сифати шерони гурусна офарида буд, то он ҳафт гови фарбеҳро ба иштиҳо меҳӯрданд, агарчи он ҳаёлоту суvari говон дар ойинаи хоб бинамуданд, ту маънӣ бигир.....	51
Баёни он ки куштани Халил, алайҳиссалом, хурӯсро, ишорат ба қамъу қаҳри кадом сифат буд аз сифоти мазмӯмоти муҳликот дар ботини мурид?.....	51

Тафсири «халакна-л-инсона фи аҳсани тақвимин, сумма рададноҳу асфала софилина» ва тафсири «ва ман нуъамиррӯху нунаккисӯху фи-л-халқи».....	52
Тафсири «асфала софилина илла-л-лазина оману ва ӯамилу-с-солиҳот фалаҳум ачрун ғайру мамнунин».....	53
Мисоли олами ҳасти нестнамо ва олами нести ҳастнамо.....	55
Дар тафсири қавли Мустафо, алайҳиссалом: «лобуд-да мин қаринин юдфану маъака ва ҳува ҳаййун ва тудфану маъаху ва анта маййитун ин кона қариман акрамака ва ин кона лаиман асламака ва золика-л-қарину амалука фаслиҳху мо астатаъта садака расулulloх».....	56
Тафсири «ва ҳува маъакум».....	57
Дар тафсири қавли Мустафо, алайҳиссалом: «ман ҷаъала-л-ҳумума ҳамман воҳидан, қафоҳу-л-лоҳу соира ҳумумихи ва ман тафарракат биҳи-л-ҳумуму ло юболиллоҳу фӣ аййи водин аҳлакаҳу».....	58
Дар маънии ин байт: (Ғар роҳ равӣ роҳ барат бигшоиянд, В-ар нест шавӣ ба ҳастият бигроянд).....	59
Қиссаи он шахс, ки даъвои пайғамбарӣ мекард, гуфтандаш: «Чӣ хӯрдаӣ, ки гич шудаӣ ва ёва меғӯйӣ?» Гуфт: «Агар чизе ёфтаме, ки хӯрдаме, на гич шудаме ва на ёва гуфтаме, ки ҳар сухан нек, ки бо ғайри аҳлаш гӯянд, ёва гуфта бошанд, агарчи дар он ёва гуфтан маъмуранд».....	60
Сабаби адовати ом ва бегона зистани эшон бо авлиёи Худо, ки ба ҳаққашон меҳонанд ва бо оби ҳаёти абадӣ.....	61
Дар баёни он ки марди бадкор чун мутамаккин шавад дар бадкорӣ ва асарӣ давлати неқӯкорон бибинад, шайтон шавад ва монетӣ хайр гардад аз ҳасад ҳамчун шайтон, ки хирмансӯхта ҳамаро хирмансӯхта хоҳад, «араъайта ал-лазӣ янҳо абдан изо салло?».....	62
Муноҷот.....	64
Пурсидани он подшоҳ аз он муддаъии нубувват, ки он ки расули ростин бошад ва собит шавад, бо ӯ чӣ бошад, ки касеро бахшад, ё ба сӯҳбату хидмати ӯ чӣ бахшиш ёбанд ғайри насихат ба забон, ки меғӯяд?.....	65
Достони он ошиқ, ки бо маъшуқи худ бармешумурд хидматҳо ва вафоҳои худро ва шабҳои дароз «та-таҷофо ҷунубухум ани-л-мазоҷеъ»-ро ва бенавоиву чигарташнагии рӯзҳои дарозро ва меғуфт, ки ман ҷуз ин хидмат намедонам, агар хидмати дигар ҳаст, маро иршод кун, ки ҳар чӣ фармойӣ мунқодам, агар дар оташ рафтаи аст, чун Ҳалил, алайҳиссалом, ва агар дар даҳони наҳанги дарё фитодаи аст, чун Юнус, алайҳиссалом ва агар ҳафтад бор кушта шудан аст, чун Ҷирҷис, алайҳиссалом ва агар аз ғияра нобино шудан аст, чун Шуъайб, алайҳиссалом ва вафову ҷонбозии анбиёро, алайҳимуссалом, шумор нест ва ҷавоб гуфтани маъшук ӯро.....	66
Яке пурсид аз олими орифе, ки: «Агар дар намоз касе бигиряд ба овоз ва оҳ кунаду навҳа кунад, намозаш ботил шавад?» Ҷавоб гуфт, ки номи он оби дида аст, то он ғиянда чӣ дидааст? Агар шавки Худо дидааст ва мегирад, ё пушаймонии гуноҳе, намозаш табоҳ нашавад, балки камол гирад, ки «ло салота, илло биҳузури-л-қалби» ва агар ӯ ранҷурии тан ё фироқи фарзанд дидааст, намозаш табоҳ шавад, ки асли намоз тарки тан аст ва тарки фарзанд Иброҳимвор, ки фарзандро қурбон мекард аз баҳри тақмили намоз ва танро ба оташи Намруд месупурд ва амр омад Мустафоро, алайҳиссалом, бад-ин ҳисол, ки «фа-т-табиъ милата Иброҳима лакад конат лакум усватун ҳасанатун фи Иброҳим»	67

Муриде даромад ба хидмати шайх ва аз ин шайх пири синн намехоҳам, балки пири ақлу маърифат ва ағарчи Исост, алайҳиссалом, дар гахвора ва Яҳё аст, алайҳиссалом, дар мактаби кӯдакон. Муриде шайхро гириён дид, ӯ низ мувофиқат кард ва гирист, чун фориг шуд ва бадар омад, муриде дигар, ки аз ҳоли шайх вокифтар буд, аз сари ғайрат дар ақиби ӯ тез берун омад. Гуфт: «Эй бародар!» Ман туро гуфта бошам: Аллоҳ аллоҳ, ки то наяндеши ва нағӯй, ки шайх мегирист ва ман низ мегиристам, ки сӣ сол риёзати бериё бояд кард ва аз ақабот ва дарёҳои пурнаҳанг ва кӯҳҳои баланди пуршеру паланг мебояд гузашт, то бад-он ғиряи шайх расӣ ё нарасӣ, агар расӣ, шукри «зувият ли-л-арзу» гӯйи бисёр.....68

Достони он канизак, ки бо хари хотун шахват меронд ва ӯро чун бузу хирс омӯхта буд шахват рондан одамиёна ва қадое дар қазибӣ хар мекард то аз андоза нагузарад. Хотун бар он вукуф ёфт, локин дақиқаи кадури надид. Канизакро ба баҳона ба роҳ кард чойе дур ва бо хар чамъ шуд бекаду ва ҳалок шуд ба фазихат. Канизак бегоҳ бозомад ва навҳа кард, ки эй чонам ва эй чашми равшанам, кер дидӣ, қаду надидӣ, закар дидӣ, он дигар надидӣ. «Кулли ноқисин малъунун», яъне «куллу назарин ва фаҳмин ноқисин малъунун» ва агар на ноқисони зоҳири ҷисм марҳуманд, малъун наяндр, бархон: «лайса ала-л-аъмо ҳарачун», нафйи харҷ кард ва нафйи лаънат ва нафйи итоб ва ғазаб.....71

Тамсили талқини шайх муридонро ва паёмбари умматро, ки эшон тоқати талқини Ҳақ надоранд ва бо Ҳақ улфат надоранд, чунонки тӯтӣ бо сурати одамӣ улфат надорад, ки аз ӯ талқин тавонад гирифт. Ҳақ таъоло шайхро чун ойинае пеши муриди ҳамчу тӯтӣ дорад ва аз паси ойина талқин мекунад, ки «ло тухаррик биҳи лисонака ин ҳуа илло ваҳйун юуҳо». Ин аст ибтидои масъалаи бемунтаҳо, чунонки минқор ҷунбонидани тӯтӣ андаруни ойина, ки ҳаёлаш меҳонӣ, беихтиёр ва тасарруфи ўст, акси хондани тӯтии бурунӣ, ки мутааллим аст, на акси он муаллим, ки паси ойина аст, валекин хондани тӯтии бурунӣ тасарруфи он муаллим аст. Пас ин мисол омад, на масал.....75

Сохибдиле дид саге ҳомила, дар шиками он сағ баччагон бонг мекарданд, дар тааҷҷуб монд, ки ҳикмати бонги сағ посбонист, бонг дар андаруни шиками модар посбонӣ нест ва низ бонг ҷиҳати ёрӣ хоستان ва шир хоستان бошад ва ғайра ва ин ҷо ҳеч аз ин ғоидаҳо нест. Чун ба хеш омад, бо ҳазрат муноҷот кард «ва мо яъламу таъвилаҳу иллаллоҳу» ҷавоб омад, ки он сурати ҳоли қавмест аз ҳиҷоб берун наёмада ва чашми дил боз ношуда, даъвои басират кунанд ва мақолот гӯянд аз он на эшонро қуввате ва ёрие расад ва на мустамеъонро ҳидојате ва рашаде.....76

Қиссаи аҳли Зарвон ва ҳасади эшон бар дарвешон, ки «падари мо аз салимӣ ағлаби дахли боғро ба мискинон меод». Чун ангур будӣ, ушр додӣ ва чун мавизу дӯшоб шудӣ, ушр додӣ ва чун ҳалову полуда кардӣ, ушр дорӣ ва аз қасил ушр додӣ ва чун дар хирман кӯфти аз қаффаи омехта ушр додӣ ва чун гандум аз коҳ ҷудо шудӣ, ушр додӣ ва чун орд кардӣ, ушр додӣ ва чун ҳамир кардӣ, ушр додӣ ва чун нон кардӣ, ушр додӣ. Лочарам Ҳақ таъоло дар он боғу кишт баракате ниҳода буд, ки ҳамаи асҳоби боғҳо муҳтоҷи ӯ будандӣ, ҳам ба мева ва ҳам ба сим ӯ муҳтоҷи ҳеч кас не аз эшон. Фарзандонашон харчи ушр меканданд мукаррар ва он баракатро намеканданд, ҳамчун он зани бадбахт, ки харро дид ва кадури надид.....78

Баёни он ки атои Ҳақ ва қудрат мавқуфи қобилият нест, ҳамчун доди халқон, ки онро қобилият бояд, зеро ато қадим асту қобилият

ходис, ато сифати Ҳақ аст ва қобилият сифати махлуқ ва қадим мавқуфи ҳодис набошад вағарна худус муҳол бошад.....	81
Дар ибтидои хилкати ҷисми Одам, алайҳиссалом, ки Ҷабрайил, алайҳиссаломро ишорат кард, ки бирав аз замин муште хок баргир ва ба ривояте дигар аз ҳар навоҳӣ мушт-мушт баргир.....	82
Ҷиристонан Микойилро, алайҳиссалом, ба қабзи ҳафнае хок аз замин, ҷиҳати таркиби тартиби ҷисми мубораки Абубашар-халифатулҳақ, масҷудулмалак ва муаллимуҳум Одам, алайҳиссалом.....	83
Қиссаи қавми Юнус, алайҳиссалом, баён ва бурҳони он аст, ки тазарруъ ва зорӣ дофеъи балои осмонист ва Ҳақ таъоло ғоъили мухтор аст, пас тазарруъ ва таъзим пеши ӯ муфид бошад ва фалосифа ғуянд, ғоъил ба таъ аст ва ба иллат, на мухтор, пас тазарруъ таъро нағардонад.....	84
Ҷиристонан Исрофилро, алайҳиссалом, ба хок, ки ҳафнае баргир аз хок баҳри таркиби ҷисми Одам алайҳиссалом.....	85
Ҷиристонан Азройил малакулазм ва-л-ҳазро, алайҳиссалом, ба баргирӣфтанӣ ҳафнае хок, то шавад ҷисми Одами ҷолок алайҳиссалом.....	86
Баёни он ки махлуқе, ки туро аз ӯ зулме расад, ба ҳақиқат ӯ ҳамчун олатест. Ориф он бувад, ки ба Ҳақ рӯҷӯ кунад на ба олат ва агар ба олат рӯҷӯ кунад, ба зоҳир, на аз ҳақ кунад, балки барои маслиҳате, ҷунонки Абоязид, қаддасаллоҳу сирраҳу, гуфт, ки ҷандин сол аст, ки ман бо махлуқ суҳан нагуфтаам ва аз махлуқ суҳан нашнадаам, валекин ҳалқ ҷунин пиндоранд, ки бо эшон суҳан меғуям ва аз эшон мешунавам, зеро эшон муҳотиби ақбарро намебинанд, ки эшон ҷун садоанд ўро нисбат ба ҳоли ман, илтифоти мустамеъи оқил ба садо набошад, ҷунонки масал аст маъруф «қола-л-ҷидору лилватади лима ташуққунӣ? Қола-л-ватаду анзур ало ман ядуққунӣ».....	88
Ҷавоб омадан, ки он ки назари ӯ бар асбоб ва маразу захм наёяд, бар кори ту Азройил! Ҳам наёяд, ки ту ҳам сабаби агарчи маҳфитарӣ аз он сабаҳо ва бувад, ки бар он ранҷур маҳфӣ набодӣ. «Ва ҳува ақрабу илайҳи минқум ва локин ло тубсируна».....	89
Дар баёни ваҳомати ҷарбу ширини дунё ва монёе шудани ӯ аз таъомуллоҳ, ҷунон ки фармуд: «Ал-ҷӯу таъомуллоҳ юҳйи биҳи абдона-с-сиддиқин, ай фи-л-ҷӯи таъомуллоҳ ва қавлуҳу абиту инда раббӣ юғъимунӣ ва яқинӣ ва қавлуҳу юрзақуна фариҳин».....	91
Ҷавоби он муғафал, ки гуфтааст, ҳуш будӣ ин ҳаҳон агар марғ набудӣ ва ҳуш будӣ мулки дунё агар заволаш набудӣ «ва ало ҳозиҳи-л-ватирати мина-л-фушорот».....	92
«Ҷимо юрчо мин раҳматуллоҳи таъоло муътиа-н-ниҳам қабла-стехқоқиҳо ва ҳуваллазӣ юназилу-л-ғайса мин баъди мо қанату ва рубба буъдин юрису қурбан ва рубба маъсиятин маймунатин ва рубба саъодатин таъти мин ҳайсу юрча-н-никаму лиюълама анналлоҳа юбаддилу саййиотиҳим ҳасанотин».....	92
Қиссаи Аёз ва ҳуҷра доштани ӯ ҷиҳати ҷорук ва пӯстин ва гумон омадан ҳоҷатошонашро, ки ўро дар он ҳуҷра дафина аст, ба сабаби маҳкамӣи дару гаронии қуфл.....	96
Баёни он ки он ҷӣ баён карда мешавад, сурати қисса аст ва он ки он сурате аст, ки дархурди ин суратгирон аст ва дархурди ойинаи тасвири эшон ва аз қудусияте, ки ҳақиқати ин қиссарост, нутқро аз ин танзил шарм меояд ва аз ҳиҷолат сару риш қалам гум мекунад ва «ал-оқилу яқфиҳи-л-ишора».....	98
Ҳикмати назар қардан дар ҷоруку пӯстин, ки «фа-лянзура-л-инсону минма ҳулика?».....	99

«Халақа-л-чонна мин моричин мин норин ва қавлуху таъоло фӣ ҳаққи Иблиси: кона мин ал-чинна фафа-сақа».....	99
Дар маънии ин, ки «арина-л-ашёъа камо ҳия» ва маънии ин, ки «пав кушифа-л-гитоъу мо аздадту якинан ва қавлуху».....	101
Баёни иттиҳоди ошиқ ва маъшук аз рӯи ҳақиқат, агарчи мутазодданд аз рӯи он ки ниёз зидди бениёз аст, чунон ки ойина бесурат асту сода аст ва бесуратӣ зидди сурат аст, валекин миёни эшон иттиҳодест дар ҳақиқат, ки шарҳи он дароз аст «ва-л-окилу якфиҳи-л-ишорату».....	103
Маъшуке аз ошиқ пурсид, ки худро дӯсттар дорӣ ё маро? Гуфт: «Ман аз худ мурдаам ва ба ту зиндаам, аз худ ва аз сифоти худ нест шудаам ва ба ту ҳаст шудаам, илми худро фаромӯш кардаам ва аз илми ту олим шудаам, қудрати худро аз ёд додаам ва аз қудрати ту қодир шудаам. Агар худро дӯст дорам, туро дӯст дошта бошам ва агар туро дӯст дорам, худро дӯст дошта бошам».....	104
«Уҳруҷ бисифоти ило халқи мин рока рони ва мин қасадака қасадани ва ало ҳозо».....	104
Омадани он амири наммом бо сарҳангон нимшаб ба гушодани он ҳучраи Аёз ва пӯстину чорук дидан овехта ва гумон бурдан, ки он макр асту рӯпӯш ва хонаро хуфра қардан ба ҳар гӯшае, ки гумон омад ва чоҳканон овардан ва деворҳоро сӯроҳ қардан ва чизе наёфтн ва хичилу навмед шудан, чунон ки бадгумонон ва ҳаёландешон дар кори анбиё ва авлиё, ки меғуфтанд, ки соҳиранд ва ҳештан сохтаанд ва тасаддур меҷуянд баъд аз тафаҳхус хичил шаванд ва суд надорад.....	105
Бозгаштани наммомон аз ҳучраи Аёз ба сӯи шох тӯбратихӣ ва хичил ҳамчун бадгумонон дар ҳақи анбиё алайҳимуссалом ба вақти зухури бароат ва покии эшон, ки «явма табиаззу вучухун ва насвадду вучухун ва қавлуху: ватара-л-лазина казабу алаллоҳи вучухухум мусваддатун».....	107
Ҳавола қардани подшоҳ қабул ва тавбаи наммомон ва ҳучрагушоён ва сазо додани эшон ба Аёз, ки яъне ин чиноят бар ирзи ӯ рафтааст.....	108
Фармудани шох Аёзро, ки ихтиёр кун аз афв ва муқофот, ки аз адлу лутф ҳар чӣ кунӣ, ин ҷо савоб аст ва дар ҳар яке маслиҳатхост, ки дар адл ҳазор лутф ҳаст дарҷ ва «лақум фи-л-қисоси ҳаётун», он қас, ки қароҳат медорад қисосро дар ин як ҳаёти қотил назар мекунад ва дар сад ҳазор ҳаёт, ки маъсум ва маҳкун хоҳанд шуд дар ҳисни бими сиёсат, наменигарад.....	108
Таъҷил фармудани подшоҳ Аёзро, ки зуд ин ҳукмро ба ҷайсал расон ва мунтазир мадор ва айёму байна-но мағӯ, ки «ал-интизору мавту-л-аҳмар» ва ҷавоб гуфтани Аёз шохро.....	110
Ҳикоят дар тақрири ин сухан, ки чандин гоҳ гуфтугӯро озмудем, муддате сабру хомӯширо биёзмоем.....	110
Дар баёни қасе, ки сухане гӯяд, ки ҳоли ӯ муносиби он сухан ва он даъво набошад, чунон ки «кафара ва лаъин саъалтахум ман халақа-с-самовоти ва-л-арз? Лаякулунна-ллоҳу». Хидмати бути сангин қардан ва ҷону зар фидои ӯ қардан чӣ муносиб бошад бо ҷоне, ки донад, ки ҳолики самовоту арзу ҳалоиқ Илоҳест, самиеъ, басире, ҳозире, мурокибе, ҷонини ӯ, ғайуре	111
Ҳикоят дар баёни тавбаи Насӯҳ, ки чунон ки шир аз пистон берун ояд, боз дар пистон наравад, он ки тавбаи насӯҳе қард, ҳаргиз аз он гуноҳ ёд накунад ба тариқи рағбат, балки ҳар дам нафраташ афзун бошад ва он нафрат далели он бувад, ки лаззати қабул ёфт, он шахвати аввал безаззат шуд, ин ба ҷойи он нишаст.....	114

В-он ки дилаш боз бад-он гуноҳ рағбат мекунад, аломати он аст, ки лаззати қабул наёфтааст ва лаззати қабул ба чойи он лаззати гуноҳ наништааст, «сануяссируху лилус»-ро нашудааст лаззати ва «нуяссируху лилус»-ро бокист бар вай.....	114
Дар баёни он ки дуёби орифи восил ва дархости ӯ аз Ҳақ ҳамчу дархости Ҳақ аст аз хештан, ки «кунту лаху самъан ва басаран ва лисонан ва ядан ва кавлуху: ва мо рамайта из рамайта ва локин аллоҳа рамо» ва оёту ахбору осор дар ин бисёр аст ва шарҳи сабаб сохтани Ҳақ то мучримро гӯш гирифта ва ба тавбаи Насӯҳ овард.....	115
Навбати чустан расидан ба Насӯҳ ва овоз омадан, ки ҳамаро чустем, Насӯҳро бичӯед ва беҳуш шудани Насӯҳ аз он ҳайбат ва гушода шудани қор баъд аз ниҳояти бастагӣ «камо кона якулу расулуллоҳ, саллаллоҳу алайҳи ва саллам, изо асобаху маразун ав ҳаммун: ашатаддӣ азманаху танфариҷӣ».....	116
Ёфта шудани гавҳар ва ҳалолӣ хостани ҳочибагон ва канизакони шохзода аз Насӯҳ.....	117
Бозхондани шаҳзода Насӯҳро аз баҳри даллоқӣ, баъд аз истехкоми тавба ва қабули тавба ва баҳона қардани ӯ ва дафъ гуфтан.....	118
Ҳикоят дар баёни он ки касе тавба кунад ва пушаймон шавад ва боз он пушаймонихоро фаромӯш кунад ва озмударо боз озмояд, дар хисорати абад афтад, чун тавбаи ӯро саботеву қуввате ва ҳаловатеву қабуле мадад нарасад, чун дарахти бебех ҳар рӯз зардтар ва хушқтар «наъузубиллоҳ»..	119
Ташбеҳ қардани қутб, ки орифи восил аст дар иҷро додани ҳалқ аз қути мағфират ва раҳмат бар маротибе, ки Ҳаққаш илҳом диҳад ва тамсил ба шер, ки дад иҷрохор ва боқихори вайанд, бар маротиби қурби эшон ба шер, на қурби маконӣ, балки қурби сифатӣ ва тафосили ин бисёр аст «валлоҳу-л-ҳодӣ».....	120
Ҳикояти дидани ҳари ҳезумфурӯш бонавоии асбони тозиро бар охури хосс ва таманно бурдан он давлатро, дар мавъизаи он, ки таманно набояд бурдан илло мағфират ва иноят ва ҳидоят, ки агар дар сад лавн ранҷӣ, чун лаззати мағфират бувад, ҳама ширин шавад. Бокии ҳар давлате, ки онро ноозмуда таманно мебарӣ, бо он ранҷе қарин аст, ки онро намебинӣ, чунонки аз ҳар доме дона пайдо буваду фах пинҳон. Ту дар ин як дом мондаӣ, таманно мебарӣ, ки кошкӣ бо он донаҳо рафтаме. Пиндорӣ ки он донаҳо бедом аст?.....	121
Нописандидани рӯбоҳ гуфтани харро, ки ман розиам ба қисмат.....	122
Ҷавоб гуфтани ҳар рӯбоҳро.....	122
Ҷавоб гуфтани рӯбаҳ харро.....	123
Ҷавоб гуфтани ҳар рӯбоҳро.....	123
Дар тақрири маънии таваккул, ҳикояти он зоҳид, ки таваккулро имтиҳон мекард аз миёни асбоб ва аз шаҳр берун омад ва аз қаворезу раҳгузари ҳалқ дур шуд ва ба буни кӯҳе, маҳчуре, мағкуде, дар ғояти гуруснагӣ сар бар сари санге ниҳоду хуфт ва бо худ гуфт: «Таваккул қардам бар сабабсозӣ ва раззокии ту ва аз асбоб мунқатеъ шудам, то бибинам сабабӣяи таваккуло».....	123
Ҷавоб додани рӯбаҳ харро ва таҳриз қардани ӯ харро бар касб.....	124
Ҷавоб гуфтани ҳар рӯбоҳро, ки таваккул беҳтарини касбҳост, ки ҳар касе муҳтоҷ аст ба таваккул, ки эй Худо, ин қори маро рост ор ва дуё мутазааммини таваккул аст ва таваккул касбест, ки ба ҳеҷ касбе дигар муҳтоҷ нест.....	124
Масал овардани уштур дар баёни он, ки дар муҳбири давлате фарру асари он чун набинӣ, чойи муттаҳам доштан бошад, ки ӯ муқаллид аст дар он.....	125

Фарқ миёни даъвати шайхи комили восил ва миёни сухани ноқисони фозили фазли таҳсилии барбаства.....	127
Ҳикояти он муҳаннас ва пурсидани лутӣ аз ӯ ду ҳолати лавота, ки ин ханҷар аз баҳри чист? Гуфт: «Аз барои он ки ҳар кӣ бо ман бад андешад ишқамаш бишикофам». Лутӣ бар сари ӯ омадшуд мекард ва мегуфт: «Алҳамдулиллоҳ, ки ман бад намеандешам бо ту».....	128
Ғолиб шудани ҳилаи рӯбоҳ бар истеъсом ва тааффуфи ҳар ва кашидани рӯбаҳ ҳарро ба сӯйи шери беша.....	129
Ҳикояти он шахс, ки аз тарс ҳештанро дар ҳонае андохт, руҳҳо зард чун заъфарон, лабҳо кабуд чун Нил, даст ларзон чун барги дарахт. Худованди ҳона пурсид, ки ҳайр аст, чӣ воқеа аст? Гуфт: «Берун ҳар мегиранд ба суҳра». Гуфт: «Муборақ ҳар мегиранд, ту ҳар нестӣ, чӣ метарсӣ?» Гуфт: «Ҳар ба ҷид мегиранд. Тамйиз бархостааст имрӯз, тарсам, ки маро ҳар гиранд».....	130
Бурдани рӯбаҳ ҳарро пеши шер ва ҷастани ҳар аз шер ва итоб кардани рӯбоҳ пеши шер, ки ханӯз ҳар дур буд, таъҷил кардӣ ва узр гуфтани шер ва лоба кардани рӯбаҳро шер, ки бирав бори дигараш бифиреб.....	131
Дар баёни он ки нақзи аҳду тавба мӯчиби бало бувад, балки мӯчиби масх аст, чунонки дар ҳаққи Асҳоби Сабот ва дар ҳаққи асҳоби моидан Исо: «ва ҷаъала минҳуму-л-кирадата ва-л-ханозир» ва андар ин уммат масхи дил бошад ва ба қиёмат танро сурати дил диҳанд, «наъзубиллоҳ».....	132
Дувум бор омадани рӯбаҳ бари он ҳари гурехта, то боз бифиребадаш.....	133
Ҷавоб гуфтани ҳар рӯбоҳро.....	134
Ҷавоб гуфтани рӯбаҳ ҳарро.....	135
Ҳикояти шайх Муҳаммад Сарразии Ғазнавӣ, қадда-саллоҳу сирраҳу.....	136
Омадани шайх баъд аз чандин сол аз биёбон ба шаҳри Ғазнин ва занбил гардонидан ба ишорати ғайбӣ ва тафриқа кардани он чӣ ҷамъ ояд бар фуқаро:.....	137
Чунонки равзани ҳона боз бошад, офтобу моҳтоб ва борону нома ва ғайра мункатеъ набошад.....	137
Дар маънии «лаврока ламо ҳалақту-л-афлок».....	139
Рафтани ин шайх дар ҳонаи амире баҳри гидя, дар як рӯз ҷаҳор бор бо занбил ба ишорати ғайб ва итоб кардани амир ўро бад-он вақоҳат ва узр гуфтани ӯ амирро.....	140
Гирён шудани амир аз насихати шайх ва акси сидқӣ ӯ ва исор кардани махзан баъд аз он густохӣ ва истеъсоми шайх ва қабул нокардан ва гуфтан, ки ман бе ишорат наёрам тасарруфе кардан.....	141
Ишорат омадан аз ғайб ба шайх, ки ин ду сол ба фармон, бистадиву бидодӣ, баъд аз ин бидеҳу маситон, даст зери ҳасир мекун, ки онро чун анбони Бӯҳурайра кардем дар ҳаққи ту, ҳар чӣ хоҳӣ биёбӣ, то яқин шавад оламиёнро, ки варои ин оламест, ки ҳок ба каф гириӣ зар шавад, мурда дар ӯ ояд, зинда шавад, наҳси акбар дар вай ояд, саъди акбар шавад, қуфр дар ӯ ояд, имон гардад, заҳр дар ӯ ояд, тарёқ шавад. На дохили ин олам аст ва на хориҷи ин олам, на тахту на фавк, на муттасил, на мунфасил, бе ҷуну бе чигуна ҳар дам аз ӯ ҳазорон асар ва намуна зоҳир мешавад, чунонки санъати даст бо сурати даст ва ғамзаи ҷашм бо сурати ҷашм ва фасоҳати забон бо сурати забон на дохил аст ва на хориҷи ӯ, на муттасил ва на мунфасил,.....	142
Донистани шайх замири соилро бе гуфтан ва донистани қадри воми вомдорон бе гуфтан, ки нишони он бошад, ки «ухруҷ бисифоти ило ҳалқӣ».....	143

Сабаби дониستاني замирҳои халқ.....	143
Ғолиб шудани макри рӯбаҳ бар истеъсоми хар.....	144
Дар баёни фазилати эҳтимо ва ҷӯ.....	144
Ҳикояти муриде, ки шайх аз ҳирсу замири ӯ воқиф шуд, ӯро насихат кард ба забон ва дар зимни насихат қуввати таваккул бахшидаш ба амр.....	145
Ҳикояти он гов, ки танҳо дар қазираест бузург, Ҳақ таъоло он қазираи бузургро пур кунад аз наботу раёҳин, ки алафи гов бошад, то ба шаб он гов ҳамаро бихӯрад ва фарбеҳ шавад чун кӯҳпорае, чун шаб шавад, хобаш набарад аз гуссаву хавф, ки ҳамаи саҳро ро чаридам, фардо чӣ хӯрам? То аз ин гусса лоғар шавад ҳамчун хилол, рӯз бархезад ҳамаи саҳро ро сабзтар ва анбӯхтар бинад аз дӣ, боз бихӯрад ва фарбеҳ шавад, боз шабаш ҳамон ғам бигирад. Солхост, ки ӯ ҳамчунин мебинад ва эътимод намекунад.....	146
Сайд қардани шер он харро ва ташна шудани шер аз кӯшиш. Рафт ба чашма, то об хӯрад, то боз омадани шер чигарбанду дил ва гурдари рӯбоҳ хӯрда буд, ки латифтар аст. Шер талаб кард, дилу чигар наёфт. Аз рӯбаҳ пурсид, ки ку дилу чигар? Рӯбаҳ гуфт: «Агар ӯро дилу чигар будӣ, ончунон сиёсате дида буд он рӯз ва ба ҳазор хила ҷон бурда, кай бари ту бозомадӣ?» «Лав кунно насмаъу ав наъкилу, кунно фӣ асҳоби-с-саъир».....	147
Ҳикояти он роҳиб, ки рӯз бо ҷароғ мегашт дар миёни бозор, аз сирри ҳолате, ки ӯро буд.....	148
Даъват қардани мусулмон муғро.....	149
Масали шайтон бар дари раҳмон.....	150
Ҷавоб додани муъмини суннӣ кофири ҷабриро ва дар исботи ихтиёри банди далел гуфтан. Суннат роҳе бошад қўфтаи ақдоми анбиё, алайҳимуссалом. Бар ямини он роҳ биёбони ҷабр, ки худро ихтиёр набинад ва амру наҳӣро мункир шавад ва таъвил кунад ва аз мункир шудани амру наҳӣ лозим ояд инкори бихишт, ки бихишт ҷазои мутоъони амр аст ва дӯзах ҷазои мухалифони амр ва дигар нағъям ба чӣ анҷомад, ки «ал-оқилу якфих ал-ишорат» ва бар ясори он роҳи биёбони кадр аст, ки қудрати холиқро мағлуби қудрати халқ донад ва аз он фасодхо зояд, ки он муғи ҷабрӣ бармешумурд.....	151
Дарки вичдоне чун ихтиёру изтирор ва ҳашму истибору сериву ноҳор ба ҷойи ҳисс аст, ки зард аз сурх бидонад ва фарқ кунад ва хурд аз бузург ва талх аз ширин ва мушк аз саргин ва дурушт аз нарма ба ҳисси масс ва гарм аз сард ва сӯзон аз ширгарм ва тар аз хушк ва массаи девор аз массаи дарахт. Пас мункири вичдонӣ мункири ҳисс бошад ва зиёда, ки вичдонӣ аз ҳисс зоҳиртар аст, зеро ҳиссро тавон бастан ва манъ қардан аз эҳсос ва бастани роҳ ва мадҳал вичдониро мумкин нест «ва-л-оқилу якфиху-л-ишорат».....	154
Ҳикоят ҳам дар баёни тақрири иқтиёри халқ ва баёни он, ки тақдир ва қазо салбқунандаи ихтиёр нест.....	156
Ҳикоят ҳам дар ҷавоби ҷабрӣ ва исботи ихтиёр ва сиҳхати амру наҳӣ ва баёни он ки узри ҷабрӣ дар ҳеҷ миллате ва дар ҳеҷ дине мақбул нест ва мӯҷиби ҳалос нест аз сазои он қор, ки қардааст, ҷунонки ҳалос наёфт Иблиси ҷабрӣ бад-он ки гуфт: «Бимо ағвай-танӣ ва-л-қалилу ядуллу ала-л-қасири».....	157
Маънии «мошалоҳу қона», яъне хост хости ўст, ризои ӯ ҷӯед, аз ҳашми дигарон ва ради дигарон дилтанг мабошед. Ин «қона» ағарчи лафзи мозӣ аст, лекин дар феъли Худо мозӣ ва мустақбал набошад, ки «лайса индаллоҳи сабоҳун ва ло масоъун».....	158

Ва ҳамчунин «кад чаффа-л-қаламу», яъне «чаффа-л-қаламу ва катаба ло ястава-т-тоъату ва-л-маъсияту ло ястава-л-амонату ва-с-сарикату, чаффа-л-қаламу ан ло ястава-ш-шукуру ва-л-куфрону чаффа-л-қаламу инналлоҳа ло юзиъу ачра-л-мухсинин».....	159
Ҳикояти он дарвеш, ки дар Ҳарӣ гуломони оростаи амиди Хуросонро дид ва бар асбони тозӣ ва қабоҳои зарбафт ва кулоҳҳои мугаррак ва ғайри он, пурсид, ки инҳо кадом амиронанд ва чӣ шоҳонанд? Гуфтанд ӯро, ки инҳо амирон нестанд, инҳо гуломони амиди Хуросонанд. Рӯй ба осмон кард, ки, эй Худо гулом парвардан аз амид биёмӯз. Он чо муставфиро амид гӯянд.....	161
Боз ҷавоб гуфтани он кофири ҷабрий он сунниро, ки ба исломаш даъват мекард ва ба тарки эътиқоди ҷабраш даъват мекард ва дароз шудани мунозира аз тарафайн, ки моддаи ишқол ва ҷавобро набуррад, илло ишқи ҳақиқӣ, ки ӯро парвои он намонд, «ва золика фазлуллоҳи юътиҳи ман яшо».....	163
Пурсидани подшоҳ қосиди Аёзро, ки чандин ғаму шодӣ бо чорукӯ пӯстин, ки ҷамод аст мегӯӣ, то Аёз-ро дар суҳан овард.....	165
Гуфтани ҳешовандон Мачнунро, ки ҳусни Лайлӣ ба андозааст, чандон нест. Аз ӯ нағзтар дар шаҳри мо бисёр аст, яке ва ду ва даҳ бар ту арза кунем, ихтиёр кун, моро ва худро вораҳон. Ва ҷавоб гуфтани Мачнун эшонро.....	167
Ҳикояти Ҷӯҳӣ, ки чодар пӯшиду дар ваъз миёни занон нишаст ва ҳаракате кард, зане ӯро бишинохт, ки мард аст, наърае зад.....	168
Фармудани шох ба Аёз бори дигар, ки шарҳи чорук ва пӯстин ошкоро бигӯ, то хочатошонат аз он ишорат панд гиранд, ки «ад-дину-н-насиҳату».....	170
Ҳикояти кофире, ки гуфтандаш дар аҳди Абоязид, ки мусулмон шав ва ҷавоб гуфтани ӯ эшонро.....	170
Ҳикояти он муаззини зиштовоз, ки дар кофиристон бонги намоз дод ва марди кофире ӯро ҳадя дод.....	170
Ҳикояти он зан, ки гуфт шавҳарро, ки гӯштро гурба хӯрд. Шавҳар гурбаро ба тарозу баркашид. Гурба ним ман баромад, гуфт, эй зан: «Гӯшт ним ман будо азфун. Агар ин гӯшт аст, гурба ку? Ва агар ин гурба аст, гӯшт ку?».....	172
Ҳикояти он амир, ки гуломо гуфт, ки май биёр. Фулом рафт ва сабӯи май овард, дар роҳ зоҳиде буд, амри маъруф кард, зад санге ва сабӯро бишикаст. Амир бишунид ва қасди гӯшмоли зоҳид кард ва ин қасд дар аҳди дини Исо буд алайҳиссалом, ки ханӯз май ҳаром нашуда буд, валекин зоҳид тақаззузе мекард ва аз танаъум манъ мекард.....	174
Ҳикояти Зиёи далқ, ки саҳт дароз буд ва бародараш шайхӣ ислом тоҷи Балх бағоят кӯтоҳболо буд ва ин шайхӣ ислом аз бародараш Зиё нанг доштӣ. Зиё даромад ба дарси ӯ ва ҳамаи судури Балх ҳозир ба дарси ӯ. Зиё хидмате кард ва бигузашт. Шайхӣ ислом ӯро ним қиёме кард сар-сарӣ. Гуфт, оре саҳт дарозӣ, поре дардузд.....	175
Рафтани амир ҳашмолуд барои гӯшмоли зоҳид.....	176
Ҳикояти мот кардани далқак Сайидшоҳи Тирмизро.....	177
Андохтани Мустафо, алайҳиссалом, худро аз кӯҳи Ҳиро аз ваҳшати дев намудани Ҷабрайил алайҳиссалом худро ба вай ва пайдо шудани Ҷабрайил ба вай, ки маяндоз худро, ки тӯро давлатҳо дар пеш аст.....	178
Ҷавоб гуфтани амир мар он шафёонро ва ҳамсоягони зоҳидро, ки густоҳӣ чаро кард? Ва сабӯи моро чаро шикаст? Ман дар ин боб шафоат қабул нахоҳам кард, ки савганд хӯрдаам, ки сазои ӯро бидихам...179	179
Дувум бор дасту пойи амирро бӯсидан ва лоба кардани шафёон ва ҳамсоягони зоҳид.....	180

Боз ҷавоб гуфтани он амир эшонро.....	181
Тафсири ин оят, ки «ва инна-д-дора-л-охирата лаҳийа-л-ҳайвону лав кону яъламуна», ки дару девор ва арсаи он олам ва обу кӯза ва меваву дарахт ҳама зиндаанд ва суҳангӯйу суҳаншунав ва ҷихати он фармуд Мустафо алайҳиссалом, ки «ҷифаро барои мурдагиш ҷифа гӯянд, на барои бӯйи зишт ва фараҳчӣ».....	181
Дигарбор истидҳои шоҳ аз Аёз, ки таъвили кори худ бигӯ ва мушқили мункиронро ва тоъинонро ҳал кун, ки эшонро дар он илтибос раҳо кардан мурувват нест.....	183
Тамсили одамай ба меҳмонхона ва андешаҳои мухталиф ба меҳмони мухталиф, ориф дар ризо бад-он андешаҳои ғаму шодӣ чун шахси меҳмондӯсти ғарибнавози Ҳалилвор, ки дари Ҳалил ба икромӣ зайф пайваста боз буд бар кофиру муъмин ва амину ҳоин ва бо ҳамаи меҳмонон рӯй тоза дошӣ.....	184
Ҳикояти он меҳмон, ки зани ҳудованди хона гуфт, ки «борон фурӯ гирифт ва меҳмон дар гардани мо монд».....	184
Тамсили фикри ҳаррӯзина, ки андар дил ояд, ба меҳмони нав, ки аз аввали рӯз дар хона фуруд ояд ва таҳаккуму бадхӯйӣ кунад ба ҳудованди хона ва фазилати меҳмоннавозиву нозии меҳмон кашидан.....	185
Навохтани султон Аёзро.....	187
Васийят кардани падар духтарро, ки ҳудро ниғаҳ дор, то ҳомила нашавӣ аз шавҳарат.....	187
Васфи заъифдили ва сустии сӯфии сояпарварди мучоҳида нокарда, дарду доғи ишқ ночашида, ба сачдаву дастбӯси ом ва ба ҳурмат назар кардан ва ба ангушт намудани эшон, ки имрӯз дар замона сӯфӣ ўст, ғарра шуда ва ба ваҳм бемор шуда ҳамчун он муаллим, ки кӯдакон гуфтанд, ки ранҷурӣ ва бо ин ваҳм, ки ман мучоҳидам, маро дар ин раҳ паҳлавон медонанд, бо ғозӣён ба ғазо рафта, ки ба зохир низ ҳунар бинмоям, дар ҷиходи акбар мустасноам, ҷиходи асгар худ пеши ман ҷӣ маҳал дорад? Ҳаёли шер дида ва далериҳо карда ва масти ин далерӣ шуда ва рӯй ба беша ниҳода ба қасди шер ва шер ба забони ҳол гуфта: «калло савфа таъламуна сумма калло савфа таъламун».....	188
Насиҳати муборизон ўро, ки бо ин дилу заҳра, ки аз калопеса шудани ҷашми кофири асире дастбаста беҳуш шавӣ ва дашна аз даст бияфтад, зинҳор мулозими матбахи хонақоҳ бош ва сӯйи пайкор марав то расво нашавӣ.....	190
Ҳикояти Аббозӣ, раҳимаҳуллоҳу, ки ҳафтод ғазв карда буд сина бараҳна, бар умеди шахид шудан. Чун аз он навмед шуд, аз ҷиходи асгар рӯ ба ҷиходи акбар овард ва хилват гузид. Ногаҳон бонги ғозӣён шунид, нафс аз андаруни занҷир медаронид сӯйи ғазо ва муттаҳам доштани ў нафси ҳудро дар ин рағбат.....	190
Ҳикояти он мучоҳид, ки аз ҳамёни сим ҳар рӯз як дирам дар хандақ андохтӣ ба тафориқ аз баҳри ситезаи ҳирс ва орзуи нафс ва васвасаи нафс, ки чун меандозӣ ба хандақ, боре ба як бор бияндоз, то ҳалос ёбам, ки «ал-йаъсу иҳди-р-роҳатайн». Ў гуфт, ки ин роҳат низ надихам.....	192
Сифат кардани марди ғаммоз ва намудани сурати канизак мусаввар дар қоғаз ва ошиқ шудани халифаи Миср бар он сурат ва фиристодани халифа амиреро бо сипоҳи гарон ба дари Мавсил ва қатлу вайронии бисёр кардан баҳри ин ғараз.....	192
Исор кардани соҳиби Мавсил он канизакро ба халифа, то хунрезии мусулмонон бештар нашавад.....	194

Пушаймон шудани он сарлашкар аз он хиёнат, ки қард ва савганд додани ӯ он қанизакро, ки ба халифа бознагӯяд аз он чӣ рафт.....	196
Ҳуччати мункирони охират ва баёни заъфи он ҳуччат, зеро ҳуччати эшон бад-ин боз мегардад, ки ғайри ин намебинем.....	197
Омадани халифа назди он хубрӯй барои ҷимоъ.....	198
Ханда гирифтагон он қанизакро аз заъфи шахвати халифа ва қуввати шахвати он амир ва фаҳм қардани халифа аз хандаи қанизак.....	198
Ҷош қардани он қанизак он розро бо халифа аз бими захми шамшер ва илзоми халифа, ки рост гӯ сабаби ин хандаро вағарна, бикушамат..	199
Азм қардани шох, чун воқиф шуд бар он хиёнат, ки бипӯшонад ва афв қунад ва ўро ба ӯ диҳад ва донист, ки он фитна ҷазои ӯ буд ва қасди ӯ буд ва зулми ӯ бар соҳиби Мавсил, ки «ва ман асоъа фаъалайҳо ва инна раббака лаби-л-мирсад» ва тарсидан, ки агар интиқом кашад, он интиқом ҳам бар сари ӯ ояд, чунон-ки ин зулму тамаъ бар сараш омад.....	201
Баёни он, ки «наҳну қасамно», ки якеро шахват ва қуввати харон диҳад ва якеро қиёсат ва қуввати анбиё ва фариштагон бахшад.....	202
Додани шох гавҳарро миёни девон ва мачмаъ ба дасти вазир, ки ин чанд арзад? Ва муволиға қардани вазир дар қимати ӯ, ки акнун инро бишикан ва гуфтани вазир, ки инро чун бишиканам? Ило охиру-л-қисса.....	203
Расидани гавҳар аз даст ба дасти охири давр ба Аёз ва қиёсати Аёз ва муқаллид ношудан эшонро ва мағрур ношудани ӯ ба голу мол додани шоҳ ва ҷомағиҳо афзун қардан ва мадҳи ақл қардан, ки нашоёд муқаллидро мусулмон доштан, мусулмон бошад, аммо нодир бошад, ки муқаллид сабот қунад бар он эътиқод ва муқаллид аз имтиҳонҳо ба саломат берун ояд, ки саботи биноён надорад, «илло ман асамаҳуллоҳу», зеро Ҳақ яке аст ва онро зидд бисёр ғалатафган ва мушобеҳи Ҳақ. Муқаллид чун он зидро нашиносад, аз он рӯ Ҳақро нашинохта бошад. Аммо Ҳақ бо он ношинохти ӯ, чу ўро ба иноят нигоҳ дорад, он нашинохт ўро зиён надорад.....	204
Ташнеъ задани умаро бар Аёз, ки чаро шикасташ? Ва ҷавоб додани Аёз эшонро.....	205
Қасди шох ба қуштани умаро ва шафоат қардани Аёз пеши тахти султон, ки «ал-ъафву авло».....	206
Тафсири гуфтани сохирони Фиръавнро дар вақти қиёсат, ки «ло зайра инно ило раббано мунқалибун».....	207
Мучрим дониستاني Аёз худро дар ин шафоатгарӣ ва узри ин ҷурм хоستان ва дар он узргӯйӣ худро мучрим донистан ва ин шикастагӣ аз шинохту азамати шох хезад, ки «ано аъламукум биллоҳ ва ахшайкум лиллоҳи ва қолаллоҳу таъоло: иннамо яхшаллоҳа мин ибодиҳи-л-уламо».....	208

Дафтари шашум

Муқаддимаи дафтари шашум.....	214

Суоли соил аз мурғе, ки бар сари рабази шахре нишаста бошад, сари ӯ фозилтар асту азизтар ва шарифтару муқаррамтар, ё думи ӯ? Ва ҷавоб додани воиз соилро ба қадри фаҳми ӯ.....	219
Нақӯҳидан номусҳои пӯсидаро, ки монегӣ завқи имон ва далели заъфи сидқанд ва роҳзани сад ҳазор аблаҳ, чунон ки роҳзани он муҳаннас шуда буданд гӯсфандон ва намеёрист гузаштан ва пурсидани муҳаннас аз ҷупон, ки ин гӯсфандони ту маро аҷаб газанд? Гуфт: «Агар мардӣ ва дар ту рағи мардӣ ҳаст, ҳама фидои туанд ва агар муҳаннаси, ҳар яке туро аҷдарҳост. Муҳаннасе дигар ҳаст, ки чун гӯсфандонро бинад, дарҳол аз роҳ бозгардад, наёрад пурсидан, тарсад, ки агар бипурсам, гӯсфандон дар ман афтанд ва маро бигазанд».....	222

Муноҷот ва паноҳ чустан ба Ҳақ аз фитнаи ихтиёр ва аз фитнаи асбоби ихтиёр, ки самовоту арзин аз ихтиёр ва аз асбоби ихтиёр шукӯҳиданд ва тарсиданд ва хилкати одамі муваллаъ афтод бар талаби ихтиёр ва асбоби ихтиёри ҳеш, чунонки бемор бошад, худро ихтиёр кам бинад, сиххат хоҳад, ки сабаби ихтиёр аст, то ихтиёраш бияфзояд ва мансаб хоҳад, то ихтиёраш бияфзояд ва маҳбати қаҳри Ҳақ дар умами мозия фарти ихтиёр ва асбоби ихтиёр будааст, ҳаргиз Фиръавни бенаво кас надидааст.....	223
Ҳикояти гуломи ҳинду, ки ба худовандзодаи худ пинҳон ҳаво оварда буд, чун духтарро бо меҳтарзодае ақд карданд, гулом хабар ёфт, ранҷур шуд ва мегудохт ва ҳеҷ табиб иллати ўро дарнамеёфт ва ўро заҳраи гуфтан на.....	225
Сабр фармудани хоҷа модари духтарро, ки гуломро заҳр макун, ман ўро бе заҳр аз ин тамаъ боздорам, ки на сих сўзад, на кабоб хом монад.....	227
Дар баёни он ки ин гурур танҳо он ҳиндуно набуд, балки ҳар одамие ба чунин гурур мубталост дар ҳар марҳалае, «илло ман асамаллоҳу».....	228
Дар умуми таъвили ин оят, ки «кулламо авқаду норан ли-л-ҳарб».....	230
Қиссае ҳам дар тақрири ин.....	230
Вонамудани подшоҳ ба умаро ва мутаассибон дар роҳ Аёз, сабаби фазилату мартабат ва қурбату чомагии ў, бар эшон бар вачҳе, ки эшонро ҳуччат ва эътироз намонд.....	231
Мудофиаи умаро он ҳуччатро ба шубҳаи ҷабриёна ва ҷавоб додани шоҳ эшонро.....	232
Ҳикояти он сайёде, ки ҳештан дар гиёҳ печида буд ва дастаи гулу лоларо кулаҳвор ба сар фуру кашида, то мургон ўро гиёҳ пиндоранд ва он мурғи зирак бӯй бурд андаке, ки ин одамист, ки бар ин шакл гиёҳ надидам, аммо ҳам тамом бӯй набурд, ба афсуни ў мағрур шуд зеро дар идроки аввал қотейи надошт, дар идроки макри дуввум қотейи дошт ва «хува-ал-ҳирсу ва-т-тамаъу ло сийямо фарти-л-ҳочати ва-л-фақри». Қола-н-набӣ салаллоҳу алайҳи ва саллам: «кода-л-фақру ан якуна куфран».....	234
Ҳикояти он шахс, ки дуздон кучи ўро бидуздиданд ва бар он қаноат накарданд, ба ҳила чомаҳошро ҳам дуздиданд.....	235
Мунозираи мург бо сайёд дар тарахҳуб ва дар маънии тарахҳубӣ, ки Мустафо, алайҳиссалом, наҳй кард аз он уммати худро, ки «ло раҳбонийята фи-л-исломи».....	236
Ҳикояти он посбон ки хомӯш кард, то дуздон рахти тоҷирон бурданд ба кулӣ, баъд аз он ҳайҳою посбонӣ мекард.....	239
Ҳавола кардани мурғи гирифторе худро дар дом ба феъл ва макру зарки зоҳид ва ҷавоби зоҳид мурғро.....	239
Ҳикояти он ошӣ, ки шаб биёмад бар умеди ваъдаи маъшук ба он високе, ки ишорат карда буд ва баъзе аз шаб мунтазир монд ва хобаш бирабуд. Маъшук омад баҳри инҷози ваъда, ўро хуфта ёфт, чайбаш пурҷавз кард ва ўро хуфта гузошту бозгашт.....	241
Истидъои амири турки маҳмур мутрибро ба вақти сабӯх ва тафсири ин ҳадис, ки «инна лиллоҳи шаробан аъаддаҳу ли-авлиёҳи, изо шарибу, сакиру ва изо сакиру, тобу, ило охири-л-ҳадиси».....	243
Даромадани Зарир дар хонаи Мустафо, алайҳиссалом ва гурехтани Ойиша, разияллоҳу анҳо, аз пеши Зарир ва гуфтани расул, алайҳиссалом, ки чӣ мегурезӣ? Ў туро намебинад ва ҷавоб додани Ойиша, разияллоҳу анҳо, расулро, саллаллоҳу алайҳи ва саллам.....	245

Имтиҳон кардани Мустафо, алайҳиссалом, Ойишаро, разияллоҳу анҳо, ки чӣ пинҳон мешавӣ? Пинҳон машав, ки аъмо туро намебинад, то падида ояд, ки Ойиша разияллоҳу анҳо аз замири Мустафо, алайҳиссалом, воқиф хаст ё худ муқаллиди гуфти зоҳир аст?.....	246
Ҳикояти он мутриб, ки дар баъзи амираи турк ин ғазал оғоз кард: Гулӣ ё савсанӣ ё сарв ё моҳӣ, намедонам.....	247
Ва бонг барзадани турк, ки он бигӯ, ки медонӣ ва ҷавоби мутриб амирро.....	247
Тафсиру қавлуҳу алайҳиссалом: «муту қабла ан тамуту».....	248
Ташбеҳи муғаффиле, ки умр зоеъ кунад ва вақти марг дар он танготанг тавба ва истиғфор қардан гирад, ба таъзият доштани шиъаи аҳли Ҳалаб ҳар сола дар айёми Ошуро ба дарвозаи Антокия ва расидани ғариб шоир аз сафар ва пурсидан, ки ин ғирев чӣ таъзия аст?.....	250
Нукта гуфтани шоир ҷиҳати таъни шиъаи Ҳалаб.....	251
Тамсили марди ҳариси нобинанда разокии Ҳақро ва ҳазину раҳмати ўро ба мӯре, ки дар хирмангоҳи бузург бо донаи гандум меқӯшад ва мечӯшад ва меларзад ва ба таъчил мекашад, вусъати он хирманро намебинад.....	252
Достони он шахс, ки бар дари сарое нимшаб саҳурӣ мезад, ҳамсоя ўро гуфт, ки охир нимшаб аст, саҳар нест ва дигар он ки дар ин сарой касе нест, баҳри кӣ мезанӣ? Ва ҷавоб гуфтани мутриб ўро.....	253
Қиссаи «аҳад-аҳад» гуфтани Билол дар Ҳирри Ҳичоз аз муҳаббати Мустафо, алайҳиссалом, дар он чоштгоҳҳо, ки хоҷаш аз таассуби ҷухудӣ ба шоҳи хораш мезад пеши офтоби Ҳичоз ва аз захм хун аз тани Билол бармечӯшид, аз ў «аҳад-аҳад» мечаст бекасди ў, ҷунонки аз дардмандони дигар нола ҷаҳад бе қасд, зеро аз дарди ишқ мумтало буд, эҳтимоми дафъи дарди хорро мадҳал набуд, ҳамчун саҳараи Фиръавн ва Ҷирҷис ва «ғайруҳум ло юъйид ва ло юҳсо».....	255
Боз гардонидани Сиддиқ, разияллоҳу анҳу, воқеъаи Билолро, разияллоҳу анҳу ва зулми ҷухудонро бар вай ва «аҳад-аҳад» гуфтани ў ва афзун шудани кинаи ҷухудон ва қисса кардани он қазия пеши Мустафо, алайҳиссалом ва машварат дар харидани ў.....	258
Васийят кардани Мустафо, алайҳиссалом, Сиддиқро, разияллоҳу анҳу, ки ҷун Билолро муштағӣ мешавӣ, ҳаройина эшон аз ситез бархоҳанд дар баҳо фузуд, маро дар ин фазилат шарикӣ худ кун, вакили ман бошу нимбаҳо аз ман биситон.....	260
Хандидани ҷухуд ва пиндоштан, ки Сиддиқ мағбун аст дар ин ақд.....	262
Муъотабаи Мустафо, алайҳиссалом, бо Сиддиқ, разияллоҳу анҳу, ки туро васийят қардам, ки ба ширкати ман бихар, чаро баҳри худ танҳо харидӣ? Ва узри ў.....	264
Қиссаи Ҳилол, ки бандаи муҳлис буд Ҳудойро, соҳиббасират, бетаклид, пинҳоншуда дар бандагии махлуқон ҷиҳати маслиҳат, на аз аҷз, ҷунонки Лукмон ва Юсуф аз рӯйи зоҳир ва ғайри эшон. Бандаи сойис буд амиреро ва он амир мусулмон буд, аммо кӯр.....	266
Ҳикоят дар тақрири ҳамин суҳан.....	266
Масал.....	267
Ранҷур шудани ин Ҳилол ва беҳабарии хоҷаи ў аз ранҷурии ў, аз таҳқиру ношинохт ва воқиф шудани дили Мустафо, алайҳиссалом, аз ранҷурии ва ҳоли ў ва ифтиқоди иёдати расул, алайҳиссалом, ин Ҳилолро.....	268
Даромадани Мустафо, алайҳиссалом, аз баҳри иёдати Ҳилол дар сугургоҳи он амир ва навохтани Мустафо Ҳилолро, разияллоҳу анҳу.....	269
Дар баёни он ки Мустафо, алайҳиссалом, шунид, ки Исо, алайҳиссалом, бар рӯйи об рафт. Фармуд: «Лав аздода яқинуҳу ламашо ала-л-ҳаво»..	270
Достони он аҷуза, ки рӯйи зишти ҳештанро чандара ва гулгуна месохт ва сохта намешуд ва пазиро намеомад.....	271

Достони он дарвеш, ки он гелониرو дуъо кард, ки Худо туро ба саломат ба хону мон бозрасонод.....	272
Сифати он ачуз.....	272
Қиссаи он дарвеш, ки аз он хона ҳар чӣ меҳост, меғуфт: «Нест».....	273
Ручӯъ ба достони он кампир.....	273
Ҳикояти он ранҷур, ки табиб дар ӯ умеди сиҳҳат наид.....	275
Ручӯъ ба қиссаи ранҷур.....	276
Қиссаи султон Маҳмуд ва ғуломи ҳинду.....	279
«Лайса ли-л-мозина ҳамму-л-мавти, иннамо лаҳум ҳасрату-л-фавти».....	281
Бори дигар ручӯъ кардан ба қиссаи сӯфӣ ва қозӣ.....	283
Тайра шудани қозӣ аз силии дарвеш ва сарзаниш кардани сӯфӣ қозиро.....	287
Ҷавоб додани қозӣ сӯфиро.....	287
Суол кардани он сӯфӣ қозиро.....	287
Ҷавоб гуфтани он қозӣ сӯфиро.....	288
Боз суол кардани сӯфӣ аз он қозӣ.....	289
Ҷавоби қозӣ суоли сӯфиро ва қиссаи турку дарзиро масал овардан.....	290
«Қола-н-набийю алайҳиссалом: иналлоҳа таъоло юлаққину-л-ҳикмата ало лисони-л-воъизина бикадри ҳимами-л-мустамеъина».....	291
Даъво кардани турк ва ғарав бастанӣ ӯ, ки дарзӣ аз ман чизе натавонад бурдан.....	292
Мазоҳик гуфтани дарзӣ ва туркро аз қуввати ханда баста шудани ду чашми танги ӯ ва фурсат ёфтани дарзӣ.....	293
Гуфтани дарзӣ туркро: «Ҳай, хомӯш, ки агар мазоҳики дигар гӯям, қабот танг ояд».....	294
Баёни он ки бекорон ва афсонаҷӯён мисли он турканд ва олами гаррори ғаддор ҳамчу он дарзӣ ва шаҳавоту занон, мазоҳик гуфтани ин дунёст ва умр ҳамчун он атлас пеши ин дарзӣ, ҷиҳати қабои бако ва либоси тақво сохтан.....	294
Масал.....	294
Боз мукаррар кардани сӯфӣ суолро.....	295
Ҷавоб додани қозӣ сӯфиро.....	295
Ҳикоят дар тақрири он ки сабр дар ранҷи қор саҳлтар аз сабр дар фироки ёр бувад.....	296
Масал.....	297
Боқии қиссаи фақири рӯзиталяб бе воситаи қасб.....	299
Қиссаи он ганҷнома, ки паҳлӯи қуббае рӯй ба қибла кун ва тир дар камон неҳ, он ҷо ки афтад ганҷ аст.....	302
Тамомии қиссаи он фақир ва нишони ҷони он ганҷ.....	304
Фош шудани хабари ин ганҷ ва расидан ба ғӯши подшоҳ.....	304
Навмед шудани он подшоҳ аз ёфтани он ганҷ ва малул шудани ӯ аз талаби он.....	305
Боздодани шоҳ ганҷномаро ба он фақир, ки бигир, мо аз сари он бархостем.....	306
Ҳикояти муриди шайх Абулҳасани Ҳараконӣ, қадда-саллоҳу сирраҳу.....	309
Пурсидани он ворид аз ҳарами шайх, ки шайх кучост? Кучо ҷӯем? Ва ҷавоби нофарҷом гуфтани ҳарами шайх.....	309
Ҷавоб гуфтани мурид ва заҳр кардани мурид он таъёнаро аз қуфру беҳуда гуфтан.....	310
Воғаштани мурид аз високи шайх ва пурсидан аз мардум ва нишон додани эшон, ки шайх ба фалон беша рафтааст.....	312
Ёфтани мурид муродро ва мулоқоти ӯ бо шайх наздики он беша.....	312
Ҳикмат дар «инни ҷоъилун фи-л-арзи халифатун».....	314

Муъчизаи Худ, алайхиссалом, дар тахаллуси муъминони уммат ба вақти нузули бод.....	315
Ручӯъ кардан ба қиссаи қуббаву ганҷ.....	318
Инобати он толиби ганҷ ба Ҳақ таъоло аз талаби бисёр ва ачзу изтироф, ки эй वाली-л-изҳор, ту кун ин пинҳонро ошкор.....	320
Овоз додани хотиф мар толиби ганҷро ва эълон кардан аз ҳақиқати асрори он.....	322
Ҳикояти он се мусофири мусулмон ва тарсову чухуд, ки ба манзил куте ёфтанд ва тарсову чухуд сер буданд, гуфтанд: «Ин кутро фардо хурем». Мусулмон соим буд, гурусна монд, аз он ки мағлуб буд.....	323
Ҳикояти шутур ва гову куч, ки дар роҳ банди гиёҳ ёфтанд, ҳар яке мегуфт: «Ман хурам».....	327
Масал.....	327
Ҷавоб гуфтани мусулмон он ҷӣ дид, ба ёронаш чухуду тарсо ва ҳасрат хӯрдани эшон.....	328
Мунодӣ кардани Саййидмалики Тирмиз, ки ҳар кӣ дар се ё чаҳор рӯз ба Самарқанд равад ба фалон муҳимм, хилъат ва асбу гулому канизак ва чандин зар диҳам ва шунидани далқак хабари ин мунодӣ дар дех ва омадан ба улоқӣ назди шоҳ, ки ман боре натавонам рафтан.....	329
Ҳикояти тааллуки муш бо чағз ва бастанӣ пойи ҳар ду ба як риштае дароз ва баркашидани зоғ мушро ва муаллақ шудани чағз ва нолидан ва пушаймонии ӯ аз тааллуқ бо ғайричинс ва бо чинси худ носохтан.....	335
Тадбир кардани муш бо чағз, ки ман наметавонам бари ту омадан ба вақти ҳочат дар об миёни мо вуслате бояд, ки чун ман бар лаби ҷӯ оям, туро тавонам хабар кардан ва ту чун бар сари сӯрохи мушхона оӣ, маро тавонӣ хабар кардан	336
Муболиға кардани муш дар лоба ва зориву вуслат ҷустан аз чағзи обӣ.....	337
Лоба кардани муш мар чағзро, ки баҳона маяндеш ва дар нася маяндоз инҷоҳи ин ҳочати маро, ки «фӣ-т-таъхири офотун ва-с-суфию ибну-л-вақти» ва ибн даст аз домани падар бознадорад ва аби мушфики сӯфӣ, ки вақт аст, ўро ба нигариш ба фардо муҳтоҷ нагардонад, чандонаш мустағрик дорад дар гулзори сареъу-л-ҳисобии хеш на чун авом. Мунтазири мустақбал набошад, наҳрӣ бошад на даҳрӣ, ки «ло сабоҳа индаллоҳи ва ло масоа», мазиву мустақбал ва азалу абад он ҷо набошад, Одам собиқ ва Дачҷол масбуқ набошад, ки ин русум дар хиттаи акли ҷузъӣ аст ва рӯҳи ҳайвонӣ. Дар олами ломакон ва лозамон ин русум набошад, пас ӯ ибни вақтест, ки «ло юфҳаму минҳу илло нафйу тафриқати-л-азмина», чунон ки аз «Аллоҳу воҳидун» фаҳм шавад нафйи дуй, не ҳақиқати воҳидӣ.....	339
Ҳикояти шабдуздон, ки султон Маҳмуд шаб дар миёни эшон афтод, ки ман якеам аз шумо ва бар аҳволи эшон мутталеъ шудан	343
Қиссаи он ки гови баҳрӣ гавҳари ковиён аз қаъри дарё бароварад, шаб бар соҳили дарё ниҳад, дар дурахшу тоби он мечарад, бозаргон аз камин бурун ояд, чун гов аз гавҳар дуртар рафта бошад, бозаргон ба лучму гили тира гавҳарро бипӯшонад ва бар дарахт гурезад «ило охири-л-қисса ва-т-тақриб».....	348
Ручӯъ кардан ба қиссаи талаб кардани он муш он чағзро лаб-лаби ҷӯ ва кашидани сари ришта, то чағзро дар об хабар шавад аз талаби ӯ.....	349
Қиссаи Абдулғавс ва рабудани париён ўро ва солҳо миёни париён сокин шудани ӯ ва баъд аз солҳо омадани ӯ ба шаҳр ва фарзандони хеш ва боз ношикефтани ӯ аз он париён ба ҳукми чинсият ва ҳамдилии ӯ бо эшон.....	350

Достони он мард, ки вазифа дошт аз мухтасиби Табрез ва вомхо карда буд бар умеди он вазифа ва ўро хабар на аз вафоти ў ҳосил аз ҳеч зиндае воми ў гузорда нашуд, илло аз мухтасиби мутаваффӣ гузорда шуд.....352

Омадани Ҷаъфар, разияллоҳу анҳу, ба гирифтани қалъа ба танҳой ва машварат кардани малики он қалъа дар дафъи ў ва гуфтани он вазир маликро, ки зинҳор таслим кун ва аз ҷаҳл таҳаввур макун, ки ин марди муайяд аст ва аз Ҳақ ҷамъиёти азим дорад дар чони хеш 353

Ручӯъ кардан ба ҳикояти он шахси вомкарда ва омадани ў ба умеди инояти он мухтасиб сӯи Табрез.....355

Бохабар шудани он ғариб аз вафоти он мухтасиб ва истиғфори ў аз эътимод бар махлуқ ва таъвил бар атои махлуқ ва ёди неъматҳои Ҳақ карданиш ва инбат ба Ҳақ аз ҷурми худ «сумма-л-лазина кафару би-раббихим яъдилуна».....356

Масали дубин, ҳамчу он ғариби шаҳри Кош Умар ном, ки аз як дукконаш ба сабаби ин ном ба он дуккони дигар ҳавола кард ва ў фаҳм накард, ки ҳама дуккон якест дар ин маънӣ, ки ба Умар нон нафурӯшанд, ҳам ин ҷо тадорук кунам, ки ман ғалат кардам, номам Умар нест. Чун бад-ин дуккон тавба ва тадорук кунам, нон ёбам аз ҳамаи дукконҳои ин шаҳр ва агар бетадорук ҳамчунин Умар ном бошам, аз ин дуккон даргузарам, маҳрумам ва аҳваламу ин дукконҳоро аз ҳам ҷудо доништам.....361

Тавзеъ кардани поймард дар ҷумлаи шаҳри Табрез ва ҷамъ шудани андак чиз ва рафтани он ғариб ба турбати мухтасиб ба зиёрат ва ин қиссаро бар сари гӯри ў гуфтан ба тариқи тавачҷӯх 362

Дидани Хоразмшоҳ, раҳматуллоҳи алайҳ, дар сайрон дар мавкиби худ асбе бас нодир ва тааллуқи дили шоҳ ба ҳусн ва ҷустии он асб ва сард кардани Имо-дулмулк он асбро дар дили шоҳ ва гузидани шоҳ гуфти ўро бар диди хеш.....366

Аз даллолии бародарони Юсуф ҳасудона дар дили муштариён он чандон ҳусн пӯшида шуд ва зишт намудан гирифт, ки «ва кону фиҳи мина-3-зоҳидина».....366

Муоҳазаи Юсуфи Сиддиқ, салавотуллоҳи алайҳ, ба ҳабси бизъа синин, ба сабаби ёри хостан аз ғайри Ҳақ ва гуфтани «узкурни инда раббика, маъа тақрира».....369

Ручӯъ кардан ба қиссаи он поймард ва он ғариби вомдор ва бозгаштани эшон аз сари гӯри хоҷа ва хоб дидани поймард хоҷаро 374

Гуфтани хоҷа дар хоб ба он поймард вучӯҳи воми он дӯстро, ки омада буд ва нишон додани ҷойи дафни он сим ва пайғом кардан ба ворисон, ки албатта онро бисёр набинанду ҳеч бознагиранд ва агарчи ў ҳеч аз он қабул накунад ё баъзеро қабул накунад, ҳам он ҷо бигуздоранд, то ҳар он ки хоҳад, баргирад, ки ман бо Худо назрҳо кардам, ки аз он сим ба ман ва муттааллиқони ман ҳаббае бознагардад.....375

Ҳикояти он подшоҳ ва васият кардани ў се писари хешро, ки дар ин сафар дар мамолики ман фалон ҷо чунин тартиб ниҳед ва фалон ҷо чунин наввоб насб кунед, аммо Аллоҳ-Аллоҳ ба фалон қалъа маравед ва гирди он магардед.....377

Баёни истеъдоди ориф аз сарчашмаи ҳаёти абадӣ ва мустағнӣ шудани ў аз истеъдод ва иҷтизоб аз чашмаҳои обҳои бевафо, ки «аломату золика-т-таҷофи ёан дори-л-гурури», ки одамай чун бар мададҳои он чашмаҳо эътимод кунад, дар талаби чашмаи боқии доим суст шавад...378

Равон шудани шахзодагон дар мамолики падар баъд аз видоъ кардани эшон шоҳро ва ибодат кардани шоҳ вақти видоъ васийтаро.....380

Рафтани писарони султон ба ҳукми он ки «ал-инсону ҳарисун ало мо мунё».....	383
Дидани эшон дар қасри ин қалъаи зоту-с-сувар нақши рӯи духтари шоҳи Чинро ва беҳуш шудани ҳар се ва дар фитна афтодан ва тафаҳхус кардан, ки ин сурати кист?.....	386
Ҳикояти Садри Ҷаҳони Бухоро, ки ҳар соиле, ки ба забон бихостӣ, аз садакаи омми бедареги ӯ маҳрум шудӣ ва он донишманди дарвеш ба фаромӯшӣ ва фарти ҳирсу таъчил ба забон бихост дар мавқиб, Садри Ҷаҳон аз вай рӯй бигардонид ва ӯ ҳар рӯз хилаи нав сохтӣ ва худро гоҳ зан кардӣ зери чодар ва гоҳ нобино кардӣ ва чашму рӯйи худ баста ба фаросаташ бишнохтӣ.....	387
Ҳикояти он ду бародар, яке кӯса ва яке амрад, дар азаби хонае хуфтанд, шабе иттифокан амрад хиштҳо бар мақъади худ анбор кард, оқибат даббоб дабб овард ва он хиштхоро ба ҳилаву нармӣ аз паси ӯ бардошт, кӯдак бедор шуд ба чанг, ки ин хиштҳо ку? Кучо бурдӣ ва чаро бурдӣ? Ӯ ҷавоб гуфт: «Ту ин хиштхоро чаро ниҳодӣ?».....	389
Дар тафсири ин хабар, ки Мустафо, салавотуллоҳи алайҳ, фармуд: «манҳумони ло яшбаъони толибу-д-дунё ва толибу-л-илм», ки ин илм ғайри илми дунё бошад, то ду қисм бошад, аммо илми дунё ҳам дунё бошад. Ва агар ҳамчунин шавад ки «толибу-д-дунё» ва «толибу-д-дунё» тақрор бувад на тақсим, маъа тақририх.....	391
Баҳс кардани он се шохзода дар тадбири он воқеъа.....	392
Мақолати бародари бузургин.....	392
Зикри он подшоҳ, ки он донишмандро ба иқроҳ дар маҷлис овард ва бинишонд, соқӣ шароб бар донишманд арза кард, соғар пеши ӯ дошт, рӯ бигардонид ва турушиву тундӣ оғоз кард, шох соқиро гуфт, ки хин, дар таъбаш ор. Соқӣ чанде бар сараш кӯфт ва шаробаш дархурд дод	393
Равон гаштани шохзодагон баъд аз тамоми баҳсу мочаро ба чониби вилояти Чин, сӯйи маъшуқ ва мақсуд, то ба қадри имкон ба мақсуд наздиктар бошанд, агарчи роҳи васл масдуд аст ба қадри имкон наздиктар шудан маҳдуд аст	396
Ҳикояти Ибраҳулқайс, ки подшоҳи араб буд ва ба сурат азим баҷамол буд, Ӯсуфи вақти худ буд ва занони араб чун Зулайҳо мурдаи ӯ ва ӯ шоиртабъ, «қифо набки мин зикро ҳабиби ва манзили». Чун ҳамаи занон ӯро ба чон мечустанд, эй аҷаб, газали ӯву нолаи ӯ баҳри чӣ буд? Магар донист, ки инҳо ҳама тимсоли суратеанд, ки бар тахтаҳои хок нақш кардаанд. Оқибат ин Ибраҳулқайсро ҳоле пайдо шуд, ки нимшаб аз мулку фарзанд гурехт ва худро дар далке пинҳон кард ва аз он иқлим ба иқлими дигар рафт, дар талаби он кас, ки аз иқлим муназзаҳ аст, «яхтассу бираҳматихи ман яшоё»	396
Биъди мақси эшон мутаворӣ дар билоди Чин дар шаҳри тахтгоҳ ва баъди дароз шудани сабр бесабр шудани он бузургин, ки ман рафтам, ал-видоё, худро бар шох арза кунам:.....	399
Баёни муҷоҳид, ки даст аз муҷоҳида боз надорад, агарчи донанд бастати атои Ҳақро, ки мақсуд аз тарафи дигар ва ба сабаби навъи амали дигар бад-ӯ расонад, ки дар ваҳми ӯ набуда бошад, ӯ ҳамаи ваҳму умед дар ин тариқи муайян баста бошад. Ҳалқаи ҳамин дар мезанад, бу, ки Ҳақ таъоло он рӯзиро аз дари дигар бад-ӯ расонад, ки ӯ он тадбир накарда бошад ва «ярзукуху мин ҳайсу ло яхтасибу, ал-ъабду юдаббири валлоху юқаддиру» ва бувад, ки бандаро ваҳми бандагӣ бувад, ки маро аз ғайри ин дар бирасонад, агарчи ман ҳалқаи ин дар мезанам, Ҳақ таъоло ӯро ҳам аз ин рӯзӣ расонад, филҷумла ин ҳама дарҳои як сарой аст, «маъа тақририх».....	405

Ҳикояти он шахс, ки хоб дид, ки он чӣ металабӣ аз ясор, ба Миср вафо шавад, он чо ганчест дар фалон маҳалла дар фалон хона. Чун ба Миср омад, касе гуфт: «Ман хоб дидаам, ки ганчест ба Бағдод, дар фалон маҳалла дар фалон хона». Номи маҳаллаву хонаи ин шахс бигуфт. Он шахс фаҳм кард, ки он ганч дар Миср гуфтан ҷиҳати он бувад, ки маро яқин кунанд, ки дар ғайри хонаи худ намебояд ҷустан, валекин ин ганчи яқину муҳаққак ҷуз дар Миср ҳосил нашавад.....	406
Сабаби таъхири иҷобати дуёи муъмин.....	407
Ручӯъ кардан ба қиссаи он шахс, ки ба ӯ ганч нишон доданд ба Миср ва баёни тазарруи ӯ аз дарвешӣ ба ҳазрати Ҳақ.....	408
Расидани он шахс ба Миср ва шаб берун омадан ба кӯй аз баҳри шабқуӣ ва гадоӣ ва гирифтани асас ӯро ва муроди ӯ ҳосил шудан аз асас баъд аз ҳӯрдани захми бисёр «ва асо ан такраҳу шайъан ва хува хайрун лакум ва қавлуҳу таъоло: саяҷъалуллоҳу баъда усрин юсран ва қавлуҳу таъоло: инна маъа-л-усри юсран ва қавлуҳу алайҳиссалом: иштадди азма-ту танфаричи ва чамеу-л-Қуръон ва-л-кутуби-л-мунзалати фӣ тақрири ҳозо».....	409
Баёни ин хабар, ки «ал-кизбу райбатун ва-с-сидку туманнинату».....	410
Масал.....	412
Бозгаштани он шахси шодмон ва муродёфта ва Худойро шукргӯён ва сачдакунон ва ҳайрон дар ғароиби ишороти Ҳақ ва зухури таъвилоти он дар вачҳе, ки ҳеҷ ақлеву фаҳме ба он чо нарасад.....	413
Мукаррар кардани бародарон панд додани бузургинро ва тоб наовардани ӯ он пандро ва даррамидани ӯ аз эшон, шайдову беҳуд рафтан ва ҳудро дар боргоҳи подшоҳ андохтан бедастурӣ хостан, лекин аз фарти ишқ на аз густохиву лоуболи	415
Мафгун шудани қозӣ бар зани ҷӯхӣ ва дар сандук мондан ва ноиби қозӣ сандукро харидан, боз соли дувум омадани зани ҷӯхӣ бар умеди бозии порина ва гуфтани қозӣ, ки маро озод кун ва касе дигарро бичӯй.....	418
Рафтани қозӣ ба хонаи зани Ҷӯхӣ ва ҳалқа задани Ҷӯхӣ ба ҳашм бар дар ва гурехтани қозӣ дар сандуке.....	419
Омадани ноиби қозӣ миёни бозор ва харидорӣ кардан сандукро аз Ҷӯхӣ.....	421
Дар тафсири ин хабар, ки Мустафо, салавотуллоҳи алайҳи, фармуд: «ман кунту мавлоҳу фаъаллион мавлоҳу», то мунофиқон таъна заданд, ки бас набудаш, ки мо мутеъӣ ва чокарӣ намудем ӯро? Чокарии кӯдаке хулмолудамон ҳам мефармояд?.....	422
Бозомадани зани Ҷӯхӣ ба маҳкамаи қозӣ, соли дувум, бар умеди вазифаи порсол ва шинохтани қозӣ ӯро.....	423
Бозомадан ба шарҳи қиссаи шохзода ва мулозимати ӯ дар хузури шох.....	424
Дар баёни он ки дӯзах гӯяд, ки қантараи сирот бар сари ӯст, эй муъмин! Аз сирот зудтар бигзар, зуд бишито, то азамати нури ту оташи моро накушад, ҷуз «ё муъмин! Фаинна нурака атфаъа нори».....	425
Мутаваффи шудани бузургин аз шахзодагон ва омадани бародари миёнин ба ҷанозаи бародар, ки он кӯчакин соҳибфирош буд аз ранҷурӣ ва навохтани подшоҳ миёнинро, то ӯ ҳам ланги эҳсон шуд, монд пеши подшоҳ, сад ҳазор ғаноими ғайбиву айни бад-ӯ расид аз давлат ва назари он шох «маъа тақрири баъзиҳи».....	426
Васвасе, ки подшоҳзодаро пайдо шуд, аз сабаби ис-тигное ва кашфе, ки аз шоҳи дил ӯро ҳосил шуда буд ва қасди ношукриву саркашӣ мекард, шоҳро аз роҳи илҳому сирр хабар шуд, дилаш дард кард, рӯҳи ӯро захме зад, ҷунонки сурати шоҳро хабар набуд.....	432
Хитоби Ҳақ ба Азройил, ки туро раҳм бар кӣ бештар омад аз ин халоиқ, ки ҷонашон қабз кардӣ? Ва ҷавоб додани Азройил ҳазратро.....	434

Каромоти шайх Шайбони Роъй, қадассаллоху рӯҳаху-л-азиз.....	434
Ручӯъ кардан ба қиссаи парваридани Ҳақ таъоло Намрудро бе воситаи модару доя дар тифлӣ.....	435
Ручӯъ кардан бад-он қисса, ки шоҳзода захм хӯрд аз хотири шоҳ, пеш аз истикмоли фазоиلى дигар аз дунё бирафт.....	437
Васийят кардани он шахс, ки баъд аз ман ӯ барад моли маро аз се фарзанди ман, ки коҳилтар аст.....	437
Масал.....	439
Лугатномаи мухтасар.....	440

**"АХТАРОНИ АДАБ" (СИЛСИЛА)
ИБОРАТ АЗ 50 ЧИЛД**

Чилди 25

**МАВЛОНО ЧАЛОЛУДДИН
МУҲАММАДИ БАЛҲӢ**

МАСНАВИИ МАЪНАВӢ:

(Дафтари панҷум ва шашум)

Мухаррири ороиш *Р. Шералӣ*

Мухаррири
саҳифабандӣ *М. Саидова*

Таррох *Ҳ. Холов*

Хуруфчини
компютерӣ *Ш. Муҳаммадиева
Р. Ализода*

Ба матбаа 10.10.2013 таҳвил гардид. Чопаш 30.11.2013
ба имзо расид. Коғози офсет. Чопи офсет. Хуруфи адабӣ.
Андозаи 60x90¹/₁₆. Ҷузъи чопӣ 30,0. Адади нашр 5000 нусха.
Супориши № 60/13.

Нашриёти "Адиб"-и Вазорати фарҳанги
Ҷумҳурии Тоҷикистон, 734018, ш. Душанбе,
кӯчаи Неъмат Қарабоев, 17а.

Дар матбааи нашриёти «*Истедод*» чоп шудааст.
734025, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 36.
Тел.: 221-95-43. E-mail: istedod2010@mail.ru.